هەرێمی کوردستان - عێراق
ئەنجومەنی نیشتمانیی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلەکان

49

ساڵی/ 2008 – بەرگی چل و نۆ

چاپی یەکەم/ ساڵی 2008

پێرِیست

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی دەستپێك خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2008/9/8 ل5

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (1) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2008/9/10 ل23

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (2) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2008/9/15 ل39

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (3) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2008/9/17 ل77

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (4) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2008/9/22 ل121

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (5) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2008/9/23 ل179

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (6) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2008/10/15 ل233

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (7) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2008/10/20 ل265

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (8) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2007/10/27 ل317

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (9) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2008/10/28 ل369

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (10) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2008/10/29 ل455

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (11) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2008/11/3 ل505

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (12) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2008/11/4 ل555

به هەمان شێوە هەنگاوی یەکەم، دەست لە کار کێشانەوەی لیژنەکەی خۆیان لە لیژنەی پەیوەندییەکان و رۆشنبیری دەخەمە دەنگەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە قبولی ئیستیقالەکەی بکەین با دەستی بەرز بکات تکایە؟ فەرموون، کێ لەگەڵدا نیە؟ بە زۆرینەی دەنگ قبول کرا، کاک سەردار داوای کردووە کە ببێت بە ئەندام لە لیژنەی یاسایی، تکایە کێ رەزامەندە کە ببێتە ئەندام لە لیژنەی یاسایی دەستی بلّند بکاتەوە؟ کێ رازی نیە؟ بە زۆرینەی دەنگ بوو بە ئەندامی لیژنەی یاسایی، ئومێدی سەرکەوتنی بۆ دەخوازین لە کارەتازەکەیدا، هەردووکیان ببنە هۆی ئەوەی دەوڵەمەند کردنی لیژنەی یاسایی و کارێکی زۆریان هەیە ئینشاء الله زۆرتریش دەبێت و سەرکەوتوو تریش دەبن، خاڵی سێیەم: خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژەی یاسای هەموار کردنی یاسای باری کەسیەتی ژمارە (188) ساڵی 1959ی هەموارکراو، کە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیران پێشکەش کراوە.

فەرمووو کاک عەونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

الباب الاول

الزواج

الفصل الاول

الخطبة والزواج

المادة الثالثة: يوقف العمل بالفقرة (١) من المادة الثالثة و يحل محلها ما يلي:

الزواج عقد بين رجل و امرأة يحل كل منهما للاخر شرعآ غايته تكوين الاسرة على اسس المودة و المسؤولية المشتركة و طبقآ لاحكام هذا القانون.

اما الفقرات (4،5،6،7) من المادة الثالثة فيوقف العمل بها و تطرح اللجنة محلها مقترحين و ذلك لعدم التوصل الى اتفاق فيما يخص موضوع تعدد الزوجات و فيما يأتي كلا المقترحين:

المقترح الاول : تقييد تعدد الزوجات

لا يجوز الزواج بأكثر من واحدة الا باذن القاضي، و يشترط لاعطاء الاذن تحقق الشروط التالية:

أ- قيام عذر مشروع يبرر التعدد كالمرض الثابت المانع من المعاشرة الزوجية او عقم الزوجة الثابت وذلك بتقرير من لجنة طبية مختصة.

ب- ان يكون لطالب الزواج الثاني امكانية مالية تكفي لاعالة اكثر من زوجة واحدة.

ج- امكانية تحقيق العدل بين الزوجين في القسم و غيره من الالتزامات الزوجية(المادية و المعنوية).

د - ان لا تكون الزوجة قد اشترطت عدم التزوج عليها في عقد الزواج الاصلي.

هـ - اذا تخلف احد الشروط المذكورة يعاقب الزوج و الزوجة وولي الزوجة اذا كان مقصرآ بالحبس مدة لا تقل عن ستة اشهر و لا تزيد عن سنة و بغرامة قدرها عشرة ملايين دينار.

و- لا يجوز للقاضي الحكم بايقاف تنفيذ العقوبات المذكورة.

المقترح الثاني

منع تعدد الزوجات

1- لا يجوز تعدد الزوجات وفق احكام هذا القانون.

2- يعاقب كل من تزوج و هو في حالة الزوجية و قبل فك عصمة الزواج السابق بالحبس مدة لا تقل عن ثلاث سنوات و بغرامة قدرها عشرة ملايين دينار.

3- تعاقب كل من تزوجت برجل و هي تعلم انه في حالة الزوجية بنفس عقوبة الزوج.

4- يعاقب الوكيل في حالة ابرام عقد تعدد الزوجات بعقوبة الموكل و يعاقب ولي القاصر بدلآ منه في حالة التعدد.

5- لا يجوز للقاضي ايقاف تنفيذ العقوبات المذكورة.

6- تنفذ هذه المادة بعد مرور سنة من صدور هذا القانون.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەوە قیرائەی یەكەمە، تەعلیق هەر یەكەو لە لای خۆیەوە بۆچوونەكی هەیە، تكایە هینی مەكەن، دوایـیش كەی كاتی موناقەشە هات ئەو كاتی هەر یەكە و بۆی هەیە رەئی خۆی بدات، فەرموو كاك عەونی.

بەڕێز عونی كمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

الفصل الثاني

اركان العقد وشروطه

المادة الخامسة: يوقف العمل بالمادة الخامسة و يحل محلها ما يلي:

تتحقق الاهلية في عقد الزواج بتوافر الشروط الواجب توافرها في العاقدين او من يقوم مقامهما وفق احكام هذا القانون.

الفصل الثاني

اركان العقد وشروطه

يوقف العمل بالفقرتين (1-د،3) من المادة السادسة و يحل محلهما ما يلي:

1- د- شهادة شاهدين متمتعين بالاهلية القانونية على عقد الزواج و يستوي في ذلك الرجل و المرأة.

3- للزوجة ان تشترط على الزوج تفويضها بالتطليق.

الفصل الثالث

الاهلية

يوقف العمل بالفقرة (2) من المادة السابعة و يحل محلها ما يلي:

للقاضي ان يأذن بزواج احد الزوجين المريض عقليآ اذا ثبت بتقرير طبي على ان زواجه لا يضر بالمجتمع و انه في مصلحته الشخصية اذا قبل الزوج الاخر بالزواج قبولآ صريحآ كتابة و في عقد الزواج.

يوقف العمل بالفقرة (1) من المادة الثامنة من الفصل الثالث و يحل محلها ما يلي :

1- اذا طلب من اكمل السادسة عشرة من العمر الزواج، فللقاضي ان ياذن به، اذا ثبت له اهليته و قابليته البدنية، بعد موافقة وليه الشرعي فاذا امتنع الولي طلب القاضي منه موافقته خلال مدة يحددها له، فان لم يعترض او كان اعتراضه غير جدير بالاعتبار اذن القاضي بالزواج.

و تضاف الفقرة التالية الى المادة الثامنة:

3- تعتبر الام ولياً اذا كان الاب متوفياً او غائباً و فيما اذا كانت حاضنه.

يوقف العمل بالمادة التاسعة من الفصل الثالث و يحل محلها ما يلي:

1-لا يحق لاي من الاقارب او الاغيار اكراه اي شخص، ذكراً كان ام انثى على الزواج دون رضاه، و يعتبر عقد الزواج بالاكراه موقوفاً اذا لم يتم الدخول بعد زوال اثر الاكراه ، كما لا يحق من الاقارب او الاغيار منع من كان اهلاً للزواج، بموجب احكام هذا القانون من الزواج.

2- يعاقب من يخالف احكام الفقرة (1) من هذه المادة بالحبس مدة لا تقل عن سنة و لا تزيد عن ثلاث سنوات اذا كان قريباً من الدرجة الاولى، اما اذا كان المخالف من غير هؤلاء ، فتكون العقوبة السجن مدة لا تقل عن ثلاث سنوات او السجن مدة لا تزيد عن عشر سنوات.

الفصل الرابع

تسجيل عقد الزواج و اثباته

يوقف العمل بالفقرتين (2و 5) من المادة العاشرة و يحل محلهما ما يلي:

1- يرفق البيان بتقرير طبي يؤيد سلامة الزوجين من مرض نقص المناعة و بقية الامراض السارية و الموانع الصحية و بالوثائق الاخرى التي يشترطها القانون.

5- يعاقب بغرامة لا تقل عن مليون دينار و لا تزيد عن ثلاثة ملايين دينار كل رجل عقد زواجه خارج المحكمة، و تكون العقوبة الحبس مدة لا تقل عن ثلاث سنوات و لا تزيد على خمس سنوات اذا عقد خارج المحكمة زواجاً اخر مع قيام الزوجية.

الباب الثالث

الحقوق الزوجية و احكامها

الفصل الاول

المهر

تبقى الفقرة الاولى من المادة التاسعة عشر كما هو في قانون الاحوال الشخصية رقم 188 لسنة 1959 و تعديلاته و ليس كما جاء في مشروع اللجنة البرلمانية.

تستحق الزوجة المهر المسمى بالعقد فان لم يسم او نفي اصلاً فلها مهر المثل.

الفصل الثاني

نفقة الزوجة

يوقف العمل بالمادة الثالثة و العشرون و يحل محلها ما يلي:

تجب نفقة الزوجة على الزوج، و في حالة يسار الزوجة تكون المسؤولية مشتركة.

اما الفقرة (1) من المادة الرابعة و العشرون فيوقف العمل به و يحل محله ما يلي:

تعتبر نفقة الزوجة المعسرة غير المخلة بالالتزامات الزوجية الواردة في هذا القانون ديناً في ذمة زوجها من وقت امتناع الزوج عن الانفاق.

يوقف العمل بالمادة الخامسة و العشرون و يحل محلها ما يلي:

1- على كل واحد من الزوجين ان يعامل الاخر بالمعروف و يحسن عشرته و يتجنب الحاق الضرر به.

2- يقوم الزوجان بالواجبات الزوجية وفق احكام هذا القانون.

3- يتعاونان على تسيير الاسرة و حسن تربية الابناء و تصريف شؤونهم بما في ذلك التعليم و السفر و المعاملات المالية.

4- يشترك الزوج او الزوجة في الانفاق على شؤون البيت و رعاية الاسرة و الاطفال، حسب الامكانيات المالية لكل منهما و يلزم الطرف الموسر بالانفاق، يوقف العمل بالمادتين التاسعة والعشرون والثلاثون ويحل محلهما مايلي:

اذا ترك الزوج زوجته المعسرة بلا نفقة واختفى او تغيب او فقد او سجن حكم القاضي لها بالنفقة من تاريخ اقامة الدعوى وتقوم صندوق الرعاية الاجتماعية بصرف النفقة المقدرة لها.

يوقف العمل بالمادة الثالثة وثلاثون ويحل محلها مايلي:

لا طاعة للزوج على زوجته ولا للزوجة على زوجها في كل امر مخالف لاحكام الشريعة وهذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

كاك عونى با كاك زانا تەواوى بكات.

بەڕێز قادر سعيد خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

الباب الرابع

انحلال عقد الزواج

الفصل الاول

الطلاق

يوقف العمل بالمادة الرابعة والثلاثون ويحل محلها مايلي:

1-الطلاق رفع قيد الزواج بصيغة صريحة لا تدل عليه لغة او عرفا دون التقييد بصيغة محددة او لغة معينة بايقاع من الزوج او الزوجة ان وكلت به او فوضت من القاضي.

2- لايعتد بالوكالة في اجراءات البحث الاجتماعي والتحكيم وفي ايقاع الطلاق مالم يكن هناك مانع من حضور احد الزوجين.

3- لايعتد بالطلاق الا بحضور شاهدين عادلين حين الايقاع او الاقرار به امامهما او امام القاضي.

يوقف العمل بالفقرة (2) من المادة الخامسة والثلاثون ويحل محلها مايلي:

يقع طلاق المريض مرض الموت او في حالة يغلب في مثلها الهلاك اذا مات في ذلك المرض او تلك الحالة ولم يكن فاقد التمييز وترثه زوجته ولو كان الطلاق بائنا ويوقف العمل بالفقرة (2) من المادة السابعة والثلاثون ويحل محلها مايلي:

لايقع الطلاق المقترن بالعدد ولفظا او اشارة الا واحدة ولا يقع الطلاق المعتدة ويقف العمل بالماد الثامنة والثلاثون ويحل محلها مايلي:

1-رجعي: وهو كل طلاق بعد الدخول للمرة الاولى او الثانية على ان لا يكون بعوض (خلعا) ولا للمرة الثالثة وحكمه هو ان للزوج مراجعة زوجته اثناء عدتها منه دون عقد جديد.

2- لا يعتبر الطلاق الرجعي فكا لعصمة الزواج.

ويوقف العمل بافقرة (2) من المادة التاسعة والثلاثون ويحل محلها مايلي:

3- يلزم الزوج بوضع مبلغ من المال بقدر مساهمته بالانفاق على الاسرة لفترة ثلاثة اشهر في صندوق خاص لرعاية الاسرة عند رفضه دعوة الطلاق وتضاف هذه الفقرة الى المادة التاسعة والثلاثون.

4- تلتزم الدولة برعاية المراة المطلقة التي لا تملك دخلا شهريا وتخصص مبلغ شهري لها من قبل الرعاية الاجتماعية ولغاية ايجاد فرصة عمل لها.

الفصل الثاني

التفريق القضائي

يوقف العمل بالفقرة (5) من المادة الاربعون ويحل محلها مايلي:

اذا تزوج الزوج من الزوجة الثانية يحق للزوجة الاولى طلب التفريق، ويوقف العمل بالفقرة (اولا) من المادة الثالثة والاربعون ويحل محلها مايلي:

اولا: للزوجة طلب التفريق عن توفر احد الاسباب الاتية.

1- اذا حكم على زوجها بعقوبة مقيدة للحرية مدة ثلاث سنوات فاكثر بعد مضي سنة على التنفيذ ولو كان له مال تستطيع الانفاق منه،

2- اذا هجر الزوج زوجته مدة سنة فاكثر بلا عذر مشروع ولو كان الزوج معروف الاقامة وله مال تستطيع الانفاق منه، وتلغى الفقرة ثالثاً (أ) و (ب) من المادة الثالثة والاربعون، اما المادة الرابعة والاربعون فيوقف العمل بها ويحل محلها مايلي:

يجوز اثبات اسباب التفريق وانحلال عقد الزواج بكافة وسائل الاثبات بما في ذلك الشهادات الواردة على السماع اذا كانت متوافرة ويعود تقديرها على المحكمة، وذلك باستثناء الحالات التي حدد القانون وسائل معينة لاثباتها.

الفصل الثالث

التفريق الاختياري (الخلع)

توقف وتوحد الفقرة (1) و (3) من المادة السادسة والاربعون كالتالي:

1- الخلع ازالة قيد الزواج بلفظ الخلع او مافي معناه مقابل عوض لا يزيد عن ما قبضته من المهر المسمى، ولا يشترط رضى الزوج في الخلع اذا تبين للقاضي عن طريق التحكيم ان الزوجة لا تطيق العيش معه.

الباب الخامس

في العدة

يوقف العمل بالمادة (50) ويحل محلها مايلي:

تجب نفقة العدة للمطلقة المعسرة على زوجها الحي ولا نفقة لعدة الوفاة.

الباب السابع

نفقة الفروع والاصول والاقارب

يوقف العمل بالمادة الثامنة والخمسون ويحل محلها مايلي:

نفقة كل انسان من ماله الا الزوجة المعسرة فنفقتها على زوجها من حين العقد الصحيح.

يوقف العمل بالمادة التاسعة والخمسون ويحل محلها مايلي:

تعتبر نفقة الاولاد دينا في ذمة ابيهم حسب نسبة مسؤوليته في الانفاق من وقت امتناعه عن الانفاق.

الباب الثامن

في الوصاية

الفصل الاول

الوصية

يوقف العمل بالمادة الرابعة والسبعون ويحل محلها مايلي:

1- اذا اجتمع اولاد الاولاد مع الاولاد او اولاد اولاد الاولاد مع اولاد الاولاد وان نزلوا يحلون محل والدهم المتوفى او والدتهم المتوفاة وينتقل اليهم ما يستحقه من الميراث لو كان على قيد الحياة على ان لايزيد على ثلث التركة اذا لم يرثوا ولم يعطهم الجد والجدة ما يساوي استحقاقهم واذا اعطاهم الاقل يكمل من الوصية الواجبة.

2- تسري احكام الوصية الواجبة على اولاد الاخوة والاخوات ذكورا كانوا او اناثا وان نزلوا وعلى الزوجين اذا كان الزوجة من اهل الكتاب.

3- للمورث حال حياته توزيع ماله على الورثه ذكورا كانوا او اناثا بالمساواة او ان يوصي بذلك على ان لايزيد على ثلث التركة وباجازة البقية فيما زاد على الثلث.

4- للمورث ان يوصي لوارثة بما لا يزيد عن ثلث تركته.

5- اذا تزاحمت الوصية الواجبة مع الوصية الاختيارية تقدم الاولى على الثانية.

الباب التاسع

في احكام الميراث

يوقف العمل بالفقرة (1) من المادة واحدة والتسعون ويحل محلها مايلي:

يستحق الزوج مع الفرع الوارث لزوجته الربع ويستحق النصف عند عدمه اما الزوجة فتستحق الثمن عند وجود الفرع الوارث والربع عند عدمه بعد اخراج حصتها مما ساهمت في تكوينه من التركة.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، چەند تێبینیەك لەسەر ئەو پرۆژەیە، یەكەم بەداخەوە كە تەرجەمەی كوردی تەواو نەبووە، بۆیە كە تەواو بوو دەگاتە دەست ئەندامانی پەرلەمان، دووهەم ئەو پرۆژەیە لە ئەساسا لە لایەن لیژنەی داكۆكی كردن لە مافی ئافرتان و ژنان لە پەرلەمان ئامادە كرابوو وە ئێمە ناردوومانە بۆ حكومەت، ئەو پرۆژەیە بۆ جارێكی تر بۆ ئەندامانی لیژنەی داكوكی كردنی مافی ئافرەتان وژنان دووبارەی دەكەمەوە بۆ ئەوەی گوێیان لێ بێت، ئەو پرۆژەیە لە لایەن ئەوانەوە ئامادە كرابوو، ژمارەی یاسایی ئەوان وە ئێمە ناردمان بۆ حكومەت، حكومەتیش كۆبوونەوەی لەسەر كرد، چەندین كۆبوونەوەو كونفراسی لەسەر كرد و ئێستا لەنامە ئەصلێكە بە پرۆژە بۆ ئێمە هاتووە، بەڵام وادیارە ئەو لیژنانەی كە تەكلیف كرابوون لەلایەن

حكومەتەوە لەپرۆژەکەیان کە ناردووە تەوصیاتیان کردووە، لەسەر ئەوە نووسراوە تەوصیات، حکومەت دیارە قەبوڵی کردووە ئەو تەوصیاتەی کردووەتە پرۆژەیەك، یەعنی ئەو کەلیمەیە ڕێگر نیە لەوەی کە ئێمە وەکو پرۆژە تەماشای بکەین، چونکە ئەصلی کتێبەکەو نووسراوەکەی حکومەت لەسەر ئەوە نووسیوێتی پرۆژە بۆ ئێمەی ناردووە، کەواتا ئەمە پرۆژەیە تەوصیات نیە وئەو کەلیمەیە لیژنەی یاسایی ڕەچاوی بکات، ئێمە دەیدەینە لیژنەی یاسایی و لیژنەی مافی مرۆڤ ولیژنەی ئافرتان (داکوکی کردن لەمافی ئافرتان) ولیژنەی ئەوقاف، پرسیارێك هەیە دەڵێت دوو موقتەرحیان ناردووە لەسەر مەسەلەی تعدد الزوجات ئەوە دەکرێت بۆیە ناردوویانە، پەرلەمان قەراردەدات کام موقتەرح لەو دوو موقتەرەحە قەبول دەکات، دەمێنیت لەکۆتاییدا بڕیاری خۆتانە، ئومێد دەکەین کە بتوانن لیژنەکان پاش ئەوەی کە کاری باش دەکەن ئەگەر کەم و کوڕییەك هەبوو لەرووی یاساییەوە، لەرووی زمانەوە زۆر مەسائیلی تێدایە، ئومێد دەکەم کە چارەی بکەن لەراپۆرتەکەتان، ئەگەر کرا راپۆرتێکی هاوبەش پێشکەش بکەن، لەو خاڵانەی کە ئیتیفاقی لەسەر نیە دەکرێت هەر لیژنەیەك رەئی خۆی بڵێ بۆ ئەوەی لێرە موناقەشەکان بەباشی بەرێوە بڕوات، هەر کەسێکیش رەئی و بۆچوونی تایبەتی هەبوو دە توانێت بیداتە لیژنەکان و مکو موناقەشەی یاسای خوێندنی بالاّی لێبکەین، موناقەشەکان لە لیژنەکاندا بێت بۆ ئەوەی لێرە وەختی زۆری پێنەکوژرێت، ئەساسەکە لەوەیە، چونکە لێرە ئیتیفاقیش نەکەین هەر دەبێت بگەرێینەوە لیژنەکان، بۆیە ئەو لیژنانە کۆبوونەوەیەکی هاوبەش بکەن، راو بۆچوونەکانیان یەك بخەن، ئەگەر نەیانتوانی، ئەوخاڵانەی کە موتەفیق نین لەسەری، دەکرێت لێرە بڕیاری لەسەر بدەین، خاڵی چوارەم لەبەرنامەی کارمان، خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژەی یاسای قەدەغەکردنی توندوتیژی دژی (ژن وئافرت)، کە لەلایەن ژمارە یاسای ئەندامانی پەرلەمان پێشکەش کراوە، فەرموو کاك عونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مشروع قانون مكافحة العنف الاسري في اقليم كوردستان

المادة الاولى: اسم القانون: قانون مكافحة العنف الاسري في اقليم كوردستان.

المادة الثانية:

1- العنف الاسري هو ارتكاب اي فعل او تصرف عنيف او التهديد بارتكابه ضد الطفل والمرأة على اساس النوع الاجتماعي، وذلك على صعيد الحياة الخاصة في اطار العائلة او خارجها ويترتب عليه اذى من الناحية النفسية والجسدية والجنسية وهدر لحقوقها وحريتها.

2- تعتبر الافعال التالية على سبيل المثال عنفا اسريا.

أ-اكراه المراة على الزواج، تزويج الصغيرة، عقد قران الاناث الرضع، زواج الشغار، تزويج المرأة بدلاً عن الدية.

ب- الاهانة والسب وشتم الاهل وابداء النظرة الدونية اتجاهها وايذائها وتهديدها، وممارسة الضغط النفسي عليها وانتهاك حقوقها والمعاشرة الزوجية معها دون رضاها.

ڕەغبەتی د.نوریە، هەر ڕەغبەتەکەی ئیحتیرام دەگیرێت، لیژنەکانی پەیوەندیداریش قسەیان نیەو پەسەندیان کردووە لەبەر ئەوە ئەگەر ئەو دوولایەن قسەیان هەبێت دەیاندەمێ، ئەگەرنا دەیخەمە دەنگەوە، کێ لەگەڵێتی؟ دەست بڵندکات تکایە، کێ لەگەڵدانیە؟ والله دەبێت بیژمێرین کەواتا، دەستتان بێرنە خوارەوە، ئەوەلەن د. نوری خۆی ئیستیعدادی هەیە کە ئێوە دەڵێن لەگەڵدا نین؟ چونکە ئەوە ڕەغبەتی خۆیەتی، ئیستیعدادی هەیە ئەگەر بێت و دەنگتان بۆ داو قەبوڵتان نەکرد، ئیستیعدادی هەیە بەردەوام بێت؟ باشە، نەخێر دەنگ نادەمە کەسی تر، هەر د. نوری و لیژنەکان بۆ ئەوە نیە، دەیژمێرم دەنگەکان دەژمێرم، کێ لەگەڵ داواکاری د. نوریە، داوای کردووە عەفوی بکەن لەلیژنەی نووسینەوەی دەستور و لیژنەی کاروباری یاسایی، کێ لەگەڵ ئەو داواکاریە؟ دەست بڵندکات تکایە، دەیژمێرین، کاک شێروان نوقتەی نیزامیێت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

قەیناکە بدرێتە تەسویت، بەس بەعزێ مەسائیل هەیە حەزەکەم ڕوونی بکەمەوە، ئەندامی هەر لیژنەیەك بەنیسبەت لیژنەی پەرلەمانی دەڵێم نەك هەر لیژنەی خۆمان، سێ جەلسە حازر نەبێت نیزامی داخیلی مافت دەداتێ کە حەقی نامێنێت کە ئیتر بەشداری لەم لیژنەیە بکات، من تەسویت بکەم دژی نیزامی داخیلی، بەغەیری ڕەغبەتی خۆیشی بەراستی من ئەوە بەراست نازانم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

قسەکەت ڕاستە، بەڵام ئەگەر لیژنەکەتان ئەوەی داواکردبایە، بتانوتایە ئەو ئەندام لیژنەیە، بەڵێ کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە بەنیسبەت لیژنەی قانونی قسەدەکەم، کتابێکمان ئاراستەی جەنابی کاك د. نوری کردووە، دەڵێین ماوەیەکە دەوام ناکەی، زیاد لەسێ کۆبوونەوەکەش، حەزدەکەین جەنابت هەڵوێستی خۆت دیاری بکەی کە ئەسبابی دەوام نەکردنت چیە؟ وەڵامی ئێمەی داوەتەوە دەڵێت من چ کۆبوونەوەکانی لیژنەی یاسایی چ لەکاتی پشووی پەرلەماندا، چ لەدوای کاتی پشووی پەرلەماندا بەیاسایی نازانم، من نازانم بەراستی ئەوە تەفسیرەکەی لای خۆیەتی، منیش مەجبورمام داواکارییەکەی تەحویلی لای جەنابتان بکەم، ئەوە موختەسەری مەوزوعەکەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك د. نوری فەرموو.

بەڕێز د.نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من نەمدەویست بەتەواوی بچمەوە ناو وردەکاریەکان، ئێستاش ناچمە ناو وردەکاریەکانەوە، سەبارەت بە دەست لەکار کێشانەوە لە لیژنەی دەستوری من لە پێنجی مانگی حەفتی (تەمووز)ی ئەمساڵ داواکاریەکم پێشکەش بە جەنابتان کرد هۆکارەکانم تێایدا روون کردەوە، پاشان سەرۆکی لیژنەی قانونی لە 9/18 نامەیەکی بۆ ناردوومە ئەڵێت تکامان وایە ئاگادرامان بکەنەوە لە هەڵوێستی خۆتان سەبارەت بە بەردەوامبوونت لە لیژنەکەمان، چونکە ئێمە کۆبونەوەکانمان رۆژانە بەردەوامە، منیش هەر هەمان رۆژ لێرەدا، لیژنەی قانونی بەڵێ، لێرەدا من وەڵامم داوە دەڵێم: ئەمڕۆ 9/22 نامەکەتانم بەدەست گەیشت لە رۆژی 9/18 نووسراوە، پێم باشە ئاگادارتان بکەم کە لە لیژنەی قانونی وەك لەلیژنەی دەستوریش دەست لەکار دەکێشمەوە و لەبەر چەند هۆکارێك چاوەڕێ بووم سەرۆکی پەرلەمان دواکارییەکەم بکات، لە 7/5 نووسراوە بەدەست لە کارکێشانەوەم لەلیژنەی دەستوری بخاتە بەردەم پەرلەمان تاوەکو پێکەوە ئەویش بخەمە بەرچاوو دەست لەو دوو لیژنەیە، وبکشێمەوە، روونکردنەوەکەم ئەوەیە، تێبینیم لەسەر کوبۆونەوەکانی لیژنەی قانونی لەکاتی پشووی هاویندا هەیە، بۆیە نەپێشترو نە ئێستایش بەراستی نازانم بە پێچەوانەی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی دەزانم، من باسم لە کۆبوونەوەکانی لیژنەی قانونی کردووە لەکاتی پشوی پەرلەماندا نەك لەکاتی دیکەدا، من داواکارم لەبەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان کەوا ئەو داواکاریەم قەبوڵ بکەن، و من بەڵێنیشیان دەدەمی لەناو پەرلەماندا ئەوەی کە پێم بکرێت لێرە بەشداری دەکەم، بۆ ئەوەی کەوا هاوکاری پەرلەمان بکەم بۆ پەسەند کردنی ئەو پرۆژە قانونەی کەوا دەخرێتە بەردەم پەرلەمان، زۆر زۆر سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەۆکی ئەنجومەن:

بەڵام کاك دکتۆر من دوو وەڵامم هەیە لەسەر دوو مەسەلەی کە باست کرد، یەك: لە 7/5 کە جەنابت ئەو نووسراوەت بۆ ئێمە نووسی پشووی پەرلەمان بوو، دانیشتنی پەرلەمان نەکراوە نە مانگی حەفت نە مانگی هەشت تا وەکو ئەو داواکاریە بەخەینە بەردەم ئەندامانی پەرلەمان، دوایش من لەسەرەتای مانگی نۆدا وتم بەشکو پێداچوونەوەیەکت هەبێت، پەشیمان ببیتەوە، پاشان کە خۆت داوات کرد جارێکی تر ئەو جارە حەقی خۆتە وتەبیعیە، دووەم: ئەو رەئیەتیش من بە هەڵە دەزانم کە دەڵێت لەپشووی پەرلەماندا نابێت کۆبوونەوە بکرێت، بەعەکسەوە، لە پشووی پەرلەماندا، یەعنی پشووی ئەو دانیشتنە نیە، لیژنەکان دەبێت باشترو چالاکترکاربکەن، بەعەکسی هەندێك تێگەیشت، پێی وابێت عوتڵەیە وەکو عوتڵەی مامۆستایان لە پشووی هاویندا، پشووی پەرلەمان تەنها دانیشتنی پەرلەمان نیە، جەلسەمان نیە، یەعنی لیژنەکان دەبێت بەفرسەتی بزانن، سەردانی دام و دەزگاکانی حکومەت بکەن، چاودێری حکومەت بکەن، ئیشوکارەکانی خۆیان ئەنجام بدەن، راپۆرتەکانیان تاوتوێ بکەن، ئەو پشووە ئەصڵەن بۆ ئەوە دانراوە، بەڵام لەعەینی کاتیشدا ئەندامێکی پەرلەمان دووربێت نەخۆش بێت، پێویست بە سەردانێك بکات پازدەرۆژێك ئەویش ئیجازە وەردەگرێت و دەڕوات، ئەو پشووە جارێکی تر تەئکید دەکەمەوە زۆر جار لە رۆژنامەکاندا باس دەکرێت، پشوونیە بچیت دەوام نەکەیت و لەماڵی خۆت دابنیشی، پشووە لەوەی کە دانیشتنی پەرلەمان نیە،

بۆ ئەوەی لیژنەكان، كارو باری ئەنجومەن، سەرۆكایەتی هەر یەكە تەنزیمی كارەكانی بكات وخۆی ئامادەبكات بۆ خولی داهاتوو، ئەو رەئیەی جەنابت بە عكسەوەیە، یەعنی من بۆیە حەزئەكەم ئەوە روون بكەمەوە، بەهەرحاڵ جەنابت پیاوێكی پسپۆری وشارەزای وجێگای تەقدیری، هەموو كەسێك دەزانێت قابلیەتت و ئیمكانیاتت ودەوریتش هەبووە، بەڵام رێزیش دەگرین لەداواكاریەكەت، مەسەلە ئەوەنیە جاری لیژنەی دەستوری خۆی نەماوە لە حەقیقەتدا، كارەكانی تەواو كردووە مەفروزە مەچەند حەفتەیەكی داهاتووا پرۆژەكە لێرە بیخوێنینەوە و انشاء الله پێش كۆتایی ساڵ، كۆتایی پێ ئەهێنین دەستور، لیژنەی یاسایش، كە لەلیژنەیەكدا نەتوانیت ئینسیجامت هەبێت، ناچینە ناو تەفاصیلێ كێ حەقەو كێ حەق نیە، یەعنی رەغبەتی ئەندامێكی پەرلەمان بڵێت من لە لیژنە ئیش ناكەم، بیدایەتەكەی هەوڵ دەدەی تێبگەیت كە زانێت ناتوانێت ئیش بكات دەبێت رێز لە داواكاریەكەی بگیرێت، ئەوە جێگای ململانێ نیە من بڵێم نا ئیلا دەبێت لەو لیژنەیە بیت، كە خۆی نەیەوێت لەو لیژنەیەدا بێت، ئێمە ناكرێت موشكلەیەك دروست بكەین وبێینە ئێرە، خۆی كە بڵێت ناتوانم و تۆ بڵێت نا دەتوانێت، من حەزناكەم لەسەر ئەو مەوزوعەا زۆر قسەبكەین، بۆیە جارێكی كە دەیخەمە دەنگەوە ئەو رەغبەتەی د. نوری كە جارێكی تر شیكردەوە، كێ لەگەڵ ئەوەیە دەست لەكاربكێشێتەوە؟ بەو روون كردنەوانەی كە خۆی كردی و منیش كردم، تكایە دەستی بڵند كات، فەرموون، كێ لەگەڵدانیە؟ بەئەكسەریەت قەبوڵ كرا زۆر سوپاس، من دڵنیاشم كە د. نوری بە موداخەلەكانی پرۆژەكان دەوڵەمەنددەكات، بە دەوریشی وەكو كەسایەتیەكی ناسراو لە كوردستاندا وەكو كەسێكی شارەزا لەقانوندا، جێگای رێزە چ ئەندامی پەرلەمان بێت چ لەدەرەوەی پەرلەمانیش بێت، زۆر سوپاس، داوا لەلیژنەی ژنان و ئافرەتان بۆ خاڵی دووەم ولیژنەی ماڤی مرۆڤ، مەسئولی لیژنەی ماڤی مرۆڤ دیسان نیە، موناقەشە نیە، بەڵام دەبێت هەر بێن دابنیشن هێشتا قەرارمان نەداوە، فەرمو پەخشان خان، كاك مەلا سعدالدین مئەسول لیژنەی كاروباری ئایینی، دووەم خاڵ لەبەرنامەی كار: خستنە روو وگفتوگۆكردنی پرۆژەی هەمواركردنی یاسای باری كەسی ژمارە (188)ی ساڵی 1959 كە لەلایەن ئنجومەنی وەزیرانەوە پێشكەش كراوە، تەبعەن راپۆرتەكە ئاراستەی هەموو ئەندامانی پەرلەمان كرابوو، بەتایبەتی لیژنەی یاسایی و لیژنەی داكۆكیكردن لەماڤی ئافرەتان و ژنان ولیژنەی ئەوقاف ولیژنەی ماڤی مرۆڤ وئەندامانی پەرلەمان، ئومێددەكەم كە راپۆرتەكانیان ئامادەكردبێتن كاك شێروان فەرمووو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

كۆبوونەوەكانی لیژنەی قانونی لەگەڵ پیاوانی ئاینی و پیاوانی پسپۆر بەردەوامە لەسەر یاسای باری كەسایەتی دوێنێیش لەسەعات 10ی بەیانیەوە كۆبوونەوەیەكی هاوبەشمان ئەنجامدا پێكەوە لەگەڵ لیژنەی كاروباری ئەوقاف لە پەرلەمان، ئێشتا راپۆرتمان ئامادەنەكردووە، بڕیار وایە لەگەڵ لیژنەی ئەوقاف پێكەوە دوای ئەو كۆبوونەوەی كە خەڵاص دەكەین رۆژێك تەحدید بكەین ئەمڕۆبێت، بەیانی بێت، بۆ ئەوەی كۆبوونەوی لەسەر بكەین هەردوو لیژنە بۆ ئەوەی راپۆرتێكی هاوبەش پێشكەش بەپەرلەمان بكەین،

وحەزئەکەم لێرەدا ئەوە بڵێم پێویست دەکات ئەو بڕگەیە تەئخیر بکرێت تاوەکو ئێمە راپۆرتەکە ئامادە دەکەین وپێشکەش بەپەرلەمانی دەکەین، انشاء الله بۆ نیهایەتی ئەم حەفتەیە راپۆرتەکەمان ئامادە دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کەواتا لیژنەی یاسایی داوای دەکەوتنی موناقەشەکەی دەکات، حەزەکەم لیژنەی داکۆکیکردن لەماڤی ژنان قسەبکات، پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەراستی راستە لیژنەی یاسایی ولیژنەی ئەوقاف وکاروباری ئاینی، یەعنی لەگەڵ زانای ئاینی و لەگەڵ توێژەجیاجیاکانی کۆمەڵگا ئەیانەوێ راوبۆچوونیان وەرگرن، بەڵام ئێمە ئەم پرۆژەیە لە 9/10 لەئەنجومەن خوێنرایەوە، لە 9/10 وە ئیحالەی لیژنە پەیوەندیدارەکان کراوە، ئەمرۆ 10/20یە، بە پێی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان مادە 71، برگەی 4 لەماوەی 10 رۆژدا ئەبێت لیژان راپۆرتی خۆیان ئامادە بکەن، ئەگەر سەرۆکایەتی بە پێویستی زانی کە زۆترپەلەبکات، ئەوە لەماوەی پێنج رۆژدا، لەبەر ئەوە بەراستی من ئەو تێبینیەم پێشکەش دەکەم، بەنیسبەت لیژنەی داکۆکیکردن لە ماڤی ئافرەتان و ژنان بە ئیلتیزام بە پەیڕەوی ناوخۆ کە پێشتر ئەو پرۆژەیە ناوەندێکی بەر فراوانی پەیوەندیدار دیبوویان بەنیسبەت لیژنەی ماڤی ئافرەت و ژنانەوە راپۆرتەکە ئامادەکراو خرایە بەردەست جەنابتان، من بەراستی ئەم تێبینیە نەك هەربۆ ئەم جارە هیوادارم، یەعنی ئەوە لەپەیڕەوی ناوخۆیا دەڵێت 10 رۆژ بەهەند وەربگیرێت، زۆر سوپاس، بەنیسبەت ئێمە ئامادەین ئەوە راپۆرتەکەمانە لەبەردەمی هەموو ئەندامانی پەرلەمانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

جارێ پێش ئەوەی من قسە بکەم، کاك سعدالدین تەواو بووی؟ کاك سعدالدین فەرموو.

بەڕێز ملا سعدالدین ملا عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەر وەکو کاك شێروانیش ئاماژەی پێکرد، ئێمە وەکو لیژنەی ئەوقاف و کاروباری ئاینی کۆبوونەوەیەکی موشتەرەکمان ئەنجامدا لەسەر ئەوەی کە هەندێك پسپۆڕی قانون و هەندێك شارەزایانی ئاینی و هەردوو سەرۆکی زانایانی ئاینی ئیسلامی لەکوردستان، لەهەولێر ولە سلێمانی ولە دهۆك پسپۆڕمان هێنا کە بگەینە نتیجەیەك، والحمدلله لەزۆر خاڵی ناکۆکی هەبوو حەتا لەبەینی خۆیان، توانیمان یەعنی رەئیەکی تەوافوقی وەربگرین ئیلا لەسەر هەندێك نوقاتی زۆر بەسیت نەبێت، ئەوەیش پێویستی بەوە هەیە کە لە پەرلەمان

حەلبێت، کەوا هەر وەکو پەخشان خان بەخۆی ئامادەی کۆبوونەوەکە بوو، دیاربی ئەویش لەگەڵ زۆر لە شتەکانی ئێمە کۆك بوو وانشاء الله دادەنیشین لەپاش جەلسەکەو کۆدەبینەوە، لەگەڵ رێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، والله ئێستا لیژنەی ئێوەیش وابزانم مانیعتان نیە لە تەئجیلەکەی، پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دیارە ئەگەر راپۆرتی ئەو دوو لیژنەیە ئامادەنەبێت، یەعنی هەر ناکرێت، بەڵام هیوادارم یەعنی ئەمە جارێکی کە لەپەرلەمان دوبارەنەبێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

جەوابمان لەسەر قسەکانی خوشکە پەخشان زەنگەنە، ئێمە لەلیژنەی یاسایی راپۆرتمان تەقدیم کرد بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان لەبەر ئەوەیش تەقدیم کرا راپۆرتەکە کە ئەو پرۆژەیەی هاتبوو لە ئەنجومەنی وەزیران، ئێمە بەراستی ئیعتیبارمان نەکرد بەپرۆژەیەکی قانونی بۆ هەموارکردنی یاسای باری کەسایەتی، لەبەر ئەوەی تێبینی ئەوە دەکرا کە پرۆژەکە بەناوی راسپاردە هاتبوو نەك قانون یان پرۆژە، لەبەر ئەوە داوامان کرد لەسەرۆکایەتی پەرلەمان کێشەکە حەلبێت، بەڵام کە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران هاتە ئێرە کۆبوونەومان کرد لەگەڵ جەنابتان و لەگەڵ ئەویش، داوامان کرد کە کێشەکە بە ودی حەلبێت، نەك بچێتەوە ئەنجومەنی وەزیران بریاری لەسەر بدرێت، تەخیر دەبێت، لەبەر خاتری خوشکانی ئافرەتان وژنان قەرارماندا خۆمان دووبارە کۆبوونەوە بکەین لەگەڵ لیژانی مەعنی و ئەوپسپۆرانەمان هێناوە ئێرە ومونافەشەمان لەگەڵ کرد بە مەبەستی دەوڵەمەنکردنی یاساکە بۆ بەرژەوەندی ژنان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

جەنابی کاك سعدالدین باسی ئەوەی کرد کە لەکۆبوونەوەکەی دوێنێ ولە زۆر شتیشا من کۆك بووم لەگەڵ بۆچوونەکان، بەراستی من کۆك بووم لەگەڵ ئەوانەی کە لەپرۆژەکەدا هاتووە ولێرەیشەوە ئیعلانی دەکەم ئەمرۆ لەجەریدە، بەیانی زوو تەلەفۆنیان بۆم کردم وتیان فلان مامۆستا و فلان مامۆستا وتوویانە تۆیش تەراجعت کردووە لەمەسەلەی نەهێشتنی فرەژنی، وتم شتی وانیە موتڵەقەن، برادەران لەقاعەکەدا بوون، بۆ نموونە ئەیلێم جەنابی کاك سعدالدین وای نەوت، بەڵام بۆ روون کردنەوە، یەعنی ئەو خەڵکە گوێی لێبێت

و رەئى تەئجيل كردنيشم، من بەش بەحاڵى خۆم لەگەڵ تەئجيلا نەبووم ولەگەڵ ئەندامانى ليژنەكەيش قسەم كرد، بەڵام واديارە و وابەباش زانرا كە مادام راپۆرت حازرنيە ئێمەيش لەگەڵيانا بين، ئەوە رەئيى ئەندامانى ليژنەكەبوو لەقاعەكە، باقسەبكەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن:

من خۆم رەئيەك دەدەم، ئينجا پاش قسەكانى من ئەگەر قسەتان هەبوو، قسەتان دەدەمێ، ئەگەر نارازى بن بەقسەكانم دەيخەينە دەنگەوە، يەكەم ئەو پڕۆژەيە پڕۆژەيەكى زۆر گرنگە، وتايبەتمەندى خۆى هەيە، پەيوەندى بەهەموو كۆمەڵانى خەڵكەوە هەيە، رەئى جياوازيشى لەسەر هەيە ئەو رەئيە جياوازە نەك تەنها لێرە لەناو كۆمەڵگادا هەيە، لەو ماوەى رابردوودا لە هەموو شوێنێكا باس باسى ئەو پڕۆژەيەبووە، لەئەنجومەنى وەزيران يان لەوەزارەتەكان، لەناو مزگەوت، لەتەكيدا، لەلاى مامۆستايانى ئاينى، لەلاى ليژنەى ژنان، يەكێتى جۆراوجور، ماشاءالله ئەوەندە زۆريشن نەبێتەوە، لەهەموو كۆبوونەوەكان هەر يەكە رەئى هەبووە، پاش ئەوەى كە كۆنفراسى بۆكراوە، كۆبوونەواتى بۆ كراوە، ئەوان بەهەموو ئەو جهودەى كە سەرفيان كردووە نەيان توانيوە بگەنە سەر يەك رەئى لەسەر هەندێ مەسائيل كە لەناو گۆمەڵگادا جياوازى لەسەر هەيە، ئەمە واى لێكردووە ئەو پڕۆژەيەى كە بۆ ئێمەيان ناردووە، موعەلەقيان بەجێهێشتووە وتويانە ئێمە ئەو چەندئيقتيراحەتان دەخەينە بەردەم وخۆتان قەرار بدەن، ئەمە يەك، يەعنى حەتا وەكو كۆنووسيش هاتووە، راستە لەنووسراوەكە نووسراوە پڕۆژە، بەڵام لەديباجەكەيدا لەسەرەوە نووسراوە كۆنووس، ليژنەى ياسايى ئيعتيرازيان كرد وتيان دەبێت، منيش وتم لەسەر رۆتين رامەوەستن مادام لەنووسراوە رەسمييەكە بە پڕۆژە هاتووە، بەپڕۆژە قەبوڵى بكەن بۆ ئەوەى دوا نەگەوێت، ئەوەبوو لەگەڵ سەرۆكى حكومەت و جێگرى سەرۆكى حكومەت كۆبوينەوە ئەو مەسەلەيشمان باسكردو تاوتوێشمان لەسەركرد، ئەو پڕۆژەيە ئاراستەى ليژانەكان كراوە، راستە لەنيزامى داخليدا دەڵێت ليژانەكان كە راپۆرتيان ئامادەكردو داوا لەليژنەى ياسايى دەكەين خيلال 10 رۆژدا تەووابێت، بەڵام پڕۆژەيەكى وا گرنگ، وا حەساس ناكرێت لەبەر ئەوەى رۆژێ فلان ئامادە نەبوو، خەلاص بەناڕەزايى بێتە ئێرە وكێشەكە ئاڵۆزتربێت، ئەو داوايە حەقى ئێرەيە و دواكەسيش كە بڕياردەدات ئێوەن، حەزدەكەن ئێستا قەرار بدەن و بەردەوام دەبێن لەسەرى بزانن چێ لێدێت، ديارە قەناعەتان بەقسەكانم نەكرد، فەرموو كوێستان خان.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

من پێم ئاساييە تەئجيل بكرێت، بەڵام يەك حەفتە، رۆژى دووشەممەى داهاتوو بخرێتە بەرنامەى كارەوە، بەڵام ئەممەوێ هەندێك تەوزيح بدەم ئەگەر يارمەتيم بدەن، ديارە ئەم پڕۆژەيە هێن ئەوە نيە بەحەفتەيەك و دە رۆژ بيروڕاى خەڵكى پسپۆڕو ياساو ئەوانەى تر كەرەئيان وەردەگيرێت، جەنابى كاك شێروان خۆى باش ئاگادارەو لەهەندێك كۆبوونەوەكانمان بەشدارى كردووە كە ئێمە خەڵكى پسپۆر يان ياساناسمان لەسلێمانى، لەهەولێر، لەدهۆك بانگ كردووە، لەليژنەكەمان بەئامادەبوونى هەندێك

لەئەندامانی لیژنەی یاسایی موناقەشەمان کردووە بۆ چەندرۆژ کۆنفراسمان لەسەر کردووە، هەر وەها خەڵکی شارەزا لەشەریعەت بانگمان کردوون ونوێنەری یەکێتی زانایانی ئاینیمان بانگ کردووە، ئێمە یەك ساڵ خەریکی داڕشتنی ئەم پرۆژەیەبووین، یەك ساڵیش لای حکومەت ماوەتەوە کە کونفراسی بۆ کردووە، رەئی خەڵکی یاساناسی وەرگرتووە، هینی شەریعەی وەرگرتووە ئەمانە هەمووی کراوە، هین ئەوە نیە کە ئەم حەفتەیە بە پەلەپەل ئەوە بکرێت، ئەمە زۆر دەمێکە کراوەو د. مصطفی زەڵمی لەمەسەلەی شەریعەیا ئیتر وێنەی نیە، یەعنی خەڵك ناتوانێت تەعنی لەسەر وەربگرێت، شتەکان هەمووی رەئی ئەوی لەسەر وەرگیراوە، مەسەلەی ئەوەی کە راپورتەکەی لیژنەی یاسایی و من ئاگادارم، یەك ئێمە لەکۆبوونەوەکە کە خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کرا جەنابت پێت وتین، ئێوە ئەمە تەئجیل مەکەن لەبەر ئەوەی ئەمە ئەصڵەکە لەحکومەتەوە بەپرۆژە هاتووە، دووەم تەنها مەسەلەی فرەژنیە کە دوورەئیە هیچ مەسەلەیەکی کەنیە، دواتر پێش جەژن جەنابت جەوابی لیژنەی یاساییت دابووەوە کە بیخەنە بەرنامەی کارەوە و مەوەستن لەسەر ئەو دوو خاڵەی کە یەکەمیان بەپرۆژەهاتووە و دووەمیشیان مەسەلەی فرەژنیە، با پەرلەمان یەك لایی بکاتەوە، کەواتا ئەوەی کە پەخشان خان باسی دەکات لەپێش جەژنەوە هەتاکو ئێستا زۆر زیاترە لەدە رۆژ، بەڵام لەگەڵ ئەویشدا من لەگەڵ ئەوەدام مادام ئەو لیژنانە راپۆرتیان ئامادەنیە، لەبەر ئەوەنە کەرەئی خەڵك وەرنەگیراوە، رەئی زۆر زیاتر لەپێویست لەخەڵك وەرگیراوە با حەفتەی داهاتوو، رۆژی دووشەمە بخرێتە بەرنامەی کارەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

هیچ رەئییکی ئیزافیتان هەیە لەسەر قسەکانی؟ رەئیکی موخالیف، فەرموو خەمان خان.

بەڕێز خەمان زرار اسعد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە خۆمان ئەزانین دیارە ماوەیەکی زۆرە، هەمووشمان باسی گرنگی گۆڕان وتەعدیلی قانونی ئەحوالی شەخصی دەزانین، ئەوەی لەلای من پرسیارە، پرسیارەکەشم ئاراستەی سەرۆکایەتی و ئاراستەی هەرسێ لیژنەکەش ئەکەم، ئێمە خۆمان ئەزانین ئەساسی ئەو فکرە یان ئەو بیرۆکەیەی گۆڕینی ئەم پرۆژەیە لیژنەی داکۆکی کردن لەمافی ژنان و ئافرەتان بوو، نزیکەی ساڵێك پێوەی خەریك بوون، لیژنەی یاسا و لیژنەکانی تریش باش ئاگادارن، پاش ئەوەش چووە لای حکومەت، حکومەتیش هەندێ تێبینی تێدا کردووە و هێنراوەتەوە بۆ پەرلەمان، ئێستاکە ئەو پرسیارەی لای من دروست بووە ئەوەیە، بۆچی ئەو لیژنەیەی کەخاوەنی پرۆژەکەیە، کەخاوەنی بیرۆکەکەیە، لە پەراوێز دانراوە، بەڵام لیژنەی تر کە ئێستا بەخۆیان هاتوونەتەوە لە ناوەڕاستدا دانیشتوون، لەم ماوە نزیکە هاتوون، یەعنی وەکو بەربەستێك وەکو کۆسپێك بەرامبەر بەم پرۆژەیەن، بەڕاستی بەرامبەر کاری ئەم لیژنەیە وەستاون، یەعنی بەڕاستی ئەمە پرسیارێکە خۆزگە بیانتوانیایە وەڵامیان بدامایەتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

حەزەکەی من جێگای خۆمی ئەدەمێ، فەرموو پەخشان خان وەرە ئێرە، هەرکەسێك لە هەرشوێنێك دابنیشێت تەمسیل لە خۆی دەکات ولەوشوێنەشی ئەکات، لە لیژنەکەشی ئەکات، بەوە کەم نابێتەوەو زیادیش نابێت، سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من ئەمەوێت ئەو میکانیزمەم بۆ ڕوون بکەنەوە، کاتێك لەپەرلەمانەوە پرۆژەیەك پێشکەشی حکومەت ئەکرێت، حکومەتیش ڕەئی خۆی لەسەر ئەدات، میکانیزمی قبوڵکردنی ڕەئیەکەی حکومەت و چاککردنی پرۆژەکە بەپرۆژە حساب ئەکرێت یان بەتەوصیات یان بە وەرەقە پڕکردنەوە، چونکە لێرەوەیە خەلەلەکە، ئێمە خۆمان داوای ڕەئی ومەشهورەتی حکومەتمان کردووە، وتوومانە ڕەئیتان چیە، لەبەر ئەوەی نەوەزارەتێکە و نەدوانەو نە سێیانە، بەڵکو ڕەئی خۆیان بدەن، فیعلەن وابووە حکومەت داویەتی بەهەموو وەزارەتەکان، لەدوایشدا وەزارەتی عەدل ڕەئی خۆی داوە، ئینجا لەدوایدا کۆنفرانسیشی بۆ کراوە، یەعنی من پێم وایە ئەوە سەبەبێکی موقنع نیە، لەوەی کە لیژنەی یاسایی بەمن بڵێت لەسەرەوە نەنووسراوە پرۆژە یاسا نووسراوە تەوصیات، ئەوە میکانیزمەکە، ئەگەر لەوەدا خەلەل هەیە زەحمەت نەبێ پێم بڵێن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سۆزان خان داوای لێبووردن ئەکەم، ئەگەر بهاتایەو خیلافی قسەی تۆ وکەسێك رەفتاری بکردایە قەیناکە تۆ ئەو قسەیە بکەی، لیژنەی یاسایی وای وتووە ئێمە سەرۆکایەتی ئەو قسەیەمان کردووە، حەسمیشمان کردووە، لەگەڵ حکومەتیش حەسممان کردووە، لەبەر ئەوە ئەو مولاحەزەیەت حەل کراوە، پێویست بەوە ناکات، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵا من تەنها یەك نوقتە ئەمەوێت تەوزیحی بکەم، لە هەندێ لەقسەکانی خوشکەکانم ئەوانە وا دیار دەکەوێت کە ئەنەهو لیژنەی یاسایی موقەسرە لەو مەسەلەیەدا، ئەوەلەن ئێستا حاڵی حازر 15 پرۆژەمان لەبەردەستە هەمووی پێشی ئەو پرۆژەیە، ئەو پرۆژەیە ئەولەویاتمان داوەتێ، ئەوەش پەخشان خان زۆر باش ئەزانێت، کە یەکەم پرۆژە بێت پاش ئەو جەلسەیە، ئەمە یەك، دوو: بەدەیان پرۆژە هەیە 10 رۆژی بەسەردا تێپەڕیوە کەس باس لەوە ناکات، تەنها باس لەوە ئەکەن کە ئەو پرۆژەیە لەئارادایە، سێیەم: لەهەموو پەرلەماناتی دوونیادا چەند گوێ بگرێت خەڵك ئەوەندەی تر پرۆژەکە دەوڵەمەند ئەبێت، لە یەکتریش نزیك ئەبینەوە، باشترین جەلسەش دوێنێ کرا ئەوە پەخشان خان لەوێ بووە، کەزۆربەی زۆری خاڵەکان توانرا، لەگەڵ پیاوانی ئایینی، لەگەڵ هەردوو سەرۆکی یەکێتی زانایان بگەینە نەتائیجی مەعقول ومەنتقی ومەقبول، کەلێرە نیقاشی زۆریشی لەسەر نەکرا، ئەصڵەن پرۆژەکە وەکو پێویست بڕوات، بۆیە من حەزم کرد ئەو نوقتەیە ڕوون بکەمەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تەنها سێ کەس ڕەئیان دەدەمێ دوایی ئەیخەمە دەنگەوە، تاڤگە خان و کاك محمد فرج و کاك شێخ فەتاح، فەرموو تاڤگە خان.

بەڕێز تاڤگە محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەگەڵ دەستخۆشیمان بۆ جوهدو تێکۆشانی هەر هەموو ئەو کەسانەی کە کار دەکەن لەپێناو هەموارکردنی یاساکانی ئەحوالی شەخصی، چونکە بەفیعلی ئێمەش لەگەڵ هەموارکردنی زۆرێك لەو خاڵانەین کە لەیاسای ئەحوالی شەخصی هاتووە، کە پێویستی بەهەموارکردن هەیە، لیژنەی داکۆکی کردن لەمافی ئافرەتان ئەوە ساڵێك زیاتر ئەبێت، خەریکی ئەو کارەیە و جوهدی دەنرخێنین، بەڵام من پێم خۆشە بۆ مێژوو قسە بکەین، کارکردن بۆ هەموارکردنی یاسای باری کەسێتی پێش هەر هەمووان ڕێکخراوەکان، جوهدی ڕێکخراوەکان لێرە بنرخێنین کە بەفیعلی لەساڵی 1993 وە بوو، ئەوەبوو لە 1995 گەورەترین سیمینار لە سلێمانی بەسترا، هەرهەموو ڕێکخراوەکانی ئافرەتان وژنان وخوشکان هەر هەمووی، ڕەئی خۆیان وتووە، بۆیە لێرەدا حەز ئەکەم هەر بۆ مێژوو قسە بکەین، کە جوهدی ئەوان بەڕاستی لەبیر نەکەین، ئەو پرۆژەیە تەنها هی یەك کەس ودوو کەس و لیژنەیەك نیە، بەڵکو هی زۆربەی دەنگی ژنان وئافرەتان وخوشکانی کوردستانە، ئەوە خاڵی یەکەمم، خاڵی دووەم: ڕاستە هەموارکردنی پرۆژەی ئەحوالی شەخصی ئێستا بەکۆمەڵێك تەوصیات هاتووە کە ڕێك کەوتوون لەسەر ئەوەی کە ببێت بە پرۆژەن بەپرۆژە هاتووە، بەڵام دوێنێ لەدانیشتنەکەی بۆمان دەرکەوت بەتەنها قسەکردن لەو بەندو بڕگانەی کەهاتوون لەو تەوصیاتەدا، هەندێ موخەلەفاتی تر یان هەندێ شتی تری بۆ دروست ئەبێت، لەداهاتوودا وەکو ئەوەی دوێنێ دکتۆر زەڵمی وتی، بەعزە شتێك هەیە ئەبێ دوایی هەمواری بکەین، ئایا ئێمە پرۆژەی ئەحوالی شەخصی لەهەر شوێنێك بهێنین موتەقەتیع هەمواری بکەین و هەر ساڵەو خەریکی بەندو یاسایەك بین، بەڕاستی دوێنێ کەباسی تەڵاق کرا، وتی ئەبێ دوایی ئەوەش هەموار بکەین، باسی نشوز کرا، وتی ئەوەش ئەبێ دوایی هەمواری بکەین، ئەو هەموو هەموارکردنە لەسەریەك بۆ؟ بۆ ئێمە هەموو دەنگمان نەکەین بەیەك هەموو پرۆژەکە کولیەن تەعدیلاتی خۆی بکرێت وبەپرۆژەیەکی یەك ئاراستە هەمووی بێتە ئێرە، موناقەشەی لەسەر بکرێت، نەوەکو هەر ساڵەو بڕگەیەك و هەر مانگەو بڕگەیەك، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك محمد فەرەج فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من وەکو سەرۆکی لیژنەی مافی مرۆڤ قسە ئەکەم، ئەو تەفصیل و تەئریخ وشتانە من حەقم بەسەریەوە نیە، ئەمە کەهاتووەتە ئەو لیژنەی ئێمە، ئێستا چوار لیژنە موکەلەف کراوە بەم مەسەلەیەوە،

بەڕێز عونى كمال سعيد بزاز:

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

المادة الاربعون: ينفذ هذا القانون اعتبارا من تاريخ نشره في جريدة وقائع كوردستان.

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

مادەى چل بە پشتگیری لیژنەى یاسایی و ڕەزامەندى جەنابى وەزیر ڕۆتینیشە ، كێ لەگەڵ دایە دەستى بەرز بكاتەوە؟ سوپاس ، كێ لەگەڵ دانیە دەستى بەرز بكاتەوە؟سوپاس، بە كۆى دەنگ پەسەند كرا.

بەڕێز عونى كمال سعيد بزاز:

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

الاسباب الموجبة

بعد التحولات الكبيرة التى طرأت على الحياة السياسية والاقتصادية والاجتماعية في الاقليم ولعدم وضوح الاحكام الخاصة بالنظر فى المنازعات الادارية ولضمان وحدة التشريع ولغرض إقامة المحاكم الإدارية لأول مرة في الإقليم للنظر في مشروعية القرارات الإدارية المختلفة ولإقامة مجلس إنضباط موظفي الاقليم مما يتيح الفرصة لموظفي الاقليم في ان يطعنوا لديه في القرارت الصادرة بحقهم من رؤسائهم اضافة الى وجود جهة ذات إختصاص قادره على صياغة التشريعات التي تعدها الحكومة تمهيداً لتقديمها الى السلطة التشريعية وقادرة ايضاً على ابداء الرأي في المسائل القانونية الغامضة أو المتنازع عليها بين الجهات ذات العلاقة ورفع مستوى العاملين في مجلس شورى الاقليم واحاطتهم بضمانات كافية تتفق واهمية المهام الملقاة على عاتقهم لذا اقتضى تشريع قانون خاص بمجلس شورى الاقليم لكل ذلك فقد شرع هذا القانون.

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

ئەگەر كەس لەسەر هۆكارى یاساكە قسەى نیە ، كاك كريم فەرموو.

بەڕێز كريم بحرى عبدالله:

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

من پێشنیار دەكەم ،ئەو عباراتەش ئیزافە بكرێ، چونكە خۆى مەحاكمى ئیدارى یەكێكە لە مەعالمەكانى دیموكراتیەت لە هەر مەجتەمەعێك و ولاّتێكدا ، بۆیە ئەوەى ئیزافە بكرێت لەگەڵ، (لغرض ترخيص الاسس الديموقراطية في المجتمع الكوردستانى) زۆر سوپاس .

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

بەس دەمەوێ شەرح بكەى و ڕەبتى چیە؟

بەڕێز كريم بحرى عبدالله:

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

لە ولاّتانى شمولی دیكتاتۆریەت مەحاكمى ئیدارى نیە ، شەفافیەت نیە ، ئەو مەسائلانە خۆیان لە قەرە نادەن، لە ولاّتانى دیموكراتى، نیزامى قەزاى ئیدارى پەیرەو دەكرێت ، زیاتر لە ولاّتانى شمولی ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە ئیتالیا عالقترین دەوڵەت دیموقراتیە، ئەمریکا پێشکەوتوو ترین دیموقراتیەتی هەیە بۆ خۆی ،لە هەردووکیان ئەو مەحکەمەیە نیە ، یاساکە بەهۆکارە کانیەوە دەیخەمە دەنگەوە، کێ لەگەڵ دایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ سوپاس کێ لەگەڵ دانیە دەستی بەرز بکاتەوە؟ سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسەند کرا ، زۆر سوپاستان دەکەم دەستان خۆش بێت، هەموو ئەوانەی کە کاریان کرد ،بۆ ڕۆژی دووشەممە ، ئەگەر جەنابی وەزیر قسەی هەیە، فەرموو.

بەڕێز فاروق جمیل صادق/وەزیری داد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من بەناوی وەزارەتی دادەوە زۆر سوپاسی پەرلەمانی کوردستان دەکەم ،کە ئەو قانونەیان پەسەند کرد، بەلأم ، ئەم قانونە فەراغێکی زۆر گەورە لە دام و دەزگاکانی حکومەتی کوردستان پڕدەکاتەوە، بۆ نموونە یەکێکیان ئەوەیە دامەزراندنی مەحاکمی ئیداری کە زۆر پێویستە، دووەمیش ئەو مەسەلەی مەجالسی ئینزیبات کە عیلاقەی بە مۆزەفی دەوڵەتەوە هەیە کە حەقیان هەیە ،مەغدوریەتی خۆیان یان زوڵمێکیان لێبکرێت بۆخۆیان مراجعەتی ڕێگای قانونی بکەن ، زۆر سوپاستان دەکەین .

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

زۆر سوپاس بۆ جەنابی وەزیرو ئامادە بوونی، هەروەها کاك سعد لەگەڵمان بەردەوامە کۆتایی بە دانیشتنەکەمان دێنین تا رۆژی دووشەممە لیژنەکان ئیش و کاری خۆیان تەواوبکەن، کاك شێروان ملاحەزەیەکی هەیە.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لە لیژنەی قانونی لێرە دانیشتوین، بڕیارماندا سبەی کۆبوونەوەیەکی هاوبەش بکەین، ئێمەو لیژنەی ئەوقاف تکا دەکەم لە لیژنەی قانونی، برادەرانی لیژنەی قانونی زائیدەن لیژنەی ئەوقاف، بەیانی سەعات 10 لە هۆلی لیژنەی یاسایی ئامادەبن، بۆئەوەی گفتوگۆ لەسەر یاسای باری کەسایەتی بکەین ، زۆر سوپاس.

فرست احمد عبداللە	**محمد قادر عبداللە(د.کمال کەرکووکی)**	**عدنان رشاد مفتی**
سکرتێری ئەنجومەنی نیشتمانیی	**جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی**	**سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی**
کوردستان – عێراق	**کوردستان – عێراق**	**کوردستان - عێراق**

ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی (8)

دوو شەممە رێکەوتی 27\10\2008

خولی دووەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی (8)

دوو شەممە رێكەوتی 2008/10/27

كاتژمێر (11)ی سەر لە بەیانی رۆژی دوو شەممە رێكەوتی 2008/10/27 ئەنجومەنی نیشتمانیی كوردستانی عێراق بە سەرۆكایەتی بەڕێز عدنان رشاد مفتی سەرۆكی ئەنجومەن و, بە ئامادەبوونی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.كمال كەركووكی) جێگری سەرۆك و, بەڕێز عونی كمال بزاز سكرتێری ئەنجومەن بەوەكالەت, دانیشتنی ژمارە (8)ی خولی دووەم, ساڵی (2008)ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمی بڕگە (1) لە مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار كراوی ساڵی 1992ی ئەنجومەنی نیشتمانیی كوردستانی عێراق، دەستەی سەرۆكایەتی ئەنجومەن بڕیاریدرا بەرنامەی كاری دانیشتنی ژمارە (8)ی خولی دووەمی هەڵبژاردن لە كاتژمێر (11) ی پێشنیوەڕۆی رۆژی دوو شەممە رێكەوتی 2008/10/27دا بەم شێوەیە بێت:

1- خستنەڕوو و گفتوگۆ كردن لەسەر پرۆژەی هەموار كردنی یاسای باری كەسی ژمارە (188) ساڵی 1959 كە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشكەش كراوە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی كوردستان، دانیشتنەكەمان دەكەینەوە، بەرنامەی كار:

1- خستنەڕوو و گفتوگۆ كردن لەسەر پرۆژەی هەموار كردنی یاسای باری كەسی ژمارە (188) ساڵی 1959 كە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشكەش كراوە.

سەرەتا لەبەر ئەوەی بەڕێز كاك فرسەت غائیبە لەبەر نەخۆشی ئینشاء الله زوو چاك دەبێتەوە بە پێی پەیڕەوی ناوخۆ دەبێ سكرتێرێك دابنێین، بە ئیجازە رۆیشتووە و غائیبەكەی لەبەر نەخۆشیەكەیە ، چەندین جاریش وا بووە، جارێك كاك شێروانمان هەڵبژارد و جارێكیشیان كاك فرسەتیش لێرە نەبوو كاك عەونیمان هەڵبژارد، ئێستاش كاك شێروان سەرۆكی فراكسیۆنە ناكرێت ئەو هەڵبژێرین، من پێشنیاری كاك عەونی دەكەم، ئەگەر كەس ئیعتیرازی نەبێ؟ كاك عەونی پێشتریش كردوویەتی و هەر دەبێ یەكێكی شارەزا بێت لێرە، ئەگەر كەس ئیعتیرازی نیە و پێشنیارێكی تری نیە دەیخەمە دەنگەوە، كێ لەگەڵ ئەوەیە كاك عەونی بە ئیش و كاری سكرتێری هەڵسی بە وەكالەت دەستی بڵند بكاتەوە تكایە؟ فەرموون، كێ موعتەریزە؟ بە كۆی دەنگ، فەرموو كاك عەونی شوێنی خۆت بگرە، با دوو كەس لە لێژنەی یاساو سەرۆكی لێژنەی ئەوقاف و سەرۆكی لێژنەی مافی مرۆڤ بێن لە شوێنی خۆیان لەسەر مینەصە دابنیشن، دوو ئەندامیش لە لێژنەی ژنان، یاسای باری كەسێتی ئەوەندە مێشكی گرتووینە ئەو چەند رۆژە ناوی لێژنەی ژنانیش وای لێهاتووە، پێش ئەوەی دەست بە دانیشتنەكەمان بكەین بەخێرهاتنی هەموو ئەو ژنان و

ئافرتان و خوشكان و خانمان دەكەم كە لەگەڵمان ئامادەن، زۆر بەخێر بێن سەرچاو، خوشك و برايان ئەندامانی پەرلەمان، دانیشتنی ئەمڕۆمان بۆ بڕیار دانە لەسەر هەندێ خاڵ بۆ هەموار كردنی یاسای باری كەسی كە یاسایەكی زۆر گرینگە، ئەوە چەندین كۆبوونەوەی بۆ كراوە لە لایەن لێژنەكانەوە، پێشتر ئەو پرۆژەیە كە لە لایەن ئەندامانی پەرلەمانەوە ئامادە كرابوو و نێردرابوو بۆ حكومەتی هەرێمی كوردستان، ماوەیەكی زۆریش ئەوان چەندین كۆبوونەوەیان بۆ كردووە و كۆنفرانسیان بۆ كردووەو خەڵكی شارەزایان بانگ كردووە، دواتر پرۆژەكەیان بۆ ئێمە ناردۆتەوە، ئەوەی ڕاستی بێت ئەوانیش نە گەیشتونەتە ڕەئیەكی هاوبەش، بۆیە پرۆژەكەیان بەو شێوەیە ناردووە، لە هەندێ خاڵدا كە گرنگن نەیان توانیوە یەك ڕەئی پەیدا بكەن،بە دوو ڕەئیەوە بۆ ئێمەیان ناردووە، دوو ڕەئیەكەش لەلایەن لیژنەكانەوە تاوتوێ لەسەركراوە، لێرەشدا ڕەئی جیا جیا هەیە، ئێوەش هەمووتان ئەو پڕۆژەیەتان لایە، داواتان لێدەكەم دیراسەتان كردبێت، بڕیاری پێویستی لەسەر بدەن، لەگەڵ گەڕانەوە بە تێگەیشتن، لە لایەكەوە یاسا، عەدالەت، یەكسانی كۆمەڵگا، ئاین، هەموو ئەو مەسەلانە لەو پڕۆژەیەدا دێنە پێشەوە، دەبێت بە ویژدانەوە، بە ڕۆشنبیریەكی بەرزەوە، بە هەوڵدان بەرەو پێشكەوتنی كۆمەڵگا، بەرەچاو كردنی تایبەتمەندی كوردەواری، گۆمەڵگای كوردەواری خۆمان، ئەو یاسایە بێتە باس كردن و بڕیاردان لە سەری هەنگاوێك بێت بۆ پێشەوە چوون، هەنگاوێك بێت بۆ نەهێشتنی ئەو نا عەدالەتیە بەرامبەر بە بەشێك لە كۆمەڵ دەكرێت، هەنگاوێك بێت بۆ ڕێز لەیەك گرتن، لە هەمان كاتدا هیچ دژایەتیێك و دەرچونێك نەبێت لە ئاین و قورئانی پیرۆزو سوننەی نەبەوی، نەك ئەوەی فوقەها دەیڵێن، چونكە فوقەها ئیختیلافیان هەیە، لە شوێنێكی وەكو ئێرە كە یاسایەك دەردەكەین ناتوانین ڕەئی فوقەها بێنین بیكەینە یاسا،ئەگەر خیلافمان هەبوو ئێوە نوێنەری میللەتن، قرارەكەتان قرارێكی گرنگ و مێژووییە، ئەمڕۆ هەرشتێك لە بەرژەوەندی خەڵك دابێت بەرەچاو كردنی ئەو بنەمایەی كە باسمان كرد، بە ویژدانەوە بڕیاری بۆ بدەن، وەكو وتم بۆ پێشەوە، بۆ نەهێشتنی ئەو هەموونا عەدالەتیەو زوڵمەی بەرامبەر بە ژنان كراوە و دەكرێت، داوا دەكەم لیژنەی یاسایی، لیژنەی داكۆكی كردن لە مافی ئافرەتان، لیژنەی مافی مرۆڤ ، لیژنەی ئەوقاف، من داوام لێكردبوون كە بتوانن ڕاپۆرتەكی هاوبەش پێشكەش بكەن، بەڵام ئەوانیش دیارە ئیختیلافیان هەیە،بۆیە نەیان توانیوە ڕاپۆرتەكەیان یەك بخەن،وابزانم تەنها لیژنەی یاسایی و لیژنەی ئەوقاف ڕاپۆرتەكی هاوبەشیان هەیە، لەبەر ئەوەی دوو لیژنەن بەیەكەوە، پێشەكی داوا لەوان دەكەم ڕاپۆرتەكەیان بخوێننەوە، لیژنەی داكۆكی كردن لە مافی ئافرەتان و ژنان بیخوێننەوە، ئینجا لیژنەی مافی مرۆڤ ڕاپۆرتی هەیە با بیخوێننەوە، فەرموو كاك خەلیل ڕاپۆرتەكەتان ئەسلی مەشروعەكە،مادده بە مادده ئەسلی مەشروعەكە بخوێننەوە، دوایش لیژنەكان ڕەئیەكانیان لەسەری بخوێندرێتەوە، سۆزان خان نوقتەی نیزامی.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لیژنەی ژنان لیژنەی تایبەتمەندە، مەفروزە تەقریری ئەوان لە پێشدا بخوێندرێتەوە و دوایش تەقریری لیژنەی یاسایی ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

سوپاس، كاك عوسمان.

بەڕێز عثمان عبدالله قادر(بانی مارانی):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

مادام لیژنەی ئەوقاف و لیژنەی یاسایی، ڕاپۆرتەكەیان ڕێك نە خستووە، لیژنەی ژنانیش یەك ڕاپۆرت نیە، كەواتە چەند راپۆرتێكی جیایە و پێویستە بەراستی بۆ ماوەیەكی تر دوابخرێ، بۆ ئەوەی باش دیراسە بكرێ و بگاتە نەتیجەك، ئەوجا بێتە پەرلەمان، بەراستی ئەو هەموو رەئیە جیایە لێرە بە باشی نازانم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەوە چەندین جار دواخرا هەر لەبەر عەینی شت و حكومەت نەیتوانی یەك رەئی هەبێت، فەرموو سارا خان.

بەڕێز سارا خضر پیرۆت:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لە زۆربەی پرۆژە یاسایاكاندا وەزیری پەیوەندیدار ئامادە بووە و لەو پرۆژە یاساییە وەزیرانی پەیوەندیدار ئامادەیان نیە، بۆ چی؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

وەزیری پەیوەندیدار كێیە پێم بڵێ؟

بەڕێز سارا خضر پیرۆت:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەزیری هەرێم بۆ كاروباری ژنان، وەزیری ئەوقاف، وەزیری داد، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

وەزیری مافی مرۆڤیش ئیزافە بكە، وەزیری دادیش ئیزافە بكە، من ئیشارەتێكم بە قسەیەك كرد ئەگەر ئینتیباهی بەو قسەیە بكردبا ئەو قسەیەی نەدەگوت، ئەویش وتم حكومەت كۆبوویتەوە و ماوەیەكی زۆر موناقەشاتیان كردووە و كۆنفرانسیان گرتووە و نەگەیشتوونەتە رەئیەك، دوو رەئیان ناردووە، وەزیرەكانیش بانگ بكەین و ئەوانیش دوو رەئی بدەن، ئەوە رەئی حكومەتمان لایە و وازیحە، دوو ئیقتیرحیان ناردووە و وەزیریش لێرە بێت و عەینەن موناقەشە لەسەر ئەو ئیقتیراحە بكەن؟ بۆیە یەك

وەزیریش نیە تەعبیر لەوە بكات، دوو وەزیریش نیە، ئەو موشكیلەیە لە ئەنجومەنی وەزیران نەیانتوانیوە رێك بكەون وەك پرۆپۆزەڵیان ناردووە، بۆیە بانگمان نەكرد، قسەكەی كاك عوسمان لەبەر ئەوەی چەندین جار دوا كەوتووە و موناقەشەمان كردووە و ناگەنە نەتیجە، دەبێ بڕیاریشی لەسەر بدرێ، كاك خورشید فەرموو نوقتەی نیزامی.

بەڕێز خورشید سلیم شێرە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەك كاك عوسمان وتی و جەنابیشت تازە فەرمووت، مەجلیسی وزرا نەگەیشتووتە قەرارێك ئیجماعی لەسەر بێت، هەتا لێژنەی قانونیش لە بەعزێ نوقات خیلافیان هەیە، هەتا لەگەڵ ئەوقافیش و لێژنەكەش لە بەعەزی نوقات خیلافیان هەیە، بە رەئی من ئەو موناقەشە زۆری دەخایەنێ كە خیلافات هەیە و رەئی جودا هەیە، لێرە چۆن حەسم دەبێت بە سەد كەسی؟ مەجلیسی وزرا بە دە، پانزە كەس و لێژنەی قانونی كە 12 كەسن نەیانتوانیوە حەلی بكەن، بە رەئی من زۆر دەخایەنێ، نازانم یەعنی.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

د.شوكریە نوقتەی نیزامی فەرموو.

بەڕێز د.شكریە رسول ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بەراستی ئەم خیلافاتە من بە شتێكی سیحی دائەنێم، دونیا بریتیە لە فرە ئایدەلۆژیا، دونیا بریتیە لە فرە حیزب، بریتییە لە فرە فەلسەفەیی، لەبەر ئەوە ئەمە سیحیە، خاڵی دووەمیشم بەراستی لەبەر ئەوەی لێژنەی ماف ئافرەتان، ئەوان ئەوە چەندین مانگە لەگەڵ رێكخراوەكانی كۆمەڵگای مەدەنی هەموو یەكیان گرتووە و هەروەها لەگەڵ پیاوانی ئایینی چەندین كۆنفرانسیان گرتووە، من پێم باشە ئەوان لە پێشتر راپۆرتەكەی خۆیان بخوێننەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

فەرموو كاك باپیر.

بەڕێز باپیر كاملا سلێمان:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

دیارە ئەو خیلافە جیاوازە لە خیلافاتی پێشتر لەگەڵ لێژنەكان و لەگەڵ كارەكانی تر، ئەوە كارێكی حەساسە، گۆڕانكارییەكی گەورە دەبێت، بۆیە منیش تەئیدی كاك عوسمانی دەكەم، پێشنیار دەكەم كە ئەو جەلسەیە تەئجیل بكەین و زیاتر لەسەری رابوەستێین، بێگومان ئەمڕۆ ئەو قۆناغەی كە ئێمە تێداینە، تەبایی سیاسیمان لێ دەخوازیت، زامنی تەبایی سیاسی، تەبایی كۆمەڵایەتیە، ئەوە دەبێتە مایەی نا تەباییەكی زۆر، خیلافێكی زۆرە، بۆیە من پێشنیار دەكەم و تەئیدی كاك عوسمان دەكەم بۆ تەئجیل كردنی زیاتر، چونكە هەر ئەوە نیە چ لە ناو حكومەتدا ئەو خیلافە هەیە و چ لە ناو لێژنەكاندا و چ لە ناو

پەرلەماندا، پێش ئەوەی بگەیەنێ دەبێ کۆبوونەوەی زۆری لەسەر بکرێت هەم لە لێژنەکان و هەم لە فراکسیۆنەکان، بۆ ئەوەی بگەینە سیغەیەکی مامناوەندی، ئینجا بێین موناقەشەی بکەین لێرە، سەرکەوتوو تر دەبێ و کاملتر دەبێ و باشتر دەبێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک شێخ الله فەرموو.

بەڕێز شێخ الله ابراهیم شێخ الله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەللا منیش هەمان ڕەئی کاک عوسمان و کاک باپیرم هەیە، مومکین نیە ئێمە شتێك موناقەشە بکەین و نوێنەری حکومەت ئامادە نەبێ، وا بزانم لە چ جەلسەیەکی ئەو شتانەمان نەکردووە و حکومەتیش یەك ڕەئی نەبێ، دوو ڕەئی هەیە، ئێستا لای ئێمە گەلاڵە بووە کە حکومەت دوو ڕەئی هەیە، بە قەناعەتی من داوا بکەین هەم ڕەئیەکەی حکومەت بە یەك ڕەئی بۆمان بێت و هەمیش نوێنەری حکومەت لێرە حازر بێت بۆ موناقشەی و هەر سێ وەزارەت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

گێلاس خان فەرموو.

بەڕێز گێلاس محی الدین حمه غریب:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو پرۆژە یاساییە زۆر دەمێکە موناقەشەی لەسەر دەکرێ و ئەو ڕەئیە تا ئێستا چۆن هاتووە هەر وایە و چەند جاری تر لەسەری دانیشین، بە کۆ و بە تاك لەسەری دانیشین هەر وا دەردەچێ، نەتیجەی ئەو یاسایەش قاعەکە خۆی تەحەکومی پێ دەکات، دەنگدان تەحکوم دەکات، بۆیە من پێشنیار دەکەم تەئجیل نەکرێ و با وردە وردە لەسەری بڕۆین و کۆتایی بە یاسایەکە بێنین و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک دیلمان فەرموو.

بەڕێز محمد احمد صالح(دیلمان ئامێدی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش هەر تەئیدی ڕەئی گێلاس خانی دەکەم، حەقیقەتەن ئەو خیلافە بەردەوام دەبێت لە ناو پەرلەمان و لە ناو حکومەت و لە ناو کۆمەڵگا، دوو ڕەئی هەیە جیاوازە، ئەو دوو ڕەئیە حەسم نابێت یان دەبێت قانونەکە رابگرین و بگەڕێنەوە بۆ حکومەت، یان دەبێ گفتوگۆی لەسەر بکەین، ئەو دوو ڕەئیەش بەردەوام دەبێت، چونکە حەسمەکە دەبێ لە ڕێگای پەرلەمانەوە بێت و دەنگدانیش موبەریراتی خۆی هەیە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو پڕۆژەیە ماوەیەکە هاتووتە پەرلەمان و ماوەی ساڵێکە ئیشی لەسەر دەکرێ، من هیچ موبەریرێکی نابینم بۆ تەئجیلی، دوو: ئێمە و لیژنەی ئەوقاف چەندین کۆبوونەوەمان لەسەر ئەو پرۆژەیە کردووە و لە زۆر نوقات خیلافمان هەبووە و ئێمەش نەگەیشتووینە نەتیجە، رەنگە خیلافەکە بێتە پەرلەمان بۆ ئەوەی پەرلەمان حەسمی بکات، جگە لەوەش ئێمە لە رووی شەرعیەوە ئەو پرۆژەمان زۆر بە باشی دیراسە کردووە، رەنگە لە زۆر خاڵی سەرەکی ئێمە لەگەڵ لیژنەی ئەوقاف گەیشتووینەتە یەك، بەڵام مەسەلە خیلاف بێت، ئەوە خیلاف هەر دەمێنێت و هەر مایە، ئەبێ پەرلەمان حەسمی بکات، سولتەی تەشریعیش خەڵك چاوی لێیەتی بۆ ئەوەی ئەو پرۆژەیە حەسم بکات بەراستی، بۆیە من لەگەڵ تەئجیل نیمە و لەگەڵ ئەوەمە کە موناقەشەکە بەردەوام بێت بۆ ئەوەی مەساری راستی خۆی وەربگرێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باشە ئێستا دوو موقتەرەح هەیە، موقتەرەحێك هاتووە دەڵێ با تەئجیلی بکەین دوو، سێ برادەر قسەی لەسەر کرد کە داوا دەکەن تەئجیل بکرێ بۆ ئەوەی زیاتر موناقەشەی لەسەر بکرێ، سێ برادەریش موبەریراتی ئەوەیدا کە بەردەوام بین لەسەری و قسەیان کرد و کاك شێروان ئاخیر کەس بوو، ئەو موقتەرەحەی کە داوا دەکات تەئجیل بکرێ دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە کە تەئجیل بکرێ با دەستی بڵند بکاتەوە؟ فەرموون، کێ لەگەڵ ئەوەیە بەردەوام بین دەستی بڵند بکاتەوە؟ زۆرینە دەڵێ کە بەردەوام بین، بەردەوام دەبین، داوا دەکەم بۆ ئەوە زۆر ئیستیفادە لە وەخت بکەین، ئەگەر راپۆرتەکان هەمووی بخوێنینەوە وەختێکی زۆرمان لێ دەچێ بەراستی، لەبەر ئەوە لیژنەی یاسایی ئەصڵی پرۆژەکە مادده مادده بخوێنێتەوە، کە ئەسڵی پرۆژەکەی خوێندەوە و دوایی لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان رەئی خۆی لەسەر برگەکەی بڵێ، دواتر لیژنەی یاسایی و ئەوقاف راپۆرتی موشتەرەکیان هەیە رەئی خۆیان لەسەر بڵێن، ئینجا لیژنەی مافی مرۆڤ رەئی بڵێت، ئینجا ئەیکەینە موناقەشە، فەرموو کاك خەلیل ئەسڵی پرۆژەکە بخوێنەوە، کاك سعدالدین ئەسڵی ماددەکە بخوێنەوە دواتر لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان و دوایی لیژنەی یاسایی و دوایی لیژنەی مافی مرۆڤ.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بسم الله الرحمن الرحیم.

اللجنة المختصة بمراجعة قانون الاحوال الشخصية المرقم 188 لسنة 1959 المعدل اللجنة البرلمانية.

الباب الاول

الزواج

الفصل الاول/ الخطبة والزواج

المادة الثالثة: يوقف العمل بالفقرة (1) من المادة الثالثة ويحل محلها مايلي:

الزواج عقد بين رجل وامرأة يحل كل منهما للاخر شرعآ غايته تكوين الاسرة على اسس المودة والمسؤولية المشتركة وطبقآ لاحكام هذا القانون. اما الفقرات (4 و 5 و 6 و 7) من المادة الثالثة فيوقف العمل بها و تطرح اللجنة محلها مقترحين، وذلك لعدم التوصل الى اتفاق فيما يخص موضوع تعدد الزوجات وفيما يأتي كلا المقترحين:

المقترح الاول

تقييد تعدد الزوجات

لا يجوز الزواج بأكثر من واحدة الا بأذن القاضي ويشترط لاعطاء الاذن تحقق الشروط التالية.

1- قيام عذر مشروع يبرر التعدد كالمرض المانع من المعاشرة الزوجية او عقم الزوجة الثابت و ذلك بتقرير من لجنة طبية مختصة.

2- ان يكون لطالب الزواج الثاني امكانية مالية تكفي لاعالة اكثر من زوجة واحدة.

3- امكانية تحقيق العدل بين الزوجين في القسم و غيره من الالتزامات الزوجية المادية و المعنوية.

4- ان لا تكون الزوجة قد اشترطت عدم التزوج عليها في عقد الزواج الاصلي.

5- اذا تخلف احد الشروط المذكورة يعاقب الزوج او الزوجة و ولي الزوجة اذا كان مقصرآ بالحبس مدة لا تقل عن ستة اشهر و لا تزيد عن سنة و بغرامة قدرها عشرة ملايين دينار.

6- لا يجوز للقاضي الحكم بايقاف تنفيذ العقوبات المذكورة.

المقترح الثاني

منع تعدد الزوجات

1- لا يجوز تعدد الزوجات وفق احكام هذا القانون.

2- يعاقب كل من تزوج و هو في حالة الزوجية و قبل فك عصمة الزواج السابق بالحبس مدة لا تقل عن ثلاث سنوات و بغرامة قدرها عشرة ملايين دينار.

3- تعاقب كل من تزوجت برجل و هي تعلم انه في حالة الزوجية بنفس عقوبة الزوج.

4- يعاقب الوكيل في حالة ابرام عقد تعدد الزوجات بعقوبة الموكل و يعاقب ولي القاصر بدلآ منه في حالة التعدد.

5- لا يجوز للقاضي ايقاف تنفيذ العقوبات المذكورة.

6- تنفذ هذه المادة بعد مرور سنة من صدور هذا القانون.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

پەخشان خان رەئی لێژنەی داكۆكی كردنی مافی ئافرەتان و ژنان، فەرموو

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

راپۆرتی لێژنەی داكۆكی كردن لە مافی ئافرەتان و ژنان:

عقدت لجنة المرأة في 2008/9/16 اجتماعاً مكرساً لمناقشة مشروع قانون تعديل قانون الاحوال الشخصية الذي احيل اليها بعد القراءة الاولى له في المجلس في 2008/9/10، لقد اجرت اللجنة مناقشة وافية للمشروع وتوصلت الى عدد من الملاحظات و المقترحات، قسم منها بالاجماع وقسم اخر بالاكثرية، نستعرضها امامكم:

1- المشروع مقبول بشكل عام مع الملاحظات المدرجة ادناه:

أ- ان معالجة المشروع الى حد ما لقضية عدم المساواة في الحقوق بين الرجل والمرأة داخل الاسرة واقراره بالمسؤولية المشتركة لها في بناء الاسرة وتسهيل شؤونها يعتبر خطوة متقدمة تنسجم مع اهداف العملية السياسية في اقليم كوردستان وآفاق تطورها الديموقراطي و المدني ويعبر عن رد بعض الجميل الى الامهات اللواتي دينهن في اعناقنا جميعاً بما يتحملن من عبء ومسؤولية في تنظيم شؤون الاسرة و الابناء وتنشئة الاجيال .

ب- المادة الثالثة الفقرة (أ): تقترح اللجنة اضافة كلمة تراضي بعد كلمة عقد وتقرأ الفقرة كما يلي:

الزواج عقد تراضي بين رجل و امرأة و ....الخ.

2- الفقرات(4-5-6-7) من المادة الثالثة هناك رئيان في اللجنة ، الاكثرية مع المقترح الثاني مع اضافة فقرة وكما يلي:

لا يعتبر زواج الرجل من المرأة الثانية عقداً صحيحاً وفق احكام هذا القانون، اما الرأي الاخر فهو مع المقترح الاول تقييد تعدد الزوجات مع اضافة فقرة وكما يلي: اذا اعتبرت الزوجة الاولى زواج زوجها بالثانية يشكل اضراراً بها.

ئەوە شەمسە خان وفەزیلە خان وكاك كەریم و برادەرێكی تر لەو كۆبوونەوەیە ئامادە نەبوون، دەربارەی ئەو فەقەرەیە رەئی نازانین، بەس لە پشتەوە تەحەفوزی نووسیوە، یەعنی نەیوتووە لەسەر چی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، راپۆرتەكەتان بە كوردی نەنووسیوە؟ لێژنەی قانونی و ئەوقاف فەرموون.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێستا خوشكی بەرێزم د.رۆژان با راپۆرتی موشتەرەك بخوێنیتەوە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

راپۆرتەکە بە زمانی عەرەبیە، بۆیە هەر بە زمانی عەرەبی پێشکەشی جەنابتانی دەکەم.

الى رئاسة المجلس الوطني لكوردستان - العراق

تقرير اللجنة المشتركة

استنادآ الى حكم المادتين 39 و 46 من النظام الداخلي للمجلس الوطني لكوردستان - العراق رقم (1) لسنة 1992 المعدل، اجتمعت اللجنتان القانونية و الاوقاف و الشؤون الدينية بصورة مشتركة ايام الثلاثاء والاربعاء والخميس المصادف 23/22/21 من هذا الشهر باغلبية عدد اعضاء اللجنتين لدراسة مشروع قانون تعديل قانون الاحوال الشخصية رقم 188 لسنة 1959 المعدل في اقليم كوردستان المقدم من قبل مجلس وزراء اقليم كوردستان و المحال الى اللجان المعنية بعد القراءة الاولى له في المجلس بجلسته الاعتيادية المرقمة (1) في 2008/9/10 وبعد المناقشة والمداولة توصلت اللجنتان الى ما يلي:

1- تؤيد اللجنة المشتركة المشروع مبدئيآ وتقترح صياغة ديباجة له وترقيم مواده وتبويبه وتنظيمه وتبديل التسلسلات الرقمية بالكتابية واتباع نفس الاسلوب المتبع في تشريع القوانين والقرارت الصادرة من قبل المجلس الوطني لكوردستان - العراق .

2- تقترح اللجنة المشتركة تسمية القانون بقانون تعديل تطبيق قانون الاحوال الشخصية رقم 188 لسنة 1959 المعدل في اقليم كوردستان، لان القانون الاصلي صادر من قبل السلطة المركزية وخارج عن الاختصاصات الحصرية للسلطة الاتحادية .

ئةوة دوو ثيشنيار بوو كة لة راثؤرتي ليَذنةكاني تر نةهاتية، تةنها سيَيةم ئةوةى كة هةردوو ليَذنة ثيَشنياري خؤيان ثيَشكةش كرد.

فيما يتعلق بالمادة الثالثة من القانون والتي ستصبح المادة الاولى من المشروع فترى اللجنة المشتركة مايلي:

أ- تأييد ايقاف العمل بالفقرات (1-4-5-6-7) منها و احلال بدائل عنها .

ب- و بالنظر لورود بديلين عن الفقرات (4-5-6-7) ترى الاغلبية من اللجنة المشتركة الاخذ بالمقترح الاول القاضي بتقييد مقترح تعدد الزوجات بشروط.

ت- اما بالنسبة للفقرة (ە) الواردة في المقترح الاول فترى اللجنة القانونية بالاكثرية صياغتها كالاتي:

ە- كل من اجرى عقدآ بالزواج باكثر من واحدة خلافآ لما ذكر في الفقرات (أ- ب-ج- د) من ثانيآ المادة الاولى : يعاقب بالحبس مدة لا تقل عن ستة اشهر ولا تزيد عن سنة وبغرامة لا تقل عن خمسة ملايين دينار ولا تزيد عن عشرة ملايين دينار ، اما بالنسبة للجنة الاوقاف و الشؤون الدينية فانها تقترح الاخذ بمبدأ الغرامة وحدها وحذف عقوبة الحبس.

د- تقترح اللجنة القانونية ابقاء الفقرة (و) كما جاء في المشروع بينما تقترح لجنة الاوقاف حذفها، وتكون صياغة المادة الاولى من المشروع كالاتي :

المادة الاولى: اولآ/ يوقف العمل بالفقرة (1) من المادة الثالثة من القانون رقم 188 لسنة 1959 المعدل في اقليم كوردستان و يحل محلها ما يلي :

أ- الزواج عقد بين رجل و امرأة يحل به كل منهما للاخر شرعآ غايته تكوين الاسرة على اسس المودة والمسؤولية المشتركة وطبقآ لاحكام هذا القانون.

ب- يوقف العمل بالفقرات (4 و 5 و 6 و 7) من المادة الثالثة ويحل محلها ما يلي:

لا يسمح بالزواج بأكثر من واحدة الا بأذن القاضي ويشترط لاعطاء الاذن تحقق الشروط التالية.

أ - قيام عذر مشروع يبرر التعدد كالمرض المانع من المعاشرة الزوجية او عقم الزوجة الثابت و ذلك بتقرير من لجنة طبية مختصة.

ب- ان يكون لطالب الزواج الثاني امكانية مالية تكفي لاعالة اكثر من زوجة واحدة.

ج- امكانية تحقيق العدل بين الزوجين في القسم و غيره من الالتزامات الزوجية المادية والمعنوية.

د- ان لا تكون الزوجة قد اشترطت عدم التزوج عليها في عقد الزواج الاصلي.

هـ- كل من اجرى عقدآ بالزواج باكثر من واحدة خلافآ لما ذكر في الفقرات(أ-ب-ج-د) من ثانيآ من هذه المادة يعاقب بالحبس مدة لا تقل عن ستة اشهر و لا تزيد عن سنة و بغرامة لا تقل عن خمسة ملايين دينار و لا تزيد عن عشرة ملايين دينار.

و- لا يجوز للقاضي الحكم بايقاف تنفيذ العقوبات المذكورة في الفقرة (ه).

سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

سوپاس، لێژنەی مافی مرۆڤ، فەرموو.

بەڕێز كرخی نجم الدين نورالدين:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بسم الله الرحمان الرحيم.

بۆ سەرۆكایەتی ئەنجومەنی نیشتمانی كوردستان - عێراق

بابەت/ راپۆرتی لێژنەی مافی مرۆڤ

لە 2008/10/16 و رۆژانی دوایی لێژنەی مافی مرۆڤ زنجیرەیەك كۆبوونەوەی یەك لە دوای یەكی ئەنجامدا بە مەبەستی تاوتوێكردنی پرۆژە یاسای هەموار كردنی یاسای باری كەسێتی ژمارە 188ی ساڵی 1959 ی هەموار كراو كە لە لایەن سەرۆكایەتی ئەنجومەنی نیشتمانیی كوردستانەوە ئاراستەی لێژنەكەمان كرابوو، ئەمە و ئەندامانی لێژنەی مافی مرۆڤ بە شێوەیەكی گشتی هەموار كردنی یاسایەكەیان

لـه لا پەسـەند بـوو، لەگـەڵ ئەوەشـدا پـاش دیراسـە کردنــی بڕگـەو ماددەکـانی بـەم شـێوەی خـوارەوە تێبینیەکانمان دەخەینە روو:

1- سەبارەت بە بڕگەی یەك لە ماددەی سێیەم لە پرۆژەی یاساکە، ئەندامانی لیژنە بە پەسـندیان زانـی کـە لە دوای وشەی (المودة) وشەی (والرحمة) زیاد بکرێ.

2- سـەبارەت بـە دوو پێشنیارەکەی لـە پـرۆژە یاساکەدا هـاتووە دەربـارەی فـرە ژنـی، ئەنـدامانی لیژنـە بـە زۆربەی هەرە زۆری دەنگ پێشنیاری یەکەمی کە لـە پـرۆژە یاسایەکەدا هـاتووە پەسـەند کـرد، واتـە لیژنـە لەگەڵ بوونی پرنسیپی فرە ژنیە بە کۆمەڵێك مەرجەوە.

3- سەبارەت بە بڕگەکانی دی کە لیژنە هیچ تێبینیەکی نەبوو، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خەلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ لیژنەی ئەوقاف زنجیرە کۆبوونـەوەکمان کـرد لەگـەڵ عولـەما و زانایـان، یـەعنی دانیشـتنی زۆر زۆرمان کرد لەگەڵ موختەصین، بە شێوەیەکی مەبدەئی وەکو لیژنەی یاسا ئەوە ئێمە لەگەڵ قانونەکەین و پشتگیری مەبدەئی دەکەین لەگەڵ ئەو تەعدیلە، ئێمە بەس ئەوەمان کردیە لازمە ناوی قانونەکەی بگۆڕین و بڵێین: (قـانون تعـدیل التطبیـق)، ئـەوە بـەگوێرەی دەسـتووری عێراقـی لـە مـاددەی 121 بڕگـەی دووەم، عینوانەکە وا دەبێت.

دووەم: صیاغەی دیباجەی دەکەین وەکو قەوانینی تر تەرقیم و تەبویب و تەسولسولەکەی تـر تـا بگونجێـت لەگەڵ ئەصڵی قانونەکە، وای دائەڕێژین.

سێیەم: ئێمە لەگەڵ تەعدیلی ئەو فەقەراتانەین ، یەك لە مەوزوعی تەعریف کـە گۆڕانکاریـەك بـوو پێشـتر باسی رابیتە موشتەرەکە بوو و باسی ئەوەیان کرد نەسل، ئەم دوو هەدەفـەیان دانـا بـوو، تەبیعیـە ئـەویش، بەڵام ئەوەی باسـی مـەوەدەو رەحمـەو مەسـئولیە موشـتەرەکە ئـەوا موافیقـە لەگـەڵ مـەبادیئی ئیسلامی و لەگەڵ مەقاصیدی شەریعە لە ئیسلام و لەگەڵ دەقی ئایەتـەکان مـەوزوعی مەسـئولیە موشـتەرەکە، ئەگـەر ئێمە جیاوازی بکەین لە مەوزوعی میرات و ئەوانە، لێرە تەبعەن مەسئولیەی موشتەرەکە هـەردوو تـەرەفن و تەئسیسی کەیانێکی ئیجتیماعی دەکەن کە ئوسرەیە، ئەوە زۆر موهیمە، بە نیسبەت فەقەرەی (4-5-6-7) ئێمە لەگەڵ تەعدیلین، بەڵام دوو موقتـەرەح هاتیـە لـە حکومـەت، موقتـەرەحێك باسـی تەقیـدی تەعـەدود دەکات، با فرە ژنی هەبێت، بەڵام قەید هەبێت و مەرج هەبێت، موقتـەرەحی دووەم ئـەڵێ بـا بنـبڕ ببێـت و هەر نەبێت بەبێ قەیـد و شـەرت، ئـەوە تەحریمێکە و تەجریمێکە و عقوبەشـی بـۆ دانـراوە، ئێمـە لەگـەڵ موقتەرەحی دووەم نین، لەگەڵ موقتەرەحی یەکـەمین و ئـەوەش ئـەگونجێت لەگـەڵ مەقاصیدی شـەریعەی ئیسلامی و لەگەڵ ئەو شرووتانە لە ئایات و لە ئەحادیس هاتیە بۆ ئەو مەوزوعە، ئێمـە ئـەوە بـە واقیعیـتر

ئەزانین و زیاتر لە مەصڵەحەتی ئەحوالی شەخصی ئەزانین، چونکە شتی شەخصی چ بۆ پیاو و چ بۆ ژن و موافق بێت لەگەڵ دەستووری عێراقی زیاتر ئەگونجێت و لەگەڵ مەبدەئی شەریعەی ئیسلامی زیاتر ئەگونجێت، بە نیسبەی فەقەرەی (هـ) ئەوەش سیاغەیەکی ترمان کردیە و گۆڕانکاریمان کردیە لە ئەصڵی مەشروعەکە، باسی عقوبەکە بۆ زەوج و زوجە و (ولي المقصر) هاتیە، ئێمە لەوێ عقوبەکە هەر کەسێ موشتەرەك بێت لەو عەقدە وەکیل بێت، یان شاهید بێت ئەوانە هەمووی ئەتراف موشتەرەکن لەو عەقدە موخالفی ئەو بڕگانەیە ئەوە عقوبە لەسەر ئەوانیشە، ئێمە ئەو تەعدیلاتانەمان کردیە لەسەر ئەوانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، دوایی رچاوی ئەو قسانەی کاك خەلیل دەکەین، ئێستا چوار لێژنە، دوو لێژنە راپۆرتیان موەحەد بوو، لێژنەی یاسا و لێژنەی ئەوقاف، لێژنەی داکۆکی کردنی ئافرەتان و ژنانیش یەك بوو لەگەڵ لێژنەی مافی مرۆڤ، سێ لێژنە ئەکسەریەتی رەئیان ئەوەیە، موقتەرەحی یەکەم قبوڵ بکرێ کە تەقییدی زەواج بکرێ بەو شرووتەی کە هاتووە، ئەکسەریەت تەبعەن، لەوێشدا ئەکسەریەت و ئەقەلیەت هەیە، لێژنەی داکۆکی کردنی مافی ژنان و ئافرەتان رەئی وایە موقتەرەحی دووەم وەربگیرێ، ئەوە ئەکسەریەت رەئی وایە، پێش ئەوە دەبێ ئێمە ئەوەی یەکلایی بکەینەوە کامە موقتەرەحەمان قبوڵە؟ ئینجا کە موقتەرەحێکمان قبول کرد دەچینە تەفصیلاتەکەی و تەعدیلاتی دەکەین و تەعدیلات هاتووە لێرە و لەوێ، خۆی ئێستا موناقەشەکە لەسەر ماددەی سێیە، لە ماددەی سێ فەقەرەیەك هەیە داوا دەکرێت تەعدیلی لەسەر بکرێت، عەقدی زەواج تەرازیە یان تەرازی نیە؟ کە ئێمە ئەو دوو فەقەرەی دووەم کە موقتەرەحەکەیە حەسممان کرد، دوایی دێینەوە ماددەی سێ، هەمووی فەقەرە بە فەقەرە هین دەکەینەوە ، ئەو دوو موقتەرەحەکە هەیە، یەکەمیان ئەوەیە دەڵێ زەواجی دووەم تەقیید بکرێت، یەعنی شرووتی بۆ دابنرێ و شرووتەکانیان نووسیوە، چەند شرووتێکە و هەندێ لە لێژنەکانیش شرووتی تازەیان هێناوە، دووەم پێشنیار ئەوەیە کە دەڵێ قەدەغە بکرێ بە نیهائی، ژنی دووەم قەدەغە بکرێ، گوێتان لە راپۆرتی لێژنەکان بوو، سێ لێژنە بەئەکسەریەت موقتەرەحی یەکەمی پێ باشە، یەعنی تەقیید بکرێ بە شرووت، لێژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان بە ئەکسەریەت پێی باشە قەدەغە بکرێ، موقتەرەحی دووەم، جا بۆیە دەبێ ئەوە حەسم بکرێ، ئەگەر کەسێك قسەی لەسەر ئەوە هەیە، ئەگەر نا دەیخەمە دەنگەوە، بیخەینە دەنگەوە موقتەرەحی یەکەم یان دووەم؟ کاك زانا نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو مەسەلەیە نابێ بخرێتە دەنگدانەوە، مەسەلەیەکی نیزامیە، قابیلی ئەوە نیە دەنگی لەسەر بدرێ، لەبەر چەند بەڵگەیەکی خوارەوە ئەگەر ئیزنم بدەی روونی دەکەمەوە:

یەکەم/ لا اجتهاد فی مورد النص: ئەگەر هاتوو دەقێکی سابیت و وازیح هەبێ بە هیچ شێوەیەك بواری ئیجتیهادی تێدا نەماوە، نەصەکەش (فانكحوا ما طاب لكم من النساء) نەصێکی زۆر وازیح و صەریحە.

دووەم/ دەستوور لە ماددەی دوو ڕێگا نادات هیچ ماددەیەك دەربچێ پێچەوانەی ئەحکامی ئیسلام بێت، هیندۆسیەك یان بوزیەك لێی بپرسی دەزانی لە ئیسلام تەعەدود هەیە، بۆتە شتێکی بەدیهی و هەموو خەڵك دەزانێ تەعەدود هەیە، جا موقەیەد یان نا موقەیەد ئەوە مەسەلەیەکی ترە، ماددەی 41ی دەستوور کە دەڵێ: پێویستە قانونی ئەحکامی شەخصی دابندرێ بە پێی مەزاهیب و ئەو تائیفانەی کە هەیە، ئێمەش وەکو موسڵمان جگە لە هەشت ئەندامی بەڕێزی ئێرە کە غەیرە موسەڵمانن، قانونی ئەحوالی شەخصی بۆ موسڵمانان دادەنیین و ئەوەی لێ دەخوێنینەوە و نابێ ئەو قانونە لە چوار چێوەی ئیسلام و شەریعەتی ئیسلام دەربچێ، تەشریعاتی هەموو دەوڵەتە ئیسلامیەکان جگە لە تونس کە سیستەمێکی خراپە، لەوێ نوێژ کردن لە مزگەوت بە بیتاقە و بە هەویەیە، ئەگەر نا لێت ناگەڕێن بچیە مزگەوت، لەچك قەدەغەیە، نیزامێکی نا دیموقراتیە ناکرێتە قدوەو میسالی ئێمە، پاشان کە نەص هەبێ نەصیش هەیە دەڵێ نابێ بە پێچەوانە بێ: (ماكان لمؤمن و لا لمؤمنة اذا قضى الله و رسوله امرآ ان يكون لهم الخيرة من امره) هیچ ئیمانداریێك چ ژن بێت، چ پیاو، ئەگەر هاتوو خواو پێغەمبەر قسەیان لە مەوزوعێك بریەوە بۆی نیە جارێکی تر قسەی لێ بکات، پاشان خوا دەفەرمووی:(يا ايها الذين امنوا لا تقدموا بين يدي الله ورسوله) ئەوە کە خۆی پێ ئیمانداره ناتوانێ شتێك بکات کە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فیکرەکەت گەیشت کاك زانا عەفوم دەکەی تۆ داوای نوقتەی نیزامیت دەکرد و ئەوە شەرحە، فەرموو جەنابت. نوقتەی نیزامیەکەت ئەوە بوو کە نابێ بخرێتە دەنگدانەوە چونکە ئەوە نەصێکی هینە، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بیدایەتەن من لێرەوە بە ناوی خۆم قسە دەکەم، کەس بۆی نییە موزایەدە لەسەر ئیسلامەتی لەسەر ئەو هەموو خەڵکە بکات ، ئەوە یەك، مەوزوعی دووەم حەق وایە جەنابت چەند کەسێك لەوبەرەو چەند کەسێك لەولایە قسە بکەن لەسەر ئەو مەوزوعە، ئینجا بدرێتە تەصویت، نەك یەکسەر بدرێتە تەصویت و کەس نەزانێ مەسەلە چیە بەڕاستی، بۆیە من حەز دەکەم ئیتیجاهی موناقەشەکە بەو شێوەیە بڕوات و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

جا من قەرارم نەدابوو کە بیدەمە تەصویت، من شەرحی رەئی لێژنەکانم کرد، سێ لێژنە بە ئەکسەریەت رەئی وایە و لێژنەك رەئی وایە، بۆیە وتم بیخەینە تەصویت، یان قسەی لەسەر بکەین؟ ئەگەر هەموویان وتیان تێگەیشتینە دەکرێ یەکسەر بیخەینە تەصویت، ئەگەرنا پێویست بە موناقەشە دەکات، ئێستا دەڵێین

پێویست بە موناقەشە دەکات، تکایە ئەوەی داوای نوقتەی نیزامی دەکات، نوقتەی نیزام بێت، ئەگەرنا وەکو کاک زانا شەرحمان بۆ نەکات، فەرموو نازناز خان.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەبەر ئەوەی کە کاک زانا لەگەڵ ڕێزم بۆی ئیستیفادەی کرد لەو مینبەرە ئازادە و ئاراستەی جەوەکەی گۆڕی، داوا دەکەم لە پەخشان خان وەڵامی هەبێ بۆ ئەم قسانە، چونکە ئاراستەی جەوەکە دەگۆڕدرێ.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک شێروان جوابی دایەوە، پێویست ناکات، فەرموو کوێستان خان.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش تەئیدی قسەکانی کاک شێروان دەکەم، قبولم نیە کەس لێرەوە موزایەدەی ئیسلامەتی بەسەرمان بکات، چونکە ئێمە هەموومان ئیسلامین و هەمووشمان لە کۆمەڵگایەکی ئیسلامیداین و شتێکیش ناکەین خیلافی شەریعە بێت، چۆن کاک زانا کۆمەڵێك ئایەتی هێناوە، ئێمەش کۆمەڵێك تەبریرمان هەیە کە نەخستنە دەنگی شەرعە و نە مەنعیشی خیلافی شەرعە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەڵلا منیش تەوزیحێك دەدەم بۆ قسەکانی کاک زانا، منیش قسەکانم دەخەمە پاڵ کاک شێروان و کوێستان خان، هەموومان موسڵمانین و خوا دوایی قەرار دەدات کێ موسڵمانە لە ئەوەی تر، هەمووشمان پابەندی قورئانی پیرۆزین، ئایینی ئەو وڵاتەیە، بەڵام موسڵمان 1400 ساڵە فوقەهاء دێن تەفسیری ئایەت دەکەن و حەدیس دەکەن، ئارائیان جیاوازە، بۆیە مەزاهیب دروست بووە؟ لە ناو مەزهەبی سوننی دا چوار مەزهەبی گەورە هەیە، جیاوازن لە بۆچوونیان، پەرلەمان بۆی هەیە خیلافی ئەوەی کە کاک زانا وتی یاسا دەربکات لەسەر هەموو شتێك، بەڵام بە شەرتێك دژی ئایینی پیرۆز نەبێت، ئەوە لە دەستووری عێراقدا هەیە، بەڵام تۆ بڵێی حەق نیە موناقەشە بکرێ و بیخاتە دەنگدان، ئەو رەئیەت قبوڵ نیە بەراستی، چونکە ئێمە ئیشمان لێرە ئەوەیە، ئیشمان لێرە تەشریعە، ئیشمان لێرە یاسا دەرهێنانە، ئەگەر شتێکمان کرد دژی قورئان بوو، ئەو کاتی بڵێ ئەوە دژی ئەو نەصە ئایەتە پیرۆزەیە، ئەو وەختی دەیکەینە موناقەشە، حەقت دەبێ و ئەو وەختی حەقت دەدەینێ، بەڵام هێشتا تۆ موسبەقەن پێت وایە ئێمە دژی ئایین دەنگ دەدەین، ئەوە ناحەقی لەوەدا، ئێستا شەش، حەوت کەس با قسە بکات لەسەر ئەو دوو موقتەرەحە کە زیاتر روون بێتەوە پێش ئەوەی بیدەینە دەنگدان، کاک طارق فەرموو نووقتەی نیزامیت.

بەڕێز طارق محمد سعید جامباز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

که دەڵێین هەموومان موسڵمانین، بەڵام هەشت کەس لێرە پێنجی مەسیحیەو سێی یەزیدیە، دەبێ بڵێین زۆرینە نەك هەموومان.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نوقتەی نیزامیەکەت لە جێیەتی، دەست خۆش، زۆرینەمان موسەڵمانین، ڕاست دەکات، بەڵام چاوم گێرا برا مەسیحیەکانم نەدیت بەراستی، دەنگ دەدەم بە فراکسیۆنەکان، لەبەر ئەوەی ناکرێت 50 کەس قسە بکات، بۆ ئەوەی ئەو موقتەرەحە قسەی لەسەر بکەین و بیخەینە دەنگدان، یان نا، ناکرێت هەمووتان قسەی لەسەر بکەن، کاکە ناوتان دەنووسم، با هەمووتان قسە بکەن، فەرموو نوقتەی نیزامی شەمسە خان.

بەڕێز شمسە سعید محمود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مادام شتەکە مەعلومەو لە دوو میحوەر ئەخولێتەوە، تەقییدەکە لەگەڵ مەمنووعەکە جەنابتان لەو ناوە ئیختیار بکەن، سێ لەم تەرەف و سێ لەو تەرەفە قسە بکات، وەختەکە ئەگۆڕێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

قبوڵیان نەکرد، من وا من گوت، وتیان دەبێ هەموو قسە بکەن، بۆ ئەو قانونە لەبەر ئەوەی گرینگە سەبرمان هەیە، کاك ئارێز فەرموو.

بەڕێز ئارێز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەرەتا داواکارم جەنابت و برادەرانیش وشەی لیژنەی ئافرەتان و ژنان بەکار نەهێنن بەڕاستی، ئینسان هەموو جار زەینی بۆ دوو شت دەچێت، دوو ڕێکخراوە یەك بەناوی ئافرەتان، یەکێکیش بەناوی ژنان، هەر ئافرەتان، یان ژنان بەکار بێنن، هەردووکی بەکار دەهێنرێت ئەوە حەق نییە بەڕاستی، ئەوە یەك.

دوو/ ئەوە چەند جارە بەناوی نوقتەی نیزام برادەرێك هەڵدەستێت دەرفەت دەزانێ قسەکانی خۆی دەکات و بیرو بۆچوونەکانی خۆی دەردەبڕێت، حەق وایە زووتر قسەکانی پێ ببڕیت، سەبارەت بە قسەکانی کاك زانا، بەڕاستی بۆنی تەکفیر کردنی ئەو پەرلەمانەی لێ دێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك ئارێز وەڵامی درایەوە، تکایە بڕۆ بۆ مەوزوعەکە.

بەڕێز ئارێز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئایا گفتوگۆ کردن لەناو پەرلەمان قەدەغە بکرێتن، ئێمە لە دەستووردا باسی بەندێکی دەکات، لە دەستووردا بەندی دووەمی دەڵێت: نابێت یاسایەك دەربچێت دژی پرەنسیپەکانی دیموکراسی بێت، یەکێك لە پرەنسیپەکانی دیموکراستی دیالۆك و گفتوگۆ کردنە، یەعنی بە قسەی کاك زانا بێت، دەبوایە ئێمە ئێستا

لێرە ئەو گفتوگۆیە نەکەین لە لایەکدا دوو بۆچوون هەیـە، هـەردوو بۆچـوون وەکـو دەڵێن لـە ژێـر سایەی شەریعەتی ئیسلامی دەرنەچووینە، هەردوو بۆچوون وەکو یەکن، بەڵام ئەو ئیجتیهادێکی هەیە، یەکێکی تر ئیجتیهادی دیکەی هەیە بۆ حەدیسێك، یان بۆ سونەتێك، حەق نییە حەدیس و ئیجتیهادی زانایان کە هـەر کەسێك بەسەر مندا بسەپێنێ وەکو لە سەرەتادا باسمان کرد، ئەوە یەك.

دوو/ باسی ئەوە دەکرێت، ئایا دەکرێت ئێمە باسی ئەوە بکەین (ولا تقربوا الصلاة)، یـان دەبێـت (ولاتقربـوا الصـلاة وانـتم سـکاری)، ئەگـەر یاسـا دژی شـەریعەتی ئیسـلامی نـەبێت، دەبێـت دژی پرەنسـیپەکانی دیموکراسیش نەبێت، حەقیقەتێك هەیـە دەبێـت ئێمـە بیـزانین، یـەعنی ئـەو یاسایە پێویسـتی بـە هـەموار کردن هەبوو، ئەگەر پێویسـتی بـە هـەموار کـردن نەبوایـە، یاسـا هەیـە لـە ساڵی 1959ەوە هـەبووەو کـاری پێکراوە، هەنـدێك بەنـدی کـاری پـێ نـەکراوە هـەبووە، بۆچـی کـاری پـێ دەکـرێتن، بێگومـان لەبـەر ئـەوەی هەلومەرجی کۆمەڵایەتی، هەلومەرجی سیاسی، هەلومەرجی ئابووری ئەو کۆمەڵە گۆڕاوە، کە گۆڕاوە دەبێت ئێمـەش یاسـایەکان لەگـەڵ ئـەوە بگـۆڕین، دەبێـت ئێمـە لـە بیرمـان نەچـێت کاتێـك یاسـایەك دەردەچـێت وەزارەتمان هەیە بەناوی مافی مرۆڤ، لیژنەیـەکمان هەیـە بـەناوی مـافی مـرۆڤ، پرەنسـیپی هـەموو حزبـەکان بەناوی مافی مرۆڤە، من لێرەدا دەڵێم داکۆکی کردن لە فرەژنی، یەعنی داکۆکی کردنە لە هێشتنەوەی زوڵـم دژی مرۆڤ، پێچەوانەکەشی واتا پاراستنی مافی مرۆڤ، پرەنسیپەکانی مافی مرۆڤ یەکێکە لـەو پرانسـیپانەی چ حکومەت بەرزی کردۆتـەوە، چ حزبـەکانمان بـەرزی کردۆتـەوە، چ لـەناو خـودی پەرلـەمان گرنگـی پێـدراوە بۆیە لیژنەیەکی تایبەتی بۆ دانراوە، ئەوە بیرو بۆچوونی منە، لەبەر ئەوە من داواکـارم لـە کۆتاییـدا یـەك/ ئەوە لەبەر چاو بگرین هەلومەرجی سیاسی ئێستاو هەلومەرجی دیموکراسی سیاسی ئێستا ئەوە دەخوازێت، یەك/ وەکو ئەو دیموکراسیانە دیالۆك بکەین.

خاڵی دووەمیشـم/ ئەوەیـە هەلومەرجەکە گۆڕاوە، دەبێـت ئێمـە چـۆن وشـەی دیموکراسـیمان لـەو وڵاتانـە وەرگرتووە، دەبێت بزانین ناوەڕۆکەکەشی بە هەمان ناوەڕۆکی ئەو وڵاتانەی وەرمانگرتووە پێویستە لێـرەدا جێ بەجێی بکەین.

خاڵی سێیەمیشم/ دووبارە قبول نییە، یەعنی هیچ کەسێك نە موزایـەدەی دینـی، تەئیـدەن بـۆ قسـەی کـاك شێروان، نە موزایەدەی دینی لەسەر بکات، نە بەناوی دین لایەنێك لە لایەنـەکان لـە کۆمـەڵ دوور بکاتـەوە، ئێمە ئەکسەریەتمان موسڵمانین و پابەندین بە شەریعەتی ئیسلامی و بە قورئانی پیرۆزو بە فەرموودەکانی پێغەمبەر، بەڵام ئەو قانونە قانونێکە بۆ کۆمەڵ دادەنێین، بۆ مەسەلەی ترە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، ئەو موناقەشانەی ئێستا ئەو هـەموو ئەندامـە بـەڕێزە داوایـان کـردووە، ئەگـەر بـەو تەریقـەی کاك ئارێز بێتن هیچمان نەکرد، دوایێ دێینەوە دیسان یەك موقتەرەح قـەبول دەکـەین، عـەینی موناقەشـە دەکەینەوە، لەبەر ئەوە بە موختەسەری من پێموایە شـەش، حـەوت کـەس قسـەی بکـاتن بەسـە، بـۆ ئـەوەی بتوانین بچینە سەر ئەوانی ترەوە، کاك مەلا ئەنوەر فەرموو.

بەڕێز ملا انور محمد غفور:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەنیسبەت باسەکە، تەبیعی هەموومان دەزانین کە لیژنـەکان زۆر زۆر مانـدوو بووینـە، هـەموو حکومـەت و لیژنـەکان و پەرلـەمان هـەموویان جهودێکی زۆریـان کـردووە، هـەمووشمان موتـەفیقین لەگـەڵ ئـەوەی کـە پەرلەمانی کوردستان نوێنەرایەتی گەلی کوردو گەلانی تر دەکات لـە کوردسـتاندا، پێویسـتیمان بـەوە هەیـە کە خەڵك ئینتیزاری ئێمە دەکات، کە ئەو شتانەی قازانج و مەسڵحەتی کۆمەڵگای هەیـە، پەرلـەمان وای بـۆ دەچێت و تەسەور دەکات، کە ئەو یاسایە جێ بەجێ دەکرێت، ئەوە دابنرێت، نەك هەر دەرچوونی یاسایەك وەکو خۆی بمێنێتەوەو تەتبیق نەکرێت.

خاڵێکی تر، ئەوەیە ئەوەی کـە کـاك زانـا خوێندیـەوە، تـەبیعی ئـەوە خوێندنـەوەی ئایەتـەو رەئیـە، یـەعنی مەوزوعێك نییـە بچێتە ئـەو بابەتـە، ئێمـە لێـی بخوێنینـەوە، ئـاوا دەرناچێت، بـەڵکو تەوزیحێکەو حـەقی خۆیەتی کە تەوزیح بدات بەگوێرەی ئەو ئیقتیراحاتانـەی کـە دەکرێت، مەسـەلەی ئـەو دوو موقتەرەحـەی کراوە، مەوزوعی تەعدود بە شروت بێت، یان بە مەنع بێت، تەبیعی هـەر یـەك لـەو دوو مەرجانـە، ئەگـەر تەماشای یەکەمیش دەکەیت مەرجەکان ئەوەندە تەعجیزین هەر بۆنی مـەنعی لـێ دێت، ئەوەنـدە مـەفتوح نییە بڵێت وەڵلا بەشێوازێکە، هەر ئەو قسە خۆشەتان بۆ بگێڕمەوە، کابرایەك گوێی لێ بوو مامۆستا باسـی پردی سیراتی دەکرد گوتی لە شیر تیژترەو لە موو باریکترە، گوتی بەخوای هەر ناچینە بەهەشتەوە، گوتی ئەگـەرنا ئـەو هـەموو تیـژی و باریکیـە بـۆ چیە، مەرجـەکان ئەوەنـدە قورسـن زۆر بـە زەحمـەتن لەسـەر قەزیەکان، لەبەر ئەوە ئێمە تەماشای دەکەین لە هەمان کاتدا دەبێت ئەو خەڵکەی خۆمان و دەوروبەر وەکو کـاك ئـارێز ئیشارەتی پـێ کـرد مەسـەلەی سیاسـیەکانیش تەماشـا بکرێـت و لـە واقیعێـك داینـە هـەر چوار دەوروبەرمان و خۆمان شتێکی وا نەکـەین خـەڵك، یـەعنی بـۆنی ئـەوەی لـێ بـێ، هـەر بـەخۆشمان زۆر بـەو شێوازە نین، یەعنی خەڵکێك هەیە میللەتی کورد تاکو ئێستا بە کافر، بە مورتەد لە قەڵەم دەدرێت، شتێکی وا بکەین لەوانەیە موبەریراتی زیاتر و خـراپتر بێـت، ئینجا پەرلـەمان بـاس لـە باسـی هـەموارە، تـۆ ئێسـتا مەنعی بکەیت، بەیانی دەردەکەوێت، خۆ پەرلەمانێك هەیە دێتەوە، دەتوانێت ئەو مەنعـەی چ لـێ بکاتـەوە، بەڵام ئێستا تۆ بە مەرجی دادەنێیت، هەم لە سنووری ئایەتدا، چونکە ئایەت بە مەرجی داناوە (وان خفـتم ان لاتعدلوا فواحدة) خۆی مەجالی مەرجی داوە، ئەو مەرجانەی کە باس کـراون دەبێتـە مایـەی ئـەوەی کـە زیاتر تەقید بکرێت، هەروەها تەنزیم بکرێت، ئینجا ئێمە شتێکمان هەیە بەڕاستی واقیعی کۆمەڵگای ئێمـە کە کەسانێك هەیە تەعدودی کردووەو ئەو شێوازانەی هەیە تەئسیر لە عەقل و عاتیفەی ئێمە نەکات بچین بەرەو مەجالێکی وا بڕۆین، ئێمەش هەموومان لەو واقیعە رازی نین کە کەسێك ژنێك دەهێنێت و ژنەکـەی تری ئیهمال دەکات و زوڵمی لێ دەکات، کەسانی تریش ژنی هەیـە مـافی پێشێل دەکات و زوڵمـی لـێ دەکات،

یەعنی چەندەها شت هەیە هەموومان دەزانین ئەوە پێویستی بەوە هەیە کە مەحکەمە زیاتر پێدا بچێتەوەو دیفاع لە ژن بکات، ئەو کەسانە بە رێك و پێکی جێ بەجێ بکاتن، ئەو حاڵەتانەی هەیە، لەبەر ئەوە پێویستمان بەوەی هەیە هەم لە واقیعەکە تێ بگەین، هەم بۆنی ئەوەشی لێ نەکەین، کە ئێمە پێچەوانەی شەریعەت قسە دەکرێت مەجالی ئەوەشمان هەیە کە زیاتر بتوانێت، یەعنی قۆناغ زۆر ماوە لە پێشمان و تەجروبەش سەلماندویەتی، ئەو جۆرە حاڵەتە کە مەنع بێت کابرای کە تەعدود دەکات، هەم بە لامەرکەزی دەیکات، دەتوانێت ژنی یەکەمی تەلاق بدات، ئەو هەر زەرەرێکی گەورەتری لێ دەکەوێتەوە، کە کەسێك نییە سەرپەرشتیاری بێت، ئەوە دەکرێتە زیاتر مایەی زیاد کردن و مەشاکیل دروست کردن و هەڵوەشاندنەوەی خێزان زیاتر لەوەی کە ئەوجا سەرەڕای ئەوەی مەوزوعی کوشتنی ژنانیش، خۆتان دەزانن باسێك لە باسەکانی غەسلی عار کراو کۆمەڵێك شت کرا ڕێژەی کوشتن و وێران کردنی خێزانی زیاتر تێدا بوو تا کەمتری بکاتەوە، بۆیە پێویستمان بەوەی هەیە کە واقعیانە تەماشای بکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك باپیر فەرموو.

بەڕێز باپیر کاملا سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەرچەندە من بە عام تەئکید لە قسەکەی پێشووترم دەکەمەوە، ئەگەر باس لەوە دەکەم، کە هەر گۆڕانێك کە دەبێت گۆڕان بەتایبەتی لە گەشەی کۆمەلأیەتی پێشکەوتنی کۆمەلأیەتی لە سەرچاوەی گەشەی ئابووری وەرگرتووە، بێگومان ئەگەر ئاوڕ بدەینەوە لە مێژووی چەند ساڵەی رابردوو، دە ساڵ، پازدە ساڵ لەومەوبەر شێوەی پێکهێنانی خێزان و هەندێك دیاردەی کۆمەلأیەتی کە هەبوون بە زەمەن چارەسەر کران، دیاردەی ژن بە ژن، دیاردەی مارە کردنی کچی بچووك، کۆمەڵێك ئەو دیاردانە کە هەبوون، ئێستا بەبێ ئەوەی هیچ یاسایەکی بۆ دەربچێت، بەبێ ئەوەی هیچ ڕێگریەکی لەسەر بکرێت، بەخۆی چارەسەر کراوە، دیاردەی دوو ژنی ئێستا زۆر کەم بۆتەوە، بەپێی ئەو ئامارانەی کە دەردەکەوێت حاڵەتن، نەك بڵێی دیاردەیەك بێت و نیسبەتێکی زۆری هەبێت، ئەگەر تەماشای واقیعەکەی خۆشمان بکەین، ئەوە واقیعێکە، ئێمە تێیدایین، ئایا ئەگەر ئێمە قەدەغەمان کرد، ناتوانێت بچێت لە کەرکووك ئەوە بکات، لەگەڵ عێراق و دوای عێراقی نەخەین کە بتوانێت ئەوە بکات، ناتوانێت تا مەخمور بچێت عەقدی زەواج بکات، ئەوە بۆ خۆی ئەوەیەکە، من لەگەڵ فرەژنی نیم، بەلأم یاسایەك دەربکەین کە جێ بەجێ ببێت، بۆیە من موبەریرم هەر بۆ ئەوە بوو کەمێك دوا بخرێت، بۆ ئەوەی بتوانین لەوێ دەکرێت، لە رێگای لیستی هاوپەیمانییەوە داوا بکەین لە عێراق ئەو یاسایە جێ بەجێ بکرێت و دەربچێت، دواتر ئێمە دوای بخەین و بتوانین ئەوە بکەین، ئەوە لە لایەك، لە لایەکی ترەوە رەچاو کردنی دراوسێیەکانمان، ئەگەر بێتو ئێمە مەنعی فرەژنی بکەین، یان دوو ژنی بکەین، دەبێت بەدیلێکی ترمان هەبێت و یاسایەك دەربکەین، ئەویش زیاتر فەراهەم کردنی ئازادی تاك بێت، چونکە بێگومان کە ئازادی تاك نەبێت گومان لەوە دانییە کێشەو ئاریشەی زۆرتری

کۆمەڵایەتی لێ دەکەوێتەوەو زۆرتر ئەوە دەبێت، بۆیە دەبێت زۆر بە دیقەتەوە، زۆر بە وردییەوە هەنگاوی بۆ بنێین، ئەوە گۆڕانێکی گەورەیە لە مێژووی باری کۆمەڵایەتی خەڵکی ئێمە، کە سابیقەی نەبووە لە پێشتر گونجاندنی، بۆیە من جارێکی تر داوا دەکەم کە بتوانین و برادەرانیش پشتگیری بکەن دوای بخەین باشترە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس کاك باپیر، بەڵام ئەو داوایەت خرایە دەنگدانەوە، ئیتر تەواو، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

خوشك و برایانی بەڕێز.

ئەندامانی پەرلەمان.

بەحەقیقەت من بەش بە حاڵی خۆم لەگەڵ هیچ دەقێك نیمە، کە دژ بێت لەگەڵ ئاینی ئیسلامی پیرۆزو دەقەکانی قورئان، بەڵام ئێمە کە ئەو پرۆژەیەمان دیراسەت کردو دیراسەیەکی زۆر زۆر بە تەفسیلی و هەردوو یەکێتی زانایانی ئاینی لێرە ئامادە بوون و زۆر کەسایەتی پیاوی دینی ئامادە بوون و تەقریبەن بیست ئەندامی پەرلەمانیش ئامادە بوون، ئێمە بە تەفسیل ئەو پرۆژەیەمان تاوتۆ کرد، زۆربەی هەرە زۆری خاڵەکانی ئەو پرۆژەیە لەگەڵ بنەمایەکانی ئاینی ئیسلام دژ نەبوو، لەگەڵ ئایەتەکانی قورئان دژ نەبوو، لەگەڵ سوننەش دژ نەبوو، تەنها دوو، سێ خاڵ نەبێت، کە ئێمە هەر هەمووومان خیلافمان لەسەر هەیەو خیلافەکە ئێستاش بەردەوامە، بۆیە پێشکەش کردنی ئەو پرۆژەیەو پەسند کردنی بەو شێوەیەی کە هەیە، پاش گفتوگۆ کردن و یەکلا کردنەوە، من پێموایە ئەمە ڕەوشی ئافرەت لە کوردستان دەگۆڕێت ئەمە لە لایەکەوە، لە لایەکی ترەوە ئەم ماددانە لە چوارچێوەی شەریعەی ئیسلامی دابڕێژرێت و واقیعی کۆمەڵگایەکەی ئێمەش بە نەزەری ئیعتیبار وەربگیرێت، لە هەمان کاتدا لە رووی سیاسیەوە دەبێت بزانین ئێمە چی دەکەین، بۆ ئەوەی خۆمان لەو مەسائیلانە زۆر بە حەزەر رابگرین.

بە قەناعەتی من سەبارەت بە قەدەغە کردنی فەرەژنی بەو رەهاییەی هاتووە موخالیفی دەقی ئایەتی قورئانی پیرۆزە، لە هەمان کاتدا لە دەقی ئایاتی قورئانی رێگە پێدان بە فرەژنی بە هەمان شێوە سنوودارە، واتا قەدەغە کردنی سنوودارەو رێگە پێدانیش سنووردارە، بۆیە بەراستی من پێموایە قەدەغە کردن بەو رەهاییە دژی ئایەتی قورئانی پیرۆزە، ئەمە یەك.

دوو/ من پێموایە قەدەغە کردنی فرەژنی بەو شێوەیەی کە هاتووە بە هیچ شێوەیەك لە خزمەتی واقیعی کۆمەڵگای کوردەواری ئێمەدا نییە، لە هەمان کاتدا بە هیچ شێوەیەك خزمەت بە واقیعی خودی ژنان و ئافرەتان و خوشکان ناکات، بۆ نموونە من پێموایە ئەگەر مەسەلەی قەدەغە کردنی فرەژنی بە یەکجار مەنع کرا، دەبێتە مایەی ئەوەی کە رێژەی تەڵاق لە ئێستا زیاتر بێت، ئەمە لە لایەك، لە لای دووەم من پێموایە رێژەی مارە بڕین لە دەرەوەی دادگا زیاد دەکات.

سێیەم/ من پێموایە قەدەغە کردنی فرەژنی بەو شێوەیەی کە هاتووە، بەڕاستی دەبێتە ئاستەنگ لەبەردەم قەیرە کچ و بێوەژن و هەتا دوایی، جگە لەوەش دەبێتە هەمان ئاستەنگ لەبەردەم ئەو ئافرەتانەی کە ژمارەو ڕێژەیان لە زۆر بوون دایە لە کۆمەڵگای ئێمە لە ئەنجامی چوونەوەو کۆچ کردنی گەنجان بۆ دەرەوە، لەبەر ئەم مەبەستانە بە حەقیقەت من پێموایە قەدەغە کردنی فرەژنی بەو رەهاییەی کە هاتووە زەرەرمەندی یەکەم ژن خۆیەتی، یاخود ئافرەت خۆیەتی لەگەڵ منداڵەکانی، بۆیە بە حەقیقەت وڵاتانی دەوروبەریشمان بە نەزەری ئیعتیبار وەربگرین، وڵاتانی رۆژهەڵاتی ناوەڕاستیش بە نەزەری ئیعتیبار وەردەگرین، عەدا تونس نەبێت، کە ئەوە واقیعێکی تایبەتی خۆی هەیە، بۆیە من لەگەڵ تەعدودیەتم بەو مەرجانەی کە لە پرۆژەکەدا هاتووە، لێرەدا کۆتایی بە قسەکانم دەهێنم، زۆر سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دکتۆر فوئاد بابان فەرموو.

بەڕێز د.فؤاد احمد محمد بابان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەندامە بەڕێزەکان.

ئەم یاسایە پەیوەندی بە ماددەی دوو و ماددەی چواردەو ماددەی چل و یەکی دەستووری فیدراڵی عێراقەوە هەیە، لەبەر ئەوە دەبێت بنەماکانی ئەم یاسایانە لەم هەموار کردنە رەچاو بکرێت، ماددەی دوو دەڵێت: (ئیسلام ئاینی فەرمی دەوڵەتەو سەرچاوەیەکی بنەڕەتییە بۆ یاسادانان: أ-نابێت یاسایەك دەربچێت لەگەڵ حوکمە نەگۆڕەکانی ئیسلامدا ناکۆك بێت، بەڵام لە هەمان کاتدا دوو بڕگەی تر هەیە کە دەڵێت: نابێت یاسایەك دەربچێت لەگەڵ سەرەتاکانی دیموکراسیدا ناکۆك بێت.

ج- نابێت یاسایەك دەربچێت لەگەڵ ئەو ماف و ئازادییە بنەڕەتیانەدا ناکۆك بێت کە لەم دەستووردا هاتووە.

ماددەی چواردە دەڵێت: (عێراقیەکان یەکسانن لەبەردەمی یاسادا بەبێ جیاکاری بەهۆی رەگەزو نەژادو نەتەوە).

ماددەی چل و یەك دەڵێت: (عێراقیەکان لە پابەند بوون بە باری کەسایەتییانەوە بەگوێرەی ئایین و ئایینزاو باوەڕیان بە هەڵبژاردنیان ئازادن).

بەڕێزان، ئەو ئایەتەی دەفەرموێت (فانکحوا ما طاب لکم من النساء مثناً وثلاثا ورباعا وان خفتم ان لا تعدلوا فواحدة او ماملکت ایمانکم، ویقول لا تستطیع ان تعدلوا بین النساء ولو حرصتم).

بەڕێزان، کە دەڵێت (الاسلام مصدر اساسي للتشریع)، مانای وایە سەرچاوەی تر هەیە بۆ تەشریع و سەرچاوەکانی تری بریتییە لە عورف و عادات و تەقالید.

دووەم/ بنەماکانی یاسای نێودەوڵەتی و پەیمان و گرێبەستی بڕیاری ڕێکخراوە نێودەوڵەتیەکان، ئەوانەی کە عێراق پابەندە پێیانیەوە، بەڕێزان، دوو جۆر ئەحکام هەیە لە ئیسلامدا، ئەحکامی (واضحة) یەعنی (بینة

وصريحة بحكم قطعيتها) وەك دەفەرمويێت (الاعدام لمن قتل نفسا بريئا دون وجه حق) (وتوجد احكام) حەز دەكەم ئەمەيان بە عەرەبى بێت (يحتمل الاختلاف في الفهم/ مثلا حكم الرجم وحكم الردع) لەم ئايەتەى سەرەوە جياوازى لێكدانەوە هەڵدەگرێت، ئەوەى سەرەوە كە باسم كرد (مثنىً وثلاثاً) چۆن باسى فرەژنى كردووە، هەروەها باسى تاكە ژنى كردووەو مەرجى داناوە بۆ فرەژنى كە دەڵێت (چەسپاندنى دادپەروەرى يەعنى عەدل، بەلاَم فرەژنى بە دادپەروەرى ناچەسپێت، كە ئەويش بنەمايەكى بنەڕەتى دينى ئيسلامە) پێغەمبەر (د.خ) دەفەرمويێت (لا ضرر ولا ضرار في الاسلام) يەعنى ئيسلام بۆ زەرەر گەياندن بە كەسێكى تر نەهاتووە، يەعنى دەوترێت (الاسلام يزيد المسلمة خيراً ولايزيده شراً)، كەواتە فرەژنى ژنى مرۆڤێك تێدا زەرەر دەكات، ئەويش ماناى وايە دادپەروەرى ناچەسپێت، ئەحكامى ئيسلام زۆردارى تێدا نييە، هەروەكو دەوترێت (يراعى فيها المصلحة والمفسدة).

بەڕێزان، نموونەيەكى تر لە نيشانەى نادادپەروەرى ئەوەيە فرەژنى چەند نەوەيەكى لىَ دەكەوێتەوە كە لەناو كۆمەڵدا وەك يەك سەير ناكرێن، بۆيە دەوترێت زڕ خوشك و زڕ براو بە عەرەبيش پێى دەگوترێت (الاخ غير الشقيق) كەواتە دادپەروەرى لەكوێ دايە، سەرەڕاى ئەمانە دوو برگەى ترى ماددەى دووى دەستوور دەڵێت (نابێت هيچ ياسايەك دەربكرێت دژى ديموكراتيەت لەگەڵ ئەو ماف و ئازادييانە بێت، كە لەم دەستوورى عێراقيەدا هاتووە، ئەم كۆمەڵگەيەش گەرچى كۆمەڵگەيەكى ئيسلامە، بەلاَم ديموكراتەو پێشكەوتووە مافى ئازاديەكانى تيا پارێزراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، كاك بەڵێن فەرموو.

بەڕێز حمد عبدالله محمود(بەڵێن):

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

من پێش ئەوەى باس لە رەئى خۆم بكەم، بەڕاستى دەمەوێت ئەوە بڵێم ئەگەر هەر كەسێك لێرە قسەى كرد لەسەر دژ بوون بە فرەژنى، وا لێك نەدرێتەوە دەچێتە خانەى دژى ئيسلام و قورئان، ئەوە حاڵەتێكى زۆر خراپە، بەڕاستى ئێمە دێين موناقەشەى حاڵەتێكى كۆمەلاَيەتى دەكەين، دەمانەوێت ئەو حاڵەتە كۆمەلاَيەتييە بە ياسا چارەسەر بكرێت، بۆ يەعنى دەبێت بكرێتە دوو جەبهە، جەبهەك ئەوەيە كە ئەوەى دژى فرەژنى بێت، ئەوە دژ بە قورئانە، ئەگەر كەسێك لێرە قسان بكات دژى فرەژنى بۆ چارەسەر كردنى حاڵەتێكى كۆمەلاَيەتييە، زۆر سوپاس.

من پرسيارى ئەوە دەكەم، بەڕاستى بە پرسيار دەست پىَ دەكەم، ئايا لە كوردستان حالەتى فرەژنى تا ئێستا نيسبەكەى چيە؟ يەعنى نيسبەتەكەى زۆرە، يان كەمە، ئەگەر كەمە، بۆ قەدەغەى ناكەين.

دوو/ پرسيارى دووەمم ئەوەيە، ئەوانە كێن كە دوو ژنى دەهێنن؟ ئايا فەقيرو هەژارەكانن؟ يان ئەو كەسانەن كە دەوڵەمەندن و بۆ حاڵەتێكى تايبەت دەچن ژنى دووەم دەهێنن، ئايا ئەو حاڵەتانە هيچ ئيحصايەكمان لەبەردەستە؟ بزانين ئەو كەسانەى كە دوو ژنيان هێناوە لەبەر ئەوەى خێزانەكەى عوقمى

هەیە، یان لەبەر ئەوەی خێزانەکەی ناتوانێت بەواجیباتی شەرعی خۆی هەڵستێت بەرامبەر بە پیاوەکەی خۆی، ئەگەر حاڵەتەکە لەبەر ئەوە ئەکسەریەتی فرەژنی لەبەر ئەو حاڵەتانەیە، من ئەو کاتە دژی ئەوە نابم کە فرەژن هەبێت، بەلاًم ئەکسەریەتی موتلەقی فرەژنی لە کوردستان لەبەر ئەو شتانەیە، لەبەر ئەوەی دەوڵەمەندە دەتوانێ ژنی تر بێنێت، ئەوانەی دوو ژنیش دێنن بابزانین بێوەژنەکان دێنن، یاخود قەیرە کچەکان دێنن، ئایا ئیحصاییەکمان هەیە لە کوردستان پێمان بڵێ ئەوانەی پەنا دەبەن بۆ فرەژنی بیوەژنەکان دێنن، یان قەیرەکچەکان، یاخود ئەکسەریەتی موتلەقی چوینە کچەکانیان هێناوە؟ کچی 18و19 ساڵیان هێناوە، بابێین ئێمە ئەو حالەتە مناقەشە بکەین، نەك پەنا بۆ ئایەتی قورئان ببەین، کێ دژی قورئانە لێرە برایان؟ کێ دژی ئیسلامە؟ یەعنی ئەگەر هاتو ئێمە فرەژنیمان قەدەغە کرد، بۆ پێتان وایە ئێمە دژی قورئانین و کافرین، من داوا لە مەلا بەڕێزەکان دەکەم، ئەوها تەماشای حاڵەتەکە بکەن، ئێمە لێرە کە مناقەشەی حاڵەتێکی ئیجتیماعی دەکەین، نەك دژایەتی ئایەتی قورئان و ئیسلام دەکەین، ئێمە هەموومان موسڵمانین، لەبەر ئەوە من داوا دەکەم بەڕاستی ئەوها حاڵەتەکە مناقەشە بکرێت، من دژی فرەژنیم لە کوردستان، لەبەرئەوەی بە هیچ شکلێك بەشێوە ئیعتیادییەکەی ممارەسە نەکراوە، بەڵکو دژی ژن، دژی مافی ژن بەکار هاتووە لە کوردستان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، کاك محمد فرج.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێم باشە لێرەوە دەست پێ بکەین، من پێموایە لە هەموو یاساکان موهیمترە، هەر یاسایەکمان دەرکردووە لەوانەیە توێژێك دەگرێ، یان چینێك رەچاو دەکات، بەلاًم ئەمە ژن، پیاو، منداڵ، گەورە، بچووك، هەتا مردووەکانیش باری کەسێتی هەموو ئەگرێتەوە، لەبەر ئەوە بەگرنگ سەیری بکەین، من سەرەتای قسەکانم بەم حەدیسە دەست پێدەکەم، (ما اکرمهن الا کریم وما اهانهن الا لئیم)، یەعنی ئافرەت بەم شێوەیە سەیر بکرێت، باری کەسێتی لە مێژوودا هەمیشە لە کۆمەڵگا دوو توێژ ستەمیان لێکراوە، دوو توێژی ناسکی هەستیار ژن و منداڵ، لە هەر کاتێکدا دەسەلاًتەکان سەرەڕۆییان کرد بێت و لە سنووری خۆیان دەرچووبن، تەواوی زوڵمەکانیان ناوە بەسەر ئەم دوو توێژە، پێموایە ئێستا کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی پێشکەوتنێکی باشی بەدەست هێناوە، مەرجەعیەتی لە تاکە کەسەوە هێناوەتە مەرجەعیەتێکی جەماعی، هەم لە رووی شەرعیەوە، هەم لە رووی قانونیەوە، بەڕاستی ئەمە دەسکەوتێکی گەورەیە، یەعنی ئێستا کۆمەڵێك خەڵك، وەکو پەرلەمان دادەنیشن قسە لەسەر کێشەو گرفتەکان دەکەن، وەکو ئەوسا نیە یەك کەس ئەم بڕیارانە هەبێت، یان هەبێت تەنفیزی بکات، یان نازانم چی لێ بکات، ئەمە دەسکەوتێکی گەورەیە بە شتێکی گەورەی سەیر بکەین، من لە دوو ڕووەوە سەیری ئەم مەسەلەیە دەکەم، یەعنی ئەم ئیقتیراحە دەکەم، ئێمە تەبعەن لەگەڵ ئیقتیراحی تەقیدین.

یەکەم: لە رووی ئاینیـەوە چوار جۆر ئـەحکاممان هەیـە، واجبمـان هەیـە، نـەهیمان هەیـە، لەگـەڵ مبـاح و لەگەڵ مەکروه، ئەم چوارە، دووان، دووان ئەتوانین بیانخەینە خانەوە، یەعنی واجب لەگەڵ موبـاح بکەینـە دائیرەی حەلالەوە، نـەهی و مـەکروهیش بخەینـە دائـیرەی حەرامـەوە، فوقـەهای ئوسـولی دیـن، ئـسولی فیقـە لەگەڵ فوقەهای قانون، بەپێی قسەی (د.حمد الکبیسی) دەڵێ هـەردووکیان موتـەفیقن لەسـەر ئـەوە، موبـاح ئەکرێ تەقیدی بکەین، بەڵام ناکرێ قەدەغەی بکەین بۆ؟ چونکی جێگاکەی دەگۆڕێ، لە حاڵـەتی حەڵاڵـەوە دەبێتە حاڵەتی حەرام، ئەمەیان مەسەلەیەکی گرنگە، نەك ئەمـە ئـەتوانین دەسـتکاری بکـەین، ئەمـە باسـی دین نیە، باسی کۆمەڵایەتیە راستە، بەڵام دەبێت ئەوە بزانین باری کەسێتی لە ئەساسی هـەموو حەزارەتـدا دین دارێژراوە، ئەمە گرفتەکە لێرەیە، یەعنی ئەکرێ تەقیدی بکەین، دەسەڵات ئەتوانێ موباح تەقید بکات، بـەڵام ناتوانێـت قەدەغـەی بکـات، بـۆ؟ چونکە جێگاکـەی دەگۆڕێـت، لـە حەڵاڵـەوە دەیبـەیتـە حـەرام، بـەڵام دەتوانیت چۆن پێت باش بێت، دەتوانیت سنوورداری بکەیت قسەی تیا بکەیت، لـە رووی ئازادییـەوە، ئەمـە بواری رووبەری ئازادییە، یەعنی تۆ دەتوانیـت و ناتوانیـت، بـە ئـیرادەی خـۆت دەتوانیـت ئەمـە بکـەیت، بـە ئیرادەی خۆت دەتوانیت ئەمەی نایکەیت، تۆ ئەم رووبەرە تەسك بکەیتـەوە بیخەیتـە قەدەغـەوە، رووبـەری ئازادییەکە کەم دەکەیتەوە، من پێموایە موجتەمەعی بەشەری تەحەمولی قەدەغەکانی دینی هەیە، ئێمەش بێین کۆمەڵێکی تری بیخەینە سەری، ئەمە قورسە هەر چۆن بێت قەدەغە کردنـەکانی خۆمـان پـێ قـەبول دەکرێت، دەڵێین خوایەو خالیقە شتی زۆری لەگەڵدا کردووین تەحەمولی دەکەین.

دوو/ ئەم مەسەلەی قەدەغە کردنە پێم وا نییـە کێشەکە چارەسـەر بکـات، وەکو ئـەو برادەرانـە کۆمـەڵێك شتیان گوت، یەکێك لەوانە زیانەکان بۆ سەر خودی ئافرەت، خودی خێزان، خودی کۆمەڵگا، بۆ سەر ئافرەت من پێموایە رزگاری ناکات، وەکو گەشەی بۆ دروست دەکات، کێشـەی زیـاتری بـۆ دروسـت دەکـات، وەکو ئـەو برادەرانە گوتیان لێرە نایکات دەچێت لە شـوێنێکی تـردا دەیکات، تـۆ ناتوانیـت مـەنعی لـێ بکـەیت، لەسـەر خێزان لەو ماددەیەدا هاتووە دەڵێت مادام لە عیصمەتی دابێت (قبل ان یفرق من عصمته) مانـای وایـە تـۆ لە ئێستاوە مەجالێکت خۆش کردووە، کابرا دەڵێت باشـە تـەڵاقی دەدەم، وەکو ئـەو حاکمانـەی مەحکەمـەی باری کەسێتی هەموو موتەفیق بوون لەسەر ئەوە، ئەمە رێژەی تەڵاق زۆر زیاد دەکات، جگـە لـەوە بەڕاسـتی پەنا بـردن بـۆ زۆر شـتی خـراپیش زۆر دەبێـت و کـە ئـەوە پێموانییـە ئـەم مەسـەلەیە چارەسـەر بکات، بۆ کۆمەڵگا وەکو ئەو برادەرانە گوتیـان هـەم ماددەی دوو لـە دەسـتووری عێراقـی، هـەم مـاددەی چـل و یـەك، هەموو ئایینێك دەتوانێت بەپێی ئاینەکەی ئەمە بکات، لە رووی شتی ترەوە، ئێمە بەڕاسـتی دەمـی نـەیاران لە خۆمان دەکەینەوە، یەعنی ئێمە بزانین ئەوە وەزعی کوردسـتان لەگـەڵ وەزعـی بەغـدا، وەزعمـان لەگـەڵ دەوروبەردا، خەڵکێك هەیە هەمیشە بۆ شتێك دەگەڕێت ئەم بارودۆخە لە ئێمە تێك بدات، من پێمـوا نییـە کە ئەمە بهێڵین ئەم جۆرە شتانە سەربگرێت، راستە ئەم تەعدودە بەشێوەیەکی نادروست مومارەسە کراوە، بـەڵام ئـەم نادروسـتیە رەبـتی نییـە بـەوە، دیـن دروسـتی کـرد بێـت، کۆمـەڵگا دروسـتی کـرد بێـت، یـەعنی ئینسانێك کە لە رەوتی خۆی دەربچێت وەکو هـەموو شـتێکی تـر، گەنـدەڵی هـەر شـتێکی تـر دەکات زوڵـم،

ستەم، ئێمە بێین شتەکان روون بکەینەوە، یەعنی ئەم عەقدە شتی وای تیا دروست بکەین ئەم پیاوە پابەند بێت نەتوانێت زوڵم لەم شەریعەیە بکات، بەتایبەتی لە پێش هەموویانەوە ئافرەت، ئێمە لە لیژنەی مافی مرۆڤ مەوەدەو رەحمەمان بۆ زیاد کرد، یەعنی دەبێت ئەم کەسە لەناو ئەم عەقدە مولزەم بکەیت بەو بەڵێنەی کە دەیدات، مەسەلەن دێیت بۆ ئەم پیاوە کۆمەڵێك مەرجی لەسەر دروست بکەیت نەتوانێت لەو مەسائیلانە دەربچێت، حاڵەتێکی تر من لە رووی چارەسەرەوە، ئایا لە کۆمەڵگا یەعنی پیاوێك، کوڕێکی گەنج ژنەکەی گەنجەو نەزۆك دەبێت؟ من هەر لە ژنان دەپرسم ئایا وەکو دایك یەعنی کوڕەکانیان ئیجبار ناکەن ژن بهێنن؟ یان ژنێکی گەنج لەگەڵ مێردەکەی تووشی ئیفلیجی، یان شتێك دەبێت، یان چارەسەری ئەوانە، ئەی ئێمە بۆ نەیەین حاڵەتێکی تریش دروست بکەین، یەعنی ژنانێك کە تەمەنیان زۆر دەبێت بێین ئەمە بە مەرج بگرین، یەعنی ئەگەر کەسێك دەیەوێت تەعدود بکات، ئێمە وەکو پەرلەمان دێین ئەمە دەخەینە قاعیدەو چارەسەرێکیش بۆ ئەمانە بدۆزینەوە، خوشك و برایان، یەعنی جنسیش وەکو خواردن حاجەی بەشەرە، تۆ ئەمانە چی لێ دەکەیت، یەعنی ئەو ئافرەتانەی کە دەمێننەوە چیان لێ دەکەیت، ئایا وەکو ئەوروپا دەتوانیت قانونێك دانێین خەلیلات و عەشیقات دروست بکەین، منداڵی ببێت فەیدی ناکات، ئێستا کاك فوئاد دەڵێت مەسەلەن منداڵ ببێتە براو ئەوە، ئەی باشە لەوێ عەشیقات خۆ منداڵیشی دەبێت و هیچ عەیبیش نییە، یەعنی ئایا ئێمە دەتوانین قانونێکی وا بکەین، ئەم حاجەیە چارەسەر بکەین، لەبەر ئەوە من دەڵێم ئێمە بیر لە شتێك بکەینەوە چارەسەرێك بدۆزینەوە، هەم رەفعی زوڵمەکە بکەین، هەم خەڵکێکیش کە گیرۆدەی ئەم حاڵەتە بووە ئێمە رزگاری بکەین، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، خەمان خان فەرموو.

بەڕێز خەمان زرار اسعد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە پێشی هەموو شتێك لێرە خۆمان دەزانین یەعنی کاتێك یاسایەکانمان دادەنێین، یاسایەکان تەعبیر لە کۆمەڵێك پرەنسیپی سیاسی دەکەن، تا ئێستا نیزامی سیاسی لە عێراق و لە هەرێمی کوردستانیش نیزامێکی سیاسی مەدەنی، ئەسڵەن لەسەر ئەساسێکی لیبرالییە، لەبەر ئەوە کاتێك گۆڕان لە سیستەمی قانونیمان دروست دەکەین، دەبێت هاوتەریب بێت بە فیکری و بە ئادایەکی لیبرالییانە بێتن، ئێمە دەزانین ئەساسی هەموو قەوانینی عێراقی لە زیمنیانەوە ئەو قانونانەی ئێستا لە هەرێمی کوردستانیشدا هەموو ئەساسی ئەو یاسایانە، یاسای رۆژئاواین و لە یاسای فەرەنسیەوە هەلهێنجراون، بەلاّم خۆشمان دەزانین کاتێك هاتۆتە سەر ئەو مەسائیلانەی تەنزیمی ئومووری عائیلی دەکاتن، بەتایبەتی قانونی ئەحوالی شەخصی لەوێوە لە یاساو رۆژئاواییەکان پشتمان تێ کردووە، هاتوون لەسەر ئەساسی ئاینی، ئاینی ئیسلام، شەریعەی ئیسلامی بۆ زۆرینەی ئیسلام و ئەوەی لە مەحکەمەی مەوادی شەخصی هەیە، یەعنی بۆ مەسیحیەکان و ئیزیدیەکان ئەوانیش بەپێی حوکمی تائیفی و یاسایی خۆیان، لێرە پرسیارەکە ئەوەیە

کاتێك ئێمە بڵێین ئەگەر بمانەوێت یاسایەك، بەڕاستی ئەم یاسایە بگۆڕین، ئەگەر بمانەوێت ئەم یاسایە هاوتەریب بێت لەگەڵ سیستەمی سیاسی خۆمان، ئەو کاتە پرۆژەی یاسای حکومەتی هەرێمی کوردستان دەبێت پرۆژەیەکی یاسایی مەدەنی بێت، کەواتە لە جیاتی ئەوەی ئێمە بڵێین لەسەر قانونی ئەحوالی شەخصی قسە بکەین، ئەو کاتە دەبێت قانونێکی عائیلەمان هەبێت، یاسایەکی خێزانمان هەبێت کە لەسەر ئەساسی هاووڵاتی بوون و لەسەر ئەساسی یەکسانی نێوان هاووڵاتیان و تاکەکانی کۆمەڵگا بێت، کەواتە یاساکەی ئێمە نابێت یاسایەکی دینی بێت و نابێت هاووڵاتیەکانی لەسەر ئەساسی تائیفی و دینی گۆڕی بێت، بەڵکو دەبێت هەمووی بە یەك چاو وەکو هاووڵاتی سەیر کرد بێت، بەڵام ئێستا دەزانین ئەو پرۆژە یاسایە نە لەلای حکومەتی هەرێمی کوردستان و نە حزبە سیاسیەکان پرۆژەیەکی ئاوا لە ئارادا نییە، بەوپێیە ئێمە هاتووین بۆ حاڵی حازر وەکو هەنگاوێکی یەکەم، ئێستا هاتووین لە قانونی ئەحواڵی شەخصی هەر لە زیمنی شەریعەی ئیسلامی هەندێك گۆڕان دروست بکەین، هەندێك تەعدیلات دروست بکرێت، ئەم تەعدیلاتە خۆمان دەزانین ئەگەر تەعدیلات دروست بکرێت، کەواتە دەبێت لە سنووری شەرع دەرنەچێت، یەعنی بەداخەوە خۆزگە ئێستا ئێمە قانونێکی مەدەنیمان هەبوایە، بەڵام تا ئێستا ئەمەیە لەبەردەستمان، ئێستا لە چوارچێوەی شەرعیشدا ئێمە خۆمان دەزانین دوو خیلافی رەئی هەیە، خیلافێکی فقهی هەیە، رەئیەك پێیوایە رەئییەکی ریفرۆمخوازو گۆڕانخوازییە، پێیوایە کە دەبێت حوکمەکانی شەریعەی ئیسلامی لەگەڵ زروفی ئێستا، لەگەڵ بارودۆخی ئێستا بگونجێنین، رەئیەکیش پێیوایە چۆن وەکو هاتووە، چۆن چەندەهاو سەدەها ساڵ چۆن بووە، هەروا بەو شێوەیە بمێنێتەوە، ئێستا لە پەرلەمانی کوردستان، بەبێ ئەوەی ئێمە موزایەدات لەسەر یەکتر بکەین، موزایەداتی ئاینی لەسەر یەکتر بکەین، هەموومان لەو چوارچێوە شەریعەی ئیسلامیەوە چۆن هەوڵ بدەین بەلایەنی کەمیەوە بتوانین پشتگیری لە باڵی ریفرۆمخوازی نێوان فوقەهای ئیسلامی بکەین، ئەو رەئیە پەسند بکەین کە لەگەڵ گونجاندنی شەریعەی ئیسلامەوە هەیە، ئێستا وا پێ دەچێت مەسەلەی فرەژنی ئەگەر بڵێین باسی بکەین، ئەوانەی لە باڵی ریفرۆمخوازن فرەژنی ئەساسە لە شەریعە ئیسلامی کە هاتووە، دیاردەیەك نییە پەیوەندی بە ئیسلامەوە بێت وەکو کاك زانا باسی دەکات دەڵێت لەناو ئیسلامدا، ئەم دیاردەیە دیاردەی عەرەبی جاهلی بووە، لەناو جاهیلەکانی عەرەبەوە هەبووە، ئەسڵەن لە شەریعەی ئیسلامی ئەم ئایەتەش کە هاتۆتە خوارەوە لەناو قورئان بۆ ئەوە هاتووە ئەم دیاردەیە نەهێڵێت، هەنگاوی یەکەمی ئەوەیە قەدەغەی کردووەو کەمی کردۆتەوە، کەواتە ئەسڵەن شەریعەی ئیسلامی لەگەڵ ئەوەیە ئەم دیاردەیە لەگەڵ دیاردەیەکی قێزەونە، بەڕاستی فرەژنی واجیبێکی ئیسلامی نییە بەرێزان، یەعنی کەس نەهاتووە ژنی دووەم و ژنی سێیەم بهێنێت بۆ خاتری خواو پێغەمبەر، خەڵك بۆ حەزەکانی خۆی هێناویەتی بەڕاستی، ئێستا گرنگ ئەوەیە ئەگەر لەم بارودۆخە تەماشای بکەین تەنیا باس دەکەین، کە دەڵێین لە ناو شەریعەی ئیسلامیەوە رێگای داوە دوان و سێیان هەبێت، نازانم ئەوان تەقید بکرێت، خۆ لەناو شەریعەی ئیسلامیش هاتووە دەڵێت خەڵك دەتوانێت، یەعنی پیاوی ئیسلامی دەتوانێت جاریەشی هەبێت، بەڵام ئێمە بە

یاسایەکی مەدەنییانە، بەپێی ڕێککەوتننامە نێودەوڵەتیەکان، ئێستا لەناو یاسای هەموو دنیا جاریە نەماوە، یەعنی هیچ پیاوێك ناتوانێت ژنێك بکڕێت، هەرچەندە ئەمە لە شەریعەی ئیسلامی ڕێگەی پێدراوە، باشە ئێستاش ئەمە وایە، مادام شەریعەی ئیسلامی ڕێگەی پێداوە کە ئەساسەن بۆ تەقید کردنی بووە، ئێستا ئێمە بۆ ڕێگا بگرین بۆ ئەوەی ئەم دیاردەیە نەمێنێت لە کۆمەڵگای مەدەنی خۆمان، کە دەزانین خۆی ئەم دیاردەیە بە تەبیعەتی کۆمەڵگای ئێمە بەرەو کەمی ڕۆیشتووە، چۆن ئێستا ئێمە بتوانین یاسا وەکو ئامرازێك بەکاری بهێنین بۆ نەمانی ئەم دیاردە ڤێزەونە کە خۆی لە خۆیدا دیاردەیەکی ڤێزەونەو شەریعەی ئیسلامیش بە واجیبێکی دانەناوە، بەڵکو بە مافێکی داناوە بۆ تەقید کردنی ئەم دیاردەیە، نەك بۆ تەشجیع کردنی، لەبەر ئەوە من پێموایە بەڕاستی بە ڕەچاو کردنی بارودۆخی ئێستامان و بە ڕەچاو کردنی هەوڵی زیاتر کردنی پشتیوانی نێودەوڵەتی بە ڕەچاو کردنی یاسایەکانی ئێمە زیاتر بگونجێت لەگەڵ یاسایەکانی نێودەوڵەتی، لەگەڵ پشتیوانی ڕێکخراوە نێودەوڵەتیەکان و ڕۆژئاواش بۆ خۆمان بچەسپێنین و هاوتەریب گۆڕانی یاساناسەکانمان لەگەڵ گۆڕانی سیستەمی سیاسیمان، من پێموایە بەڕاستی دەبێت لەمەیان زۆر سارم بین لەوە فرەژنی بەبێ هیچ موزایەدە کردنێك قەدەغە بکرێت و هیچ مەجالێکی تێدا نەمێنێت، هیچ کەسێك نەتوانێت ئەم حەقە وەکو تەعەسوفێك، یان بە غەدر بەکاری بهێنێت بەرامبەر بە هاووڵاتیەکانی ئێمە، یان بەرامبەر بە ژنەکانمان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تاڤگە خان فەرموو.

بەڕێز تاڤگە محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دیارە ئەوەی ئێستا زیاتر قسەی لەسەر دەکرێت، مەسەلەی ئەو دوو پێشنیارەیە، پێشنیاری یەکەم و پێشنیاری دووەم، من پێموایە گۆڕانێك لە پێناو گۆڕان نەبێت هیچ دەرئەنجامێکی باشی نابێت، گۆڕان بەس بڵێین لەبەر ئەوەی گۆڕانکارییەکمان کردووەو گۆڕانکارییەك بکەین، نەخێر، دەبێت ئێمە گۆڕانکارییەك بکەین بزانین چ دەستکەوتێك لەو گۆڕانە دروست دەبێت، چ دەستکەوتێکی ئیجابی بۆ کۆمەڵگا دروست دەبێت، ئەوە خاڵی یەکەم.

خاڵی دووەم/ هەندێك شت هەیە کلتور ئێستا نەیهێشتووە، هەندێك شت پێشتر مومارەسە کراوە، ئەمڕۆ کلتورو ڕۆشنبیری کۆمەڵگا شتەکەی بەرەو نەمان بردووە، ئێمە با بتوانین ئەگەر وەکو ژنان دیفاع لە مافی ئافرەت دەکەین با بێین بە کلتورو ڕۆشنبیری سەقافەیەك بڵاو بکەینەوە لەناو ژنان و لەناو خوشکانی خۆمان بزانین تا چەند ئەوان پێیان قەبولە کە تەعەدود مەنع بکرێت، یەعنی ئێمە دەڵێین هەندێك شت ئەوەی بە ڕۆشنبیرو کلتور دەکرێت، وەکو ئێستا باسی جاریەی کرد، جاریە کلتور نەیهێشتووە لێرە، لێرە کلتوری کوردەواری نەیهێشتووە نەمێنێت، ئینجا با بێینەوە سەر مەسەلەی تەعەدود، مەسەلەی تەعەدود من وەکو ڕەئی خۆم لەگەڵ تەقیدم، چونکە موباحە، مامۆستایان ئیشارەتیان پێ کرد، مادام لە دائیرەی

موباحه ڕێگەی پێدراوە، ئێمە ناتوانین کە شتێك خوای گەورە ڕێگەی پێداوە مەنعی باتی بکەین، بڵێین دژی خیلافی شەریعەت نییە، مەنع کردنی خیلافە لەگەڵ شەرعدا، ئێمە موزایەدەی دینیش ناکەین، هەمووومان خۆمان پێ موسڵمانە.

خاڵی ئەخیرم/ کە باس لەوە دەکرێت ئەگەر ژنێك نەزۆك بێت ژنی بەسەر دێت، بە موتلەقی وا باسمان کردووە بڕگەیەکە، بەلأم لە ئیسلامدا ئەگەر پیاویش نەزۆك بوو ژن بۆی هەیە تەڵەبی تەفریق بکات، یەعنی ئەوەش زەق بکەینەوە، کە ڕۆشنبیرییەك کە پێویستە ئێمە ئەوەش باس بکەین لە پاڵ پیاوێکی نەزۆکدا ژنێك دەتوانێت تەڵەبی تەفریق بکات، چۆن لە پاڵ ژنێکی نەزۆکدا پیاو دەتوانێت ژنی دووەم بێنێت و سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، کاك دکتۆر نوری فەرموو.

بەڕێز د.نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

نازانم وا دیارە کەوا ئێمە بەسەر ماددەیەك لەو ماددانە کەوا پێویست بوو قسەی لێ بکرێت بازمانداو باسمان نەکرد، چونکە بڕگەی یەکەمی ماددەی سێ کە باس لە پێناسەی هاوسەرگیری دەکات، لێرە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دکتۆر لێرەدا لێت دەبڕم، باسمان کرد گوتمان و دوایێ ئەوەمان یەکلا کردەوەو گوتمان دەگەڕێینەوە سەری، ببوورە.

بەڕێز د.نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

پەیوەندی بەو باسەوە هەیە کەوا ئێستا ئێمە باسی لێوە دەکەین، بە هەر حاڵ ئەم پرۆژەیە کە ئەمڕۆ لەبەردەستی پەرلەمانەو باسی لێ دەکرێت، پرۆژەیەکە، دەمێکە لە لایەن چەندین لایەنی پەیوەندیدارەوە بە وردی تەماشا کراوە، لێکۆڵینەوەی لەسەر کراوەو چەندەها کۆبوونەوەش کە کەسانێکی شارەزا لە بواری شەریعەتی ئیسلام و نوێنەرانی کۆمەڵگای مەدەنی، بەتایبەتی کۆمەڵگای ژنان بەشداریان تێدا کردووە، من لەو باوەڕە دام کێشەکە بەو جۆرە نییە، کەوا بەو جۆرە، بەو زەقیە خراوەتە ئێرە ڕەش، یان سپی، قەدەغە کردنی ژنهێنان بە هیچ شێوەیەك، یان ئەوەتە ڕێگا بدرێت بە چەندین مەرج، ئێمە با تەماشای باری کۆمەڵگای مەدەنی بکەین، ساڵی 1965 من خوێندکار بووم لە زانکۆی پاریس بیرم دێتەوە ڕۆژهەڵات ناسێکی فەرەنسی زۆر ناسراوە بابەتێکی پێشکەش کرد سەبارەت بە باری سیاسی کۆمەڵایەتی لە تورکیا، باسی ئەوەی کرد کەوا لە تورکیا قانونی مەدەنی سویسری بە وەرگێراوی لە فەرەنسیەوە کردیانە تورکی، گوتی بەلأم پاش لەوەی زیاتر لە چل ساڵ لە بەشی زۆری ناوچەکانی تورکیادا، لەو شوێنانەی کەوا ئەگەر دایك و باوکەکانی ئەو منداڵانەی کە گەمەیان دەکرد نەچووبانە لای مەلا، منداڵەکانی بە چاوی سەیرەوە

تەماشای ئەو منداڵانەیان دەکرد، ئەوە تەنیا لە دادگایە ئەو هاوسەریەتە بەستراوە، گوتی ئەوە دەلیلی ئەوەیە کەوا کۆمەڵگا ئەگەر بێتو شتێك قەبول نەکات، هەتا ئەگەر قانونیشی بۆ دابنێیت، ئەوە کۆمەڵگا ناتوانێت رەفتاری پێ بکات، ئێمە ئێستا لە کۆمەڵگای کوردیدا چەندین گرفتی گەورەمان هەیە، ئێمە هەوڵی چارەسەر کردنیان دەدەین، ئایا ئێمە دەتوانین هەموو ئەو گرفتانە هەمووی پێکەوە بە یەکجار چارەسەر بکرێت؟ یان قۆناغ بە قۆناغ بۆی بڕۆین، من پێش پتر لە چل و سێ ساڵ بابەتێکم بڵاو کردۆتەوە لەسەر مەسەلەی فرەژنی بە زمانی فەرەنسی، لەم کاتەدا من قانونی تەنیا قانونێك لە وڵاتانی ئیسلامیدا کە باسی ئەوەی کرد بێت، پێویستە مەرج دابنرێت لەسەر مەسەلەی فرەژنی قانونی تونسی بوو، کۆمەڵێك مەرجی دانا بوو، وەکو بڵێی سەد جار بە کافر کرا، ئێستا ئێمە کە باس لە مەسەلەی فرەژنی دەکەین، دەبێت بیر لەوە بکەینەوە، ئایا کۆمەڵگای کوردی بەو شێوەیەی کە لە وڵاتانی ڕۆژئاواو تورکیا پێی دەوترێت (پۆلیگان) لێرە قەبوڵی ئەوە دەکات، یان دەچن هەوڵی پێچ و پەنا دەدەن بۆ ئەوەی کە بتوانن لە ڕێگایەکی ترەوە بە هەمان ئامانج بگەن، بەڵام بە پێچەوانەی قانونەکەش نەبێت، بەشێك لەو برادەرانە باس لەوە دەکەن دەڵێن لێرە ژن ناهێنێت دەچێت لە پردێ، لەوێ مارەی ژنی دووەمی دەبەسترێت، لە کاتی تاوتوێ کردنی ئەم پرۆژە قانونەدا لەو کۆنفرانسەی کەوا لەوێ بەسترا لە ئەنجومەنی وەزیران، چەند دادوەرێکی باری کەسێتی گوتی (ڕۆژێك پیاوێك هات بۆ لام ژنەکەی خۆی هێنا بوو بۆ دادگا، ویستی کەوا رەزامەندی ئەو وەربگیردرێت، گوتی ژنەکە کە هاتە بەردەم دادگا لەوێ دا گوتی من ڕازی نابم، چووە دەرەوەو هەر لەوێ تەڵاقی دا، بە سەعاتێك وەرەقەی تەڵاق نامەکەی هێنا و خستیە بەردەمی و گوتی منیش ناچار بووم کەوا رەزامەندی پێ بدەم)، کێشەکە لەوە دایە ئایا ئێمە ئەگەر بێتو بە موتڵەقی ئەو قانونە بەو چەشنەی کەوا پێشنیاز کراوە کە ڕێگا نەدرێت مەسەلەی فرە ژنی پۆلیگانی وەکو دژی قانون بدرێتە قەڵەم سەردەگرێت، کاری پێ دەکرێت، دادگاکانی هەرێمی کوردستان دەتوانن جێ بەجێی بکەن بەو شێوەیەی کە ئێمە دەمانەوێت، پتر لە چل ساڵە ئێمە داوامان کردووە، یان دەبێت ئێمە هەوڵی ئەوە بدەین و کۆمەڵێك مەرجی تر بدۆزینەوە لەپاڵ ئەو مەرجانەی کە لێرە دیاری کراون بۆ ئەوەی وەکو هەندێك لە برادەران ئاماژەیان بۆی کرد کەوا ئەو کارە لە بچووك ترین ئاست دا بمێنێتەوە، من لەگەڵ بۆچوونی یەکەمم کەوا پێویستە فرەژنی قەدەغە بکرێت، بەڵام ئایا لە ڕووی عەمەلی ئەوە کارێکی عەمەلیە؟ دەکرێت کاری پێ بکرێت لە کۆمەڵگای ئێمە دا؟ ئێمە با تەماشای ئەوە نەکەین کەوا ئێستا کۆمەڵێك ریکخراوی مەدەنی ژنان هەن داوای ئەوە دەکەن، بەڵام بەڕاستی لە کۆمەڵگای کوردەواری ئێمە دا هێشتا بە شێکی زۆر لە ئافرەتان ئەوە بە حەقی پیاو دەزانن کەوا ژن بێنن، ئێمە ئەگەر بتوانین کۆمەڵێك مەرجی زیادە بخەینە سەر ئەو کارە، من لەو باوەڕەدام لە ڕووی عەمەلیەوە ئەوە کارێکی باشترە، من مەسەلەکە ناخەمە قاڵبی ئەوەی کەوا ئەوە دژی شەریعەتی ئیسلامە، یان لەگەڵ شەریعەتی ئیسلامە، مەسەلەی جاریە وەکو ئاماژەی بۆ کرا، ئەوە لە قورئانی پیرۆز دا بە مەسەلەیەکی حەلال درابووە قەڵەم، بەڵام ئێستا کاری پێ ناکرێت، من لەو باوەڕەدام ڕۆژێك لە ڕۆژان دێت مەسەلەی فرەژنی وەکو ئەوەی کە دەڵێن خەبەری

(کان)ە، بەڵام ئێستا ئێمە دەتوانین بەو موتڵەقیەی کەوا بڵێین فرە ژنی تاوانێکی گەورەیە، ژنەکەش و پیاوەکەش هەموو ئەوانە پێویستە کەوا سزا بدرێن، وابزانم لەڕووی عەمەلیەوە ئەوە کارێکی عەمەلی نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بۆچوونی یەکەمی سنووردارکردنیەتی، نەك قەدەغە کردنی، بۆ ئەوەی هین نەبێت، بۆچوونی یەکەم سنووردار کردنە، سوزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، دەستەواژەیەك هەیە هیوادارم برادەران توخوا با بەکاری نەهێنن، دەڵێن با سەیری کۆمەڵگای کوردەواری بکەین، بۆ کۆمەڵگای کوردەواری چیەتی؟ کۆمەڵگای کوردەواری ئەو کۆمەڵگایەیە بەرامبەر بە رژێمە یەك لەدوای یەکەکان بە ژن و بە پیاوەوە....، باسی کلتور دەکەن، بۆ ئەوانەی کە لە ئاستی خۆیانەوە کە ڕۆژ بە ڕۆژ لە ئاستی کۆمەڵگای کوردەواری کەم دەکەنەوە، بەوەی کە ئەگەر شتێك کە نەیانتوانی قوەتیان بەسەر دا بشکێت کەوا کۆمەڵگاکە قبوڵی ناکات، گۆڕانکاری لەم یاسایەدا گۆڕانکاریەکە پاش ئەوەی کە چەندین ساڵ خەباتی ژنان گەیشتووەتە ئەو ئاستەی کە دەزانێت خەلەلەکانی یاسایی لە کوێ دایە کە زەرەر لە ژنان دەدات، بۆیە ئەو تەعدیلاتانە داوا کراوە، ئێستا ژنمان هەیە یاساناسە، جاران ئەو شتە کەم بوو، لەبەر ئەوە دەزانین خەلەلەکە لە کوێ دایە، لەبەر ئەوەیە کە داوا دەکەین بگۆڕدرێت، خاڵی دووەمم ئەوەیە کە ئێستا ئەم گۆڕانکاریانە بەو جۆرە کراوە، دەقە یاساییەکان بەدەر لە شەرع نەخوێندراوەتەوە، بەڵام بە ئایدیایەکی تازەوە خوێندراوەتەوە، هەر لە ناو شەرعیش دا، تۆ بۆت هەیە لە ناو شەرع و مەزهەبەکەدا بگەڕێی چی لە قازانجی تۆ دایە هەڵێنجی، چیش لە زەرەردایە بیگۆڕی، کەس ڕێگە لە تۆ ناگرێت ئیستیفادە لە مەزاهب بکەی، ئەوەی کە کراوە ئێستا ئیستیفادە لە مەزاهب کراوە، خاڵێکی تر زۆر باس لەو ئایەتە کرا ، بەڵام ئەو ئایەتە ڕاستە، بۆچی تەنها بەشی یەکەمی دەخوێننەوە، بۆ ئایەتەکە هەمووی بە کاملی ناخوێننەوە، ئێمە ئەمڕۆ کێشەمان لەگەڵ ئایین نییە، من هیوادارم ئەو کەسانەی کەوا تەسەور دەکەن ئێمە کێشەمان لەگەڵ ئایین دایە، ئەمەیان بۆ تەسحیح بکەین، ئایین مافەکەی خۆی داوە بە ئێمە، چونکە گوتوویەتی (ولن تعدلوا) عادل نابن، باشە کە تۆ عادل نابی، عەدالەت چەمکێکە تۆ ناتوانی تەنها بە جل و بەرگ و رایەخ و ماڵ و ئەوانە تەواوی بکەی، هەر خۆی خۆشەویستی بدەی بە ژنێك، ژنی یەکەم یان ژنی دووەم زیاتر، ئەوە خۆی لەوێدا شەرتەکەی جێ بەجێ نەکردووە عەدالەتەکەیشی جێ بە جێ نەکردووە، ئێمە لێرەدا شەڕی ئەوەمان نیە، ئەمە لە چوارچێوەی شەرع دایە یان نا، نەخێر ئێمە ئەمڕۆ شەڕی ئەوەمانە یاساکان بە عەقڵێکی پیاو سالاری داندراوە، ئەوەمان قبوڵ نیە، دەمانەوێت ئەمڕۆ ژن ڕەئی هەبێت لەو یاسایانەدا، چونکە ئەو یاسایانە چۆن لەسەر پیاو تەتبیق دەبێت، ئاواش بەو شێوەیە لەسەر ژن تەتبیق دەبێت، بۆ بە مافی ئێمەی نازانن؟ بۆ بە هەموو

شێوەیەك دەتانەوێت بیخەنە سەر باری ئەوەی تەكفیرمان دەكەن و لە دەرەوەی كۆمەڵگای كوردەواری دادەنێن و وای لێك دەدەنەوە كە كۆمەڵگای كوردەواری قەبوڵی ناكات، حەقیقەتەكە ئەوەیە نەسەكان هەتا ئێستا بە چاوێكی پیاوانەوە خوێندراوەتەوە، دەبا بە چاوی ژنانەش بخوێندرێتەوە، كفرەكە لەوێدایە؟ نەخێر بۆ تەوازنە، خاڵێكی ترم باسی زۆر بوونی ژن دەكرێت، بێوەژن و قەیرە كچ زۆرە، كێ مەسئولە لە شەڕو شۆڕ لە وڵاتاندا، پیاو كەم بێتەوە و ژن زیاد بكات؟ هەر پیاوە شەڕ دەنێتەوە و ژن بێوەژن دەكات، ژن نیە بچێت شەڕ بكات، پیاوەكانن شەڕوشۆڕ دەكەن، پیاوەكانن نسبەتی خۆیان كەم دەكەنەوە، بەوەش نیسبەتی ژنان زیاد دەبێت، بۆ باجەكەی دەبێت ئێمە بیدەین؟ بۆ باجی شەڕی ئێوە و تەوازونی كۆمەڵگا كە تێكی دەدەن بۆ ئێمە باجەكەی بدەین ؟ من لێرە دا حەز دەكەم ئەوە بڵێم، ئایین زوڵمی نەكردووە، بارودۆخ و پیاوان زوڵمیان لە ژن كردووە، لەبەر ئەوە ئەوەی ئەمڕۆ ئێمە داوای دەكەین، ئەو زوڵمە لابرردرێت لەلایەن پیاوانەوە، هەر ئەوەیە كە داوای دەكەین، خاڵێكی تر لەگەڵ هەموو ڕێزێكم بۆ ئەوانەی كە دەڵێن كابرا بە ژنێك تێر نابێت، حاجەی سێكسی پڕ ناكاتەوە، باشە بۆ ژنێكی تر باجەكەی بدات؟ بۆ؟ ئاخر بۆ هەوەسی كەسێك بە باج دانی و تێك دانی و ناعەدالەت پەیڕەو كردن بۆ ژنێكی تر بێت، یەعنی لەم ڕۆژە دا هەموو كەسێك ئارەزووی هەیە، بۆ ئارەزووەكە تەنها لەسەر پیاوەكە حەصر كراوە؟ بۆ تێر كردنەكانی ئارەزووەكەی تەنها ژنەكە باجەكەی دەدات، هیوادارم ئەمڕۆ ئێمە زۆر بە ئاسانی لەوە تێ بگەین، خوێندنەوەی دەقەكان بە شێوازێكی تازەو ژنیش لەگەڵ پیاودا بەشدار بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك شێخ فەرموو.

بەڕێز فتاح عبدالله نقشبندی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

﴿بسم الله الرحمن الرحيم﴾ پێشەكی من پشتگیری لە قسەكانی كاك شێروان دەكەم، چونكە ئێمە لە دوای چەندین كۆبوونەوەو بە ئامادەبوونی خەڵكانێكی پسپۆڕ لە هەموو بوارەكانەوە بە كۆمەڵێك دانیشتن، گەیشتینە ئیتیفاقێك كە ئەو تەقریرە موشتەرەكەی لە نێوان دوو لیژنە دەرچووە، بە عەدالەتێكمان زانیووە، كە نەشیش بسوتێت و نە كەباب، بەڵام ئەوەی من دەیبینم لەو جەلسەیەی پەرلەمان، بە داخەوە خوشكان، وەك ئەوەی جەنابت فەرموون خانمان، خۆیان چوونەتە سەنگەرێك وا دەزانن پیاو دژی ئافرەتە، نەخێر بە داخەوە پیاو لە خزمەتی ئافرەت دایە، لە شەریعەتی ئیسلامیش وایە پیاو بۆ خزمەتی ئافرەت داندراوە، من پێم خۆشە لەو ڕوانگەوە تەماشای پیاو بكرێت، وا نەزانن پیاو دوژمنی ئافرەتە، داوایەكی ترم هەیە ئەو قانونەی كە ئێمە دەڵێین، كە بەشی یەكەمیەتی موقەید كرا بەو تەقەیوداتەی كە زۆر قاسین، پێموایە ئەوە لەلای من (أضعف الايمان)ە، لەگەڵ ئەوەشدا من لە گەڵ ئەوەم، ئیتیفاقیشمان كردووە كە مەبدەئیەن لەو تەقریرە موشتەرەكەی كە هاتووە، بەڵام كە قسەی لێ دەكرێت، دەبێت دیفاع لە ڕەئیەكانمان بكرێت، داوا دەكەم لە هەموو خوشكان و خانمان و كچان شوو بە پیاوی بە ژن نەكەن، تاوانی پیاو نیە،

تاوانی قانون نیە، (نعوذ باللە) تاوانی خوا نیە، دەبێت ئێمە هەموومان بە پیاوو ئافرەتەوە تەوعیەی کچەکانمان بکەین و بڵێین بابە شوو بە پیاوی بەژن مەکە، لەبەر ئەوەی خیلافێکە لە زۆر لایەنەوە کۆمەڵگا تووشی تێك دان دەکات، بەڵام چی بکەین کە بڵێین نەخێر خوا ئەمری پێ نەکردووە، حەزدەکەم تەوزیحێك بدەم لێرە جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، رەجا دەکەم ئەوانەی کە ئایەتەکە بە شێوازێکی سەریح نازانن با تەدەخول لە ئایەتی خوا نەکەن، چونکە ئەوە خیلافێکە نابێت ئایەت بە شەدەیەك و مەدەیەك دەستکاری بکرێت، رەجاتان لێ دەکەم ئایەتی خوا ئەوەی کە کاك زانا گوتی کفری نەبوو، کاك زانا گوتی ئێمە ناکرێت موخالەفەی نەسێکی خوایی بکەین، ڕاستە من لەگەڵ دوو ژنی نیم، وەڵلا مەبدەئیەن بە خۆم وەکو شەخس لەگەڵ دوو ژنی نیم، بەڵام ناکرێت ئێمە هەستین دەفعی فەساد بە ئەفسەد بکەین، بۆ نموونە پیاوێك لەو ماوەیە پێشی سێ مانگ هاتووچۆی منی کرد کە قەناعەت بە من بکات و بە حاکم و بە قازیش بە ژنەکەشی بکات، کە ژن بێنێت، دەرئەنجام نەخێر کەسمان ڕێمان پێی نەدا، چی کرد ئەو پیاوە! خێزانەکەی خۆی تەڵاق داو 10 دانە منداڵیشی هەیە، کە ئەو کچەی هێنای تەمەنی 24 ساڵ بوو، کەواتە ئەوەیە دەفعی فەساد بە ئەفسەد، بۆیە رەجاتان لێ دەکەم، با ئێمە وای لێ نەکەین، کە مەنعی بکەین، نەخێر پێمان مەنع ناکرێت، چونکە نەسێکی خوایی هەیە، برادەران باسی ئەوە دەکەن کە (فاعدلوا) نەخێر وانیە، جەنابت لە قورئان و وشەی عەرەبی زۆر شارەزای خوا دەفەرموێت (فانکحوا) ئەمرە ئەوە، ئەو ئەمرەش لە یەکی دەست پێ ناکات، نافەرموێت (من واحدة) دەفەرموێت (مثنا) بە جوت دەست پێ دەکات، کەواتە ئەو کەسەی کە ژنی هەیە (مثنا وثلاثة وأربعة)، بەڵام هەروەکو ئەوەی ئێمە موقەیدمان کردووە بەو کۆمەڵە قەیدەی، خوای پەروەردگار تەقیدی کردووە و مەشروتی کردووە بە شەرتێك، ئەویش ئەوەیە (وان خفتم أن لاتعدلوا فواحدة) لەگەڵ ئەوەم کە هیچ ئینسانێك ئەمڕۆ لەسەر ئەو زەویە عەدالەت ناکات، کەواتە ئێمە ئەو کۆمەڵە شەرتەی کە هێناومانە لیژنەی قانونی و لیژنەی ئەوقاف و لیژنەی مافی مرۆڤ، موتابقە بە جێی عەدالەتمان ئەو تەقەیودە دابنێت، با تەقەیودەکان هەبن، بەڵام با زیاتر لەوە نەڵێین با مەنع بێت، ئەوە خیلافێکە لە عادەت و کلتور و دەستوور و ژیانی ئێمە پاشانیش نەصی خوا بیە رەجاتان لێ دەکەم، هی دووەمین من حەز دەکەم هەر هەموومان ئێمە وەکو خەڵکی کوردستان بە موسڵمان و بە ئێزیدی و بە مەسیحیشەوە، بە ژن و بە پیاو با تەماشای سیاسەتی ئەمڕۆی ڕۆژمان بکەین، ئایا ئێمە بەرژەوەندی خۆمان لەوەیە کە بە پێش هەموو خەڵك بکەوین، نەخێر نە ئەشهەد و بیلا، ئەو قانونەی ئێستا وەختی نەبوو، لەبەرئەوەی وەختی نیە کە 40 دەوڵەتی عەرەبی و ئیسلامی کە جیرانی ئێمە ئێران و ئەفغانستان و پاکستان و تورکیا ئەو قانونەیان دانەناوە، تەعەدودی فرە ژنی مەنع بکەن بە قانون، بە تەوعیە لەگەڵ ئەوەم وەکو عەرزم کردن با تەوعیەی ئافرەت بکەین، خۆمان و مامۆستایانی ئایینی و وەزارەتی ئەوقاف، ئەو شتانە باس بکەین، بەڵام بەرژەوەندی گشتی وڵاتەکەی خۆمان با پێش خەڵکی تر نەکەوین، ئەو خەڵکانە هیچ دۆستمان نین، هەموویان لە کەمین دانیشتوون بۆ ئێمە بۆ ئەوەی بزانن ئایا چ بێ شەرعیەك و موخالەفەیەك دەکەین، ئەوە نەمان کردووە دژمانن، ئەی ئەگەر بکەین چیمان لێ دەکەن،

لەبەرئەوە رەجاتان لێ دەکەم ئەو کۆمەڵە شتانە ڕەچاو بکرێت، ئافرەتیش خوشکی ئێمەیە، کچمانن، شەریکی حەیتمانن، من چۆن دژی ئافرەت ڕادەوەستم؟ حەز دەکەم ئەوە بزانن، بەڵام پێویستە تەوعیەی بکەین، بڵێین کچم شوو مەکەن بە پیاوی بەژن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نسرین خان فەرموو.

بەڕێز نسرین محمد صالح:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەگەڵ فرەژنی دانیم، دژی ئایین و شەرعیش نیم، بەڵام تەنها باسی کێشە کۆمەڵاتیەکان دەکەم کە ئێستا لە ناو کۆمەڵگەمان بڵاوبوونەتەوە، ئەو کێشانەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەو پیاوانەی کە دوو ژن دەهێنن، ئەمڕۆ لە ناو خێزانەکان دا گێروگرفت زۆر بووە، ئەگەر ئێمە سەردانی دادگاکان بکەین و سەیرێکی کێشەکانی ناو ئەو دادگایانە بکەین، زۆربەی ئەو پیاوانەی کە ژنی دووەمیان هێناوە، ژنی یەکەمیان داوای تەڵاق دەکات، لەبەرئەوە ژمارەی تەڵاق زۆر بووە، لەلایەکی ترەوە وەکو شەخسی خۆم سەردانی زیندانیەکانم کردووە و چاوم بەو منداڵانە کەوتووە کە قسەم لەگەڵ دا کردوون زۆربەی ئەو کێشانەی کە تووشیان بووە، ئەمڕۆ لە ناو زیندانەکە هۆکارەکەی ئەوە بووە کە باوکی ژنی هێناوە و پەرتەوازە بوون و دوورکەوتوونەتەوە لە ماڵ و تووشی ئەو کێشانە بوونەتەوە، لەبەرئەوە من لە ڕووی کۆمەڵاتیەکەیەوە لەگەڵ ئەوەدانیم، بە نیسبەت ئەو ئیمزایەی کە لە لیژنەی مافی مرۆڤ کراوە، من تەنها بۆ حزورەکە ئیمزام کردووە، لەگەڵ ئەوە نیم کە فرە ژنی هەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک حسن فەرموو.

بەڕێز حسن بابکر أحمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

﴿بسم الله الرحمن الرحيم﴾، سەبارەت بە حەڵاڵ و حەرامەوە، بەڕاستی من قەناعەتم وایەو پێشنیار دەکەم کە ئەهلی ئیختساس باسی لێوە بکات، ئێمە کە باسی ئیسلام دەکەین و پیمان دەڵێن ئێوە موزایەدەی ئیسلامیمان لەسەر دەکەن، بەڵام بە داخەوە خەڵکێکی تر بە هەڵەت و پەڵەت، هەندێك فەرموودەو ئایەت دەخوێننەوە کە لەلام وا بێت یەك، دوو ڕۆژە هەندێك لە براو خوشکان ئیهتیمامی پێ دەدەن بۆ دانیشتنێکی لەم شێوەیە هەندێك شتیان پێ بێت، ئێمە لەگەڵ فرە ژنین بە شەرتی قورئانی، یەکەمیان خوای گەورە موباحی کردووە، حەرام کردنیشی پێچەوانەی قورئانە، ئەوەش قسەی ئێمە نیە، ئیتیحادی عولەمای هەردوو ئیدارە و مامۆستایانی کوردستان، بە تایبەتی لەم خوتبەی جومعەی رابردوو کە لە هەولێر و دهۆك و سلێمانی زیاتر لە 200 مامۆستا لە وتارەکانیان دا باسیان کردووە، ئەمەش تەقریری ئیتیحادی عولەمایە کە پێچەوانەی نەسی قورئانی دەژمێردرێت کە ئەگەر مەنعی تەعەددودی بکرێت،

دووەمیان: بە نەزەری ئێمە زوڵمێکە لە ئافرەت دەکرێت، کە ئافرەتان ژمارەیان لە پیاوان زیاترە، هەر ژنی یەکەم ئافرەت نییە، بەڵکو ئەوانەشی کە بەسەر ژنی یەکەم و دووەم دەچن، ئەوانیش ئافرەتن و مافیان هەیە، سێیەمیان: مەنع کردن، تەشجیع کردنی تەڵاقە، چونکە کە یەکێك بیەوێت ژن بێنێت، هەر دەیهێنێت، بەڵام بۆ ئەوەی دووەمیان یەکەمیان تەڵاق بدات، چوارەمیان: مەنع کردن تەشجیع کردنی زیناو خراپەیە، چونکە وەك چۆن دەویسترێت ژنی بە حەڵاڵی نەهێشترێت، هەرواش کە هیچ قانونێك نیە لە کوردستان باسی ئەوە بکات کە ئەوەی دۆست دەگرێت بە ناشەرعی و بە حەرامی ئەویش قەدەغە بکرێت، پێنجەم : گرفتەکانمان لە گەڵ حکومەتی ناوەند و موشکیلەی ماددەی 140 و سنووری کوردستان و...هتد، کە موشکیلەمان ئەوەندە زۆرن، کە ئێمە موستەغنین لەوەی کە مەسەلەیەکی تری دیکەی ئاوا بێنینە پێش کە وەکو تەماشای دەکەی زاهیرەیەکی زۆر کەمە، بە پێی ئەو مەعلوماتەی کە لە دادگاکانی هەولێر کە تۆمار کراوە، لە شارێکی یەك ملیۆنی وەکو هەولێر لە ساڵی 2008 تەقریبەن 72 کەس ژنی دووەم، یان سێیەمی هێناوە، کە ئەوە زاهیرەیەکی زۆر کەمە، ئەو حەقیقەتەش بزانن کە رەئی حکومەتی هەرێمی کوردستان کە زۆربەی ئەنجومەنی وەزیران رەئی فرە ژنی بووە بە تەقیید، هەروەها ئیتیحادی عولەمای هەر دوو ئیدارە و ئیتیحادی پەرلەمانی کوردستان و یەکێتی پەرلەمان تارانی کوردستان، هەندێك لە رێکخراوەکانی ئافرەتانیش، بە داخەوە کە باسی ئەوە دەکرێت دژی فرە ژنی یەکسەر باسی ئەوە دەکرێت رێکخراوی ئافرەتان لە کوردستان دا ئەوە رەئیانە، نەخێر هەموویان وا نین، ئەوەتا رێکخراوی ئافرەتانی کۆمەڵی ئیسلامیش و یەکگرتووی ئیسلامیش لەسەرەوە وجودیان هەیە، کە دژی فرە ژنی نین، چونکە بە پێچەوانەی نەسێکی قورئانی دەزانن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك غفور فەرموو.

بەڕێز غفور طاهر سعید مەخموری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان، سەرەتا من دەمەوێت لەوەوە دەست پێ بکەم کە بەنیسبەت ئاییەنەوە هەر کۆمەڵگایەك یەعنی لە سەرەتای دروست بوونی بەشەریەتەوە، هەر کۆمەڵگایەکیش کە تووشی داروخانی کۆمەڵایەتی و ئەخلاقی و ئابووری هاتبێت، خوای گەورە پێغەمبەرێکی ناردووە و لەگەڵیشی دا کتێبێك هاتووە، کە بۆ ئەوەی کە تەنزیمی ئەو کۆمەڵگایە بکاتەوە لە هەموو روویەکەوە، بەنیسبەت ئایینی ئیسلامیشەوە بە هەمان شێوە کە خوای گەورە پێغمبەر ﴿محمد ـ ص .ع﴾ی ناردووە، کە لەگەڵ ئەویش دا قورئانی ناردووە بۆ تەنزیم کردنەوەی کۆمەڵگای بەشەریەت لەو سەردەمدا، بەڵام ئەوە بە مانای ئەوە نایەت کە ئێمە لێرەدا قسەیەك دەکەین دژی مەسەلەی ئایین بین یان دژی مەسەلەی ئیسلام بین، من کەسێکی موسڵمانم و باوەڕم بە پرەنسیپەکانی ئیسلامیش هەیە، بەڵام لەگەڵ ئەوە دا ئینسان دەبێت بە پێی پێشکەوتنی کۆمەڵگا و بەپێی بەرەو پێش چوونی کۆمەڵگاکەت تۆ هەنگاو بنێی و لە خەڵك دانەبڕێی،

من بەنیسبەت ئەو یاسایەی کە ئێستا باسی لێوە دەکەین، یاسایەکی زۆر گرنگە دەتوانم بڵێم هۆکارێکە بۆ گۆڕانکاریەکی گەورە لەسەر ئاستی کۆمەڵگای کوردستانی، کۆمەڵگای کوردستانیش ئەمڕۆ قۆناغێکی باشی بڕیوەو بەرەو پێشەوە ڕۆیشتووە، ئێمە دەمانەوێت کۆمەڵگایەکی مەدەنی بینا بکەین لە کوردستان، جا بۆ بینا کردنی کۆمەڵگایەکی مەدەنی لە کوردستان ئێمە دەبێت هەنگاوی وا بنێین کە ئەو هەنگاوانە لە گۆڕ خواستەکانی تاکی کۆمەڵگا دابن بە پیاو و بە ئافرەتیشەوە، ڕاستە یاساکان تا ئێستاشی لەگەڵ دابێت بە دیدگایەکی پیاوانە تەماشای مەسەلەکانیان کراوە، دەتوانم بڵێم زۆربەی هەرە زۆری یاساکان لەبەرژەوەندی پیاو دان، ئەوەندەی کە لە بەرژەوەندی ئافرەت دابن، من وەکو شەخسی خۆم دژی فرە ژنیم، قەد قەناعەتم بەوە نیە پیاوێك بتوانێت لەیەك کات دا دوو ئافرەتی وەکو یەك خۆش بوێت، یەعنی ناتوانێت عەدالەت بکات، بەڵام تا ئێستا فرە ژنی لە کوردستان نەبووەتە دیاردەیەکی وا بەربڵاو، بە پێچەوانەوە ئێستا خەریکە لەناو دەچێت، زۆر کەم بووەتەوە، جا کە شتێکیش دیاردە نەبێ و بەو شێوەیەی کە خەریکی لەناو چوون و خەریکی پووکانەوە بێت، هی ئەوە نیە کە تۆ بێی بە یاسا ئەو مەسەلەیە تەرکیز بکەی لەسەری، دواتر کە یاسایەك دەردەکەی ئەو یاسایە بۆ کوردستان دەردەکەی دەبێت ئیمکانیەتی جێ بەجێ کردنی ئەو یاسایەشت هەبێت، ئەگەر ئەو یاسایە وەکو ئەوەی کە ئێمە دەمانەوێت جێ بەجێ نەکرا، ئەو کات دەبێت جارێکی تر تەعدیلی بکەینەوە، ئەوەش گرفتی ترت بۆ دروست دەکاتەوە، ئێمە لەو پەرلەمانە یاسامان دەرکردووە کە لە ناو خودی پەرلەمان جێ بەجێ نەکراوە، بۆ نموونە یاسای جگەرەکێشان، وەرە لە زۆربەی ژوورەکانی پەرلەمان جگەرە دەکێشرێت، یەعنی یاساکە قوەتی ئەوەی نەبووە وەکو خۆی جێ بەجێ بکرێت، بۆیە دەبێت ئێمە هەوڵ بدەین یاسایەك کە دەری دەکەین ئەو یاسایە ئیمکانی جێ بەجێ کردنیشی هەبێت، باوەڕمان بە قۆناغ بەندیش هەبێت، پێشتر ئەگەر مەسەلەی فرە ژنی بەو شێوە بەربڵاوە هەبوو ئێستا وورده وورده کەم بووەتەوە، تەماشا دەکەی حاڵەتەکان لە هەموو سنووری هەولێر، نەك تەنها ناو شاری هەولێر کە لە ساڵی رابردوو دا 73 حاڵەتی ئەوە بووە کە خەڵك ژنی دووەمی هێناوە، ژنی سێیەم هەر زۆر زۆر کەم بووە، بە مروری زەمەنیش ئەوەی کە تێبینی دەکرێت، ئەو تەقەیودەی کە ئێستا لێرە هاتووە، کە ڕێگریەکە و خیلافی شەریعەتیش نیە، ڕێگریەکە کە ئینسان نەتوانێت ژنی دووەم بێنێت، بەڵام ئێمە دەبێت لە یاساکان دا هەوڵی ئەوە بدەین خواستی موقابلیش ڕەچاو بکرێت هەم خواستی ئافرەتەکەش و هەم خواستی پیاوەکانیش، دیسانەوە ئەوەی کە تێبینی دەکرێت لە ناو خودی ئافرەتەکانیش خیلاف هەیە، ئەو خیلافەش دەگەڕێتەوە بۆ پاشخانی فیکری ئەو تاکە کە چۆن تەماشای مەسەلەکە دەکات، کە تا چەند باوەڕی بە کرانەوەو بە مەدەنیەت هەیە، هەروەها تا چەند موقەیدە بە مەسائیلی تر، یەعنی خۆشتان دەزانن هەر یاسایەك کە تۆ دای دەنێی بۆ واقعێك دای دەنێی وە لە هەمان کات دا زەرورەتیش حوکم دەکات کە ئەو یاسایە تا چەند پێویستە لەم قۆناغەدا، هەندێك مەبادئی ئینسانی هەیە کە بەڕاستی ئێمە دەبێت پێیەوە مەتەمەسك بین، برادەران باسی ئەوەیان کرد دەستوور کە دەبێت خیلافی شەریعەت نەبێت، هەر یاسایەك کە دادەندرێت لە دەستووری عێراقی، بەڵام لە هەمان ماددە دا لە بڕگەی 2 دەڵێت

(هەر یاسایەك كە دادەندرێت نابێت خیلافی لەگەڵ بنەما دیموكراسیەكانیش هەبێت، خیلافی لەگەڵ ئەو ئازادیانەش هەبێت كە لەو دەستووورە بە تاكی عیراقی یان بە تاكی كوردستانی دراوە، جا لەسەر ئەو بنەمایە ئێمە دەبێت بەڕاستی ئەوەی كە قە ناعەتمان پێیەتی، مەسەلە مەبدەئیەكە و مەسەلەی دینی و مەسەلەی ئیسلامی من ڕێزم بۆی هەیە، من لەگەڵ ئەوە دانیم ئێمە شتێك بكەین خیلافی شەریعەت دابێت، بەڵام مەسەلەی قەناعەتی بە شەخسی خۆم من دژی فرەژنیم، قەد ناتوانم تەئیدی ئەوە بكەم كە مەسەلەن دوو ژن هەبێت لە ماڵەوە، ئەوە قەناعەتی شخسی خۆم و پاشخانی فیكری خۆم و تێگەیشتنی خۆم، ناتوانم عەدالەت بكەم، بۆ مەسەلەی ئیجتیهادات جەنابی سەرۆكی پەرلەمان زۆر جوان بۆ ئەو مەسەلەیە چوو، گوتی كە ئەو هەموو مەزاهیبە ئیجتیهاداتە، جا مەسەلەی (أن لن تعدلوا فواحدة) ئەو عەدالەتە هەموو ڕوویەك دەگریتەوە، تەنها مەسەلەی پارەو جل وبەرگ ناگرێتەوە، لە ڕووی مەسەلەی سۆزو عاتیفەو خۆشەویستی دەگرێتەوە، تێبینی بكەن لە كوردستان ئەوەی كە ژنی یەكەمی هەیە، ژنی دووەم دێنی، ژنی یەكەم ئیهمال دەكات، یەعنی ئەكسەریەتی وابووە، لە هەمان كات دا مەسەلەی قەیرە كچی یان بێوەژنی، حەزدەكەم ئەوەتان پێ بڵێم ئەوەی ئێستا دەچێت ژن بێنی، كەس نەچووە قەیرە كچێك بێنێت، كەس نەچووە بێوەژنێك مارە بكات، باوەڕكەم ئەوەش گرفتەكە چارەسەر ناكات، ڕاستە سەرەتا ئەوە بێ و بەو شێوەیەی كە ئێمە دەمانەوێت كە قەدەغەی یەكلایی بكەین، ئەوە تووشی گرفتێكی زۆرمان دەكات، لە هەمان كاتیش دا لەوانەیە ڕەدفعلی گەورە لەسەر ئاستی كۆمەڵگاو لەسەر ئاستی زانایانی ئایینی رووبەڕووی پەرلەمانیش ببێتەوە، لەوانەیە رووبەرووی دەزگاكانی جێ بەجێ كردنیش ببێتەوە، بۆیە ئێمە دەبێت باوەڕمان بە قۆناغ بەندی هەبێت، قۆناغی یەكەم ئەوەیە كە ئێمە موقەییدی بكەین بەو تەقەیوداتەی كە لە یاساكەدا هاتووە، بەو شێوە تەقەیودەی كە هاتووە ئێمە ڕێگریمان كردووە لە فرەژنی و لە هەمان كات دا دەتوانین شتێكی وا بكەین كە بڵێین ئەوەتا یاساكە دژی شەریعەت نیە، یەعنی لەبەر ئەو عەدالەتەی كە لە قورئان باس دەكرێت، گۆڕیوتە بەو تەقەیودەی كە لە یاساكەت هێناوە، بەو شێوەیە ئێمە باوەڕمان بەوە هەیە كە لە ماوەیەكی داهاتووی زۆر نزیك دا ئەوەش وردە وردە كەم ببێتەوە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئاستی رۆشنبیری كۆمەڵگا زۆر زۆر پێویستە، ئەوە پیاو نیە كە غەدر لە ئافرەت دەكات كە دوو ژن دەهێنێت، چەند برادەرێكی تریش باسی ئەوەیان كرد كە غەدر لە ئافرەتێكی تر دەكات، كە دەزانێ ئەو كابرایە ژنی هەیە بۆ هەندێك بەرژەوەندی ماددی دەچێت مێرد بەو كابرایە دەكات، بەڕاستی ئافرەت هەندێك جار خۆی وەكو كاڵا دادەنێت، ڕاستی هەندێك پیاویش وەكو كاڵایەك تەماشای ئافرەت دەكەن، بەڵام ئافرەتیش هەندێك جار قبوڵی ئەوەی كردووە كە ببێتە ئەو كاڵایە بچێت شوو بە پیاوێك بكات كە یەك ژنە یان دوو ژنە، بەڕستی ئافرەتان دەبێت لەلایەن خۆیانەوە ئەو وشیاریانەیان هەبێت كە بە هیچ شێوەیەك ئامادە نەبن، خۆیان لە لای خۆیان تەحریم و تەجریمی ئەوە بكەن كە مێرد بە پیاوێكی دوو ژنە بكەن، لەگەڵ ڕێزم بۆ هەمووتان.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

من لەسەر قسەیەك رادەوەستم كە لێرە جگەرە دەكێشرێت لە پەرلەمان، نەسی قانونەكە یەكەم شتی شوێنی مەنع كردووە كە سەرۆكایەتی پەرلەمانە، لەبەر ئەوە هەر كەسێك كە جگەرەی كێشا بێت دەبێت ئەوەڵ جار رەخنە لە خۆی بگرێت و پابەند بێت بەو یاسایە و باجەكەشی بدات، لەمەودوا هەر لێرەوە كەسێك سەرپێچی و موخالەفەی ئەوە بكات، جگە لە وەرگرتنی ئەو بڕە پارەیەی كە دیاری كراوە لە كۆبوونەوەكاندا ناوی دەهێنم، دەڵێم فلان كەس یاسای شكاندووە كە تەلەفزیۆنیش موباشەرەتەن نەقڵی دەكات، ئەوەش عقوبەیەكی ترە، چونكە ئێمە كە یاسا دادەنێین دەبێت دووجار پابەند بێت بە یاسایەكە، هەر یەكێك بێت، لە جەلسەی داهاتووەوە، هەر یەكێك جگەرەی كێشا بێت، بێجگە لەو 10 هەزار دینارە لێی دەستێنین ناویشی لێرە دەخوێنینەوە، شەمسە خان فەرموو.

بەڕێز شمسە سعید محمود:

بەڕێز سەۆكی ئەنجومەن.

دیارە زەرورەتی هەمواركردنی هەر یاسایەك یاخود دانانی هەر یاسایەك لەو ڕووەوە دەبێت كە گۆڕانكاریەكی زۆر، پێشكەوتنێكی زۆر لەو بوارەی كە دەمانەوێت ئەو یاسایەی هەموار بكەین ڕووی دابێت و یاساكە ئەوەندە كۆن و سواو بێت، نەتوانرێت بە كەڵكی ئەو رووداوە بێت، بەڵام لە یاسای باری كەسێتیدا شتێكی ترە، لەبەر ئەوەی یاسای باری كەسێتی مەسائیلی رۆحی تیایە لەسەر ئاستی خێزان دا و لەسەر ئاستی ڕەگەزی نێرو مێ و منالّ تیایدا بەشدارەو تەواوی ژیانی ئینسانەكان دەگرێتەوە لە پێش قۆناغی لە دایك بوونیەوە هەتا دوای مردنیشی، لەبەر ئەوە هەموار كردن لەسەر ئەو یاسایە پێم وایە زۆر دەخایەنێت و كۆمەڵگای ئێمەش لەو ڕووەوە ئەوەندە پێش نەكەوتووە كە یاساكە ئەوەندە سواو بێت بە كەڵكی ئەمڕۆی ئێمە نەیەت، ئەگەر نا بێتو یاسایەك ئیستیجابەی نەبێت لە ناو كۆمەڵگا و لە ناو ناخی كۆمەڵگاوە نەبێ و ئەكتیف نەبێت پێم وایە گۆڕانی یاسایەكە هیچ جێگایەك ناگرێت ماعەدا لەوانەیە چەند پەشێویەك بخاتەوە، بەڵام كۆمەڵگا ئەگەر خۆی لە رووكارێكەوە ئەوەندە پێش كەوت خۆی ئۆتۆماتیكیەن ئەو یاسایە بە كەڵكی نایەت، ئەو گۆڕانكاریەش دەبێت لە ناو خودی كۆمەڵگاوە بكرێت، ئەگەر ئەمڕۆ ئێمە مەنعەكە بۆ ئەوە بێنین و موبەررمان ئەوە بێت كە زۆربەی زۆری ژنان و زۆربەی زۆری خێزانەكان زوڵمیان لێ كراوە، ئەوا زوڵمەكە لە خودی دەقەكە و نەسەكە نیە هەتاوەكو ئێمە بێین زەرورەت بێت بۆ ئەوەی ئەو نەسە بگۆڕین، ئەوە كۆمەڵگایە و ئەوە عادات و تەقالیدە ئەو زوڵمە دەكات، نەسەكە هیچ پێویستی بەوە نیە بگۆڕدرێت، دوای ئەوە ئێمە ئەگەر بێتو ئیحسائیەك بخوێنینەوە باس لەوە دەكەین كە ئەمە حالّاتە، بۆ نموونە ئێستا من ئیحسائیەكم لەبەر دەست دایە كە تۆماركردنی ژمارەی ئەو كەسانەی كە دوو ژنیان هێناوە لە خیلالی 5 سالّ دا لە دادگای باری كەسی هەولێر كە بەم شێوەیە لە سالّی 2004 ـ 2008 ، كە لە سالّی 2004 دوە 43 كەس تەعەددودی كردووە، لە سالّی 2005 ، 72 كەس تەعەددودی كردووە، لە سالّی

2006 یش دا 97 کەس تەعەدودی کردووە کە ئەمە لوتکەیە لەو ساڵەیەدا، لە ساڵی 2007 یش دا 91 کەس، لە ساڵی 2008 یش دابەزیوە بۆ 51 کەس، ئەمە هەتاوەکو 2008/10/22 لە خیلالی ئەو 5 ساڵە کۆیەکەی دەکاتە 354 کەس، ئەمە ئەگەر بێتو بەراوردی بکەین لەگەڵ ئەو ڕێژە زۆرەی کە لە هەولێرو دەوروبەری دا دەبینین کە حاڵەتەو ئەگەر ژمارەکەش ئەزعاف بکەینەوە دەبینین لە 2008 دا تەنها 51 کەس لەناو دادگا ناوەکەی تۆمار کردبێت، با بڵێین 51 کەسیش لە دەرەوەی دادگا تۆماری کردبێت ناگاتە ئەوەی کە ئێمە ئەمڕۆ بڵێین ئەو نەسە پێویستی بە گۆڕینە، لەبەر ئەوەی حاڵەتە، خاڵەتیش ناچێتە ژێر بابی دیاردەوە کە گۆڕانکاری لەسەر بکرێت، خاڵێکی تریشم کە دەمەوێت باسی بکەم، هەندێك کەس باس لەوە دەکەن کە تەعەدود مەسەلەیەکە تایبەتە بە عەرەبەوە یان تایبەتە بە لایەنێکی ترەوە، من ئیحسائیەی عولەمای ئیجتماعی وەکو یەکێکی وەکو (جیمس) لەبەردەستمە کە دەڵێت (لە ناو شعوبی موتەحەزر و پێشکەوتوو نیزامی تەعەددود نیزامێکی موتەبەعە) بە عەکسەوە نیزامی یەك ژنە لە ناو شعوبی دواکەوتوو دا نیزامێکی موتەبەعە، ڕاستە ئێمە باس لەوە دەکەین کە (جیمس) عالمێکی ئیجتماعیە هەمووومان ناومان بیستووە، ئەوە قسەی من نیە کە ئەو ڕەئیە باس دەکات، ئەمە لە نیزامی تەعەددود دایە، ئەگەر ئێمە بێینەوە سەر نەسەکە و مەنعی بکەین، ئەگەر ئێمە بێتو مەنعی بکەین کۆمەڵێك ئاسەواری سەلبیمان بۆ دەبێت و دەرهاویشتەی زیاتری دەبێت، ئەو دەرهاویشتەی کە ئێستا هەیەتی، بۆ نموونە ژنەکە زوڵمی لێ دەکرێت، بەڵام مێردەکەی دەری ناکات و دەیەوێت دایکایەتی خۆی بکات، نەفەقەی دەکێشێت، ڕووبەرووی تەڵاق و عونفی تر نابێتەوە کە لەوانەیە لە دەرەوەی خێزان ڕووبەڕووی ئەو ئەشکالیتانە ببێتەوە، بەڵام ئەو شروتانە و ئەو تەقییدانە کە داندراوە ئەوەندە قاسیە ڕێگەی نەداوە بەو موتڵەقیە کە ئەمڕۆ ئێمە مەترسیمان لەسەری هەبێت، هەموو پیاوێك دەبێت دوو ژن و سێ ژن بهێنێت، من بۆ هەموو پیاوەکان باسی ئەوە دەکەم، خوای گەورە کە باسی کردووە و دەڵێت (فانکحوا ما طاب لکم) ئەو ئەمرە بۆ وجوب نیە، ئەوە نیە هەموو پیاوێك هەستێت بە ئارەزووی خۆی چوار ژن بهێنێت، بەڵکو بۆ ئیباحەیە، ئیباحەش بە تەنها مەجالەکەی تیایە تەنها مەنع کردنی نیە، مەجالەکە تەقیدە، لەبەر ئەوە من دەچمەوە سەر ئەوەی ئەم موبەرراتانەی کە ئەمڕۆ ئافرەتی ئێمە و واقعی کۆمەڵگای ئێمەی تێ کەوتووە ڕێگە بە تەعەددود نادات، جگە لەوەی کە باسی زیانی تەڵاقمان کرد باسی ئەوە دەکەین کەوا دیسانەوە تۆ مەرغوبی دەکەیەوە، کە مەرغوبت کردەوە کەسانی تر دەچن لەژێر دەسەڵاتی ئەو سێ موحافەزەیە مارە کردن دەکەن، دیسانەوە ئێمەش وەکو کۆمەڵگایەکی ئیسلامی ئەگەر مەنعی بکەین پیاوانمان لە دەرەوە زیانی زیاتر بەسەر ئافرەتان دا دەهێنن، جگە لەوەی زەواجی میسار و موتعەو زەواجەکانی تر کە هیچ حقوقێکی ئافرەتی تیادا ناپارێزرێت و بەرەو زیادبوون دەڕوات ئەو کاتە مافی مبیت و نە مەئکەل و نە نەفەقە و نە مەسکەن و هیچ مافێکی تری نامێنێت، لەبەر ئەوە بە پێی هەموو پێوەرەکان ئەو تەقییدە لەگەڵ کۆمەڵگای ئێمە دا یەکدەگرێتەوە و هیچ زەرورەتێك نابینرێت بۆ ئەوەی کە

نەسەکە دەستکاری بکرێت، لەبەر ئەوەی نەسەکە زوڵم ناکات، زوڵمەکان لە ئاستی تەقالید دایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەردەوام بین لەسەر موناقەشە؟ کاك دیلمان فەرموو.

بەڕێز محمد أحمد صالح(دیلمان ئامێدی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەڵبەتە من لەگەڵ پێشنیاری دووەمم، قەدەغەکردنی فرە ژنی بە تەواوی، چەند موبەررێك دەهێنمەوە، یەکەم: ئەمە قەدەغە کردنە موخالفی شەرع و دین نیە، چونکە کە دەڵێت (فواحدة) ئاخیری ئایەتەکەیە ئەوەش لزومە، ئەوەی تر مەسموحە، ئەو مەسموحەش مەشروتە، شەرتەکەش عەدالەتە، بە قەناعەتی ئێمە هیچ پیاوێك ناتوانێت بە عەدالەت لەگەڵ دوو ژن بژیت و لەگەڵ دوو ماڵیش ئیدارە بکات و لەگەڵ دوو منداڵی جودا جودا تەعامل بکات، لەبەر ئەوە کە عەدالەتەکە نابێت، ئیتر لە دین و شەرع قبوڵ نیە غەیری (واحدة) نەبێت، دووەم : کۆمەڵێك ئایەت و فەرموودەی سەحیح هەیە کە مەجال دەدات بۆ ئینسان کە لە ئموری دونیەوی تەعامل بکات، وەکو دەڵێت (الضرورات تبيح المحذورات) هەروەها دەڵێت (وأنتم أعلم بشؤون دنياكم) ئەوەی ئێستا ئێمە قسەی لەسەر دەکەین، شئونی دنیایە، باسی ئەحکام و عیبادات نیە کە لە دنیادا خەڵك دەتوانێت بگونجێت لەگەڵ واقعەکەی کە پێی دەژیت، واقعی کوردستان ئەمڕۆ کە حکومەت بێت یان کۆمەڵگا بێت بەرەو هاووڵاتی بوونە، بەرەو دەستوورە، بەرەو مەساواتە، بەرەو دیموکراسیەتە، بەرەو بەڵگەنامەکانی حقوقی ئینسانە، کە هەموویان دەڵێن ئەو (المواطنون متساون أمام القانون) مواتنین تەمیزی ناکات لە نێوان ژن و پیاودا، لەبەر ئەوە دەبێت ژن و مێرد، بۆیە دەبێت لەبەرامبەر ئەو یاسایە متەساوی بن، ئەوەی کە ئێمە باسی دەکەین متەساوی نیە، لە کۆمەڵێك لە شتەکان ژن بە دەرەجەی دووەم دادەندرێت، هەموو کەموکوڕیەکان لەسەر ژن دادەندرێت، ئەوەیە پیاو رزگار دەکات لە هەموو ئیلتیزامێکی تر، سێیەم : فرەژنی هیچ کێشەیەکی کۆمەڵایەتی لە وڵاتی ئێمە دا چارەسەر نەکردووە، ئەو کێشانەی کە هەن وەکو قەیرە کچی، هیچ کەس نەبووە قەیرە کچێك بهێنێت، هەروەها بێوەژن کە لە زۆر وڵات دا دێن ئیستسنای دەکەن دەڵێن بێوەژن یان (ئەرمەڵە) کە لە حاڵەتی شەڕە نیسبەیەکی زۆر عائیلە ماون بە تەنها، لێرە ئەو کێشانە موعالەجە ناکات، تێکەڵێەك هەیە کە تەنها بایەخ بە جانبی ماددی دەدەین، ئەگەر هاتو ئیمکانیەتی ماددی هەبێت، بەڵام خۆی لە جەوهەرەکە ئەوە شەراکەتە، پیاوەکە دێت شەریك دروست دەکات بە بێ رەزامەندی شەریکی یەکەم، بێ ئەوەی کە بتوانێت بە موقابەلەکە ڕازی بێت، خاڵێکی تر جانبی رۆحی ئینسانی هەیە، چەند زەرەر بە کەسی تر دەدات، قانون و یاساکانی ئێمە هەمووومان دێین دەڵێین ئەگەر زەرەر بە قانونێکی تر بدات با محاسەبە هەبێت، ئەمە زەرەرو زیان دەگەیەنێتە فەرعێکی تر، موعالەجەی تەلاق بە قەناعەتی من قەدەغە کردنی فرە ژنی موعالەجەکە باشتر دەبێت، چونکە

ئەوەی ژن دێنێت باش تەدقیقی خۆی و ژنەکەی دەکات، مەجموعە ئوسوسەك ئەو عەقدە دروست دەکات کە مەجال نادات بۆ تەڵاق و بۆ ....

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تکایە بێ دەنگ بن، ئەگەر نا کۆتایی بە موناقەشەکە دەهێنم، دوو رەئیەکە زۆر قسەی لەسەر کرا، لیژنەکانیش قسەیان کرد، ئەندامانی پەرلەمان بە هەموو فراکسیۆنەکان قسەیان کرد یان لەگەڵن یان لەگەڵ نین، یان تەئیدی رەئی یەکەم دەکەن یان تەئیدی رەئی دووەم دەکەن، نوقتەی نیزامی چیە؟ فەرموو نازناز خان.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

جەنابت گوتت فراکسیۆنەکان، هەرچەندە کاك شێروان چووە دەرەوە، لە ناو فراکسیۆنی ئێمە پارتی دیموکراتی کوردستان دوو وجهە نەزەر هەیە ڕەنگە وجهە نەزەری تریش هەبێت، ئەوەی لە ناو کوتلەی ئێمە قسەی کرد ئەوانیش هەموو یەك ڕەنگ بوون لەگەڵ فرە ژنی بوون، ئێمە ژمارەیەکمان من یان مامۆستا جمال قاسم پێویستە قسە بکەین، چونکە ئێمە رەئی جیاوازمان هەیە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نازناز خان، ئەوەڵەن گوتیان هیچ لیژنەیەك بە کۆی دەنگ رەئیەکانیان نەداوە، فراکسیۆنەکانیش مەعلومە هەر هەموویان یەك دەنگ نین لەو مەوزوعە، مومکینە فراکسیۆنێك هەبێت، بەڵام پارتی و یەکێتی هەر دووکیان ئەوەی مولاحەزەم کرد یەك رەئیان نیە، لەبەر ئەوە، ئەوە وازیحە بەبێ ئەوەی قسە بکەی لە دەنگ دانیشدا ئەوە ڕوون دەبێتەوە، ناکرێت یەك بە یەك بپرسین رەئیتان چیە؟ ئەوە لە دەنگ دان دا دەبێت، بەڵام بە عام قسە کراو رەئیشی لەسەر دراو پێم وایە زۆریشە، ئەوە دوو سەعاتە موناقەشەی ئەوە دەکەین، جەنابت کاك محمد حکیم و کاك زانا و کاك حسن و تاڤگە خان زۆر قسەتان کرد، بەحەقیقەت زۆربەتان قسەتان کرد، بە حەقیقەت لەڕووی شەریعەتەوە کاك مەلا أنور قسەی کرد، زۆر ڕێگام دا بە خانمانیش کە قسە بکەن، دیارە دوو رەئیەکە وازحە، دوو رەئی جیاوازن، یەکەمیان دەڵێت سنووردار بکرێت، تەقیید بکرێت، ئەوەی تریشیتان دەڵێت قەدەغە بکرێت، لەبەر ئەوە ئەگەر رەئیەکی تر هەیە؟ ئەگەر نا بیدەمە دەنگدانەوە، دەبێت یەکلای بکەینەوە، جا پێش ئەوەی هین بکەین، با بەکورتی رەئیی دەدەمە سەرۆکی لیژنەکان کە دانیشتوون، دوا رەئی خۆیان جارێکی تر بڵێین بە تایبەتی پاش ئەوەی کە گوێیان لە رەئی ژمارەیەك لە ئەندامانی پەرلەمان بوو، هەر یەکە بە دوو دەقیقە قسەی بکەن و رەئی خۆیان بڵێن، پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدلله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە ئیتیفاقمان کرد کە کوێستان خان و من یەکی تۆزێك قسە بکەین، نەك هەر یەکێکمان، ئەگەر ڕێگەمان بدەن، بەڕاستی بەداخەوە یەعنی ئینسان حەزی نەدەکرد موناقەشەکان ئەو ئاراستەیە بگرێت، کە وەکو ئەوەیە ئێستا ئێمە موناقەشەی مەجموعەیەك دژی ئەحکامی ئیسلامەو مەجموعەیەك لەگەڵیدایەتی.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دەقیقەیەك کە دەنگ دەدەین داوا لە ئەوانی تر دەکەم بێنەوە ژوورەوە، پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدلله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یەکەم : سەبارەت بەو عینوانەی کە دراوەتە پێشنیاری دووەم، ئەوە ناچێتە ناو یاساوە، تەنها عینوانێکە بۆ جیاکردنەوەی لەوەی سەرەوە کە تەقییدی تەعەدودی زەوجاتە، (منع تعدد الزوجات) ئەوە عینوانێك نیە بچێتە ناو یاسایەکەوە، دووەم : عەینەن چۆن لەسەرەوە نووسراوەتەوە (لایجوز تعدد الزوجات ألا......) لێرە نووسراوە (لایجوز تعدد الزوجات وفق أحكام هذا القانون) نەیگوتووە شەرعەن ڕێگەی پێ نادرێت، بە پێی حوکمەکانی ئەم قانونە ڕێگە نادرێت بە فرەژنی، ئەمەش وەك ئەوەی کە برادەران باسیان کرد، نسوس و ئیجتهادات و هتد ....، ئیجتهاداتیش هەیە کە ئینتلاق دەکات لە مەقاسیدی کولی شەریعەی ئیسلامەوە کە دەرئی مەفسەدەیە لە پێش دا ئینجا جەلبی مەسڵەحەیە، هەر لەسەر ئەو بنەمایە دەکرێت وەلی ئەمر دیاردەیەك ڕابگرێت کە هەیە لە کۆمەڵگا بۆ دەرئی مەفسەدە و بۆ جەلبی مەسڵەحە، ئینجا ئەوە قسەی من نیە، بەڕاستی جەنابی سەرۆك زۆر باس لەوە کرا کە ئەگەر فرە ژنی نەبێت وا دەبێ و وا دەبێت، ئێمە ئێستا لەم قاعەیە برادەران و خوشکانمان کە لە ئایینێکی ترن ڕێگە بە فرەژنی نادەن، ژیانێکی زۆر زۆر تەبیعیش ژیاون، نە خوانەخواستە فەساد لە عەنکاوە هەیەو نە لە شوێنێکی تر، لەبەر ئەوە من زۆر ئەو قسانەم لەبەر گران بوو، بەڕاستی باس لەوە دەکرێت کە ئەمە مەسەلەی کچان و ژنان حەل دەکات، من لێرە حەز دەکەم شتێکتان بە بیر بێنمەوە، ئێمە فەرقی ئینسان و بوونەوەری تر عەقڵە، ئینسان غەرائیز نایڕەوێنێ، عەقڵی ئینسان دەجوڵێنێت، لەبەر ئەوە پێم ناخۆشە کە باس لەوە دەکرێت کەئەنەهو ئینسان عەبدی غەرائیزەکانیەتی، ژیان زۆر لەوە دەوڵەمەند ترە کە تەنها غەرائیز بێت یان تەنها یەك غەریزە بێت، بەڕاستی مەرجی شەرعی و ئەساسی بۆ فرە ژنی عەدالەتە، ئەو عەدالەتە هەر بە پێی خودی شەرع زۆر زەحمەتە، لە ئایەتی 129 لە سورەتی (النساء) دەڵێت [ولن تستطيع أن تعدلوا بين النساء ولو حرصتم] ئەگەر حەریسیش بن لەسەر ئەوە (فلا تميل كل الميل فتذرها كالمعلقة وأن تصلح تتقوا فأن اللة كان غفورا رحيما) لەسەر شەدە و فەتحە هینم مەکەن، هەر لە خودی ئایەتی 3 لە سورەتی (النساء) کەوا ئیحاء درا کەئەنەهو ئەمرێکە، چونکە خوا دەفەرموێت (فانكحوا)......... .

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ماموستای ئایینی هەیە و قورئان خوێنیش هەیە کە غەڵەت دەکات، مانای وانیە مەقسودەن دەزانم جەنابت چی دەڵێی کە نیەتەکەی وا نیە، فەرموو پەخشان خان تەواوی بکە.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من داوای لێ بوردن دەکەم، دەخوازم ئەگەر لە فەتحەو زەمە و کەسرە ئەوە هیچ مەقسود نیە، ئێستا من لەبەردەمی خۆم دا کەسانێك کە زۆر پیاوی ئایینن گوێم لێ بە غەڵەتیان خوێندەوە، یەعنی غەڵەتی تیا بوو، هەر ئەوە نیە (فانکحوا) بەڵکو (وأن خفتم أن لا تقصطوا فی الیتامی).

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك محمد فەرموو نوقتەی نیزامیت هەیە؟.

بەڕێز محمد حکیم جبار:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کە کاك زانا قسەی کرد، ڕاستە قسەت نەبڕی، بەڵام مەبەستم ئەوەیە مەجموعەیەك گوتیان با بە ئایەت و فەرموودە نەکەن، من دەڵێم کە مەنع دەکەین با بەڵگەی ئایەت و فەرموودە نەهێنینەوە، یەعنی پەخشان خان با بەڵگەی تر بێنێتەوە، بەڵگە لە موجتەمەع و نموونەی خراپ بهێنێتەوە، بەڵام تەفسیرێك ئەگەر بە ئایەت نەکرابێت بە فەرموودە کراوە....... .

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە شتێکی ترە، کاك محمد فەرموو، ئەو قسەیەت جوان بوو کە دەڵێی با دڵمان فراوان بێت و قبوڵی یەکتری بکەین، د. شوکریە رەئیت هەیە یان نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز د. شوکریە رسول ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بۆ خۆتان گوتتان با لە موجتەمەعیش دا نموونە بێنینەوە، من دەڵێم لە ناو مجتمع دا پەندی پێشینانی زۆر جوان هەیە لە شاری هەولێر و لە هەموو شارەکانی تری کوردستان، پیاوی دوو ژنە جەرگی کون کونە، ڕێزیشم بۆ شوێنە ئایینیەکان، کە پیاوی دوو ژنە هەر خەریکی سەفاو مەروایە، ژن هەدووە پیاو لەدووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك جمال تۆش قسەیەك بکە بۆ ئەوەی گلەییمان لێ نەکەی، فەرموو.

بەڕێز جمال محمد قاسم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

به حەقیقەت من لەو مەوزوعە زۆر مەبەستم بوو بزانم بۆچی رەئیم هەیە بۆ یەکێك لەو تەرەفانە، تەبیعی بۆ هەریەکێك سەبەب و موبەرراتانەی کە لە ناو خەڵکەکە بیستوومە یان ئەو ڕۆژە چوومەتە ئەو دانیشتنەی کە کۆمەڵێك خەڵك هاتبوون کە عولەمای دینی و پرۆفیسۆر و زانایانی ئیسلام، یەعنی بەعام خەڵکێکی زۆری لێ بوو ، کە تەحلیلەکان هەمووی ئیمامی حەنەفی و ئیمامی شافعی و، یەعنی شتەکان هەمووی ئیجتهادات بوو، هیچی باسی ئەوەی نەدەکرد کە لە قورئان دا مەنع کراوە یان لە قورئان دا ئەمە نابێت بکرێت و ئەوەیان دەبێت بکرێت، لەبەرئەوە من ئێستا هەر قەرارێك کە دەیدەم، ئەوەی کە هەیە لە قورئان دا تەنها ئەو ئایەتەی سورەتی (النساء) تەبیعی ئەوە دوو مەقتەعی هەیە، لەلایەك ڕێگا دەدات یەك و دووان و سێیان، لەلایەکی ترەوە دەڵێت ئەگەر عەدالەت نەبێت، دەبێت ئەو شتە نەکرێت، جا لەسەر ئەو بنەمایە و لەسەر قسەکانی تریش، ئەوەی کە لەم کۆمەڵگایە هەیە من فکرەی خۆم باس دەکەم، تەبیعی خەڵك دەڵێت ئەگەر مەنع بکرێت دژی قورئانە، من بە دژی قورئان و ئایینی ئیسلامی نازانم، لەبەرئەوەی من بینیومە و هەتا ئێستا ئەوەی کە من بیزانم، یەك کەسم پێ بڵێ کە دوو ژنی هەبێت و عەدالەتی کردبێت؟ مومکین نیە لە ناو ئەم کۆمەڵگایەو لە ناو هیچ کۆمەڵگایەکی تریش دا لە دەرەوە خەڵکێك بتوانێت عەدالەتی هەبێت لەو مەوزوعە، ئەو مەوزوعە عەدالەتی تێدا نیە، لەبەر ئەوە من ئەوە ناچێت بە مێشکم دا ، بە نیسبەت ئەوەی کە هەندێك پێیان وایە فرە ژنی دژی دەستوورە، من بە دژی دەستووری نازانم، چونکە هەندێك لە برادەران ماددەی دووی دەستووریان باس کرد و هەندێکیش دەڵێن دەبێ دەستوورەکەی ئێمە و ئەو قەراراتانەی پەرلەمانی ئێمە کە دەیدات لەگەڵ ئەوەی بەغدا نابێت نەگونجاو بێت، من دەڵێم ئەوەش وا نیە، چونکە لە ماددەی 121 دا لە بەشی دووەم دا دەڵێت (يحق لسلطة الاقليم تعديل تطبيق القانون الاتحادى فى الاقليم فى حالة وجود تناقض أو تعارض بين القانون الاتحادى وقانون الاقليم بخصوص مسألة لا تدخل فى اختصاصات للسلطات الاتحادية) ئەمە ڕێگەی بە تۆ داوە کە تۆ خۆت چی ئیختیار بکەیت و چ قەرارێك بدەی، خەڵکی تر دەڵێن کاکە با دەووروبەر لە خۆمان تێك نەدەین کەی دنیایە خەڵك دابنیشێت لە پەرلەمان، خەڵك دابنیشێت دەستوور دابنێت، یاسا دابنێت، دەبێت بیر لەوە بکاتەوە خەڵکێکی تر چۆنی کردووە؟ خەڵکی تر هەموو شتەکانیان غەڵەتە، هەر خەڵکی ترە دنیایان تێك داوە، خەڵکی ترە ئیرهاب و ئەنواعی شتی تر دەکەن، لەبەر ئەوە با خۆمان دیراسەتی وەزعی خۆمان بکەین، خۆمان چارەسەری موشکیلەکانی خۆمان بکەین، بیر لەوە نەکەینەوە کێ پێی ڕازییەو کێ پێی ڕازی نیە، هەندێك لە برادەران باسی ئەوەیان کرد ..... .

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باشە موناقەشەمان تەواو بوو ، پەخشان خان نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدلله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من قسەم تەواو نەبوو بوو، قسەم پێ بڕدرا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نوقتەی نیزامیت گوت، نوقتەی نیزامیەکەش نیو نوقتەی نیزامی بوو، ڤیان خان نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز ڤیان سلێمان حاجی بشار:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یەکەم جار دەرگای قسە کردن کراوە، زۆر ناویش نووسران، دوایی بە بێ ئەوەی کە جەنابت بگەڕێیتەوە بۆ رەئی ئەو ئەندامانەی کە ماون، ئایا حەقیان هەیە کە قسەکەی خۆیان بە جێ بهێڵن و هیچ قسەیەك نەکەن، بێ ئەوەی کە رەئی ئەوان وەربگری، گوتت بەسە تەنها رەئی سەرۆك لیژنەکان وەردەگیردرێت، رەئی سەرۆك لیژنەکانیش کە گوترا هێشتا تەواوی نەکردبوو کە قسەکەی پێ بڕاو دوو، سێ ئەندامی تر قسەیان کرد.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

یەکەم شت کە ناومان نووسین مولزەم نین بەوەی کە ئەوەی ناوی نووسرا قسەی بدەینێ، سەرۆکی پەرلەمان و سەرۆکایەتی زەبتی جەلسەکە دەکات و ئەو تەقدیری شتەکان دەکات، ئەگەر هەموو جار مولزەم بین مانای وایە تاوەکو سەعاتی شەشی ئێوارە دادەنیشین و ماددەیەکیش تەواو نابێت، لێرە مەسئولیەتی ئێمەیە لە کوێ ڕای بگرین و بڵێین بیخەمە دەنگدانەوە، لێرە موناقەشەکان دووبارەو سێ بارە دەبێتەوە و قسەیەکی تازە ناکرێت، کاك جمال هاواری لێ هەستا و گوتم بەڵکو شتێکی تازەی پێیە، بۆیە قسەم دا پێی، ڕاستیەکەت ناوێت؟ گوتم لە ئەمریکایەو قسەی سێیەمی پێیە، ئەویش هەر هەمان قسەی کرد، کاك محمد حکیم نوقتەی نیزامی هەبوو و قسەی پەخشان خانی بڕی، کاك خورشیدیش دەیەوێت بە هەمان ڕێگای کاك جمال قسە بکات، ئەگەر موسیرە لەسەر ئەوە دوو دەقەش قسە دەدەمە ئەو، کاك خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید سلیم شێرە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵا من ویستم قسە نەکەم، بەڵام جەنابت دیارە مەجالت زۆر دا قسە بکرێت، قسەکانم هەمووی تیکرارە، بەڵام واقعەك هەیە نە مزایەدەی کەس لەسەر کەس بکەن، نە عاتیفەش بمانگرێت، رەجام وایە کە ئێمە دەمانوێت قانونێك دابنێین و کێشەیەك چارەسەر بکەین، کێشەیەکی کۆمەڵایەتی هەزار و دوو سەد ساڵە هەیە، من لەگەڵ ئەوە دانیم کە خۆم بڕوام بە دوو ژنی نیە ، لە حەیاتی خۆم بڕوام پێی نەبووە و نەشم هێناوە، ئەوەی دەشی هێنێت ڕقم لێی دەبێتەوە، بەڵام هەندێك مەسائیل هەیە ناتوانی تەجاوزی بکەی و رەجاش لە خوشك و برایان دەکەم تەقدیری واقعی کلتورو سەقافەت و عادات و تقالیدی میللەتەکەی خۆمان بکەین، مەعقولە جەنابی سەرۆکی پەرلەمان پەنجا دەوڵەتی ئیسلامی هەیە کە دووسەد تا چوار

سەد ساڵە دەوڵەتە ئێمە لە ئەوان پێشکەوتوو تر بین، هەر چواردەورمان دەوڵەتی ئیسلامین، تەجاوزی هەمووی بکەین، ئێمە لە ئەوان عاقڵ ترو پێشکەوتوو تر و مەدەنی ترین کە هیچ کیانێکیشمان نیە، دەوڵەتیشمان نیە، لەبەر ئەوە رەجام ئەوەیە با لە حدود دەرنەچین و تەقدیری زروفی خۆمان بکەین، من بە دڵنیاییەوە دەڵێم خوشك و برایان ئەوەی کە دوو ژنی بێنێت، هەر دەیهێنێت، هەندێك برادەرو خوشك باسی ئەوەیان کرد کە دوو ژنیەکە تەلاقی نادات، بەڵام ئەوەی رەغبەتی هەبێت دوو ژنی بێنێت وەکو کاك غفور مەخموری ئیشارەتی پێی کرد بە تەئکید دەبێت ژنەکەی تری تەلاق بدات و دەبێت منداڵەکانیشی بەرەڵا بکات، لەبەر ئەوە من تەئیدی فەقەرەی یەك دەکەم، قبوڵ بکرێت بەو قیودەی کە داندراوە، ئەو قیودەش کە داندراوە ئیزافەی هەبێت باشترە، بەڵام رەجاتان لێ دەکەم با لە قاڵبی خۆمان دەرنەچین، با شتێکی سەیرمان لێ دەرنەچێت، چونکە هەموو دوەلی ئیسلامی تەنها تونس نەبێت ئەو قانونەی تەتبیق دەکات، یەك ملیار ئیسلام ئەو قانونەی هەیە با ئێمە تەجاوزی ئەو قانونە نەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاکە هەمووتان قسەی بکەن حەز دەکەن هەتا سەعات 5 دادەنیشین، کاك عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن اسماعیل سلیم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەگەڵ موقتەرەحی یەکەمم، خۆم وەکو شەخص دژی ئەوەم کە دوو ژنی هەبێت، بەڵام ئێمە ئەگەر بێتو موقتەرەحی دووەم بەکاربێنین، خۆ ئێمە لە ئەوروپا پێش کەوتوو تر نینە، ئەو خوشك و برایانەی کە چوونەتە ئەوروپا باش دەزانن لەوێ دوو ژنی مەمنوعە، بەڵام قانونێکی تری هەیە، لەوێ پیاو مومکینە 10 ژنی بێنێت، بەڵام چۆن دەیهێنێت، دوو ساڵ لەگەڵی دا دەبێت و دەڵێت کاکە ئێمە لەیەکتری تێر بووین، کاکە تۆ خواحافیز و من خوا حافیز و دەچێت ژنێکی تر دەهێنێت، هەروەها هەر لە ئەوروپا خانەوادە هەیە زۆر موحافزە یەك ژن دەهێنێت هەتا دەمرێت، ئەگەر لێرە تۆ ئەو موقتەرەحەی دووەم بەکاربهێنی دەبێت تۆ نیزامی ئەوروپاش بێنیە ئێرە، ژن ئازاد بێت کە 10 مێردی بکات، پیاو ئازا بێت کە 10 ژنی بێنێت، شتێکی تریش هەیە کە دەتوانن هەر یەك 10 دۆستیشی هەبێت، فرە ژنی لەوێ نییە، بەڵام لەوێ ئەو ئازادیە هەیە کە ئایا ئەو ئازادیەی ئەوروپا لەسەر ئێمە تەتبیق دەبێت؟ یان نا؟ ئێمە دەتوانین ئەوەی بکەین، لەبەر ئەوە من لەگەڵ موقتەرەحی ئەوەڵم کە تەعەددودی زەوجات هەبێت و شتێکی زۆر باشە، وەکو شەخص لەگەڵ دانیم، بەڵام بۆ کۆمەڵگای ئێمە شتێکی زۆر باشە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سەرۆکایەتی رەئیەکی هەیە کە پێشکەشی جەنابتانی دەکەین، نیوەی زیاتر قسەیان کردووە، نیوەکەی تریش ماون، ئەگەر بمانەوێت ئەو نیوەی تریش قسەی بکات دەبێت جەلسەکەمان بخەینە سبەی، ئەوەی موئەییدی ئەوەیە کە ئێستا حەسم نەبێت و رەئی لەسەر نەدرێت و ئەوەی ماوە سبەی قسە بکات ئەوجا بیدەینە دەنگدان، دەیخەمە دەنگدانەوە کێ لەگەڵ ئەوەیە بەیانی ئەوانەی ناویان نووسیوە و تا ئێستا

قسەیان نەکردووە، با قسەی خۆیان بکەن ئەوجا حەسمی بکەین، کێ لەگەڵ ئەوەیە موناقەشەکە دوا بخەین بۆ سبەی دەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون ، کێ لەگەڵ ئەوەیە ئێستا حەسمی بکەین؟ دوو ڕەئیەکە بەو شێوەیە کە تەقدیم و تەئخیرەکەی بکەم، ئێستا کۆتایی بە موناقەشەکە بهێنین، دوو موقتەرەحەکە ئەوها بێت کە ئێستا کۆتایی پێ بێنین و دەیخەمە دەنگدانەوە، یەکەمیان: تەقیید بکرێت و دووەمیان: قەدەغە بکرێت، یان دوای بخەین کۆبوونەوەکەمان سبەی قسەکانی خۆمان تەواو بکەین ؟ فەرموو کاک بارزان چیە؟

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەم قسەکردنانە هیچ قسەیەکی تازە نیە، هەمووی تیکرار کردنەوەیە، هەموو باسەکان بە تێروتەسەلی کرا، تەعەدودیە مەنع بکرێت یان نەبێت، ئەوە کافیە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باشە دەیخەمە دەنگدانەوە کێ لەگەڵ ئەوەیە کە ئێستا بیخەمە دەنگدانەوە و کۆتایی پێ بهێنین دەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون، کێ لەگەڵ ئەوەیە موناقەشەکە کۆتایی پێ بهێنین نەك بخەینە سبەی دەستی بڵند بکات تکایە؟ زۆرینە لەگەڵ ئەوەیە ئێستا کۆتایی پێ بهێنین، ئێستا ئەو دوو موقترەحە لە ماددەی 3 کە هاتووە، پێش ئەوەی بیخەمە دەنگدانەوە، پەخشان خان ئەگەر ڕەئیەکت هەیە، فەرموو لەبەرئەوەی کاك محمد حکیم قسەکانی پێ بڕی، بە نوقتەی نیزام تەواوی بکە ، ئینجا کاك خلیل و کاك ملا سعدالدین و کاك کرخی هەریەکە دوو دەقیقە قسەی بکەن، دواتر دەیخەمە دەنگدانەوە، پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی ئەوەی من کە ئەو ئایەتەم هێناوە لێرە بەکارهێنرا، کە بۆ دەعمی ڕەئیەك دژی ڕەئیەکی تر، نەك هەر ئەوەش یەعنی ڕەئیەکەی تر هەستم کرد بە غەیر مەقسود نەوعە شێواندنێکی بەرکەوت، بۆیە ئەوانەم هێنایەوە، من قسەی کاك محمد حکیم کە هەرچەند نوقتەکەی نیزامی نەبوو، بەڵام قسەکەی زۆر زۆر باش بوو، مەبەستی قسەی من ئەوە بوو بگەمە ئەو نەتیجەیەی کە ئەساسی شەرعیەتی ژن و هاوسەرگیری وەحدانیەتە لە ئیسلامدا، ئەوە کاك محمد حکیم زۆر کارەکەی ئاسان کرد، بەڕاستی مەسەلەی کە دووبارە لێرە باس دەکرێت مەسەلەی ژن و پیاوە، برادەرێك کە ئەو قسەی کرد زۆر بە حەق گوتی مەسەلەی هەموو کۆمەڵگایە، بلفعل با شتەکە وای لێ نەیەت کە ژنەکان قسەیان کرد پیاوەکان قسەیان نەکرد ئەوە ئێستا هەمووی دیارە، نە هەموو ژنەکان لەسەر یەك ڕەئین، نە هەموو پیاوەکانیش لەسەر یەك ڕەئین، مەوزوعێکی تر کە باس دەکرێت، جەنابی سەرۆك کە ژن، با ئەو شوو نەکات، بەڵام وەکو ئەو ڕۆژە کۆمەڵێك لە ڕێکخراوەکانی ئافرەتان و ژنان هات بوون، لە جوابی ئەندامێکی بەڕێزی پەرلەمان گوتیان ژن لە دەرگای پیاو دەدات یان پیاو لە دەرگای ژن دەدات؟ پیاوە دەچێتە خوازبێنی ژن، بەڕێزان من ئاخر قسەمە کە دەیکەم، کوێستان خانیش قسەی هەیە، ئێمە ئەو زۆرینەیەی لیژنەی داکۆکی کردن لە ئافرەتان

و ژنان پێمان وانیە ڕێگەگرتن بەو سیغەیەی کە (لایسمح ، لایجوز) بە پێی حوکمی ئەو قانونە شەرعەن پێمان وانیە فەساد بێت، یەعنی ئەوەی ئۆڤیانوسێك لە تاوانی لەسەر نووسرا زیاتر بێت، پێمان وانیە نسبەی تەڵاق لە ئێستا زیاتر دەبێت، پێمان وانیە ژن کوشتن لە ئێستا زیاتر بێت، پێمان وانیە ژن لە ئێستا زیاتر خۆی بسووتێنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کوێستان بە کورتی، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش بە بۆچوونی خۆم وای تێگەیشتووم کە بە پێی ئەو ئایەتانەی کە هەیە، بە شەرعیش فرە ژنی نیە، هەر یەك ژنیە، من پشتگیری لە قسەکانی برای بەڕێزم کاك محمد حکیم دەکەم کە ئەوە فعلەن یەك ژنیە، قسە بەمنیش مەبڕە کاك محمد ....

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك محمد فەرموو.

بەڕێز محمد حکیم جبار:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من سوپاسی ئەو دوو خوشکە دەکەم کە پشتگیری لە قسەکانم دەکەن، بەڵام قسەکەی من ئەوەیە کە ....

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

من لە جیاتی جەنابت قسەکە دەکەم، جەنابت گوتت ئەسڵ یەك ژنیە، ئەوەی تر فەرعە، تێی گەیشتین، کوێستان خان بە کورتی، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کەواتە مادام عەدلی دڵ نابێت وەکو پێغمبەر (د.خ) گوتوویەتی کەواتە عەدالەت جێ بەجێ نابێت، کەواتە فرە ژنی حەرامە و حەڵاڵ نیە، من دەمەوێت لێرەدا پشتگیری لە برای بەڕێزمان کاك عوسمان و کاك مەلا أنور کە دوو کادیری یەکگرتوو و دوو کادیری شارەزا لە شەرع، قسەیان لەسەر مەسەلەی مەمنوع کردووە، لە رۆژنامە کاك عوسمان دەڵێت حاکمی دەوڵەت، قازی بۆی هەیە بۆ ماوەیەك ڕێ لە فرەژنی بگرێت، لە پێشیشەوە دەڵێت ئەمە دژی شەرع نیە و لە چەند مناسەبەیەکیش دا کاك مەلا أنور ئەوەی گوتووە، ئەوە رۆژنامەکەم لەلایە، من ئەوەندەی تێی گەیشتووم بە پێی شەرع خیلاف نیە، بەڵام لەڕووە کۆمەڵاتیەکەوە حەزدەکەم شەرحێك بدەم بە هیچ شێوەیەك فرەژنی هیچ کێشەیەکی کۆمەڵایەتی چارەسەر نەکردووە لە هیچ شوێنێکی ئەم دنیایە، هەمووومان کۆمەڵێك پیاو دەناسین کە فرەژنی کردووە، هیچ یەکێك لەو پیاوانە مورتاح نیە، هیچ یەکێك لەو ژنانەی ژنی بەسەر هاتووە مورتاح نیە، هیچ یەکێك لەو ژنانەش کە سەر بە

هەویٚ ڕۆیشتووە مورتاح نیە، هیچ یەکێك لەو منالآنەی لە خێزانێك دا گەورە بووە کە فرەژنی تیا کراوە، مورتاح نییە، کەواتە تۆ کێشەیەکی کۆمەلآیەتیت چارەسەر نەکردووە، بە پێچەوانەوە کێشەی زیاترت بۆ خێزانەکان دروست کردووە، ئەوەشی کە لە ئایەتەکەدا هاتووە، لێرە ئەوە بەهیچ شێوەیەك پەیڕەو نەکراوەو جێ بەجێ نەکراوە، ئەوەی کە ژنی دووەم دەهێنێت، نە کچێك دەهێنێت کە تەمەنی گەورەیە، نە ژنێکیش دەهێنێت کە مێردەکەی شەهید بووە، یان ئەمری خوای کردووە، گەڕاون بە دوای منالٚ ترین و جوانترین و باشترین کچی ئەم موجتەمەعە، کەواتە نەك چارەسەری کێشەیان نەکردووە، ڕەنگە فرسەتی زەواجی کوڕێکی گەنجیان کەم کردبێتەوە، ئەوەی من لەم مەسەلەیە تێی گەیشتووم مەسەلەیەکی زیاتر پیاوسالاریانەیە، مەسەلەیەکە لە هینەوە هاتووە، لەم یاسایە مەسەلەی فرەژنی هەبێت، هیچ بنەمایەکی یەکسانی تێدا نابێت، یەعنی ئەگەر پیاو بۆی هەبێت دوو ژن پێکەوە کۆبکاتەوە، ئەمە هەمووی بنەمایەك و هەمووی مەبدەئی یەکسانی هەلٚدەوەشێنێتەوە، ئەمە شتێکی ئینسانیە، شتێکە بە هیچ شێوەیەك پیاو نابێت لەگەلٚ دوو ژن کۆببێتەوە، ئەمەیە شتە ئینسانیەکە، بۆ دەبێت پیاوێك دوو ژنی پێکەوە هەبێت، ئەمە کەی ئینسانیەت و کەی عەدالەتی تیا جێ بەجێ دەبێت؟ لە ڕووە ئینسانیەکەوە تەماشای بکەین کە ئەمە شعوری هەر دوو ژنەکە بریندار دەکات، کە پیاوێك نە دەتوانێت عەدالەت لە خۆشەویستیا جێ بەجێ بکات، نە دەتوانێت هەردووکیان وەکو ژن تەماشا بکات، چونکە هەموومان ئینسانین دەتوانین تەماشای ناخی خۆمان بکەین، مومکین نییە دوو ژن وەکو یەك بە هاوسەر تەماشایان بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

چەند حەقائیقێك هەیە، یەکەم: فرە ژنی نە تایەبتمەندی دینێکە نە شوێنێکە نە فەترەیەکی زەمەنیە نە حەزارەتێکە، لە هەموو حەزارەت و لە هەموو ئەدیان لە هەموو فەترەیەك و لە هەموو زەمەن هەبووە، لە مەسیحیەت لە هەمووی کەمتر بوو، ئەویش وەکو لە دین و نسوسی دینی مەسیحی تێیدایە (مارتن لۆث) وەکو ئیسلاحیەکی مەسیحی وای کرد ئەوە ببێت، بەهەرحالٚ ئەوە باسی من نییە، ئێستاش تەعەدودیەت لەناو مەسیحیەت هەیە کە رەبتی بە تەتەورو مەدەنیەتە، تەتەورن، دیموکراتینە، مەدەنینە، لە دینی ئەوان هەیەو مومارەسەشی دەکەن، دووەم: فرەژنی، قانونی باری کەسێتی لەو ولآتانەی دەووروبەر لە هەموویان مەسدەری هەرە ئەساسی دەتوانین بلێین سەد لە سەد فقهی شەریعەتی ئیسلامیە، لە هەموو دەولٚەتانی دەوروبەر، سێیەم: لە عالەمی ئیسلامی سێ تەوەجوە هەیە بۆ ئەم مەوزوعە، هەندێك فرەژنی بە موتلەقی دادەنێن لە قەوانینی ئەحوالی شەخسی، وەکوسعودیە و وەکو مصر و هەندێك دەولٚەتی تر، هەندێکیشیان بە قەید داناوە وەکو عیراق و سوریا و سۆمالٚ و هەندێك دەولٚەتی تر، هەندێکیشیان مەنعی موتلەقیان کردووە، ئەوەی مەنعی موتلەقی کردووە، تەنها و تەنها تونسە، کە ئەویش ئێستا ئەشکالیەتی

لەسەر هەیە، لە خانوویەك دا ژنێك هەیە و پۆلیس دێت و مودەعی و تەحقیق دێت، دەڵێن (انها خليلتي وليست حليلتي)، بە فەلسەفەی لیبراڵی عەشیقەو سەدیقەو خەلیلە دروستە، بەڵام حەلیلە دروست نییە، من لێرە ئیسلام وەکو شتێك کە حەڵاڵی دەکات، یان حەرامی دەکات موڕاعاتی مەنتقی خۆی و مزاجی کولی خۆی دەکات، ئیسلام (يحرم زينا)ی دەکات، حەرامی هەموو عیلاقەیەکی ناشەرعی دەکات بە هەموو شێوەیەك، لێرە عقوبەشی بۆ دادەنێت (الى درجة الاعدام) بۆیە کابرا کە خاوەنی منالّ و ژن بێت، ژنی هێنابێت بە شێوەیەکی شەرعی و ئەوە بکات حەدی ئیعدامە عقوبەی ئەو ، ئیسلام ئەو ڕێگایەی بۆ داناوەو شروتیشی بۆ داناوە، ئێمە ئیعتیدالمان ناوەندیە، چونکە ئیعتیدال شتێکی زۆر موهیمەو هەروەها تەوازونیش شتێکی زۆر موهیمە، نە ئەوەی مەنعی موتڵەق، نە ئەوەی تەعەدودی بە کەیفی خۆیان بڵێن ئارەزووی ئەوەیەو ئەوەیە، با ئەو قیودانە بن، چونکە ئەوانە زۆر باشن، دەتوانی موقتەرەحی تریش بێتە سەر ئەو قیودانە، باسی ئەوە کرا کە ئەوە موخالفە یان موخالف نیە، برایان، خوشکان، ئێمە لە حکومەت لیژنەیەکی فیقهی دروست بوو کە پێداچوونەوە لەسەر پرۆژەی لیژنەی داکۆکی کرد لە مافی ژنان لەوێ بکەن، ئەوانە بە نەسی سەریح ئەوان گوتیان بابە ئێمە ناتوانین تەبەنی ئەوە بکەین کە ئەوە موخالفە، ئەمە خالێکیان، ڕەئی زانایان و عولەمامان هەیە، کە دوو ئیتیحادمان هەیە، شوکر بۆ خوا انشالله ئەو دووانەش یەکتر بگرنەوە، هەر دووکیان موتەفقن و هەردووکیان یەك ڕەئیان هەیە کە مەنعی موتڵەق موخالفە، 1800 مینبەر لە کوردستان هەیە، بەیانی ئەوان هەموویان بێنە قسە لەبەرامبەر ئێمە وا نازانم ئێمە نە وەکو سیاسەتی حکومەت نە وەکو وەزعی ئێمەی ئێستا نە وەکو باری ئیجتماعیش باوەڕ ناکەم لە سالحی ئێمە بێت، ئەوە کرا کە ئایا تەڵاق زیاد دەبێت؟ یان نا؟ وەڵاهی نە بە قسەی منە و نە بە قسەی پەخشان خانە، بەقسەی مەحاکم و مەحامیە، دانیشتووینە لەگەڵیان و قسەمان لەگەڵیان کردووە کە حادیسە ڕووی داوە ژن چووەتە ئەوێ بۆ ئەوەی لە پێش قازی بڵێت ڕازیمە پیاوی من ژن بێنێت، لەوێ لە پێش قازی گوتوویەتی وەڵڵا پەشیمان بوومەوە و ڕازی نیمە، پیاوەکە گوتویەتی قازی تۆ لێرە شاهید بە یەك، دوو، سێ فەرموو، هەر لەوێ و لەو هەولێرە، یەعنی ئەوە قسەی مەحامی و ئەوانە، من دەڵێم ئەوە موخالفی ئەوەیە، تەبیعەتی ژن وایە حەز دەکات بە شەرعی شوو بکات، فورسەتی یەکەمی نیە، تەنها بۆی هەیە فورسەتی دووەم، بۆ لێ ناگەڕێی ئەوە ببی، با بە حوریەتی خۆی و بە ئیختیاری خۆی بێت، مافی مرۆڤ دەڵێت حەزدەکەم بە شەرعی بژین، ئێ بۆچی ئەو مافەت لێی ستاندووە، مادام بە ئیکراه نییە، عقوباتمان هەیە لە زەواجی بە ئیکراه ، جا من دەڵێم و ڕەئی سێ لیژنەش لەسەر ئەوەیە، ببورن و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك أنور ئیزافەت هەیە لەسەر قسەکانی کاك خليل ؟ باشە کاك سعدالدين فەرموو.

بەڕێز ملا سعدالدين عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی (9)

سێ شەممە ڕێکەوتی 28\10\2008

خولی دووەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی (9)
سێ شەممە ڕێکەوتی 2008/10/28

کاتژمێر (11)ی سەر لە بەیانی ڕۆژی سێ شەممە ڕێکەوتی 2008/10/28 ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز عدنان رشاد مفتی سەرۆکی ئەنجومەن و, بە ئامادەبوونی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی) جێگری سەرۆك و, بەڕێز عونی کمال بزاز سکرتێری ئەنجومەن بەوەکالەت, دانیشتنی ژمارە (9)ی خولی دووەم, ساڵی (2008)ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمی بڕگە (1) لە مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار کراوی ساڵی 1992ی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی ئەنجومەن بڕیاریدرا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (9)ی خولی دووەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر (11) ی پێشنیوەڕۆی ڕۆژی سێ شەممە ڕێکەوتی 2008/10/28دا بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو وگفتوگۆکردنی پرۆژەی هەموارکردنی یاسای باری کەسی ژمارە (188) لەساڵی 1959، کە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان دانیشتنەکەمان دەکەینەوە، بەرنامەی کار:

1- بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو وگفتوگۆکردنی پرۆژەی هەموارکردنی یاسای باری کەسی ژمارە (188) لەساڵی 1959، کە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە.

جارێکی تر بەخێرهاتنی میوانە بەڕێزەکان دەکەین کە لەسەرەوە لەگەڵمانا ئامادەن، کاك سعد یش دوێنی غایب بووە ئەمڕۆ بەخێربێت، داوا لەلیژانی پەیوەندیدار دەکەم، کە دوێنێ لێرە دانشتبوون بێن لەشوێنی خۆیان دابنیشنن، کاك محمدیش دەمێکە غایبە بەخێربێت، خوشك و برایان، ئەندامانی پەرلەمان، دوێنێ ئەو مەسەلە کە گرنگ بوو دەبوایە یەك لای بکەینەوە، جارێکی تر سوپاستان دەکەم پاشی موناقەشەیەکی تێرو تەسەل، بڕیارتان لەسەردا، ئێستا پرۆژەکە بەوەی کە ڕاپۆرتی لیژنەکان کەهاتووە بەو شێوەیە ڕێك دەخرێت، مادەی سێ ئەو ڕەئیانەی کە لیژنەی یاسایی دەریبڕیبوو سەبارەت بە دیباجەکەی و گۆڕینی قەراراتەکانیشی شتێکی ڕۆتینە دەبێت بگوڕێت و دوایی خۆیان چاکی دەکەنەوە، دێینە سەر مادەی سێ، لەمادەی سێ داوادەکەم لەلیژنەی یاسایی ئەصلی پرۆژەکە بخوێننەوە و دوایی ڕەئی لیژنەکان لەسەری بدرێت، فەرموو کاك سعدالدین.

بەڕێز ملا سعدالدين عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

الباب الاول

الزواج

الفصل الاول

الخطبة والزواج

المادة الثالثة: يوقف العمل بالفقرة واحد من المادة الثالثة ويحل محلها مايلي:

الزواج عقد بين رجل وامراة يحل كل منها للاخر شرعا غايته تكوين اسرة على اسس المودة والمسؤولية المشتركة وطبقا لاحكام هذا القانون، اما الفقرات (4 و 5 و 6 و 7) من المادة الثالثة فيوقف العمل بها وتطرح اللجنة محلها مقترحين وذلك لعدم التوصل الى اتفاق فيما يخص موضوع تعدد الزوجات وفيما يأتي كلا المقترحين، المقترح الاول تقييد تعدد الزوجات، لا يجوز الزواج باكثر من واحدة الا بإذن القاضي ويشترط لاعطاء الاذن تحقق الشروط التالية من لجنة طبية مختصة.

ب: ان يكون لطالب الزواج الثاني امكانية مالية تكفي لاعالة اكثر من زوجة واحدة.

د: ان لاتكون الزوجة قد اشترطت عدم التزوج عليها في عقد الزواج الاصلي.

ج: امكانية تحقيق العدل بين الزوجين في القسم وغيره من الالتزامات الزوجية المادية والمعنوية.

د: ان لا تكون الزوجة قد اشترطت عدم التزوج عليها في عقد الزواج الاصلي.

هـ: اذا تخلف احد الشروط المذكورة يعاقب الزوج والزوجة وولي الزوجة اذا كان قاصرا بالحبس مدة لا تقل عن ستة اشهر ولا تزيد عن سنة وبغرامة قدرها عشرة ملايين دينار.

و: لا يجوز للقاضي الحكم بايقاف تنفيذ العقوبات المذكورة، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

موقتەرەحەكەی تر پێویست ناكات بیخوێنیتەوە، بەڵام لە هذا: يعاقب الزوج او الزوجة، نەك الزوجة، فەرموون لیژنەی داكۆكیكردن لەمافی ئافرەتان وژنان.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

راپۆرتی لیژنەی داكۆكیكردن لەمافی ئافرەتان وژنان دەربارەی مادەی سێ ئەخوێنمەوە:

المادة الثالثة:

الفقرة 1:

اضافة كلمة تراضي بعد كلمة عقد وتقرأ الفقرة كمايلي:

الزواج عقد تراضي بين رجل وامرأة والى اخر الفقرة، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرمووو د. ڕۆژان.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە پێشنیاری یەکەم و دووەم کە دوێنێ دەنگی لەسەر نەدرا، دارشتنی دیباجەیەك بۆ پڕۆژە یاساکەو، هەر وەها ناوی یاساکە بگۆڕێت بەقانون: تعدیل قانون الاحوال الشخصية، سەبارەت بەو مادە لەبڕگە (ج) سێهەمدا هاتووە لەراپۆرتی لیژنە، بەزورینەی ئەندامانی لیژنەی یاسایی کەوا لەگەڵ پێشنیاری یەکەم بوون، هەر وەکو لەبڕگە (هـ)ی راپۆرتەکەدا هاتووە لەلاپەرە یەك، لە لاپەرە دوو، المادة الاولى، اولاً: يوقف العمل بالفقرة واحد من المادة الثالثة من القانون رقم 188 لسنة 1959 المعدل في اقليم كوردستان ويحل محلها مايلي:

1- الزواج عقد بين رجل وامراة يحل به كل منها للاخر شرعاً غايته تكوين اسرة على اسس المودة والمسؤولية المشتركة طبقا لاحكام هذا القانون.

2- يوقف العمل بالفقرات (7،6،5،4) منها ويحل محلها مايلي:

لايسمح بالزواج باكثر من واحدة الا بإذن القاضي ويشترط لاعطاء الاذن توفر الشروط التالية:

أ- قيام عذر مشروع يبرر التعدد كالمرض الثابت المانع للمعاشرة الزوجية او عقم الزوجة الثابت بتقرير من لجنة طبية مختصة.

ب- ان يكون لطالب الزواج الثاني امكانية مالية تكفي لاعالة اكثر من زوجة واحدة.

ج- امكانية تحقيق العدل بين الزوجين في القسم وغيره من الالتزامات الزوجية اي المادية والمعنوية.

د- ان لاتكون الزوجة قد اشترطت عدم التزوج عليها في عقد الزواج.

هـ- كل من اجرى عقدا بالزواج باكثر من واحدة خلافا لماذكر في الفقرات (أ،ب،ج،د) من ثانيا من هذه المادة يعاقب بالحبس مدة لاتقل عن ستة اشهر ولا تزيد على سنة وبغرامة لا تقل عن خمسة ملايين دينار ولا تزيد عن عشرة ملايين دينار.

و- لايجوز للقاضي ايقاف تنفيذ العقوبات الواردة في الفقرة (هـ) اعلاه، زۆر سوپاس.

بڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خليل فەرمووو.

بەڕێز خليل ابراهيم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە تەئیدی پڕۆژەی حکومەت دەکەین، تەنها لەبڕگەی (هـ) وتوویەتی: اذا تخلف باحد الشروط المذكورة يعاقب الزوج والزوجة وولي امر الزوجة اذا كان مقصرا، ئەوە وتوویەتی الزوج والزوجة وولي امر الزوجة،

لیَرة مان طوت، کل من اجری عقدا بالزواج باکثر من واحدة خلافا لما ذکر، ئەو گۆڕانکاریەی تیابوو، ئەوەی تـر وەکـو خـۆی مـاوە، تەبعـەن لیژنـەی ئـەوقاف ڕەئـی خۆیـان هەیـە لـەدوو بڕگـە ئـەوان دەتـوانن داوای قسەبکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی داکۆکیکردن لەمافی ژنان لەسەر ئەو شروتانە چ تازەتان هەیە؟ تەغیرێك، شتی تازە، فەرموون.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من ئەوەم نەخوێندەوە، ئەوەی عیلاقەی بەمادەی (4،5،6،7)وە هەیە، بەپێی ڕاپۆرتەکەمان، ئەگەر هاتوو ژنی یەکەم زەواجی پیاوەکەی لەژنی دووەم بەزەرەری زانی بۆ خۆی ئەوەیش یەکێك دەبێت لەشـەرتەکان و ئەوەی کەئێستا پاشی موداوەلە، پاشی نەتائیجی دوێنی بـەعزێ مـەرجی ترمـان هەیـە کـە هـاتووە بـە: قیام عذر مشروع یبرر التعدد کالمرض الثابت، ئەو (قیـام عـذر مەشـروعە کـە یـبرر التعـدد) ئـەوە لابـدرێت یەك سەر وادەستی پێبکات: (لایجوز الزواج باکثر من واحـدة الا بـاذن القاضي ویشـترط لاعطاء الاذن تحقـق الشروط التالیة: المرض الثابت المانع للمعاشرة الزوجیة وعقم الزوجة والی اخره)، یەعنی ئەوەی یەکـەم ئـەو جوملەیەی یەکەم لابدرێت چونکە دەرگادەکاتەوە بۆ شتی تر، بەڵام بـا تـەحدیـد بکرێـت کـە لـەچ حاڵـەتێکا بۆی هەیە ژنی دووەم بێنێ، ئەگـەر ژنەکـەی نـەخۆش بـوو، نەخۆشـیەکی مـانع لەموعاشـەرەی زەوجـی یـان عوقمێکی بەردەوامی هەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تەواو ڕاپۆرتی لیژنەکان وا نیە؟ کاك کەرخی فەرموو.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە وەکو لیژنەی مافی مرۆڤ لەبڕگەی یەکەم لەمادەی سێهەم، تەنها یەك وشەمان بۆ زیادکردبوو، ئەوەیش پـاش کلمـەی المـودة، الرحمـةمـان زیـاد کردبـوو، بەنیسـبەت دوو پێشـنیارەکە ئێمـە وەکـو لیژنـە لەگـەڵ پێشنیاری یەکەم بووین وەکو لە یاساکەدا هـاتووە، بەنیسـبەت بڕگـەکانی دی لیژنەکـەمان هـیـچ تێبینیـەکی نەبوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، ئێستا بۆ ئەوەی ئیشەکان ئاسانتربێت فەقەرە بە فەقەرە موناقەشەی دەکەین، مـاددەی سـێیەم هـەمووی، لـە فەقـەرەی یەکـدا تەعریفـە، ئـەوەی دوێنـێش ئامـاژەی پێکـراو دواخـرا بـۆ ئـەمڕۆ، ئەصـڵی مەشروعەکە کە هاتووە بەعەرەبی خوێنرایەوە کە دەڵێـت: الـزواج عقـد بـین رجـل وامـرأة ویحـل کـل منهـا للاخر شرعا وغایته تکوین الاسرة علی اسس المودة والمسؤولیة المشترکة وطبقا لاحکام هذا القانون، دوو وشـە موقتەرەح کـراوە بـۆ ئیزافـەکردنی، لیژنـەی داکـۆکیکردن لـەمافی ئافرەتـان وژنـان دەڵێـت: (الـزواج) دەبێـت

بنووسرێت عقد تراضي، لیژنەی ماڤی مرۆڤیش دەڵێت لەگەڵ مەوەدەکە رەحمەیش ئیزافە بکرێت، ئەوە بەنیسبەت ئەو فەقەرەیە جا لەبەر ئەوە دەبێت چەند کەسێك قسە بکات لەسەر ئەو مەوزوعە، ئەو موقتەرەحەی لیژنەی ژنان کە دەڵێت تەرازێکە ئیزافەبکرێت و لیژنەی ماڤی مرۆڤیش دەڵێت رەحمەکەیش پاشی مەوەدەکە ئیزافە بکرێت، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

خۆی عەقدی زەواج کەهاتووە حەتمەن دەبێت کە عنصری تەرازی تێدا بێت، بۆیە ئەگەر تەرازێکەی تێدابێت بەقەناعەتی من هیچ ئیشکالاتێکی تێدانیە و هەتا بەنیسبەت ئەخیر وشەی کاك کرخی کە ئیشارەتی پێکرد ئەگەر تێدانەبێت هیچ ئیشکالیەتی تێدا نیە، چۆنکە تەواو کەری یەکترین ئەوانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ناوەکان دەخوینمەوە بۆ ئەوەی دوێنی ئەوانەی لێم عاجزبوون، دوێنی کە قسەیان نەکردووە ئەوەڵ جار ناوی ئەوان دەخوێنمەوە، فەرموو سارا خان.

بەڕێز سارا خضر پیرۆت:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دیارە ناتوانم لەجیاتی دوێنێ قسە بکەم، چونکە مەسەلەکەی دوێنێ تیپەڕی، بەهەرحاڵ، زۆر سوپاستان دەکەم، بەنیسبەت پێناسەی عەقدی زەواج، ئێمە ئەو یاسایەی کە دەریدەکەین دیارە بۆ چارەسەرکردنی کێشەی ژنانەو زیاتر لەبەرژەوەندی ژنانە، ئێمە رۆژانە دەبێنین ئەو کێشە زۆرانەی ژنان کە بەلێشاو دەکوژرێن، بەلێشاو خۆیان دەسووتێنن، خۆیان دەکوژن، مەسەلەکە ئەوەیە زۆر لەحاڵەتەکان بەرەزامەندی خۆیان زەواجیان نەکردووە، شوویان نەکردووە، یان هاوسەریان هەڵنەبژاردووە، لەبەر ئەوە بوونی ئەو تەرازییە زۆر گرنگە تەئکیدی لێ بکرێتەوە، حەتا لەمەحکەمەکانیش بۆ ئەوەی زۆر جار لەمەحکەمەیش عەقد تومارکراوە، بەڵام رەزامەندیشی نەبووە، یەعنی ئەو تەرازییە زۆر زۆر گرنگە لێرە بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

هەر ئەوەندە بە موختەسەر بێت، خۆی دەڵێت: زەواج پەیمانێکە بە رازی بوون، رازیی بوونەکە ئیزافەبکرێت یان نا؟ لە پاشی مەوەدەکەیش رەحمەکە ئیزافە بکرێت، یان نا؟ ئەوەندە رەئی لەسەر ئەو دوو شتە بدەن، گێلاس خان فەرموو.

بەڕێز گێلاس محی الدین محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مـن پشـتگیری لەپێشـنیاری راپۆرتەکـەی لیژنـەی داکۆکیکردن لـەمافی ژنـان دەکـەم، لەبـەر ئـەوەی راسـتە لەناوشارەکاندا تۆزێك کەم بوەتەوە، بەڵام لەئەترافا ئێستا ئەو تەرازییەی تێدا نەبێت ئەو عەقدانە زۆرجار بەزۆر دەکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عادل فەرموو.

بەڕێز عادل محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەوەوە دەستی پێدەکەم پێویستە پرۆژەکە جارێ هـەر نـاوی ئـەوەبێت (تعـدیل تطبیـق قـانون الاحـوال الشخصیة) بەپێی مادەی 121 دەستور ناوەکەی وا لێبکەین سەبارەت بـە ئـەوەی عەقدەکـە، ئـەرکانی عقـد، تراضي محل سبب، یەعنی هیچ نایەت تۆ باسی تەرازی بکـەی، هـیچ عەقـدێك ئەگـەر تـەرازی تیانـەبێت، یـەعنی ئـەو عەقـدە باتڵە یـان ئـەو عەقـدە خەلـەلێکی تێدایـە، ئـەوە نابێـت بینووسـی ئـەو عەقـدە، ئـەوە ئەرکانەکانێتی، ئینجا من ئیزافەیەکم هەیە سەبارەت بەوەی (المسؤولیة المشترکة)، (المسؤولیة المشـترکة) لـە نیتاقێکی بچووکایە، ئەگەر ئێمە بنووسین (المسؤولیة المشترکة) بچووکە، ئەو رۆنکردنەوانەی کە من ئەیـدم قسەی خۆم نییە، لەبـەر ئـەوەی لـە هەنـدێ مەسادرەوە خویندمەتـەوە، ئەگـەر ئێمـە بنوسـین (المسـؤولیات المختلفة) زۆر فراوانترە بۆ پاراستنی مافەکانی ژن و مافەکانی پیاو، هەر بۆ نموونە تەنها لەسـەر (المسـؤولیة المشترکة) چـی وچـی ئەگرێتـەوە تـەوزیحێك لەسـەری بـدەم، (المسـؤولیة المشـترکة)، حسن المعاملـة یەکێکـە لەوانە، (اشباع الغریزة، التعاون علی البر والتقوی، النسل)، ئەم سیانەیە، بەڵام (المسؤولیات المختلفـة) چـیە؟ (المسؤولیات المختلفـة) مساواتە، کـەواتا یەکسانی لـەنێوان ژن وپیـاودا، (المسـؤولیة الشخصـیة)، مسـئوولیەی شەخسیە چیە؟ ئەهلیەی دینی، ئەهلیەی ئیقتیسادی، ئەهلیەی ئیجتیماعی، ئەهلیەی ئوسەری و هـەر وەهـا لەیەکێك لە مسۆولیاتی موختەلیفە، المسؤولیة الاداریة، لەمەسئوولیەی ئیدرای دێینەوە سـەر مسئولیەی موشترەکە کـە بەشـێکە لەمەسـئوولیەی ئیـداری لـەنێوان ژن وپیـاوا، ئەگـەر ئێمـە لـە جیـاتی مەسـئوولیەی موشـترەکە بنووسـین (المسـئوولیات المختلفـة) فـراوانترو گـەروەترو مـافی ژن وپیاوەکـەیش ئـەپارێزێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دلێر فەرموو.

بەڕێز دلێر محمد شریف:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی منیش لەگـەڵ رەئەکـەی لیژنـەی داکۆکیکردن لـەمافی مـرۆڤم، چـۆنکە ئـەوەی کـاك عـادل ئـەیڵێت راستەکا خۆی عەقد تەرازی تێدایە، هیچ عەقدێك بەبێ تەرازی نابێت، بەڵام ئەوە بەعەقدێکی تەبیعی بـۆ کڕین و فروشتن، ئێمە لەحاڵەتێك کە عیلاقەی دوو ئینسان کە ژن ومێردە و تەئکید دەکات لـەپیاو ژن، بـۆ ئەو عیلاقەیە رەبتەکەین بە عەقدێك کـە ئـەو عەقـدە زەرورەت وایـە کەلیمـەی تـەرازی تێـدابێت، چونکە

ئەمە حاڵەتێکە بۆ تەئکید لەهەردوو حاڵەتی ژن و پیاو، هەموومان دەزانین کە مجتەمەعی کوردستانی پڕە لەو حاڵەتەی کە مەفهومی تەرازی نەبووە و زەواجەکەیش کراوە، بەزۆر دراوە بەشوو، ئەو کچە و بەبێ رازی بوونیش، لەحاڵەتێکدا کە هەر عەقدیش بووە و ژیانیشی لەسەر بەردەوام بووە، لەبەر ئەوە بە قەناعەتم کەلیمەی تەرازی زەرورەتە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش وەکو قانونیەك تێدەگەم کە عەقد ئیجاب و قەبوڵە، بەڵام ئەگەر لیژنەی ژنان پێیان باشە کەلیمەی تەرازی هەبێت ئەوە هیچ مانیعێك نیەو ئیزافەیەکە، مەسەلەی مەسئولیەی موشتەرەکە من تێبینیم لەسەری هەیە بەراستی لەلیژنەی قانونیش باسم کرد، من پێم وایە ئیزدیواجیەت دروست دەکات لەقیادەی ئوسرە، لەناو کۆمەڵگای ئێمە هەر موئەسەسەیەك، هەر دەوڵەتێك، ئەو پەرلەمانەی ئێمە ئەگەر مەسئولییەی موشتەرەك بێت لەبەینی دووکەس، کەس تێناگات کێ مەسئولی یەکەمە و، ئێمە تەجروبەی دوو ئیداریی و پەنجا بە پەنجام زەرەری زۆر گەورەی لێیداین لەئیدارەی کوردستان، ئێستا بێین ئوسرە تووشی ئەو وەزعە بکەینەوە، بەرەئیی من باش نیە، پێشنیارەکەی کاك عادل باشترە، (المسؤوليات المختلفة) بۆ ئەوەی تەعاون بێت زیاتر نەك مەسئولیەی تەفسیری، دوایی بێتە سەر ژن و هەندێ ئاساری قانونی بێتە سەر، بۆیە مەسئولیەی موشتەرەکە موەفەق نیە، المسؤوليات المختلفة باشترەو پشتگیری پێشنیارەکەی کاك عادل دەکەم و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەگەڵ ئەوەدام تەرازی ئیزافەبکرێت، موشتەرەکەیش وەکو خۆی بمێنێتەوە، بەڵام من لێرەدا حەز ئەکەم شتێکی زیادە ئیزافە بکرێت، ئەو عەقدی زەواجەی کە دایکم شووی پێی کردووە هەمان نەصە کەمن شووم پێی کردووە و هەمان نەصیش ئەبێت لەگەڵ ئەو عەقدەی کە کچەکەم شووی پێ دەکات، هیچ گۆڕانێکی بەسەردا نەهاتووە، ئێمە لێرەدا دەمانەوێ هەموو کەسێك کاتێك بەتایبەتی ژنان کاتێك کە ئەچن بۆ بەردەمی قازییەکە عەقدەکە ئەکەن، مەفروزە هەم شێوازی عەقدەکە بگۆڕێت هەم قازییەکە تەبلیغی کات، پێی بڵێت تۆ ئەتوانیت شروتی زەواجەکەی خۆت لەناو عەقدەکەدا بنووسی، کەواتە ئێمە دەتوانین هەر ئەم تەعریفە لەدوای ئەوەی بڵێن: (طبقا لاحكام هذا القانون)، ئەوە بکەین بە یەکەم وەکو تەعریف، دووەمیش: (على القاضي اعلام الطرفين)، بۆ ئەوەی هەردوو لا ئاگاداربن، ئەمان رووبەڕووی چی ئەبنەوە

و خەرێکی چین، (على القاضي اعلام الطرفين عند ابرام عقد الزواج بكافة حقوقهما وواجباتهما)، ئەوسا تێگەیشتن بێت هەم تازەگەریەکیشە و هەم مەجالی ئەوەیە خەڵك بزانێت مافەکانی خۆی چیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك محمد فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەهەموو عەقدێکا روکن هەیە وشەرتیش هەیە، روکن ئەوەیە ئەگەر ئیخلال بەهەر شتێکی هەبوو، بەهەر روکنێك هەبوو عەقدەکە هەڵەوەشێتەوە، تەرازی روکنە، روکنی عەقدی زەواجە، یەعنی ئەگەر تەرازی لە بەینی ئەو دوو تەرفانەدا نەبێت، ئەوە عەقدەکە هەر دروست نابێت لەئەصلاً، لەکوێدا ئەمە و دەرهاویشتەی چیە؟ دەرهاویشتەی ئیجاب و قەبوڵە، ئەبێت لەبەردەم قازیدا ئەم دوانە ئەو ئیجاب و قەبوڵەیان لێ ببیسترێت، یەعنی هەردووکیان رازیبن بەم مەسەلەیە، ئێستا تۆ بڵێیت تەرازی، تەرازی لەکوێدا دروست دەبێت، ئەبێت سیغەیەکی بۆ بدوزیتەوە یان ئالیەتێکی بۆ بدوزرێتەوە، ئالییەتەکە ئەوەیە لەشروتەکانا دیاری کراوە لەبەردەم قازیدا ئەبێت ئیجاب و قەبوڵ بچێت بەگوێی قازیداو بەچێت بەگوێی شاهیدەکانیشدا، هەتا ئەگەر بەریسالەیش بوو لەشوێنێکی دوورەوە بۆ جێگایەکی تر ئەبێت، ئەو ریسالەیە مەسموع بێت، نەك یەکێکیان مەسەلەن کوێربێت و نەیبینێت، کابرا نەبینێت، ئەبێت بچێت بەگوێیدا، ئەبێت بیبیستێت ئەم ئیجاب وقەبوڵە، ئیجاب و قەبوڵی هەردوو تەرەفەکە ببیستێت، مەعنای وایە کە تۆ ئەڵێیت تەرازی، دەبێت ئالیەتێکی بۆ دانەیت لەجێگایەکدا بۆ ئەوەی تەئکید بێت، ئەمە ئەگەر ببێت ونەبێت هیچ تەئسیرناکات، بەڵام بوونەکەی وەکو تەئکیدێك بێت بەوەی نازانم زەرەر بدات، بەنیسبەت ئەوەی ئێمەوە کە رەحمەمان بۆ زیاد کردووە لە ئەصلاً ئەم زەواجە، یەعنی جەعلێکی خواییە کە وتمان بەشەرع حەڵاڵ دەبێت نەك بەعەقد، لەسەر چ ئەساسێك، لەسەر ئەساسی: على المودة والرحمة، مەوەدە دژی توندوتیژییە لەزمانی عەرەبیدا بۆ ئەوەیە و رەحمەیش دژی زوڵمە، یەعنی ئەم دووکەسە کە پێك دێن لەم عەقدە ئەبێت ئەمە لەبیری خۆیان ببەنەوە، ئەم دوو سیفەتە لەخۆیان هەڵگەنن یان کەمیکەنەوە، توندوتیژی و زوڵم کردن، بەلای کەمەوە بەرامبەر بەیەکتری نابێت ئەم دووشتە بکەن، چونکە ئەمە ئیخلال دروست دەکات، ئیخلال دروست دەکات بۆ پەیوەندێکانیان، وئیخلال دروست دەکات بۆ ئەوانەیش کەدوای خۆیانن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك د. ناصح فەرموو.

بەڕێز د.ناصح غفور رمضان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەر ئەوەندە لە رووی یاساییەوە بڵێین عەقد تەرازیش دەگرێتەوە، یەعنی بەبی رازی بوون عەقدەکە نابێت، بەڵام بۆ دڵنیایی ئافرەتان و ژنان و خوشکان، من پێم وایە ئەگەر ئەوەی تێدا بێت تووشی کێشەنابن، چونکە ئەمە دڵنیاییە و تەئکیدکردنە، من پێم وایە هێچ زەرەرێکی نیە ئەگەر تێیدا بێت، ئەوە بەنیسبەت (المسؤولیة المشترکة) باشتر وایە بڵێن (المسؤولیة المختلفة) وەکو کاك عادل باسی کرد وە لێرە وشەی رەحمە من پێم وایە پێویست ناکات، چونکە ئەوە لەشەئنی ئافرەت کەم دەکاتەوە ئەو وشەیە من پێم وایە ئەوە زیادە وپێویستی نیە، مەوەدە هەیە ئەوە بەسە، ئەوەی رەحمەکە پێویست ناکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دیلمان فەرموو.

بەڕێز محمد احمد صالح(دیلمان ئامێدی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش لەگەڵ ئەوەمە تەرازی ئیزافە بکرێت لەسەر ئەوە، چونکە ئەم عەقدە وەکو عقودی موعاملاتی بەیع نیە، لێرە تەوازن نیە لەبەین هەردوو تەرەف وزۆر جار عەواملی دەرەوەی هەردووکیان تەئسیردەکات لەسەر دروست کردنی عەقد، بەتایبەتی ماڵ و باوك و ئەوانە، لەبەر ئەوە ئەگەر تەرازی هەبێت دروست ترە، رەحمە ئەمەیش حیساب دەکەم زیادەیە ئیزافەبکەین، چونکە مەوەدە مورادیفە لەگەڵ رەحمە پێکەوەنە شتێکی زیادەدەبێت، المسؤولیة المشترکة ئەگەر خەلەل هەبێت، ئیمکانە بڵێت المسؤولیة الزوجیة المشترکة، حەتا موحەدەدبێت لەزەواج و لەئوسرە لەو حاڵەتانەدابێت و مونتەهی دەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

شمسە خان فەرموو.

بەڕێز شمسە سعید محمود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەپێناسەکەدا من عەقدی تەرازی لەگەل لیژنەی ژناندام، راستە یەکێك لە روکنەکانی عەقدە، بەڵام ئەم عەقدە جیاوازە، عەقد خۆی کە ئەکرێت لەبەیع و شیرایە، مەسەلە دەبێت زمەی مالی ئەغلەبیەتی تیدابێت، بەڵام ئەمەی بەینی ژن و مێرد خوای گەورە کە بەمیساق ئەمەی هێناوە، بەمیساقیکی غەلیز جیایە لەو عەقدا، راستە مەسەلەی نەفەقەکە، مەسەلەی تەلازومی مالی تێئەکەوێت، بەڵام لەبەر ئەوە پێم باشە عەقدی تەرازیبێت، چونکە هەر بەو عەقدەیشەوە پێشترکراوەو کۆمەڵێك ژنیش بەناچاری

بەشوودراوەو، یان خۆی سووتاندووە، یان خۆی کوشتووە، لەبەر ئەوە پێم باشە تەرازیەکە بێت وتەسبێت بکرێت، بەنیسبەت مەوەدەو رەحمەیشەوە بۆ زیاد بکرێت لەگەڵ ئەوەی ماڤ مرۆڤن، لەبەر ئەوەی رەحمە لێرە ئەوە ناگەیەنی کە پیاوەکە بەزەیی بە ژنەکەدابێت وکەلیمەیەکی سوك بێت، یان ئافرەت کەم بکاتەوە، بەعەکسەوە خوای گەورە کە باسی دەکات مەوەدەو رەحمە لەبەینتانا بێت، مەعنای وایە وەکو شەریکەیەك وایە بەینی ژن و پیاو ئەگەر رەئس مالەکەی دڵخۆشی و سۆزوبەزەییە، ئەگەر ئەم رەبتە هەبێت لەبەینی ژن و پیاو ئەو کێشانە و ئەنواعی توندو تیژی روو نادات، لەبەر ئەوە پێم باشە ئەو رەحمەیەیش لێرەدا تەسبیت بکرێت، بەنیسبەت مەسئوولیەتی موشتەرەکەوە من لەگەڵ رەئیەکەی کاك عادلم، مەسئوولیاتی موختەلیف بێت باشترە، چونکە ئەمە سبەینی تەعریف زۆر زۆر موهیمە لەوانەیە ئەگەر ئەمە تەسبێت بکرێت بەو نیتاقە تەسکە دوایی لەبڕگەکانی کە وەکو نەفەقەو میراتا ئەڵێن مەسئوولیەتەکە موشتەرەکە، لەبەر ئەوەی نەفەقەکە ئەبێت ژن و پیاو وەکو یەك بێت ومیراتەکەیش وەکو یەك بێت، رەنگدانەوەی بەسەر ئەو مادانەی تر هەیەو ئیشکال دروست دەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك د. کمال فەرمووو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەبەر ئەوەی ئەمە حاڵەتێکی زۆر زۆر گرنگە پێویستە ئەم شروتانە زۆر بەوردی دەست نیشان بکرێت وزۆربن و وازیح بێت، پێش ئێستا زۆر عەقد کراوە، بەڵام عەقد پێکراوە، یەعنی ئێمەیش پێویستە لێرە روونی بکەینەوە ئەو ئافرەتەی، ئەو ژنەی کە بەشوو دەدرێت ئەچنە پێش قازی بەتەنها قازی لەخۆی بپرسێت پاشان بەجەماعی لیێ بپرسێت، چونکە زۆر ئافرەت هەیە منداڵە ئەترسێت لەبەر شەرمی باوك و برای ئەڕوات عەقدەکات وئەڵێت باشە، بەڵام بەدڵی نیە، بۆ ئەوەی قازی موتمەئن بێت، پێویستە ئەم نوقتەیە موراعات بکرێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوباس بۆ ئەوانەی کە قسەیان کرد، هەموو رەئیەکان وازیحە، کاك د. نوری ماوە، فەرمووو.

بەڕێز نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من بەداخەوە کەوا هەستەکەم، ئێمە خۆمان بەدەستی خۆمان زمانی کوردی دەشێوێنین وشەی عەقدمان کردووە بەگرێبەست کە لەزمانی کوردیدا نیە، گرێبەند هەرچۆن بێت باشترە، لەبەر ئەوەی ئێمە تەبعەن رێکەوتنمان هەیە لەزمانی کوردیدا رێکەوتن، ئەگەر بەمەعنای ئیتیفاق بێت، ئیتیفاق لەعەقد گەلێك فراوان ترە، من بۆیە پێشنیازی ئەوە دەکەم بەزمانی کوردی بۆ ئەو پێناسەیە بوترێت، رێکەوتنێکی ئارەزوومەندانەیە لەنێو ژن و پیاودا بەمەبەستی دروست کردنی خێزان لەسەر بنەمای خۆشەویستی

وبەرپرسیاریەتی هەردوو لایان بەپێی حوکمەکانی ئەم قانونە، کە ئێمە وتمان بەپێی حوکمەکانی ئەم قانونە پاشان کە دەچینە ناویەوە کۆمەڵێك ئەرکی لەسەر شانی هەردوولا داناوە هەموویان دەگرێتەوە، ئێمە ئەگەر بەشێوەیەکی گشتی بڵێین هەموو لایەك ئەوە ناتوانین، بەڵام ئەگەر بڵێین بەپێی حوکمەکانی ئەم قانونە ئەوانەی کەوا لەو قانونەدا هاتووە پاشان روون دەکرێتەوە، ئەوە دەکەوێتە سەر شانی هەردووکیان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دووکەسی کەیش ڕێگایان دەدەم قسە بکەن، کاك مەلا ئەنوەرو کوردستان خان، فەرموو کاك مەلا ئەنوەر.

بەڕێز مەلا انور محمد غفور:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەنیسبەت عەقدی تەرازی، ئێمە لەمادەی شەشەم عیلاجی ئەوەمان کردووە لەهەموار کردنی مادەی نویەم دەڵێت: (لایحق لاي من الاقارب اکراه اي شخص ذکرا کان ان انثی علی الزواج دون رضاهم)، یەعنی ئەوە تەعریفێکی کردووە لەوێ نابێت بەهیچ شێوەیەك ئیکراه بکرێت، کەواتا ئەگەر (عن تراضي) هەبێت، یان نەبێت زۆر تەئسیرناکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرموو کوردستان خان.

بەڕێز کوردستان پیرداود قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یەکەم جار من رەخنەیەکم هەیە لەهەندێك لەو برادەرانە، وڕێزیشم هەیە بۆ قسەکانیان کە باس دەکەن و دەڵێن ئێمە لەبەر دڵی ئێوە دەدەین، بۆ لەبەر دڵی ئێمە، ئێمە یاسایەك دەردەهێنین، نازانم یەعنی دەیانەوێ رەحم بە ئێمە بکەن، شتێکی وانیە ئەو قسە، یەعنی ئەو قسە خۆش نیە، یەعنی لەبۆ قانون ئەو قسەبکەن لێرەدا بۆ دڵ نەوایمە، چونکە ئەوانیش دایکیان هەیە، خوشکیان، خێزانیان هەیە هەموو شتێك، ئەوانیش هەر ئافرەتن، ئەو شتەجوان نیە بۆ ئەندام پەرلەمانێك باسی ئەو شتەبکات بەراستی، دووەم من پشتگیری لەپێشنیارەکانی سۆزان خان دەکەم، سێهەم لەگەڵ ئەوەیدامە لەم پرۆسەدا یەعنی هاوسەرگیری و رەزامەندی زیادبکرێت لەبەر دووپاتکردنەوەی هاوسەرێتی هاوبەشە لە یاساداو هەروەها لێرە دان نانە بەرۆڵی دایك، چونکە دایك زۆر دەوری هەیە، ئێمە بەس تەنها باسی پیاو نەکەین، باباسی دایکەکەیش بکەین و هەر وەهایش مەسئوولیەتی موشتەرەکە تەنها مادی نیە، مەعنەویش هەیە لێرانە، کە مەعنەوی لێرە باس بکەین زۆرشت هەیە کە لە رابردوودا لە هەشتایەکان، لە حەفتایەکان پیاومان هەبوو پێشمەرگە بوو، ئەو دایکە ئەو منداڵانەی بەخێو دەکرد بەهەر شێوەیەك، پیاو ئاگای لێ نەبوو، جاری وا هەبوو نە مام مەسئوولیەتی هەڵدەگرت، نە باپیر، نەبرا کەس مەسئولیەتی هەڵنەدەگرت، دایکەکە هەڵیدەگرت، ئەوجا ئێمە لێرە حەزدەکەین بۆ ئەوەیە کە لەیاسادا هەبێت ودیاریش بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

فەرموو كوێستان خان.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من پشتگیری ئەو ڕەئیەی كوردستان خان دەكەم كە ئەو تەعریفە بكرێت بە دوو فەقەرە، تەئیدی فەقەرەكەی دووەمی دەكەم ئیزافەبكرێت، پشتگیری ڕەئیەكەی د.كمال دەكەم كە شێوازێك بدۆزرێتەوە كە فیعلەن كچان بەتەنها ڕەزامەندیان لێ وەربگیرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

د. ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

سێ وچوار تێبینی و پێشنیار خرایە روو، یەكەمیان سەبارەت بەزیادكردنی وشەی تەرازی، هەموو گرێبەستێك ئەساسەكەی تەرازیە، واتا ڕەزامەندی هەردوو لایان، شكلیەتێكی تێدا نیە، ئیلا ئەگەر دەقێكی یاسایی تێدا بێت یان هەردوو لا لەسەری ڕێكەون، بەڵام لێرە كێشەكە لەچیدایە، ئەو پێناسە لەیاساكەدا هەبووە، بەڵام لەواقیع كێشە زۆر بووە، واتا زۆرلێكردن هەبووە ئەوەی كە مامۆستا مەلا ئەنوەر ئیشارەی پێكرد، ئیكراهەكە ئەوە ڕێگایەكە لەئیجباركردن وزۆركردن مادام ئەصل لەعقود تەرازیە، ئەو وشەیە زیادبكرێت لەپێناسەكە بەشێك كێشەكان چارەسەر دەبێت، سەبارەت بە مەسئولیەتی موشتەرەكەو پێشنیاركراوە مەسئولیەتی موختەلیفە، هەردووكیان مەسئولیەتن، بەڵام لێرە مەسئولیەتی موختەلیفە ئەو مەعنایە نادات كە مەبەستمانە لەمادەكە زیادی بكەین، هەر دەبێت مەسئولیەتی موشتەرەكە بێت، مەسئولییەی موختەلیفە قەبوڵ نیە، چونكە مەعناو مەبەست لەیاساكە دەگۆڕێت و باس لەوە كرا مەوەدەو ڕەحمە كە شتێكە بۆ ئافرەت دەكرێت، ئەوە باسی تەكوینی ئوسرە دەكرێت، پێكهێنانی خێزان تەنها مەبەست ئافرەت نیە لەو بڕگەیە، تكاتان لێدەكەم بەوردی بیخوێننەوە، پێكهینانی خێزان لەسەر ئەو بنەمایانە نەگوترایە بەرامبەر بەئافرەت، ئەو شتانەبكرێت خێزانیش ئافرەتەكە دەگرێتەوە وپیاوەكەیش دەگرێتەوە، زۆر لە هەمواركردنەكە وپێشنیارەكان مەبەست ئافرەت نیە، مەبەست خێزانە، بە مەبەست پێشنیارێك كراو چەند ئەندامێكیش پشتگیریان لێ كرد، لایەنەكان ئاگادار بكرێنەوە، ئاگادار بكرێنەوە مافەكانیان چیەو ئەركەكانیان چیە، ئەو مادە تایبەتە بە پێناسەی گرێبەستی هاوسەرێتی، لەو مادەیە باس لە تەفاسیلەكان و وردەكارێكانیان ناكرێت، دوای ئەوانەی كە ئەو گرێبەستە دەبەستن لایەنەكان كامل ئەهلیەنە، ئەهلیەتیان تەواوە، دەزانن ئەنجامەكانی ئەو گرێبەستە چیە كەتووشی دەبنەوەو تووشیان دەبێت ئەو مەسئولیەتە كە هەڵدەگرن، بۆیە ئەو مادە تەنها تایبەتە بە پێناسە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خلیل فەرمووو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە مەبدەئێك هەیە بزانین هەر قانونێك کە دایئەنەین یان تەعدیلی بکەین، جێگای دیراسەیە لەموختەسین بەیانی دیراسات لەسەری دەکەن، ئەبحاس لەسەری دەکەن، خەڵکانی تر ریسالەی ماجستێرو دکتوراو ئەوانە لەسەری دەکرێت و ئەو کاتە حوکم دەکەن لەسەر موشەرعی ئێراقی ئەو فەترە چەند مونتەبیە بویە بۆ شتی ئەساسیات، ئایە تەعریف لازمە چی تێدابێت چی تێدانەبێت، ئەحکام چۆن بێت، چۆن نەبێت، عقودو ئەوانە شەبەکەیەکی موتەرابتە پێکەوە، قەوانین موتەرابتە لازمە ئاگامان لەیەکتر بێت ئەمە مەبدەئێکە رۆژێك نەیەت یەکێك بێت بڵێت والله دەورەی پەرلەمانی فلان ساڵ کەسی وای تێدانەبێت کە مونتەبیە بێت بۆ ئەمە، هەتا دەقیق بین لەو مەسەلەکان، ئەمە وەکو مەبدەئێکە ئەوە یەك، دوو ئێمە بزانین ئەمە تەعریفێکی تر کرایە، هەموار کرایە فەقەرەی یەك هەتا مادەی سێ لەقانونی ئەحواڵی شەخسی، مەبەستمان لەو تەعدیلە چێە، مەبەستی حکومەت لەو مەشروعە کە ناردی چیە؟ ئەمە یەکێك پێشتر وتبووی: الزواج عقد بین رجل وامرأة تحل له شرعا، یەعنی بەس باسی ئافرەت بوو، لێرە شتێکی باشکرایە یەعنی، یحل کل منها للاخر، کەمەوزوع ئەوەیەو لەو ئەوەی تریش هەر تەحسیل حاسیلە و ئەمە دەگەیەنێت، بەڵام ئەمە نوقتەیەك بوو، پێشتر وتبووی: غایتە انشاء رابطة الحیاة المشترکة بین الرجل والمرأة، ئەمە موافیقی ئەم ئایەتەیە (ومن ایاته ان خلق لکم من انفسکم ازواجا لتسکنوا الیها وجعل بینکم مودة ورحمة) ئەوە یەعنی غایەتی یەکەمە، غایەتی دووەم لەتەعریفی پێشتری ئەصلی وتبووی (النسل، انشاء رابطة بین الرجل والمرأة)، (النسل) ئەویش موافیقی ئایەتێکە لەسورە النحل (والله جعل لکم من انفسکم ازواجا وجعل لکم من ازواجکم بنین واحفاد ورزقکم من الطیبات) لێرە لەو تەعریفی ئێستا وتی: (غایته تکوین الاسرة علی اسس المودة والمسؤولیة المشترکة)، من دەڵێم ئەم تەعریفی ئێستا شتێکی باشە، عەناصری تەعریف هەموو تێدانە وغایەتیش تێدایە ئەو نەسلەی تێدانیە، چونکە شەرت نیە نەسل بێت و زەواجی عەقیمیش دروستە، یەعنی مەعنای ببێت یان نەبێت ئەوەتا، ئەوە یەك، دووەم تۆ ئەڵێت مەسئولیەی موشتەرەکە، بەڵێ بینای ئوسرە ئەقدس ئەلرەوابێتە، ئوسرە موهیم ترین بینائە وعەقدەکە زۆر زۆر موقەدەسە، مەسئولیەی موشتەرەکە تێدایە بەحوکمی زۆر ئایات و زۆر ئەحادیس وئەوە میساقێکە وەکو میساق تو دائەنەی ئەڵێت غەلێزە ئەوە مەعنای مەسئولیەی موشتەرەکەی تێدایە قوران ئەڵێیت: (فإن ارادا فصالا عن تراضي منها وتشاور فلا جناح علیهما)، لەمەوزوعی فیصام وئایەتێکی تر دەڵێت: (واتمروا بیَنکم بالمعروف)، باسی زەوج وزەوجەیە، الاتمار لەفزی الاتمار موشتەرەکە، یەعنی (یامر بعضهم بعضا)، یەعنی لەهەردوو تەرەفە مەوزوعی تەشاورە تێدا، لەحەدیسی صەحیح، پێغەمبەر (ص)

ئەڵێیت: (كلكم راعي وكلكم مسؤول عن رعيته)، له عەینی حەدیسەكه ئەڵێت: (الزوج راعي في بيت اهله ومسؤول عن رعيته والمرأة راعية في اهل بيتها ومسؤولة عنها)، یەعنی مسئولیەی موشتەرەكه شتێكی زۆر تەبیعی دەبێت، بەڵام تۆ لێره بێژێت (عقد تراضي) كەلیمەی (الراضي) له قانونی مەدەنی ئەركانی العقد لەمادەی 77 یەكەم دانەی (التراضي) مەقصەد (بالتراضي) یعنی صیغەیە، صیغەیش یەعنی ئیجاب وقەبوڵە، ئەم ئیجاب وقەبوله دوو تەرەفن (وتراضي) تیدایە، چونكه یەك ئەڵێت ئەوەم عەرز كرد، دووەم ئەڵێت (قبلت)، ئەمە رەزای خۆی تێدایە، دووەم ئیجبار لەقەوانینی ئێراقی نیە، یەعنی ئەویش موخالیفە، سێهەم: (الزواج بالاكراه)، جریمەیەو عقوبەی لەسەرە، چوارەم: زواج خاریج مەحكەمە نابێت، وئێستا لەمەحكەمە هەر قازیەك وەختی تەزویجی كچێك ئەكات، دەڵێت: تۆ رازیت؟ تەعەدا لەتۆ نەكرایە، من ئەڵێم یەعنی هەبێت یان نەبێت هەر خۆی تێدایە لەهەموو قەوانینی ئێراقی لەمەعنای عەقد، لەمەعنای سیغەكەی ئیجاب وقەبوڵە روكنی عەقدە، ئەمە هەمووی تێدابێت، تێدابێتیش بڵێم هەر كەلێمەیەكی زیادە بەس زەرەر نادات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك كرخی فەرموو.

بەڕێز كرخی نجم الدين نورالدين:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە بەراستی بەنیسبەت ئەو وشەی (والرحمة) پاش (المودة) جەنابی ماموستا محمد فرج شەرحی كرد بۆ هەردووكیانە، یەعنی وا نیە ئەوەی كه رەئییك دەرچوو كه وتی ئەوه بۆ دڵنەواییە و بۆ ئەوەی كه بەزەیی بەژندا بێتەوە، یەعنی خۆ جار جارە رەحمە هەر بۆ پیاو نیە بۆ ژنیشە، دەبێت بەرامبەر بەمێردەكەی رەحیمە بێت، یەعنی با وا تەفسیر نەكرێت ئەو شتانەی كه لێرە نووسراون تەنها شمولی پیاو دەكات، شمولی هەردووكیان دەكات، چونكه ئەوە موئەسەسەیەكی موقەدەسە پێكهاتووە لەژنێك ولەپیاوێك وپاشان منداڵیشیان دەبێت، بەنیسبەت تەرازی و ئەوەی دوو مەوزوع هاتە گۆڕێ، تەرازی ئێمە هیچ خیلافمان نیە، بەراستی با تەرازی هەبێت خۆی ئەصلەن وەكو باس كرا تەرازی نەبێت عەقدەكە ناكرێت وباتڵ دەبێت ئەگەر تەراوی نەبێت، بەڵام من پرسیاردەكەم ئەگەر بەنووسینەوەی كەلیمەی تەرازی ئەو كێشەیە ئیكراه كەئێستا لەناو كۆمەڵگای ئێمەدا هەیە ئەگەر پێی چارەسەر دەبێت من دەڵێم با دە جار بینووسین نەك یەك جار، با دە جار تەرازی بنووسین، بەڵام ئەوە پەیوەندی بە پێشكەوتنی رادەی رۆشنبیری كۆمەڵگاوە هەیە، پەیوەندی بە پێشكەوتنی رادەی كۆمەلایەتیەوە هەیە، هەتا چەند پێشكەوتووە لەم بارەیەوە، ئەوە بەنووسینی وشەیەك نابێت، مانیعمان نیە، ئەگەر بنووسرێت، من لەگەڵ ئەوەم كه بنووسرێت، بەڵام پێم وایە ئەگەر كچێك بەتەنها لێیشی بپرسرێت كه چووە پێش قازی، ئەگەر تەهدید كرابێت لەلایەن بابی ومامی وبراكەی و هەموو لەپێش دەرگا ئینتیزاری ئەوە دەكەن كه بزانن چی دەڵێت والله لەسەر ئەوەی كه تەرازی نوسرایە، ئەوە حەل دەبێت، وانیە تەهدیدەكەی ئەوان دەیخوات، ئێمە كۆمەڵگاكەمان وایە، بۆیە

پێم وایە ئەصلەن پەیوەندی بەرادەی پێشکەوتنی کۆمەڵگاوە هەیە ئەو مەسەلەیە زیاتر، دەبێت ئێمە موحاوەلەی ئەوە بکەین ئەو شتە جەزرییەن حەل بکرێت لەعەقدەکەدا، خۆی ئەصڵەن عەقد کە تەرازی تێدا نەبێت، عەقدەکە باتڵە، بەنیسبەت ئەوەی کە دەبێت هەموو شروتێك بنووسرێت بۆ زەواجەکە، هەموو شروتێك کە سۆزان خان باسی کرد، من پێم وایە ئەوە زەواج تەعقیدتر دەکات، بەڕاستی من یەعنی لە مەسەلە روحییەکەیش زیاتر بە دوور دەکەوێت مەسەلەکە، باشە ژیان شتێکی، عەمەلییەکی موستەمیرە، پێشهاتی زۆری تێدایە، تۆ چی دەزانی لە ئایندەدا چی دەبێت هەتا هەموو شروتەکان بنووسیت، باشە ئەگەر پیاوەکە ئیفلیج بوو ئەوکات ئەو شروتە دەنووسێت؟ ئەگەر ئیفلیج بوو من چی دەکەم؟ یان پیاوەکە ئەگەر تۆ شتێکت بەسەر هات چی دەکات؟ من پێم وابی شتەکە ئسوڵی تربێت جوانترە و ئەساسی ئەوە بێت کە تەرازی بێت لەبەینیان، یەعنی عەقدەکە تەجرید نەکرێت لەمەسائیلی خۆشەویستی وروحی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، زۆر قسەکرا لەسەر ئەو مەوزوعە ومن خولاسەی قسەکان جاری پێش هەموو شتێك ئەو موقتەرەحە تازەیە کە دەڵێت دەبێت قازی ئیلزام بکرێت، من پێم وایە تەحسیل حاسیلە، من خۆم کۆری قازی بوومە، زۆریش دیومە و پێش هەموو شتێك قازی ئەوە مەسئولیەتێتی، ئەوە بەدیهیەتێکە ئەوە پێش ئەوەی ئەو عەقدە بکات دەپرسێت رازیە یان نا؟ ئەو شروتانەیش کە دانراون لێرە لەمەحکەمە بەتەئکید دەبێتە ئیستیمارەیەك ئەو کەسەی کە دەیەوێت زەواجی دووەم بکات ئەو ئیستیمارەی دەبێت پڕ بکاتەوە، ژنەکەیش و پیاوەکەیش هەردوو لا ئیلزامی پێدەکرێت، ئەو هەموو شتانەی تێدادەبێت بەراستی، فەقەت ئەوەی تەرازیەکە، کاك عادل باسی کرد عەقد بەبێ ئەوەی بنووسی تەرازی، تەرازیەکەی تێدایە، بەڵام چ زەرەرێکی نیە تەئکید بکرێتەوە، کە مادام زەری نیە، داوای لیژنەی داکۆکیکردن لەمافی ئافرەتان وژنانە بەقەوەتریشی دەکات، من پێم وایە شتێکی تەبیعیە، دەمێنێتەوە سەر کەلیمەی رەحمە ئیزافە بکرێت، دوو رەئی هەیە هەندێك دەڵێن باشەو هەندێکیش دەڵێن ئەوە رەبتی بەهەندێك شت هەیە، هەندێك ژن وئافرەت زەعیف پێشان دەدات، وەکو بڵێت پێویستی بەرەحم و شتی وایە، پێشتر لەپێناسەی پێشوودا حەیاتی موشتەرەك هاتووە، بەینی مەسئولیەتی موشتەرەك و مەسئولیاتی موختەلیفە فەرق هەیە، مەسئولیەتی موشتەرەکە، عائیلەیەکن پێکەوە دەژین، مەسئولیاتی موختەلیفە جیاوازە، تەفسیری جیاوازی بۆ دەکرێت، بۆچی موشتەرەك نەبێت؟ هەردووکیان لێرە مەسئوولن، لەبەر ئەوە یەعنی موختەلیفە دەرگای دەکرێتەوە، موختەلیفەی چ، ئەوە عائیلەیەکە، ئوسرەیەکە لەناو ماڵەکەدا مەسئولیەتی هەردووکیانە وهاوبەشن، یەعنی لێپرسراوەتی هاوبەشی بۆ بنووسی، لێپرسراوەتی جیاجیا؟ لێپرسراوەتی هاوبەشی بەرامبەر ئەو عەقدە بنووسرێت زۆر زۆر جوانترە، بۆیە من لەجیاتی رەحمەکەیش پێم وایە ئەگەر بێت بنووسن: علی اسس المودة والحیاة والمسؤولیة المشترکة، ئەگەر ئەوە بکەن، حەیاتەکە لەئەساسیشدا لەقانونە کۆنەکە حەیاتی موشتەرەکە هاتووە، ئێمە مەسئولیەتەکەمان ئیزافەکرد،

ومەوەدەكەیش هاتووە ولیژنەی مافی مرۆڤیش پشتگیری لی كردووە، لەجیاتی رەحمەكە بۆ ئەوەی دوو رەئیەكە نەخەینە موناقەشەوە، (المودة والحياة والمسؤولية المشتركة)، ئەوە پێم وایە لێرە جێگای زۆر باش دەگرێتەوە، لەبەر ئەوە من پێش هەموو شتێك بۆ ئەوەی هەمووی پچر پچر نەكەینەوە ئەو موفتەرەحاتەی كە كۆم كردوەتەوە ئەكسەریەتی بەو شكلە دەیخوێنەمەوە، ئەگەر رازی بوون دەیخەمە دەنگەوە، ئەویش ئەوەیە بەعەرەبیەكەی وایە: (الزواج عقد تراضي بين رجل وامرأة يحل به كل منها للاخر شرعا غايته تكوين الاسرة على اسس المودة والحياة والمسؤولية المشتركة طبقا لاحكام هذا القانون)، پێتان باشە؟ ئەوەی كە پێتان باش بێت كە ئیلزامی قازی بكرێت دەكرێت وەكو فەقەرەیەك دواتر باسی بكرێت لەشروتەكاندا، بڵێین: (على القاضي افهام الطرفين)، كاك شێروان رەئی جەنابت جیە؟ بۆ ئەوەی كە دەڵێت ئیلزامی قازی بكرێت، كاك د. كمالیش ئاماژەی پێكرد، سۆزان خانیش نووسیەتی (على القاضي افهام طرفي عقد الزواج قبل ابرامه بما لهم من حقوق وواجبات والصيغ المختلفة وفق احكام هذا القانون)، ئەگەر ببێتە برگەیەك لەشروتەكان، منیش پێم وایە ئەگەر قازیەكی ئاگاداربێت لە قانون وشتی وا دەبێت ئەوە بەدیهیاتە لەسەری، یەكەم شت ئەوە ئەگەر ئیزافەیش بكرێت لێرە ئیزافە ناكرێت، چونكە ئەوە پێناسەیە عیلاقەی نیە، لەشروتەكانا دەتوانیت بیكەیتە خاڵێك، لێرە جیگای نیە موتڵەقەن، تۆ عەقدەكەی بەینی ژن وپیاوەكە باس دەكەی، على القاضي، دەكەیتە چی؟ دەیكەیتە وەكو شەرتێك تەرحی بكات، دەكرێت لەوێندەر باس بكەین لەپێناسەكە باس ناكرێت، لەشەرتەكانا لەوێندەر دەڵێت یەك، دوو، سێ، دەتوانیت فەقەرەیەك لەئەخیرا تەرح بكەین و بڵێین لەسەر قازیە ئەو شروتەیش هەیە، كاك شێروان لەپێناسە دەكرێت ئەوە باس بكرێت؟ فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەوە میكانیزمێكە بەراستی قەزا لەسەری رۆیشتیە ماوەیەكی دورودرێژە، فەرزكە لێرە تۆ ئیلزامت كرد، ئەگەر قازی بەكوێی نەكرد چێ لێدەكەیت؟ من ئەوە بە مەنتیق تەعامولی لەگەڵ دەكەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

نا مەسئولیەتەكە تەحەمول دەكات، هەیئەتی قەزا دەبێت موحاسەبەی بكات، كاك كریم فەرموو.

بەڕێز كریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بەراستی ئەگەر تەعریفەكە وەكو خۆی بمێنێت زۆر زۆر باشترە، ئەگەر تەرازیەكەی بۆ زیابكرێت، حەیات ئیزافە بكرێت پێم وایە پێناسەكە لەنگ دەبێت ئەوە یەك، دوو ئەوەی پێشنیار كرا لەلایەن سۆزان خانەوە پێم وایە وەكو فەقەرەی یەكەم لەگەڵ تەعریفەكەدا كە بەمادەیەكی موستەقیل لەدوای تەعریفەكە بێت شتێكی زۆر باشە، بۆیە لێرە باس بكرێت باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك عونى فەرمو.

بەڕێز عونى كمال سعيد بزاز:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

خوشك وبرایانی پەرلەمانتاران.

له ماددەی شەشی قانونی ئەحوال شەخصی، ئەو شتانەی كە تازە قسەی لەسەر دەكرێت هەموو موعالەجە كراوە، ئەگەر دەتانەوی با بۆتان بیخوێنمەوە بۆ ئەوەی زیاتر ئاگاتان لەوەزعەكە بێت.

المادة السادسة:

اولاً : لاينعقد عقد الزواج اذا فقد شرطا من شروط الانعقاد او الصحة المبينة في مايلي:

أ-اتحاد مجلس الايجاب والقبول.

ب- استماع كل من العاقدين بكلام اخر واستيعابهما بانه المقصود منه عقد الزواج.

ج- موافقة القبول بالايجاب.

د- شهادة شاهدين متمتعين بالاهلية القانونية على عقد الزواج.

هـ- ان يكون العقد غير معلق على شرط او حادثة غير محققة.

ثانيا: الزواج بالكتابة للغائب لمن يريد ان يتزوجها بشرط ان تقراء الكتاب او تقراه على الشاهدين وتسمعهما عبارته وتشهد هذا على انها قبلت الزواج منه.

ثالثا: الشروط المشروطة التي تشترط ضمن عقد الزواج معتبرة يجب الايفاء بها.

رابعا: للزوجة طلب فسخ العقد عند عدم ايفاء الزوج بما اشترط ضمن الزواج.

واتا ئەو شتانە هەمووی لێرە باسكراوە، تەعدیلاتەكەیش ئێستا لە پرۆژەكەیدا هاتووە تەنها دوو برگەی دەگرێت، دەوڵەمەند دەبێت، بەڵام ئەوانە هیچی پێناوێت لە پرۆژەی نوێ ئیزافە بكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك د. نوری فەرموو.

بەڕێز د. نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لەڕاستیدا ئەوانەی كە ئێستا باسی لێ دەكرێت لەكاتی پێداچوونەوە بە پرۆژەكەدا هەمووی تاوتوێ كران، لەپێناسەدا پێویست ناكات باسی ئەوانە بكرێت، بەڵام لەكاتی باس كردنی مەرجەكان بەتایبەتی مەرجی ئەوەی كە ژنەكە داوابكات كە ئەو پیاوە نەتوانێت ژنەی بەسەر بێنێت باس لەوە كرا كەوا فۆرمێكی تایبەتی لەلایەن دادگاوە چاپ بكرێت ودابەش بكرێت بەسەر هەموو ئەو كەسانەدا، ئەو شتانە بەروونی تێدا دیاری بكرێت، بەڵام لەوەیشدا وترا كە پێویست ناكات بە قانون دیاری بكرێت پاش پەسەند كردنی قانونەكە، وەزارەتی داد دەتوانێت بەرێگەی رێنمایی ئەو شتانە روون بكاتەوە لەهەموو دادگاكانی كوردستاندا ئەو فۆرمە دابەش بكرێت و دادوەریش دەتوانێت یەكە یەكە لەهەردوولا بپرسێت، ئایا

دەتەوێت پیاوەکە ژنت بەسەر بهێنێت یان نا؟ ئەگەر وەڵامی بەروونی دایەوە ئەو کاتە دەچەسپێنرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تەئییدی بۆچوونەکەی من دەکەیت، فەرموو خەمان خان.

بەڕێز خەمان زرار اسعد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە جاری بۆ جەوابەکانی بەڕێز کاك عەونی لەم شەرتانەی کە بەڕێزی خوێندیەوە، بەڕاستی هیچ ئەوانەی کە باس دەکرا، ئەوانەی ئەو فەقەرەی دەمانەوی ئیزافەی بکەین لەناو ئەوانەدا نیە کە خوێندیەوە، بەدەر لەوەی کە فەقەرەیەکی تێدایە کەبەپێی تەعدیلات ئەمە ئیلغا کراونەتەوە ئەمە لایەك، دوو: ئێمە کە دەمانەوێ ئەم فەقەرەیە ئیزافە بکرێت کێشەکەی ئێمە لەوەدایە لەگەڵ عەقڵی حوکامەکانی ئێمەیە، لەگەڵ ئەو عورفەیە، لەگەڵ ئەدائی رۆژانەی قازیەکانی خۆمانە کە بەراستی ئێمە خۆمان دەزانین لەمەحاکمیش بووینە، ئەزانین کە بچێتە مەحاکمی ئەحواڵی شەخصی چ هۆسەیەك و چ هەڵایەکە، وە ئەشزانین بەڕاستی حاکم ئەوەندە بەئسلوبێکی خێرایی وبەبێ خوێندنەوەی ئەم هەموو تقوسەی کە پێویستە بیکات، نایکات لەبەر ئەوە ئەمانەوێت ئەم جارە هەوڵدەین هەندێ گۆڕان ئەگەر گۆڕانی زۆر بەسیتیش بکەین و لەچوار چێوەی شەرعیشن، بەڵام بتوانین هەندێ گۆڕانی زۆر بەسیت دروست بکەین، من پێم وایە بەڕاستی کاتێك ئێمە نەسێکی قانونی یان فەقەرەیەك زیاد دەکەین لەعەقدی زەواجا بڵێین بەقازی ئەبێت زۆرتر وەخت بدات بەو تەرەفە یان نە، چونکە خۆمان دەزانین عەقدی زەواج یان بابڵێین مونەزەمەی زەواج پێویستی بەڕاستی بە هەندێك تقوس و ئەوەی گەورە هەیە، بەڕاستی پێی بدرێت، ئەگەر قازی بێت و هەردوو تەرەفەکە بەرامبەر خۆی دابنێت و زۆرتر حقوق وواجیباتیان بدات ئەمە لەلایەك، لەلایەکی تر سەرۆکی پەرلەمان کاتێك ئێمە داوا دەکەین سیغەی جیاوازی یان شێوەکانی جیاوازی گرێبەندی زەواج بۆ هەردوو لایەنی گرێبەندەکە باس بکرێت وئاشکرا بکرێت، ئاخر بۆچی ئێمە ئەبێت مانیع بێن لەبەردەم ئەوانە، بۆ نموونە یەك لە گرێبەندەکانی زەواج کە لەناو شەریعەی ئیسلامیشدا هەیە کە رێگا بەژن دەدات عیسمەتی خۆی بە دەستی خۆی بێت، یەعنی تەلاق بەدەستی خۆی بێت، ئەمە لەچوارچێوەی شەرعدا هەیە ئەوە لە قانونی ئەحواڵی شەخسیش بەپێی مەزاهیبیش رێگای پێدراوە، ئێمە هەتاکو ئێستا بینیومانە هیچ قازیەك ئەم حەقە بەژنان بدات؟ یان ئەم شێوەیە، حەقی هەیە وەکو حەق، بەڵام بینیومانە ئەمانە لەعورفدا یان لەژیانی رۆژانەدا ئادابکرێت، لەبەر ئەوە بەڕاستی زۆر پێداگیری دەکەین لەسەر ئیزافەکردنی ئەو فەقەرەیە، واتا ئەم شتانە هەر خۆتان ئەڵێن ئێمە مانیعمان نیەو لەسنووری شەرعیش دەرنەچووەو ئەی کوا، ئەی کاکە بۆ رێگری ئەکەن لێگەرێن با ئیزافە بکرێت فەقەرەکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، فکرەکە گەیشت، کاك شێروان نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەراستی نابێت یەعنی لەهۆڵی پەرلەمان ئیهانەی قازی بچێتە مەحازری جەلەساتی ئێمە بەراستی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

با کەلیمەی یان وشەی هەندی قازی شەتب بکرێتەوە لەمەحازری جەلەسات، کاك عونی جەواب بداتەوە دوای ئەویش صبریە خان قسە بکات، کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

جەنابی سەرۆکی پەرلەمان خەمان خان ئیشارەتی بەوە دا کە مادەی شەش تەعدیل کراوە، دەمەوێت تەوزیحی ئەوە بدەم کە مادەی شەش هەمووی تەعدیل نەکراوە جگە لەدوو بڕگە، یەك: فەقەرەی یەك، (د)، دوو: فەقەرە سێ، فەقەرە سێ بەوەزعێك هاتووە کە ئیشارەتت پێدا، (للزوجة ان تشترط علی الزوج عند عقد الزواج تفویضها بالتطلیق)، مادام هەموو فەقەراتەکانی دیکە ماوە ئیشی پێدەکرێت وزیاتر باروونی بکەمەوە، پاش پەسەندکردنی ئەو یاسایە بەو شروتانە کە لەیاساکەدا تەسبیت دەکرێت حەتمەن ئیستیماراتی عەقدی زەواج دەگۆڕێت کەلێرە ئەوانە ئیلزام دەکرێت مەحاکم لە ڕێگای سوڵتەی قەزائی ئیستیمارەی نوێ دابەش دەکرێت وئەو شەرتانەی کە لەقانونەکەدا هاتووە پەسەند دەکرێت و هەموو لەئیستیمارەی نوێ تەسبێت دەکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دواکەس صبریە خان قسە دەکات فەرموو.

بەڕێز صبریە غفار امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕێزان، ئافرەتان ئەڵێن، ژنان ئەڵێن، بڵێن بکرێت بە چوار دێر، پێنج دێر حەقی خۆمانە، چونکە بەراستی لەئەرزی واقیعدا ئەو مەرجانە ڕەنگی نەداوەتەوە، بەڵام ئایا بەنووسین ئەو گرفتەی ئێمە چارەسەر دەبێت، ئەمە خاڵێکە کە بەراستی ئێمە دەبێت تەغیراتەکان لەشوێنێك بکەین، بەتەعلیمات لەدەزگای پەیوەندیدارەوە ئیشی پێبکات وپێی هەڵسێت وتەفاسیلەکان لای ئەوەوە بێت وئەمە مەتن بێت وسەقافەی ئەو کەسانەی کە دێن لەناو عەقدەکەدا ڕۆڵ دەبینن ودەوریان هەیە، خاڵی دووەم: کە زۆ زەرورە باسی هەندێ وشەئەکەین موستەڵەح، ئێمە حەساسیەتمان پێی هەیە، چونکە وا دەزانین ئەمە مافێکە لای پیاو وخێر بەمن ئەکات، مەسەلەی مەوەدەو ڕەحمە موڵکی پیاو نیە خێر بە من بکات، ڕەحمە هاوبەشە

لەهەردوو لامانە، رجائەن جێکردنەوەی ئەم شتانە ئێمە با بیکەینە موستەڵەحێکی موشتەرەك کە لەبەینی ئینسانەکانا، چون ژن پێویستی بەرەحمەیە لە پیاوەکانیان، پیاویش بەهەمان شێوە پێویستی بەو رەحمە هەیە لەژنەکەوە، چونکە حەیاتی موشتەرەکەیە بەهین هەردووکیان تەکامولی دروست دەبێت، بۆیە پشتگیری دەکەم ئەو وشەیە جێی بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باشە تەواو موناقەشە تەواو، ئێستا یەك: ئەو موقتەرەحە تازەیە کە وترا نایەتە پێناسە ئەوەی د. نوریش ئیشارەتی پێی کرد، دەکرێت بکرێتە شەرتێك لەشەرتەکان، ئێوە واز لەو مەوزوعە بێن پێناسەکە سێ ئیختیلاف لەسەرە، یەکێکیان: لەسەر داوای لیژنەی داکۆکیکردن لەسەر ماف ئافرەتان و ژنانە، کە کەلیمەی تەرازی پاشی عەقدەکە ئیزافە بکرێت، قسەی زۆر لەسەر کران هەر ئەوەی دەخوینمەوە، ئەو کەلیمەیە ئێزافە بکرێت یان نا، کێ لەگەڵ ئەوەدایە کەلیمەی تەرازی ئیزافە بکرێت؟ دەستی بڵند بکات تکایە فەرموون، کێ لەگەڵیدانیە؟ بەکۆی دەنگ قەبوڵ کران دووەم: ئەوەیە کەڵیمەی رەحمە، ئەوەی کە لیژنەی ماف مرۆڤ داوای کردووە ئیزافە بکرێت وپاشی کەلیمەی مەوەدە، کێ لەگەڵ ئەودایە ئەو کەلیمە ئیزافە بکرێت؟ دەستی بڵند بکات تکایە، فەرموون، کێ لەگەڵدانیە؟ زۆرینە لەگەڵ کەلیمەی رەحمەدایە، سێ: ئەوەیە حەیاتی موشتەرەکە هەندێك وتیان مەسؤولیاتی موشتەرەکە ببێتە مەسئولیاتی موختەلیفە، کێ لەگەڵ ئەوەیە وەکو خۆی بمێنێت کە مەسئولیەتی موشتەرەکە بمێنێتەوە بادەستی بڵندکات تکایە، فەرموون، کێ لەگەلدا نیە؟ بەکۆی دەنگ مەسئولیەتی موشتەرەکە مایەوە، فەقەرەکە دەخوێنمەوە بەو گۆڕان کاریەی کە کرا دەڵێت: الزواج عقد تراضي بين رجل وامرأة يحل به كل منهما للاخر شرعاً غايته تكوين الاسرة على اسس المودة والرحمة والمسؤولية المشتركة طبقا لاحكام هذا القانون، دەیخەمە دەنگەوە کێ لەگەڵێتی؟ دەستی بڵند بکات تکایە فەرموون، کێ لەگەڵیدانیە؟ بەکۆی دەنگ قەبوڵ کران، زۆر سوپاس، ئێستا بۆ شەرتەکان، دەچینە ناو شەرتەکان، شەرتی یەکەم: لايسمح بالزواج باكثر من واحدة الا بإذن القاضي ويشترط لاعطاء الاذن تحقق الشروط التالية:

یەکەم: ئەوەیە کە دەڵێت ئەو فەقەراتانەی کە پێشتر هەیە، ئیقتیراح کراوە، (4،5،6،7) رابگیرێت، یەعنی لەجیاتی ئەوانە ئەو فەقەرە تازە هاتووە، ئەوەی ئیلغا کردنی فەقەراتی (4،5،6،7) هەموو لیژنەکان موتەفیقن لەسەری، دەیخەمە دەنگەوە بۆ ئیلغاکردنی ئەو فەقەراتانە، کێ لەگەڵ ئەوەیە؟ دەستی بڵندکات تکایە، کێ لەگەڵیدا نیە؟ ئیزەن ئەو فەقەراتانە ئیلغاکرا (4،5،6،7)، شروتەکانی ژنی دووەم، کە یەك ژن زیاتر ناهێنێت ئیلا بەموافەقەتی قازی نەبێت وبەوشروتانەی خوارەوە:

یەکەم: ئەصڵی مەشروعەکە دەڵێت: (لايجوز الزواج باكثر من واحدة الا باذن القاضي ويشترط لاعطاء الاذن تحقق الشروط التالية:

ئەصڵەکە دەڵێت: (قيام عذر مشروع يبرر التعدد كالمرض الثابت والمانع للمعاشرة الزوجية او عقم الزوجة الثابت وذلك بتقرير من لجنة طبية مختصة)، ئەوە ئێستا فەقەرەی یەکەم موناقەشەدەکەین، لیژنەی

قانونی لەفەقەرەی یەکەمدا تەئییدی ئەوەی کردووە، دەڵێت: قیام عذر مشروع یبرر التعدد کالمرض، ئەصڵی مەشروعەکە دەڵێت: لایجوز، لیژنەی قانونی ولیژنەی مافی مروڤ تەقریریان خوێندەوە، دەڵێت: (لایسمح بالزواج)، وابزانم لیژنەی داکۆکیکردنی مافی ژناژنیش هەمان شتی وتووە، (لایسمح بالزواج لاکثر من واحدة)، شەرتی یەکەم: لیژنەی قانونی تەئییدی کردووە کە دەڵێت: (قیام عذر مشروع یبرر التعدد کالمرض الثابت المانع من المعاشرة الزوجیة او عقم الزوجة الثابت وذلك بتقریر من لجنة طبیة مختصة)، ئێستا داوا دەکەم لە لیژنەی داکۆکیکردنی لەسەر مافی ئافرەتان بیخوێنێتەوە، کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە ئەمانەوی ئەو قیام عذر مشروعة یبرر التعدد لابدرێت، یەکسەر بنووسرێت المرض الثابت المانع من المعاشرة الزوجیة او عقم الزوجة الثابت وذلك بتقریر من لجنة طبیة مختصة، چونکە ئەگەر ئەو پێشەکیەی هەبێت عوزری کەیش دەبێت، یەعنی دەرگا دەکاتەوە، جگە لەنەخۆشی و جگە لە عوقم کۆمەڵێ شتی کەیش هەبێت بۆئەوەی تەعدد رووبدات، بۆ ئەوەی حەسربێت لەبەینی نەخوشی و عوقمەکەدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی مافی مرۆڤ هیچتان هەیە ئێوە؟ فەرموو.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بەماددەی پێنجەم، ئێمە پشتگیری لەهەموارکردنەکە دەکەین، ئێمە لەگەڵ مادەکەینە وەکو خۆی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کەواتا ئێوە لەگەڵ پرۆژەکەن، کەواتا فەرقەکە ئێستاکە فەقەت لەبەینی لیژنەی داکۆکیکردن لەسەر مافی ئافرەتان وژنان کە داوا دەکەن ئەو: قیام عذر مشروع یبرر التعدد، نەمێنێت و بنووسرێت: المرض الثابت،فەقرقەکەیشی شەرحیان کرد بۆچی وادەڵێن، کەس ئەگەر قسەی هەیە فەقەت لەبەینی ئەو دوو رەئیە، د. هالە فەرموو.

بەڕێز د. هالە سهیل وادی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پشتگیری لەلیژنەی داکۆکیکردن لەسەر مافی ئافرەتان وژنان دەکەم کە فیعلەن زۆر پێویستە ئەو بڕگەیە لابدرێت کەدەڵێت: قیام عذر مشروع، لەبەر ئەوەبێ کەئەنەما عذري دیکەیش هەیە، کەئەنەما میسالی دیکەیش هەیە، پێویستە ئەو بڕگەیە لابدرێت لەبەر ئەوەی ئەگەر ئەو بڕگەیە بمێنێت کەئەنەما میسالی دیش هەیە کە ناوی نەهاتووە، پێویستە ئەوە لابدرێت، بۆئەوە ئەوە نەبێتە میسال، ببێتە حەصر، تەنها

لەو حاڵەتە بۆی هەیە و پێویستە بڕگەی دووەمیش پێم وایە ئەگەر دەمج بکرێت وببێتە یەك بڕگە کەئەنەما بڕگەی دووەم بڕگەیەکی سەر بەخۆیەو عیلاقەی بەوانەی دیکەوە نیە، کەئەنەما ئەگەر ئەو شەرتە هەبێت و ئێمکانیەی مالی هەبێت بۆی هەیە ژنێکی دیکە بێنێت، زۆر پێویستە ئەو بڕگەیە دەمج بکرێت و تەواو بکرێت لەگەڵی وببێتە: وعلى ان يكون لطالب الزواج امكانية، وهەتا کۆتایی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێردڵ فەرموو.

بەڕێز شێردڵ عبدالله حەوێزی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە کە ئەو ئیقتیراحەمان قەبوڵ کرد، مەعنای فرەژنی قەبوڵ کرا، فرەژنیش هەر یەك ژن نییە ، سێ ژنە لە دوای یەکەم، یەعنی هەتا چوار ژن دەتوانێت ژن بێنیت، هەتا ئێستا وەکو من موتابەعەم کردبێت، ئەوانەی ژنیان هێناوە، ئەوانەی لە ژنێك زیاتریان هێناوە خاوەن سامانن یان خاوەن سوڵتەن یان خاوەنی هەردووکیانن، ئەو دووشتەیش هیچ شێك ڕێگایان لێناگرێت و هەتا ئێستایش شەرعیش ڕێگای لێیان نەگرتووە، باشە قانون چون ڕێگایان لێ دەگرێت؟ تەماشا دەکەین لێرە لەسەر ئەو بڕگەیان باسی ئەوە دەکەین کە نەخۆشە یاخود منداڵی نابێت، باشە تۆ تاوانێکت پێوە ناوە کە خۆی دەستی تێدانیە، یەعنی چ بکات کە نەخۆش بوو، هەموو کەسێك پێی خۆشە سەحەتی لەهەموو کەسێك باشتربێت، کەمنداڵیشی نابێت ژنی ئێمە پێی خۆشە ئەصڵەن نەك منداڵێك، چەندین منداڵی هەبێت ولەپێشەوەیش منداڵەکانی هەمووی کوڕبن، زۆر پیاویش هەیە لای ئێمە مومکینە هەمووومان بیناسین، هەموومان کەس و دوست هەیە هەتا جەنابێشتان دەزانن، زۆر کەس هەیە ژنەکەی چەندین ساڵە هەیەتی ژیانێکی زۆر خۆشی لەگەڵ دەباتە سەر مەنداڵیشی نابێت، زۆر کەسیش هەیە ژنەکەی نەخۆشی خراپیشی هەیە هەموو پارەی خۆی لەسەر سەرف دەکات و دەیباتە هەموو دونیا بۆ ئەوەی چاك بێتەوە وژنیشی لەسەر ناهێنێت، یەعنی من خزمی خۆم هەبووە وەختی خۆی نەخۆشی سیلی هەبووە کە ئەوەی نەخۆشی سیلی هەبوایە دەمرد، ژنی نەهێنا و خزمەتی کرد هەتا مرد ئەوجا دوایش درەنگیش ژنی هێناوەتەوە، ئێستا من خزمێکی خۆم هەیە وەختی خۆی مێردی هەبوو منداڵی نەبوو، پێش شەش، حەفت ساڵ مێردەکەی مرد، لەو رۆژانە باوکی مردبوو من خۆم چوومە لای دەبینم ماڵەکەی هەمووی رەسمی مێردکەیەتی، من سەرخۆشی باوکیم لێ دەکرد، کەچی ئەو باسی مێردەکەی دەکرد، یەعنی وەفاو ست هەیە ڕێگا دەگرێت، دووەمین هەتا لەدەوڵەتە پێشکەوتوەکان مومەسیلێك هەیە کە تەمسیلی (جیمس بوند) دەکات و واتا چەندین ساڵە شیك ترین وجوان ترین پیاوبوو لەعالەم، ئێستایش وایە ناوی (بروسنانە) هەرکەسێك فیلیمی جیمس بوندی بینیبێت دەزانێت لەهەر فیلیمێك زیاتر لەبیست ملیۆن وەردەگرێت، لەو رۆژانە موقابەلەیەکی هەبوو لەتەلەفیزیون برسیاریان لێ دەکرد، دەیگوت من ژنەکەی یەکەمم سێ ساڵ سەرەتانی هەبوو، تەبعەن ئەوەی ئەنگو سەرەتان دەگرێتەوە یان نەخۆشی دی، وتی هەندێ لەفیلمەکەم دەبوایە لەجنوبی ئەفریقیا بگرم، گوتی

هەتا ژنەکەم قەبوڵی نەکرد نەچووم بەشەرتێك ئەو مەبلەغە وەردەگرێت لەبریتانیاش دەژێت، من وەگ گوتم ئەوانەی کە ژنی دی دەهێنن شەرت رێگایان لێ ناگرێت، ئەتۆ شەرتی دیکەت داناوە کەبیهێنێت، بۆ شەرتێك دێنی کە داییبنەی شعور برینداردەکات، لەبەر چی، لەبەر ئەوەی ئێمە خۆتان دەزانن ئەگەر واقیعی بین، هەموو کەس لەلای ئێمە کە ژن دەهێنن زۆربەیان کە تەئخیر دەبێت، کچ تەئخیر دەبێت، یان کۆر تەئخیر دەبێت، کەس و کارەکەی وازی لێناهێنن، قسەی پێدەکەن، زەختی لەسەر دەکەن و هەندێ کەس مێرد دەکات یاخود ژن دێنێت لەبەر قسەی خەڵك، باشە ئەوە ئەگەر ژنەکە نەخۆش بێت یاخود منداڵی نەبێت، چونکە زەخت دەکەوێتە سەر، مەسەلەکە ئەوەیە کە زۆر کەس هەیە ژنەکەی نەخۆشە یان منداڵی نابێت، بەڵام ژنیش ناهێنێت، ئەو مەسەلەشم بۆت هێنا هەم لەخۆمان و هەم لە خاریجیشەوە، ئێستا ئێمە ئەگەر ئەو شەرتە دابنەین هەرچی کچی کوردستانە هەمووی تووشی ترس و دڵەڕاوکی دەبێت، دەڵێت من سبەینێ ئەگەر مێردم کرد، ئەگەر منداڵم نەبوو، یان نەخۆش بووم ئەوە قانونێك دانراوە کە ژنم لەسەردێت، هەتا ئێستا قانونەکە کە نەبوو ئیعتیادی بوو ئەوە یەك، دووەم: باشە ئەدی ئەو هەموو وەفاو عەهدو دوستایەتی و لەقورئانا مەوەدو رەحمە هەیە ئەوانە هیچ نامێنێتەوە لەبەر ئەوە من لەگەڵ ئەوەمە تۆ هەر رێگات پێداوە، بەڵام ئەو شەرتە لابدرێت لەبەر ئەوەی بەراستی شعور برینداردەکات و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەس بۆ مەعلوماتت کاك شێردڵ ئەو شەرتە لەقانونی پێشووشدا هەیە.

کاك بارزان فەرموو.

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەبڕگەی، قیام عذر مشروع یبرر التعدد بمرض ثابت یکون مانع للمعاشرة الزوجیة، لێرەدا ئێمە شەرم دەکەین باسی بەتەواوی بکەین، باشە موعاشەرە زەوجییە هەر جنسە یان شتی تریش دەگرێتەوە، زۆر جار کە ئیختلاف لەبەینی ژن وپیاوا دەبێت، مەسەلەن یەکێکیان بۆنی دەمی دێت ناتوانێت وتەحەمولی ناکات، ئێمە شەرم دەکەین بڵێین موعاشەرەی جنسی ناومان ناوە موعاشەرەی زەوجی، موعاشەرەی زەوجی هەر جنسەکەنیە بەتەنها کە ئێمە شەرم دەکەین باسی کەین لێرە، موعاشەرەی زەوجی زۆر شتی تر هەیە میزاجە، ئەمە تەفسیری زۆر هەڵدەگرێت، ئەمە لەتەفسیر لای حاکم موعاشەرەی زەوجی هەر ئەوە مانیعەکەیە، موعاشەرەی زەوجی هەر ئەوە نیە، شتی تریشە، ئەمە شمولی هەموو حاڵەتەکان دەکات، من لەگەڵ ژنەکەم رێك ناکەوم لەبەر ئەوەی بۆن دەمی دێت، یان ئەو لەگەڵ من رێك ناکەوێت لەبەر ئەوەی بۆنی دەمم دێت، یان بۆنی جسمی دێت و ئەوانە، هەندێ حاڵات هەیە موعاشەرەی زەوجی هەر جنسە یان شتی تریشە؟ ئەو تەفسیرەم دەوێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك جمال قاسم فەرموو.

بەڕێز جمال محمد قاسم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەبیعی من هەر لەگەڵ خاڵی یەکەم نیم کە شەرتێك بێت لەسەر ژن هێنان، بەڵام ئێستا کە دانراوە و مەسەلەی فرە ژنی بوو بەقانون، مەفتەعی یەکەم موبەرر زۆر زیاترە لەبەر ئەوە من بە پێویستی دەزانم کە لابدرێت، قیام عذر مشروع، یەعنی ڕێگاکە کراوەتەوە بەشێوەیەکی زۆر فراوانتر، من پشتگیری لیژنەی ئافرەتان دەکەم کە ئەو مەفتەعی یەکەمە لابدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

د. فؤاد فەرموو.

بەڕێز د.فؤاد احمد محمد بابان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دیارە مەبەستی موشەریع لەوشەی سابیت مەقسەدی ئەوەیە کە بڵێت درێژ خایەنەو نەگورە، بەڵام بەراستی لەعەرەبیدا ئەم وشەیە مەعنای، مؤكد یان موقربە، بەکوردیش ئەوە دەگەیەنێت کە مسوگەرەو نەگۆڕەو چەسپاوە، بەڵام ئەوە ناگەیەنێت کە درێژخایەنەو چارەسەر ناکرێت و لەلیژنە پزیشکێکانیشا ناڵێن سابیت، ئەوترێت المزمن، لەبەر ئەوە من وا پێشنیار دەکەم کە ئەم بڕگەیە وابنووسرێت و بوترێت: (المرض المزمن الثابت المانع للزواج ولا یرجی منە الشفاء)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئاخر المانع للزواج، ئەو مێردی کردووە، ئەوە باسی ژنی پێشوودەکەی تۆ، المانع للزواج چون دەبێت؟.

کاك شێخ فتاح فەرموو.

بەڕێز فتاح عبداللە نەقشبندی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێموایە ئەگەر ئەو وشەیە لابدرێت، کە لا دەدرێت تەئسیری نامێنێتەوە، چونکە ئەو کەسەی کە ژن دێنێت، دەبێت لەدوای ژنی دووەمدا، ئینجا دەبێت بەتەعدود، تەعەدودەکە لەبەر چیە؟ لەبەر ئەو نەخوشیانەیە، تۆ یەکسەر بڵێ: (قیام عذر مشروع کالمرض)، ناکرێت ئەگەر وشەی تەعدد لابدرێت لەوێ، کەواتا مەفعولی ئیشەکەی جوملەکە نامێنێت لە ئەوەڵ هەتا ئاخیری، عیبارەتەکە سەرانسەر هەڵەوەشێت، لەبەر ئەوە من پێم وایە وشەی تەعدد ئەگەر بمێنێت شتێکی چاکە، بەڵام ئەوەی کاك د.. فواد باسی کرد، کالمرض المزمن، ئەوە جێگای خۆیەتی ببێت، بەڵام تەعدد کە لاچوو جوملەکە زۆر ئەشێوێت، لەگەڵ ڕێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لەپێشەوە، لەسەرەوە نوسراووە، (لايسمح بالزواج من اكثر من واحدة الا بإذن القاضي ويشترط لاعطاء الاذن)، یەعنی (اذن بالزوجة الثانية بالشروط التالية)، لەبەر ئەوە لەوێ نووسراوە، ئەگەر نەنووسرابایە جەنابت قسەكانت تەواو بوو، كاك غفور فەرمووو.

بەڕێز غفور طاهر سعيد مەخموری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من پشتگیری پێشنیارەكەی لیژنەی داكۆكیكردن لەمافی ئافرەتان دەكەم، بەقەناعەتی من ئەگەر ئەو تەقیدە بیمێنێت، یەعنی تەعدودەكە هیچ مەعنایەكی نامێنێت، من پێچەوانەی رەئیەكەی جەنابی شێخ فتاحم كە دەڵێت ئەوە ئەگەر بمێنێت، تەعدود مەعنای نامێنێت، بەقەناعەتی من ئەگەر ئەوە ما، تەقید هیچ مەعنایەكی نامێنێت، لەبەر چ؟ لەبەر ئەوەی تۆ بواری دەدەی، لەهەر مەجالێكی ترا دەرگاكە كراوەیە، دەڵێت كالمرض، یەعنی ئەوە نموونەیەكت هێناوەتەوە، یەعنی نەخۆشی بێت كە توانای بەیەكەوە ژیانی زەوجی نەبێت، یاخود نەزوكی بێت، لیرەش ناعەدالەتییەك كراوە، باشە ئەگەر تاوانەكە لەپیاو بوو، نەزوكێكە لەپیاو بوو لەئافرەتەكە نەبوو، یەعنی لێرەدا مەسەلەی عەدالەتەكە بەڕاستی ئەبێت هاوشان بێت، راستە لەرووی شەرعیەوە عوزری هەیە، بۆی هەیە داوای تەڵاق بكات ئافرەتەكە، باشە لیرەدا لەكاتێك پیاوەكە دەمرێت، ئافرەتەكە دەمێنێتەوە، كەواتا عەدالەتەكە نەبوو ئەوە خاڵێك، دوویش: ئەگەر ماوە ئەوە ئەو كاتە ئەو كابرایە جگە لەوانە سەفەربكات و ماوەیە نەیەتەوە دیسان حەقی خۆیەتی كابرا ژنەكە لەگەڵی نەچێت، شتێكی نەبوو ژن بێنێت، یان ژنەكەی رۆیشت وبەجێی هێشت وماوەیەك نەگەڕایەوە ماڵ، یەعنی ئەوەیش بكرێت بە مەهانە بۆ ئەوەی جارێكی تر ژنێك نەهێنێت، كەواتە تۆ تەقەیدد نەكرد و بوارەكەت هێشتەوە،بۆیە من لەگەڵ ئەوەدام ئەو پێشەكیە لابچێت و یەك سەر بڵێت: تحقق الشروط التالية، المرض الثابت الى اخره، بەوشێوەیە بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك سەردار فەرمووو.

بەڕێز سەردار صباح بۆزۆ هەركی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من دوو پێبینیم هەیە، تێبینی یەكەم: لیژنەی موشتەرەكی ئەوقاف و یاسایی پێشنیاریان كردووە كە لایجوز بگۆڕرێت بەلایسمح، بەبی ئەوەی شەرحەكەی بدەن بۆچی ئەو داوایانە كردووە، من لەگەڵ ئەوەم لایجوزەكە بمێنێت، خاڵی دووەم: لەگەڵ برادەران كۆكم كە ئەو قیام عذر مشروع، لابدرێت یاخود ئیقتیراح بكەین وبڵێین: (قيام العذر المشروع المتمثل بالمرض الثابت المانع)، لەبەر ئەوەی من ئەوەی تێدەگەم لەوپڕۆژەیەی پاش ئەوەی كە پێشنیاری یەكەمان وەرگرت، (منع التعدد) وەرنەگیرا، هەدەف لەوەیە مەنع زەواج یاخود فرەژنی تەقیید بكرێت ئەگەر ئەو عذر مشروعة، بمێنێت بەراستی تەوەسع دەكات لەشەرحەكەی وبەشێوەیەكی عام دەبێت، لێرە دووشت هەیە یان تەوەسوعێكی عام هەیە یان العذر المشروع؛ یان كە میسالی دا بەدوو نەخۆشی، واتا عوزر مەشروعەكە تەنها بۆ ئەو دوو نەخۆشیە هاتوون،

باشە لەدەرەوەی ئەو دوو نەخوشیە، من لەدکتۆرەکان دەپرسم چەند نەخۆشی هەیە؟ و لەو نەخۆشیانە چەندی ڕێگا دەدات کە فرە ژنی بکرێت؟ بۆیە من پێشنیاردەکەم ئەوە عوزر مەشروعە لابدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک بەڵێن فەرموو.

بەڕێز حمد عبدالله محمود(بەڵێن):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش هەمان شێوەی قسەکانی کاك غەفورە بەڕاستی، لێرە وەکو دوو نموونە هاتوەتەوە، ئەو سەبەبانەی کە ڕێگا دەدات بەفرە ژنی وەکو نموونە هاتووەتەوە، حەسری نەکردوە، واتا ئەگەر وای بێڵینەوە وەکو ئەوەی لەپڕۆژەکەدا هاتووە تەقدیراتەکە بۆ قازی دەمێنێتەوە، یەعنی قازی ئەو کات تەقدیراتەکە لەدەستی خۆیەتی، خۆی بەمەزاجی خۆی دەتوانێت ئەو حاڵەتانە تەقدیر بکات و ڕێگای پێبدات، یان نا، لەبەر ئەوە پێویستە بەراستی لێرانە ئەو دوو حاڵەتە، ئەو دوو سەبەبە حەسر بکرێن،دیاری بکرێن، دیارە ئەوەیش بە لیژنەی تەندروستی دەرکرێت، بۆیە پشتگیری لەپێشنیارەکەی لیژنەی ژنان وئافرەتان دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک ئارێز فەرموو.

بەڕێز ئارێز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی ئەوەی هاتووە هەر وەکو قسەی برادەرانە، ئێمە دەمانەوێ سنووورداری کەین، مەرجی بۆ دابنەین، بەو شێوەیە هیچ مەرج نیە، کالمرض، کەواتا عوزری مەشروعی تر هەیە، نەخوشی تر هەیە ئەوە یەك، دوو: من پێم وایە ئەوەیش من هەر دەمەوێ درێژی بە قسەکانی کاك شێردڵ بدەم، هەر کەسێك بۆ پێنج دەقە بیربکاتەوە خۆی تووشی نەزۆکی دەبێت، یان خۆی تووشی نەخۆشی سەرەتان دەبێت، خۆی بەئارەزووی خۆی تووش نەکردووە، یەعنی غوبنێك بەرامبەری هەیە، یان نەحەقیەك بەرامبەری هەیە، یان خوا ڕەحمی پێ کردووە، بەهەر نەوعێك بێت ئایا چۆن دەبێت ئێمەیش لێرە بەقانون جارێکی تر غەدرێکی تری لێ بکەین، یەعنی نەزۆکی و تووشبوونی نەخۆشی درێژ خایەن کەس لەخۆیەوە تووشی نەهاتووە، هەتا ئێمە لێرە غەدری لێ بکەین، جارێك نەخۆشە وجارێك ئێمە بەعەزاب بیکوژین، لەبەر ئەوە من لەگەڵ نیم بەراستی و بەهیچ شێوەیەك، بەڵام مادام هەر سنووردار کردنە، چەندێ دەکرێت سنووورداری بکەین، بەو دەستەواژەی ئەلیف کەدەڵێت: (قیام عذر مشروع) بەو شێوەیە لابدرێت، وپشتیوانی لەلیژنەی ئافرەت و ژنان دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڤیان خان فەرموو.

بەڕێز ڤیان سلیمان حاجی بشار:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مـن پشـتکێری لەلیژنـەی مـافی ئافرەتـان دەکـەم کـە: (قیـام عـذر مشـروع)، لابـدرێت، چـونکە ئەمـە دەستەواژەیەکی مەتاتیە، رێگادەدات کە زۆر رێگای تریش بکرێتەوە، هەر وەها من پێم باشە بەس (المـرض المزمن الثابت المانع للمعاشرة الزوجیة) بمێنێتەوەو عوقی زەوجیە لابدرێت، یان بە بڕگەیەکی دیکە جیا ببێتەوە، دوای وەرگـرتنی رەزامەنـدی ژنەکە، چونکە بەراستی عـوقم ئێسـتا زۆر زۆر، زۆر حالـەتی نـادری عوقم هەیە کە چارەسەری بۆ نادۆزرێتەوە، ئەگینا ئەوانەی دیکە، ئێمە کەواقیعی خۆشمان دەژین زۆر جار دەبینین پیاو دەیکات بەحجەیە بەدەستیەوە وە ئەوەی کە دوای دووساڵ لەتێپـەڕ بـوونی زەواجەکـەی یـەك سەر دەڵێت بـە ژنەکـەی کـە تـۆ منـداڵت نابێـت تـەواو مـن نـاتوانم، یـان زۆر جـار هەیـە مەسـەلەن منـداڵی ئەنابیب هەیە شتی تر هەیە، زۆر جار ئەو موحاوەلاتانە هەمووی نابێت، من خۆم کەسێك دەناسـم بـەوەی کە دەڵێت لەحیاتی شەست وەرەقە، یـان حـەفتا وەرەقـە لـەوە سـەرف بکـەم کەبچـم منـداڵی ئـەنابێب بکـەم ومنداڵم هەبێت، خۆ دەچم ژنێکی دیکە دەهێنم باشترە، ئەو حەقیقەتە دەبێت لەپێش چاومان بێت، بۆیـە دەبێت رەزامەندی ژنی یەکەم لەسەر مەسەلەی عوقمەکە هەبێت، جگـە لـەوەیش زۆر حـالاتی عـوقم هەیـە دکتۆرەکان باشتر دەزانن کە لە پیاو و ژن لە هەردووکیانا هەیە، یەعنی لەبەر ئەوەی ئەو دوو کەسـە تـەواو نین و قسمەتیان پێکەوە بووە، عوقمەکـە دروسـت بـووە، ئەگـەر نـا هـەر یـەکێکیان بەتـەنها بوایـەن لەگـەڵ پیاوێکی دیکە یان لەگەڵ ژنێکی کە ئەو عوقمە وجودی نەدەبوو،لێرە ئێمە بێین ئەو غەدرە دیسان لەو ژنە بکەینەوە و لەعورفی خۆشمان هیچ ژنێك ئەگەر پیاوەکەی نەزۆك بێت بەمێردەکەی نەیوتووە تـەلاقم بـدە، بۆ ئەوەی بچم شووبکەم و منداڵم هـەبێت، ئـەو شـتە وجودی نیـە لـەعورفی ئێمـەدا، بۆیـە مـن داوا دەکـەم عوقم الزوجە بکرێتە فەقەرەیەکی دیکە یـان هـەر لابـدرێت، خـۆم لەگـەڵ ئەوەمـە لابـدرێت، چـونکە هـیچ کچێك، یان هیچ کوڕێك نازانێت منداڵی دەبێت یـان نـا، ئـیلا دوای ئـەوەی شـوو بکـات یـان ژن بێنێـت، ئـەو تەعریفـەیش کـە دامانـناوە نەسـلمان تیـدا نـەهێناوە بـەپێی تەعریفەکـەی خۆشـمان وتوومانـە ئوسـرەیە، ئوسرەیش ژن وپیاو پێکی دەهێنن، ئێمـە دوێـنی زۆربـەی بـرادەران باسـی بێـوەژن و قـەیرە کچیـان دەکـرد، یەعنی تەقیید کردنی ژن دەبێت بۆ ئەوە بێت هەتا خەمی ئەوانیش بخۆن، ئەبێت خەمی ئەو منداڵانەیش بخۆن کە بێ دایك وباوکن، با مەسەلەی تەبەنی بێتە وجودی ئەوانەی کە عوقمیان هەیە با تەبـەنی بکـەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

حەزەکەم ئیتیجاهی قسەکان وا نەڕوات کە دوێنێ بەجیاوازی چوار دەنگێکی کەم مەنعەکە دەنگی نەهێنا، مەعنای ئەوەیە کە تەواو فرەژنی موباحە، نەخێر هەتا تەنانەت لەدووهەمیشا تەقیید کە مەبەست تەقیید بوو کە واتا لایسمح نابێت، تۆ ئەتەوێت تەقیید بکەیت عنوانەکەت وا هێناوە: المقترح الاول، تقیید تعدد الزوجات، کەتۆ تەقییدی دەکەیت، لایجوز بەقەوەترە لە لایسمح، خاڵی دووەمان ئەوەیە، ئێمە لەسەرەوە تەعریفی زەواجمان گۆڕی، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، حەزەکەم مەشغوڵ نەبێت و گوێم لێ بگرێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

من موفاتەعەت دەکەم، جاری یەکەم تۆ ئەبێت ئیلتیزام بکەیت، هەمووجار کە قسەدەکرێت تۆ خۆت مەشغوڵ دەکەیت وگوێ ناگریت، من ئێستا قسەیەك بۆ تەئیید قسەکانی تۆم کردو مولاحەزەم لەسەردا، ئەو مولاحەزەیە لەسەر خۆت تەتبیق بکە، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

باشە قەبوڵمە، ئێمە لەتەعریفەکەدا کۆڕانکاریەکی زۆر گەورەمان کرد، تەعریفە کۆنەکە دەیوت: الزواج عقد بین رجل وامرأة تحل له شرعا غایته انشاء رابطة للحیاة المشترکة والنسل، نەسل شەرت بوو، ئێستا ئێمە لەم تەعریفە تازەدا نەسلمان لابردووە، کەواتا زەواجی عوقەما موشکیلە نیە، یەعنی دووان عەقیمن شووئەکەن بەیەك، چونکە غایەی زەواجەکە نەسل نیە، کەواتە ئێمە دەتوانین ئەصڵەن ئەم شەرتەیش هەر لابەین، ئێمە زۆر خۆمان واپیشان دەدەین رەحمی بخەنە ناو، مەوەدەی بخەنە ناو، ئیزافەی کەن لەبەینی دووانا، حەزەکەم جەنابت بەس پێم بڵێیت ئەوە چ رەحمێکە تۆ بەمنی ئەکەیت کاتێك کە من منداڵم نابێت جەنابت ئەتوانێت بچێت ژنێکی کە بێنێت پیاوی بەڕێز؟ ئەوە کەی رەحمە ئاخر، ئاخر ئەوە کەی رەحمە من بەدەستی خۆم نیە، بەدەستی خۆم نیە سەرەتانم گرتووە، نەخۆشی درێژخایەنم گرتووە، فەقەراتم گرتووە، ئاخر فەقەرات کەی نەخۆشی درێژخایەنە کە خەڵك بڵێت والله دەچم ژن دەهێنم، لەبەر ئەوەی ژنەکەم نەخۆشی درێژخایەنی هەیە، رجاتان لێ دەکەم توخوا با دووفاق نەبین لەگەڵ خۆمانا، توخوا بائێمە زۆر بەسەراحەتی باس دەکەین کە باسی رەحم و مەوەدە دەکەین، رەحم و مەوەدەکە خۆ ئەبێت رەنگ بداتەوە لەشەرتەکاندا نەخۆشی چیە؟ نەخۆشی خوا دەیدات بەسەر بەشەرا، کوڕی نابێت، کوڕی نابێت پیاو مەسئوولە لەجیناتی کوڕ و کچ، هەموو کەسێك و عیلمیش ئەزانێت، چەندین کەسمان هەیە بۆ ئەوە ژن دەهێنێت ئەڵێت لەبەر ئەوەی کوڕم نابێت، ئاخر بەڕێز کە ئەڵێین ئێمە ئەوەتا، ئەو مەقتەعە هەمووی لابەن یان بەشی یەکەمی لابەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

جاری بادوو قسەیش بكەین لەبەرژەوەندی پیاو، جاریٚ زۆرینەی پیاو، 95٪ پیاو ئەو قانونە هەر شمولیان ناكات، چونكە لەخۆیانەوە وەفایان هەیە و بیریش ناكەنەوە ژن بێنن، دوێنی صبریە خان یان شمسە خان بوو ئامارێكی خوێندەوە لەچوار ساڵەدا ئەوانەی ژنی دووەمیان هێناوە ناگەنە 400 كەس، 352 كەسن، كەواتا ئێمە باسی چەند كەسێك دەكەین كە بابڵێین عادل نین، بۆ ئەوەی ئەو كەسانەی كە بیردەكەنەوە بەناعەدالەتی رەفتار بكەن لەگەڵ خێزانی یەكەمیان رێگا بۆ ئەوانیش بگرین، ئەما ئێوە باسدەكەن ودەڵێن پیاو وەها، پیاو لە 95٪ی پیاو هەر لەخۆیەوە بەبیٚ ئەوەی قانون هەبێت بیر لەوە ناكاتەوە ژنی دووەم بێنێت، بۆیە ئێمە حەسری ئەو حاڵەتە تایبەتیانە دەكەین كە زۆر نیە لەحەقیقەتدا، ئەو كەمە دەمانەویٚ كەمتری بكەینەوە، تەقییدەكە بۆ ئەوەیە بۆ هەموو پیاو نیە خۆئەوە، كاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من دەمەوی دیفاعێك یەكەم لەژنی نەزۆك و لەژنی نەخۆش، پاش ئەوەی لیژنەی داكۆكی كردن وازی لەوانە هێناوە، كە دیفاعیان لیٚ ناكات، من پێم سەیرە، یەعنی لە موفتەرەحی خۆیان لیژنەی مافی ژنان رازی بووە كە ژنی نەزۆك بەعوزری شەرعی ژنی لەسەر بێت، یان ژنی نەخۆش رازی بێت بەعوزرێك قەبوڵ بكات، كە ژنی لەسەر بێت، ئەدی كام مەوەدەو رەحمە، ئەدی كام وەفا؟ چۆن دەبێت شتی وا، بەڕاستی ئەوە زۆر زۆر جێگای تەعەجوبەو انشاء الله روونی دەكەنەوە، پەخشان خان كە بەعوزرێكیان قەبوڵ كرد بیٚ كە ژنی بەسەر بێتن، بۆیە من لەگەڵ پێشنیارەكەی كاك شێردڵم ئەصلەن ئەوە هەر لابدرێت لەپرۆژەكەو لەیاساكە، چۆن دەبێت ژن بەسەر ژن بێت، لەبەر ئەوەی نەزۆكە، یاخود نەخۆشە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك كریم فەرموو.

بەڕێز كریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لەرووی یاساییەوە، پێم وایە پێشنیارەكەی لیژنەی داكۆكی كردن لە مافی ژنان راستە كە دەبێت قیام عوزر مەشروع لا بدرێت، لەبەر ئەوەی مەرج نابێت موبهەم بێت ودیار نەبێت، ئەوەی مەرەز وعوقم ئەوە عەلا سەبیل المسال هاتووە، عەلا سەبیل الحصر ناهاتووە لەو فەقەرەیەدا بۆیە دەبێت حەصر بكرێت بەو شێوەیە، من پێم وایە عوقم هەر مەرەزە، بۆیە پێویست ناكات لێرە باس بكرێت، من بەو شێوەیەم دارشتووە: المرض المزمن الثابت او المانع من العاشرة الزوجية ولا يرجى منه الشفاء بتقرير من لجنة طبية مختصة، پێم وایە مەعنایەكە بە تەواوی دەدات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

نازناز خان فەرموو.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

منیش دەنگی خۆم دەخەمە پاڵ دەنگی كاك شێردڵ، لەگەڵ لابردنی ئەو فەقەرەیەم كە باس لە نەخۆشیە درێژخایەنەكان دەكات، چونكە بەڕاستی ئێمە لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دەژین، نە تەقاریرە توبیەكان و نە شەهادەكانمان و نە بڕوانامەكانمان دەتوانرێت كە گومانی لەسەر هەبێت، بۆیە زۆر جار بە ڕاپۆرتی ساختە ئەو شتانە ئیسپات بووە لەسەر ژنان بەبێ ئەوەی ئەو نەخۆشیانەیان هەبێت، لەدواییدا ژن لەڕووی بایەلۆجیەوە، لە دوای 50 ساڵی تووشی چەند گۆڕانكاریەكی هۆرمۆنات دەبێت، ڕەنگی تووشی هەندێك ساردوسڕی لە عیلاقات و ئەو جۆرە شتانە ببێت لەگەڵ پیاوەكەی، هەر ئەوە لەوانەیە بكرێتە بیانووەك بۆ ئەوەی زۆربەی هەڵوەشاندنەوەی خێزانەكانیش لە دوای ئەوتەمەنە ڕوودەدەن، بۆیە من لەگەڵ تەئید كردنی قسەی جەنابتم كە زۆربەی پیاوەكان وەفادارن بەرامبەر بە ژنەكانیان، ئەمە زۆر زۆر ڕاستە زۆر نموونەشمان هەیە كە بە 15 ساڵ و 20 ساڵ دانیشتوون و ژنەكانی خۆیان بەخێو كردووە، بەڵام ئەگەر ئێمە ئەوە دابنێین، ئەوەش ڕەنگە بە جۆرێك بەچاو دادانەوە بێت، كە دەڵێت لەگەڵ ئەوەی كە من حەقی ئەوەم هەبووە ژن بێنم بەسەرت، چونكە تۆ نەخۆشی، بەڵام ئەوەم نەكردووە، ئینجا ئەوەش دەبێتە بەچاودادانەوەیەكی بەردەوام، ئەویش تووشی حاڵەتێكی نەفسی زۆر خراپ دەبێتەوە بە نەوعێكی تر، جا بۆیە بەڕای من ئەمە كەم كردنەوەی نرخی پیاوە، پیاو كە خێزان دروست دەكات دەبێت تەحەمولی ئەو شتانەش بكات و ئەوە لە كاتی خوێندنەوەی عەقدەكە دەبێت سوێند بخۆن كە پارێزگاری لە یەكتری بكەن تا دوا چركەی ژیانیان بە هەموو نەخۆشی و نەبوونیەكان ڕازی ببن، دوایی ئێمە لە مەنتیقەیەكی شەڕاوی ژیاوین، سی، چل ساڵە شەڕمان بەسەردا فەرز كراوە لایەزالیش لە عیراق شەڕ هەر هەیە، زۆربەی كاتەكان پیاو معوەق بووە لەشەڕ، پیاو بریندار بووە، ئینجا زۆر بە وەفاداریەوە دانیشتووە بەخێوی كردووە، باشە بۆ ئەو حاڵەتانەش حیساب نەكەین كە جاروبار نەخۆشی سەرەتانی مەمكە و سەرەتانی ڕەحمە و تەهدیدی ژن دەكات و نەخۆش دەكەوێت، لەو حاڵەتە ئیستیسنایە پیاو وەفادار نەبێت بەرامبەر بە ژن، بۆیە بەڕاستی من لەگەڵ لابردنی ئەو فەقەرەیەم بەگشتی و بە تایبەتی ئەوەی كە باس لە نەخۆشیە موزمینەكان دەكات، چونكە لە ناوچەیەك دەژین كە دەكرێت زۆر ئیستیفادە لەو فەقەرەیە بكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵا من دوو، سێ مولاحەزەم هەیە، مولاحەزەی یەکەم : هەندێك لە بەڕێزان لە ڕاپۆرتەکە بە نەوعێك ڕەئیان داوە و ئێستا کە دێنە ناو هۆڵی پەرلەمان ڕەئی خۆیان دەگۆڕن، لە کاتێك دا کە ئیمزایان لەگەڵ ئێمە کردووە، بەداخەوە حەق وایە ئینسان یەك ڕەئی هەبێت، لە ناو پەرلەمان بێت یان لەدەرەوەی پەرلەمانیش بێت، دووەم: مەسەلەی (یسمح) لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان لەگەڵ مامۆستایانی ئایینی لەگەڵ یەکێتی زانایانی هەر دوولا و لەگەڵ ئەو بەڕێزانەی ئەو پرۆژەیان ئامادەکردووە، ئەو (یسمح) هەر هەموویان موافق بوون، گوتیان (لایجوز) کەلیمەیەکی پۆلیسیە، بۆ (لایسمح) ئیستعمال نەکەین کە کەلیمەیەکی مەرن و ڕێك وپێك ترە، ئێمەش حەقی قسەمان هەیە، بۆ قسەم پێ دەبڕی سۆزان خان؟ جەنابت قسەت کرد کەس ئیعتڕازی نەگرت، نا مەسەلەکە تەشەنوج نیە، بەهەرحاڵ، بەنیسبەت ئەو پرۆژەیەی کە هاتووە، عوزرە مەشروعەکە مەبەستی ئەوەیە بەڕاستی کە هاتووە، لە قانونی پێشتر هاتووە کە جەنابت ئیشارەتت پێی دا بە مەسلەحەتی مەشروع هاتووە، بەڵام لێرە بە عوزر هاتووە، عوزرەکە کە دەڵێت (کالمرض الثابت) یان کە دەڵێت (کالعقم) ئەوانەی بە نموونە هێناوە، ئەو عوزرانەی کە پێشتر هەیە، نابێت لە مستەوای ئەو عوزرانە کەم تر بن کە قازی بە کەیفی خۆی حوکم بداو بڵێ وەڵڵا فلان کەس عوزرە و ئەوە عوزر نیە، نەخێر دەبێت ئەو عوزرانەی کە هەیە لەو مستەوایە بێت، کەمتر نەبێت، ڕەنگە هەندێك حاڵەت هەیە، چ ئێستا ئێمە بە بیرمان بێت، چ لە ئاییندەش بە بیرمان بێتەوە، بەڵام بەبەر قەزا دەکەوێت، ئیمکان هەیە قازی نەتوانێت ئەسڵەن هیچ تەسەروفێك بکات، ئەو حاڵەتە حاڵەتێکی تازەیە، بۆیە دەبێت ئەو حاڵەتانە بە عوزری مەشروع ئیعتیبار بکرێت لە مستەوای ئەو حاڵەتانە بێت، من لەگەڵ ئەسڵی پرۆژەکەمە و ئیمزاشم کردووە و بە سەراحەتیش قسەی دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

د. ناصح فەرموو.

بەڕێز د. ناصح غفور رمضان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

جاری پێشوو من قسەم کرد بە تەشەنوج وەریان گرت، هیوادارم ئەو جارەیان بە تەشەنوج وەری نەگرن، من لەبەرژەوەندی دایك و خوشك و خێزان و کچی خۆم دەمەوێت قسە بکەم، نەك بە پێچەوانەکەیەوە، ئەسڵەن من نە لەگەڵ پرۆژەکەی لیژنەی یاساییم نە لەگەڵ پرۆژەکەی لیژنەی داکۆکی کردنم لە مافی ئافرەتان یان ژنان، من پێم وایە ئەسڵەن ئەوانە هەمووی زیادن کە لێرە نووسراون، سێ خاڵ بەسە کە لێرە تەئکیدی لەسەر بکرێتەوە، یەکەمیان بەم شێوەیە بێت (لایجوز الزواج بأكثر من واحدة الا بموافقة الزوجة) ئەوە شەرتی یەکەم بێت ئینجا (باذن من القاضی)، دووەم: یان بە (کل من أجری عقدا بالزواج بأكثر من

واحدة خلافا لما ذكر بالحبس مدة لاتقل عن ستة اشهر ولاتزيد عن سنة وبغرامة لاتقل عن خمسة ملايين دينار ولا تزيد على عشرة ملايين دينار) وەكو خۆی بمێنێتەوە بەس ئەو فەقەراتەكانی لێ لابېردرێت.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

تەنها فەقەرەی یەكەمە د. ناصح ، فەرمووو كاك د. ناصح.

بەڕێز د. ناصح غفور رمضان:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

(لايجوز بالزواج باكثر من واحدة الا بموافقة الزوجة وبإذن من القاضی)، من پێم وایە ئەوە گەورەترین ڕێگریە بەرامبەر بە ئەوانەی كە دەیانەوێت دوو ژنی بهێنن یان بیكەن بە سێ و چوار، ئەگەر ڕەزامەندی خێزانی لەگەڵ نەبێت چۆن دەبێت تۆ ژنی تر بهێنی؟

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك د.كمال فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله (د.كمال كەركووكی):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەم خاڵە زۆر زۆر گرنگە بەنیسبەت گشت ماددەكە، چونكە ئەساسی فرە ژنی دەبێت لەو فەقەرەیە بێت، ئەوانەی لە دواوە دێن هەمووی دەبێت پابەند بە ئەوە بن، بۆیە بە حەقیقەت وەك زۆر لە بەڕێزان ئیشارەتیان بەوە دا كە ئافرەتێك نەخۆش بكەوێت و تۆ كابووسێكی تر بەسەری دا بهێنی، ئەوە عەجەلە كردنە لە مردنی، ئەوە زۆر زۆر جەریمەیەكی گەورەیە، پێویستە ئەم خاڵە ئەو بەڕێزانەی ئەندامانی پەرلەمان باشتر و چەند نوقاتێكی زۆر زۆر موحەددەد دیار بكرێت، چەندیش لەسەری بوەستین كەمە، چونكە ئەمە پێكەوە ژیانە، بناغەی ماڵ دادەنێی كە بەردەوام دەبێت لە تولی عومرت، جا ئەو ژیانە ژیانێكی سەعید دەبێت، یان ژیانێكی تەعیس دەبێت، یان یەكێك لەو دووانە ئەگەر غەڵەت نەكەین، بۆیە پێویستە ئەمە زۆر ورد تر بیری لێ بكەینەوە، لە هەموو حاڵەتێكیش چی دابندرێت پێویستە بوترێت بە موافەقەتی ژنەكەی، ئەگەر موافەقەتی نەبێت لەسەری و ڕەزای نەبێت لەسەری تەحریم بكرێت، ئەو بەڕێزانەی كە دەڵێن تەعەددودی زەوجات لە ئیسلام هەیە، ئایینی ئیسلامی پیرۆز زۆر بە جوانی حقوقی ئافرەتی لە قورئانی پیرۆز روون كردوەتەوە، ئەوانەی ئیجتهادیان تێی كردووە كە ئەوانەی لە ئافرەتێك زیاتر دەهێنن دەبێت عەدالەت رەچاو بكەن، عەدالەتیش لەهەموو ڕوویەكەوە، یەكێك لە ڕووەكانی بزەبت ئیشارەت بەمە دەكرێت كە عولەمای ئیسلام دەیڵێن، ئینسانێك دوو منالی هەبێت، هەردووكیانی وەكو یەك خۆش دەوێت، لەو حاڵەتەش دەبێت بەو دەرجەیە بێت، ئەگەر بە غەیری ئەوە بێت حەرامە، یەعنی بەو دەرجەیە كە خۆشەویستی بەرامبەریان یەك نەبێت، ئەوەش لە شەرعی ئیسلامیش دەردەچێت، بۆیە لێرەش لازمە عەدالەت هەبێت، لازمە ژنی دووەم بە موافەقەتی ژنی یەكەم بێت، ئەگەرنا ئیشەكە بە خراپی دەڕوات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کوێستان خان فەرمووو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دیارە مەسەلەی هەموارکردنی ئەم یاسایە هی ئەمڕۆ و دوێنێ و هەفتەیەك نیە، چەندین ساڵە ڕێکخراوەکانی ژنان خەباتی بۆ دەکەن، ئێمە لەو ڕوانگەیەوە پرۆژەیەکمان ئامادە کرد، کە پرۆژەکەی ئێمە زۆربەی زۆری ئەندامانی لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان لەگەڵ مەنع دابووین، مەنعمان کردووەو هیچ مەرجێکمان بۆی دانەناوە، ئەو پرۆژەیە کە دراوە بە سەرۆکایەتی نێردراوە بۆ ئەنجومەنی وەزیران و لیژنەیەکی تری بۆ دروست کردووە، لیژنەکە پێك هاتووە لە کۆمەڵێك فوقەها لەگەڵ ڕێکخراوەکانی ژنان و نوێنەری داکۆکی کردن لە مافەکانی ژنان، لەوێ دوو ڕەئی هەبووە، بۆیە دوو ڕەئی هاتووەتەوە بۆ ئێرە، لەبەرئەوەی لە ناو ئەو لیژنەیەدا دوو ڕەئی هەبووە، ڕەئی ڕێکخراوەکانی ژنان و نوێنەری لیژنەی داکۆکی کردن لە مافەکانی ژنانیش لەگەڵ مەنع بوونە، دواتریش لە ئەنجومەنی وەزیران دیارە کە ساغ نەبووەتەوە، هەندێك لەگەڵ مەنع بوون، هەندێکی لەگەڵ تەقیید بوون، دیارە کە دوێنێش ڕەئیەکانمان دیار بوو، دەنگەکانمان دیار بوو، کە لیژنەی ژنان لەگەڵ چی دابووین، ئاشکرایە کە لەگەڵ مەنع دابووین، بەڵام کە بە چوار دەنگ نەمانتوانی سەرکەوتن بە دەست بهێنین و مەنعەکە جێ بەجێ بکەین و هاتینەوە سەر تەقیید بۆ ئەوەی فرە ژنی بە ڕەهایی نەمێنێتەوە ئەزعەف و ئیمان چی دەکەین؟ کۆمەڵێك مەرجی بۆ دادەنێین، ئێمە وەك زۆربەی ئەندامانی لیژنەی ژنان ئاوا سەیری عیلاقەی ژن و مێردایەتی دەکەین و زۆر بە گەورەو پیرۆزی دەزانین، ئێمە لەو ڕوانگەیەوە کە ئەو عیلاقەیە بەڕاستی عیلاقەیەکی پیرۆزە و عیلاقەیەکە کە ناکرێت بە شتێك ئیستغنای لێ بکرێت، بە تەنها حەسرمان نەکردووە لەسەر چێژ و منداڵ بوون، لەو ڕوانگەیەوە دەمانویست مەنع بکرێ و مەسەلەی هەندێك غەریزەو مەسەلەی منداڵ نەکرێتە تەبریر بۆ ئەوەی فرەژنی بمێنێتەوە، ئەمە مەسەلەیەکە سوورین لەسەر ئەوەی کە لە بڕگەی یەکەم دا ئەوەی کە گوتمان لابردرێت با لابردرێت،چونکە ئەگەر لانەبردرێت فرە ژنی بە ڕەهایی دەمێنێتەوە، مانای تەقیید لێرە نامێنێت، ئیتر بە ڕەهایی فرەژنی دەکرێت، بۆیە تەئکید دەکەینەوە کە ئەو پێشەکیەی لێرە هەیە لابردرێت، ئەگەر بکرێت ئەوەی د. فؤاد سیاغەی کرد، سیاغەیەکی تری بۆ بکرێتەوە، مەسەلەی ئەوەی کە نەخۆشی هەبێت، ئەو مەسەلەیە مەسەلەی نەخۆشی درێژخایەن نیە، مەسەلەکە زۆر کەس بە سەرەتان و بە سیل و ئەوانەوە هێناوە کە وازحە لە مەرجەکە، نەخۆشیەك کە ببێتە هۆی ئەوەی کە ژن نەتوانێت مەعاشەرەی زەوجی بکات، دیارە مەعاشەرەی زەوجی چیە، یەعنی پێویست بەشەرح کردن ناکات، دیارەو روونە بۆ ئەوانەی دەیانەوێت بمێنێت دەزانن بۆچیە، لەبەر ئەوە ئێمە دەمانەوێت نەخۆشیەکی درێژخایەن کە چارەسەر نەکرێت کە ببێتە هۆی ئەوەی کە ژن نەتوانێت مەعاشەرەی زەوجی بکات، ئێمە لەگەڵ ئەوەین مەسەلەی ڕەزامەندی ژن ئیزافە بکرێت، چونکە

ئەمەش بەڕاستی مەرجێکی باشە هەرچەندە دڵنیاشین لەوەی کە پیاوێك بیەوێت ژنی دووەم بێنێت، ئەگەر پێویستی بەڕەزامەندی ژنی یەکەم بێت، زۆر ئاسانەو دەشزانین چۆنی دەبا بۆ مەحکەمەو ڕەزامەندیشی پێ وەردەگرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان ئیزافەت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوەی کوێستان خان گوتی تەعبیر لە رەئی لیژنەکە دەکات، بەڵام من حەزدەکەم شتێك بە بیری ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان بهێنمەوە، دوێنێ زۆرینەی ئەوانەی کە قسەیان کرد، ئەگەر نەڵێم هەموویان لەگەڵ ئەوەی کە ڕێگە بە تەعەدود دەدەن، سەبەبی ئەساسی منالّ بوون و ئەگەر ژنەکە نەخۆش بوو و نەیتوانی حەیاتێکی زەوجی تەبیعی بکات، باشە ئەی فرەژنی بۆچی بکرێت؟ ئەی ئەگەر وابێت بۆچی ئەوە بکرێت؟ ئەگەر منالّ سەبەبی رەئیسی بێت، کە دوێنێ پێیان وابوو سەبەبی رەئیسی بوو کە باس کرا، خاڵێکی تر ئەی ئەگەر ژنەکەی نەخۆش بوو نەیتوانی موعاشەرەی بکات، ئەی باشە ئێستا من تێ ناگەم ئەی فرە ژنی لە چ حاڵەتێك دا بکرێت؟ ئەوە پرسیارێکە بۆهەمووان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا ئەو فەقەرەیە وازحە و زۆر قسەی لەسەر کرا، ئەو وشەیەی کە لابردرێت (لایسمح) و (لا یجوز) فەرقی نیە بە حەقیقەت، (لایجوز) نەفسیەن بە قوەت ترە، ئەگەرمانعتان نیە لیژنەی یاسایی و لیژنەی ئەوقاف، (لایجوز) بمێنێت وەك ئەوەی لە ئەسڵی مەشروعەکە وا هاتووە، ئەوە بووە (لایجوز) موشکیلەمان لەوە نەما، لەسەر ئەساسی پێشنیاری ئەوانەی کە هینیان کردووە، ئیجازەم بدەن، هەمووتان قسەتان کرد لە حەقیقەت دا، ئەگەر وا بێت بە مانگێکیش تەواو نابین لەو قانونە، تکا دەکەم قسە مەکەن، تەعلیقیش نەدرێت لە کاتی قسە کردنی ئەندامێکی پەرلەمان، سۆزان خانم بۆیە هێنایە پێشەوە بۆ ئەوەی دوور بێت لەوانەی دەوروبەری و قسە نەکات، تەنها بە داواکردنی ئیزن ئەوجا قسە بکەن، ئەو جوملەیەی کە داوا کراوە لابردرێت لەلایەن لیژنەی داکۆکی کردنی مافی ئافرەتان و ژنان (لایسمح بزواج أكثر من واحدة الا باذن القاضي ويشترط ...قيام عذر مشروع بالتعدد ..) ئەوانە شەتب بکرێت (المرض الثابت من المعاشرة الزوجية أو عقم الزوجة الثابت بتقرير من لجنة طبية مختصة)، ڕەنگە ئەگەر ئەوەی لاببەین، سیاغەکە پێویست بکات تۆزێك گۆڕانکاری بەسەر دابێت، ئەگەر ئەو (قيام عذر مشروع)ەکە لاببەین، ئەو هینەی کاك عونی نووسیویەتی، ئەگەر پێتان هین بێت لە جیاتی ئەوە بنووسێت (مرض الزوجة) (لمرض لايرجى شفاءه أو كونها عقيم لاتنجب وذلك بتقديم تقرير لجنة طبية رسمية مختصة تؤيد ذلك) ئەوە سیغەیەکە لە مەقالەکەی کاك عونی نووسراوەو بڵاوبووەتەوە لە جەریدەیەکدا ، عەینی قسەکەی کاك کریم دەگرێتەوە، ئەوەی لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان دەڵێن ئەو جوملەیە شەتب بکرێت، زۆر

قسەی لەسەر کرا ئەوەی بەینی موئەید و بەینی هین و ئەوانـە، ئـەوە هەنـدێك تەئیـدی ئـەوەیان کـرد کـە لابېردرێـت، هەنـدێك پێیـان وایـە زەروریـە کـە بمێنێـت، ئـەو موقتەرەحـەی لیژنـەی داکۆکی کردنـە، زۆر موناقەشەی لەسەر کرا، کاك شێروان فەرمووو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دوێنێ تەسویتمان لەسەر ئەو مەبدەئە کردووە، ئێستا چۆن دەتوانن ئیلغای بکەین؟

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

خۆ من نەم گووتوە ئیلغا بکرێت، رەئیەکە گوتراوە کە ئیلغا بکرێت، وەکو کاك شـێروان گـوتی وا نـەهاتووە، چونکە ئێمە دوێنێ ئەوەمان قبوڵ کرد بەو شروتانەی هەبوو، چۆن دەکرێت ئـەو شـروتانە ئیلغـا بکرێـت، ئێمـە ئـەو موقتەرەحـەمان قبـوڵ کـرد کـە بـەو شـروتانەی کـە هـاتووە، ئێسـتا موناقەشـە زۆر کـرا، تـەنها ئەوەندەیە کە ئەوە بخەمە دەنگدانەوە، پێش ئەوەی بیخەمە دەنگدانەوە تەبعەن لیژنەی داکۆکی کـردن لـە مافی ئافرەتان و ژنان داوایان کردووە ئـەو جوملەیـە شـەتب بکرێـت، هەنـدێك لـە ئەنـدامانی پەرلـەمانیش تەئیدی ئەوەیان کرد، خۆشیان قسەیان کردو جارێکی تـر دووپاتیـان کـردەوەو شـەرحیان کـرد، ئێسـتا قسـە دەدەمە کاك خلیل بۆ دواجار تەرحی وجهە نەزەری خۆی بکات، بۆ ئەوەی بیخەمە دەنگدان، فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مەشروعی حکومەت وا هاتووە (قیام عذر مشروع) ئێمە لە ڕاپۆرتی موشتەرەك تەئییدی ئـەوەمان کـردووە کە وەکو خۆی بمێنێت، زەواج حقوق و ئیلتیزاماتە لە نێوان هەر دوو تەرەف، لێرە وەکو ئـەو کەلیمـەی کـە هاتووە (قیام عـذر مشـروع)، ئـەو دوو شـتە بـۆ میسـالن نـەك بـۆ حەسـر، حالاٌتی زۆر تـر هەیـە، حـاکم و مەحاکم دەزانێت تەقیدیرەکە بۆ ئەوە، یـەعنی ئـەو تەقـدیری دەکات، تەعـەدود لـەوە زیـاترە، بـۆ نموونـە ژنێك ناشیزەیەو ناگەڕێتەوە و حەزیش ناکات تەفریق ببێت، هەردووکیان لەگەڵ ئەوە نینـە، ئـەو لـە مـاڵی خۆی و ئـەو لـە مـاڵی خـۆی و نـە موعاشـەرە دەکـات و نـە هـیچ موشـکیلەیەکیش نیـە، ئەمـە حاڵەتێکـە، حاڵەتێکی تریش هەیە، ژنێك لە دەرەوەیـە و مێـردی لێرەیـە، مێردەکـەی پێـی دەڵێـت وەرە ئێـرەو منـاڵ و خانوومان و حقوقی من وایە، نایەت بۆ ئەویٚ، حەز ناکات لە تەڵاق، هەردوو تـەرەف حەزناکـەن لـە تـەڵاق، ئایا مەجبوری بکەین کە تەڵاقی بـدات لـەو حاڵەتـە، هەنـدێك ژنـی تـر هـەن هـەر نـاتوانن (قیـام بواجبـات الزوجیة) حقوقی ئەو مێردە نادات، حەزیش ناکات، هەردوو تـەرەف حـەزیش ناکـەن لـە تـەڵاق، چـی لـەوە بکەین؟ دەیان حاڵات هەیە غەیری ئەوە، بـا بـۆ برایـان و خوشـکان بخوێنمـەوە و بـا ئێمـە مونسـف بـین لـە ماددەی 43 باسی تەفریق لەچەند حاڵات داندراوە، بۆ ژن حەقی تەفریق هەیە، 9 حاڵەتی هەیە بۆ حەقی تەفریق، هەمووش میسالیان بۆ هێناوە و گوتی (أو مما یماثلها) لێرە لە برگەی 2 لە ماددەی 43 کـە دەڵێـت (للزوجة طلب التفریق ، 1 ـ اذا هجر الزوج زوجته مدة سنتین فـأکثر بـلا عـذر مشـروع) لێـرە (اذا هجـرت

الزوجة زوجها مدة سنتين بلا عذر مشروع....) بۆی هەیە بێنێت یان نا؟ لێرە گوتوویەتی بۆ ئافرەت هەیە کە داوای تەفریق بکات، (4 ـ اذا وجدت زوجها عليلاً أو مبتلى بما لايستطيع معه القيام بواجبات الزوجية سوى أكان ذالك لاسباب عضوية أو نفسية، أو اذا اصيب بذلك بعد الدخول بها وثبت عدم امكان شفاءه منها) هەروەها لە خاڵی (5 ـ اذا كان الزوج عقيما أو ابتلي بعقم بعد الزواج ولم يكن لها ولد على قيد الحياة) ئەوەش هەر حەقی تەفریقەیە، وەرە بۆ خاڵی (6 ـ اذا وجدت بعد العقد ان زوجها مبتلى بعلة لايمكن معها معاشرته بلا ضرر، بالعلة كالجذام أو البرص او السل أو الزهرى أو الجنون، وانه قد اصيب بعد ذلك بعلة من هذه العلل أو ما يماثلها) دەستی قازی نەبەستنەوە لێرە، حاڵاتی زۆر هەیە، ئینجا دەگەڕێمەوە ئەگەر ئێمە وا بکەین حاڵاتی تەڵاق زۆر دەبێت و مەشاکلی تریش زۆر دەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک شێردڵ نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز شێردڵ عبدالله حەوێزی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من کە گوتم نەخۆشی، گوتم ئەوە زوڵمە بیکەینە قانون، تۆ ڕێگات داوە ئەگەر ئەوەشی تێدا نەبێت هیچ لە وەزعەکە ناگۆڕێت، بەڵام زوڵمێك لەو پەرلەمانە لە قانون، چەند کەسێکیش تەئییدی کردن، تۆ بیدە دەنگدانەوە، ئەگەر ئەوە بڕگەی سێیەم با هەموو کەس تەئییدی دەکردن، بەڵام بڕگەی یەکەم ئەوەت هێناوە تۆ دەچی شعوری یەکێك بریندار دەکەی و خەڵك دەبەیە ناو دڵە ڕاوکێ و تووشی نەخۆشی نەفسیان دەکەی، لە کاتێکدا ئێمە لە دوای حەرب دەژین، ئەنواع نەخۆشی پەیدا بووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

قەیدی نیە، بەڵام هەموو قانونەکە دەگۆڕێت، ئێمە دوێنێ دەنگمان داوە بە هێن، هەموو وەزعەکان دەگۆڕێن، فەرموو کاک شێردڵ.

بەڕێز شێردڵ عبدالله حەوێزی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تۆ فەقەراتی ترت داوە، هیچ ڕێی نەگرتووە، ئەوە شەرتێکی بریندارکەرە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لە ڕاستی دا ئەو قسەیەی کاک شێروان کردی زۆر ڕاستە، یەعنی لە لیژنە دانیشتوون و ماوەیەکی دوورو درێژە بە حەقیقەت، ڕاپۆرتتان تەقدیم کردووە و لێرە هەریەکە ڕەئی تازەتر تەرح دەکرێت، یەعنی ئەوە هەتا لە سیاغەش دا تا ئێستا ئەندامانی جیاجیا شەش تا حەوت نەوعە سیاغەیان ناردووە، باشە ئەی ئێوە کۆبوونەوەتان بۆ کردووە؟ ئەگەر تەحەفوزیشتان نووسی بێت، با ئەوە بڵێ تەحەفوزم نووسیوە، هەتا لیژنەکە لێرە لە بەینی خۆیان دا ئیختلافیان هەیە، کاك عونی لە تەنیشتمەوەیە و موقتەرەحی تازەی تەقدیم کردووە، ئەویش لە لیژنەی قانونیە، کاك کریم لەوێوە هەرواو ، لە ڕاستی دا ئەوە بەو شکلە نابێت،

ئەگەر تەحەفوزیشتان هەبێت، ئەوە دەنووسرێ کە تەحەفوزیان هەیە، هەر ئەو کەسە نیـە کـە تەحـەفوزی هەیە، هەتا ئەوەی کە تەقریرەکەی نووسیوە، ئەویش مەقتەرەحاتی تازە دەهێنێت، لە ڕاستی دا ئێستا مـن هەشت موقتەرەحم لە پێشە، کاك شێردڵیش لەوێوە ئیقتراحێکی تر دەهێنێت کـە هـەمووی نەسف دەکات، جارێ ئەوانەی قانونین ئەو موقتەرەحەی کاك شێردڵ، ئەگەر تەرح بکرێت، وەزعی قانونەکە دەگۆڕێت یان نا؟ دەمەوێت ئەوانەی شارەزای قانونن، قسە بکەن، کاك زاناو کاك کریم و کاك د.نوری، ئەو سێ یـە قسـەی بکەن، کاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمـە بۆیـە داوای ئیلغـای ئـەو شـەرتە دەکـەین، چـونکە بـە ئیهانـەی دەزانـین بـۆ ژنـی نـەزۆرك و نـەخۆش سووکایەتیەکە بۆی، پاشان کۆمـەڵێك مـەرجی تـر هەیـە، ڕەزامەنـدی ژن و ئـەو خاڵانـەی تـر کەنووسـراوە، یەعنی بابەتەکە هەڵناوەشێنێتەوە، بەڵام ئەو مەرجەمان پێ ناخۆشە و بریندار کردنی شعوری ژنی نەزۆك و نەخۆشە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك کریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دوێنـێ کـە موافـق بـوون لەسـەر مەسـەلەی تەعـەدود بـە تەقیـد لەسـەر ئـەوە بـوو کـە مەسـەلەی عقـم و مەسەلەی نەخۆشی و منداڵ نەبوون بـوون، بەڕاسـتی ئەگـەر ئـەوە لاببـەین، ئـەوە تـەناقوز دروسـت دەکـات لەسەر مەسەلەی تەقیید، بۆیە ناکرێت لەڕووی یاساییەوە ئەوە لابردرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك د.نوری فەرموو.

بەڕێز د.نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مـن لەگـەڵ ئـەوەدم کـەوا شـەرتی یەکـەم ئـەوە بێـت، کـەوا ڕەزامەنـدی ژنـی یەکـەم وەربگیردرێـت، ئـەوە مەرجێکی زۆر زۆر گرنگە لە هەمان کاتیشدا ڕێگا بە پیاوەکەی نـەدرێت لەسـەر ئـەوەی کـەوا مـافی ئـەوەی هەبێت ژنەکەی تەڵاق بدات، مەرجی دووەم ئەوە بێت کەوا پێویستە......، نازانم مـافی قسـەکردنمان هەیـە یـان نـا؟ مـەرجی دووەم ئەوەیـە کـەوا پێویسـتە دادوەر ئاگاداری ژنەکـە بکاتـەوە کـەوا مـافی ئـەوەی هەیـە، مـەرجی ئـەوە لەسـەر پیاوەکـە دابنێـت کـە ناتوانێـت ژنـی بەسـەر بهێنێـت، مـەرجی سـێیەم سـەبارەت بـە مەسـەلەی نـەزۆکی ئـەوەی کـەوا نـەتوانێت موعاشـەرەی زەوجـی لەگـەڵ دا بکـات، مـن ئاگـاداری زۆر شـتم، بەهۆی ئەوەی کەوا خێزانەکەم پسپۆڕی ژنانە، بەشێکی زۆری لـەو ژنانـەی کـە دێـن بـۆلای هـەموویان بـاس

ئەوە دەکەن کەوا پیاوەکانیان دەیانەوێت ژنی بەسەر بهێنن، لەبەرئەوەی کەوا منالّی نابێت، ئەو مەرجە دەبێت بمێنێت بەو شەرتەی ، بەلاّم بەو سیغەیەی کەوا لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان پێشنیازی کردووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوەی کە کاک زانا دەیڵێت بەڕاستی من لەگەڵی نیمە لەڕووی قانونیەوە، ئەوەی کە کاک کریم دەیڵێت من تەئیدی ئەو دەکەم، ئیلغاکردنی ئەو فەقەرەیە تەعاروز لەگەڵ تەسویتی دوێنێ دەکات و قانونەکە سەقەت دەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، قانونیەکان ئەوەیان حەسم کرد، ئێمە ناتوانین ئەوەی بخەینە دەنگدانەوە، چونکە دوێنێ دەنگمان بۆ شتێك داوەو تەعاروز دەبێت لەگەڵ ئەو، داوای لێ بوردن لە کاك شێردڵ دەکەم، ئەوە دەخەمە دەنگدانەوە کە ئەو جوملەیە ئیلغا بکرێت لە جیاتی ئەوەی (قیام عذر مشروع ... کالمرض الثابت) ئەوە رەئی مەشروعەکەیە و لیژنەی یاسایی و لیژنەی مافی مرۆڤ و لیژنەی ئەوقاف تەئیدی ئەسڵی نەسەکە دەکەن، لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ژنان دەڵێن ئەو سێ کەلیمەیەی پێشوو لابردرێت و یەکسەر بنووسرێت ، (لایسمح أو لایجوز بزواج بأکثر من واحدة الابأذن القاضی ویشترط ... التالیة) موقتەرەحی تازە کە لیژنەی داکۆکی کردنی مافی ژنان دەڵێن یەکسەر بنووسرێت (المرض الثابت المانع من المعاشرة الزوجیة أو عقم الزوجة الثابت بتقریر من اللجنة الطبیة المختصة).

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك کریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەگەر نەنووسرێت (لایرجی منه شفاء) لەوانەیە ئەو عوقمە و ئەو نەخۆشیە چاك ببێتەوە، بۆیە لە ئەو زۆر زۆر موهیمە بگوترێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

جارێ ئەو موقتەرەحەی لابردنی ئەو دوو جوملەیەی پێشتر، دەیخەمە دەنگدانەوە کێ لەگەڵ ئەوەیە ئەو دوو، سێ کەلیمەیە لابردرێت؟ ئەسڵی مەشروعەکەم خوێندەوە، کە لەلایەن هەر سێ لیژنەکە پشتگیری کرا، لیژنەی داکۆکی کردنی مافی ئافرەتان و ژنان، دەڵێن پێویست ناکات بنووسرێت (قیام عذر مشروع) واتە ئەوەیان پێ زیادەیە، هەندێك لە ئەندامانی پەرلەمان پشتگیریان لەو داوایە کردووە، ئەوە

موقتەرحێکی تازەیە کە لابېردرێت، دەیخەمە دەنگدانـەوە، دواتـر دێینـەوە سـەر تەفسیلاتەکان، کێ لەگەڵ ئەو موقتەرەحە تازەیەی ژنانە دەستی بلّنـد بکات تکایـە؟ 39 دەنـگ لەگـەڵ دایـە، کێ لەگـەڵ دانیـە؟ 27 کەس لەگەڵ دانیە، کەواتە ئەو فەقەرەیە لابردرا، ئەوجا دێینـە سـەر ئـەوەی سیاغەی فەقەرەکە پێویست دەکات دەوڵەمەند بکرێت، (المرض المزمن الثابت) ئەوەی کە کاك کریم گوتی (أو المانع من المعاشـرة الزوجيـة ولايرجى منه الشفاء بتقرير من اللجنة المختصة) کە ئەوەی ئیزافـە بکرێـت (لايرجـى منـه الشـفاء) ئەوەیـە موقتەرەحەکـە کـە کـاك کـەریم کردوویـەتی یـەك، دوو بـرادەریش پشـتگیری کـردووە، دکتـۆرە هالـە بەئیعتیباری ئەوەی دکتۆرەیە لەڕووی توبیەوە، ئەگەر ڕەئیەکی هەیە، فەرموو.

بەڕێز د. هالە سهيل وادی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێشنیار دەکەم نە موزمین و نە سابت، ئەو نەخۆشیەی ئەمڕۆ سابتە لەوانەیە چەند ساڵێکی تر سـابت نـەبێت، وشـەی مـوزمینیش زۆر مەتاتیـە، بـۆ نموونـە نەخۆشـی زەخـت موزمینـە، نەخۆشـیەکی خـەفیفی شەکرە موزمینە، یەعنی ئەوانە دەرگای ترمان بۆ دەکەنەوە، ئەو دوو وشـەیە لابېرێـت، بـەس ببێتـە المـرض المانع من المعاشرة الزوجية، ئەوە باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

خۆ ئەوە ناکرێت هەر موناقەشەی بکەین، کاك دکتۆر فوئاد فەرموو.

بەڕێز د.فؤاد احمد محمد بابان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو پێشنیارەی کە کردم (المرض المزمن الثابت المـانع مـن المعاشـرة الزوجيـة، والـتي لايرجـى منـه الشـفاء، او عقم الزوجة المزمن الثابت)، عەفو ببوورە عـوقم نەخۆشـی نییـە، لەڕاسـتیدا نیشانەی چـەندین دیاردەیـە، لەبەر ئەوە ناکرێت بڵێین (مرض العقم)، نەخۆشی نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئـەو صیاغە تازەیـە بـەوەرگرتنی وجهـە نـەزەری دکتـۆر فوئـاد، (المـرض المـزمن الثابـت المـانع مـن المعاشـرة الزوجية، والتي لايرجى منه الشفاء، او العقم الزوجة الثابت بتقرير من لجنـة طبيـة مختصـة)، ئـەوە باشـە، فەرموو خەمان خان.

بەڕێز خەمان زرار اسعد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە ئەزانین تەڵاق دەسەڵاتێکی حەسریە بەدەست پیاوەوە هەیە، ئـەزانین کـەوا تـازە عـوقم ونەخۆشـیمان کرد بەتاوانێك لەدەست ژنی یەکەم، من ئیزافەی شتێك ئەکەم، لەو حاڵەتەی ئەگەر ژنێك نەخۆش بوو یان عەقیم بوو، کە ڕێگا ئەدرێت پیاو ژنی دووەم بهێنێتەوە، مانای وایە بە موافەقەی ژنی یەکەم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرموو ئەوە لە جێگایەکی ترە، موافەقەتی ژن چەند ئەندامێکی پەرلەمان و دکتۆر کەمالیش باسیان کرد، ئەوە دوایی باسی ئەکەین، لێرە جێگای نیە، ئێستا ئەیخوێنمەوەو ئەیخەمە دەنگەوە، (المرض المزمن الثابت المانع من المعاشرة الزوجية، والتي لايرجى منه الشفاء، او عقم الزوجة الثابت بتقرير من لجنة طبية مختصة)، کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات؟ فەرمووون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، ئینجا دەچینە سەر فەقەرەی دووەم، ئێستا ئەم فەقەرەیە چوار، پێنج ئەندامی پەرلەمان و کاک دکتۆر کەمالیش وتیان ئەبێت ئەوە ئیزافە بکەین کە خێزانی یەکەمی موافق بێت، بۆ هێنانی ژنی دووەم، ئێستا ئەو فەقەرەیە تازەیە کەهاتووە، ئەگەر ئیقرار کرا ئەبێتە فەقەرەی یەکەم، موافقة الزوجة الاولى على زواج زوجها امام المحكمة. ئەوە کێی لەگەڵدا نیەو ئەیەوێت قسە بکات ناوتان دەنووسم، کاک محمد حکیم فەرموو.

بەڕێز محمد حکیم جبار:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵا ئەم خاڵەی ئێستا کە ئیقرارمان کرد حەسرتان کردووە، ئەو خاڵەی ئێستا کە ئیقرارمان کرد حەسرت کردووە، لە دوو عوزردا من پێم وایە ئەو عوزرەی کە جەنابتان و دکتۆر کەمال ئیزافەی کردووە، ئەوە شتێکی زیادەیە تۆ ئێستا شتەکەت بە بەربڵاوی وەکو جاران نەهێشتەوە، تاکو ئێستا ئەو عوزرەی کە ئێستا هەیە یان ئەو شەرتە ڕەزامەندی ژنی یەکەمە کە ئێستا لە مەحاکمی کوردستان ئیشی پێ ئەکرێت، یەعنی ئەوە هەیەو ئیشی پێکراوە، یەعنی ڕەزامەندی ژنی یەکەمی ئەوێت، ئێستا تۆ هیچ عوزرێکت نەهێشتەوە بۆ قازی کە موبەڕیر تر بیخوات، دوو موبەڕیرت دۆزیوەتەوە و ئاشکرایە، ئەمەکەی تر من ئێستا خۆم وەکو کاک شێردڵ زۆری هێنایەوە خزم و ناسراو نموونەی زۆر بوون، نموونەیەکم لایە ژنەکە منداڵی نابێت، پیاوەکە بردوویەتی بۆ ئوردن، بۆ تاران و دکتۆرەکانی ئێرەش هەمووی، ئەیەوێت ژن بهێنێت ژنەکەی ڕازی نیە، بەپێی ئەمەی کە ڕەزامەندی ژن ئەزاندرێت، ئەبێ ژنەکەی تری تەڵاق بدات، ئەم قانونەش تەشجیعی تەڵاق ئەکات، تەشجیعی تەفریق ئەکات، ئەوە حەقیقەت و واقیعێکە، یەعنی ئەم ژنە ڕازی بێت پیاوەکەی ژنێکی تر بهێنێت کە حەزی لە منداڵە یان ژنەکەی یەکەمی تەڵاق بدات، بۆلای خوای گەورە بۆلای کۆمەڵگا کامیان باشترە، شیرازەی خێزانێك تێك بدەیت و ئەو حەدیسەی پێغەمبەرمان پێشێل بکەیت کە (ابغض الحلال عند الله الطلاق) یان ئەو مەرجە لاببەیت، بۆیە ئەو مەرج دانانە وەلەو واتان لێکرد کە مەنعەکە چاکتر بوو، پێم وایە دوێنێ مەنعەکە تەسبیت ببوایە، چونکە ئەمە زۆر نزیکە لە مەنعەوە کە ئێوە بەو دوو عوزرە ڕێگاتان پێداوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، بەس یەك مولاحەزە کاك محمد حکیم ئەوە مانای وانیە تەڵاق بدرێت، ئەگەر پیاوەکە بیەوێت تەڵاقی بدات، ئەوە ڕێگای لێ ناگیرێت، ئەوەی جەنابیشت وتت ئەوە عورفە قانون نیە، کاك عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دیارە ئەگەر هەندێ شروتی با بڵێین غەیر صەحیح زیاد بکرێت، ئەو کاتە ئەبێتە شەرتی تەعجیزی، ئەوکاتە بەڕاستی موبەڕیڕی تر دروست ئەکات بۆ تەڵاق، بۆ فێڵ کردن لە قانون لە یاسا، هەندێ ئاماژەش هەیە ئەڵێت ئەوەندە شەرت زیاد بکەین وەکو مەنعی لێ بکەین، ئەوکاتە یاساکە تەعنی قانونی وەردەگرێت، ئێمە داوا لە بەڕێزتان دەکەین کەوا زیاتر تەرکیز بکەنە سەر خەڵکە قانونیەکان تا نەصەکان تێك نەدەن، ئەگەر وا بڕوات بەو وەردەکارییەوە نەصەکان تێك ئەچن، دەبێتە شەرح و تەفاصیل ئەوکاتە یاساکە جێگای خۆی ناگرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی من بەپێچەوانەی ڕەئی ئەو دوو برادەرەم لە ڕووی قانونیەوە، من پێم وایە ئیزافەکردنی ئەو شەرتە، تەواوکەری شەرتەکانی ترە، بۆ ئەوەی وەحدەی خێزانی بپارێزین ئەمە یەك، دوو: زۆر لە بەڕێزان لێرە ئیشارەتیان پێدا بەعزە نەصێك دابنێین قازی ئیلزام بکەین، ئێستا لە قانونی پێشتر هیچ نەصێك نیە قازی ئیلزام بکات کە موافەقەتی ژنەکە وەربگیرێت، ئێستا حاڵی حازر موافەقەتی ژن وەردەگیرێت، بۆیە بوونی ئەو نەصە لەناو ئەو ماددەیە، هیچ لە قانونەکە ناگۆڕێت و هیچ تەئسیرێکیش ناکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێخ جەعفەر فەرموو.

بەڕێز جعفر مصطفى معروف:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من تەئیدی کاك محمد حکیم و برادەران ئەکەم، من تەئیدی کاك محمد حکیم و برادەران ئەکەم، بە عەکسی کاك شێروانەوە، چونکە ئێستا هەیە، ئەمە یەك، دوو: ئەگەر ئەوەش نەکات ئەو ئافرەتە کە منداڵی نەبێ، داوای شوێنی جیاو خانووی جیاو ژیانی جیا لە پیاوەکە بکات، سێیەم: موشکیلەیەکی گەورە لە نێوان دوو بنەماڵەدا دروست ئەکات، ئەگەر ئەو بڕگەیە زیاد بکرێت ئەبێ ئافرەتەکە ڕازی ببێت، ئینجا ئەو ژنی دووەم بهێنێتەوە ئەوە سێ، چوار مەشاکیل دروست ئەکات، تەڵاق زیاد دەکات، ژنەکەش بەجیا ئەژی و داوای ژیانێکی جیا ئەکات، ئەبێتە موشکیلەش لە نێوان دوو خێزاندا، ئێستا پەنا ئەبەن بۆ خێزانی ئافرەتەکە کە ڕازی ببێت، بۆ ئەوەی پیاوەکە ژنی دووەم بهێنێت، لەبەر ئەوە مەشاکیل زیاد دەکات و کەمی ناکاتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، نەسرین خان فەرموو.

بەڕێز نسرین محمد صالح:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

محكەمە ئەبێ ئاگاداری ژنی یەكەم بكاتەوە، كە پیاوەكە ژنی دووەم ئەهێنێتەوە، بە ژنی دووەمیش بڵێت كە ژنم هەیەو منداڵم هەیە، بۆ ئەوەی هەردوولا ئاگادار بن، زۆر كێشە ڕووی داوە ئێستا لە دادگاكاندا كە ژنی دووەم هاتووە، نازانێ كابراكە ژنی یەكەمی هەیە، لەبەر ئەوە ئاگادار بكرێتەوە كە ژنی هەیەو منداڵی هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید سلیم شێرە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەڵڵا من قسەم نەماوە تەئیدی كاك محمد حكیم و كاك شێخ جعفر ئەكەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك دیلیمان فەرموو.

بەڕێز محمد احمد صالح(دیلمان ئامێدی):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە دوێنێ كە دەنگماندا لەسەر تەعەددودی زەوجاتی موقەیەد بوو، بەڵام لەسەر قیودەكان دەنگمان نەدا و موناقەشەشمان نەكرد، لەبەر ئەوە ئەمڕۆ ئەتوانین لەسەر هەموو خاڵەكانی قیود قسە بكەین، ئەمە یەكەم، دووەم: ئێمە لەسەر عەقد قسەمان كرد كە تەڕازیە، كە بوو بەتەڕازی لە هەموو حاڵەتەكانی دیش ئەبێت ئەو شەراكەتە دوو لایەنیە بە موافەقەی هەردوولا بێت، لەبەر ئەوە پێشنیار ئەكەم كە لە سەرەتاوە بێت بنووسرێت لایجوز الزواج بأكثر من واحدة الا بموافقة زوجة اولى، ئەو موقتەرەحەی بەڕێز جێگری سەرۆكی پەرلەمان تەرح كری، دووەمیش لە ڕاپۆرتی لیژنەی داكۆكی كردن لە مافی ئافرەتان و ژنان خاڵێك هاتووە، ئەگەر ئەوە ئیزافە بكەین، مەنعی تەڵاقیش دەكات، كە دەڵێت(إذا اعتبرت الزوجة الاولى، زواج زوجها بالثانية، يشكل اضراراً بها) حەتا ئەوكاتە ئەگەر زوجەكە بگەڕێتەوە بۆ تەڵاق دەبێتە زەرەر لەسەر ئەو ئەساسە ناتوانێت تەڵاقیشی بدات، لەبەر ئەوە تەڵاقەكەش موقەیەد دەبێت، لەبەر ئەوە تەڵاقەكەش موقەیەد دەبێت، یان ئەو موقتەرەحەی ئافرەتان ئیزافە بكرێت و بیكەین بەخاڵێك لەسەری یانیش لە موقەدیمەكە مەنعی زەواجەكە هەبێت، ئیلا بەو مەرجانە نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك سعدالدین فەرموو.

بەڕێز ملا سعدالدين عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لە پێشەوە دوو شەرتمان داناوە، یان دەبێ عـوقمی هـەبێت یـان نەخۆشـیەکی مـوزمینی هـەبێت، باشـە ئەگەر ئەو دوو نەخۆشیەشی هەبوو، بەڵام موافق نەبوو، ئایا تـەلاق حەلـە بـۆ ئـەو کێشـەیە، نـەخێر حـەل نیە، ئێستاکە حەتا ئەوەی بیەوێت لەسەر ئەوە سور بێت کە ژنی دووەم بهێنێت و موافەقەی ژنی یەکـەمی بوێت، دەچێ لە مەحکەمە تەلاقەکە دەکات بە ڕەجعی لە خیلالی فـەترەی ڕجعـەی ژنەکـەی دەهێڵێتـەوە و دەچێ ژنەکەی تر مارە دەکات، دوایش ڕەجعەت بە ژنەکەی تر دەکات، ئەوەش دەتوانـدرێت بکرێـت، لەبـەر ئەوە ئـەو شـەرتەی زەوجـە عەرقەلـە بـۆ شـتەکە دروسـت دەکـات، زۆر کـەس هەیـە تـەلاق دەخـوات دەڵێت بەژنەکەی، ئەگەر تۆ لێنەگەڕێیت و نەیەیت موافەقەم بۆ نەکەیت لە مەحکەمە تەلاقت کەوتبێ، ئەو کاتـە یان دەبێ و مەجبوریشە لەگەڵی بڕوات یان تەلاقەکە وەربگرێت، لەگەڵ ڕێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دکتۆر نوری فەرموو. ببورە جارێ کاك بارزان نوقتەی نیزامی هەیە با بزانین چیە؟ فەرموو کاك بارزان.

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو برادەرانەی کەوا ئەچنە سەر مەنەسە، ئایا تەعبیر لە ڕەئی لیژنە ئەکەن یان ڕەئی شەخصی؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نوقتەکەی ڕاستە بەس لەبەر ئەوەی موقتەرەحێکی تازەیە، بۆیە تەعبیر لە ڕەئی شەخصی خۆیـان ئەکـەن، فەرموو کاك دکتۆر نوری.

بەڕێز د. نوری جميل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەسەرەتای ماددەکەدا هاتووە ئەڵێت (لايجوز الزواج بأكثر من واحدة الا بأذن القاضي)ئێمە هەڵسەنگاندنمان داوە بەدادوەر، حەتا ئەگەر ئەو هەموو مەرجانەش کە ئێستا باسـیان لـێ ئەکـەین، هـەمووی مـەوجود بـن، دادگا ئەتوانێت ڕێگا بەپیاو نەدات ژنی دووەم بهێنێت، بۆیە پێویسـتە ڕەزامەنـدی ژنـی یەکـەم وەربگیرێـت، لەهەمان کاتیشدا ئەبێ بیر لەوە بکەینەوە، ئەگەر هاتو ژنەکە ڕەزامەندی نەدا پیاو نەتوانێ ئەو ژنە لەبەر ئەو هۆیە تەلاق بدات، ئەوەش لە دەستەڵاتی قازیدایە، ئەبێ ئەوەش ڕوون بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دکتۆر رەمەزان فەرموو.

بەڕێز د. رمضان عبدالرحمن محمد رضا:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

هەموو عەقدێكی یاسایی بەتەڕازی بەڕێوە ئەچێت، بەتەڕازیش ئەتواندرێت ئەو عەقدە پوچەڵ بكرێتەوە، لەگەڵ مەرجەكانی ئیخلال كردن بەعەقدەكە كە بەشێكی ترە لە پوچەڵ كردنەوەی عەقدەكە، لەوكاتەدا تەڕازی پێویست ناكات لایەنی موخل تەڕازی وەربگیرێت، ئێمەش پێویستە یاساكانمان لەسەر ئەساسی شكوك بەرامبەر بە دادگاو قازی دابنێین، مەفروزە وا چاوەڕوان بكەین قازییەكانمان، دادوەرەكانمان لەئاستی ئەو موهیمەیەدان كە دەیبینین، پێویست ناكات لەسەر ئەساسی شەك، زۆر تەداخولی تایبەتمەندێتی ئیشەكانیان بكەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك دكتۆر كەمال فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د. كەمال كەركووكی):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

تەبعەن پێشتریش ئیشارەتمان پێكرد، كە خێزان دروست ئەبێت، ئەبێ سەعادەتی تێدا بێت لەوماڵەدا، ئەگەر تەرەفێك ڕازی نەبێت، سەعادەت لەو ماڵەدا نابێت، موستەمڕ كێشە دروست دەبێت، ئەمە لەلایەك لەلایەكی تریشەوە، ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ دەستووری عێراق ماددەی چواردە دەڵێت ئینسان یەكسانە ژن و پیاوو ئەو لە چ قەومێكە لە چ ڕەنگێكە، یەكسانە، ماددەی دوو فەقەرەی یەك نابێ قانونێك یان نەصێك دەربچێت تەعاروز بكات، لەگەڵ مەبادئی ئیسلام، ئەوە دوێنێ قەرارماندا كە بەو شێوەیە بوو تعدد الزوجات حەڵاڵ كرا، فەقەرە نابێ تەعاروز بكات، لەگەڵ حقوق وحوریاتی ئینسان، نابێ لەگەڵ مەبادئی دیموقراتی نەگونجێت، بۆیە لێرەدا حەقە ئەو ئینسانە كە تەرەفێكە لەو ماڵە، لەناو ئەو ماڵەدا ئەژی ڕەئی وەربگیرێت، بەبێ ڕەئی ئەو تۆ چۆن ئەتوانی عائیلەیەك دابنێیت سەعید بێت، ئەگەر ئەوەندە ناڕازی بێت كە ویستی تەڵاق بدرێت، ئەوە باشترە لەوەی كە لەماڵەوە بێت وموستەمڕ كێشەو موشكیلەی هەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەوانەی كەوا داوایانكرد و ناویانم نووسی تەواو بوو، ناكرێ هەموو جار خەڵكی تریش قسە بكات، ئەوانەی كەوا داوایان كرد ناویانم نووسی وتەواو بوون، من خۆم ئەمەوێت هەندێ قسە بكەم لەسەر ئەو مەوزوعە، ئەوە لەبەر ئەوەی كەوا موقتەرەحێكی تازەیە، ئێمە دوێنێ قەرارێكماندا مەرجمان دانا، ئەصڵی مەبدەئەكە لە چیەوەیە، ئەصڵ ئەوەیە ئەو عەدالەتەی كەوا لە ئایەتی پیرۆزدا هاتووە، باشە ئەو عەدالەتە بەچی دابین دەكرێت، قانون بۆ ئەوەیە نەك بەوەی كە كەسێك دوو قسەی خۆشی كرد ببێت بە عەدالەت، یان خانوویەكی بۆ ژنی یەكەمی كڕی، پێی وابێ ئەوە عەدالەتە، ئەو هەموو شتانەمان داناوە، بۆیە ئەو شەرتەی كە باسكرا، هیچ لە بنەمای مەبدەئەكە ناگۆڕێت، جگە لەوەی كە لە دەستووری عێراقدا هاتووە،

سێ شەرتی گرنگ هاتووە، لايجوز سن قانون يتعارض مع ثوابت احكام الاسلام ئەوە يەك، دوو: لايجوز سن قانون يتعارض مع مبادىء الديموقراطية، سێ: لايجوز سن قانون يتعارض مع الحقوق والحريات الاساسية الواردة في هذا الدستور، يەعنی دەستووری عێراقی، ئەو سێیە ئەگەر بیری لێ بکەیتەوە ئەوەی کە ئێمە لەم قانونەدا دەیبینین یەکێکیان دوێنێ قەرارماندا لەسەری دا لەسەر سەوابتی ئیسلام تـەعاروز نـەکات، ئەگەر بتوتایە مەنعەکە ڕەنگە زۆر تەفسیری وا بکرایە، ئـەویش هەرچـەندە فوقـەها موختـەلیفن لەسـەری بـەس دوێـنێ ئـەوە حەسـم کـرا و بڕایـەوە، دووەمیـان ئەوەیـە ئـەی مـافی ئینسـانەکە مافـەکانی ئەساسـی، دیسـان دەیڵێمـەوە ئـەو کەسـەی کـە ئەیـەوێت ژنـی دووەم بهێنێـت، زۆر نسـبەتێکی کەمـە، ئـەو قەیدانـەی کـە دائەندرێت بۆ ئەوەیە کە ئەو عەدالەتە دابین بکرێت، ئـەو عەدالەتـە بتوانێـت بێتـە جـێ، ئینجا کـە وتـت موافقه الزوجه من قەناعەتم وایە ئەو کەسەی کە ژنی دووەم دێنێت، زۆربەیان دەتوانن ژنی یەکەم ئیقناع بکـەن، چـونکە ئێمـە شـەرتێکمان دانـاوە ئـەڵێین دەبـێ ئیمکانیـەتی مـالی زیـاتر بێـت، کەواتـە ئەچـێت خانوویەکی بۆ دەکڕێت، زێڕی بۆ دەکرێت، بەوەش ئیقناعی ئەکات، خۆ هەموو ژنـان و ئافرەتـان مستەوای سەقافی بەرزیان نیە، تێبگەن لە حقوقی خۆیان، ئەوە هاوکارییەکە بۆ ئەوەی تەمـەتوع بـەو حقوقـە بکـەن، ئەگـەر چـیش لێـی تێناگـەن، ئەگـەرنا ژنێـك کـە تێگەیشـتنی زۆری هـەبێت مێـرد بەیـەکێك ناکـات کـە ئیمکانیەتی ماددی نـەبێت، سـەبەبێکی وەجیهیشـی نـەبێت، نـەزانێت عەدالـەت دابـین نـەکات، کێشـەش بـۆ ژنەکەی پێشووی پەیدا نەکات، بەڵام ئەمە بۆ ئەو کەسانەیە لێـی نـازانن و لێـی تێناگـەن، کـەوا بـوو ئێسـتا دوو ڕەئیەکــە وازحــە لەبەردەمتانــدا موقتەرەحەکــە لــە ئەصــڵی مەشــروعەکەش لــە زۆربــەی زۆری کۆبوونەوەکانیش باسیان کردووە، بـەڵام نـازانم بـۆ نـەبووە بـە موقتـەرەح لـە پرۆژەکەدا، ئـەگینا ئـەوە لـە بیدایەتـەوە باسـکرا، ئـەوە شـەرتی یەکـەم بـووە، لـە کۆبوونـەوەکانی ئەنجومـەنی وەزیـرانیش بـە حـزوری مامۆستایانی ئـایینی وئەوانـەش باسـکراوە، بـەڵام لـە پرۆژەکـەدا نـەهاتووە، لە ڕاپـۆرتی لیژنـەی قـانونیش نەهاتووە، بەڵام شەرتێکە من پێم وایە دەبێ شەرتی یەکەم بێـت، بـۆ ئـەوەی عەدالـەت هـەبێت، بـۆ ئـەوەی مەشاکیل دروست نەبێت، بە عەکسەوە ئەوەش وای لێ دەکات ئەو پیاوەی کە ژن دێنێت خـەتوەی یەکـەمی ڕاست دەبێت، ختـوەی یەکـەمی ئەوەیـە کـە ژنەکـەی یەکـەمی ئیقنـاع ئـەکات، بۆیـە ئەچـێتە هاوسـەرگیری دووەم بە ئیتمئینانەوە، بەمەش موشکیلەی نابێت، بەینەما ئەگـەر وا نـەبێت مومکینـە بـەدزیی بیهێنێـت، شەش مـانگ حاشـا حـازری ئـەو شـەش مانگـە هـەر درۆ بکـات، بڵـێ مـن ژنم نـەهێناوە، ئـەوە تووشـی درۆی ئەکات، شەش مانگیش خۆی بشارێتەوە لە مەسئولیاتی بەرامبەر هەردووکیانەوە، بۆیە ئـەوە مـن دەیخەمـە دەنگەوە، ئەو موقتـەرەحەی دکتۆر کەمال کە هەندێ ئەنـدامیش ئامازەیـان پێکـرد و پشـتگیرییان لـێ کـرد، هەندێ ئەندامیش وتیان هەر پێویست ناکات، ئێستا دەیخوێنمـەوەو دەیخەمـە دەنگەوە، (موافقـه الزوجـه الاولى، على زواج زوجها امام المحكمه) کی لەگەڵ ئەو ڕەئیەدایە بادەسـتی بڵنـد بکـات تکایـە؟ فـەرموون کێـی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ قبوڵکرا، زۆر سوپاس، بڕۆن بۆ بڕگەی سێیەم، ئەمە ئەبێت بەیەکەم ئەوەی

تریش كە گۆڕانكاریمان لێ كرد، دەبێت بە دووەم، ئێستا دووەم لە ئەصڵی مەشروعەكە كە ئەبێت بە سێیەم واتە حەرفی (ب) كە ئەبێت بە (ج) ئێستا ئەصڵەكەی بخوێنەوە كاك سعدالدین واتە (ب).

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ب- ان یكون لطالب الزواج الثاني امكانیة مالیة تكفي لاعالة اكثر من زوجة واحدة.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لەسەر خاڵی (ب) ڕای لیژنەی یاسایی و ئەوقاف چیە؟ فەرموون.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

هیچ تێبینیمان لەسەری نیە، تەئیدی پرۆژەكە ئەكەین وەكو چۆن هاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمەش هیچ تێبینیەكمان لەسەری نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك كەرخی فەرموو.

بەڕێز كرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمەش لەگەڵ پرۆژەكەداین و هیچ تێبینیەكمان نیە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك دكتۆر كەمال ڕەئی هەیە، فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د. كەمال كەركووكی):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەم خاڵەش زۆر گرنگە، یەعنی وای لێنەیەت ئەوەی ئیمكانیەتی هەبێ یان بڵێت ئیمكانیەتم هەیە، بتوانێ ژنێكی تر بهێنێت، بۆیە من پێشنیار ئەكەم ئەم فەقەرەیە وای لێبێت،(ان یكون لطالب الزواج الثاني امكانیة مالیة تكفي لاعالة اكثر من زوجة واحدة، وذلك ببیان مدخولاته الثابتة) یەعنی ئیسباتی بكات لەپێش قازی كە ئەو ئیمكانیەتەی هەیە ئەمە یەك، دوو: فەقەرەیەكی تری بۆی ئیزافە بكرێت ان یوفر مسكن مناسب للعائلة ویقدم مستمسكات رسمیة لاثبات ذلك؛ یەعنی ئەوە بكرێت بەدوو فەقەرە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك شێروان لە ناحیەی قانونی بزانین چی ئەڵێت، فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەو شەرتەی كەوا دكتۆر ئیشارەتی پێدا لە قانونی پێشتر هەیە، ئەو دەسەلاتە بۆ قازی ئەگەڕێتەوە ئێمە لێرە زەوابت دانێین بۆ قازی بەڕاستی بە واریدی نازانم، قازی خۆی ئەبێت تەحەققوقی ئەوە بكات، عەجەبا ئەوە ئیمكانیەتی مالی هەیە، یان نیەتی، من لێرە زەوابت بۆ قازی دابنێنم بەڕاستی ئەوە من بەڕاستی نازانم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەزانن چۆنە، ئەگەر بۆ هەر فەقەرەیەك دوو سەعات موناقەشەی بكەین، ئەوە ناكرێت بەڕاستی ئەوە جوملەیەكە هاتووە شەرتێكە شەرتی مالی ئەوەی كاك دكتۆر كەمال وتی، ئیزافەیەكە كاك شێروان ئەڵێت پێویست ناكات، من پێم وایە ئەگەر بێت و تۆزێك تەعدیلی بكەین ئەوە بەقوەتی ئەكات، بەوەی بڵێین مەسەلەن لێرەدا نوسیوومانە ان یوفر مسكن مناسب للعائلة ویقدم مستمسكات رسمیة لاثبات ذلك، ئەوەندەی بڵێین یەعنی بۆ ئەوەی قازی ئیجتیهاد نەكات، بلێت ئاگادارم دەوڵەمەندە، موستەمسەكاتی هەبێت، كاك دكتۆر كەمال ڕەئی هەیە.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د. كەمال كەركووكی):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ڕاستە قازی، قازیە بەس قازیش بە نەص ئیش ئەكات، ئەبێ نەصەكەی لەبەردەستدا بێت، كە ژنێك ئەهێنێت ئەیباتە ماڵی ژنە كۆنەكەی ئەبێتە مەئسات بۆیان، بۆیە پێویستە سابتی بكات كە هەم ئیمكانیەتی هەیە بە موستەمسەكاتی ڕەسمی، هەم ماڵێكی تریشی هەیە، ئەگینا نەبێ باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەزانی چۆنە با شتی عەمەلی بڵێین ئێستاكە چۆنە لە مەحاكم، یەكێك ئەڵێت من ئیمكانیەتم هەیە، ئەگەر نەصێكی وا نەبێت مومكینە تەعاهودێك بنووسێت، بڵێ من تەعاهود ئەدەم كە ئیمكانیەتی مادیم هەیە، ئەتوانم خانوویەك بكەمەوە، دەتوانم دوو ژن بەخێو بكەم، سێ ژنیش بەخێو بكەم، ئەگەر ئەو نەصە نەبێت وقازی سیقەی پێ بكات، مولزەم نیە لەوە زیاتر داوای لێ بكات، ئەگەر ئەو نەصە نەبێت، بەڵام ئەگەر ئەو نەصە هەبێت، بڵێ موستەمسەكات بێنە، تاپۆ بێنە كە تۆ موڵكت هەیە، وەرەقەی بانك بێنە كە تۆ پارەت هەیە، وەرەقەی مرور بێنە كەتۆ سەیارەت هەیە، ئەو شتانەی نیشان ئەدات، بەهەرحاڵ ئێستا دوو ڕەئی هەیە، بۆ ئەوەی زۆر نیقاش نەكەین، ڕەئیەك ئەوەیە كە باشە ئەتانەوێت قسە بكەن، بەس ئەوانە نەبێت كە قسەیان كردووە، با ئەوانە بن كەقسەیان نەكردووە، ناوتان ئەنووسم، فەرموو كاك حاتم.

بەڕێز حاتم محمد جان حسن:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەڵڵا من یەك قسەم هەیە، ئەویش ئەوەیە حەزەكەم ئیشارەت بەوە بدەم، كە لەدوێنێوە قسە ئەكرێت جارجارە تەشەنوجێك دروست ئەبێت، ئێمە كە لێرەین چ ئەندامی ئافرەتانی بەڕێز و چ هی پیاوانیش ئێمە هەموومان وەكو ئەندامی پەرلەمانی كوردستان لێرەین بە حەقیقەت، ئەو قسانەش كە ئەیكەین وەكو ئەندامێكی پەرلەمانی كوردستان دەیكەین چ پیاوان چ ژنانیش، ئەوە نیە خوانەخواستە ئێمە ئەو ئافرەتانەی كەوا لە وڵاتی ئێمەدان هەموو كەسوكاری یەكترین، خوشك و دایكی ئێمەن بەحەقیقەت، ئێمە لامان پیرۆزن و ئەمانەوێت قانونێكیش بۆ وڵاتەكەمان دابنێین كە قانونێكی وا بێت ئیستیفادەی لێ بكەین، ئەمە یەك، دووش: ئەم پەرلەمانەش زمان حاڵی گەلێكە ئەبێ لێرەوە قسەی لەسەر بكەین وەكو ئەندامی پەرلەمان، حاڵەتی دووەمیش لەسەر ئەو بڕگەیە ئەوەیە من پێشنیارێكم هەیە، ئەم بڕگەیە بۆ ئەوەی حەقی خۆی پێبدرێت وبە هێز تریش بێت، بڕگەی (ب، ج) بكرێت بەیەك بڕگە، بەم شێوەیە (ان یكون لطالب الزواج الثاني امكانیة مالیة تكفي لاعالة اكثر من زوجة واحدة وتحقیق العدل بین الزوجین من الالتزامات الزوجیة(المادیة والمعنویة)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك بارزان فەرموو.

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ان یكون لطالب الزواج الثاني امكانیة مالیة تكفي لاعالة اكثر من زوجة واحدة، ئەم زوجة واحدة تا چوار ئەڕوات، ئیحتیمالە ئەو شەرت و مانعانەش كە ئێمە دای ئەنێین لە زەوجەی دووەم دووبارە ببێتەوە، عوقمە، نەخۆشیە، بۆیە ئیحتیمالی هەیە دووبارە ببێتەوە، بۆیە من تەرحی ئەوە ئەكەم لە هیچ حاڵەتێكدا عوزری مەشروع و غیر مەشروع ژنی سێیەم و چوارەم هەر نەمێنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئێمە ئەوەمان دوێنێ حەسم كرد، ناكرێت، چونكە تەعاروز ئەكات، لەگەڵ نەصی ئایەتی پیرۆز، كاك مەلا ئەنوەر فەرموو.

بەڕێز ملا انور محمد غفور:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بەڕاستی ئەو مەرجە زۆر پێویستە كە هەموومان ئەمانەوێت دیفاع لە ئافرەت بكەین، ئەوەی كە زەرەرمەندی یەكەمە ئافرەتی یەكەمە، كە زەرەری زۆری تووش ئەبێت، ئێمە هەر تەماشای واقیعی ناو كۆمەڵگا بكەین كە چەندەها زەرەر هەبووەو خێزانێك ئیبادە بووە، بەهۆی خێزانی دووەمەوە، لەبەر ئەوە ئەو مەرجە هەروا چاكە لە ڕووی شەرعیشەوە حەرامە كابرا دوو ژنی هەبێت كۆیان بكاتەوە لە خانوویەك،

لە ڕووی شەرعەوە نابێت، ئیلا ئیمکانیەتی مالی تەواوی هەبێت بۆدابین کردنی خانووبەرە بۆ ئەوی تریشیان، من پێم چاکە لێرەدا مەرجێك هەبێت بۆ ئەو کەسەی کە ژنی دووەم دێنێت، ژنی یەکەم شتێکی لەسەر تاپۆ بکات، یەعنی عەقارێك هەبێت یان شتێکی هەبێت بۆ ئەوەی لە پاشەڕۆژدا نەچێتە ئاستێکی وا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێخ جعفر فەرمووو.

بەڕێز جعفر مصطفى معروف:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو بڕگە بەڕاستی ئەو کەسەی کە خۆی فەقیرە، نەگبەتە سێ ژن ئەهێنێت، من دراوسێم هەیە 27 منداڵی هەیە، ئەم بڕگە ڕێگا لە فەقیر ئەگرێت، ئەوەندە فەقیر تالبی ژنی دووەم و سێیەمە دەوڵەمەند تالب نیە، ئێستا ئێمە بڵێین ئیلا ئەبێ پارەو ماددەو سامانی هەبێت ئینجا بۆی هەبێت ژن بهێنێ، ئەی ئەگەر ژنەکەی نوقسانی هەبوو ئەو فەقیرەو نەیتوانی ژن بهێنێ یان ژنەکەی منداڵی نەبوو، یان لەگەڵیدا نەژیان ئەوە چۆن ئەبێت؟، یەعنی مادام ئیمکانیەتی نیە نابێ بیهێنێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك کەرخی فەرمووو.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی ئەو مەسەلەیە زۆر گرنگە، ئەوەی کە موتەزەڕیرە کە مامۆستا انوریش باسی کرد ژنە یەکەمەکەیە، من تەواو پشتگیری پێشنیارەکەی جەنابی کاك دکتۆر کەمال ئەکەم، لەگەڵ ئەوەشدا بەڕاستی ئەو کابرایە، ئەگەر ئەوەندە دەوڵەمەندە و دەیەوێت لەبەر ئەوەی ژنەکەی شتێکی هەیە لەو دوو حاڵەتە، بۆیە ژنێکی تر بهێنێتەوە با یەکەمجار دابینی ژیانی ژنی یەکەمی بکات، من زۆر لەگەڵ ئەوەدام خانوویەك بەناوی بکرێت، ئینجا هەر شێوەیەك بێت خانووەکە، چونکە ئەویش هەست بە ئیتمیئنان ئەکات، نیەتی پیاوەکەش بەدەر دەکەوێت، کە نیەتی ئەوە نیە غەدر لە ژنی یەکەم بکات، لەبەر حاڵەتێکی ترە کە ژنی دووەم دێنێت، بۆیە پێم وایە ئەوە زۆر گرنگە کە بکرێت، ئەگەر ئەوەی فەقیرەکەش کە جەنابی کاك شێخ جعفر باسی کرد، ئەگەر پێی نەکرێت دوو ژن بەخێو بکات وەڵلا حەق نیە ژنی تر بهێنێت، ئەگەر پێی ناکرێت چۆن ئەتوانێ ژنی تر بهێنێت با منداڵیشی نەبێت، کەپێی بەخێو نەکرا مەسیری ژنەکە چی لێ دێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەزانن چیە تکایە بە عاتیفە شت تەرح مەکەن، ئێستا ئەوە دوو برادەر کاك کەرخیش داوا ئەکات، کە خانوو بۆ ژنی یەکەم بکات، چۆن ئەبێ تۆ نەصێکی وا دابنێیت کە ئیمکانیەتی ئەوەی نیە، ئینسان فەرق

ئەكات دەوڵەمەندە یان مام ناوەندییە، یان فەقیرە، ئەو حاڵەتە ڕەبتی ئەوە كراوە مادام وتمان ژنی یەكەم موافەقەتی وەربگیرێت، ئەوەشمان تەسبیت كرد، كەوابوو بڵێت موافەقەت ناكەم تا خانووم بۆ دابین نەكەیت، یان بڵێت پارەم دەوێت یان هەرچی دەوێت داوای بكات، بەڵام تۆ لێرەدا لە قانونێك بنووسی خانوویەك، ڕەنگە خانوویەكی بۆ بكڕێت 100 مەتر بێت، بەڵام ئەمەش ئیعتیماد دەكاتە سەر ئیمكانیەتی پیاوەكە، ئەیكاتە سەر ژنەكە سەر ڕۆشنبیری ژنەكە، تێگەیشتنی ژنەكە، مەوقیعی مالی و ئیجتیماعی ژنەكەش، لەبەر ئەوە بەو شێوەیە نا مادام ئێمە وتمان موافەقەتی ژنی یەكەمی پێویستە ئەوە كافیە بۆ حەل كردنی ئەو مەسەلەیە، كاك رەفعەت فەرموو.

بەڕێز محمد رفعت عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من تەئیدی ڕەئیەكەی كاك دكتۆر كەمال ئەكەم، دیارە ئیمكانیەتی مالی خۆ ئەبێت تەسبیت بكرێت، كە هەیەتی یان نیەتی، ئەوە شتێكی عامە كەلێرەدا هاتووە، لەبەر ئەوە دەبێ لەبەردەمی قازیدا ئەو ئیمكانیەتە ئیسپات بكات كەهەیەتی، ئینجا ژنی دووەم بهێنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەڵڵاهی من تەئیدی فكرەكەی كاك دكتۆر كەمال ئەكەم، كە ئەمڕۆ گوێمان لەدەنگی بوو، گلەیی ئەوەی لێ ئەكەم كە دوێنێ گوێمان لەدەنگی نەبوو، بەڵام بەڕاستی من حەزەكەم وەڵامی ئەو برادەرانە بدەمەوە كە ئەڵێن خانوویەكی بەناوەوە بكات، یەعنی هیچ خۆشەویستیەك نیە لەدونیادا بەوە تەعویز بكرێتەوە، هەڵی بخەڵەتێنێت خانوویەكی بۆ بكڕێت، بەڵام ئێمە لەگەڵ ئەوەشدا نابێ لەبیرمان بچێتەوە ئەو ژنە ئەبێ تەواوی مافەكانی دابین كرابێ، ئەوەی كەهەیەتی خانووی جیا واتە سەربەخۆ ئەوە نەبێ هەردووكیان لەماڵەكەشدا بەیەكەوە دایان بنێت، لەبەر ئەوە لەسەدا سەد پشتیوانی لە قسەكانی كاك دكتۆر كەمال ئەكەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك دكتۆر ناصح فەرموو.

بەڕێز ناصح غفور رمضان:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بەڕاستی من دژی ئەم بڕگەیەم لە پێشتریش باسم كرد كە دژیم، چونكە ئەمە مانای وایە، مەسەلەكە بەپارەیەو ماددەیە، ئەی باشە ئەگەر ئەوەی ئەیەوێت ژنی دووەم بهێنێت، ژنی دووەم كچە دەوڵەمەندە یان پارە دارە، ئەوە چی لێ ئەكەیت، ئەتوانێ لەڕێگەی ئەوەوە ئەو شتە بكات، بۆیە من پێم وایە ئەصڵەن ئەم

بڕگەیە نەمێنێت، وەکو جەنابت باست کرد خۆشم تەئکیدم لێ کردەوە، کە مەرجی ڕەزامەندی ژنی یەکەممان دانا، ئەوە لەوێ ئەتوانێ داوای هەمووو ئەو پێویستیانە بکات، بۆیە لێرە پێویست ناکات ئێمە باسی ئەم خاڵانە بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەڵڵا ئەوە کاك مەلا ئەنوەر جوان جوابی دایەوە، ئەگەر تەحقیقی ئیمکانیەتی ماددی نەکرێت، مانای وایە مەشاکیل لە ماڵەکەدا دروست ئەکات، حەتا وەکو باسیشی کرد زۆر ڕاستە ناکرێت هەردووکیان لەیەك خانوودا بن، گوڵناز خان فەرموو.

بەڕێز گوڵناز عزیز قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی ئەو دیاردەی دوو ژنیە ئەوەندە ناشیرینە، هەر حەز ناکەم قسەی تێدا بکەم، دژیشیم بەهەمووو شێوەیەك، بەڵام کە بوو بەشتێك لە واقیعی کۆمەڵگای ئێمە، ئەو پیاوەی کە ئەیەوێت ژنی دووەم بهێنێت، نەفسیەن ژنی یەکەمی دەمێکە تەڵاق داوە، نەفسیەن کێشەو گرفتی بۆ دروست ئەکات، من پشتگیری لە پێشنیارەکەی کاك دکتۆر کەمال ئەکەم، چۆن لە زەواجی یەکەمدا مەرجێك لەمەرجەکان ئەوەیە پیاو ماڵی شەرعی هەبێت وماڵی سەربەخۆ بۆ ژنەکەی دابین بکات، نەفەقەی بکێشێ لە زەواجی دووەمدا ئەوە چڕ بکرێتەوە، هەڵسەنگاندن بکرێت بۆ ئەوەی بزانن ئەم پیاوە چۆن ئەتوانێ ئەم گرفتە بۆ خۆی دروست بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا نەصەکە ئەخوێنمەوە قسەی زۆر کرا لەسەری، یەکێك لەشەرتەکان (ان یکون لطالب الزواج الثاني امکانیة مالیة تکفي لاعالة اکثر من زوجة واحدة)، بە ئیزافەکردنی پێشنیارەکەی کاك دکتۆر کەمال و برادەران کە ئاماژەیان پێکرد، علی ان یثبت ذلك بالمستمسکات الرسمیة یقدمها للمحکمة، ئێستا بەو ئیزافەی کەوا کرا، دەیخەمە دەنگەوە کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بە زۆرینەی دەنگ وەرگیرا، دوو کەسی لەگەڵدا نەبوو، ئێستا خاڵی (ج) کە ئەبێت بە(د) فەرموو کاك سعدالدین.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ج- امکانیة تحقیق العدل بین الزوجین في القسم و غیره من الالتزامات الزوجیة(المادیة والمعنویة).

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەڕەئی من ئەو خاڵە حەشوە واتە زیادە، وایە کاك شێروان؟ کاك دکتۆ کەمال قسەی هەیە، فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د. کەمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەم فەقەرەیە من بەزیادی نازانم، پێویستە تەقویەی بکرێت، چونکە لێرە دەڵێت (امکانیة تحقیق)، من ئەڵێم بگۆڕدرێت بۆ ان یتعهد الزوج بتحقیق العدل بینهن و یوفي بالتزاماته الروحیة (مادیة والمعنویة). (ویتعهد في حال اخلال الشروع بتعهداته بعد الزواج یعاقب الزوج بالحبس مدة لاتقل عن ستة اشهر ولا تزید علی السنة و بغرامة قدرها عشرة ملایین)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کوێستان خان ڕەئی لیژنەی مافی ئافرەتان وژنان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە هیچ مولاحەزەیەکمان لەسەری نەداوە، بەڵام لەگەڵ ئەوەداین کە بمێنێتەوە، چونکە زۆر حاڵەت هەیە پیاوەکە دوو ژن ئەهێنێت، ئیمکانیەتی مالیشی هەیە، یەکێکیان ئیهمال ئەکات ولەگەڵ ئەوی تریان ئەمێنێتەوە، لەبەر ئەوەی کە عەدالەت جێبەجێ بکرێت پێویستە ئەوە بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەزانی چی عەفوم بکەن، من لەحەقیقەتدا وتم زیادە، یان هەندێ شت مەنووسن کە قابیلی تەنفیز نیە، قابیلی تێگەیشتن نیە، قازی لەکوێ بزانێ ئەوە تەحقیق ئەبێت، ئەوە شتێکە دەڵێت پاش ئەوەی ژنی هێنا، دەبێ هەفتەیەك لەلای ئەو بێت وهەفتەکەی تر لەلای ئەوی تریان، باشە ئەوە قازی چوزانێ جێبەجێ ئەکرێت یان نا، کاتێ کە عەقدەکە دەنووسرێت، باشە قسەی لەسەر بکەن و ناوتان دەنووسم، ئێستا ڕەئی لیژنەی مافی مرۆڤ فەرموون.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ ئەصڵی پرۆژەکەداین، واتە هیچ تێبینیەکمان نیە، بەس لەگەڵ مانەوەین نەك لابردن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لیژنەی یاساییش لەگەڵ دەقی پرۆژەکەدان کەهاتووە، پشتگیری لێ دەکەین و سوورین لەسەر مانەوەی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا ئەوە هەموو لیژنەکان ئەڵێن با بمێنێتەوە، دیارە تەنها منم پێم وایە کە زیادە، ئێستا ناوتان دەنووسم ئەوەی کە دەیەوێت قسە بکات، کاك ئیحسان فەرموو.

بەڕێز احسان عبداللە قاسم:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بەحەقیقەت فرە ژنی خۆی مەسەلەیەكی ناعەدالەتیە، ئەو كۆبوونەوەی پەرلەمان كە چەند رۆژێكە قسەی لەسەر دەكەین، چونكە شتێكە ناعەدالەتی لەناو كۆمەڵگا پەیدا دەكات، ئێستا هاتووینەتە سەر ئەوەی فەقەرەیەك دابنێین بڵێین دەبێ ئیمكانیەتی تەحقیق كردنی عەدالەتی تێدا هەبێت، بە تەسەوری من ئەوە شروتێكی خەیاڵیە، چونكە كە ژنی دووەم دێنێت ئەصڵەن ناعەدالەتی هەیە، تۆ ئەوكاتەش كە ڕێگای پێدەدەیت ژنی دووەم بهێنێت كە حاڵەتێكی زۆر زۆر دەگمەنەو بە زەحمەتە، دووەم كە نەخۆش بێت وجێگایەكی جیاوازی بۆ دروست بكەیت وكۆمەڵێ پێویستی هەبوو بۆت دابین كرد، ئەو كاتە لەڕووی ماددی و رۆحیەكەوە ئەتوانی عەدل تەحقیق بكەیت، لەبەر ئەوە شتێكە بەتەصەوری من ئیمكان نیە، كە ئیمكانیش نەبوو، بەپێویستی نازانم ببێتە فەقەرەیەك لێرەدا تەسبیتی بكەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

دیارە ئەو فەقەرەیە كەهاتووە، مەرجێكی شەرعیە، ئێمە وتمان كاتێك كە دەیكات بە دوو ژن دەبێ عەدالەتی هەبێت، كە عەدالەتی نەبوو نابێ بیكات، كەواتە ئەمە مەرجێكی شەرعیە، بۆ ناحیەی ماددی و مەعنەوی بۆ ڕێزی خێزان، هەروەها پیاو دەبێ عەدلی هەبێت، لەگەڵ خێزانی یەكەمی ئەگەر لەگەڵ ئەو نەیتوانی ئەوا ناتوانێ، لەگەڵ دووەمیش هەیبێت، كەواتە بمێنێتەوە زۆر باشە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار صباح بۆزۆ هەركی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

پشتگیری لەقسەكانی كاك عبدالرحمن ئەكەم، بەڕاستی تاكە شەرت كەلە ئایینی پیرۆزی ئیسلامدا هاتووە، لە سورەتی نیساء ئەوەیە كە عەدل هەبێت، بەڵام لێرەدا كە دەڵێت زوجین من پێم وایە زوجین دەقیق نیە لە زمانی عەرەبیدا، لە نەحوی عەرەبی زوجین نێرو مێ ئەگرێتەوە، بەڵام لە قانونی ئەحوالی شەخصی عێراقی پێی وەرنەگرتووە، فەرقی كردووە لەبەینی زوج وزوجە، بۆیە پێشنیار ئەكەم بكرێت بە الزوجتین یان بینهما، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك بەڵێن فەرموو.

بەڕێز حمد عبدالله محمود(بەڵێن):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش پشتگیری لە قسەکانی جەنابت ئەکەم، بەڕاستی ئەو فەقەرەیە لێرەدا زیادە، یەعنی ئەوە پێش مارەبڕینە، خۆ ئەوە دوای مارەبڕین نیە، یەعنی قازی کە لێی دەپرسێت هەر ئەوەندەیە کە دەڵێت دەتوانی تەحقیقی عەدالەت بکەیت، دەڵێت بەڵێ خۆ ناڵێت نەخێر، من مستمسکات ناڵێم ئەوە شتێکی ترە، یەعنی کە قازی دوای ئەوەی مارەی بڕی دەچێت بانگی بکاتەوە، بڵێ ئایا تۆ تەحقیقی عەدالەتت کردووە، لەبەر ئەوە بەڕاستی ئەو فەقەرەیە لێرەدا زیادە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک جەمال فەرموو.

بەڕێز جمال محمد قاسم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەبیعی من لێرەدا تەئیدی ڕەئەکەی کاک عبدالرحمن ئەکەم لەلایەك، لەلایەکی تر تەئیدی ڕەئیەکەی کاك دکتۆر کەمال ئەکەم، ئەو ئیمکانیەتە زەعیفە ئەبێ بەقوەتی بکرێت، یجب تحقیق العدل بین الزوجین، ئیمکانیەت قابیلی ئەوەیە کە نەیکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەزانی چی خۆ ئەو جوملانە جوانە یجب وئەو شتانە، بەس تۆ لەبەردەمی قازیدایت نووسراوە، بۆ ئەوەی قازی تەحقیق بکات بۆ مارەبڕینی دووەم، چی ئەتوانێ وابکات تۆ قازییەکە قەناعەت پێ بێنی، ئایا ئەوە چۆن ئەکرێت؟، یجب لەکوێ بزانێت قازی، واتە قازی چۆن ئەتوانێ تەحقیقی بکات، چۆن ئەتوانێ تەئکید بکات کە ئەو عەدالەتە هەیە، بەهەرحاڵ ئەوە دوایی ئەیخەینە دەنگەوە، شەمسە خان فەرموو.

بەڕێز شمسە سعید محمود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەئیدی قسەکەی جەنابت ئەکەم، لەبەر ئەوەی عەدلە ماددییەکە ئێمە لە فەقەرەی پێشووتر تەسبیتمان کرد، ئەمێنێتەوە عەدلە مەعنەوییەکە، عەدلە مەعنەوییەکە چۆن لەبەردەمی قازیدا تەحقیق ئەکەیت، یەعنی شتێکی قەلبییە بۆ هەموو ئەوانەشی کەوا ئایەتەکە ئەهێننەوە، هەموو موفەسیرین خیلافیان لەسەر ئەوەیە کە ئەوە شتێکی قەلبییە، یەعنی پیاوەکە ناتوانێت لەبەردەم مەحکەمەدا ئیسپاتی بکات، لەبەر ئەوە من لەگەڵ ڕەئی جەنابتم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو بڕگانەی کەوا دامانناوە ئەڵێت ئەبێ قابیلی قیاس بن، یەعنی چۆن قیاس بکرێت کە ئەو شتە ئەبێت، خاڵەکانی پێشتر هەمووی دیارەو ماددیەو شتەکان چارەسەر ئەکرێن، بەڵام ئەگەر جوملەکە بە تەعاهود دەست پێبکات باشترە، ان یتعهد ئەوە ئیلتیزامێکی ئەدەبی و ئەخلاقی دەکەوێتە سەر، بەڵام پاشان من لەگەڵ کەلیمەی مەعنەوی نیم، مەعنەوی بەهیچ شێوەیەك ناتوانی قیاسی بکەیت، بەڵام تەعەهودەکە لەجێگای خۆیەتی، کە تەعەهود بدات کە عەدالەت جێبەجێ ئەکات، ئیتر ئەگەر ئیلتیزامی نەکرد، خیلافی ئیلتیزامێکی ئەدەبی وئەخلاقی کردووە، ژنەکە بۆ خۆی ئەتوانێ داوای تەفریق بکات، بەڵام قانونەن ناتوانی هیچ موستەمسەکی لێ وەربگریت، کە دەلیلێکی ماددیەو ئەتوانێ عەدالەت بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە موفتەرەحێکی تازەیەو مەعقولیشە، تەعەهود هیچ شتێکی نیە، نە تەحقیقی ئەوێت نە تەئکیدی ئەوێت، تەنها تەعەهودێکە و ئەچێتە ناو ئەوراقەوە کاك دکتۆر کەمال فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د. کەمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

زۆر باسکرا کە لای حاکم وەعد ئەدرێت ودوایی ناکرێت، ئەمە زۆر زۆر جێگای سەرسوڕمانە، لای حاکم کە تەعەهودیدا، پێویستە جێبەجێی بکات، ئەگەر پاشان نەیکرد شکایەتی لێ ئەکرێت، کە شکایەتی لێ کرا ئەوجا بەپێی ئەو نەصەی کە بۆی دادەندرێت سزا دەدرێت، لەبەر ئەوە من پێشنیارەکە تەعدیل ئەکەم، وەکو ئەوەی کاك زانا ئەگەر دەنگی لەسەر بدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دلێر فەرموو.

بەڕێز دلێر محمد شریف:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوە فیعلەن کەلیمەی ئیمکانیەت لێرەدا هیچ گرنگ نیە هەبێت، نە بە یجب نە بە امکانیەت، بەڵام ئەمە ئەبێ بمێنێت، قەزیەکە ئێستا نیە، کە ئەچێتە بەردەم قازی ئەڵێت من تەحقیقی عەدالەت ئەکەم، ئەمە ئاسارو ئیلتیزامات دروست ئەکات، چونکە تەئکید لە ئیلتیزامات ئەکاتەوە، کاتێ کە ئەو ژنە داوای جیابوونەوەی کرد، لە مەسڵەحەتی ژنەکە ئەبێت بۆ ئەو حاڵەتەی کە نەیتوانیوە تەحقیقی عەدالەت بکات، لەبەر ئەوە لە مەسڵەحەتی ژنەکەیە کاتێك کە ئاسەواری قانونی لەسەر دروست ئەبێت، بۆ داهاتوو، لەبەرئەوە ببێت باشترە لە خزمەتی ژناندایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك محمد حکیم فەرموو.

بەڕێز محمد حكيم جبار:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

خۆی هەندێ مەعلومات ئیستیفادەی لێ ئەكرێت، مەحاكمی هەولێر فەحصێك ئەكەن بۆ پیاوەكە، كە بەمەش ناحیەی عەدالەتی مەعنەوییەكەی بۆ دەرئەكەوێت حاكمەكە، هەبووە خێزانیشی ڕازی بووە، كاتێ كە حاكم فەحصەكەی بۆ هاتووەتەوە دەبوایە برادەرانی قازی ئەو قسەیە بكەن، من مەعلوماتی هەولێرم هەیە، پیاوەكە ژن هێنانی دووەمی ڕەفز كراوە، لەبەر ئەوەی ناتوانێ هەردوو ژنەكەی ئیحسان بكات، ئەوەی كە ئەو خاڵەی نووسیوە زۆر زیرەكانە نووسیویەتی مەبەست لە مەعنەوییەكە ئەوەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئاخر كەس كاك مەلا ئەنوەر فەرموو.

بەڕێز ملا انور محمد غفور:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە لێرە كە باسی مەوزوعی عەدل ئەكەین، تەبیعی وازحە ئیعتیماد لەسەر ئایەتەكە ئەكەین، من حەز ئەكەم یەك قسە بكەم، ئەوەیە كە ژن هێنانی یەكەم خۆی سونەتە، ئەگەڕێتەوە سەر ئەو ئەحكامانەی كە تەوزیع ئەكرێت، ئەگەر كەسێك ژنی نەهێنابوو، بەڵام لە خۆڕا نەبێت كە عەدالەت بكات، لەگەڵ ئەو ژنەدا كەحقوقەكانی دابین بكات، ئەوە حەرامە ژن بهێنێت، یەعنی ژنی یەكەمیش حەرام ئەبێت نەك ژنی دووەم یان سێیەم وچوارەم، لەبەر ئەوە شەرع زۆر لەو مەوزوعە قسەی كردووە، دەبێ عەدالەت بكات لەڕووی ماددی و مەعنەوییەوە، مافەكانی ژنی یەكەمیش پێشێل نەكات، كەواتە ژنی دووەم واجب ترە، ئەگەر ئەو واجب بێت ئەو ئەوجەبە، واتە زیاتری پێویستە، لەبەرئەوە پێویستی ئەوە هەیە كە مەسەلەی عەدل لەڕووی ماددییەوە بمێنێتەوە، زیاتریش تەئكیدی لەسەر بكرێت، چونكە نەبوونی عەدالەت خەلەل لەو مەشروعە دروست ئەكات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حيدری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

منیش پێم وایە، مانەوەی ئەو نەصە بۆ مەصڵەحەتی هەموو لایەكە بەتایبەتیش بۆ ئافرەتان، مەسەلەی تەعاهود من لە مەحاكم 25 ساڵ ئیشم كردووە، مومكینە لەمنیش قەدیم تر هەیە، نەیان بینیوە بین لەوێ تەعاهود بدەن، چونكە من بەنەصێكی قانونی ئیلزامی بكەم، ئەو كاتە تەعاهود چ قیمەتێكی هەیە، من بەنەصی قانونی ئیلزامی ئەكەم كە عەدالەت بنوێنێ لەڕووی ماددی و مەعنەویش، ئەگەر عەدالەتی نەنواند قانون ڕێگای بۆ داناوە، چ لەقانونی پێشتر چ لە قانونی ئێستاش، بۆیە بەڕاستی من مەبدەئی

تەعاهود بەشتێکی ڕاست دانانێم، نەصێکی قانونی بەباشتر ئەزانم کە تێیدا بێت، لەگەڵ دەقی نەصەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک دکتۆر کەمال تەوزیحی هەیە، فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د. کەمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئینسان هەیە، مادیەنیش ئیش بۆ خێزانی یەکەمی جێبەجێ ئەکات، بەلأم ئیهمالی ئەکات قسەی لەگەڵ ناکات، سەیری ناکات، موحارەبەیەکی ڕۆحی ئەکات، هەزار هەزار خراپترە لەوەی کە بەزێڕ هەڵی بکێشێت، لەبەر ئەوە بمێنێت باشترە، کە مەحاکمی پێش ئێستاش ئەو شتەیان لەبەردەستدا نەبووە، ئەوە غەڵەت بووە، بۆیە دەبینین کۆمەڵگاکەمان پڕە لە نەخۆشی ئێمە محاوەلە ئەکەین یەک هەنگاو بچینە پێشتر، چونکە هێشتا زۆرمان ماوە، یەعنی بەتەدریج بەرەو پێشەوە ئەچین، لەبەر ئەوەیە بمێنێ زۆر زۆر باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لەگەڵ ئەوەشدا کە من مولاحەزاتی خۆمم داوە، عەرەبیش باش ئەزانم ئەو جوملەیە لەبەردەم قازی موحەیەر ئەبێت پێی، امکانیە تحقیق العدل بین الزوجین، هەریەکەو خۆی بکات بەقازی، ئەو شەرتە چۆن فەرز بکات لەکاتی مارەبڕینەکەدا، فەرموو کاک کەریم.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی دوای ئەو هەموو گفتوگۆیە گەیشتینە نەتیجەیەک ئەویش ئەوەیە، لەڕووی یاساییەوە ئیستیحالەیەکی قانونی هەیە، بۆ ئەوەی ئەو شەرتە جێبەجێ بکرێت، پێش ئەوەی بێنە لای قازی چۆن تەحقیق ئەبێت ئەو شەخصە عەدل ئەکات لە بەینی ژنەکانیدا ئەوجا ڕازی ببێت و ئیزن بدات بۆ مەسەلەی زەواجەکە، ئەوە دوای دخول دوای ئەوەی کە دەیگوازێتەوە، ئەو شەرتە تەحقیق ئەبێت، بەلأم بۆ پێش وەخت من تەئیدی جەنابت ئەکەم، ئەو مەرجە نەمێنێت باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەڵڵا من پێم باشترە بگەڕێینەوە سەر ڕەئەکەی کاک زانا، هەرچەندیش دوێنێ ڕەئێکی زۆر توندی دا، بەلأم ئەم ڕەئیەی ئەمرۆی دڵیانی داوەتەوە، با بەقسەی بکەین خراپ نیە، کاک عەونیش تەوزیحی هەیە، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئـەو فەقەرەیـە بمێنێتـەوە، بـەڵام بـەو پێشـنیارەی کـە کـاك زانـاو دکتـۆر کـەمال ئیقتراحیـان کـرد، بـەو صیاغەیەش (ان یتعهد الزوج کتاباً بتحقیـق العدالـة) ئەگـەر هـاتو تەعەهودیشی داو نـەیکرد، ئیلتیزامـاتی قانونی دەکەوێتە سەر ئەو کەسەی کە تەعەهود دەدات، دەتوانیْ ئیجرائاتی قانونی لەگەڵ بکرێت، ئیعتیبار دەکرێت موخالەفەی شەرتێکی قانونی کردووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تاڤگە خان فەرموو.

بەڕێز تاڤگە محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە ئەگەر ئەو دەقە لابەرین لەناو ئەو ماددەیە بەڕاستی، ئەگـەر ژنێـك غـەدرێکی مـاددی یـان مەعنـەوی لێکرا، بچێ شەکوای خۆی بەرێت بۆ کوێ؟ کە نەصێك نەبێت لێرە دیفاعی لێ بکات، چۆن دیفـاع لـەخۆی بکات؟ ئینجا تەعەهودیش زەعیف ترە لەوە ئیمکانیەتی تەحقیق هەر نەمێنێت باشترە، هەر بەموتڵەقیەت تحقیق العدل فی القسم ئەوە ئەکەوێتەوە سەر زەمیری پیاوەکە، کە تا چەند تەحقیقی ئـەو عەدلـە ئـەکات، یەعنی هەر تەحقیقەکە بە موتڵەقی بمێنێتەوە، ئەی ئیتر باشە ئافرەت بچێ لەکوێ دیفاع لەخۆی بکات، لە حەقی خۆی بکات، نە لە قەسەم، نە لەپارە، نە لـە هـیچ شـتێکی تـردا، باشـە چ نەصێك هەیـە دیفـاعی لـێ بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تێکەڵاوییەك هەیە، ئەوە لەکاتی مارەبڕینەکەدا چەند شەرتێك پێویستە هـەبێت یـەك: ژنەکـە ڕازی بێت، دوو: پیاوەکە دەوڵەمەنـد بێت، سێ: ئەگـەر ژنەکـە نـەخۆش بێت بـە مەلوسـی کـە تـەقریری توبیـە یـان موستەمسەکاتی ڕەسمیە، بەڵام ئەمە تۆ ئەڵێیت امکانیە تحقیق، باشە مـن ئێسـتا ڕێگـا ئـەدەم بـە لیژنـەکان دواجار ڕەئی خۆیان وەکو شەخص با بدەن، فەرموو کاك سعدالدین.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کاك بەڵێن ئیشکالێکی دروسـت کـرد، کاتێـك وتـی ئـەوە ڕەئـی قازیـەو پرسـیاری لـێ ئـەکات، پێشـی دخولـە، یەعنی هەروەکو لە قسەی جەنابیشت دێتـە دی کـە پرسـیارەکە پرسـیارێکی حەشـوە، ئەگـەر لـە زوجەکـەی دەکـات، بـەس لێـرەدا دەتـوانین حـەلی بکـەین، یشـترط تحقیـق العـدل بـین الـزوجین في القسـم وغـیره مـن الالتزامات الزوجیة بعد الـدخول، بـۆ چـی؟ ئەگـەر لەپاشـان ئـەو قەسـەمەی نـەکرد واتـە عـەدلی جێبـەجێ نەکرد، تخلف احد الشروط یعاقب الزوج، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە هەر موقتەرەحەکەی کاك زانا ئەگرێتەوە، بە تەعەهودەکە حەل ئەبێت، کاك جەمال فەرموو.

بەڕێز جمال محمد قاسم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مـن مـەوزوعێك بـاس ئەکـەم لـە ئـەمریکا چـۆن چارەسـەری ئەمـەیان کـردووە، حـاکم کـە ئافرەتەکـە و پیاوەکەش بانگ ئەکات، لێی ئەپرسێت ئەڵێت فلانی کوڕی فلان یان فلانی کچی فلان تـۆ ڕازیـت کـە ژیـان، لەگەڵ فلانی کوڕی فلان ببەیتە سەر بە خۆشی و ناخۆشـی بـە نەخۆشـیش ئـەم پرسـیارە لـە هـەردووکیان ئەکات، هەردووکیان وەعد ئەدەن ئەڵێن، بـەڵێ ڕازیـن، یـەعنی تەعـەهود ئـەدەن هـەردووکیان بـەو شـێوەیە ژیان بەرنەسەر، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە ئێمە ناگرێتەوە، ئەوە زەواجی کاسۆلیکیە بـە نەخۆشـی، بەهـەموو شـتێك هـەر قبوڵـە، پەخشـان خـان ڕەئیت هەیە، فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ مانەوەین بەس موشکیلە نیە، ئەگەر کەلیمەی امکانیەت لابرێت، تەعەهود نابێـت، چـونکە لـە پێشەوە ئەڵێت تحقق الشروط التالية، یەعنی شەرتی دانـاوە، ئەمـە ڕاسـتە لـەوەختێ کـە ئەچـێ ژنـی دووەم مـارە ئـەکات، نـازانێ ئـەتوانێ ئـەو عەدلـە بکات یـان نـا، بـەڵام ئەمـە ژنەکـە ئـەتوانێ ژنـی یەکـەم، دوایـی بەڵگەیەك بێت بەدەستیەوە بەپێی ئەم بڕگەیە بچێ بـۆ مەحکەمـەو موقـازاتی پیاوەکـە بکات، بـۆ ئـەوەی بگەڕێتەوە عەدالەت بکات لە نێوانیاندا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تەنها ئەوەندە بۆ تەوزیح، يقدم التعهد قبل الاجراءات، فەرموو کاك بەڵێن.

بەڕێز حمد عبدالله محمود(بەڵێن):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی ئەوە تێکەڵ کردنە، بەڕای من قازی قـەت ناتوانێـت، ئەگـەر لێـرە جێگـای بکەینـەوە بـەو ماددەیـە مەحکەمەو جەزای پیاوەکە بدات، ئەگەر ئەیگوازنەوە بۆ شوێنی دیکە، ئـەوە موشـکیلە نیـە، مـن لەگەڵیـدام بەس با لە جێگایەکی تر بێت، چونکە ئێرە جێگای ئەو نیە، با تێکەڵی نەکـەین، گـەرنا خـۆ مـن دژی ئـەوە نیم نەقڵی بکەن بۆ شوێنێکی تر، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەو نەصەی لە ئەصڵی قانونەکـەدا هەیـە، کـە هـاتوون گۆڕانکارییـان تێـدا کـردووە، ئـەو نەصـەی ئێسـتایان هێناوە، پێیان وایە عەینی شت ئەگرێتەوە بـەس فـەرقی هەیـە، نەصـە قەدیمەکـە زۆر تەبیعیـە و دەکرێـت

دەڵێت(اذا خيف عدم العدل بين الزوجات فلا يجوز التعدد ويترك تقدير ذلك للقاضي) ئەوە شتێکی جیاوازە، کاك شێروان (او اذا خيف) باشتر نيە، لەوەی ئێستا.

بەڕێز شێروان ناصح حيدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەقەناعەتی من ئەوەی لە قانونی پێشتر هەیە، بەقوەت ترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

یەکەم شت، ئەوەی لە قانونی پێشتر هاتووە بزانن چیە، وەکو کاك شێروان وتی زۆر بەقوەت ترە، ئەگەر هەموو ئەو شەرتانەش کە گوتوومانە، ئەو هەموو شەرتانەش موتەوەفیر بوون، ئەگەر قازی گەیشتە قەناعەت کە ئەو پیاوە لەگەڵ ئەو ژنە ناتوانێت عەدالەت هین بکاتن مارەییەکەی نابڕێتن، ئەوە بەقوەتترە، شەرتێکی فەوقە لعادەیە، یەعنی شەرتەکان بەردەوامن، یەك/ ژنەکە دەبێت موافیق بێت.
دوو/ ئەگەر نەخۆش بوو تەقریر توبی هەبوو عوقمە، یان موعاشەرەی جنسی و ئەوانە.
سێ/ پارەی هەبێتن.
چوار/ ئەوانە بەردەوامن، سابتن، لە جیاتی ئەوەی کە ئەوەمان نووسیووە، شەرتێکی تریش، ئەوە بمێنێتەوە بۆ قازی، ئەگەر ئەو شەرتانە هەمووی موتەوەفیر بوو تەقدیری خۆی ئەوە بوو بە رەغمی خۆی کە هەموو ئەو شەرتانە موتەوەفیرن، ژن موافیقە، پارەی هەیە، ئیمکانیاتی هەیە، نەخۆشیەکەو نازانم چی، بەڵام قازیەکە گەیشتە قەناعەت کە ئەو پیاوە عەدالەتی پێ ناکرێت، مومکینە تەماشا بکات بڵێ ئەوە عەقڵی تەواو نییە، خۆی لە تەقریرەکان نەنووسراوە، کە قازی گەیشتە ئەوە رەغمی ئەو شوورتانەی تێدا موتەوەفیرە، ئەو پیاوە راستگۆ نییە بە رەغمی ئەوەی موستەمسەکانی تەقدیم بکرێت، بە رەغمی ئەوەی ژنەکە موافیقە، بەڵام قازی گەیشتە ئەو قەناعەتە، ئەوە قوەتێکە بۆ ئەوەی شەرتێکی بەقوەتە، زۆر زۆر باشترەو قابیلی ئەوەشە هین بکرێتن، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەگەر ئەوە بێت تۆ بتەوێت ئەمە وەکو شەرتێك دابنێیت، کە ئەمە ناپێورێت، دەتوانیت بە شێوازێکی تر بنووسیت (اذا لم يكن هناك امكانية لتحقيق العدل بين الزوجتين في القسم وغيره من الالتزامات المادية والمعنوية فلا يأذن القاضي بالزواج الثاني)، تۆ هێناوتە تێکەڵکێشت کرد.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرموو، کاك عەونی قسەی هەیە، سارا خان نوقتەی نیزامی هەیە.

بەڕێز سارا خضر پیرۆت:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەر چەند بەنیاز نەبووم لەسەر ئەو فەقەرانە قسە بکەم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە قسەیە، من نامەوێت، نوقتە نیزامیەکەت چیە؟

بەڕێز سارا خضر پیرۆت:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تۆ هێناتەوە وەکو شەرت، لە قانونە کۆنەکەی باری کەسێتی شەرت نییە، فەقەرەیە، یەعنی شەرتی زەواج دووانە لە قانونە کۆنەکە (ویشترط لاعطاء الاذن تحقق الشرطين التاليين) دووەم، بەس ئەوەی جەنابت باست کرد فەقەرەیەکی دیکەیە، هەر لە زەواج لە قانونی ئەحوال شەخصی، جا ئەگەر لێرە بکرێتە شەرت، ئەوە باشترە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە شەرت نییە وایە، بەلاّم لێرە تەفسیری ئەو فەقەرەیە ئەوەندەیە لەوەوە هێناویانە کردویانە بە ئیمکانیەت وەکو شەرتێك، کە ئەو شەرتە ئیمکان نییە تەحقیق بێتن لەبەردەم قازی، بۆیە ئێمە هین دەکەین، بە هەر حالّ کاك عەونی قسەی هەیە، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من دووبارە قسەکانم تکرار دەکەمەوە، تەئیدی قسەکانی کاك زاناو دکتۆر کەمال دەکەم صیاغەکەی بەو شێوەیە بنووسرێتەوە (ان يتعهد الزوج امام المحكمة قبل اجراء العقد بتحقيق العدل بين الزوجين في القسم وغيره من الالتزامات الزوجية المادية والمعنوية)، تەئید قسەکانی کاك عەدنانیش دەکەم، ئەگەر ئەو فەقەرەیەش بمێنێتەوە لە فەقەرە پێنجی لە ئەسڵی قانونەکە (اذا خيف عدم العدل بين الزوجات فلا يجوز التعدد ويترك تقدير ذلك للقاضي)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەو موقتەرەحە بەو شێوەیەی صیاغە کرا، موقتەرەحی تازەتر هات لەهەمووان هینترە، لەجیاتی ئەو فەقەرەیە کە ئیمکانیەکە (ج)ەکە وای لێ بێتن (ان يتعهد الزوج امام المحكمة قبل اجراء العقد لتحقيق العدل بين الزوجين في القسم وغيره من الالتزامات الزوجية المادية والمعنوية)، کێ لەگەڵ ئەو موقتەرەحەیە، کاك شێروان نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من دەمەوێت قانونەکە قانونێکی سەقەت دەرنەچێت، لێرە کە دەڵێی ئیمکانیەتی تەحقیقی عەدل، ئەو ئیمکانیەتە هەر بۆ قازی گەڕاندۆتەوە، دەچیە سەر قانونی پێشتر ئەو ئیمکانیەتە هەر بۆ قازی گەڕاوەتەوە، ئێستا بێت زەوج تەعەهود بدات لەو ئیلتیزاماتە هەمووی دەرباز بێت و قەناعەت بە قازیش بکات وەڵلاّ من ئیمکانیەتی تەحقیقی عەدلم هەیەو ئیزنەکەم بدێ، یەعنی کامیان بەقوەترە، لەسەر قازی

بەجێ بهێڵینەوە، یان لەسەر لایەنی تر بـەجێ بهێڵین، مـن ئەوەنـدە لـە ئێـوە دەپرسـم، تەعەهودەکـە زۆر زەعیفە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک عەونی وەڵامی دەداتەوە، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە نامانەوێت ئەو فەقەرەیە فەقەرەکانی تر بخوات، ئەوە ئیزافەیـە تەئکیـد دەکەینـەوەو شـروتی قـورس دادەنێینە سەر پیاو، ئەو کەسەی کە بەنیازە ژنی دووەم بهێنێت ئەو شەرتەش ئیزافە بکرێتە سـەری، هـەتا مەجالی ئەوەی نەدرێتی ژنی دووەم بهێنێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوەی کاک شێروان هینی کرد، دەکرێت تۆزێك ئەگەر تەعدیلی موقتەرەحەکەی کاک دکتـۆر کـەمال و کـاك زاناو کاك عەونی و برادەرانی تر وا بکرێت (ان يقدم الزوج تعهداً خطيـاً امـام المحكمـة بتحقيـق العـدل بـين الزوجين في القسم وغـيره مـن الالتزامـات الزوجيـة والماديـة والمعنويـة)، ئـەوە تۆزێـك هـینی دەکـاتن، یـەعنی تەقدیمی وەسیقەیەك دەکاتن بە کتابێك کە تەعەهودی تێدا بێتن و عەدالەت دابین بکاتن لەنێوان هەردوو ژنەکەی، لیژنەی داکۆکی لە مافی ئافرەت و ژنان موافیقن، ئێستا دەخوێنمەوە، بۆ ئەوەی بیخەینـە دەنگدان لەجیاتی ئەو فەقەرەیە (يقدم الزوج تعهداً خطياً امام المحكمة بتحقيق العدل بين الزوجين في القسـم وغـيره من الالتزامات الزوجية والمادية والمعنوية)، دیسان نوقتەی نیزامیت چیە؟ فەرموو. کاك شـێروان، (اذا خيـف العدل) لە ئەسڵەکە نییە، لە مەشروعەکە لادراوە، من لەگەڵتم تەئیدی ئەوەم کرد، کاك خەلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یەعنی مەجالی نادەنە ئێمە کو ئەم وەکو بەرخودانێ تەقریری دیفاعێ بەرەڤانی ئیشی خۆ بکەین.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەڵلاهی کاك خەلیل تـۆش ئیتیهامەکـەی، دوو جار نـاوم هێنـای کـە قسـە بکـەیت دەرچـوو بـووی، فـەرموو نوقتەی نیزامیت چیە؟

بەڕێز ئارێز عبداللە احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوە دوو جارە جەنابت دەست بە ئێمە بەرز دەکەیتەوە، دوایێ کـە یـەکێك دەسـت بـەرز دەکاتـەوە، دیسـان دێیەوە سەر موناقەشە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

نوقتەی نیزامیەكەت راستە، بەڵام نوقتەیەكی حەساسە، نامەوێت فەرزی شتێك بكەین پێش ئەوەی روون بێتن و هەموو لە برادەران قەناعەتیان پێ بێت، ئەگەر وا تەفسیلم نەكرد بوایە، ئەو فەقەرەی لە ئەسڵ هاتووە دابین بكەین سبەینێ زۆر لە حاكمەكان دێن دەڵێن ئەوەتان چۆن نووسیوە، وەكو هەندێك قەوانینی تر كە كراوە، لەبەر ئەوە هەندێك جار ئەگەر قسەكەت راستە، بەڵام هەندێك جار ئەوە پێویستە، بۆ ئەوەی بگەینە ئەو حەڵلەی كە قانونی بێتن، مەسەلەن زۆر جار رێگە دەدەمە كاك شێروان و كاك عەونی، ئەوانە قانونینە زیاتر، بۆ ئەوەی لە ناحیەی قانونی غەڵەت نەكەین، فەرموو كاك خەلیل.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ببوورە، من بە ئیجازە دەرچوو بووم، داوای لێبوردن دەكەم، ئێمە تەبعەن تەقریرمان هەیە، تەئیدی پرۆژەی حكومەتمان كردووە، كە وەكو خۆی هاتووە (امكانية تحقيق العدل)، نەك لە ئەمە، لە زۆر شتەكان مەوزوع بوو تەقدیری قازی دەبێت، قازی نەزەرێكی مەوزوعی، نابێت موحابات نابێت تەعەسوف، خۆی و زەمیرِی خۆی، بەڵام ئەسڵ لە قەزا ئەوەیە مەجالی بدەیتێ و تەفسیری خۆی هەیە، تەقدیری خۆی هەیە، ئالیاتش هەیە بۆ ئەو تەقدیرە، ئێستاكە تۆ بڵێیت (يقدم تعهد) ئاخر ئەو تەعەهودە بۆ چیە؟ پێشی ئیجرائی عەقدە، باشە ئیجرائی عەقد كێن؟ دوایێ ئیلتیزام بەو تەعوهودەی نەكات، چی لێ دەكەیت؟ باشە ئەم ژنە حەپسی ئەم پیاوە دەكات، شەش مانگ لەسەر ئەوە دەگیرێت، دوای ئەوە نەتیجە چی دەبێت، ئاخر موشكیلەی زۆر بۆ ئێمە دروست دەكەیت بەبێ مانا، تۆ شتێكت دانا تەحقیقی عەدل، كابرا قازییە سەیری دەكات، دەزانێت ئەم پیاوە بەم سەرو بەرە، بەم وەزعە ئیمكانیەتی باسی موبەریراتی ئەوەی ئیمكانیەتی ئەوەی هەیە، یان نا، خۆی میحرارێك نییە، مقیاسێك نییە، مەستەرەیەك نییە بێژت عەدالەت ئەوەندە تەقدیرەو ئەوەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

مەشروعەكە ئێستا تەواو، مەشروعەكە هاتووەو دیارە، لیژنەكانیش پشتگیریان لێ كردووە، موقتەرەحێكی تازە هاتە پێشەوە، كاك كەمال قسەی كرد، كاك زانا قسەی كرد، كاك عەونی قسەی كرد، هەندێك برادەرانیش قسەیان كرد، ئەویش ئەوەیە نەك موقتەرەحەكە، پێموایە ئەوە هەر زیادە، بەڵام ئەو موقتەرەحە تازەیە، لەبەر ئەوەی تازەیە زیاتر لە دوو ئەندام تەقدیمیان كردووە، ئەوەل جار ئەوی دەخەینە دەنگدانەوە، ئەگەر دەنگی نەهێنا، دەگەڕێینەوە سەر ئەسڵەكە، فەرموو كاك كەریم.

بەڕێز كريم بحرى عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە سێ كەس داوامان كردووە ئەو بڕگەیە ئەسڵەن لێرە لا ببرێت لە شوێنێكی دیكە جێگەی بۆ بكرێتەوە، لەبەر ئەوە ئەوە بە شروتی تەعەدود ناشێتن.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە نوقتەی نیزامی نەبوو، عەفوم دەکەیت، یەکێك داوای کردووە کە لابدرێت ئەویش خۆم بووم، ئێستا دوو موقتەرەحە، موقتەرەحی تازەکە دەخەمە دەنگدانەوە، ئەگەر دەنگی نەهێنا، ئەو وەختی دەچینەوە سەر ئەسڵەکە، لەجیاتی ئەو فەقەرەیەی کە نووسراوە دەڵێت (امکانیة تحقیق العدل) زۆر قسەی لەسەر کرا، ئێمە ئەو موقتەرەحە تازەیە کە لە لایەن کاك دکتۆر کەمال و کاك زاناو کاك عەونی و هەندێك برادەر کرا، کە موقتەرەحی تازەیە دەڵێت (ان یقدم الزوج تعهداً خطیاً امام المحكمة قبل اجراء عقد الزواج بتحقیق العدل بین الزوجین في القسم وغیره من الالتزامات الزوجیة والمادیة والمعنویة)، دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە دەستی بەرز بکاتەوە؟ دەژمێرم (29) دەنگ، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (29) دەنگ، (29) بە (29) دەنگە، خۆم لەگەڵ ئەوەمە ئەو موقتەرەحە بمێنێت، ئەوە تەواو بوو حەسم بوو، بڕۆ فەقەرەی دواتر تکایە.

بەڕێز ملاسعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

د- ان لا تكون الزوجة قد اشترطت عدم التزوج علیها في عقد الزواج الاصلي.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ ئەو شەرتەین.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی یاسایی.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لیژنەی یاساییش لەگەڵ ئەو شەرتەیەو لەگەڵ دەقی بڕگەکەین.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی مافی مرۆڤ.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمەش لەگەڵ دەقی پرۆژەکەین.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کەواتە هەموو لیژنەکان پشتگیری لەوە دەکەن (ان لا تكون الزوجة قد اشترطت عدم التزوج علیها في عقد الزواج الاصلي)، کاك عادل و کاك عبدالرحمن قسەیان هەیە، فەرموو، کاك تارق فەرموو.

بەڕێز طارق محمد سعيد جامباز:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەگەر تەماشای تـەقريری ليژنـەی ياسايی و ئـەوقاف بكـەين، ئێمـە ئەسـڵيەكەمان لابـردووە، عەقد زەواج ئەسڵيەكە ئەوە نەكراوە، ئەوە يەك راست كردنەوە.

دوو/ پێشنيار دەكەم لە سەرۆكايەتی لەبەر ئەوە ئەو ياسايە زۆر گرنگە سـەعات دە كۆبوونـەوەكان بكرێـت، نەك سەعات يازدە.

سێ/ ئەو شتەی كە باس دەكرێت، كە ژنی بەسـەر نێـت، ئـەوە حـەقێكی مەشـروعە، بـەڵام چـەند ژن داوای كردووە، دووش/ تەفويزی تەڵاق هەيە، ئەويش مافێكی ژنان و ئافرەتانە، پێويستە تەوعيە بڵاو بكرێتـەوە، بۆ ئەوەی ئەو دوو مافە كە عەقدی زەواج تەسبيت بكرێتن، نەك تەنيا لەسەر كاغەز بێتن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك عادل فەرموو.

بەڕێز عادل محمد امين:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەم بڕگەيە لەگەڵ بڕگەيەكی پێشوو حاڵەتێك هەيە، رەنگە هاودژی يەك بن، ئەگەر هـاتوو ژنێـك مـەرجی ئـەوەی دانـاوە، نابێـت ئـەو پيـاوە ژن بهێنێـت، دوای ئـەوەی دەركـەوت نەزۆكـە، ئێمـە لـە بڕگـەی پێشوودا گوتوومانە لەكاتی نەزۆكيدا بۆی هەيە ژنێكی تر بێنێتەوە، ئەو دوو دژە چۆن چارەسەر دەكرێت؟

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەگەر ئەم نەصەی تێدا بێتن، يەعنی فەرزە ئەگەر نەخۆش بێت، ئەگەر نـەخۆش نـەبێت مـەنعی كـردووە، ئەم نەصە لە عەقدەكە هەبێتن حاسمە، كاك عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن اسماعيل سليم:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

كاكە پێشی كە دەنگەكە بدرێتن، بۆ ئێمە وازيح نەبوو دەنگ بۆ كام لا بدەين، يەعنی تێكەڵيەك هەبوو، من داوا دەكەم دووبارە دەنگ بدرێتەوە، تۆ ئەوەلی گوتت ئەو موقتەرەحەی تازە، دوايێ دەرچوو هـی كـۆن، بـە هەر حاڵ من حەز دەكەم جارێكی دی دەنگدان بدرێتەوە، بۆ ئەوەی وازيح بۆ كام لا دەنگ بدەين.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك عبدالرحمن سەعات و نيوێـك قسـەمان لەسـەر كـرد، هـەمووومان دەزانـين دەنگمـان بۆچـی داوە، ئەگـەر جەنابت بە تەنيا دەنگت بۆ شتێك داوە، ئەوە مەسئووليەتی خۆتە، كاك دكتۆر ناصح فەرموو.

بەڕێز د.ناصح غفور رمضان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش هەمان ڕەئیەکەی کاک عادلان هەیە، ئەمەیان ئەوەی یەکەم ڕەفز دەکاتەوە، تەبعەن ئەمە بەهێزترە، بە قەناعەتی من بەهێزترە، لەبەر ئەوە هەر ئەوەندە بۆ شەرح کردن، ئەمە ئەوەی یەکەم ڕەفز دەکاتەوە، لەبەر ئەوە من بە پێویستی دەزانم بمێنێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک کەریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێموایە لە رووی یاساییەوە، ئەوە دووبارەیە، بەڵام بەشێوەیەکی دیکە، بە صیاغەیەکی دیکە، ئێمە مافمان داوەتە ژن کە ڕەزامەندی ژن وەربگیرێت، کەواتە لێرە ئەو (اشتراط)ە زیادە، شتێکی زیادە لە عەقدەکە بێتن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڕەنگە لە سەد هەزار حاڵەتدا، حاڵەتێکی وا نەبێت، شتی وا من هیچ نەمبیستووە، لە ژن و مێرد کردندا، ژنەکە دەبێت بڵێت ئیلا لە عەقد بنووسرێت کە ژنی دووەم لەسەری نەهێنێت، تەنیا ئەوەم لێرە بیستووە، بەڵام باشیشە تێدا بێت، شەرتێکی هین و ئەوانەیە، بەڵێ کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

زۆربەی کاتەکان ناو دەنووسرێت و موناقەشەکان تەواو دەبێت، یەکێك لەو بەڕێزانە شتێکی بەبیر دەکەوێتەوەو دەست هەڵدەبڕێت و شتێکی تازە دەهێنێتە پێشەوە، جارێکی دیکە موناقەشەی لەسەر دەکرێت، ئەگەر بکرێت موناقەشەکان کەمێك چڕ بکرێتەوە باشترەو لە قازانجی پرۆژەکەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پێش هەموو شتێك بەخۆتان بڵێن لە لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان، خۆتان ئاڕائی موختەلیفتان هەیە، سۆزان خانە، خەمان خانە، ئەوە خۆتانن، لە ئێوە زیاتر حەماسەتیان هەیە، فەرموو دکتۆرە ڕۆژان.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

بوونی ئەو مەرجە لەناو گرێبەستەکە، مانای ئەوەیە سەرەتا لە کاتی بەستنی گرێبەستەکە، هەردوولا لەسەری رێککەوتوون، واتا ئافرەتەکەو پیاوەکە، ئینجا بۆتە مەرجێك، بۆتە بڕگەیەك، بەندێك لە

گرێبەستەکە، مانای ئەوە نییە کە ئافرەتەکە سەرەتا شتێکی فەرز کرد بێت لەسەر پیاوەکە، خۆیان هەردوولا لەسەری رێککەوتوونە، زۆر ئاساییە کە لێرە هەبێت، وشەی (اصلي) کە لە ئەسڵی پرۆژەکە هەیە لە راپۆرتی لیژنەی یاسایی و ئەوقاف لابردراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەو خاڵەی کە لەلایەن هەر سێ لیژنەکەوە ئیقتیراح کراوە، بەبێ ئەوەی کەلیمەی ئەسڵیەکە زیادە لە عەقدی زەواج پێویست ناکات ئەسڵی، دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، خاڵی دواتر.

بەڕێز ملاسعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هـ- اذا تخلف احد الشروط المذكورة يعاقب الزوج والزوجة وولي الزوجة اذا كان مقصراً بالحبس مدة لاتقل عن ستة اشهر ولا تزيد عن سنة وبغرامة قدرها عشرة ملايين دينار.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

رەئی لیژنەکان.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لیژنەی یاسایی بەشێوەیەکی تر دامانرێشتۆتەوە برگەی (هـ- كل من اجرى بعقد الزواج باكثر من واحدة خلافا لما ذكر في فقرات (أ، ب، ج، د) من ثانياً من هذه المادة يعاقب بالحبس مدة لاتقل عن ستة اشهر ولاتزيد على سنة وبغرامة لاتقل عن خمسة ملايين دينار ولاتزيد على عشرة ملايين دينار).

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان لەگەڵ ئەسڵی پرۆژەکەیە، خاڵی (ھ) لە پرۆژەکە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك کەرخی فەرموو.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمەی لیژنەی مافی مرۆڤ لەگەڵ پرۆژەکەین.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

من پێش ئەوەی قسەتان بدەمێ، شەرحی تۆزێك ئەو پێشنیارەی لیژنەی یاساییتان بۆ بکەم، بۆچی وای لێهاتووە، لە ئەسڵەکەیدا دەڵێت (اذا تخلف احد الشروط المذكورة يعاقب الزوج والزوجة وولي الزوجة اذا كان مقصراً بالحبس مدة لاتقل عن ستة اشهر ولا تزيد عن سنة وبغرامة قدرها عشرة ملايين دينار)، لێرەدا

دەڵێت (كل من اجرى عقداً) یەعنی (زوج و زوجة) قازییەكەش دەگرێتەوە، مەلایەكەش دەگرێتەوە كە خارجی مەحكەمە رەنگە شتی وا بكاتن، ئەوە زۆر بەقوەتترە، لەبەر ئەوە حەقە لیژنەی داكۆكی كردن لە مافی ئافرەتان و ژنان پشتگیری لەوە بكەن، ئەوە ئەو مەلایەش دەگرێتەوە كە خارجی مەحكەمە شتی وا دەكاتن، حاكمیش دەگرێتەوە ئەگەر گوێ نەدات و ئەو شەرتانە جێ بەجێ نەكات، كاك كەمال قسەیەكی هەیە، فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.كەمال كەركووكی):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لێرە دەڵێت (كل من اجرى عقداً) ئەمە رێگا دەداتە ئەوە كە مامۆستایەك، یان فەقێیەك لە دەرەوەش عەقد بكات، بۆیە پێویستە لێرە روون بێت، تەنها قازی عەقد بكات، مامۆستاش ئەگەر بێت لەلای قازی بێت، یەعنی بە یەكەوە بیكەن بە غەیری ئەوە (كل من اجرى عقداً بالزواج بأكثر من واحدة) نەك (بأكثر واحدة) (بواحدة او اكثر)، یەعنی ئەوەش (بواحدة او اكثر) هەر زەواجێك كرا.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لیژنەی ئەوقاف رەئی خۆی نەگوتووە.

بەڕێز ملاسعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

تەبیعی لە كۆبوونەوەكەی ئێمە لەگەڵ لیژنەی قانونی سێ رەئی جیاواز هەبوو، رەئیەكیان ئەوە بوو كە ئیختیار لە دەستی حاكم بێت لە مەبدەئی غەرامەو لە مەبدەئی حەبس و یان هەردووكیان، رەئی ئێمە ئەوە بوو بەس مەبدەئی غەرامە بێت، حەبسی لەگەڵدا نەبێت، چونكە ئەوە تەبیعی جونحە نییە، موخالەفەی شروتە، رەئی لیژنەی قانونی بە زۆرینە ئاخیری گەیشتە سەر ئەوەی كە مەبدەئی غەرامەو حەبس هەبێت، یەعنی دوو رەئی جیاوازە، زۆرینەی لیژنەی قانونی و زۆرینەی لیژنەی ئەوقاف، زۆرینەی لیژنەی قانونی لەگەڵ ئەوەدایە كە حەبسی لەگەڵدا نەبێت، بەس غەرامە بێت، ئینجا غەرامەكە هەرچەند بێت.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

پەخشان خان قسەت هەبوو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

دەكرێت هەردوو فەقەرەكە، یەعنی ئەو پێشنیارەكەی لیژنەی یاسایی و ئەوەی لە مەشروعەكە هاتووە تێكەڵ یەك بكرێت، بۆ ئەوەی مانای ئەوەی كە لە فەقەرەی (هـ) پرۆژەكە هاتووە روون بێت، چونكە لە پرۆژەكە دەڵێت (اذا تخلف احد الشروط المذكورة)، یەك شەرتیان نەبوو، یەعنی ئەوە نابێت، بەلاّم ئەمەی لیژنەی یاسایی ئیحایەكی وایە، ئەگەر یەك هەبوو، دوو هەبوو، سێ هەبوو بێت، بۆ ئەوەی بە وازیح بێت،

ئەوەی لیژنەی یاسایی ئێمەش لەگەڵ ئەوەین کە هەر کەسێك ئەو عەقدەی کرد، یەعنی بکەوێتە ژێر سزاوە، بەڵام ئەو (احد الشروط المذكورة) تیایدا سابت بێت، یەعنی هەر بە نەبوونی یەك شەرتیان مانای ئەوەیە نابێت، ئێمە لەگەڵ مانەوەی غەرامەو حەبسەکەین، یەعنی لا نەچێت، غەرامەکەش کەم نەکرێتەوە دە ملیۆن بێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەو مولاحەزەیە بەجێیە، دەکرێت بەوە چاك بکرێت (كل من اجرى عقد الزواج باكثر من واحدة خلافا لما ذكر في اي من الفقرات)، دوایی چاك بکرێتن، دەمێنێتن خیلافەکان لەسەر ئەوەی لیژنەی ئەوقاف دەڵێت عقوبەکە تەنیا پارە بێت، هەردوو لیژنەکەش سزای تریشی تێدایە، دکتۆرە رۆژان فەرمووو.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

خیلافەکەمان لەسەر ئەوە بوو ئایا عقوبەی غەرامەو حەبس پێکەوە بێت، یان تەنها غەرامە بێت وەکو لیژنەی ئەوقاف داوای کردووە، ئەگەر هەردوو عقوبە بێت، هەروەکو لە قانونەکەدا هەیە، لە واقیع دادوەر کە بڕیار دەدات زۆربەی زۆری غەرامەیە، واتا لێرە ئەو کەسەی کە باری ئابووری باشترە دەتوانێت غەرامەکە بدات سەرپێچیەکە بکات، ئێمە نەمانویست ئەو جیاوازییە بمێنێت لەنێوان ئەو کەسەی کە باری ئابووری باشەو توانای ئەوەی هەیە کە غەرامەکە بدات لەنێوان ئەو کەسەی کە باری ئابووری باش نییەو توانای نییە غەرامەکەی بدات، بۆیە پێمان خۆش بوو عقوبەی حەبسەکە بمێنێت، دوایی ئەو حەبسە تەنها لەو حاڵەتەیە ئەو کەسە سەرپێچی بکات، ئەگەر سەرپێچی نەکرد ئەوە سزایەکە نادرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڤیان خان فەرمووو.

بەڕێز ڤیان احمد خضر پاشا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لێرە منیش لەگەڵ ئەوەدامە، کەوا رەچاو نەکردنی یەك لە شەرتەکان ئەوە هەڵبوەشێتەوە، ئەوە یەك.
دوو/ من پێشنیازی ئەوە دەکەم، لێرە مادام مەسەلەکە خێزانی تێدا هەیە دەڵێم هاوسەرگیریەکە ئەگەر بێتو غەرامە بێت لەگەڵ حەبسەکە، من پێشنیازی ئەوە دەکەم هەر حەبسەکە بێت بە تەنها، بەڵام جێ بەجێ بکرێت، چونکە لێرە مەسەلەی خێزانی و خێزانداری دەکەوێتە گۆڕێ، لێرە دەڵێت ئەگەر بێتو لە گرێبەستەکە سەرپێچی کرا، یەك لەوانە ئەگەر پیاوەکە، یان ژنەکە، یان سەرپەرشتیاری ژنەکە، لێرە مەسەلەی خێزان دێتە گۆڕێ، چونکە ئەوانە بێ سەرپەرشتیار دەمێننەوە، بێ کەسێك دەمێننەوە کەوا سەرفیان لێ بکات لە ژیانی رۆژانەیان، تەنیا حەبسەکە بمێنێتەوە، ئەویش تەتبیق بکرێت لەماوەی شەش مانگدا، تا ساڵێك، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

چرۆ خان فەرموو.

بەڕێز چرۆ علی حمه امین:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەڵلائەوەی ڕاستی بێت منیش، لەگەڵ مانەوەی حەبسەكەم چونكە، ئەگەر حەبسی لەگەڵ نەبێت، واتە تەنها غەرامە بێت، ئیعتیادی ئەوانەی بەزۆری كە ژن ئەهێننەوە، دەوڵەمەندەكانن و غەرامەكە ئەدات و لەسەر ئیشەكە خۆی بەردەوام ئەبێت، لەسەرووی ئەوەشەوە ئێمە ئەم قانونە بۆ تەحزیر دەرئەكەین، بۆ شتێك دەرئەكەین كە نەكرێت، كە تۆ عقوبەی حەبسەكەت دانا، پارەكەت دانا، ئەو بەرەو ئەوە ئەچێت كە نەیكات، بەڵام عقوبەی حەبس لابرا ئەو ئەیكات، مەبەستی نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك ئارێز فەرموو.

بەڕێز ئارێز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من پیشتیوانی لە لیژنەی یاسایی ئەكەم، پێم وایە تەنها حەپسەكە بێت غەرامەكەی تێدا نەبێتن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك بارزان فەرموو.

بەڕێز بارزان عبدالله نصرالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من پێشنیارێكم هەیە، نازانم لەم بڕگەیەدا یان لە كۆتایی ماددەكە جێگای ئەبێتەوە، بەڵام مادام وەلی ئەمری قاصر ناوی هاتووە، من پێشنیار ئەكەم لە خوار تەمەنی 18 ساڵەوە بەهیچ شێوەیەك گرێبەستی هاوسەرگیری ئەنجام نەدرێت لە مەحاكمدا، وەلی ئەمریش نەگرێتەوە، چونكە هەموومان عەقدی زەواجمان لە مەحاكم ئەنجام داوە، پێویستی بە بوونی وەلی ئەمر نەكردووە، ئەمە ئەو غەرامەو حەبسە ئیجحافە بە حەقی وەلی ئەمر ئەكرێت لەو حاڵەتەدا، بۆیە پێشنیار ئەكەم لەخوار تەمەن 18 ساڵەوە گرێبەست ئەنجام نەدرێت، دووەم: لە موقتەرەحی لیژنەی یاسایدا هاتووە، ئەڵێت هەر كەسێك بەشدار بێت لە پرۆسەكەدا، لە پرۆسەی عەقدی زەواجدا لەوانە حاكم، قازی ئەگرێتەوە، ئەمە تەزاروب ناكات لەگەڵ دەسەڵاتی دادوەری، چونكە تۆزێك پێش ئێستا لە موقتەرەحێكی كاك دكتۆر كەمالدا، كاك شێروان سەرۆكی لیژنەی یاسایی باسی ئەوەی كرد، ئێمە بۆمان نیە زەوابت یان لەڕووی یاساییەوە نەشیاوە زەوابت بۆ قازی دابندرێت، لەكاتێكدا ئێمە لێرەدا سجن و غەرامەشمان بۆ داناوە، پرسیارەكەم ئەوەیە، ئایا ئەمە تەزاروب ناكات لەگەڵ دەسەڵاتی ئەنجومەنی قەزادا؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

حاكم پێش هەموو كەسێك ئەبێت پابەند بێت بەیاسا، ئەو یاسایانەش جێبەجێ بكات كە لەپەرلەمان دەردەچێت، ئەندام پەرلەمانیش ئەگەر پابەند نەبێت ئەبێ موحاسەبە بكرێت، چونكە ئەوە ئصولی هەیە، كاك عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن اسماعیل سلیم:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من دەربارەی ئەو خاڵە بەڕەئی من واباشترە تەنها هەر حەبس بێت باشترە، بۆ ئەوەی عەدالەت جێبەجێ بكرێت لەبەینی فەقیرو دەوڵەمەند، ئەوەی دەوڵەمەندە پارە دەدات وهیچ منەتێكیشی پێی نیە، بەڵام فەقیرەكە پارەی نیەو حەبس دەبێت، لەبەر ئەوە داوا ئەكەم حەبسەكە بێت بۆ هەموو لایەك، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك عبدالرحمن احمد بۆ دابین كردنی عەدالەت فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من پێم باشە، لەباتی (و)ەكە ئەو بێت، یەكێك لەو مەرجانە، ئەویش یاسا چەند ئاسان بكرێت، ئەوەندە تەنفیزیشی بۆ یاسای و بۆ مەحاكم ئاسانترە، بۆ یەكێك لەو مەرجانە بۆ ئاسان كردنی تەنفیزی بۆلای قازی، لەبەر ئەوە عەواقبی خراپتری بەدوادا نەیەت، لەوانەیە بەپارەكە بێت ئەو كاتە، ئەگەر سجنەكە بێت ئەو پیاوە حاڵەتێك ئەیگرێت بەیانی تەڵاق و عەواقبی خراپی بەدوادا دێت، لەباتی (و)ەكە ئەو بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك عادل فەرموو.

بەڕێز عادل محمد امین:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ماددەكە لە كۆتاییدایە نازانم ئێوە چۆنتان نووسیوە، ئێمە یەكمان تەعدیل كرد، دوو، سێمان هەیە، من پێم باشە مەرجەكان ئەوە لەژێر سەقفی چوارەمدا بێت، بڕگەی (هـ) بكرێت بە پێنجەم، من لەگەڵ ئەوەشم عقوبەی حەبس و غەرامەكەش هەبێت، بەم شێوەی لێ بێت، (كل من خالف احكام هذه المادة یعاقب بالحبس مدة لاتقل عن ستة اشهر و لاتزید عن سنة، وبغرامة قدرها عشرة الاف دینار)وە لەگەڵیدا بنووسرێت ئەو بڕگەی خوارەوە كە واوە ئەویش دەمج بكرێت لەگەڵی، (ولا یجوز للقاضي الحكم بایقاف تنفیذ العقوبات المذكورة في هذه المادة)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك حاتم فەرموو.

بەڕێز حاتم محمد جان حسن:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەڵڵا من یەك ڕەئیم هەیە، با شتەكان بە چاوی دەرەوەو ئەوروپا سەیر نەكەین، نەفسیەتی كۆمەڵگای خۆشمان بخوێنینەوە، بەحەقیقەت من لەگەڵ ئەوەدا نیم كە حەبس هەبێت لەناو ئەو قانونە بۆ پیاوەكە، چونكە ئایا دوای ئەوەی كە ئەو ئافرەتە شەش مانگ یان ساڵێك پیاوەكەی خۆی كردە سجن، لەدوای دەرچوونی و گەڕانەوەی بۆ ماڵەوە شتی تر ڕوونادات واتە تەڵاقدان ڕوو نادات، بۆیە من لەگەڵ حەبسەكە نیم بەس غەرامەكە موشكیلە نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

سارا خان فەرموو.

بەڕێز سارا خضر پیرۆت:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لەڕاستیدا ئەو بڕگەی كەلە پرۆژە ئەصڵیەكەدا هاتووە، لەبەر ئەوەی هەندێ شتی ورد كردۆتەوە باش دەیبینین، لەبەر ئەوە لێرە باس لەوە ئەكات، سزای وەلی زەوجە دەدرێت، ئەگەر(اذا كان مقصراً) لێرەوە وا نووسراوە، وا بزانم دەبێ قاصرە بنووسرێت، جارێ من پرسیار ئەكەم بۆ كێ ئەگەڕێتەوە موقەصیرەكە؟، چونكە لە هەندێ حاڵەت هەیە هەر لەیاساكەدایە، كە دوایی دێینە سەری لەكەمتر لە 18 ساڵ، جاری وا هەیە وەلی مارەی دەبڕێت، بۆیە سزای ئەویشی تێدا بێت زۆر باشترە، لەگەڵ سزای حەبسیشداین، چونكە غەرامە بەتەنها چارەسەری كێشەكە ناكات، حەبس با بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك دیلمان فەرموو.

بەڕێز محمد احمد صالح(دیلمان ئامێدی):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

منیش لەگەڵ ئەوەدام كە هەردوو عقوبەكە بمێنێتەوە، نازانم ئەوەی دكتۆرە ڕۆژان دیاری كرد، كە ئیمكانە كە عقوبەكە حبس یان غەرامەكە بێت، لە نەصەكەی لیژنەی قانونی ئەوە نەهاتووە، دەڵێت (یعاقب بالحبس و بالغرامة)، یەعنی هەردووكی تێدایە، ئەمە یەكەم شت، دووەم: لە ئەصڵەكەدا ڕەنگە باشتر هاتبێت، (اذا تخلف احد الشروط) ئەگەر لێرەدا لەعەقدەكە احد شروتەكە تەنفیز نەكەین، بە چ شێوەیەك موحاسەبە ئەكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

خاتوو ڤیان سلێمان فەرموو.

بەڕێز ڤیان سلێمان حاجی بشار:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەنیسبەت ئەم خاڵە، لەگەڵ ئەوەدام کە تەنها سزای حەبسەکە هەبێت، سزای پارەکە نەمێنێتەوە، چونکە لەوانەیە بۆ ئەوەی خێزانەکە تووشی کێشە نەبێت، تووشی گرفتی ئابووری ئەبنەوە، بەس حەبسەکە بمێنێتەوە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا پێشنیارێکم هەیە، وا دیارە لە ئاینی ئیسلامیش کە هاتووە، ئەوەش لەو کاتەدا هاتووە کە شەڕ وشۆڕێکی زۆر هەبووە، ڕێژەی بێوەژن زۆر بووە، بۆیەش ئەو مەرجانە هاتووە، بەدەر لەوەش کە ئەو هەموو ژنەی کە پێغەمبەر(ص) هێناونی تەنها یەکێکیان کچ بووە، کە حەزرەتی(عائیشە) بووە، هەموویان بێوەژن بوون، ئێمەش کە ئیسلامین بە زۆرینەی دەنگەکان قەیدەکەمان داناو وتمان مەنعەکە ئەوەیە، کە لەوانەیە خیلافی ئیسلام بێت، بەهەمان زروفیش تێپەڕیوین، بێوەژنمان زۆرە بەدەست کێشەیەکی تریش بەهۆی عورفی خۆمان دەناڵێنین، ئەویش ئەوەیە کە زیاتر کچی ئێمە مەسەلەن پارچەی کوردستانی باشوور کە هەیە، ئەوەی کە هاوسەرگیری ئەکات، تەنها لەم پارچەیە ڕوو ئەدات، واتە لەپارچەکانی تر ژن و ژن خوازی ناکرێت، واتە لەگەڵ ڕۆژ هەڵات و ڕۆژ ئاواو باکور ناکرێت، بۆیە من پێشنیار ئەکەم یەکێك لە مەرجەکان ئەوە بێت، ئەگەر ئەمانەوێت بەدروستی بیچەسپێنین بەمەرجێك، کە ئەمەیە زیاد بکرێت ژنی دووەم یان بێوەژن بێت، یان سەرووی تەمەنی 30 ساڵی بێت، کە ئەوەش فعلەن ڕێژەی قەیرە کچ لەنێوان ئێمە کەم ئەکاتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دکتۆر نوری فەرموو.

بەڕێز د. نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من، لەگەڵ دەقی ئەو بڕگەیەدام، بەڵام دوو تێبینیم هەیە، یەکەمیان: لێرەدا سزا تەنها بۆ ئەو کەسانە دانراوە کەوا ڕاستەوخۆ بەشداری ئەکەن لەو ڕێککەوتنەدا، بۆ ئەو کەسانەی دی کەوا وەکو مەلا یان وەکو قازی بەشداری ئەکەن، ئەوە سزای تایبەتیان بۆ دانراوە کە پاشان باس ئەکرێت، بەڵام حەتا سەبارەت ژنی دووەم پێویستە لێرەدا ئێمە جیاوازی بکەین لەنێوان ئەواندا، چونکە دوێنێش من ئاماژەم بەباری ئابووری کۆمەڵگای کوردی کرد، وتم چەندین کچی وا هەیە، لەبەر بێ کەسی لەبەر ئەوەی کەلە حاڵەتێکی زۆر زۆر خراپدا دەژی لەژێر دەستی باوەژندایە، لەژێر دەستی براژنێکی خراپدایە خوا خوایەتی لەو ماڵە دەربچێت، حەتا بچێتە ماڵێکی دی کەوا ژنێکی دی تێدا بێت، لەم حاڵەتەدا ئێمە ناکرێ کەوا بڵێین ئەو ژنەش وەکو ئەو ژنە سزا بدرێت کەوا لەبەر سامان و سەروەتی ئەو پیاوە شووی پێکردووە، پێویستە ئەو دەسەڵاتە بە دادوەر بدرێت، بۆ ئەوەی جیاوازی بکات لەنێو ئەو ژنەی لەبەر بێ کەسی ونەداری شووی کردووە بەسەر بەهەوێ، لەگەڵ ئەوەی لەبەر سەروەت و سامانی ئەو پیاوە شووی پێکردووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك سەردار فەرمووو.

بەڕێز سەردار صباح بۆزۆ هەرکی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

قسەکانی من دووبارەیە بۆ ڕای برادەران زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دکتۆر رەمەزان فەرموو.

بەڕێز د. رمضان عبدالرحمن محمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بە تێگەیشتنی من (کل من اجری عقداً بالزواج) بەس مێردەکە دەگرێتەوە قازی و شاهیدی و ئەوانە تۆ عەقدەکە لەبەردەم قازیدا ئەکەیت و بە حزوری قازی دەبێت، قازی عەقدەکە ناکات تۆ و ژنەکە عەقدەکە ئەکەن، لەبەر ئەوە قازی عەقدی نەکردووە، عەقدەکە بەس ژن ومێردەکە ئەگرێتەوە، بۆ کەسایەتی قازیش من پێم ڕەوا نیە بیخەینە بەردەمی لێ پرسینەوەی هەبێت بەجۆرێکی تر کە یاسای قوزات بۆی داناون، نەك ئێمە بیخەینە سجنەوە وەکو مێردێك حسابی بۆ بکەین، کە ئیشێکی ناڕەوای کردووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

هەر بۆ وەڵامی جەنابت کاك دکتۆر رەمەزان قازی مەسئولیەتی لەوەدایە ئەگەر ئەو شەرتانە موتەوەفیر نەبوو، عەقدەکەشی کرد ئەو کاتە ئەویش تەرەفێکە لە عەقدەکەدا، ئیمزای ئەکات، ئەگەر قازی نەبێت عەقدەکەش نیە، مەسئولیەتەکەی لەوەدایە تەماشا بکات بزانێ ئەو شەرتانە موتەوەفیرە یان نا، کاك بەڵێن فەرموو.

بەڕێز حمد عبدالله محمود(بەڵێن):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

قسەکانی من کران، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێخ جعفەر فەرموو.

بەڕێز جعفر مصطفى معروف:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من بەقەدەر دەکەس دژی فرەژنیم، من ئیشیشم بۆ کردووە، خەڵکیشم هانداوە کە نەیکات بە دوو هاوسەر، شاهیدم زۆرە، ئەمە یەك، دوو: من سەیرەکەم ئەمە ژن هێنان نیە، ئەمە ئیعدام کردنە، ئەمە خەڵك بۆ جەهەنم بردنە، سێ: مەبدەئی حەبس لێرەدا گەورەترین موشکیلە بۆ خێزان دروست ئەکات، قەت مومکین

نیە پیاوێك لەسەر ژنێك حەبس بكرێت، پاشان بێتە ناو خێزانەكەو لەگەڵیان دابنیشێتەوەو بژی، غەرامەكە جائیز ترە، بەڵام حەبس زۆر قورسە لێرەدا بۆ هاوسەرگیری، لەبەر ئەوە من پێشنیار ئەكەم حەبسەكە لابچێت، با بەس غەرامەكە بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەڵڵاهی ڕەئیەكم هەیە بەس نەڵێیت توندە، دڵی كەسیش عاجز نەبێت مەبەستم نەبووە، ئەگەر دوێنێ برایەك یان خوشكێك عاجز بووە، من هەوڵم داوە قسەكانم بە مونتەهای ئەدەب بێت نە تەزكیەی خۆم بكەم و نە تۆمەتی كەسیش بكەم، ڕەئیەكەم جیاوازە لەو مەوزوعە لە ڕەئی هەموو ئەندامان لێرە، لە لیژنەی قانونیش موناقەشەم كرد نەگەیشتمە قەناعەت، بۆیە لێرە دووبارەی دەكەمەوە، پیاوێك دەچێتە بەردەم قازی و داوای مارەبڕینی ژنی دووەم دەكات، قانونەكەی خوێندۆتەوە بەپێی ئەو قانونە دەیەوێ بچێ ئیزنی قازی وەربگرێت، بەحسابی خۆی هەموو موستەمسەكاتێكی تەواو كردووە، قازی هەموو شتەكانی لێ دەپرسێت وئیزنی دەدات ودەڵێ ئەوە عەقدەكەم بۆ كردی، پاشان ئەگەر خەلەلێك هەبێت لە عەقدەكە تاوانی چیە ئەو پیاوە و ئەو ژنە و ئەوانی تریش، ئەگەر تاوانێك هەبێت ئەوا تاوانەكە هی قازییە، هی ئەوانی تر نیە، پاشان قازی چۆن ئیزان ئەدات كاتێ كە شەرتێك تەخەلوف بكات لەو عەقدە، ئەوە چ قازییەكە شارەزای قانون نەبێت، یەعنی ئەوە فەرەزییەكە لەسەر سوئی زەن بینا كراوە، قازییەكانمان زۆر شارەزا نین، ئاگادار نین قانون جێبەجێی ناكەن، چۆن ئیزنی عەقدێكی زەواج دەدات كە یەكێك لە شەرتەكان تەخەلوفی كردووە، من تێناگەم، پاشان ئەگەر عەقدەكە لە دەرەوەی مەحكەمە كراوە هی دووەم، ئایا ئێمە لەباسی تەسجیلی عەقدی زەواج لە لاپەڕەی پێنج باسمان كردووەو عقوبەیەكی توندیش دانراوە، هەر كەسێك ژنی دووەم بهێنێت ولەدەرەوەی مەحكەمە بێت، پاشان كەچوو تەسجیلی زەواجەكە بكات، عقوبەیەكی زۆر سەختی بۆ دادەندرێت، كە سێ ساڵ سجن باس دەكرێت، بۆیە من پێم وایە هاتنی ئەو عقوبەیە لێرەدا جێگای نابێتەوە، ئەگەر هەشە ئەبێ تەنها بۆ قازییەكە بێت، قازییەكانیشمان گومانی باشمان پێیان هەبێت، موخالەفەی قانون ناكەن، پێم وایە شتێكی زۆر زۆر سەیر ئەبێت، كە ئەو مەسەلەیە لێرە دێت، داوای لێبوردن ئەكەم، ئەبێ هەر سووریش بین لەسەری لە كۆتاییەكە بنووسرێت (مالم تكن الزوجة الثانية ارملةً) بۆ تەشجیعی زەواجی دووەم لە ئەرمەلە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

شەمسە خان فەرموو.

بەڕێز شمسە سعید محمود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە ماددەی 40ی قانونە کۆنەکەدا باسی تەفریقی قەزائی ئەکات، بڕگەیەکمان هەیە، کە ژنی دووەم بێ ڕێگە پێدانی دادوەر یەعنی لێرەدا، ئەگەر ژنی دووەمی هێنا و دادوەر ڕێگای پێنەدا، مەسەلەن ئەتوانێ لەبواری تەفریقدا، بەڵام لێرەدا عقوبەکەی بۆ مێردەکە گەڕاندووەتەوە، کە ئێمە لێرەدا ئەڵێین(کل من اجری) کە مەلاو ئەوانە ئەگرێتەوە کەدەستیان هەبووە لەوەدا، ئایا ئەوە تەناقوز ناکات، لەگەڵ ئەو بڕگەی ماددەی 40دا ئەمە یەکەم، دووەم: دکتۆرە ڕۆژان خوێندیەوە ئەوەی لیژنەی یاسایی باسی ئەکات، ئەڵێ ئێمە حەبسەکە بۆیە دائەنێین لەگەڵ غەرامەکەدا بۆ ئەوەی فەقیرو دەوڵەمەندەکان فەرقیان نەبێت، بەڵام ئێمە لە شروتەکاندا ئەرکانی ماددیمان کرد بەشەرتێك، کەوابوو هەر ڕێگامان کردۆتەوە بۆ دەوڵەمەندەکان، فەقیر ناتوانێ ژن بهێنێ، ئێمەش باسی مەرج و شروت ئەکەین، ئەگەر خاریجی مەرج وشروتەکە بێت، سێیەم: ئایا ئەمە ڕێگا نادات کە ئێمە حەبسەکە بکەینەوە ئەو مەجالە ڕێگا نادات بەوەی بچێت لەخاریجی هەرێم لە پارێزگاکانی تر مارەی ببڕێت، (کل من اجری) ئەو کاتە چۆن ئەبێت، مەسەلەن عقوبەی ئەو ئەحوالی شەخسیە یان مەحاکمی ئەو شوێنانەی کە باسمان کردن دوێنێ وتمان کەرکووك وچەند شوێنێکی تر، ئایا تۆ (کل من اجری) بێنی عقوبەی ئەوانە ئەدەیت، کە لەوێ تەسجیلی بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوەی دوێنێش ئیشارەت کرا، کە ئەو کەسەی بچێت لەدەرەوەی هەرێم ئیجرایەك بکات، ئەمە بگەڕێتەوە ئێرە حوکمی قانونی ئێرەی لەسەر تەتبیق ئەکرێت، ناکرێت ژنێکی مارەکردبێ و بێتە ئێرە، هەمان شەرت لێرە قبوڵ ناکرێت، نە تەسجیلی بۆئەکەن و نە قبوڵیشی ئەکەن، کاك کەریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوەی ڕاستی بێت من قسەکانم کران، بەس من دوو پێشنیارم هەیە، یەکێکیان ئەوە بوو کە تازە جەنابت ئاماژەت پێدا، ماددەیەکم صیاغە کردووە بەو شێوەیە، دەڵێت (یمنع تسجیل اي عقد زواج اخر لدى سجلات الاحوال المدنیة ما لم یکن صادراً من احدى محاکم الاقلیم المختصة) ئەگەر ئەو نەصە دابنێین لێرەدا ئەوا ڕێگە دەگرێت لەو عەقدی زەواجانەی کە لەدەرەوەی هەرێم دەکرێت، چونکە هەر عەقدێك بکرێت لەدەرەوەی هەرێم ئێمە مولزەمین لێرە جێبەجێی بکەین، مەرجێکی تریش، چونکە لێرەدا هاتووە ئەو مەرجانەی کە دیاری کراوە (أ، ب، ئەوانی دیش)، من مەرجێکم داناوە سەبارەت بەوە تەنها بگوترێت، (ان تکون الزوجة الثانیة في العقد الرابع من عمرها على الاقل) واتە لە چل ساڵیدا بێت بەلانی کەمی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

خۆی ئێمە کە ئەڵێین (کل من اجری) مەبەستمان پیاوەکەیە، خۆی دوێنێ کە ئێمە دەنگمان نەدا بۆ مەنع دەنگمان بۆ تەقید دا، ئۆتۆماتیکیەن یەعنی تەقیدی ئەکەین، خۆی وا تەسەور نەکەن تەقید ئەبێ شەرتەکانی زۆر موریح بێت، کابرا زۆر بەئاسانی بچێ ژنی دووەم بهێنێ، ئێمە مەبەستمان تەقیدە، ئەبێ بزانن ئێمە باسی تەقید ئەکەین، هەتا چەند قورسیش بێت ئەوە داوای ئێمەیە، ئێمەی ژنانین ئەمانەوێت وابێ، حەزەکەم بەسەراحەت ئەوە بزانن، کە تەقیدیش هەبوو من، لەگەڵ ئەوەدام حەبسیش و غەرامەش هەبێت، چونکە کە تۆ شتێکت کردووە، خەتایەکت کردووە، چی تیایە با عقوبەی بدەین، با ئێمە فێری ئەوە بین کە سزاکە قبوڵ بکەین، مادام غەڵەتمان کردووە با سزاکە قبوڵ بکەین، لەگەڵ ئەوەشدام کە هەردووکیان بمێنێتەوە، ئەگەر حەزیش ئەکەیت مـن ئیقتراحی ئەوەش ئەکەم کە زیاتر بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرموو نازناز خان.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوە نوقتەی نیزامی من و کاك محمد حکیمە، چونکە لە دوێنێوە هەندێ لە پیاوەکان دڵیان خۆشە، ئەگەر لێرە نەتوانن ئەچنە دوبزو کەرکووك و ئەو شوێنانەی تر عەقدەکە ئەکەن، بەڵام ئەوە ناکرێت، چونکە لە هەرشوێنێك تۆ بتەوێت عەقدی زەواج بکەیت، ئەبێ نفوسی ئەو ناوچەیەت هەبێت، ئەگینا ناتوانی، بۆیە لە هەرشوێنێك بێت ئەبێ تەئیدی نفوس بێنێ، لەبەر ئەوە با دڵیان خۆش نەکەن بەو مەوزوعە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك کەمال قسەی هەیە، فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د. کەمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەڕاستیدا وا لێرە دەردەچێت کە هەندێك لەو بەڕێزانە وا ئەزانن ئەمە لە صاڵحی پیاوە، بابە دوو ژنی ماڵوێرانیە بۆ ئێوە، محاوەلە بکەن ئەو قیودانە چەند سەخت بێت، بۆ ئەوەی کەس غەڵەتی وا نەکات، ئەوە یەك، دووش: بەنیسبەت ئەو غەرامەو حەبسەوە، من لەگەڵ ئەوەدام کە دەبڵ بکرێتەوە، بۆ ئەوەی هەر لە پێش چاویان بێت، کەس محاوەلە نەکات ژنی تر بهێنێت، ئێمە ئەو مەرجە سەختەمان دانا بۆ ئەوەی هەنگاوێك بێت بۆ بەرەوپێش و لە داهاتووشدا باشتر بەرەو پێش بچێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا ئەصڵی خاڵەکە، کە لیژنەی قانونی تەعدیلی کردووە، دەڵێت (کل من اجری عقداً بالزواج باکثر من واحدة خلافاً لما ذکر في اي من الفقرات)، ئەوە لەسەر داوای لیژنەی مافی ژنان و ئافرەتان بوو، الواردة في المادة الثالثة من القانون، یعاقب بالحبس مدة لاتقل عن ستة اشهر ولاتزید علی سنة و بغرامة لاتقل عن خمسة ملایین دینار ولاتزید علی عشرة ملایین دینار) لیژنەی ئەوقاف دەڵێت فەقەت با پارە بێت، زیندانی تێدا نەبێت، زۆر قسەی لەسەر کرا، ئیقتراحی لیژنەی ئەوقاف، کەئەڵێت با بەتەنها غەرامەکە بێت، مامۆستا خەلیل قەست هەیە، فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەرچەندە هەموومان ماندووین و مێشکمان ماندووە، من نازانم ئێمە لە لیژنەی یاساییش بەڕاستی یەك دەنگ نەبووین، لەسەر ئەو مەوزوعە، هەر جیهە جیهە بووین لە بیدایەت، لێرە باسی عقوبە هەیە، تەبعەن فەلسەفەی عقوبە لە تەئریخ بەسێ قوناغ تێپەڕیوە، مەرحەلەی یەکەم: (ثأر الانتقام)ە، مەرحەلەی دووەم: تەکفیری زنوبە، مەرحەلەی سێیەم: باسی تەحقیقی عەدالەتەو ئیصلاحی گیانیە، ئێستا تەوەجوهی سائید لە مەسائیلی عقوبات ئەوەیە، کە تا بکرێت عقوبە موقەید بێت بۆ حوڕیەت ئەوە باشترە، بە غەرامە چارەسەر ناکرێت، دیراسات ئێستا بەزۆری لەسەر ئەوەیە، ئەوە یەکەم شت: دووەم: لێرە ئێمە ئەڵێین (اذا تخلف احد الشروط کل من اجری عقداً) ئێستا قازی ئیزن ئەدات، نابێ قازی ئیزن بدات هەتا تەحقیق و تەئکید بکات ئەم مەرجانە هەبێت، بەڵام ئەگەر ئیزنیدا، بەلام مەرجێکی تێدا نەبوو، تۆ ناتوانی لێرەدا ئەو عقوبەیە تەنفیز بکەیت، ڕەئی من لێرەدا جێگای ئەم عقوبەیە نیە، چونکە عقوبە لێرەدا تەنها باسی ئەوە دەکات، موخالفی ئیزنی قازی ئەویش لازمە لە شوێنێ بیت، کە خارجی مەحکەمە بێت، چونکە ئێستا قازی ئیزن نادات تا ئەم مەرجانەی تێدا نەبێت، لەگەڵ ئەوەشدا ئەگەر قازی ئیزنیدا، دوایی تۆ ناتوانی تەجریمی ئەمە بکەی ئیکتیسابیەتی شەرعیەت بکات قانونەکە، ئەمە هەر نابێت لێرەدا، ئەگەر ئێمە بیکەن تەبعەن لە شوێنی تر، (حبس او غرامە او بهما یان کلاهما) یەعنی ئەوە بوو، بەڵام لێرە جێگای ئەوە نیە، ئێستا مرور ئیجازەی سیاقە دەدات بە کابرایەك، دوایی دەرئەکەوێت کە سائق نیە، بەڵام خۆی شەرعیەتی وەرگرتووە بەو ئیجازەیە، کەوابێ لێرەش قازی ئەگرێتەوە، (کل من اجری) قازیش ئەگرێتەوە، قانونیەن تەنها ئێمە ئەتوانین وا بکەین، زوجە کە خاوەنی شەئنە ئەتوانێ تەعن لە ئیزنی قازی بدات کە ئەم مەرجانەی تێدا نەبێت، ئەگەر تۆ ئیزنتدا تێیدا بێت یان تێیدا نەبێت، تۆ ناتوانی ئیکتیسابی شەرعیەت تەجریم بکەیت، تۆ ناتوانی عقوبەی بۆ دابنێیت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دکتۆرە ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەو ماددەیەدا لەو پرۆژە، چەند مەرجێکمان داناوە، زۆر ئاساییە، ئەگەر سزاشی تێدا بێت واتە پێچەوانەی یان سەرپێچی ئەو مەرجە بکات، بەو شێوە سزا دەدرێت، سەرپێچی نەکرد زۆر ئاساییە سزاکە نایگرێتەوە، لێرە سزاکە تەنها بۆ ئەو حاڵەتانەیە کە (أ، ب، ج، د) لە برگەکەدا هاتووە، کێشەکە لەبەر چیە؟، سەبارەت بە حەبس و غەرامە، وابزانم کاك دیلمان لەمن غەڵەت تێگەشت، من داوای هەردوو سزام کرد، هەروەکو زۆرینەی ئەندامانی لیژنەی یاسایش، لەگەڵ ئەوەدا بووین کە هەردوو سزاکە بمێنێت، بەس وتم لە ئەصڵی یاساکە حەبس یان غەرامەیە، ئەویش لە واقیعدا کێشەکانی زیاد کرد، چارەسەری نەکرد، چونکە لە مەحاکمی ئەحوالی شەخصیدا زۆربەی زۆری کێشەکان دادوەر کە بڕیار دەدات، بڕیارەکە بەزۆری بەلای غەرامەکەدا دەچوو نەك حەبسەکە، بۆیە ئێستا پێمان باشە هەردووکیان بەیەکەوە بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەگەڵ تەئیدم بۆ هەموو قسەکانی دکتۆرە رۆژان، دووبارەی ئەکەمەوە، ئەگەر مەسەلەی حەبس نەمێنێت بەتەنها غەرامە بێت، دەوڵەمەندەکانیش بۆیان هەیە ژن بهێنن، غەرامەکە ئەدەن ولێی دەرئەچن وتەقیدەکە نامێنێت، ئەگەر بکرێت ئێمە، لەگەڵ ئەوەداین حەبسەکە شەش مانگ بۆ ساڵێك بێت، و غەرامەکە دە ملیۆن بێت، نەك پێنج بۆ دە ملیۆن بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی ئەوقاف بۆ دواجار دیفاع لە وجهە نەزەری خۆی ئەکات، فەرموو.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دائیمەن ئەبێ ژنی یەکەم بچێت ڕەفعی دەعوا بکات، ئەو خاوەنی شەئنە دەی وەڵڵاهی پیاوەکە هەر لە دەرگای سجن نەچووەتە ژوورەوە ژنەکەی تەڵاق داوە، ئەوە شتێکی موتەبەعەو حەز ئەکەم بزانن، یەعنی ئەوە مەشاکیل زیاتر ئەکات، بۆ قەزییەی حەبس دوایی باسی غەرامەکە ئەکەن، کە کەم وزیاد بکرێت ئەوە چەند زیاد بێت موشکیلە نیە، دوایی فەقیر کەی پارەی هەیە، بچێت دوو ژن بهێنێت، باشە کەی مەجالی دەدرێتێ دوو ژن بهێنێت ئێمە باسی ئیمکانیەی مالیمان کرد، حەقی فەسخی هەیە حەتا ئەگەر شتەکەش ببێت، بەو مەرجانەی کە هاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

پێش ئەوەی موقتەرەحەكەی لیژنەی ئەوقاف بخەینە دەنگەوە، دەبێ دوو وشە ئیزافە بكرێت،(كل من اجرى عقداً بالزواج باكثر من واحدة خلافاً لما ذكر في اي من الفقرات) ئەوە ئیزافە بكرێت(اي) و كل حسب مسؤولية) ئەوەش ئیزافە بكرێت، لەبەر ئەوەی هەندێ مەسئولیەت هەیە هی پیاوەكەیە هەندێكیشی هی ژنەكەیە، هەندێكیش هی قازییە، ناكرێت تۆ مەسەلەن ئەوەی ژنی دووەم دێنێت تەعاهودەكەیدا، بەس درۆیە، ئیخلالە ئەوە قازی مەسئولیەتی نیە لێرەدا، یان موستەمسەكی هێناوە، تەقریرێكی توبی هێناوە كە درۆیە، قازی لێرەشدا مەسئول نیە لەوە، شاهیدەكان بەدرۆ سوێندیان خواردووە، تەنها ئەوان مەسئولن، بۆیە لێرەدا(كل حسب مسؤولية) ئەوە ئیزافە بكرێت، ئەمە یەك، دووش: ئەو دوو ڕەئیە پەیدا بوون كە یەكێكیان دەڵێت (ئەو سزایە بەس پارە بێت یان پارەو حەبسەكەش بێت) لیژنەی یاسایی زۆرینەیان، لەگەڵ لیژنەی مافی مرۆڤ و ئافرەتان، دەڵێن با هەردوو سزاكەی تێدا بێت، لە لیژنەی ئەوقافیش هەموویان ئەڵێن تەنها با غەرامەكە بێت، واتە پارە بێت، لەبەر ئەوەی موقتەرەحەكەی لیژنەی ئەوقاف تازەیە، یەكەمجار ئەو دەخەمە دەنگەوە، كێی لەگەڵدایە؟ ڤیان خان نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز ڤیان احمد خضر پاشا:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

پێنج، شەش ئەندام پەرلەمان ڕەئیان وابوو، وتیان با حەبسەكە بێت، ڕەئی سێیەمیش هەبوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

پێنج، شەش ئەندامەكە كێ بوون غەیری خۆت؟ ئەوەی گوتی تەنیا زیندان بێتن، پارەی تێدا نەبێت، كاك ئارێز تۆش بووی.

بەڕێز ئارێز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من خوێندنەوە بە ئەوە تێگەیشتبوو، نەك بە هەردووكی، ببوورن من لەگەڵ هەردووكیمە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كێ بوو داوای كرد سزایەكە بەس زیندانی تێدا بێت، پارەی تێدا نەبێت، هەردوو ڤیان، ئەویش تەڕاجوعی كرد، ئەگەر سێ كەس نەبێتن نابێتە پرۆژە، ئێستا موقتەرەحی لیژنەی ئەوقاف هەندێك ئەندامی پەرلەمانیش پشتگیریان لێ كرد، كە دەڵێت سزایەكە تەنیا غەرامە بێت، كێ لەگەڵ موقتەرەحی لیژنەی ئەوقافە دەستی بەرز بكاتەوە؟ دەیژمێرم (17) دەنگ، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆرینە لەگەڵدا نینە، زۆر سوپاس، كەواتە هەردوو سزایەكە دەمێنێتەوە حەبس و غەرامە، لیژنەی داكۆكی كردن لە مافی ئافرەتان و ژنان دەڵێت پارەكە كەمە، زیاد بكرێتن، ئێستا هەردوو سزایەكەی تێدایە لە ئەسڵی یاسایەكەدا هاتووە، كە لەلایەن لیژنەی یاسایی و لیژنەی مافی مرۆڤیش پشتگیری لێ كردووە، لیژنەی

ئەوقافیش پشتگیری لێ کردووە، دەڵێن پارەکە لە پێنج ملیۆن کەمتر نەبێت، لە دە ملیۆنیش زیاتر نەبێت، لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان دەڵێت لە دە ملیۆن کەمتر نەبێتن، ئەسڵی پرۆژەکەش واهاتووە دەڵێت لە دە ملیۆن کەمتر نەبێتن، با لیژنەی یاسایی و لیژنەی ئەوقاف و لیژنەی مافی مرۆڤ دەڵێن سزایەکە پارەکە کەمتر نەبێتن لە پێنج ملیۆن زیاتریش نەبێتن لە دە ملیۆن، لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان دەڵێن ئەسڵی پرۆژەکە دەڵێتن لە دە ملیۆن کەمتر نەبێت، یەعنی دە ملیۆن مومکینە زیاتر دەڕواتن، پەخشان خان نوقتەی نیزامت هەیە، فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوەی لە ئەسڵی پرۆژەکە (بغرامة قدرها عشرة ملايين دينار) نەك كەمتر نەبێت، ئێمە لەگەڵ ئەوەین.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

یەعنی موحەددەد بە دە ملیۆن، لیژنەی مافی مرۆڤیش لەگەڵ ئەسڵی مەشروعەکەیە، دەڵێت غەرامەکە دە ملیۆن بێتن، لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان دەڵێن دە ملیۆن بێت، لیژنەی یاسایی و لیژنەی ئەوقاف کەمتر نەبێت لە پێنج ملیۆن لە دە ملیۆنیش تێپەڕ نەبێت، لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان موقتەرەحێکی تازەیە، کە پشتگیری کراوە لە لایەن لیژنەی مافی مرۆڤیشەوە دەڵێت سزایەکە لە ناحیەی ماددیەکەی دە ملیۆن بێتن، دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵ موقتەرەحی تازەیە هی دە ملیۆنەکە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ دە ملیۆنەکە تەسبیت بوو، کەواتە ئێستا خاڵەکە دەخوێنمەوە بەو تەعدیلاتەی کە کراوە، خاڵەکەی وای لێ دێتن (كل من اجرى عقداً بالزواج بأكثر من واحدة خلافاً لما ذكرت في اي من الفقرات من هذه المادة كل حسب مسؤوليته يعاقب بالحبس مدة لاتقل عن ستة اشهر ولاتزيد عن سنة وبالغرامة قدرها عشرة ملايين دينار)، کێ لەگەڵ ئەو خاڵەیە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، خاڵی (و) دەمێنێت، فەرموو.

بەڕێز ملاسعدالدين عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

و- لايجوز للقاضي الحكم بإيقاف تنفيذ العقوبات المذكورة.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڕەئی لیژنەکان.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بڕگەی (و) بەم شێوەیە دامانڕشتۆتەوە، لە مەبدەئەکە وەکو یەکە (لايجوز للقاضي بإيقاف تنفيذ العقوبات الواردة في الفقرة (هـ) اعلا).

ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی (10)

چوار شەممە رێکەوتی 29\10\2008

خولی دووەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی (10)

شەممە رێكەوتی 2008/10/29

كاتـژمێر (10،30)ی سـەر لـە بـەیانی رۆژی چـوار شـەممە رێكـەوتی 2008/10/29 ئەنجومـەنی نیشـتمانیی كوردسـتانی عێـراق بـە سـەرۆكایەتی بـەڕێز عـدنان رشـاد مفـتی سـەرۆكی ئەنجومـەن و, بـە ئامادەبوونی بـەڕێز محمـد قـادر عبـدالله(د.كمـال كـەركووكی) جێگـری سـەرۆك و, بـەڕێز عـونی كمـال بـزاز سكرتێری ئەنجومەن بەوەكالەت, دانیشتنی ژمارە (10)ی خولی دووەم, ساڵی (2008)ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمی بڕگە (1) لە مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هـەموار كـراوی سـاڵی 1992ی ئەنجومـەنی نیشـتمانیی كوردسـتانی عێـراق، دەسـتەی سـەرۆكایەتی ئەنجومـەن بڕیاریـدرا بەرنامـەی كـاری دانیشـتنی ژمـارە (10)ی خـولی دووەمـی هەڵبـژاردن لـە كاتـژمێر (10,30) ی پێشـنیوەڕۆی رۆژی چـوار شەممە رێكەوتی 2008/10/29دا بەم شێوەیە بێت:

1- بـەردەوام بـوون لەسـەر خسـتنەڕوو وگفتوگۆكردنی پـرۆژەی هـەمواركردنی یاسـای بـاری كەسـی ژمـارە (188) لەساڵی 1959، كە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشكەش كراوە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی خوای گەورەو میهربان، بەناوی گەلی كوردستان، دانیشتنەكەمان دەكەینەوە، بەرنامەی كار:

1- بـەردەوام بـوون لەسـەر خسـتنەڕوو وگفتوگۆكردنی پـرۆژەی هـەمواركردنی یاسـای بـاری كەسـی ژمـارە (188) لەساڵی 1959، كە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشكەش كراوە.

بەخێرهاتنی میوانـە بـەڕێزەكان دەكـەین كـە لەسـەرەوە میـوانن بیانیمـان لەگەڵـە، كـاك سـعدیش هەمیشـە بەخێر بێت، داوا لە ئەنـدامانی پەرلـەمان دەكـەم لەلیـژانی پەیوەنـدی دار كـەدوێنی لێـرە دانشـتبوون بـێن لەشوێنی خۆیان دابنیشنن، فەرموو كاك غەفور.

بەڕێز غفور طاهر سعید مەخموری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من پێشنیاری ئەوە دەكەم بۆ سەرۆكایەتی كە دانیشـتنی ئـەمڕۆمان بـەپێی ئـەوەی دوێـنێ بـەڕێوە نەچـێت بەراستی لەكاتی نووسینی ناوەكان، ئەو ناوانەی كە دەنووسرێت هەر ئەوان قسەبكەن نەك هەر كەرەئیـەكی هات قسەبكات، چـونكە ئەگـەر بـەو شـێوەیە بێـت دوێـنێ ئێمـە یـەك دانیشـتنی تـەواومان كـرد تـەنها یـەك مادەمان تەسویت كرد، ئەگەر وابێت بەدوو حەفتەی تریش ئـەوە تـەواونابێت، بۆیـە پێشـنیار دەكـەم ئـەوە زیاتر منەزەم تربكرێت و تـەنزیمی زیـاتر هـەبێت لـەو مەسـەلانە، ئـەوەی كـە نـاوی خـۆی دەنووسـێت، كـە دەستی بەرز كرد مەجالی قسەكردنی دەدرێتێ، چونكە كە مادەكـە دەخوێنرێتـەوە رەئیـەكان دەخرێتـە روو

کێ قسەی هەیە با نەبێت هەرکەس قەسی هەیە قسەی خۆی بکات، دواتر بۆ پێشتر ئەندامی پەرلەمان ئەو پڕۆژەیەی خۆێندبێتەوە خۆی ئامادەکردبێت کەدێت بۆ گفتگۆکردن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نەسیحەتێکی زۆر باشە، زۆر سوپاس بۆ ئەو نەسیحەتە، هەمیشە ئینسان هەتا رۆژی مردن پێویستی بەنەسیحەتە، کاك شێخ فتاح نەصیحەتت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز فتاح عبدالله نەقشبندی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەعەکسەوە ئەوەی من نەسیحەت نیە داواکاریە، سوپاسی جەنابت دەکەم ئەگەر رێگام پێبدەی، ئەویش بەحەقیقەت من پێم وایە ئەو جەلسەی ئێمە بەمەساری خۆیداناروات، بۆ؟ لەبەر ئەوە چەند لیژنەیەکی پەیوندیدار هەیە بەو مەوزوعە بەتایبەتی لیژنەی قانونی، لیژنەی ئەوقاف، ئێمە تەقریرێکی موشتەرەکمان هەیە یاخود دەبێت لەنوێنەری لیژنەکان کە لەسەر مەنەصەن رەئیان وەرگیری یان دەبێت زیاتر رەئی دەدەن مەجال بدرێت بەئێمە کە لەسەر مەنەصە نین رەئی خۆمان بدەین و دیفاعی لێ بکەین، جا لەبەر ئەوە داوا لەجەنابت دەکەم و سوپاست دەکەم ئەوەی ئەمڕۆ بەمەساری دوێنێ نەڕوات، زیاتر ملاحەزەی ئەو تەقریرە موشتەرەکە بکرێت کە لەبەینی لیژان دانراوە، چونکە جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، بەڕێزان قانونی ئەحواڵی شەخصی قانونێکی گرنگە و هەستیارە، دووەم: هەموو قانونێکی دونیا لەسەر بنەمای دینەکەی خۆی دانراوە، دینی ئیسلام بێت، مەسیحی بێت، ئیزیدی بێت، هەر دینێك بێت و لەهەر ولاتێك بێت، من پێم وایە ئەو قانونە کە ئەحواڵی شەخصیە لەسەر بنەمای ئەرکانی ئیسلام ودینی ئیسلامدا دروست بووە، مەفروز وایە ئێمە مولاحەزەو موراعاتی هەندێك لەو بابەتە بکەین، چونکە قانونەکە خۆی لەو بنەمایە هاتووە، ئەوەی دوێنێ کرا، جارێ ئێمە خۆمان قازیمان دوورکردەوە، بێبەشمان کرد لەهەموو شتێك، پێموایە عقوبەشی بۆ دانراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تەواو کاك شێخ فتاح، کە گەیشتە قازی مەمنوعە باسی بەخراپی بکرێت، دوێنیش باسمان کرد، لەراستیدا خۆم دەمەویست هەندێ قسە بکەم، ئەوەی جەلسەی دوێنێ زۆر جەلسەیەکی گرنگ بوو، گەرم بوو، بەلام یەك شت هەیە 111 ئەندامین لای کەم 80 ئەندام حازرن لێرە، یان 85تان حازن لێرە، بیروڕای جیاواز هەیە، هەر یەکێکتان کەسایەتیەکتان هەیە، مەنبەعی رۆشنبیری جیاواز هەیە، خوێندنەوەتان، هەر یەکە ئاستی خوێندنەوەی، تێگەیشتنی، ئەزموونی فەرقی هەیە لەگەڵ یەکتر، لەحیزبی جیاجیا هاتوون، بەلام کەئیشکالێك دەبێت هەر یەك پێی وایە حەقەکە لای خۆیەتی، پێی وایە ئەگەر بێت قەسەی نەدرێتێ مەعنای وایە ئەوە لە پرەنسیپی دیموکراتی دەرچووە، هەڵەکراوە و سەرۆکایەتی لێی مەسئولە، لێرە لەبەر ئەوەی لەم مەوقیعە دانیشتووم باشتر دەبینم، هەرکامێکتان لێرە دابنیشن وەکو من دەبێنن، چەند مەلاحەزەیەك لەو مولاحەزانەی کاك غەفور وتی، ماموستا شێخ وتی، پێشتریش چەندین مولاحەزە،

جەلسەی یەکەم هەمووتان نەتانتوانی قسەبکەن، من ناوەکانم لێرە نووسیبوو، زۆریش بەدیقەت وبەحیساب هەڵم دەبژارد کێ قسەبکات، لەدەرچووندا ڕێگایان لێگرتووم ئەوەی وتی ئەمڕۆ ڕێگات نەدا بەئەندامانی یەکێتی باش قسەبکەن، یەك گۆتی پارتییەکان باشتر قسەیان کرد، یەك گۆتی هەردوو حیزبی ئیسلامی زیاتر قسەیان کرد، یەك گۆتی کەمتر قسەیان کرد، منیش وەرەقەکەم باش بوو لابوو، تەماشام کرد ڕەنگە بەسوتفەیش بێت ئەوەندە دیقەت ناتوانم بکەم، بەڵام ئەوەندە عەدالەت بووە، ڕەنگە ئەوەی ڕەخنەی لێگرتبوو، کەبڵێت پارتی زیاتر قسەی کردووە، دەرچوو پارتی یەکێك کەمتر قسەی کردووە، یان ڕەخنەی گردبێت وتووبێتی زیاتر بوارت داوەتە ژنەکان، دەرچوو نیسبەتی ژنەکان کەلێرە 29 کەسن بەرامبەر 111 ئەندام هەر ئەوەندە قسەیان کردووە، غێر هەر ئەوەندە داوایان کردووە قسە بکەن، بەڵام یەکێك ئەگەر ڕێگای نەدرایە قسەبکات، مەعنای وا نیە دەبێت پێی وابێت کۆسپە، پێی وابێت دانیشتنەکە خراپە، گفتوگۆکان خراپە، یان ڕەئیەك دەدات، ڕەئیەکە سەر ناگرێتن، من خۆم ڕەئیم دا دوێنێ سەری نەگرد، تەئییدی کاك شێروانم کرد وتم باشترە سەری نەگرت، مەعنای وانیە بڵێم پێم وابێت هەمووتان غەڵەتن ئەوەی ڕەئیی ئەکسەریەتە دەبێت ڕێزی لێ بگیرێت، بەڵام لەگەڵ ئەوەیشدا من یەك ڕجام لەهەموو ئەندامانی پەرلەمان هەیە، ڕاوبۆچوونی خۆیان بەئازادی دەیلێن، پێویست بەوە ناکات ئیتیهامی یەکتری بکەین، پێویست بەوە ناکات من ئەگەر ڕەئیەکم داو سەری نەگرت بەوەی تر بڵێم تۆ تێناگەی، یان بچم لەدەرەوە لەرادیۆ یان لەتەلەفزیۆن، لەجەریدەکاندا قسەیەك بکەم و دڵی موقابیلەکە بشکێنم، یان ئیتیهاماتی بکەم کە لە دەرەوەی شتەکەبێت، ئەوەی قسەکراوە لێرە کراوە نەتیجەکەیشی هەموو ڕێزی لێدەگرێت، وهەموو پابەندین پێی بەئەکسەریەت و بەئەقەلییەت، چونکە ئەوە مەوزوعێك نیە وەکو بەغدا بێت دیموکراتیەتی تەوافق بێت، ئەوە قانونێکە بۆ خەڵك، لەبەر ئەوە قەت ناکرێت قانونێك دەربێنین هەموو پێتان ڕاست بێت، مومکین نیە ئەوە هیچ قانونێك لەدونیادا دەر نەچووە، مەگەر شتە نۆڕماڵەکان نەبێت کە هەموو بەیەك دەنگی بوو بدەن، ئەوەی کە سزابێت، ئیختیلافی هەیە، پارە بێت، ئیختیلافی هەیە، دامەزراندنی هەتا کۆلیژێك بێت دووکەس، سێ کەس هەر پێی دەڵێت پێویست ناکات دایبنەین، هەر قەرارێك ئەوەی کە جەماعی دەبێت، ئیلا ئەو قەراراتانەیە کە نوڕماڵن، مەسەلەن دەڵێت ئو قانونە لەرۆژی دەرچوونێەوە جێ بەجێدەکرێت، هەمووتان دەستان بڵند دەکەن، ئەوە مەعنای وانیە ئیختیلاف نیە لەبەینتان، بەڵام ئەو دووخاڵەی دوێنێ موناقەشەمان کرد، ئەو مادەیەی دوێنێ وپێری مناقەشەمان کرد ئەگەر ئیختلاف نەبێت تەبیعی نیە، ئیختیلافەکە زۆر تەبعیە، وەکو دەڵێت: (اختلاف امة رحمة) ڕەحمەکە لەچیەوە هاتووە، ئەوەیە کە دەگەینە نەتیجەیەکی باش، ئەو ئیختیلافە وای لێدەکات دەوڵەمەندی ئەو موناقەشە بکەی، ڕەئیی جیابدەیت، ئیمکانیەتی ئەوەی هەیە غەڵەت بێت، ڕۆژگار کە ئیسپاتی کرد کە تۆ غەڵەتی پێدادەچیتەوە، دوێنێ مەسەلەن ئێمە لەقانونەکەدا لەسەر داوای لیژنەی مافی ئافرەت و ژنان وشەی تەرازیمان ئیزافەکرد، من دوێنێ تەلەفۆنم بۆ هاتووە لەمامۆستا مصطفی زەڵمی، لەخەڵکی تر لەئەوروپا، لە "منذر الفضل" کە شارەزایەکی زۆرە، دەڵێت: ئەو کەلیمەیە زۆر زیادە، چونکە

عقد تراضي ئەوە عەقدێکی شکڵیە، نایزانم بەحەقیقەدا، دەبێت لێرە بپرسین بزانین وایە یان نا، ئەگەر وابێت دوایی پێدادەچینەوە، کاک شێروان دەڵێت شەرت نیە، یەکێکی تر دەڵێت تەلەفۆن بۆ منیش هاتووە، یەعنی مەقسەدم وایە کە ئێمە بەئەکسەریەتیش لێرە قەرارماندا، ئیمکانیەتی ئەوەی هەیە کەغەڵەت بین، بەشەرە غەڵەت دەکات، لەبەر ئەوە، ئەوەی کە رەئیەکی سەرکەوت، حەق نیە زۆر بەکەیف بێت پێی کە ئەوە سەرکەوتنە بۆ خۆی دەبێت بزانین کە سەرکەوتنە بۆ هەموو پەرلەمان، بۆ قانون، بۆ دامەزراندنی کۆمەڵگای مەدەنی، بۆ ئەوەی دەسەڵاتی دادوەری بگاتە هەموو کەسێك، ئەوەی کە رەئێکی سەری نەگرت دڵ گران نەبێت بەوەی کە رەئیەکەی سەری نەگرت، دیارە حجەتێك هەیە، دیارە ئەسبابێك هەیە رێز لەئەکسەریەت بگرێت، یەکێك ئاماژەی بەناوی قازی هێنا، کاک شێروان ئاماژەی بەوە کردەوە شەتبمان کرد لەمەحزەری جەلسە، ئێمە رێزمان بۆ حاکمەکان هەیە، بۆ قازێەکان هەیە، دەسەڵاتی دادوەری لێرە بەدەنگی ئێوە قانونیکمان دەرهێنا ئەو دەسەڵاتەمان سەربەخۆ کرد 100٪ ، بۆ ئەوەی بتوانێت ئیش بکات، ئێمە خۆمان لێرە موبادەرەیەکی خۆمان بووە، رێزگرتن لەوان دەبێت زۆر زیاتریش بێت، خۆشیان دەبێت هەوڵ بدەن ئەو رێزگرتنەی خەڵك بۆیان زیاتر بێت بەو قانونە و ببێتە ئەمرێکی واقیع، حاکم وقازی لەناوکۆمەڵگادا لەهەموو کۆمەڵگایەکدا دەورێکی گەورە دەبینن، رێزی تایبەتیان هەیە، لێرەیش رێزی تایبەتیان هەیە، یەکێك یان ئەندامێك قسەیەکی کرد مومکینە مەقسەدیشی نەبووە، حەق نیە ئەوانیش دلگران بن، سێ، چوار حاکم دوێنێ تەلەفۆناتیان کردووە ودەڵێن دلگران بوونە لەو وشەیە، باشە یەك ئەندامی پەرلەمان قسەی کردووە وشتبیشمان کردووە وئەویش حەق نیە دلگران بێت، مەقسەدم هەر ئێوە نین، مەسەلەکە زاتیە زۆر جار قسەلەسەر یەکێك دەکرێت، کە مادام هەموو پەرلەمان قەراری نەداوە، تەعبیر لەخەڵك ناکات، تەعبیر لەو کەسەدەکات وئەویش مومکینە بەغەڵەت وتوویەتی، یان هاتبێتە سەر زمانی وهەمووشمان ئیمکانە غەڵەت بکەین، مادام بەشەرین غەڵەت دەکەین، قازیبێت، سەرۆکی پەرلەمان بێت، سەرۆکی هەرێم بێت، سەرۆکی کۆمار بێت، هەموو ئینسانێك هەڵەدەکات، ئەو کەسە هەڵە ناکات کە لەماڵی خۆی دانیشتووە، هیچ ئیشی نییە، مەسئولیەتی نیە، مومکینە هەڵە نەکات، ئەویش هەڵەیەك دەکات، دانیشتنەکە هەڵەیە، هەموو هەڵەیەکیش رێگای قانونی خۆی هەیە، تەعنی لێ بگرێت، قازی ئەگەر هەڵەبکات دەزگای دادوەری خۆی هەیە دەبێت موحاسەبەی بکات وتەعن لەقەرارەکەی بکات، ئەی بۆ مەحکەمەی تەمییز هەیە؟ قەرار لەمەحکەمە دەردەچێت مەحکەمەی تەمییز هەیە ئەگەر هەڵەی کردبێت تەعنی لێ دەدات، لەرۆژنامەدا ئەی هەموو ئەو رەخنانە چیە؟ لەبەر ئەویش ئێمە خۆمان فێری ئەوە بێن هەم رەخنەی بەجێ بگرێن وهەم تەحەمولی تەعن بکەین لەچوار چێوەی رێزگرتن، لەچوار چێوەی نەورۆژاندنی مەسائلی لابەلا، ئومێددەکەم ئەمرۆ دانیشتنەکەمان بەو پێیە بڕوات، من دوێنێ کە سۆزان خانم هێناوە پێشەوە بۆ ئەوەی لەگەڵ کاک شێخ فتاح دا تەعلیقات لەیەکترنەدەن، لێرەوە چاو لێ بوو، تەعلیقاتیان لەیەك دەدا، بۆ ئەوەی تەعلیقات لەیەك نەدەن، ئێستا لێرە کە دادەنیشن و چاویشم لێتانە تەعلیقات مەدەن و کاك کریم دەتوانێت بێتە تەنیشت د. ئەرسەلان ئەمڕۆ، ئەگەر پێت خۆشە

بێیته پێشەوە، سۆپاستان دەکەم و سوپاسی ئەو کەسانەیش دەکەم کە مولاحەزەیان پێشکەش کردووە، لەدوێنێوە هەتا ئەمڕۆ بەڕێوەچوونی دانیشتنەکەی دوێنێ، ئێستایش داوا لەکاك سعدالدین دەکەم ئەصلی مادەی دواتر بخوێنێتەوە، کاك محمد حکیم ئەتەوێ قسە بکەی فەرموو.

بەڕێز محمد حکیم جبار:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من ئیجازە لەجەنابت دەخوازم بۆ ئەوی چەند دەقەیەك قسەبکەم، ئێمە ئەو خوشك و برایانەی ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان ئەو ماوەی کە هێناومانە، من یەکێك کەخاڵێك لەخاڵەکان کە دڵم پێی خۆش بێت ئەوەیە کە ئەو یەك ریزیە لەبواری برایەتی و خوشکایەتی نێوان خۆمان پاراستومانە، کە هەموومان لەقاعەی پەرلەمان دەچینە دەرەوە، خاڵێك کە دڵمان پێ خۆش دەبێت و دەچینە دەرەوە سینگمان بەرامبەر یەك پاکەو هەرچی قسەیەکیش هەبێت زۆر جار بەرامبەر بەیەك کە تەجریحی بەرامبەرمان کردبێت زۆر داوای لەیەك بۆردنمان کردووە، ئەوە خاڵێکی ئیجابیە لەنێوان ئێمەی ئەندامانی پەرلەمان، ئێمە کە دێینە پەرلەمان هەر بەکۆرتی بۆ ئەوەی ئیعادە نەبێت بۆ قسەکانی جەنابت، من ئیسلامی کە هاتوومەتە پەرلەمان دەبێت بەزۆرینە رازی بم، زۆرینەی دەنگ دان ئیلا ئەوەی کە قیادەی کوردی ئەوەی کە دەستور دیاری کردووە، هەندێ سنووری شەرعی نەتەوەیمان هەیە کە دەبێت نەیبەزێنین، ئەوە هەموومان لەسەری موتەفیقین وەکو میللەتی کورد و هەموو پێکهاتەکانی ئاینەکانی ترو تایفەکانی ترەوە، بەڵام بەراستی لەم مەسەلەیە هەندێ قسە ئەکرێت لەدەرەوە من لەگەڵ رێزم بۆ قسەکەرەکە برای منە، خوشکی منە داوای لێدەکەم دووبارەی نەکاتەوە، ئەوانە هەندێ بۆچوون دەخەنە ناو شەقامی کوردی ئیستفادەی لێ ناکەین، دەرگای هەندێ سیراعاتی فکری هەیە کە پێم وایە ئیستفادەی لێ ناکەین، ئێمە تەنها شوێنێك دەنگەکانمان یەك لاکاتەوە وهەموومان پێی پابەند بین سەندوقی هەڵبژاردنەکانە کە ئایندەمان وئەنجامەمان وکۆششی هەموو لایەکمان دەردەخات، رەخنە گرتن لەعەقلیەتی پەرلەمان وتەشهیرکردن بەشێوەیەك لەشێوەکان لێی ئەوانەی کە رۆژی یەکەم پاساوی شەرعیان هێناوەتەوە بەشێوەیەك ناویان بهێنی، ئەوانەی کە پرۆژەکەیان داناوە پیاوی بەڕێزن، ماموستایان لەهەموو عالەمی ئیسلامیدا وەکو فەقهی وقانونی وشەرعی دەستیان بۆ درێژ دەکرێت بەتایبەتی مامۆستا زەڵمی، با قسەیەك نەکەین ئەویشمان لێ نیگەران بێت، ئیمە بەحەقیقەت دوێنێ، پێرێ هەموو قسەکانمان بەتەصویت یەك لاکردوەتەوە، دەبێت لەدەرێش ئاگامان لێ بێت کە هەر تەسریحاتێك دەدەین تەرەف بەرامبەر بریندارنەکەین، من ئیسلامیم نابێت پەرلەمان تەوزیع کەم بەسەر عەلمانی و ئسلامیەت و ئەمە بۆ ئەوی و ئەوە بۆ ئەوی، فیرەق فیرەقی بکەم و لە یەك جیای بکەمەوە، نا خاڵی هاوبەشمان زۆرە لەبەرامبەریشا دەبێت بەرامبەریش ئاگای لەشعوری من بێتن، شعورم برێندارنەکات، وام لێنەکات رەدی بدەمەوە، رەدانەوەکە لەنێو شەقامی کوردیا رەنگ بداتەوە، ئەمە خاڵێکی سەرەکی بوو کە ویستم ئاماژەی پێ بکەم، هەندێ قسەی تر هەیە بەڕێزان من لەکاتێکدا دەست خۆشی لەوانە دەکەم کە رێکخراوی ژنان ولیژنەی

داكۆكی لەماف ئافرەتان و ژنان كە ئەوەی قەناعەتیان پێی هەیە وداكۆكی لێ دەكەن، بەڵام دوو تەكلیفیان لێ دەكەم یەك: پێم خۆشە دوای ئەم پرۆژەیە، پرۆەیەكی باشیش ئامادە بكەن بۆ قەدەغەكردنی لەش فرۆشی ورێگرتن لەلەش فرۆشی، چونكە بەئامارەكان رێژەی لەش فرۆشی ورێژەی ئەو گەنجە كوردانەی كە روو لەو خانووانە دەكەن كە لەشارەكانی كوردستان زۆر لە (تعدد) وئەوانەی (تعدد) دەكەن زیاترە لەهەمان كاتدا ئەگەر (تعدد) عەیب بێت، بەراستی بۆ ئەو ئافرەتانە كە لەریزی ریكخراوەكانا چەندەهای چەند ساڵە بانگهێشتی قەدەغەكردنی فرەژنی دەكەن، من پێم خۆشە لەلایەن رێكخراوەكان و لەلایەن لیژنەی تایبەتمەندیەوە زیاتر ئەوان نەناموٚ بكرێن، چونكە چەنەهای چەند ساڵە هێچ نەكراوە دەربارەی ئەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، كاك محمد حكیم، كەس ئەو وشەی عەیبەی بەكار نەهیناوە، وشەی زوڵمیان بەكار هێناوە، فرەژنی وتویانە زۆڵمە نەیان وتووە عەیبە، لەبەر ئەوە لەئایەتدا هاتووە دەڵێت: فرەژنی هەیە، بەڵام باسی عەدالەت كراوە، وتوویانە زوڵمە، دەیانەوێ ئەو زوڵمە لابچێت، كاك سعدالدین بۆ مادەی دواتر، ئەصلی مادەكە بخوێنەوە تكایە.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بسم الله الرحمن الرحيم.

الفصل اثاني

اركان العقد وشروطه

المادة الخامسة: يوقف العمل بالمادة الخامسة ويحل محلها مايلي:

تتحقق الاهلية في عقد الزواج بتوافر الشروط الواجب توافرها في العاقدين او من يقوم مقامهما وفق احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

رەئی لیژنەی قانونی، د. رۆژان فەرموو.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، لەدانیشتنی دوێنێ مادە یەكی راپۆرتی هاوبەشی لیژنەی یاسایی ولیژنەی ئەوقاف تاوتوێ كرا كە دەكاتە مادە سێی ئەصلی یاساكە، ئەمڕۆ مادە دووی راپۆرتە كە لەراپۆرتەكەداهاتووە بەژمارەی مادە دوو، لەئەصلی یاساكە مادە پێنجە بۆ ئاگاداریتان.

اما فيما يتعلق بالمادة الخامسة من القانون الاصلي فان اللجنة المشتركة تؤيد مضمونها ولا ملاحظات لها عليها وتصبح المادة الثانية من المشروع، كة دةكاتة مادة ثيَنجي ئةصلي ياساكة، كالاتي:

المادة الثانية:

يوقف العمل بحكم المادة الخامسة من القانون ويحل محلها مايلي:

تتحق الاهلية في عقد الزواج بتوفر الشروط الواجب توافرها في العاقدين او من يقوم مقامهما وفق احكام هذا القانون، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لیژنەی ئەوقاف موشتەرەكە ئەو رەئیەتان وا نیە؟ لیژنەی مافی ژنان وئافرەتان، كوێستان خان فەرموو.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە هیچمان نیە لەسەر پرۆژەكە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك اسعد، فەرموو رەئی لیژنەی مافی مرۆڤ.

بەڕێز اسعد شاكر امین:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

سەبارەت بەمادەی پێنجەم لەپرۆژەی یاساكە ئەندامانی لیژنەمان بەتێكڕای دەنگ پشتگیری لەهەمواركردنەكە دەكەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەوە مادەیەكە وابزانم زۆر موناقەشە هەڵناگرێت لەبەر ئەوەی هەر سێ لیژنەكە پشتگیریان لێ كردووە، لەئەصڵەكەیدا تەنها یەك جوملە ئیزافەكراوە لەمادەی ئەصڵدا ئەویش: بتوافر الشروط الواجب توافرها في العاقدين، ئەگەر كەسێك قسەی لەسەر نیە دەیخەمە دەنگەوە، كێ لەگەڵ ئەو گۆڕان كاریەیە لە مادەكە؟ كە هەر سێ لیژنە پشتگیری لێ كردووە با دەستی بلند كات تكایە، فەرموون، كێ لەگەڵدانیە؟ ئەوە بەكۆی دەنگ قەبوڵ كرا فەرموو بۆ مادەی دواتر.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

الفصل الثاني

اركان العقد وشروطه

يوقف العمل بالفقرتين (1)، (د)، والفقرة الثالثة من المادة السادسة ويحل محلهما مايلي:

د- شهادة شاهدين متمتعين بالاهلية القانونية على عقد الزواج ويستوي في ذلك الرجل والمرأة.

ثالثا: للزوجة ان تشترط على الزوج تفويضها بالتطليق.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لیژنەی یاسایی و ئەوقاف، د. رۆژان فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

خامسا: اما فيما يتعلق بالمادة السادسة من القانون والتي ستصبح المادة الثالثة من المشروع فاغلبية اعضاء اللجنة القانونية مع ماورد في المشروع بالنسبة للشهادة اما الاغلبية من لجنة الاوقاف فليس مع ما ورد في المشروع وتكون الصياغة كالاتي:

المادة الثالثة: يوقف العمل بالفقرتين (1)، (د)، والفقرة الثالثة من المادة السادسة ويحل محلهما مايلي:

د- شهادة شاهدين متمتعين بالاهلية القانونية على عقد الزواج ويستوي في ذلك الرجل والمرأة.

ثالثا: للزوجة ان تشترط على الزوج عند عقد الزواج تفويضها بالتطليق.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ ئەصڵی پڕۆژەکەین.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك اسعد، فەرموو.

بەڕێز اسعد شاکر امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەم هەموارکردنەی کە بەسەر بڕگەی (1)، (د) لەگەڵ سێدا لەمادەی شەش هاتووە، ئەندامانی لیژنە بەتێکڕای دەنگ پشتگیری لەهەموارکردنەکە دەکەین.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك سعدالدین لیژنەی ئەوقاف ئەغلەبیەتان لەگەڵدا نین؟ فەرموو.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەکو لیژنەی ئەوقاف وکاروباری ئاینی، ئعتیرازەکە لێرەدا، ئێمە هەموومان لەگەڵ ئەودا نین کە دەڵێت: ویستوي في ذلك الرجل والمرأة، بەس لەض، في الاهلية، یەعنی لە ئەهلیەت وەکو لەدینیشدا هاتووە، ویستوي في ذلك الرجل والمرأة، پێمان باشە کەلیمەی ئەهلیەی بۆ زیادبکرێت، لەبەر چ؟ یەکەم: زۆر جاروایە راستە لەهەندێ مەزاهیبی ئیسلامی وەکو مالك، یان ابن القيم و ئەوانە شاهیدی هەر شەرت نیە بۆ نیکاح، چونکە شەرتە و روکن نیە، بەڵام چەندی شاهیدێکە پیاوی زیاتر تێدابێت ئەوەندە بەقەوەت تر دەبێت، لەبەر چ؟ لەبەر ئەوەی شاهیدی بۆ ئەوەیە سبەینێ ئەو کابرایە کە ئەو ژنەی مارەکردووە ئینکاری لەشەهادەکەی نەکات و نەڵێت ئەوە ژنی من نیە، یەعنی شاهیدی لەبەر جحودە، جحودیش ئەو ئینسانەیە کە مەسەلەن

نەوەك ئینكاری لەشەهادەكەی بكات، كە پیاوی تێدابێت زیاتر ناتوانێت زیاتر ئـەو كابرایـە ئینكاری بكات، حمایەتەن بۆ عەقدی زەواجەكەی، ئەمە مەقصەدمان پێی ئەوەیە، نەوەك لەهەندێك مەزاهیب هەر شەرت بەشاهیدی ناگرێت وشەهادەت بەس بـۆ تەقویـەی حوكمەكەیـەو بـۆ هیچی كـە نیـە و ئـەوە رەئـی لیژنـەی ئەوقافە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لیژنەی قانونی، د. رۆژان فەرمووو.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

مەبەست ئەوەنیە گرێبەستەكە بەقەوەت دەبێت ئەگەر شاهیدەكان پیاوبن یان ئافرەت بوون، گرێبەسـتەكە پیرۆزی خۆی هەیە، ئەركانی لەهەرسێ یاساكە بۆی دیاری كراوە، دوایی كە دەڵێن حضـور شـاهیدین، ئـەوە دادوەر لەوێ ئامادەیە كە عەقدەكە تەسجیل دەكات، خۆی ئەگەر ئەو دوو شاهیدەیش نـەبێت شـاهید هەیـە ئەو فەرمانبەرەی كە پسپۆڕە یان موختەصـە بـەو ئیشـەیە كـە تۆمـاركردنی عەقدەكـە لەبـەردەم قازییەكـە ئیشەكە دەكرێت، ئەوە نییە هەر دووكەس رێك كـەون و عەقدەكـە دەبەسـترێ و تـەواو، نـە بـەئامادەبوونی شاهیدی پیاو گرێبەستەكە بەهێزتر ونە پیروزتریش دەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

خۆی ئـەوەی كـە داواكـراوە هـەمواربكرێت فەقـەت ئـەوەی كـە ئیزافـەی پیـاووژنی تێدایـە، الرجـل والمـرأة، لەئەصڵدا شاهیدینە، دەڵێن فەرقی نیە ئەگەر ژن بێت یان پیاو، كاك خلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لێـرە بەنـدی (د) لەبڕگـەی (1) لـەمادەی شـەش وەكـو پێشـتر هـاتووە، شـهادة شـاهدین متمـتعین بالاهلیـة القانونیـة علـی عقـد الـزواج، ئەمـە وەكـو قـانونی قەدیمـە هـەتا ئـەوی هـیچ كۆرانكـاری كـاری نـەهاتووە، لەئەهلیەی قانونیش لەقانونی احوال الشخصیة، ئەهلیەی شەرعیش دەگرێـت، یـەعنی هەرچـەندە لەپێشـتر هەردووكی هاتوون لێرە بەس ئەهلیە قانونی هاتووە فـەرق بـەینی ئەهلیـەی شـەرعیە و ئەهلیـەی قـانونی، ئەهلیـەی قـانونی فەقـەت بـۆ تـەنزیمی ئوسـەریە وزەمـانی حقوقـە، ئەمـە لەمەحكەمـە ئەوەیـە، ئەهلیـەی شەرعی ئەحكامی تری هەیە، چونكە لەبەر مەسدەری شەریعەتە وفقی دینی ئیسلامی دانراوە بۆ ئـەحواڵی شخصی موسلمینە، ئەوە ئەحكامی تر حل وحرمە و ئەوە عەقدی باتڵە، ئـەوە فاسـدە، ئەوانـە موتەرەتبـە، لێرە من نابینم لەوێ هیچ ئیشكال ببێت، مـەوزوعی رجـل وامـراە، ئێسـتایش هـەر لـەقانونی ئێراقـی وەكـو یەكن لەمەوزوعی ئەحواڵی شەخصی وهیچ مانعی شەرعیش لەو مەوزوعە نیە ولەقانونی ئیسـباتیش هـین ئێراقی هەروا هاتووە، یعـنی كـاتێ بڵێـی شـاهید چ پیـاو بێـت چ ژن بێـت، زكـورەت و ئنوسـەت لەمـەوزوعی شەهادەت ولەمەحاكم هیچ معیار نیە، معیار باسی بەینەیە چۆن ئەم حەقە پێی ئیزهار ببێت، جا هەنـدێ

جار بەیەك شاهد ئیسپات دەبێت و ئەوەیش تەنها بەژنە، هەندێك جار نابێت شاهیدێك هەبێت غەیری ژن، چونکە ئەو مەوزوعە جگە لەژن کەس لەسەری پێی نازانێت، هەندێ جار نابێت ئیلا بەسێ شاهید نەبێت، هەندی جار نابێت ئیلا بەچوار شاهید نەبێت، هەندێ جار نابێت ئیلا بەزەلامێك و دوو ژن، یان ژنێك ودوو زەلام، یەعنی ئەمە هەموو رێگای ئیسپات کردنە کە زۆر هەیە، هەندێ جار شاهیدی ناوێت باسی نکولە، هەندێ جار بەس رەئی دەوێت، مەبەستم لێرە بۆچی ئەو تەوزیحە ئەدەم، رەجائەن خەڵت نەکرێت بەینی دوو مەوزوع، مەوزوعی شەهادە لەمەحاکم کە رێگایەکە لەرێگاکانی ئیسپات لەکاتی خصومەدا، لەکاتی مونازەعەدا، شتێکی تایبەت هاتووە لە سورەتی (بقرة) باسی ئایەتی دەینە لەسەفەر ئەوەیش باسی تاڵبی حەقە و ئیشهادە لەوێ فەرقی بەینی ئیشهادی تاڵبی حەق لەسەفەرێکە بخۆی بۆ تەوسیقی خۆی باسی داواکاری شتێك بێت و تەوجیهێکی تەوزیحی ئیرشادی دەوێت، لێرانە باسی مەحاکمە لەوێ باسی مەحاکم نیە، بەس حەزم کرد ئەو تەوزیحە لەمەوزوعەکە بدەم کە ژن وپیاو وەکو یەکن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، شەرحێکی باشی کرد کاك خلیل،یەعنی بۆ ئەوەی ئەو ئیشکالە دروست نەبێت، ئەوە شەهادەیە لەقانونی ئێراقیشدا هاتووە، ئەوە جائیزە ئەو ئیزافەیەی بکرێت وەکو هەرسێ لیژنەکەیش ئاماژەیان پێکرد و ئەوەی کاك سعدالدینیش وتی ئەهلیەکە لێرەشدا ماوەتەوە لەپرۆژەکەدا ئەهلیەکە هاتووە، فەقەت لەفەقەرەی سێهەمی دەڵێت: للزوجة ان تشترط على الزوج عند عقد الزواج تفويضها بالتطليق، ئەوەیش تازەیە لەبەرگە کۆنەکەدا بەنەوعێکی تر هاتووە، ئەوەیش لەزۆ وڵاتی ئیسلامیشدا جایزە بەعەقدە، مادام تەرازی هەبوو تەبیعیە، ئەگەر کەس قسەی هەیە ناوتان دەنووسم، خاتوو فەزیلە فەرموو.

بەڕێز فضيلة رمضان سعدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەنیسبەت خاڵی یەکەم کە شەهادەیە، هیچ تێبینیم لەسەر نیە و پشتگیری لەسەر دەکەم، بەلاّم بۆ خاڵی دووەم: للزوجة ان تشترط على الزوج تفويضها بالطلاق، بەراستی ئەو خاڵە موخالیف نیە لەگەڵ شەرعدا بەس پیش نیاردەکەم هەرحەز ببێتن بۆ ئەگەرەکی و ئەوەیشە تەشجیعی طلاق دەکەت وئێستا طلاق لەکۆمەڵگای خۆمان بۆیەتە دیاردە، ئەوە زۆر خەتەرە لەسەر خێزان، راستە ئەوە حەقی ژنە، بەلاّم کۆمەڵگای ئێمە هەمووی ئەندام پەرلەمان نین وهەموو موسەقەف نین، ئێمە دەزانین واقیعی کۆمەڵگای ئێمە چۆنە، لەئەو کاتەدا پێویستە ئەو فەقەرەنەبێت تەشجیعی تەلاّق دەکات و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێخ فتاح فەرموو.

بەڕێز فتاح عبدالله نقشبندی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەسەر خاڵی یەکەم، مولاحەزەم تەنها ئەوەندەیە کە دەڵێت (شهادة شاهدين متمتعين بأهلية شرعية، قانونية) حەز دەکەم وشەی شەرعیە زیادبکرێت، لە کۆبوونەوەی ئەوەڵیەکەش باسمان لەوە کرد کە برادەران دەزانن، لە خاڵی سێیەمدا (للزوجة أن تشترط على الزوج تفويضها بالتطليق مقابل التنازل عن المهر المؤخر) یان لابرردرێت وەکو فەزیلە خان گوتی یان دەبێت ئەو وشەیە ئەو جوملەیەی بۆ زیادبکرێت، لە کۆبوونەوەی موشتەرەکیش لەگەڵ پسپۆران مامۆستا زەڵمی و جەماعەتی د. محمد گەزنەیی ئیتیفاقمان وا لەسەر کرد، حەزدەکەم یان لابرردرێت یان ئەو وشەیەی بۆ زیادبکرێت (مقابل التنازل عن المهر المؤخر) سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك ئاریێز دەڵێت بە عەرەبی ڕەنگە خەڵکێك هەبن تێ نەگەن ئەو دوو هینە، فعلەن دەبووایە بە کوردیش هەبێت، بەس دیارە زۆری دەخایاند، من ئەو دوو هینە بە کورتی بە کوردیەکەی دەیڵێم ئەوەی کە دەمانوێت هەموار بکرێت، لە کاتی عەقدی زەواجدا یان مارەبڕیندا دوو شاهیدی دەوێت، دوو شاهیدەکە دەبێت، ئەهلیەی قانونیان هەبێت، ئەهلیەی قانونیش یەعنی چی؟ 18 ساڵی تەواو کردبێت، نەخۆش نەبێت، شێت نەبێت، تەبیعی بێت یەعنی لەناو خەڵك دا ئیعتیباری هەبێت، یەعنی ئەوانەن ئەهلیەی قانونی، لە قانونی پێشوو دا نەهاتووە کە پیاو بێت یان ژن بێت، لێرەدا ئەوەی ئیزافە کراوە، کە وەکو یەکن ژن و پیاو بۆ شاهیدیەکە، یەعنی دەکرێت وەکو یەك تەماشا بکرێن، بە تایبەتی کاك خلیل زۆر جوان شەرحی کرد کە ئەوە لەگەڵ ئایینی پیرۆزی ئیسلام دا تەعاروزی نیە و بۆ شەهادەت بە یەکسانی تەواو کراوە، شەرتی دووەم کە دەڵێت ژن بۆی هەیە لە عەقدەکەدا شەرتێك دابنێت کە حەقی ئەوەی هەیە ئەویش تەڵاق بدات، ئەوەش لە زۆر لە وڵاتان لە مصر هەیە ڕەنگە ئەوە خۆتان لە فیلمی (عصمة فى يد المراة) ئەوەیە کە دەڵێت لە عەقدەکەدا ژنەکە مەترسی هەیە لەوەی پیاوەکەی زوڵمی لێ بکات و بە ئیتیفاقی خۆی و پیاوەکە شەرتێك وەکو شەرتەکانی عەقدەکە ژنەکەش بۆی هەیە، ئەگەر ویستی تەڵاقی بدات، ئەو حەقە بە قانون تەسبیت بکرێت، ئەگەر داشی نەنێت ئەوە هیچ دایناێ ئەوە نیە کە مولزەم بێت، بەڵام ئەگەر ژنەکە یان کچەکە ئەو شەرتەی ویست پیاوەکەش ڕازی بوو قانونیەن ڕێگای پێ بدرێت، صبریە خان فەرمووو.

بەڕێز صبریە غفار أمین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پشتگیری لە ڕەئی هەر سێ لیژنەکە دەکەم لەگەڵ هەردوو خاڵەکەم کە بمێنێتەوە، چونکە ئێمە ئیشکالمان لە مەسەلەی شاهیدی نەبووە، بەڕاستی لەڕووی عەمەلیەوە هەڵەی لەگەڵ دا مومارەسە کراوە، پشتگیری لەو ڕەئیەی مامۆستا خلیل دەکەم، لەسەر تەوزیح دانی مەسەلەی شەهادەی ژن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئیزافەتەن بۆ قسەکانی تۆ مەوزوع هەر مصر نیە، کاتی خۆشی پێغمبەر (ص .ع) گوتوویەتی (أن احق الشروط أن توف ما استحللتم به الفروج) یەعنی دەتوانی شەرتەکانی خۆت دابنێیت وەکو ژنێك، من دوێنێ پێشنیارێکم کرد، داوای ئەوەم کرد کە قازی دەبێت هەردوو لای تەرەفەکە تێ بگەیەنێ کە دەتوانن شەرتەکانی خۆیان چیە لە ناو عەقدەکەدا ئیسپاتی بکەن، هەر بۆ تەئکیدیش بۆ ئەوە، ئێمە دوێنێ لە خاڵێك لە خاڵەکان گوتمان سنووردارکردنی فرەژنی گوتومانە ئەگەر هاتو ژنەکە لە عەقدەکەدا ئەو شەرتەی نەنووسی بێت، دیارە هەتا ئێستا ئێمە ئەوەمان پەیڕەو نەکردووە کە ژن شەرت و شروتی خۆی بنووسێت لە ناو عەقدەکەدا، لەبەرئەوە من داوای ئیزافە کردنی ئەو فەقەرەیە دەکەم و دوێنێش ناردم بۆ بەڕێزانی لیژنە، (على القاضى أو المحكمة افهام طرفى عقد الزواج بواجباتهم وحقوقهم قبل ابرام العقد والشروط الواجب على أحد الطرفين تثبيتها فى العقد).

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێمە ماددەکەمان هەموو لانەبردووە، لە قانونە ئەسڵیەکە ئەوە هەیە، ئەوەی تۆ دەیڵێی لە قانونە ئەسڵیەکە ئەوە هەیە، (لاينعقد عقد الزواج اذا فقد شرطا من شروط الانعقاد أو صحة بين مايلى : اتحاد مجلس الاجاب والقبول)، ئەوە دەبێت قازی پێیان بڵێت، (سماع كل من العاقدين كلام الاخر واستعابهما بأنه مقصود منه عقد الزواج موافقة القبول للايجاب، شهادة شاهدين متمعين بالاهلية القانونية) ئەوە هەمووی ئەو شتەی کە تۆ دەیڵێی تیایدا هەیە، ئەو کە دەڵێت (اتحاد مجلس الايجاب والقبول) لە هەواوە دێت؟ غير لە ناو مەحکەمە قازیەکە قسە دەکات، (سماع كل من العاقدين)، سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من دوێنێش گوتم ئەو عەقدەی کە دایکمی پێ مارە کراوە هەمان عەقدە کەمنی پێ مارە کراوە، کچەکەشم سبەی بەهەمان عەقد مارە دەکرێت، ئەوە بوو گوتتان بڵێن باشە با ئێمە سیغەکەشی هەر دەبێت بگۆڕین، چونکە ئێستا شەرت و شروتی تێ کەوتووە، ئەی باشە ئەگەر قازی فۆرمێکی تایبەتی نەبێت و هەر ئەو وەرەقەیە بێت کە وەکو شەڕەپشیلە نووسراوە ئاخر چۆن دەبێت؟ ئەمەی تیا دروست نابێت، باوەڕت هەبێت من خۆم عەقدی خۆمم بۆ ناخوێندرێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك أنور جوابی بدەوە، فەرموو.

بەڕێز ملا أنور محمد غفور:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەوەی سۆزان خان پێی دەگوترێت كەفائەیە لەڕووی شەرعەوە، بۆ نموونە ئایا وەكو مەرجێك لەومەرجانە كەفائەتە، ئەو كچە چ پیاوێك هەڵدەبژێرێت، ئەو كوڕەش چ كەسێك هەڵدەبژێرێت، كە پێی خۆشە مەرجەكەی ئاوا بێت و ئاوا بێت، ئەوانە شتی شەرعینەو تەبیعیە دەكرێت پێشی عەقدەكە ئیتیفاقی لەسەر بكرێت، بۆ نموونە لە عەقدەكە كەی (تراضی العقد بین الرجل والمرأة) ئەوە كەفائەتە لە شەرعیش دا دەكرێت كە بە كەفائەتی خۆی، لەوانەیە ئەو حەز بكات كە مهندسە بێت یان عەقڵی وا بێت، بیركردنەوەی وا بێت، تێڕوانینی وا بێت، یەعنی كۆمەڵێك شت لەوانە هەیە، ئەوانە دەكرێت پێشی عەقدەكە بكرێت، زۆر تەبیعیە، ئەگەر لێرەش بكرێتە مەرجێك كە كەفائە هەبێت، ئەوە وا هەست دەكەم هیچ تەئسیر لەوە ناكات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

هەر ئەوانە قسەی دەكەن كە ناویان نووسراوە، كاك خلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لە ماددەی 6 باسی شروتی ئینعقاد دەكات كە شروتی سحەیە، ئەمە باسی ئەوەیە كە زەواج ئایا لە چ كاتێك ئینعقاد دەبێت و لە چ كاتێك باتڵ دەبێت، چ كاتێك فاسد دەبێت، لێرە لەو ماددەیە هەر خۆی لە ئەسڵ دا ماددەیەكی موەفق نیە، چونكە هەموو شروتەكان وەكو یەك داناوەو لە یەك خانە فەرقی نەكردووە لە نێوان شروتی سحە و شروتی ئینعقاد، شروتی ئینعقاد ئەوەیە كە یەك شەرت لەوانە نەبێت زەواج باتڵە، زەواجی باتڵ یەعنی وەكو نەبوون، هیچ شتێك موتەرەتب نیە، بەڵام شروتی سحە ئەگەر نەبێت ئەوە فاسدە، فاسد ئەحكام لەسەری تەرەتوب دەكات، موساهەرە دەبێت، حەدی زینا نابێت، مەهر دەبێت، لێرە نابێت ئێمە ئەوە دروست بكەین، ئەو ئیقتراحەی جەنابت دەتوانێت شوێنێكی تر بگرێت، لەو شەرتە نابێت، چونكە تۆ دەڵێی (لاینعقد) مەنای وایە تۆ زەواج ئینعقاد دەكەی بە باتڵ، دەتوانی لە فەقەرەیەكی تر زیاد بكەی، لەڕووی فەنیەوە ئەمە باسی شروتی ئینعقادەو باسی شروتی سحەیە، لازمە لە بیدایەتی ماددە بخوێنیەوە، ئەمە فەقەراتی تەبیعیە ئەو ماددەیە، ناكرێت بچیتە ناو ئەو ماددەیە، چونكە لێرە تەعدیل تەنها لە دوو بڕگە كراوە، تەبعەن ئەوە جێگای ئەو نیە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بوونی بڕگەیەکی وا کە پێش ئەوەی عەقدەکە ئیمزا بکەن، ئەو دوو کەسەی دەیانەوێت پرۆسەی هاوسەرگیری ئەنجام بدەن لە حقوق و واجباتی خۆیان تێ بگەن، شتێکی زۆر باشە، لەلایەکی تریشەوە، ئەگەر قازی لە ژنەکە بگەیەنێت حقوقی چیە دەتوانێت چی لە عەقدی زەواجەکە بنووسێت، ئەویش پێم وایە شتێکی باشە، من پێم وایە لێرە جێگای دەبێتەوە، نالێین (لاینعقد) تەنها ئەوە نەبێت، بەڵام دەکرێت ئەویش وەکو بڕگەیەکی تر ئیزافە بکرێت، ئەوەی کە ئێستا سۆزان خان گوتی، بەڵام نەك ئەوەی واجبە لەسەری ئەوەی کە حەقی هەیە ژنەکە لە عەقدەکە بینووسێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

خەمان خان فەرموو.

بەڕێز خەمان زرار أسعد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێشەکی پشتگیری لە لیبراڵترین ئەندامی پەرلەمان سۆزان خان و مامۆستای بەڕێزی ئایینی مامۆستا مەلا أنور دەکەم، بۆ ئەوەی کە بەڕاستی ئەم خاڵەی کە لەلای سۆزان خانەوە بڵێین پێشنیار کرا و مامۆستا مەلا أنور و لیژنەی ژنانیش پشتیوانیان لێی کرد، منیش جارێکی تر پشتیوانی لێی دەکەم، بۆ جوابی کاك خلیل کاتێك دەڵێت (لاینعقد) عەقدی زەواج لەم فەقەرەیە، کاتێك دەڵێی (اتحاد مجلس الایجاب والقبول)، ئەوەی لە مەحکەمەی ئەحوالی شەخسی دەیبینین یەك سیغە تا ئێستا لە زەواج هەیە، یەعنی یەك کلێشە هەیە بەردەوام کە کلێشەیەکە هەمووومان و زۆربەی زۆری ئەوانەی بینیومانە کلێشەکە چۆنە، خۆی ئەنواعی سیغ هەیە بۆ گرێبەندەکە، بەڵام لێرە یەك شێواز هەیە لەبەر ئەوە ئەگەر بۆ نموونە ئەوەی سۆزان خان دەیڵێت ڕەنگە ژنێك بێت لەبەردەمی قازی بە کچەکەو بە کوڕەکە بڵێن ئێمە نامانەوێت مارەیی بنووسرێت ناو عەقدی زەواجماندا، بۆ نموونەیە یان ئەمەی دوێنێ شەرتێکی ترمان دانا گوتمان ئەگەر ژنێك لە یەك لە مەرجەکانی کە دای دەنێ بڵێ من قبوڵم نیە مێردەکەم ژنی ترم بەسەر بهێنێتەوە، کەواتە لێرەوە ئێمە دەمانەوێت بڕگەیەك زیادبکرێت تیایدا قازی بڵێت ئاگاداری هەردوو لایەنی گرێبەندی هاوسەری بکرێتەوە و پێیان بڵێت ئێوە ئەم شەرتانەتان هەیە، ئەم مافە و ئەو ئەرکانەتان هەیە، لەبەرئەوە من پێم وایە شوێنێکی زۆر گونجاوە، ئەگەر لە فەقەرەی (أ و ب) یش نەبێت دەتوانی وەك چۆن ئەوەی دووەم لەگەڵ یەکەم جیاوازە دەتوانی بۆ نموونە ببێتە خاڵی پێنجەم، لەبەرئەوە پشتگیری لەوە دەکەم، جەنابی سەرۆکی پەرلەمان من داوایەکی ترم هەیە، ئەگەر بکرێت ئەو فەقەرەیە زیادبکرێت کە هەموو سیغەکانیان، هەموو شێوە جۆراوجۆرەکانی گرێ بەندی زەواج بدرێتە بەردەمی دوو لایەنی گرێبەندەکەوە، بۆ نموونە ئەوەی کە پێی دەڵێی تەفویزی تەلاق ئەوە یەك لە شێوازەکانی هاوسەرگیریە، لەبەرئەوە ئەگەر بکرێت، ئێمە وەکو فەقەرەیەك یان وەکو بڕگەیەك لێرە بیسەپێنین، ئەوە بۆ هەموو ئەو

کەسانە بە تایبەتی ئەوانەی خوێندەوارنە ئەوانەی خەریجی کولیەکانن بەرچاو روونیەکیان بۆ دەبێت لە کاتی زەواج دا هەست نەکەن یەك نەوعە کلێشەی زەواج هەیە، هەست بکەن ئیختیاراتی یان مۆدێلی گرێبەندی زەواج زیاتر لە جۆرێك لە شەریعەی ئیسلامی ڕێگای پێ دراوە، ئەو کاتە بە پێی بیروبۆچوون و باوەڕی خۆیان و بە پێی ئیختیاری خۆیان شێوەیەك لە شێوازەکان هەڵبژێرن، سوپاس بۆ هەمووتان.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك جعفر فەرموو.

بەڕێز جعفر مصطفى معروف:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پرسیارێکم هەیە لە لیژنەی قانونی، ئەگەر کاك خلیل مەشغوڵ نەبێت؟ ئەم مەوزوعە خۆی دروستە و بە باشی هاتووە، ئەمە بۆ کچ و کوڕێکی ئیعتیادیە کە ژن دەهێنێت و ئەویش شوو دەکات، ئەی ئەو کچ و کوڕانەی کە دایك و باوك ڕازی نابن خۆیان دەچنە مەحکەمە بۆ مارە کردنیان، ئەو شەرت و شروت و شاهیدە چۆن چۆنی دەیانگرێتەوە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك محمد فەرموو.

بەڕێز محمد حکیم جبار:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵا قسەکەی من مامۆستا خلیل فەرمووی لەبەینی شروتی ئینعقاد و سحەدا تێکەڵیەکی کردووە و لەیەکی جیانەکردووەتەوە، خاڵی دووەمم ئێمە هەروەکو شایەتییەك بۆ حاکمەکان یەعنی ژنمان هێناوە و شایەتیش بووینە لەسەر ژن هێنانی کەسانی تر، حاکم لە کچەکە دەپرسێت، کچم زەحمەتت لێ کراوە، فشاریان لەسەرت هەبووە؟ مەگەر حاکمێکی ئیستسنا هەبێت، ئەگەر نا مەلاش کە دەچێت مارەی کچێك دەبڕێت دەچێتە ژوورەوە جا لەگەڵ باوکی کچەکە بێت یان هەریەکێکی تر، لەوانەیە لە کچەکەش بپرسێت ڕازین یان نا، یەعنی ئەوانە هەمووی ئسلوبی خۆی هەیە، بەڵام حاڵەتی ئیستسناشی هەیە وەکو سۆزان خان باسی لێوە کرد، سێیەم قسەم ئەویش ئەوەیە ئەسڵی مەشروعەکە لە خاڵی سێیەم من پێم وایە ئەوە جوانتری نووسیوە کە (الشروط المشروعة التی تشترط ضمن عقد الزواج معتبر یجب الافاءبها)، روونکردنەوەم بۆ لیژنەی یاسایی ئەوەیە کە بۆ ئەوە لابراوە، شروتی مەشروعە و تەفویزەی کە نووسراوە شتێکی مەشروعە، بەڵام بۆ لە نێوان کۆمەڵێك شروت دا ئێمە تەنها یەك شەرت بڵێین، یەعنی ئافرەت بۆی هەیە شروتی تری مەشروع بگرێت لەسەر پیاوەکەو پیاوەکەش مولزەمە بەپێی حەدیسی پێغەمبەر (المسلمون عند الشروط الا شرطا احل حراما أو حرم حلالا) تەنها ئەوە نەبێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

خۆی ئەوەی کە کاك محمد حکیم گوتی و تا حەدێکیش داواکاریەکەی سۆزان خانیش دەگەیەنێت، لە سێیەم دا نووسراوە (الشروط المشروعة التی تشترط ضمن عقد الزواج معتبر یجب الایفاء بها) بۆ ئەوەی حەقی ژنەکە داندراوە و یەکێکە لە عەقدی زەواج بۆ ئەوەی بۆی هەبێت ئەویش تەلاق بدات، کاك خلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەنیسبەت داوای خوشکان کە ئەمە لە عەقدەکە هەبێت، جێگای وی ئێرە نیە، بۆخوشکانی خۆم بێژم، جێگای ئەوە ئەو ماددەیە نیە، ئەوە باسی شروتی ئینعقاد و سحە مەوزوعێکی ترە، ئەوەی ئێوە دەیلێن لە فەسڵی چوارەمە کە باسی شتی ئیجرائی دەکات، ئەوانەی ئێوە دەیلێن شتی ئیجرائیە، باسی تەسجیلی عەقدی زەواج (اثباتە) لەوێ شروتیان داناوە، عەقدی زەواج ئەو ئیستیمارەی کە پێی دەلێن (حجة الزواج) یان (استمارة عقد الزواج) لەوێ هەندێك شروتی تری داناوە، دەتوانین لە ماددەی 10 ئەو مەوزوعە بکەینەوە و بلێین با رێکخراوەکانی خوشکان، مونەزەمات یان مەجلسی قەزا یان با ئیستیمارەیەك دروست بکات هەموو حقوقی زەوج و زەوجە مورفەق بێت تێیدا، حەقی تۆ ئەوەیە و ئەوەش شتێکی ئیجرائی تەنزیمە و جێگای وی ئەو ماددەیە نیە و ببەنە ماددەی 10 کە باسی ئەو مەوزوعە دەکات، خاڵی دووەمم لێرە مەشروعی حکومەت هاتووە و دەلێت (یوقف العمل بالفقرتین .....3 ـ للزوجة ان تشترط علی الزوج تفویضها بالتطلیق) ئەمە بووە بەدیل بۆ ئەو فەقەرەیەی کە گوتی (الشروط المشروعة التی تشترط ضمن عقد الزواج معتبر یجب الایفاء بها) من دەلێم و روئیشم ئەوەیە ئەو بڕگەی کە دەلێت (للزوجة ان تشترط علی الزوج تفویضها بالتطلیق) ئێمە نەیکەینە بەدیل بۆ ئەو بڕگەیە، ئەمەشی با تێدا بێت و ئەوەی تریشی با تێدا بێت، یەعنی ئەوە ببێتە بڕگەیەکی ئیزافی و سێیەمیش وەکو خۆی بمێنێتەوە، ئەمە بەو شێوەیە باشترە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دیلمان فەرموو.

بەڕێز محمد أحمد صالح(دیلمان ئامێدی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش تەئیدی لیژنەی مافی مرۆڤ و لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و قانونیەکان دەکەم، لەگەڵ موقتەرەحی ئەوقاف نیم، چونکە ئەمە ئیقراری واقعە و ئیسپاتی واقیعەشە، هەروەها زەمانی شروتی ئەم واقعەیە، ئەمڕۆ ژن حاکمەیە، مودەعی عامەیە، کاتبەتی عەدلە، لە مەحکەمەیە، بە مانای ئەوەی خۆی ئەسڵەن شاهیدە لەسەر واقعەکە، لەبەرئەوە ئەو تەساویە مەتلوبە، ئەوەی خاڵی سێیەم تەبعەن مافەکە بە ژنی دەدەن دەتوانن مومارەسەی بکەن و دەتوانن مومارەسەشی نەکات، یەعنی مەجبور نیە، بەڵکو حەقێکە

و شەرتێکە دایدەنێ پێش ئەوەی عەقدەکە مۆربکات، هەردوو (طرفا العقد) دەتوانن ڕێك بکەون و دەتوانن ڕێکیش نەکەون، منیش لەگەڵ موفتەرەحی ئەخیری کاك خلیلم کە شروتی مەشروتە ببێتە خاڵی سێیەم و ئیزافە بێت و موشکیلەکە چارەسەر بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن أحمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بە نیسبەت فەقەرەی دووەم کە باسی تەفویزی تەڵاقە، من تەوزیحاتێك دەدەم، دیارە تەڵاق مانای هەڵوەشانەوە و تێك دانی خێزانە، لە فەرموودەیەکی سەحیح دا هاتووە کە پێغمبەر (ص.ع) دەڵێت (ابغض الحلال عند الله الطلاق) ناشیرینترین و خراپترین شت کە حەڵاڵیش بێت لەلای خوای گەورە تەڵاقە، کەواتە مەسەلەی تەڵاق کە زۆر خەتەرە شتێك نیە ببەخشرێت بە ژنان کە پیاو موجازەفە دەکات ئەگەر ژن تەڵاق بدات یان پەنا بۆ تەڵاق بەرێت، ئەوەی ماڵی خۆی وێران دەکات، لەبەرئەوەی منداڵی و سەروەت و سامانی، بەڵام بۆ ژن لەبەرئەوەی کە ناسکە و دڵ پاکە لەوانەیە زوو پەنا بۆ ئەو بابە بەرێت، بە تایەبەتی لەو بارودۆخە کە زۆر باسمان کردووە و خۆیان زۆر بە مەزڵوم دەزانن، ئەوە شتێك نیە پێیان ببەخشرێت، چونکە من ئەوە بە ئەرکێکی زۆر قورسی دەزانم، پێ دەچێت ئەوەش کێشەی زۆری لێ ببێتەوە لە کۆمەڵگای ئێمە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێخ اخر فەرموو.

بەڕێز اخر جمال أنور:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بە نیسبەت فەقەرەی (د) (شهادة شاهدين متمتعين بالاهلية القانونية على عقد الزواج ويتساوى فى ذلك الرجل والمرأة) ئەوە بە پێچەوانەی هەر چوار مەزهەبە، تەنها ئیمامی حەنەفی دەفەرموویێت ئافرەت دەبێت دوو ئافرەت بن لە شاهید، یەك نەبێت، دەبێت دوو ئافرەت بن، ئەوەش مەسئولیەتێکی شەرعیە دەکەوێتە سەر مامۆستایانی ئایینی و سەرۆکایەتی پەرلەمان، بە نیسبەت فەقەرەی سێیەمی (للزوجة ان تشترط ...) من پێم وایە ئەو فەقەرەیە هەر نەمێنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عادل فەرموو.

بەڕێز عادل محمد أمین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەمووومان دەزانین کە تەڵاق بە ئیرادەی مونفەردە دەکرێت، لێرە باس لە تەفویزی تەڵاق دەکرێت، من پێم وایە پێویست ناکات ئێمە لێرە ئاماژەی پێ بدەین، چونکە لەبەرئەوەی لە ماددەی 34 هاتووە، لێرە دەڵێت بۆ ژنەکە هەیە مەرج دانان، بەڵام لە ماددەی 34 دا هاتووە (الطلاق رفع قيد الزواج بإيقاع من الزوج أو من الزوجة وان وكلت به أو فوضت) مەعنای وایە لە ماددەی 34 دیسانەوە هاتووە کە مێردەکە بۆی هەیە تەفویزی ژنەکەی بکات، من پێم وایە ئەوە زیادەیە، ئەو پرسیارەشم هەیە کە ئێمە دەزانین تەڵاقی یەکەم ڕەجعیە، ئایا ئەو تەتویجی تەڵاقە ڕەجعەیە یان بایینە؟.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە وەك لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ژنان پشتگیری لەو پێشنیارەی کاك خلیل دەکەین کە بڕگەی سێیەم بمێنێتەوە و ئەوەی کە لێرە بڕگەی سێیەمە ببێت بە بڕگەی 5، یەك جوابم هەیە بۆ مەسەلەی خەتەرە ژن تەڵاقی بە دەست بێت، زەرەرمەندی یەکەم لە تەڵاق دا ژنە، ژن زۆر بە سەبر ترە لە پیاو، لەبەرئەوە هیچ خەتەر نیە و جگە لەوە شەرع ڕێی پێداوەو لەوانەیە لە وڵاتانی ئیسلامی بە تایبەتی لە مصر جگە لەوەی کە ئەمە بە ئیتیفاقە، پیاوەکە دەتوانێت ڕازی نەبێت، یەعنی لە مەحکەمە کە دەچن عەقد دەکەن دەتوانێت ڕازی بێ ودەشتوانێت ڕازی نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك سعدالدین فەرموو.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەسەر ئەو قەسەیەی کاك دیلمان لە قورئان هاتووە کە ژن مەلیکەیە، یەعنی (أعلى من كل شيء) یەعنی باسی مەلیکەی بەلقیسە دەکات، مەعنای وایە مەنتەهیە بۆ هەموو شتێك، ڕەئی ئێمە ئەوەیە وەکو لیژنەی ئەوقاف بەس ئەگەر بڕێك بە تەواوی لە ناو ناوەڕۆکەکەی وردبینەوە، ڕاستە وەکو ئەوەی د.ڕۆژان دەڵێت بۆ تەقدیس نیە ئەو شەهادەیە، ئەو شەهادەیە بۆ تەقویەی عەقدەکەیە، هەتاوەکو عەقدەکە زیاتر بە قوەت تر بێت، کە باسی ئەوە دەکات (ويتساوى فى ذلك الرجل والمرأة) مەعنای مەفهومە موخالەفەکەی ئەوەیە کە مانای وایە لە جێگای تر هەیە کە ژن وەکو پیاو نیە، ئێمە پێمان وایە لە هەموو حاڵەتەکان ژن وەکو پیاوە ، بەڵام ئەگەر تۆ لێرە ئەو قەیدەت زیادکرد، مانای وایە لە جێگای تر هەیە کە ژن وەکو پیاو

نیە، دەبێت لە مەفهومی موخالەفە ئەو نەسەی والێ ڕاببینی، ئێستا لە مەحاكم ئەو شەرتە نیە، بۆ ئێمە لێرە ئیسارەی بکەین، هەروەکو خۆی بێت باشترەو ئەوەندەی تێدا نەبێت، لەگەڵ ڕێزم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

كاك د.نوری فەرموو.

بەڕێز د. نوری جميل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی ئەم بابەتە لە کاتی پێداچوونەوەی بە پرۆژەکە قسەی زۆری لەسەر کرا، من ئێستا قانونە ئەسڵیەکەم لەبەر دەست دایە کە باسی ئەوە دەکات و دەڵێت (الشروط المشروعة التی یشترط ضمن عقد الزواج معتبر یجب الایفاء بها) ئێمە دەتوانین لە زمنی ئەوە ئەوە بهێڵینەوە و بڵێین (بضمنها تفویض المرأة بالتفویض) ئەمە وەکو بڵێی نموونەیەکە دەیهێڵینەوە بۆ ئەو شەرت و شروتانەی کەوا ژن دەتوانێت لێرەدا دایبنێت، بەو حاڵەتە مادده ئەسڵیەکەش دەمێنێتەوەو ئەوەی کەوا ژنان داوای دەکەن لێرەشدا ئەو دەچەسپێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پێم وایە ئەگەر خولاسەکەی بڵێم، شەمسە خان داوای قسەت کردبوو؟ فەرموو.

بەڕێز شمسە سعيد محمود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەسەر ئەو ماددەیە لە برگەی أ فەقەرە (د) (شهادة الشاهدین) ئەوە هیچی تیا نیە هیچ نەسێکی لەسەر نیە کە حرام بێت، لە بورای ئەحوالی شەخسیشدا جێگای دەبێتەوە و ئەگەر پیاویش حزوری نەبێت و ژنیش حزوری نەبێت بۆ خۆی قازیەکە لەگەڵ ئەوەی کە تەسجیلی دەکات، هەردووکیان شایەتن و عەقدەکە کۆتایی پێ دێت، بۆیە لە ڕووی دینەوە هیچی تیا نیە، لەسەر برگەی 3 ئێمە لێرەدا کە باس لەوە دەکەین تەڵاق پیاو تەفویزی بکات بۆ ئافرەتەکە ئەمەش نەسێك نیە لەسەر حەرام کردنی، بەڵام لە مادده 34 بە نەوعێکی تر هاتووە، یەعنی ئیختیارەکەی داوەتە دەست پیاو، دەمەوێت شتێکی تریش لەسەر تەڵاق بڵێم، تەڵاق بەڕاستی کە دەبینین ڕێژەکەی بەرز دەبێتەوە، وەکو خوشکێکیش فەرمووی یەعنی هەموو ئافرەتەکان لە پلەی سەقافەتدا وەکو یەك نین، لە تێگەیشتن دا وەکو نین، ئەمڕۆ کچێکی منالْ شوو دەکات بە کوڕێك، یەعنی کە تەمەنی 16 ساڵی بۆ داندراوە یەکسەر تەڵاقی بدەی قەراراتی توبی هەمووی لەسەر ئەوە کۆکن کە ئافرەت بڕیاری عاتفی زۆر زۆر زیاتر زاڵە بەسەریدا، یەعنی ملیۆنێك زوڵمی لێ بکە، بیخەڵەتێنە بەیەك قسەی خۆش یەکسەر لەگەڵت ئاشت دەبێتەوە، بەڕاستی ئەوە بەرگە لە تەڵاق دان دەگرێت بە قەراراتی توبی دەڵێت بە یەکەم هەڵچوون لەوانەیە تەڵاقی مێردەکەی بدات، لەوانەیە یەکسەر تەڵاقی خۆی بخاتە دەستی مێردەکەی، ئێمە لێرەدا ڕێژەی تەڵاق زۆر دەکەین، لەوانەیە ببێت بە سیلعەیەکی کڕین و فرۆشتن، بۆ نموونە سیلعەیەکی تیجاری ئەمڕۆ من شوو دەکەم بە پیاوێك کە نەفەقەی

لەسەرە، تەكاليفى زۆرى لەسەرەو مەهريشم دەداتێ سبەى خۆم تەلاَق دەدەم و نيوەى مەهريەكەم وەردەگرم و دەچم شوو دەكەمەوە بە پياوێكى تر ، ئەوە بوو بە سيلعەيەكى تيجارى.

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن:

نازناز خان نوقتەى نيزاميت هەيە، فەرموو.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

بەڕاستى تەوەقوعم نەدەكرد ئەندام پەرلەمانێك بەو شێوەيە پێناسەى ئافرەت بكات كە بە دوو قسەى خۆش هەڵدەخەڵەتێت....

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن:

عەفوم بكە ئەوە نوقتەى نيزامى نيە، ئەوە رەئيەكە لەسەر رەئى ئەندام پەرلەمانێك، ببورە، بەڵێ نازناز خان؟

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

قسەى عولەما دەهێننەوەو داتا دەدەن و هۆشدارى دەدەن من نازانم يەعنى بە چ حەقێك ئێمە نە سەنتەرى لێكۆڵينەوەمان لە پەرلەمان هەيە، نە خۆشمان ئەو بەحسانەمان هەيە و نە داتامان هەيەو نە ئاماريشمان هەيە، چۆن گەيشتينە ئەو قەناعەتە كە ژن بە دوو قسە هەڵدەخەڵەتێت و ڕێژەى تەعەدودى زەواج بەو شێوەيە دەبێت، بۆيە من نازانم ئەو عەدەدو ئەو ئەرقامانە لە كوێوە هاتووە؟

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن:

قسەكەت جوانە، بەلاَم نوقتەى نيزامى نيە، ئيعتڕازم لەسەر ئەوەيە كە داواى نوقتەى نيزاميت كرد، بەلاَم رەئيت هەبوو، كاك ملا أنور فەرموو.

بەڕێز ملا أنور محمد غفور:

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

هەر لەسەر بڕگەكانى (د) و بڕگەى 3 من پێم چاكە قسە كە لەسەر ئافرەت و پياو دەكرێت، پێش هەموو شت قسە لەسەر ئينسان بكرێت، فەرق نيە لە نێوان چ ژن و چ پياو هەردووكيان ئينسانن، هەردووكيان خاوەن شعور و حقوق و مافى خۆيەتى ، با ئێمە تەقسيمى نەكەين، ئەو تەقسيماتە دەبێت بگەڕێتەوە سەر ئەو ئەرك و واجباتەى كە لەسەر شانى هەردووكيانە بە شەوو بە ڕۆژ، فەرق لە نێوان شەوو ڕۆژ چيە؟ هەريەكەيان ئيشێك دەكات، ئەوجا خاڵێكى ترم هەيە كە بەڕاستى ئێمە لە ديارى كردن و وازح كردنى حقوقى ئافرەت نەترسێين، يەعنى ئێمە لەوە نەترسێين وەڵلا ئەگەر باس بكەين واى لێ دێت و ئەو شتانە بە بۆچوونى من شتى خراپن، چونكە شەرع ئەوەى ديارى كردووە، بە نيسبەت خاڵى سێيەم يەعنى ئەگەر تەفويزى تەلاَق بكرێت، ئافرەت عاتيفەى وايە و ئەو شتانە مادام لەڕووى شەرعەوە جائيزە، ئێمەش

تەشريعين، بۆيە لێرە حەقی خۆيانە هەموو ئافرەتێك كە مافەكانی خۆی بزانێت، موستەوای عاتيفەو عەقڵيش لە پياويش دا يەك مستەوا نيە و لە ژنيش دا يەك مستەوا نيە، زۆر ژن هەيە كە لە پياو بەهێز ترە، ئەسڵەن مەسەلەی شاهيديەكە تەبيعيە كە شاهيدی لە مەزهەبی حەنەفی مەجالی داوە، ڕاستە لە هەر چوار مەزهەبەكە وەكو يەك نيە، وەكو جەنابی شێخ اخر باسی كرد، ئيمامی عمر و ئيمامی علی لە كاتی خيلافەتی حكوميان بە شاهيدی ئافرەت داوە، مەسەلەيەك نيە بيكەينە مەوزوعەك بڵێين وەڵلا ئەوە بێ دينيە و يان بە دينيە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

قسەكەت زۆر ڕاستە من دەمويست جوابی ئەو بدەمەوە، من لە ژن مارە كردن دا ئەگەر ناچار بێت شاهێديشی نەوێت، ئەگەر شاهێد نەبوو نابێت، جەنابت باشتريش دەزانی ژن و پياوەكە موافق بوون و بە ڕێگای ئيسلامەتی ئەگەر قازيش نەبوو خوا ڕێگای داوە عەقدەكە بكەن، كاك محمد فرج فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەوەی كە لەو ماددەيە هاتووە لە فەسڵی دووەم دا، دوو بڕگەيە يەعنی خيلافمان لەسەر هەر دوو بڕگەكە نيە، ئێستا شتێكی لاوەكی هاتووەو موناقەشەكەی بەلاوە ناچێت، يەعنی ئەوەی كە لە ماددەكە هاتووە هەر چوار ليژنەكە لەگەڵی نييە، ئەبوايە جەنابت پێشتر بتخستايەتە دەنگەوە، هەر پێشنيارێك كە ئەكرێت، جارێ لە پێشەوە بيخەرە دەنگەوە، تا بزانی ئايا خەڵك لەگەڵ ئەم پێشنيارەدايە، ئەگەر لەگەڵی بوون ئينجا موناقەشەی با بكەين، ئێمە هەر هەرا ئەكەين پێم وابێ ئەوە هەر تەعليماتە، يەعنی ئەوەی كەداوا كرا مافە، خۆ ئەصڵ نيە، ئەو ژنە حەقيەتی هەر شتێك داوا ئەكات، بەلام ئايا تەرەفەكەی تر قبوڵيەتی؟ تۆ وتووتە ئيجاب و قبوڵ، يەعنی بۆ ئيمە دژی ماف بين، كابرا مافێك داوا ئەكات، ئەڵێت من حەزم لێيە لەباتی سەيارە بە ولاخ بمبەی، ئەگەر پياوەكە قبوڵيەتی ئەبێ، بەلام ئەگەر نەيكرد ئەوە هيچ، يەعنی ئێمە لەو شتانە بۆ بترسين؟ ئەوە مافێكەو داوای ئەكات، پێم وايە ئەوە بەتەعليمات دەرئەچێت ئەتوانن مەحاكم، سوڵتەی قەزائی كە ئێستا سەربەخۆيە، كۆمەڵێك تەعليمات دەربكات، مەرج نيە لەياسا جێگای ببێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حيدری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من پێم وايە ئەو نەصەی كەهاتووە زۆر زۆر موەفەقە و لەجێگای خۆيەتی، من تەئيدی نەصەكە ئەكەم ئەوەيەك، دووش: كە دەڵێت للزوجە مەوزوعەكە جەوازييە وجوبی نيە، يان دەيكات يان نايكات، سێ:

مەسـەلەی ئیجـاب و قبـوڵ لەگۆڕێیـە، ئـەم شـتانە هـەمووی بـە ئیتیفـاق ئـەبێت، بۆیـە مـن لەگـەڵ دەقـی نەصەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەزانی چۆنە، کاك غەفور مولاحەزەیەکی دا، داوای لەسەرۆکایەتی کـرد کـە قسـە نـەدەم بـەو کەسـانەی کـە ناویانم نەنووسیوە، دەفەرموو هەشە قسەی کردو تۆ لەجێگای من دانیشە بڵێ قسە مەکەن، کاك ئەنوەر بـە تورەیی داوای قسە کردنی کرد، کاك محمد فەرەج بە عاجزی داوای کـرد، کـاك محمـد حـەکیم لـەوێوە تـوڕە بوو، هەموویان بەهەمان شێوە، هەر بەو بەیانیە تەعلیقێکم لێدان وتم هەمووتان بـوون بـە مـوفتی، لەبـەر ئەوە هەر کەسێك داوای کردووە هەر ڕێگا بـەوە ئـەدەم، ئەگـەر نەگەشـتینە نەتیجـەو نـەمانتوانی حـەسمی بکەین ئەو وەختـە جارێکی تـر قسـەی لەسـەر ئەکـەین، کاك دکتـۆر کـەمال قسـە ئـەکات، دوایـی دەیخەمـە صیغەی نیهائی فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د. کەمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەحەقیقەتدا ئێمە دانیشتووین بۆ ئەوەی شتێك دابنێین عەدالەت رەچاو بکرێت، بەنیسـبەت ژن، ئافرەتـە، خوشکە، دایکە، هەر شتێکە، بڵێین زوڵمیان لێ نەکراوە، وەڵلاهی لێیان کراوە، یەعنی ئێستا کە ئەو حسەیان هەیـە، بـۆ ئـەوەی زۆر دڵنیـا بـن، کـە لـەداهاتوودا قانونێـك دابنـدرێت زوڵمیـان لـێ نـەکرێت، ئـەوە حـەقی هەموومانـە وەکو مامۆسـتا مـەلا ئـەنوەر فـەرمووی، کـە زۆر بـەوردی و زۆر بەجـدی ئـەوە رەچـاو بکـەین، بەنیسبەت ئەو خوشکەی کە وتی ڕێژەی تـەڵاق زیـاد بـووە ئـەوە ڕاسـتە، چـونکە ئینسـان زۆر بـووە، جـاران ئینسـان کـەم بـوو بەنیسـبەت ئـەو نیسـبەی خـەڵکی ئـەو شـوێنە تـەڵاق هـەبووە، ئێسـتا ئینسـان زۆر بـووە، نیسبەکەش زیاد بووە، بەنیسبەت ئەوەی کە پیاوێك عەقدێك بکات خۆی ڕازی بێـت، تـەفویزی تـەرەفی تـر بکات کە تەڵاقی لەدەست بێت، بۆ ئێمە ببین بەمانع بڵێین نـابێ ئـەو پیـاوە لـە داهـاتوودا ئـەو شـتە بکات، ئیحتیمالە ئەگەر پیاوەکە ڕازی نەبێت تەفویزی ئەو ژنەی کە ئـەیهێنێت تـەڵاقی لەدەسـت بێـت، ئیتیفـاقی لەسەر بکات و ژنەکە موافەقەتی کرد ئەویش ئەبێ، بەڵام ئەگەر پیاوەکە خۆی حازر بێت ئـەو شـتە بکـات، بۆ ئەوە نـەبێت، پێویسـتە ئـەو شـتە بکرێـت مـن پشـتیوانی لـە پێشـنیارەکەی کـاك خـەلیل بـە ئیزافەکـەی خوشکە سۆزان دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، ئێستا ئەگەر ئیجازەم بدەن، چونکە ئەگـەر موناقەشـە بـەردەوام بێـت زۆر ئەخایـەنێت، باشـە ئێستا ئەو موقتەرەحەی کە هاتووە کاکە ناکرێت هەموو هەر قسە بکەن، ئـەو ڕەدی ئـەو بداتـەوە، یـەکێکی تر ڕەدی ئەوی تریان بداتەوە، زۆر ئەخایەنێت ئەوەش ناکرێت، ئێستا یەکەم موقتەرەح دەخەمـە دەنگـەوە (شهادة شاهدين متمتعين بالاهلية القانونية على عقد الزواج ويستوي في ذلك الرجل والمرأة) کـە دەبـێ دوو شاهد ئەهلیەی قانونیان هەبێت، لەسەر مارەبڕین لەوەدا ژن و پیاو وەکو یـەکن، ئـەوە ڕەئـی یەکەمـە، زۆر

لەئەندامانی پەرلەمان پشتیگریان لەو ڕەئیە کردووە، لەڕووی شەریعەتەوە هیچ خیلافی نیە، لەگەڵ دینی ئیسلامی، دەیخەمە دەنگەوە کێی لەگەڵدایە بادەستی بلَند بکات تکایە؟ فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ ئەوە قبولکرا، فەقەرەی دووەم کەدەڵێت(للزوجة ان تشترط على الزوج عند عقد الزواج تفويضها بالتطليق) لەجیاتی فەقەرەی سێ هاتووە، کە کاک دکتۆر نوری ئیشارەتی پێداو منیش ئیشارەتم پێدابوو، فەقەرەی سێ بمێنێتەوە، ئەو جوملەی ئەخیری ئێرەش ئیزافە بکرێت، واتە وای لێ دێت (الشروط المشروعة التي تشترط ضمن عقد الزواج معتبرة يجب الايفاء بها و للزوجة ان تشترط على الزوج عند عقد الزواج تفويضها بالتطليق) ئەوە هەمووی ئەگرێتەوە، بەڵێ کاک کەریم بزانم چیت هەیە، فەرموو.

بەڕێز کريم بحرى عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی دوای ئەوەی کاک عادل ئیشارەتی پێدا لە تەعریفی تەلاق، لە ماددەی 34 باس لەوە ئەکات کە زەوجە لەحالەتی (تفويض) حەقی تەتلیقی هەیە، یان تەوکیل لە تەعریفی تەلاق، ماددەی 34 لای جەنابتانە، مولاحەزەی ئەوە بکەن، لەوێش هاتووە لێرەش دووبارە ئەبێتەوە، بۆ ئەوەی موعیب نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە هەموو قسەشت کرد، ئەوە عیلاقەی بەو بابەتەوە نیە کەباسی ئەکەین، نیهائیەن عیلاقەی بەوەوە نیە، ڕەبتی نیە لەگەڵ نە لەدوور نە لە نزیکەوە، ئەوە تەفویزە شتێکی تر تەفویز ئەکات بۆ تەلاق، ئەوەی کە ئێمە باسی ئەکەین لە عەقدی زەواجەکەیە کە دەبێ ئەو بەندە بنووسرێت، پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

فەقەرەی سێ ئێمە وەکو کوێستان خان وتی، لەگەڵ مانەوەیم، بەڵام حەقی تەفویزی تەلاق با وەکو خۆی بمێنێتەوە، چونکە ئەو شروتە مەشروعانەی کە شەرتی ئەکات تەنها تەفویز نیە بەتەلاق، ئێمە لەماددەی دوێنێدا شتێکی ترمان ئیزافە کرد، حەقێکی ترماندا بە ژن، کەئەتوانێ ئیشتراتی ئەوە بکات کە ژنی بەسەر نەیەت، ڕەنگە شتی تری هەبێت، لەبەرئەوە من پێم باشە ئەو فەقەرەیە بەتەنها خۆی بمێنێتەوە، یەعنی ئیزافە بکرێت وفەقەرەی سێش بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

عەینەن شت ئەکات، ئەگەر وایە باشە ئێستا کێ لەگەڵ ئەوەدایە کە سێیەم بمێنێتەوە، با دەستی بلَند بکات تکایە؟ فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ کەواتە سێیەم وەکو نووسراوە دەمێنێتەوە، ضوارەم (للزوجة ان تشترط على الزوج عند عقد الزواج تفويضها بالتطليق) کێی لەگەڵدایە بادەستی بلَند بکات تکایە؟ فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ ئەویش قبولکرا بەکۆی دەنگ، ئەو ماددەیە بەو سێ گۆڕانکارییە دەخەمە دەنگەوە، کێی لەگەڵدایە بادەستی بلَند بکات تکایە؟ فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بە کۆی دەنگ وەرگیرا بۆ ماددەی دواتر.

بەڕێز ملا سعدالدين عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

الفصل الثالث

الاهلية

يوقف العمل بالفقرة (2) من المادة السابعة و يحل محلها مايلي:

للقاضي ان يأذن بزواج احد الزوجين المريض عقليا اذا ثبت بتقرير طبي على ان زواجه لايضر بالمجتمع و انه في مصلحته الشخصية اذا قبل الزواج الاخر بالزواج قبولاً صريحاً كتابة في عقد الزواج.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڕەئی لیژنەکان تکایە.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بڕگەی شەشەم لە راپۆرتی لیژنە یاسایی کەباس لە هەموارکردنی ماددەی حەوتی ئەصڵی پرۆژەکە ئەکات، (اما فيما يتعلق بالمادة السابعة من القانون والتى ستصبح المادة الرابعة من المشروع فتؤيدها اللجنة المشتركة و كالآتى:.

المادة الرابعة/ يوقف العمل بحكم الفقرة(2) من المادة السابعة ويحل محلها مايلى:

2- للقاضي ان يأذن بزواج احد الزوجين المريض عقلياً اذا ثبت بتقرير طبي ان زواجه لايضربالمجتمع وانه في مصلحته الشخصية وقبل الزوج الآخر بهذا الزواج قبولاً صريحاً كتابة في عقد الزواج). ئەوەی لێرە زیاد کراوە لەو بڕگەیە لە هەموارکردنەکە وەکو لە ڕاپۆرتی هاوبەش هاتووە، لەئەصڵی یاساکە هەیە تا (قبولاً صريحاً) تەنها ئەوە زیادکراوە (كتابة في عقد الزواج) کە دەبێ بەشێوەیەکی نووسراو بێت، بەس ئەو بڕگەیە زیاد کراوە لە ئەصڵی قانونەکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرموو کوێستان خان.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە وەکو لیژنەی ژنان، لەگەڵ ئەصڵی پرۆژەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك اسعد فەرموو.

بەڕێز اسعد شاكر امين:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمەش لەگەڵ هەموارکردنەکەین بەکۆی دەنگ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خەلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەکو خوشکە ڕۆژان وتی فەقەت کتابة في عقد الزواج زیاد بووە، ئەویش زیادە فی توسیق وەلەو لە مەحاکم قبولاً و صریحاً ئەنووسرێت، بەڵام باشە بمێنێت، بەس لێرە من ئەڵێم لێرە نەخۆشی عەقلی و شێت کە بچێتە سەرشەقام و ئەو شتانە، زۆر گرنگە کە زیاتر تەئکیدی لێ بکرێتەوە، ئەو تەقریرە توبیە پێم باشە بڵێین صادر من هیئە مختصە، چونکە هەندێجار تەقریری توبی ئیحتیمالە هەر دکتۆرێك بەتەنها دەری بکات، تا زیاتر تەئکیدی هەبێت، چونکە عامیلی ویراسی دکتۆرەکان لێرەنە ئیختیصاصیان باشترە، تەقریری توبی صادر من الهیئە المختصە من پێم باشترە، ئەوە بوو موقتەرەحی من، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دکتۆر کەمال قسەی هەیە، فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کەمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەحەقیقەت ئەمە بە زەرەری ئافرەتە، بەزەرەری ژنە، چونکە پیاوێك شێتیش بێت ژنێکی ڕێك وپێك کەسوکاری ڕازی ئەکەن ئەڵێن ئەمە ئەتوانێ لەگەڵیدا بژێت، بۆیە بۆ ئەمە پێویستە زۆر بەوردی لەسەری بوەستین، چونکە من لە تەجروبە بینیومە لەناو ئەم هەرێمی کوردستانەی خۆمان، ژنی زۆر موحتەرەمیان داوە بە پیاوێکی نیو شێت، کە عەلا ئەساس عاقڵ ئەبێ یان عاقڵ بووە، پاشان ژنەکەی کوشتووەو سووتاندوویەتی، لەبەر ئەوە پیاوێکی عاقڵ ناچێت ژنێکی شێت بهێنێت، بە حەقیقەت نایهێنێت، ئەمە بە زەرەری هەردووکیانە، بۆیە پاشان وەکو کاك خەلیل وتی منداڵیان ئەبێت، منداڵەکان ویراسیەن نقڵ ئەبێت و ئەوانیش شێت دەرئەچن، واجبی حکومەتە شێتەکان چاك بکات، ئەساليبێکی تر بۆ ژیانی بەختەوەری ئەو کەسانە دابین بکات، ئەگەر ئینسانێك عەقڵی تەواو نەبێت و خێزانێکیش بکەوێتە سەری بەخوا هێشتا شێت تر ئەبێت، واتە چاکتر نابێت، بەڵکو شێت تر ئەبێت، لەبەر ئەوە من داوا لە بەڕێزان ئەکەم زۆر ورد لەسەری بوەستن بۆ ئەوەی صیاغەیەك بهێنین کە ئەو کۆمەڵگایە تووشی نەخۆشی زیاتر نەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڤیان خان فەرموو.

بەڕێز ڤیان احمد خضر پاشا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەگەڵ پێشنیارەکەی کاك دکتۆر کەمالم، بەڕاستی مەسەلەکە خێزانە نابێ ئێمە بە عاتیفە بچینە ناو مەوزوعەکەوە، ئەوە چیە با دڵی ئەوە نەشکێنین ژنەو ئەوە کچە بەپێچەوانەشەوە پیاوێك، لێرەدا مەسەلەکە وەچەی لێ دێتە گۆڕێ و خێزانی لێ دەکەوێتەوە، منداڵ و مەسئولیەت دەکەوێتە گۆڕێ و دەکەوێتە ئەستۆی ئەو خێزانە، کۆمەڵگاش لێ مەسئول ئەبێت وحکومەتیش بەهەمان شێوە، ئەوە یەك، دوو: لێرەش موعارز ئەبێت لەگەڵ فەقەرەی دووی ماددەی 10، سێیەم: حکومەت لەلایەك بێت چارەسەری ئەو نەخۆشیانە بکات و منداڵەکانیشی بەملدا دێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دکتۆر فوئاد فەرموو.

بەڕێز د.فؤاد احمد محمد بابان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەڕاستیدا من پێشنیارێکم هەیە لەوەی کە کاك خەلیل فەرمووی، هەر چەند تەقاریری توبی جۆرەها تەقریر هەیە، لەبەر ئەوە وا باشترە بووترێت (لجنة طبية رسيمية المختصة) بۆ ئەوەی هەموو لیژنەکە تایبەت مەند بێت کەوا بڕیار بدات لەسەر ئەوەی نەخۆشێك عەقڵی تەواو نەبێت ژن بێنێت یان شوو بکات، لەپاشدا لێرەدا دوو شەرتی باش داندراوە، بۆ ڕوونکردنەوەکەی کاك کەمال، چونکە ئەڵێت ئەو تەقریرە توبیە ئەبێ وا بأس بکات کە (زواجه لايضر بالمجتمع)ئەمە یەك، دووش: (انه في مصلحته الشخصية)، واتە دوو مەرجی داناوە بۆ ئەوە، لەبەر ئەوە ئەو دوو مەرجە ئەو لیژنە توبیە موختەصە ڕەچاوی بکات مانای وایە کێشە نابێت، هەرچەند ئەبێ ئەوەش بزاندرێت کەوا هەندێ نەخۆشی عەقڵی هەیە، ئەگوازرێتەوە بۆ نەوەکانی داهاتوو، بەڵام ئەو لیژنە توبیە ئەبێ ئەم دوو خاڵە رەچاو بکات، لەبەر ئەوە پێم وایە ئەگەر وا بوترێت باشترە، نەك هەر تەقریری توبی (تقرير اللجنة الطبية الرسمية المختصة)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فضيلة خان فەرموو.

بەڕێز فضيلة رمضان سعدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وابزانم لێرەدا ئەو خاڵە مەبەستی ئەوە نینە کە شێت بت، هەندەك هەیە شێت نینە بەس نەخۆشی ئەعسابی هەنە، یەعنی مانگی جارەك یان دووجارا ئیغما دەبیتن دەدەقیقەیەك ئاوها، پشتگیری لە مامۆستا خەلیلیش ئەکەم، ئەوە هەبێت بۆ سەلامەی هەردووکیان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

گێلاس خان فەرموو.

بەڕێز گێلاس محی الدین محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش پشتیوانی لە ڕاکەی کاک خەلیل ودکتۆر فوئاد ئەکەم، کە لیژنەیەکی موختەص بێت، لەبەر ئەوەی زۆرجار ڕاپۆرتی پزیشکی هاتووەو ئەصڵی مەسەلەکەش وا دەرنەچووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دکتۆرە هالە فەرمووو.

بەڕێز د.هالە سهیل وادی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش تەئیدی دکتۆر فوئاد ئەکەم، کە لیژنەی توبی موختەص بێت، کە تەقریرەکە ئەدات لێرەشدا کەلیمەی (في مصلحته الشخصية) بکرێت (في مصلحتهما الشخصية) یەعنی ئەگەر ئەو نەخۆشی عەقڵی هەیە و مەصڵەحەتی هەیە لەو زەواجە، دەبێ ژنەکەش مەصڵەحەتێکی هەبێت، ئەگینا بۆ قبوڵ ئەکات شوو بەیەکێکی موتەخەلیف بکات، یان نەخۆشی عەقڵی هەبێت، مەسەلەی نەخۆشی عەقڵیش دەرەجاتە، نەخۆشی زۆر سووك هەیە کەئەصڵەن بە نەخۆش داناندرێت، حالاتی جنون هەیە کە ئەصڵەن بۆی نیە ژن بهێنێت، ئەوەش کەوابوو لیژنەی توبی قەرار ئەدات، زۆر پێویستە لیژنەی توبی موختەص هەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دلێر فەرمووو.

بەڕێز دلێر محمد شریف:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

خۆی من نازانم لە فەقەرەی یەکی ماددەی حەوتدا شتێکی تر ئەڵێت، موخالفی ئەو فەقەرەیەی دوو ئەکات، شەرتی تەواو بوونی ئەهلیەی زەواج بە 18 ساڵی داناوە، بڕگەی یەکی لە بڕگەی دوودا ئەڵێت ئەگەر نەخۆشەکە عەقڵیەن نەخۆش بوو، ئەو کەسەی کە شوو ئەکات بۆی هەیە بدرێت بەشوو، لەفەقەرەی یەکەم خۆی ئیکمالی ئەهلیەی زەواج، عەقڵ و تەمەنە، یەك لەو شەرتانە عەقڵە دەی باشە کە عەقڵی تەواو نەبوو کەوابوو فەقەرەی یەك تەناقوز ئەکات لەگەڵ فەقەرەی دوودا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

جارێ با من تەوزیحێك بدەم، ئەو ماددەیە لە قانونی عێراقیشدا هەیە، زۆریش دراسەت کراوە، لەلایەن خەڵکی پسپۆڕ و بەتەجروبە، ئەمە ساڵێك ودووساڵ نیە، ڕەنگە 50 ساڵ بێت ئەو قانونە هەیە، یەعنی ئەو ماددەیە لە مەحاکمی شەرعی تەتبیق ئەکرێت، من لەگەڵ ئەوەدا کە لیژنەی توبی موختەص بێت، ئەوە ڕاستە هەمووتان ئاماژەتان پێکرد، بەڵام خۆ مەبەست ئەو شێتە نیە، کە لەسەر جادەیە و خەڵك ئیزعاج ئەکات، هەندێ نەخۆش هەیە بۆچی ئاماژەم بە لیژنە کرد، بۆ تەقریری توبی دەبێ ئەم لیژنەیە بڵێت کە

منداڵیان بوو، ئەو نەخۆشیە ئینتیقال ناکات بۆ منداڵەکەیان، بڵێت ئەو نەخۆشە خەتەر نیە لەسەر ژنەکە کە بیکوژێت، یان پەلاماری خەڵك بدات، دەبێ ئەو شتانەی تێدا بێت، کاك عەونی لەو تەنیشتەوە دوو نموونەی هێنایەوە بۆم، لە هەولێر ناسیاوەو خەڵك دەناسێت، نەخۆش بوون دوای ئەوەی ژنیان هێناوە چاك بوونەتەوە، واتە مومکینە عیلاج بێت، خۆ شەرت نیە شێتەکە هەر پیاو بێت بەڵکو ئیحتیمالە ژنیش بێت، ئەگەر مێرد بکات ئەویش چاك ئەبێتەوە، ئەوە دەخەمە دەنگەوە بە ئیزافەکەوە، للقاضي ان يأذن بزواج احد الزوجين المريض عقليا اذا ثبت بتقرير منلجنة طبية مختصة على ان زواجه لايضر بالمجتمع و انه في مصلحته الشخصية اذا قبل الزواج الاخر بالزواج قبولاً صريحاً كتابة في عقد الزواج. کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بە کۆی دەنگ قبوڵکرا بۆ ماددەی دواتر.

بەڕێز ملا سعدالدين عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

يوقف العمل بالفقرة(1) من المادة الثامنة من الفصل الثالث ويحل محلها مايلي:

1-اذا طلب من اكمل السادسة عشرة من العمر الزواج، فللقاضي ان يأذن به، اذا ثبت له اهليته و قابليته البدنية، بعد موافقة وليه الشرعي فإذا امتنع الولي طلب القاضي منه الموافقة خلال مدة يحددها له، فإن لم يعترض او كان اعتراضه غير جدير بالاعتبار اذن القاضي بالزواج، وتضاف الفقرة التالية الى المادة الثامنة: 3- تعتبر الام ولياً اذا كان الاب متوفياً او غائباً و فيما اذا كانت حاضنة.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دکتۆرە ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمەش لە لیژنەی یاسایی لەگەڵ ئەوەداین کە ماددەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە وەکو چۆن لە پڕۆژەکەدا هاتووە، کە دەکاتە ماددەی پێنج، لە ئەصڵی پڕۆژەکە ماددەی هەشتە، بەزیاد کردنی بڕگەی سێ، اما فيما يتعلق بالمادة الثامنة من القانون والتي ستصبح المادة الخامسة من المشروع فان اللجنة المشتركة تؤيدها مع اضافة فقرة (ثالثة) اليها كما هو وارد في المشروع وكالآتى:

المادة الخامسة/ تضاف فقرة بتسلسل (3) الى المادة الثامنة من القانون في أقليم كوردستان ـ العراق وكالآتى:

(3) تعتبر الام ولياً اذا كان الاب متوفياً او غائباً وكانت حاضنة). زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە، لەگەڵ ئەصڵی پرۆژەکەین داواش ئەکەین(وفیما اذا کانت) ئەوە دابندرێتەوە، واتە ئیزافە بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک اسعد فەرموو.

بەڕێز اسعد شاکر امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەندامانی لیژنە بە تێکڕای دەنگ پشتیگرییان لەو پێشنیارە کردووە، کەلە پرۆژەکەدا هاتووە،یەکەم: سەبارەت بەتەمەنی شووکردن لە 15 ساڵیەوە بۆ 16 ساڵی بگۆڕدرێت، دووەم: سەبارەت بەو پێشنیارەی کە بۆ ماددەی هەشت کراوە، لە پرۆژەی یاساکەشدا هاتووە، واتە بۆ زیاد کردنی بڕگەی سێ لەگەڵ پرۆژەکەداین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک خەلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەمە ماددەی حەوتە، ماددەی شەش باسی ئەهلیەی کامیلە دەکات، پێشتر ئەهلیەی قانونی کامیلە بلوغە و 18 ساڵیە، لێرەدا ئەهلیە حالاتی تری ئیستسنائی هەیە، کە بۆ قەزا ئەگەڕێتەوە، ئەوە پێشتر لە قانونی پێشتر 15 بوو، لە قانونی مەدەنیش هەر هەیە، 15 ساڵە لێرە ساڵێك زیاد کراوە بۆ زەواج، چونکە زیاتر روشد و نوزجی پێویستە، ئەم ساڵەی بۆ دانراوە، بۆیە ئێمەش پشتگیریمان کرد، کە ببێت بە 16 ساڵ، ئەوی تر کە دەڵێت(تعتبر الام ولیاً او اذا کانت)، یەعنی ئەمە مەوزوعێکی زمانەوانیە، یەعنی دەقیق ترە لەوەی کەتۆ بڵێت (اذا کانت حاضنة) کەوابوو ئەمە باشترە، بەمە موعالەجەی ئەوە کراوەو سابت بووە لە مەحاکم، پێشتر ویلایەت بەتەدەروج بووە، تەبعەن لەلای شیعە شتێك بوو لەلای سونەش شتێکی تر، کەوا بوو ئەگەر باوك نەبێت دەچێتە باپیر ومام و دواتریش برا، واتە دایکی تێدا نیە، سابت بووە کە دایك زیاتر مەصڵەحەتی ئەم کوڕە یان ئەم کچانە ئەزانێ، تەبعەن ئێستا لەمەحاکم ئەو شتە ئەکەن، دایکەکە ئەهێنن، بەڵام لێرە پێی ناڵێن وەلی دەیکەن بە وەصی، چونکە لە قانون ئەڵێت یان وەلی بێت یان وەصی، ئیعتیبار ئەکەن کە دایکەکە وەصیە، ئێمە ئەڵێین با هەر وەلی بێت هیچ موشکیلە نیە، مادام باوك نەماوە یان غائیبە، کەوابوو دایك بە وەلی نزیکترە لە باپیر لە مام بۆ مەصڵەحەتی ئەم کچە، لێرەدا ویلایەتیش نەماوە بەڵکو ئیلتیزامە، ئیلتیزام لازمە لە مەصڵەحەتی ئەوە بێت کە تۆ بۆی دەکەیت، کە کچە یان کوڕە، لەبەر ئەوە شتێکی زۆر جوان هاتووە، ئێمە وەکو لیژنەکان پشتگیری لێ ئەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خەلیل وەصی بۆ مردوو نیە؟ داوا ئەکەم لە کوێستان خان ئەو فەرقە شەرح بکەن، (في ما اذا کانت حاضنة)و (وکانت حاضنة) جیاوازییەکە لە چی دایە؟، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

فەرقەکە لەوەدایە کە دەڵێت کاتێ وەلیە کە باوکەکە مردبێ یان غائیب بێت، بەڵام هەندێجار هەیە ئەم ژن و مێردە جیابوونەتەوە، منداڵەکان دایکیان بەخێویان ئەکات، پێویستە لەو حاڵەتەشدا دایکەکە وەلی بێت نەك باوك، یان ئەبێ حاڵەتی تەڵاقیش زیاد بکرێت یان (وفي ما اذا کانت حاضنة) بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من ڕێزم هەیە بۆ ئەو تەفسیرە بەس بەو شێوە نیە، کە کوێستان خان تەفسیری کرد، حەزانە لە هەندێ حاڵەت بۆ دایکە لە هەندێکیش بۆ باوکە، لێرەدا ئەوە ئەگرێتەوە کە حەزانەکە بۆ دایك بوو، یەعنی (في حضانة امها) مەسەلەکە ئەوەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عەونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کاك خەلیل ئیشارەتی بە نوقتەیەکی خیلافی قانوندا، ڕێزم هەیە بۆ ڕەئیەکەی ئیشارەتی بە وەصیە دا کە ژن دەبێت بە وەصیە، ئەوە لە حاڵەتێکدا ئەبێت کە باوکە کە بمرێت، بەپێی ماددەی(75) لە قانونی ئەحوالی شەخصی، هەر مەبەستم ئەوە بوو کە تەوزیحی بکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

پێش هەموو شتێك، ئەگەر مەسەلەکە زمانەوانیە ئێمە داوا ئەکەین وەکو خۆی لێبێتەوە، ئەگەر هەر تەنها زمانەوانیە، واتە ئەگەر شتی تری تێدا نیە، بەڵام ئەوەی من تێگەیشتووم و لیژنەکەمان تێگەیشتووە، لەو حاڵەتەی کە مێردەکە مردووە، یان غائیبەو دایکەکە حازینە، ئەو کاتە ئەبێت بەوەلی، بەڵام ئەی ئەگەر

جیاببوونەوەو دایکەکە ئەم منداڵەی بەخێو کردبوو، پیاوەکەش لە منداڵەکەی نەپرسیەوە، بۆ ئەبێ باوك وەلی بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دیارە زۆر کەس ئەیەوێت قسە بکات، ناوتان ئەنووسم، کاك محمد فەرەج فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کاتێك بۆ مردوو یان غائب بۆ باوکەکە ئەوە ڕاستە، دایك ئەو جێگایە بگرێتەوە، یەعنی مافێکی شەرعی زۆر باشە، ئەتوانێ لەو مەسەلەیە قسە بکات، بەڵام ئەگەر لە مەسەلەی فیراقدا بوو، یەعنی فیراقی تەڵاق بوو، هەردووکیشیان مابوون لە ژیاندا، تەنانەت لە قورئاندا ئیشارەت بەوە ئەکات، ئەگەر ئەمە بۆ ڕیزاعە بوو ئەبێ تەشاور لە مابەینیاندا هەبێت، یەعنی هەزار مەسئولیەتی موشتەرەکیان ماوە، نابێ پیاوەکەش حەزف بکەین حەتا وەختی ئەو منداڵە کە ئیفتیراق دەکەن و جیا دەبنەو منداڵێکیان دەبێ ئەبێ بۆ ریزاعە، یەعنی بۆ شیر دان یان، بیخەنە حەزانەیەك ئەبێ هەردووك تەشاور بکەن، ئیتیفاق بکەن لەسەر جێگایەك، نەك ئەو بە مەیلی خۆی و ئەو بە مەیلی خۆی مەنع بکات، جا ئەمە ئەهلیەتی منداڵ لە سنی زەواجدا ئەیکرد مەسەلەی باوك و دایك ئەگوێزرێتەوە، لەبەر ئەوە بڵێین ئەوە هەردووکیان مەسئولیەتی موشتەرەك بێت، یەعنی هەردووکیان لەو منداڵە تەشاوریان هەبێ و ڕێك بکەون لەسەر صیغەیەك، حازینەکە بۆ ئەوەیە کە ئەو پیاوە مردبێ یان غائیب بێ و دایکەکە لەسەرییەتی، مامەکە لە کوێ ئاگای لێیەتی؟ لەوانەیە هەر نەیەت بۆماڵیان، لەبەر ئەوە جێگەی خۆیەتی ئەم بیبات، بەڵام ئەگەر فوراقی تەلاق بوو، پێم وایە ئەبێ هەردووکیان ڕەئیان وەربگیرێ لەو مەسەلەیە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك جەمال فەرموو.

بەڕێز جمال محمد قاسم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە ڕاستیدا من تێبینیم لەسەر شتەکانی تر نیە، بەڵام حەز دەکەم تەئکید لەسەر خاڵێك بکەمەوە، مەقتەعی دووەم: (اذا ثبت له اهلیته و قابلیته البدنیة) یەعنی شکی هەیە لەوە کە 16 ساڵ شیاوی ژن هێنان بێ، تەبیعی لە سەردەمی ئەمڕۆ ئەوەی کە من بزانم لە هیچ شوێنێك 16 ساڵ قبوڵ ناکەن، جگە لە ئەو مەنتیقەی شەرقی ئەوسەت، چونکە 16 ساڵ موتەکامیل نیە، نە جسمیەن و نە عەقلیەن و نە هەستی بە شتێك هەیە، دووەم هەر زەواجێك لەو مەجالە و لەو عومرە ببێت ئەوە سەرکەوتنی زۆر مەحالە، لەبەر ئەوە من قەناعەتم وایە با لەو خاڵە لەگەڵ خەڵکی تر بین و لەگەڵ ئەو هەموو عالەمە و ئەو هەموو خەڵکە پسپۆڕەی کە 18 ساڵیان کردۆتە بنەمایەك بۆ زەواج، وەڵلاهی زەلامێك ببێنن 24 ساڵ بێت هەتا ئەگەر لە سەیارەیەکدا بێت و لەگەڵ یەکێك کە 16 ساڵ بێت حوکمی ژیان بدرێ، یەعنی ئەوەندە

نارەحەتە، یەعنی وەکو وایە کوشتبێتی لەبەر ئەوە من داوام وایە ئەو 16 ساڵە بکرێت بە 18 ساڵ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك بارزان فەرموو.

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من موداخەلەم لەسەر ئەوەیە ئەڵێ کە وەلی ئەمر بچێتە بە دەست حاکم و ئیعتیراز بکات، دوایی ئیعتیرازەکەی لای حاکم مەقبوڵ نەبێت، تەسەور ناکەم، ئەوە حاڵەتی زۆر نادرە، وەلی ئەمر ئەصڵەن ئەگەر رازی نەبێ هەر موافیق نەبێ ئەوە هەر ناچێتە بە دەست حاکم، بەڵام حاڵەتی تر دێتەوە ئاراوە، حاڵەتی خۆشەویستیە و حاڵەتی رەدووکەوتنە، یەعنی حاڵەتی تایبەتی دێتە ئاراوە، من پێم وایە وای لێ بێ، او اذا وجد القاضي ضرورة قصوى لذلك اذن بالزواج، یەعنی زەرورەی قوسوای بۆ ئیزافە بکرێ ئەو جوملەیە، یەعنی ئەگەر وەلی ئەمر رازی نەبێ ئەصڵەن ناچێتە بەردەم حاکم، زۆر حاڵەت هەیە ئەبێ وەلی ئەمر ئیجبار بکرێ بچێتە لای حاکم، چونکە وەلی ئەمر سەد درۆی دێنیتەوە وەڵلا کچمانە و شەرەفمان دەشکێ و حەیامان ئەچێ، بۆیە ئەگەر زەروورەی قصوا بوو و حاکم بتوانێ لە جیاتی وەلی ئەمر قەرار بدات و جێبەجێ بکات.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لە فەقەرەیە دوو: للقاضي ان يأذن ، لە فەقەرە دوو بەس لە ئەسڵی هینەکە، بەس لەوێ دەبێ هینەکە 15 ساڵ ببێتە 16 ساڵ ئەگەر ئیقرار بکرێ، کاك جەعفەر فەرموو.

بەڕێز جعفر مصطفى معروف:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من تەئیدی رەئی کاك جەمال قاسم دەکەم، ببێتە 18 ساڵەکە ئەوە یەك، دوو ئەو بڕگەی سێکە زیاد کراوە بڕگەیەکی زۆر چاکە و پیرۆزیشە، بەڵام ئەوە ڕاکردنە بۆ خۆ دزینەوەی کەس و کاری ئەو منداڵانەیە کە باوکیان تێك ئەچێ لەو عائیلە، لەبەر ئەوە بە رەئی من ئەو بڕگە بۆ خۆی بمێنێ و بۆ هاوکاری ئافرەتەکە ئەوەی بۆ زیاد بکرێ(بە هاوکاری واریسی یەکەمی ئەو پیاوە) ئەو منداڵانە بە خێو بکرێن، چونکە ئەو کاتە دەبێتە حوجەیەك مامی یان برای گەورەی یان خەڵکی دیکە ناچێتە دوای ئەو منداڵانە، ئافرەت بە تەنیادەرەقەتی ئەوە نایەت منداڵ بە تەنیا بەخێو بکات، هەشت منداڵ بەخێو بکات، ئەگەر ئێمە ئەوەی بە موتلەقی دابنێین عیلاقەی بە واریسی مێردەکەیەوە نەمێنێت ئەو منداڵانە زەرەر دەکەن و ئافرەتەکە دەکەوێتە ژێر بارێکی گرانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

چرۆ خان فەرموو.

بەڕێز چرۆ علی حمە امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەنیسبەت ساڵەکەوە بەراستی 16 ساڵ منیش پێم باشترە بکرێت بە 18 ساڵ، چونکە لە زۆربەی وڵاتانی دەوروبەریش وا هاتووە کە 18 ساڵە، بە نیسبەت خاڵی سێیەم بۆ ئەوەی مەسەلەن ئەگەر هاتو باوکەکە غائیب بێ یان متەوەفی بێ یان هەتا ئەگەر هاتو مەوجودیش بێ، بەڵام مەسەلەی جیابوونەوەی هەبێ و منداڵ لای دایکی پەروەردە بووبێ، بەرای من ئەگەر بەو شێوەیەی لێ بکرێ باشە: تعتبر الام وليآ اذا كانت حاضنة، ئیتر هەمووی ئەگرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کاک حاتم، فەرموو.

بەڕێز حاتم محمد جان حسن:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵلا منیش لە ڕەئی تەمەنەکە هەر هەمان ڕەئی ئەو بەڕێزانەم هەیە بکرێتە 18 ساڵ ، بەڵام پرسیارێکم لە لێژنەی قانونی و لێژنەی ئەوقاف هەیە کە لێرەدا حاڵەت هەیە، ئەگەر ئافرەتێك دوو کچی هەیە بۆ خۆی پێی خۆش بووە لەگەڵ کچەکانی خۆی بمێنێتەوە، بەڵام کەسوکاری دوای ئەوەی کە پیاوەکەی نەماوەو مردووە یان ون بووە، ئافرەتەکەیان بردوەتەوە بە زۆر، بردوویانە لای خۆیان و کچەکانی چوونەتە لای مام و کەسوکارەکەی، ئایا لێرە تا چەند ئافرەتەکە کە بە خۆشی خۆی نەچووە، بە زۆر بردوویانە، ئایا تا چەند وەلیە بەرامبەر بە کچەکانی بۆ بەشوودانیان؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک بەڵێن فەرموو.

بەڕێز حمد عبد الله محمود(بەڵێن):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەسەر فەقەرەی سێ بەراستی دەمەوێ موداخەلە بکەم، من تێناگەم بۆ لە کاتێك کە ئیلا لە حاڵەتێك کە باوك بمرێ یان غائیب بێ ئەو کاتە بەرپرسیاریەتی ئەخرێتە ئەستۆی دایك؟ ئەگەر دایك ئەو توانایەی هەیە لە دوای مردنی باوکیان، یان غائیب بوونی قابیلیەتی ئەوەی هەیە منداڵەکانی بەڕێوە ببات تا دەیانگەینێتە سنی روشد و بە مێردیان بدات و ژنیان بۆ بێنێ، بۆ لە کاتی ئیستیمراری حاڵەتی زەوجی و ئیستیمراری هاوسەرێیەتی ئەو حەقەمان لێ سەندۆتەوە؟ یەعنی ئەو حەقەمان لێ سەندۆتەوە ئەگەر پیاوەکە مەوجود بێ ئەو حەقەی نیە و تەنها باوك وەلی ئەمرە، یەعنی لەو کاتە ئەهلیەتی نیە، بەڵام ئەگەر مێردەکەی مرد و غائیب بوو ئەو مەسئولیەتە قورسەی ئەخەینە سەر ئەستۆی، ئەو حەقەشی دەدەینێ کە سەرپەرشتیان بکات تا سن الروشد و بەڕێیان بکات، کەواتە ئیسباتە ئەوە دەتوانێ و لە شوێنێکی تریش وتوومانە پێکهێنانی خێزان مەسئولیەتی موشتەرەکەیە، بۆیە بەراستی ناحەقێکی

گەورەیە بەرامبەر ئافرەت دەکرێت لە وەلی ئەمر، من پێشنیاری ئەوە دەکەم کە بنووسرێ(تعتبر الام الی جانب الاب ولیاً للقاصر سواء ان کانت الحیاة الزوجیة مستمرة او منتهیة) ئەوە بەراستی عەدالەتی تێدایە بەنیسبەت ئافرەت، من داوا دەکەم ئەو فەقەرەیە تەسبیت بکرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك بەڵێن ئەو قسەیەت وا دیارە لە فەقەرەکە باش حاڵی نەبووی، ئەو فەقەرەیە بۆ ئەوەی نەهاتووە باسی یەکسانی یان نا یەکسانی بکات، لە کاتی وجودی پیاوەکە وەکو یەکن مەسئولیەتەکە، و زۆر ماڵ هەیە ژنەکە وەلیترە لە پیاوەکە و هەمووشمان ئەوە دەزانین، بەڵام حاڵەتێك هەیە ئەگەر پیاوەکە وەفاتی کرد یان غائیب بوو بۆ ئەوە مام یان باپیر یان کەسێکی تر نەییت ببێتە وەلی ئەمر، ئەو بەعەکسەوەیە دیفاعە لە ژن، دیفاعە لە حەقی دایکەکە، زۆر بە وازیح هاتیە، بە قوەت هاتیە بۆ ئەوەی ئەو حەقە بە عورف عەشائیری و بە عورف عادەت باپیر یان مامەکە لێان نەستێنێتەوە و بڵێی من وەلیم، بۆ ئەوەی تۆ ژنی و حەقت نیە، مادەم منداڵەکە لای ژنەکەیە ئەو حەقەی بداتە ژن، ئەوە زۆر باش هاتووە و لە جێی خۆیەتی، ڤیان خان فەرموو.

بەڕێز ڤیان سلێمان حاجی بشار:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بە نیسبەتی من وەڵڵاهی من لەگەڵ ئەوەمە کە تەمەنەکە دوو ساڵی بۆ زیاد بکەین بە تایبەتی بۆ ئێرەش هەر بۆ کور هاتووە بۆ کچ هیچ نەهاتووە، من بە نیسبەت تەمەنەوە بۆ کور بە تایبەتی هەرچەندە بە بڕوای خۆم کەمیشە، بەڵام ئەزعەف الایمان هەر 18 ساڵەکە بێت، کچ ئەتوانێ 16 ساڵ بێت، بەڵام کوڕ بەراستی لە وڵاتی ئێمە و مەسئولیەتی دابین کردنی ماددی ماڵەکە وەردەگرێ، جگە لەوەش بۆ ئەوەی لەگەڵ ئەوەمە کە ژیان بەرپرسیارەتی موشتەرەکی هەیە لە نێوان ژن و پیاو، هەم دایکیش وەلی ئەمرە و هەم باوکیش وەلی ئەمرە، بۆیە لەبەر ئەوەی کە ئەو خاڵە بە جوانی تەئکید بکەینەوە لێرە لە خاڵی (أ) دەڵێ: فاذا امتنع احدی، کەلیمەی (احدی) بۆ زیاد بکرێ لە حاڵەتی کە ژیانی هاوسەرێتی بەردەوام بێت و لە هەردوو کیان مەوجود بن، هەردووکیان وەلی ئەمرن، نەك تەنیا باوکەکە لێرە با حەقی دایکەکە نەخۆینەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك حەسەن، فەرموو.

بەڕێز حسن بابکر احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە یەکەم: اذا طلب من اکمل 16، (من) بۆ ژن و پیاوە تەبیعی، کەواتە بۆ هەردووکیان، فللقاضی ان یأذن بە، ئەو (من)ە بۆ هەردووکیان دەگەڕێتەوە، من رەئیم وایە کە 16 ساڵەکە بمێنێتەوە، چونکە ئەوە شتێکی عام نیە، بەڵکو شتێکی ئیستیسنائیە و اذا ثبت اهلیتە، یەعنی قازی بۆی هەیە لە کاتێکدا کە

ئیسباتی ئەهلیەت و قابلیەتی بەدەنی هەبێ، شەرتێکی تریشی بۆ داناوە (بعد موافقة ولیه الشرعي)، ئەوە لە هەموو موجتەمەعێکدا خەڵکانێك هەیە مەسەلەن لەوانەیە وەکو شتێکی ئیستیسنائی لە 15 ساڵی یان لە 16 ساڵیش لە زۆر رووە تەواو بێت، با ئەو مەجالە بۆ قازی بهێشترێتەوە، ئەو شتە ئەگەر سابیت بوو، سەبارەت بە وەلی بوونی پیاو و ژن لە کاتی وجودی هەردووکیان، یەعنی شەرعەن و بۆ ئەوەی هەموو لایەکمان بزانین هەتاکو باب بمێنێ بەراستی وەلی موشتەرەك نیە بڵێین ویلایەتی موشتەرکە سەبارەت بە منداڵەکانی پێشتر باوکە، ئەگەر باوك مرد ئەویش ئیختیلاف هەیە ئایا بۆ برا دەگەڕێتەوە، بۆ مام ؟ یەعنی ئەوە رێیەکە دۆزراوەتەوە لە شەرعیشدا هەیە کە دایك دانراوە، ئەگەر نا هەتاوەکو ئێستا مەسەلەن لە مەزهەبی ئێمەدا وەکو مەزهەبی ئیمامی شافیعی دوای باوك کە مرد باپیر دێت وەلیە، ئینجا برا دێت ئینجا بۆ مامەکان و ئەوانە، یەعنی کە مەبەستم ئەوەیە لەحاڵەتی مەسەلەن کە باوك و دایك کە دەمێنێت، باوك وەلیە، نەك وەلی موشتەرەك بەشوودانیان و ژن هێنانیان بۆ کوڕەکانیان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو رۆژەی کە من مارەم برا زۆرم حەز دەکرد دایکم ئیمزای بکردبایە، سەراحەتتان پێ ئەڵێم، تەمەنی 38 ساڵ بوو کە دانیشت من و برایەکەمی بەخێو کرد، بۆ؟ ئەگەر باوکیشم مابوو هەر ئەو ئاگای لە ئێمە بوو، یەعنی ئێوە بۆ ژن ئەوەندە بە شتێکی هین سەیری ئەکەن؟ بۆ ئەگەر باوکیش بمێنێ ژن ناتوانێ وەلی بێ؟ جەنابتان وتتان، بۆ باوکەکە و بۆ باپیر و مامەکە ماڧی ئەوەیان هەبێ ویلایەت بکات؟ برایەکەی ماڧی ئەوەی هەبێ ویلایە بکات، ئەو دایکەی کە نۆ مانگ بە زگ هەڵیگرتووە، ژیانی بە مەمرە و مەژی بەخێوی کرد، ئێوە لێرە وا ئەزانن خێری پێ ئەکەن سەعاتێکە دانیشتوون قسە ئەکەن لەسەری، ئەوەی ماڧی ئەوەی هەبێ یان نەیبێ؟ جارێ سەیری ئەوە بکەن حاڵەتە ئینسانیەکانیشی لە لاوە راست بکەن، ئەوە حاڵەتێك بوو، چونکە زۆر تەئسیری لێ کردم، داوای لێبوردن دەکەم ئەگەر تۆزێك دەنگیشم بەرز کردبێتەوە، هەر بۆ روونکردنەوەیەك لە ماددەی 7 دا هاتووە ئەوەی کە شوو دەکات و ژن ئەهێنێ ئەبێ 18 ساڵی تەواو کردبێت، یەعنی ئێمە نەمانوتووە با بێت ببێت بە 16 ساڵ، بەڵام لێرە هەندێ حاڵەت هەیە تۆ بتەوێ یان نەتەوێ ئەچن لە دەرەوەی مەحکەمە مارە ئەکەن، ئینجا ئێمە بۆ رێگا لەوە نەگرین؟ ئەگینا خۆی لە هەموو عوراق دونیادا 16 ساڵ منداڵە، ئەوەی ئەو کارەش دەکات کەسێکی نەخۆشە، ئەبێ چارسەر بکرێ، بەڵام ئیتر کە ئەشیکا ئەبێ تۆ ماڧی ئەو کەسە نەفەوتێنێ، ئەبێ بچێ لە بەردەم مەحکەمە و قازی و بە قازی بڵێ ئەمە ئەتوانێ ژن بهێنێ یان شوو بکات، ئەگینا ئێمە لەگەڵ نەصی ئەصلی قانونەکەین کە ئەبێ 18 ساڵ بێ بۆ ئەوەی بتوانێ لەبەردەم قازیەکە بڵێ من ئەمەوێ شوو بکەم و رازیم یان رازی نیم، بەڵام لە هەندێ حاڵەت هەیە ئەچن لای مەلا مارەی ئەکەن، چاوەڕێ ئەکەن دوو ساڵ یان سێ ساڵ تاکو تەمەنی

ئەبێ بە 18 ساڵ، جا بۆ ئەو مافەی بفەوتێ ئەوکەسە، منداڵەکانیشی ئەگەر منـاڵی هـەبێ ئـەو فەترەیـە، زۆر سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عادل فەرموو.

بەڕێز عادل محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە هەموومان ئەزانین ئـەو یاسایە بەراسـتی زۆر وردە و ئـەبێ زۆر بـە وردانـە تـەعامولی لەگـەڵ بکـەین لەبەر ئەوەی پەیوەندی بە هەموو کۆمەڵ و ئەوانەی لە دوای ئێمەش دێن، لێـرە ئـەڵێ دایـك وەلیـە ئەگـەر باوك مردبوو یان غائیب بوو، غائیب ئەو کەسەیە کە ئێمە ئەزانین ماوە، بەڵام نـازانین شـوێنی لـە کوێیـە؟ پێویستە ئێمە مەفقودیش زیاد بکەین، مەفقود ئەو کەسـەیە کـە نـازانین مـاوە یـان مـردووە؟ ئـەو حاڵەتـە ئەگەر روویدا ئەوە باوکی مەفقودە، لێـرە ئەگـەر نەینووسـی ئـەوە لێـرە دایـك نابێتـە وەلـی، بۆیـە زەرووره وشەی غائیبەن یان مەفقودەن زیاد بکەین بۆی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك غەفوور فەرموو.

بەڕێز غفور طاهر سعید مەخموری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەموو لایەکمان دەزانین پێکهێنانی خێزان مەسئولیەتێکی گەورەیە، ئـەو کەسـەی کـە خێـزان پێـك دێنێـت دەبێ ئیمکانیەتی بەڕێوەبردنی ماڵ و منداڵ و ئیدارەکردنی خۆشی هـەبێت، بۆیـە بـە قەناعـەتی مـن ئـەو 16 ساڵە زۆر زۆر کەمە، کەسێك تەمەنی 16 ساڵ بێت نە کچەکە و نە کوڕەکەش لەوانەیە ئـەو توانایـەی نەبێت، راستە ئەوە بۆ حاڵەتی ئیستیسنا داندراوە و لە یاساکە باس لـە 18 سـاڵ دەکـات، بـەڵام دەبـێ ئێمـە رێ بەوە نەدەین و ئـەو دەرگایـە نەکەینـەوە، لەبـەر ئـەوە ئێسـتا تەماشـا دەکـەین لـە کۆمـەڵگای کوردسـتان ئەکسەریەتی ئەو حاڵەتانەی کە تەلاق هەیە دەگەڕێتەوە بـۆ ئـەوە، لەبـەر ئـەوە کچـە و کـوڕە لـە حاڵـەتێك شـوویان کـردووە یـان ژنـی هێنـاوە لـە رووی عەقلیـەوە و لـە رووی بەدەنیـەوە پێنەگەیشـتووە، راسـتە تەقدیرەکە بۆ قازی دەگەرێتەوە، دەچێتە پێش قازی، قازی لەوانەیـە لـە رووی شـکلەوە تەماشـایان بکـات و بیانبینێت، بەڵام ئەی لە رووی عەقلیەوە؟ ئەی لە رووی بەدەنیەوە، ئەی ئیمکانیـەتی ئەوانـە؟ خـۆ ئەگـەر تەداخولاتیش هەبێ لەو ماڵە نوێیە و داوای ماڵی زیادیش بکرێ و لە مـاڵی بابیشـیان نەمێنێتـەوە کورەکـە، ئەی ئەو کاتە چۆن دەتوانی خۆی ئیدارە بکات؟ بەراستی دەرگا کردنەوەی ئـەوە بـە قەناعـەتی مـن شـتێکی باش نیە ئەوە شتێکی خراپـە، ئێمـە یـان ئـەوەتا بڵێین 18 سـاڵەکە دیـاری بکـەین وەکـو برادەرانـی تـریش باسیان کرد، یان ئەو 16 ساڵە نەمێنێت، تا ئەهلیەتی قانونی خۆی تەواو بکات، من رەئیم لەگەڵ ئەوەیە و ئەوەی دووەمیش من لەگەڵ ئەوەدام کە وەکو خۆی بمینێتەوە، چونکە لەو حاڵەتـەدا بـاس دەکـات لـە کـاتی

غیابیش، كەواتە غیابیش ئەگەر ماوە ئامادە نەبێ لە شوێنێكی تر،، دایكەكە ئەو حەقەی هەبێ كە كچەكەی بە شوو بدات و تەدەخول لە ئەموری كچەكەی بكات بۆ شوودانی، نەك تەنها لە حاڵەتی وەفاتی بێت، مەسەلەن ئێستا تەماشا دەكەین زۆر كەس هەیە لە دەرەوەی وڵاتە لێرە نیە مەسەلەن چوار ساڵ یان پێنج ساڵ و ناگەڕێتەوە، كە نەگەڕاوە با دایك ئەو دەسەڵاتەی هەبێ كە ئیدارەی ماڵەكە دەكات و ئیدارەی منداڵەكانی دەكات، منداڵەكانی بەخێو دەكات با ئەو دەسەڵاتەی هەبێ ئێمە ئەو دەسەڵاتەی لێ بستێنێتەوە، لەگەڵ ڕێزمدا.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك شێخ فەتاح فەرموو.

بەڕێز فتاح عبدالله نەقشبندی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەڵلا من لەسەر بڕگەی سێ بێ ئەوەی قسەی بكەم، بە حەقیقەت وەكو ئەوەی سۆزان خان باسی كرد پێم وانیە مەسئولیەتەكە هەر بۆ باوك بێت بە تەنیا و تەكوینی عائیلە بۆ دایك و باب موشتەرەكە، بەڵام لە حاڵەتێكدا دایك دەوری مارە بڕین نابینێ وجودی هەیە و شەرعەن وایە و باپیر كە وجودی هەیە ئەو وەلی موجبەرن، لەبەر ئەوە پێویستە باب مەوجود بێ، بەڵام بابێك بێت ئەهلیەتی هەبێ و زۆر بابیش هەیە شێتە، بۆ ئەوە ناتوانێ مارەی كچی بكات، لەبەر ئەوە باب هەیە ئەهلیەتی نیە و دایكیش پێویستە شەرتێك زیاد بكەین ئەویش (اذا كان لدیها شروط اهلیة) دوای ئەوە (تعتبر الام ولیآ اذا كان لدیها شروط الاهلیة)، چونكە زۆر جار دایك هەیە چوار كچی داوە بە شوو، گەڕاوە لەوێ و لەوێ و كێ پیاوێكی دەوڵەمەندی دیوە كچەكەی خۆی داوەتێ، لەبەر ئەوەی ماڵی هەیە دوای دوو حەفتە تەڵاقی دەدات، لەبەر ئەوە هەموو دایكێك ئەهلیەتی مارە بڕینی نیە لە هەموو حاڵەتێكدا، هەموو باوكێكیش نییەتی، بۆیە داوا ئەكەم ئەو بڕگەیە (تعتبر الام ولیآ اذا كان لدیها الشروط الاهلیة)، ئەوە زیاد بكرێ، ئەوەی دیش (اذا كان الاب متوفیآ او غائبآ، اذا كانت حاضنة)، لەگەڵ ڕێزمدا.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من لەگەڵ مانەوەی برگەی یەكەم، تەبعەن لە 16 ساڵی ئیستیسنا داندراوە هەموومان دەزانین و بۆ حەل كردنی هەندێك مەشاكیلی كۆمەڵایەتیە، لەو كۆمەڵگایە گەنجێكی 16 ساڵ چ كچ بێت و چ كور بێت، بە هەر شێوەیەك بێت ڕەدووكەوتنە، یان شتێكی تر كێشەیەكی كۆمەڵایەتی لێ دروست بووە، دەبێ بایی ئەوەندە مەجال بدەینە قازی ئەو موشكیلەیە حەل بكات و گەورەتر نەبێ، دوایی گوتراوە (للقاضي) یەعنی دەتوانێ قازی دوایی تەقدیر بكات، ئەگەر بینی موناسیب نیە بە شێوەیەكی تر حەلی بكات و

عەقدەکەشیان بۆ نەکات، بە نیسبەت ویلایەتی دایك و باوك، ئەوە لە موجتەمەعی کوردەواری بەراستی ویلایەتەکە بە عەمەلی موشتەرەکە، بە شکلی بۆ باوك ماوەتەوە کەم باوك مەشوورەت لەگەڵ خێزانی خۆی ناکات لە کاروباری منداڵەکانی، لە مەکتەب لە دوای وەلی ئەمری تەلەبەکان دەنێرن یا دایکی بێ یان باوکی بێ، وا لە بەشوودان زۆر زۆر دەگمەنە ئەو بابانەی کە بە بێ ئاگاداری دایکیان کچەکەیان بە شوو بدەن، بگرە زۆربەی شتەکان تەواو دەبێ لەلای ژنان، ئاخیری بە پیاوان دەڵێن، لەوانەیە پیاو هەر ئاخیر کەس بێت بزانێ، دەبێت تەئکید بکەینەوە لەوەی ویلایەت لەگەڵ حەزانە دەکرێ، ویلایەت و حەزانەت پێکەوە بەستراوەتەوە، ئەگەر ژنەکە حەزانەتی منداڵەکانی لایە حەقی خۆیەتی و ئەو وەلی ئەمرە لە کاتی غائیب و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کوردستان خان فەرموو.

بەڕێز کوردستان پیرداود قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە پێکهێنانی خێزان، گرنگترین شتە کە خێزان ژن وپیاو پێکدێنن کە یەکتری ناناسن، بەڵام خێزانێکی زۆر ڕێك و پێك پێکەهێنن، لەکاتی سەر پەرشتی کردنی منداڵیان کە باوکەکە نەمێنێت، دایکەکە حەقی خۆیەتی، بەڵام ئەگەر دایکەکە مایشبێت دیسان ماڵ و منداڵی خۆی بەجێبهێنێت بە دە یان پازدە ساڵ، ئەو ژنە بە ساڵەهای ساڵ بەهەزار بەد بەختی و بەهەزار بوونی ونەبوونی منداڵەکانی خۆی بەخێوکردووە و گەورەی کردووە، ئێستا کەبەمێردی دەدات حەق نیە بابەکە بێت تەدەخول بکات، لەبەر ئەوەی هیچ سەرپەرشتی منداڵەکانی نەکردووە، ئاگای لەمنداڵەکان نەبووە، ماوەی ئەو دەساڵ یان پازدەساڵە، بەراستی من لەگەڵ دایکدام کەسەرپەرشتیارەکە چ مابێت وچ حازربێت، ئەگەر تەڵاقیشی دابێت چ مردبێت با هەر دایك سەرپەرشتی بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

گوڵناز خان فەرموو.

بەڕێز گوڵناز عزیز قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەسێ وچوار شتا کە لەم وڵاتە تەتبیقی دەکەین، 18 ساڵ سنی روشدە لەدەنگ دانا و لەتەقریری طبي کە ئەڵێت ژن لەدوای 18 ساڵ حامیلە بێت باشترە، زەواج تەنها ئەوە نیە کە بەژن وبالآی منداڵێك ببینێت بڵێت ئەمە پێگەیشتووە، بۆیە من لەگەڵ تەمەنی 18 ساڵیام، کاك غەفور زۆر لەخاڵەکانمی وت ناچمەوە سەری جارێکی تر، لەمەسەلەی ولایەی دایك کە من هەر چەند لەعەرەبیدا بەهێز نیم، بەڵام ئەوەی دەڵێت: بعد موافقه الولی الشرعی، ئەو ولی شەرعیە ئەگەر ژن و پیاو بگرێتەوە لێرە ئەوە باشترە، هەر لێرە ئەمڕۆ کچێکم بینی ئەڵێت باوکم ژنی دووەمی هێناوە و پێنج ساڵە ئێمەی نەبینیوە و، ئێمە

شەش مندالین، باشە ئەو باوکە چ مافێکی بەسەر ئەو کچەوە هەیە لەکاتی مارە بڕینا بێت خۆی بکات بەکوێخاو تەکبیریش لەوەزیعاتەکانیان بکات، ئەگەر ئەو رستە بکرێت بۆ هەردوولایان بگونجێت لەوێدا جێی ولایەتەکە بۆ هەردوو لایان بگەڕێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

گێلاس خان فەرموو.

بەڕێز گێلاس محی الدین محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە تەمەنەکە، ئێمە مندالی خۆمان لەتەمەنی شازدە سالدا دەبینین هیچ ئەو ئەهلیەتەی تێدا نیە کە بە قسەی خۆت ناکات، یەعنی هەلس و کەوتەکەی خۆت بەدل نیە، ئینجا چۆن ئەو مەسئولیەتە گەورەیە دەخەیتە سەر شانی، چ کوڕ وچ کچیش کە خێزانێکی پێکەوەبێنیت کە ئێستا باسی زۆری رێژەی تەلاق دەکەن، من پێم وایە کە بەشێك لەزۆرینەی ئەو زەواجانە زۆر نەبەکامن بۆیە پێك نایەن و تەلاق دروست دەبێت، لەسەر مەسەلەی ولایەتی دایك ئەو دوو خالەم پێ باشە، بەلام لەحالەتی تەلاقدا کە ژنێك تەلاق ئەدرێت وحەزانەی مندالەکانی دەکەوێتە سەر خۆی و بەهیچ شێوەیەك ئەو باوکە لێیان ناپرسێت لەناحیێەی مادی و مەعنەوی و پەروەردە و هەموو شتەکان دەکەوێتە سەر شانی دایك، بۆ لەئەخیرا ئەو باوکە قوت بێتەوەو ئەبێت بەموافەقەتی ئەو بێت، خۆ رەنگە لەو حالەتەدا باوك کچەکە بدات بەژن بۆ خۆی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نازناز خان فەرموو.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

رەئیەکەی من وترا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك کریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوەی راستیبێت، ئێمە یاسا دادەنەین بۆ رێکخستنی کۆمەلگاو بۆ چارەسەرکردنی ئەو کێشانەی کە لەکۆمەلگا سەر هەلدەدات، بۆیە لەبڕگەی یەکەم کە هاتووە مەسەلەی شازدە سالی وهەژدە سالی وەکو ئیستسنایەك لەئەهلیەت شتێکی زۆر دروستە بۆ ئەمڕۆ ولەو قۆناغەدا، لەبەر ئەوە لەکۆمەلگای ئێمە هەتا ئێستاش مەسەلەی ئەوە کە لەخوار 18 سالیەوە مەسەلەی هاوسەرگیری یەك جار زۆرە، بۆیە بۆ چارەسەرگردنی ئەو کێشانە و بۆ رێکخستنی ژیانی کۆمەلگا پێویستە ئەو بڕگە یەکەمینە بمێنێتەوە وەکو

خۆی، سەبارەت بەبڕگەی سێهەم، من پێم باشە من لەلیژنەی یاسایشدا هەر لەگەڵ ئەوە بووم، فیما اذا، کە هەر وەکو خۆی بمێنێتەوە وە لەگەڵ ئەصڵی پرۆژەکەدام و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

فەزیلە خان فەرموو.

بەڕێز فضيلة رمضان سعدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەنیسبەت خاڵی یەکەم، ئیشارەتیان پێ دا ئەو ئەندام پەرلەمانانە هەموویان، فیعلەن ئەوە حالەتێکی ئیستیسنائیە، ئەو حاڵەتە زۆر باشە، چونکە تەشجیعی خەڵك دەکات بچن بۆ ئەو حاڵەتە زەروورییە و عەقدەکە لە داخیلی مەحکەمە بێت، لە خاریجی مەحکەمە نەبێت، ئەوە یەکەم، دووەم: پرسیارێك لە لیژنەی قانونی هەیە و مامۆستا خەلیل گوتی 16 ساڵ لە ئێرە هاتووە، بەس قانونی مەدەنی 15 ساڵە، ئیشکالی نابێت لەگەڵ ئەوە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دلێر فەرموو.

بەڕێز دلێر محمد شريف:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەڕاستیدا من بەشێکی قسەکانم کاك کەریم کردی، خۆی ئەصڵەن 18 ساڵە، ئەهلیەتی قانونی 18 ساڵە، بەڵام ئیستیسنائەکە 16 ساڵ دانراوە، کۆمەڵێك حیساباتی تێکراوە، کاتێك کە رازی بوونی وەلی شەرعی تێدا بوو ئەوە بۆ ئیسباتە بۆ قەزا، پاشان کە ئیسبات دەبێ بەدەنیەن وجەسەدیەن، پێم وایە موجتەمەعی کوردەواری زۆر جار خەڵك هەیە کە عومری بۆ دیاری کراوە دوو، سێ ساڵ گەورەترە بە نەوعێکی تر دەبێ، ئەو حاڵەتانە زۆرە لە کوردەواری ، زۆر جار ئەوانەش بووینەتە ئەمری واقیع، ناچار دەبێ بچێتە دەرەوەی مەحکەمە مارە بکات، پێم وایە بۆ ئەوەی لەدەرەوەی مەحکەمە ئەو حاڵەتانە کەم بکرێتەوە با ئەو 16 ساڵە بمێنێتەوە، خۆی 18 ئەسڵەکەیە، بەس 16 ئیستیسنایە، لە بەشی دووەمدا کەلیمەی غائیب حیساب کراوە لەسەر مەسەلەی ئامادە نەبوونی باوك، یەعنی مردن و غائیب، غائیب بێ ئیتر ئەگەر شوێنەکەی مەجهول بێ یان مەجهول نەبێ غائیبە، مادەم وەلی لێرە بۆ حالەتی بەخێوکردنەکەیە، ئەگەر ئەو بەخێوی بکات لەو حاڵەتە ژنەکە حەقی خۆیەتی بە ئەکیدی ئەوە حەقێتی، ئێمە ئەم مافە کە بۆ یەکەم جار لێرە بۆ ژن تەسبیتی دەکەین دەبێ لەگەڵی بین، لە حالەتی تەفریقدا ئەگەر هاتو مەسەلەی تەلاق و جیابوونەوەی تێدا بوو، ئێمە دەتوانین لە تەڵاقدا و تەفریقی قەزائی و ئەمانە لەوێ نەصێك ئیزافە بکەین لە حاڵەتی ئەوەی ئەگەر منداڵەکە لای ژنەکە ماوە، ئەو کاتە دیسان ئەکرێت دەوری هەبێ لە مەسەلەی بەشوودانی، چونکە لەوێ مەسئولیەتی موشتەرەکەی دێنێتەوە، زۆر جار مەسەلەی موشارەکە و مەسەلەی بەخێوکردن بۆ مناڵ لە پاش تەلاقیش بە موشتەرەکی دەبێ، لەوێ حوکمێکی تری قانونی هەیە دەبێ ئێمە

لەویٚ عیلاجی ئەو حاڵەتە بکەین، بەس لێرە ئەبیٚ ئەو نەصە بمێنیٚ، لە حاڵەتی مردن وحاڵەتی غیاب دەبیٚ دایك ئەو مەسئولیەتە ببێنیٚ، چونکە بەراستی نە مام و نە باپیر و ئەمانە ناتوانن ئەو دەورە ببێنن و ئەو حەقە نادەن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دیلمان فەرمووو.

بەڕێز محمد احمد صالح(دیلمان ئامێدی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەرچەندە کاك دلێر قسەکانی منی کرد، بەس لەسەر غیاب دەمەویٚ تۆزێك تەوزیحاتی بدەم، ئەوەی کە متەوەفی یان غائیب، غائیب ئێستا رەنگە مەحکومە سیٚ ساڵە غائیبە، یانیش سەفەری کردیە و چوویتە دەرەوە و زۆر حاڵەتیش هەیە شەش حەوت ساڵە لە دەرەوەیە و لجوئیشی وەرنەگرتیە و خێزانەکەشی نەدیتوە، ئەو لەوێیە و ئەم لێرەیە و ئیتیسالاٚتیش ئێستا ئاسانە و رەئی و تەشاوریش لەگەڵ یەك هەر بەردەوامە، لەو حاڵەتە کە دەڵێن حەیاتی زەوجی شەراکەتە، ئەگەر بڵێین (تعتبر الام الی جانب الاب) لە حاڵەتی ئەوهادا هەتا عیلاقەی (وان کان علی قید الحیاة او غائبآ) ئەوکاتە صەلاحیەتی باشتر دەدرێتە ژنەکە و ئاسانتر عەمەلیەکە بەرێوە دەچیٚ، لەو جانیبەوە رەنگە لەگەڵ کاك بەڵێن بم کە (الام الی جانب الاب) بێت، هەم تەئکیدی شەراکە ومساوات دەکات و هەمیش ئەو حاڵەتەی غیابەی موعالەجە دەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێخ الله فەرمووو.

بەڕێز شێخ الله ابراهیم شێخ الله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەللاٚ من لەسەر 16 ساڵیەکە پێم وایە کەم نیە، لەبەر ئەوەی زۆر کێشە و گیروگرفتی کۆمەڵایەتی لە کوردستان چارەسەر دەکات، جگە لەوەش مەناخی هەموو دونیا وەکو یەك نیە، مەناخ تەئسیری خۆی هەیە لە پێگەیاندنی ئینسان، موحتەمەلە لە جنوبی ئەفریقیا زۆر زووتر ئینسان بگاتە ئەو حەدەی چ کچ و چ کور شوو بکەن، حەتا فەرقی بەینی ئێرە و بەصرە، فەرقی ئێرە و ئەوروپاش هەیە بە تەصەوری من، بە نیسبەت فەقەری سیٚ من لەگەڵ ئەوەمە (اذا کانت حاضنة) زۆر شتم دیتیە ئافرەتێك مێردەکەی مردیە دوو منداڵی هەیە و سیٚ منداڵی هەیە، چوار منداڵی هەیە لە دوای بەجیٚ مایە و چووە شووی کردووتەوە، منداڵەکانی بەجیٚ هێشتووە، ئەمە لەو حاڵەتە ئەگەر (حاضنة) نیە، کو دەبیٚ حەقی ئەوەی هەبیٚ وەلی بیٚ؟ بەلاٚم هەیە و زۆر هەیە لەناو کۆمەڵگای ئێمە یەك منداڵی هەبووە لەسەری ماوەتەوە و زۆر مەردانە ئەو منداڵەی خۆی بەخێو کردووە و پێی گەیاندووە و، ئەوە حەقێکی زۆری خۆیەتی کە وەکو وەلی ئەمر حیسابی بۆ بکریٚ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک سعدالدین فەرموو.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەللاهی جارێ بیدایەتەن ولایەت ئیلتیزامە، یەعنی حەق نیە، یەعنی یلتزم بجانب، ویلایەتەکە لە بۆ کێیە؟ (دائماً یتقرر لمصلحة القاصر)، یەعنی با هەموومان بزانین ویلایەت لە بۆ مەصلەحەتی قاصر ،خۆ ئەگەر عومری بووە 18 ساڵ، ولایەت نامێنێ دەکەوێتە دەستی خۆی ، یەعنی ئەوە مەفهومێکە حەز دەکەم روون ببێتەوە، قەزیەی ئەوەی کە ویلایەت بۆ ئافرەت دەبێت، ویلایەت بۆ ئافرەت نابێت شەرعەن حەدیسی پێغەمبەر هەیە لەسەر مەزهەبی ئیمامی حەنەفی، کە عائیشە کچی برای خۆی، عەبدولرەحمانی کوڕی ئیمامی بەکری کە لە غیابدا بوو بە مێردیدا، مانای وایە ویلایەتی کرد، کە هاتەوەش نەیتوانی فەسخی بکات، یان شتەکەی نەهێڵێت، ئەوە شەرعەن مانای شتێکی جائیزە، بەڵام لێرە حەز دەکەم شتێك روون بکەمەوە، بۆ؟ راستە هەندێك لە تەمەنی شازدە ساڵی هەندێك کێشەی حەل دەکاتن، بەڵام من لەگەڵ ئەوە دامە کە هەروەکو ئێستا لە سعودیە هەیە (17) ساڵ بۆ کچە، (18) ساڵیش بۆ کوڕ، بۆ؟ ئێستا زۆر جار دەبینیت ئەغلەبی مەشاکیلی عەوانیس لەو شتە دروست بووە، هەتا ئەوەی عومری بچووکە دەچێت دەیهینێت، دوو خوشکن یەکێکیان عمری بچووکە لە خوار شازدە ساڵ، ئەوەی تر لە بیست و سەرەوەیە نایهێنێتن، یەعنی کە عمری بووە بیست و قصور ساڵ، یان بیست و دوو و بیست و سێ ساڵ حیسابی قەیرە کچی بۆ دەکاتن، یەعنی ئەوە یەك لەو موشکیلانەیە کە بە بچووکی بە مێرد دان ئەو موشکیلەی عەوانیسی دروست کردووە لە ناو کۆمەڵگا، نەخێر لێ بگەڕێ، کە لێرە باس دەکات با قابلیەتی بەدەنی هەبێت، با بزانێتن مەسئوولیەتی عائیلە چیە؟ با عمری ببێتە هەژدە ساڵ و سەرەوەی هەژدە ساڵ، ئینجا حەقی ئەوەی هەبێت بە مێرد بدرێت، ئێستاکە راستە هەندێك شتی توبی هەیە با دکتۆرەکان روون بکەنەوە، ئەغلەبی ئەو سەڕەتانانەی کە لە رەحمی دروست دەبێت و ئەغلەبی ئەوانەی کە نەخۆشی درێژخایەن و زەحتی حەمل لەو کەسانە دروست دەبن کە زوو مێردیان کردووە، مانای وایە ئەو زوو مێرد کردنە لە جانبی بەدەنی، لە جانبی جسمانی تەئسیری هەیە، زەرەری هەیە، قازانجی نییە، جا ئێمە لەگەڵ ئەوە داینە، راستە ئەگەر ئەوەکە موخالیفیش بێتن لەگەڵ لیژنەی قانونی، رەئیەکە موخالیف بێت، لەبەر هەندێك داوای ئەوەم تێدا کرد، ئێمە لەگەڵ ئەوە داینە کە عمری هەژدە ساڵ بە حەڤدە ساڵ بێت، ئەگەر دەڵێن کێشەش دروست دەبێت لە محاکم کوڕو کچێك بە ناشەرعی لە عمری بچووك ئەو ئیشەی دەکەن زوو دەچنە مەحکەمەی هەتا کێشەکە حەل بێت، با بە قەرارێکی مەحکەمە عمری گەورە بکەن زۆر ئیعتیادییە، هەتا کێشەکە حەل ببێتن، لەگەڵ رێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەو قسەی دواییت قەبول نییە، یەعنی فێڵ لە قانون بکەین، کاك خەلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بسم الله الرحمن الرحیم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لێرە لە ماددەی هەشت ئێمە باسی دوو شت دەکەین بەو تەعدیلە، باسی ئەهلیەت دەکەین، دوایش باسی ویلایەتی دایك دەکەین، ئێمە لێرە قانونێك دادەنێین، تەشریعێك دادەنێین، لازمە رەبتی بکەین، بزانین پێشتر چیمان گوتووە، پاشان چیمان گوتووە، کە رەبتی بەوە هەیە، فوقەها گوتیان ئەمە مەصدەری ئەحوالی شەخصی ئەم قانونە شەریعەتی ئیسلامە، لە شەریعەتی ئیسلام فوقەهای موسلمین تەحدید نەکردیە ئەهلیەت بۆ تەزویج، بۆ زەواج بە ماوەیەکی موعەیەن، بە عمرێکی موعەیەن تەحدید نەبووە، ئەوە وا مەتروك بووە، موشەرەعی عیراقی حەسەنەن فەعەل، شتێکی زۆر باشی کرد ئەهلیەت کرا دوو قسم، کرا ئەهلیەتی کامیلە کە لە ماددەی حەوت لە بڕگەی یەکەم گوتی (تتحقق اهلیە، اتمام الاهلیە، تمام الاهلیە بالعقل) و هەژدە ساڵ، ئەوە ئەهلیەی کامیلە، ئەهلیەی ناقیصەش دوو حاڵەتی دانا، ئێك/ باسی ئەو مەجنونەو ئەوی پێشترمان باس کرد لە ماددەی هەشتیش باسی عمری پازدە ساڵی دەکات، پێشتر ئەوەیە لێرە موشەریعی عێراقی حەسمی کردووە ئەو خیلافەو دەتوانیت بڵێی ئەو فەوزایە گوتی ئەگەر ئەهلیەی ناقیصە ببێت، یەعنی نەگاتە دەرەجەی هەژدە، تەقدیری دانا بۆ قازی گوتی ئەگەر یەك هات عمری پازدە ساڵ بێت، لێرە کردمانە شازدە ساڵ، پازدە ساڵ بێت ئەم قازی دەتوانێت ئیزنی بدات بۆ زەواج، کە ئەمە بکات دوو شەرتی بۆ دانا، ئێك/ گوتی ئەگەر بەو پازدە ساڵیە، یان شازدە ساڵیە ئەهلیەتی وی، دیتی ئەهلیەتی هەیە، قابلیەتی بەدەنی هەیە، شەرتێکی تریشی دانا وەلی وی ئیزنی دەدات، هەتا ئەگەر وەلی وی ئیزنیشی نەدات کە ئیعتیرازی کرد قازی سەیری دەکات، ئایا ئەگەر ئیعتیرازی وەجیه بێت وەردەگرێت، ئەگەر ئیعتیرازی وەجیە نەبێت وەرناگرێت، ئەم مەوزوعە لە زۆربەی زۆری قەوانین هەیە، هی عێراقیش و هی ئیسلامیش و غەیری ئیسلامی، ئەمە مەوزوعێك، یەعنی لێرەش زۆر زۆر جوان هاتووە، باسی شازدە ساڵ، من دەڵێم باشە تا نزوج زیاترە لە پازدەش، بەڵام ئێستا واقیعی محاکم لە پازدە ساڵیش، هەندێك جار سێزدە ساڵی هاتووە، قازی بۆی دروست کردووە، هەندێ مەشاکیلی تریش دروست بووە، دیتی ئەهلیەی هەبووە، یەعنی هەبووە مەشاکیل دروست بووە بەو تەزویجە لە مەحکەمە خینداریەك، عەداوەتێك لەنێوان دوو ماڵ قەزا بووە، ئان حەزێکیان کردووە، یان شتێك روویداوە لە بەینیان، ئینجا بهێڵن زۆر جوان هاتووە، ئەمە یەك.

مەوزوعی دووەم، هەندێك برادەران گوتیان (الام بجانب الاب) لە هیچ قانونێك و لە هیچ شەرعێك نەهاتووە دوو ویلایەت جەمع بن لەسەر یەك حاڵەت، لەسەر تەسەروفێکی شەرعی، ئان قانونی لە یەك حاڵەت ئەوە نییە، نە لە قوانین هەیە، نە لە شەرعدا هەیە، ناچێت ئیجتیماعی دوو ویلایەت، لازمە تۆ بڵێیت ئەمە لە حاڵەتی غیابە، یەعنی غیابی حەقیقی، ئان حوکمییە، غیابی حەقیقی مردنە، غیابی حوکمی یەعنی لە حوکمی مردنە، لێرە یان غائیبە، یان مەفقودە، یان هەمووی دەگرێتەوە، کاك عەونی

گوتی کاك خەلیل شتێكی خیلافی قانونی گوتووە، نەخێر من شتێكی خیلافی قانونیم نەگوتووە، من گوتوومە ژن ئەو دەورەی بینیووە، ئێستا لە محاكم بۆ زانینتان ئەم بڕگەیەشی تێدا نەبوو موعامەلەی وەصیان لەگەڵ كردووە، ئەوەش هەر باسی حاڵەتی مردنە، غائیبە، ئەوەی ئیصاش راستە باسی ئان حاڵەتی غیابە، ئان مردنە، واقیعی مەحاكمی ئێستا باسم كردووە، یەعنی كە ئەم ئیشەیان كردووە، نەك بەناوی ژن وەلییە، گوتی كردویانە بە وەصی كە ئەمە ئیختیاری قازییە.

نوقتەی ئەخیر، من موفتەرەحێكم هەیە تا ئێمە لەم خیلافە دەربچین و ئەوانە، لەوانەیە ئێمە صیاغەكەی ئەمە بڵێین (الام كالاب في الولاية على القاصر في حالة وفاة الاب او غيابه او فقدانه) یان (او فقدان اهليته)، چونكە دا باوكەكە ئەوەش دەكات، حازرە، بەڵام مەسڵەحەتی ژنەكە نازانێت، یەعنی ژنەكە باشتر دەزانێت لەسەر سەبەبی عەقلی، نەفسی، مەرەزی، یەعنی حالات زۆر هەنە، من دەڵێم بڵێین (موته) ئان (غيابه) ئان (فقدان اهليته)، نە موتە، نەغیابە، بەڵام ئەهلیەتی ئەوە نییە، بڵێین (الام كالاب)، من دەڵێم ئەوە شتێكی باشە (اذا كانت حاضنة) ئەو حازنەیەش تێدا بكەین بەو شێوەیە وابزانم جوان دەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرمووو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

منیش دەمویست ئەمە روون بكەمەوە، كە لە یاسایەكە ئاماژە كراوە بە ئەهلیەت كە عمری هەژدە ساڵەو ئەمەی كە ئێستا كراوە بە شازدە ساڵ، ئەسڵەن لە یاسایەكە خۆی بە پازدە ساڵەو لە بڕگەی دوای ئەوە لە یاسایەكە لە عمری كەمتریش ئیجازە دراوە لە حالاتی زەرورەتی قصوی، یەعنی كاك خەلیل ئەوەی لە من باشتر روون كردەوە، بەڕاستی بەنیسبەت ویلایەتەوە، ئەگەر باوكەكە ئەهلیەتی نەما بوو ئەوە شتێكی باشە، بەڵام دەبێت لە حاڵەتێكدا ئەگەر دایك حازینە بوو دەبێت ویلایەتی هەبێت، ئێمە لەسەر ئەوە سورین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

دكتۆرە رۆژان فەرمووو.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لەكاتی تاوتۆ كردنی ئەو پرۆژە یاسایە لە یەك لە كۆبوونەوەكانی لیژنەی یاسایی، من پێشنیارێكم هەبوو بەس پشتگیریان لێ نەكرد، ئێستا ئەو كێشەو ئەو گفتوگۆیانەی هەمووو بۆ چارەسەر دەكردین، ئەوەی داهاتی ئەو پازدەو شازدەو حەڤدە، بەڕاستی ئەو ژمارانە ئەوها ئاسان نییە دەستكاری بكرێت، یاخود بگۆڕدرێت، بۆیە ئەگەر ئیستیسنائەكان كەم بكەین، لەبەرچی؟ لەبەر ئەوەی ئەو ژمارانە پاش چەندین دیراسەت و پاش چەندین كۆ كردنەوەی ئامارو شتی وا دادەنرێت، لە دەوڵەتێك بۆ دەوڵەتێكی تر دەگۆڕێت،

ئەگەر ئێمە هەوڵ بدەین ئیستیسنائەکان نەمێنێت، تەوحیدی ئەحکامی ئەهلیەت بکرێت، ئیکتیفا بکەین بە هەژدە ساڵەکە، ئەو کێشەو هەموو ئەوانەمان بۆ چارەسەر دەکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دکتۆر کەمال مولاحەزەی هەیە فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کەمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە حەقیقەت وەکو لە یاسایەکەدا هاتووە، کاك خەلیل زۆر باش روونی کردەوە هەژدە ساڵ ئەوە ئەساسی مەوزوعەکەیە، ئەویتر بۆ حاڵەتی قصوی، بۆ حاڵەتی زەرورەت هاتووە، بۆیە پێویستە بمێنێت، چونکە حالاتی ئیستیسنائی دێتە پێشەوە، پێویستە چارەی بکرێت، موجتەمەعی ئێمە وەکو ئەوروپا نییە، ئەوان بە شێوەیەکی تر چارەسەری کێشەی خۆیان دەکەن، لێرە لە قازی بکرێت زۆر مەشاکیل بەلاوە دەچێت.

بەنیسبەت ئەهلیەت، ئەمە راوەستاوە لەسەر عائیلەکە، هەندێك عائیلە هەیە پیاوەکە رێك و پێکترە، دەتوانێت باشتر عائیلە بکات، هەندێك ئافرەتەکە دەتوانێت، هەندێك عائیلە هەیە پیاوەکە ناتوانێت قیادەی ماڵەکە بکات، بۆیە پێویستە ئەمە وەکو لە یاسایەکەدا هاتووە بەم شێوەیە بێت.

بەنیسبەت منداڵیش، ئەگەر دایکێك منداڵەکان بەخێو بکات، بۆچی بۆ برای پیاوەکە بێتن؟ یەعنی بۆ مامی بێتن، لەوانەیە هەر رەحمیشی لەسەریان هەبێتن، یان نەبێت، چونکە ئەوەی دوو کەس لە ماڵێك موعاشەرە بکات عەتفی زیاتر دەبێت لە هەموو روویەکەوە زیاتر پابەند دەبن بە یەك ئەگەر لە مەسڵەحەت بن، ئیحتیرام بۆ ئینسان، ئیحتیرام بۆ ژن و بۆ پیاویش لە ماڵەوە بێت کۆترێکت هەبێت، پشیلەیەکت هەبێت زیاتر عەتفت دەکەوێتە سەری، جا کوا ئەوەی کە لێت دوور بێت عەتفی کەمتر دەبێت، بۆیە هەر دایکەکە بێت باشترەو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرموو کاك بەڵێن.

بەڕێز حمد عبدالله محمود(بەڵێن):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

جەنابت باست کرد کە من لەو فەقەرەیە باش تێ نەگەیشتیمە، لە نەتیجەی موناقەشەکان دەرکەوت کە من باش تێگەیشتیمە، قسەکانی کاك خەلیل ئیسپاتی ئەوە دەکات کە من باش لەو فەقەرەیە تێگەیشتیمە، لەبەر ئەوە بەڕاستی من جارێکی تر تەئکید دەکەمەوە، ئێمە لێرە بەگوێرەی ئەو فەقەرەیە من تێدەگەم ئەگەر غائیب بوو، یان مرد دایك حەقی ویلایەتی هەیە، من باش لەوە دەگەم، یەعنی ئەوە حەقێکی باشی داوەتێ تاکو ئێستا کێشەیەکی زۆر لەو مەسەلەیەدا هەبووە، دوای مردنی باوك مام هاتووە تەدەخولی کردووە، خەڵکی تر تەدەخولیان کردووە، من لەوە دەگەم، بەلاَم کێشەی من لە کارە ئیستیمراریەکەیە، پرسیارەکەی من ئەوەیە ئەگەر ژنێك توانای ویلایەتی هەبێت پاش مردنی مێردەکەی منداڵەکانی بەڕێوە

ببات، بۆ لە کاتی ئیستیمرار ئەو حەقەی نادەیتێ لە تەنیشت پیاوەکەی قەرار لەسەر مەسیری منداڵەکانی بدات.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فیکرەکەت گەیشت، زۆر سوپاس، من ناڵێم لە عەرەبی نازانی، وامنەوتووە، بەڵام لە کاتی وجودی پیاوەکە موشکیلە نییە هەردووکیان مەسئوولن، ئیشکال نییە، ئێمە باسی ئیشکال دەکەین، لە کاتی مردنی پیاوەکە، کاک مەلا ئەنوەر فەرموو وەڵامیان بدەوە.

بەڕێز ملا انور محمد غفور:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوەی کاک بەڵێن دەڵێت شتێکی زۆر موتەناقیزە لە هەموو مەوزوعەکان، یەعنی باب وەلی بێت و دایکیش وەلی بێت لە یەك کاتدا ئەوە نابێت لە حاڵەتی وجودیدا، بەڵام حەدیس دەفەرموێت لە کاتی بە شوودانی کچە مەشوەڕەت بە دایکی بکرێت، یەعنی بە مشوەڕەتی دایکەکەش بێت، نەك ئیهمال کردنی دایکەکە بێت، هەر نەفسی حەدیسی پێغەمبەر (د.خ) وا دەڵێت لەو مەوزوعەیدا، کەواتە ناکرێت، ئێستا دەکرێت دوو کەس مەسئوول بێت لە پەرلەماندا لە یەك کاتدا، یەعنی دەبێت، تەبیعاتی شت ئەوایە، لەبەر ئەوە پێچەوانەیە لە واقیع، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تکایە ئەو مەوزوعە بۆ ئەوە هاتووە، ئەو کچە، یان ئەو کوڕە کە دەیەوێت ژن بهێنێت، یان مێرد بکاتن لە کاتێکدا کە باوکەکەی وەفاتی کردووە، مام و خاڵ و باپیریان تەدەخول نەکەن زۆر وازیحە عیلاقەی بە شتی ترەوە نییە، ئەوە حەقی دایکەکەیە، حەقی خۆیەتی حازینەیەتی، تێکەڵاوی شتی تر مەکەن، من لەگەڵ یەکسانیمە، بەڵام لێرەدا جێگای نییە، هەر لە هەموو جوملەیەکدا حەشری جوملە بکەیت، بۆ ئەوەی بگەیتە ئەوە، ئەوە ناکرێتن بەحەقیقەت، لێرە زۆر بە وازیحی هاتووە، فەرموو کاک شێروان.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێموایە ئەو مەبدەئەی کە ئێستا هاتۆتە ناو ئەو یاسایە مەبدەئێکی تازەیەو پشتگیری لێ دەکەم، کە ویلایەت لە پیاو وەردەگیرێتەوەو دەدرێتەوە ژنەکە، بۆیە من ئەو مەبدەئە زۆر بە پەسند دەزانم، لەگەڵ رێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

یەك شت هەیە خیلاف لەسەرە، حەوت ئەندامی بەڕێز قسەیان کرد دەڵێن تەمەنەکە دەبێت ببێتە هەژدە ساڵ، لە هەژدە ساڵ کەمتر نەبێت، یەعنی حاڵەتی ئیستیسنائی نەبێت شازدە ساڵەکە، ئەوانەی کە وایان داوا کرد کاک جەمال بوو، چرۆ خان بوو، کاک حاتەم بوو، کاک جەعفەر بوو، ڤیان خان، سۆزان خان، کاک غەفور بوو، کاک ملا سەعدەدینیش بوو، هەشت کەس باشە ئەوە بووە دە کەس، بەرامبەری ئەوەشەوە

مەسئولیەتی ئێوە لەدەرەوەیشە، یەعنی ئەندامێکی بەڕێز ئەگەر بڕیارەکە بەدڵی نەبوو پێی وانەبێت دنیا تاریکەو تەواو، هەرکەسێك پێی وایە ئەوشتانەی بەبیروباوەڕی خۆی باشە، پێم وایە موتڵەقەن راستە لەرووی دینیەوە، ئەگەر لەبنەمایەکی دینیەوە ئنتیلاقی کردبێت، راستەئەگەر لەرووی دیموکراتیەوە ئەگەر پێی وابێت لەرووی عەلمانیەتەوە سەیری کردبێت، هەڵەکە لەوەدایە کە واتەسەور بکرێت کە ئەم دونیایە دبێت بەس گوێ لەرەئی تۆ بگرین، لە بڕیاری تۆ بگرین، ئەگەر وابێت بۆ گفتوگۆدانراوە لەپەرلەمان، بۆ هەڵبژاردن دەکرێت، غێر بۆ ئەوەیە گوێ لەزۆرینەی خەڵك بگرێت، ئینجا باشترینیان بەوەی کە زۆرینەی لێی رازی دەبن وبڕیاری بدەن و پەیرەوی بکەن بۆ ئایندە، ئەگەر هەڵەیشی کردبێت هەر بەعەینی رێگایە و جارێکی تر دەتوانێت دابنیشێتەوە وبڵێت هەڵەمان لەفلان شوێنا کردووە، دەبێت دابنیشین هەمواری بکەین، بەهەر حاڵ من ئومێد دەکەم ئەم دانیشتنەمان کە بەردەوام دەبێت و ئەمڕۆیش بڕوا ناکەم تەواو بێت، بەو مەسئولیەتەوە موناقەشەکانمان تەواو بکەین وخزمەتی دەرهێنانی باشترین هەموارکردنی ئەو یاسایە بۆ خزمەتی خەڵکی کوردستان و بۆ خزمەتی مروڤ و بۆ نەهێشتنی ئەو زوڵمەی لەسەر ژن هەیە بەتایبەتی بۆ چاکردنیماڵی کورد، کاك د. نوری تاڵەبانی بەئعتیباری بەشداری کردووە لەزۆر لەو دانیشتنانە، فەرموو.

بەڕێز د. نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لەگەڵ عوزر خۆاستن لە جەنابی د. مصطفی زەڵمی، دوێنێ رووداوێکی بۆگێڕامەوە حەزەکەم ئەندامانی پەرلەمان ئاگاداری ئەو رووداوە ناخۆشەبن، رۆژی هەینی رابردوو لەیەکێك لەمزگەوتەکانی هەولێر د. مصطفی زەڵمی چووە بۆ نوێژی جمعە، خوتبە خوێنی ئەو مزگەوتە ناوی ناهێنم بەشێوەیەکی زۆر ناشیرین باسی پەرلەمان و حکومەتی کردووە سەبارەت بە پرۆژە یاسای باری کەسیەوە، لەپاش تەواو بوونی خوتبەی یەکەمدا د. مصطفی زەڵمی خۆی پێرانەگیرا وهەستاوەتە سەر پێ و توویەتی ئەو قسانەی کەوا جەنابی مامۆستا کردی هەمووی بەپێچەوانەی حەقیقەتن، بۆیە مەلاکە نەیتوانیە خۆی بگرێت وچوەتە دەرێ، بەڵام بەشێك لەئامادە بووانی ئەو مزگەوتە، بەشێکی کەمیان بەناشرینانە گفتوگۆیان لەگەڵ جەنابی د. مصطفی زەڵمی کردووە، ئەوە شێوازێکە لەوەی کەوا بەشێوەیەکی زۆر نادروستانە ئەو پرۆژە قانونە دەخرێتە بەردەم رای گشتی خەڵکی کوردستان، پێویستە ئێمە لێرەدا بەروونی باسی هەموو لایەنەکان بکەین هەر وەکو جەنابتان ئاماژەتان پێکرد، لێرانەدا باس لەوە نەکراووە کەوا طلاق دراوەتە دەست ژن، نەخێر، ئەوە مەرجێکە لەو مەرجانەی کەوا لەقانونی پێشویشدا هەیە کە دەتوانێت ئەو کچە یان ئەو ژنە لەکاتی مارە بڕیندا ئەو مەرجە دابنێت، ئەگەر بەرامبەرەکەی رازی نەبوو ئەو کاتە ئەو مارە بڕینە سەرناگرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نازناز خان فەرموو.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تـەنها تـوزیحێکم هەیـە لەسـەر قسـەکانی جـەنابت، چونکە ئـەوە جـاری دووەمـە مـن بەراسـتی لەگـەڵ ئـەو ئامارانە نیم کە ئەندامانی پەرلەمان لێرە پێشکەشی دەکەن، بەداخەوە دەبوایە ئێمە پـێش سـێ سـاڵ لێـرە باسمـان کـرد سـەنتەری لێکۆڵینـەوەمان هـەبێت لـەناو پەرلـەمان بـۆ هـەر پڕۆژەیـەك، یاسـایەك خۆمـان لێکۆڵینەوە بکەین بۆ ئەوەی ئاماری دەقیق بدەین، من حەقی خۆمە شك بکەم لەو ئامارانەی کە دەدرێـت و خەڵکیش حەقی هەیە شك بکات لەو ئامارانەی کە مـن پێشکەشـی دەکـەم، بۆیـە ئـەو ئامـارەی کـە جـەنابت ئیشارەتت پێدا، ئێمە ناتوانین قەبوڵی بکەین، دووەمـیش: زۆربـەی زەواجـەکان ئێسـتایش بەتایبـەتی لـەناو خەڵکی عەشایەر لەمەحکەمە ناکرێت، بۆیە زۆر رووداوی وا هەیە لەدەرەوەی مەحکەمە، سێهەم شت، ئێمە کەدیاردەیەك دەمانەوێت بنبڕی بکەین دیارە لەنەتیجەی کۆمـەڵێك لێکۆڵینـەوەی کۆمەڵناسـیدا مجتەمـەعی خۆت دەناسیت وەکو جەنابت باست کرد، مەسەلەکە ئەوە نیە کە (500) کەس لەخیلالی ئەو چەند ساڵەی پێشـوو ژنـی دووهـەمیان هێنـاوەو کێشـەیان دروسـت کـردووە، بـەڵکو ئەمـە هەڕەشـەیەکە لەسـەر هـەموو خێزانەکان وەکو رۆژانە بوەتە داردەستێك بەدەستی پیـاو بـۆ ئـەوەی هەڕەشـەی پـێ بکات لەسـەر ژنـان کـە تاوەکو ئیتاعەی نەکات یان موخالەفەیەکی بچکۆلەبکات، بڵێن من بۆم هەیە ژنی دووەم بێنم، تـۆ دەتـەوێت تونـدو تیـژی و ژیـانی هەڕەشـە لـەناو خێزانـدا کـەم کەیتـەوە، بۆیـە دەتـەوێت ئەمـە بنبڕبکـەیت، دوایـش بالەبیرمان نەچێت بەراستی ئەوەی کە قوربـانی فـرە ژنیـە منداڵـەکانن نـەك تـەنها ژن و پیـاو کەخۆیشـیان قوربانی ئەو وەزعە دەبن، بەڵکو منداڵەکان لەناو سیراعێکی دووبەرەکیدا دەژێن و ئێمە هەموومان لەدەورو بـەری خۆمـان دەیـان دەرئـەنجامی وەهـا بەچـاوی خۆمـان دەبیـنین، لەهـەمان کاتیشـدا ژمارەیـەکی زۆر لـەو ژنانەی کە رووبەرووی خۆکوشتن دەبن یان دەکوژرێن بەشێکیان هۆکارەکەی بۆ ئەو هەڕەشانە دەگەڕێتـەوە کە پیاوەکە بـەزۆرو زۆرداریـتی دەیـەوێ رەزایـەتی ئـەو وەربگرێـت بـۆ ژنـی دووەم و سـێهەم، بۆیـە ئـەو یـا ئینتیحار دەکات یاخود بەشێوەیەك لەشێوەیەکان وای لێدەکرێت کە خـۆی بکوژێـت، ئەمـە لەسـەر قەزیـەی ئامارەکە، مەسەلەکەی تـریش جـەنابی سـەرۆکی پەرلـەمان، زۆر ئیعتیادیـە لەمێـژووی بریتانیـا لـە سـاڵانی هەزارو شەش سەدەکانەوە کە پەرلەمان دامەرزا، یەکەم جار دوو فراکسیۆن دروست بـوون، ئـەو دەمـەی کـە هێشتا حزب دروست نەبوو، فراکسیۆنی پارێزگاران وفراکسیۆنی ئازادیخواز، یەعنی زۆر زۆر تەبیعیـە ئەمـە شتێکی زۆر تەندروستە لە ناو پەرلەمانی ئێمەیش خەڵکێك هەبێت پارێزگاربێت وخەڵکێك هەبێت ئـازادی خوازبێت، ئەمە بەمەعنای رەفزکردنەوەی هیچ لایەکیان نیە، پارێزگـاریش فکرەیەکە، بیروبۆچونێکە زۆر جێگای ئیحتیرامە، حەقی خۆیەتی ئەو دەیەوێت ئەو شتانەی کە هەیە بیپارێزێت، خەڵکێکیش هەیە حـەز لەگۆڕان و ریفۆرم دەکات، ئەمەشیان زۆر زۆر تەبیعیە، بانەبێتە داردەسێك بۆ هەڕەشەکردن و ئیهانەکردنی یەکتری، رەئی هەردوو لا زۆر موحتـەرەمە و زۆر پێویستیشە، لایەزالیش ئێستاش وەکو حزب لەبریتانیا سێ

حزب هەیە وا ئیشدەکەن لەناو پەرلەمان، حزبی محافظین و حزبی کرێکارەو حزبی لیبڕاله، یەعنی ئەمانە ئێمە توزێك بابەتەبیعی وەربگرین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك حسن فەرموو.

بەڕێز حسن بابکر احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من یەك، دوو مولاحەزەم لەسەر قسەکانی جەنابت هەیە، یەکەمیان ئیمام محمد عبده موجتەهید نەبووە، لەتاریخی ئیسلامدا وەکو مفکر ئەو جەمال الدین ئەفغانی و خەڵکێکی دیکە، بەڵکو ئەوانەی موجتەهید بوون و لەفیقهی ئیسلام لێکۆڵینەتەوە خەڵکێکی دیکەن، یەعنی لەنێو عولەمای ئیسلامدا دیارن، بۆیە مەسەلەی ئیمام محمد عبده لەگەڵ ڕێزمان بۆی وەکو مفکرێکی ئیسلامی قەزایەی فیقهی و شەرعی لێوەرناگیرێت لەعالی ئیسلامی نەك هەر لەکوردستانی خۆشماندا، ئەگەر لیشی وەربگیرێت لەفەرزێکدا لەئیسلامدا قاعیدەیەك هەیە، دەفەرمێت: (الفتوی تختلف زمانا ومکانا وشخصا) ئایا کوردستانی ئێمە لەوقۆناغ و شوێنە کە ئەو شتەی لێبوترێت ئەوە خاڵێك، دووەمیان مەسەلەی مامۆستا زەڵمی، ئێمە وەکو ئاگادارین دوای ئەوەی کە دەنگدراوە لەسەر هەندێ مادەو بڕگە بەراستی ئەو تێبینی خۆی هەیە بەتایبەت لەسەرەتای مادەی یەکەم کە باسی عوزری مەشروع دەکات، علی سبیل الحصر، ئێمە ئەکسەریەتی پەرلەمان دەنگی بۆدا کە لە دوو نەخۆشیدا کۆی کردەوە، بەڵام ئەو علی سبیل المثال هێنابووی گلەیی زۆرە لەوە هەر بۆ مەعلوماتی جەنابتان، سەبارەت بە ئازادیخوازو پارێزگاریش بەراستی ئێمە شانازی بەوە دەکەین کە پارێزگاربین لەسەر دین و قیەم و کلتورو رەسەنایەتی گەلی کوردستان کە شتێك نەکەین لەگەڵ عەقیدەو بیروباوەڕ ڕێك نەیت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، کاك حسن من نەمووت شێخ محمد عبده موجتەهیدە، وتم موفەکیرو فەیلەسوفە، شێخی ئەزهەریشە، من وتم ئیجتیهاد لەئێوەدا، ئێوەیش هەریەکە ئیجتیهاد دەکەن، ئەگەر ئیجتیهادەکان راست بوو دوو ئەجرتان هەیە یەکێك کە ئیجتیهادەکەتان راستەومادام جوهدتان لێی سەرفکردووە، ئەجرێکت هەیە، بەڵام نەموتووە محمد عبده موجتەهیدە، بابگەڕێینەوە سەر ئەصڵی مەوزوعەکە تکایەو لەمەوزوع دەرنەچین، من دەزانم هەر یەکە قسەیەك بکەن وەختەکەمان بڕوات، کاك د. کمال دەمێکە داوای کردووە دوو قسەی هەیە فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د. کمال کرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لێرە وەکو ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان دانیشتوینە یاسایەك هەمواردەکەین کە شعورێك بێت زوڵمی تێداهەیە، بۆیە عەدالەت بەرپابکرێت، بۆ ئەوەی عەدالەتێك دابنرێت، ئەو عائیلانە، ئەو کۆمەڵگایە

بەسەعادەت لەگەڵ یەك بژین، لەو ڕەوانگایەوە و هەوڵی هەموو ئەم بەڕێزانەیش ئەوەیە کە ئەو عەدالەتە بەرپابکرێت و واجیبی ئێوەی بەڕیزیشە وەکو ئەندامانی پەرلەمان دوای ئەوەی یاساکە تەواو دەبێت لەگەڵ میدیاکان، لەگەڵ کۆمەڵگای مەدەنی، لەناو گوندەکان لەگەڵ خەڵك روونی بکەنـەوە کـە بەچـی شـێوەیەك و بۆ ئەم شتانە کراوە، چونکە کەسانێك هەیـە هەوڵـەدەن سـوء ئیسـتیفادە بکەن و وانیشـانی بـدەن کـە دژی دینە، ئەمە بەهیچ شێوەیەك دژی قورئانی پیرۆز نیە، دژی شەریعەت نیە وە لـەو ڕەوانگەیـەوە ئەنـدامانی پەرلەمانی بەڕێز بۆچوونەکانیان لەدائەرێژن، دینەکانی تریش تەحدیـدی زەوجـە نـەکراوە، قـانون بۆیـانی کردووە، بەڵام لێرە چ عەلمانی چ پیاوی ئاینی لەرۆژنامەکانا دەنووسـن یـان لەمنبـەرەکانا قسـەئەکەن، ئێمـە داوایان لێ دەکەین بەخێربێن بۆ ئێرە موناقەشەیان لەگەڵ بکەین، ئەو بۆچـوونەی لـەبیرو مێشـکی ئەوانـە ئـەوەیش هـەر ئێـوەی بـەڕێز قـەرارتان لەسـەر داوە، بـەڵام ئیحتیمالـە سـوء فـەهمێك هـەبێت، بـاش گـوێی لەقسەکان نەبێت، لەتەفصیلەکان بـاش تێنەگەیشـتبن، بۆیـە هـەر کەسـێك لەحرسـی خۆیـەوە، ئێمـە نـاڵێین ئەوانە دژی پەرلەمانن یان خراپن یان دژی دینن یـان دژی عـەلمانین، بـەڵام تـەوەقوعیان وایـە، بۆچـوونیان وایە، واتێگەیشتوونە، بۆیە ئەمیش بەدانیشتن، بە موناقەشە، بـە گفتوگۆ و بەشـێوەیەکی هێمنانـە لەگـەڵ یەك تێدەگەین وە تەوەقوع دەکەم هـەموو کۆمەڵگاکـەمان لەگـەڵ ئـەو بڕیارەیـە کـە پەرلـەمانی کوردسـتان دەری دەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێمە ئەگەر قانونەکە تەواو بێت بەکۆنگرەی ڕۆژنامەنووسی ئیعلانی دەکەین، بەنیسـبەت قسـەکردن تـەنها کاك د. نوری دووجار قسـەی کـردووە، ئـەویش لەبـەر ئـەوەی لەموناقەشـەکاندا لەگـەڵ بـووە لەئەجومـەنی وەزیران، لەکۆنفراسەکان، لەگەڵ لیژنەی یاسایی، لەگەڵ لیژنـەی ژنان پێکەوە دانیشتوون و موحتاجی ئـەوە بووین کە پێمان بڵێت، فەرمووە ئەصڵی مادەی نۆ بخوێنەوە.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بسم الله الرحمن الرحیم:

المادة التاسعة: یوقف العمل بالمادة التاسعة من الفصل الثالث ویحل محلها مایلي:

اولاً : لایحل لاي من الاقارب او الاغیار اکراه اي شخص ذکرا کان ام انثی علی الـزواج دون رضـاه ویعتـبر عقـد الزواج بالاکراه موقوفا اذا لم یتم الدخول بعد زوال اثر الاکراه، کما لایحق لاي من الاقارب او الاغیار منـع مـن کان اهلا للزواج بموجب احکام هذا القانون من الزواج.

ثانیا: یعاقب من یخالف احکام الفقرة واحد من هذه المادة بالحبس مدة لاتقل عـن سـنة ولا تزیـد عـن ثـلاث سنوات اذا کان قریبا من الدرجة الاولی، اما اذا کان المخالف من غیر هؤلاء فتکون العقوبـة السجن مـدة لاتقـل عن ثلاث سنوات او السجن مدة لا تزید عن عشرة سنوات.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان ئێوە ڕەئی خۆتان بڵێن، فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەکاتی خۆی لەهەموارکردنی ئەم مادەیە، کێشەی مارە کردنی کچی منداڵ لە ئارادابوو، کێشەیەکی گەورە بوو و داوایەکی زۆر هەبوو بۆ چارەسەرکردنی ئەو مەسەلەیە، بەراستی ئەوە بوو لەپەرلەمانیشدا جارێك، دوو جار باسکراو ڕەبت کرا بەم یاسایەوە، ئێستا دیارە ئەوەی لەم هەموارکردنەدا هێشتا جێی، یەعنی ڕازیبوون یان ئەوانەی کە گیرۆدەی ئەو حاڵەتەن، حاڵەتی مارەکردن بەمنداڵی، کوڕو کچ، دیارە ڕەئێکی تریان هەیە، داوا دەکەن توزێك توند تر بکرێت ئەو مادەیە، ئێمەیش وەکو لیژنەی داکۆکیکردن لەمافی ئافرەتان و ژنان تەبەنی ئەو ڕەئیەمان کردووە، ئینجا ئەگەر ئیجازە بدەن من ئەیخوێنمەوە: بڕگەی دوو لەهەموارکردنەکە لەمادەی نۆ:

تعديل الفقرة الثانية:

يعاقب من يخالف احكام الفقرة (1) من هذه المادة بالحبس لمدة لاتقل عن سنتين ولا تزيد عن خمس سنوات اذا كان قريبا من الدرجة الاولى، اما اذا كان المخالف من غير هؤلاء فيكون الحبس مدة لاتقل عن ثلاث سنوات او السجن مدة لاتزيد عن عشرة سنوات واضافة فقرة اخرى الى المادة التاسعة وهي، ابطال عقد النكاح المبرم لصغيرات السن ممن لم تكمل السابعة عشرة من العمر دون موافقتها وموافقة القاضي ويتم ذلك امام المحكمة المختصة وكل من خالف ذلك يعاقب بالحبس مدة مدة لاتقل عن ثلاثة سنوات ولا تزيد عن خمس سنوات.

ڕەنگە جەنابی سەوَك مەسەلەی (ابطال عقد النكاح) ئەوە بکرێت بە تەعلیماتیش وچارەسەر بکرێت، بەڵام ئێمە پێمان باشە ئەمە لەورووانگەیەوە موناقەشەی ئەم مادەیە بکرێت کە ئێستا کێشەیەك لەئارادایە، کێشەی مارەکردنی منداڵ بەکوڕو کچەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك سعدالدين لەگەڵ لیژنەی یاسایی یەك ڕەئیتان هەیە؟ کاك محمد فرج فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە وەکو لیژنەی مافی مروڤ لەگەڵ بڕگەی یەکەمین لەهەموارکردنەکە، فەقەرەی دووەم، بڕگەی دووەمی: اما اذا كان المخالف غير هؤلاء فتكون العقوبة الحبس مدة لاتقل عن سنتين ولا تزيد عن خمس سنوات، بۆ ئەوەی هەر بەحەپسی بمێنێتەوە، بۆ ئەوەی هەر حەپس بێت، چونکە ئێمە لەسەرەوە وتوومانە کەلیمەی سجن بکرێت بەحەپس، سجن لەپێنج بەرەو ژوورە، حەپس لە پێنج بەرەو خوارە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك محمد فرج، یەعنی دەڵێت دوو ساڵ، بۆ ئەو مەوزوعە داوا لە كاك عونی دەكەم تۆزێك شەرحی كات، پێش ئەوەی قسەتان پێبدرێت، فەرموو كاك عونی.

بەڕێز عونی كمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

پێشەكی دەمەوێت بەیانكەم دەرەجەی قەرابە چیە، وچەند دەرەجەیە، وچۆن تەوزیع كراوە، دەرەجەی قەرابە بەپێی قانونی ئەحواڵی شەخسی لەچوار دەرەجە پێك دێت:

دەرەجەی یەكەم: باب و دایك و منداڵەكان.

دەرەجەی دووەم: باپیرو دا پیرو خوشك وبرا.

دەرەجەی سێهەم: مام و پلك و خاڵ، پلك بەدوو لایەن، لایەنی باب ولایەنی دایك، بەعەرەبییەكەی: الاعمام والعمات والاخوال والخالات وابناء الاخ وبنات الاخ وابناء الاخت وبنات الاخت.

دەرەجەی چوارەم: اولاد العم واولاد الخال واولاد الخالة.

ئەوە دەرەجاتی قەرابەیە لەقانونی الاحوال الشخصیة، ئەوە دارجە، نیزامێكی دەتوانین بڵێن، سیستمێكی عالمیە، بەنیسبەت پرۆژەكە، لەپرۆژەكەدا هاتووە جیاوازی كردووە، ئەگەر هاتو ئەو كەسانەی كە ئەو تاوانانە دەكەن كەمەوزوعی مادەكەیە، مادەی نۆ لەقانونی احوال الشخصیە، ئەگەر هاتو خزمەكان لەدەرەجەی یەك بوون عقوبەیەكی جیاوازی بۆ داناوە لەوانەی كە لەدەرەجاتی دیكەن یان غەریبن لە مەوزوعەكە، بەوسیاغە هاتووە: لایحق لاي من الاقارب او الاغیار اكراه شخص ذكرا كان ام انثى على الزواج دون رضاه ویعتبر عقد الزواج...... هەتا دوایی، بۆ عقوبەكەی بەو شێوە هاتووە، یعاقب من خالف احكام الفقرة (1) من هذه المادة بالحبس مدة لاتقل عن سنة ولا تزید على ثلاث سنوات اذا كان قریبا من الدرجة الاولى، واتا ئەگەر باب و دایك یان منداڵەكان بوون، ئەوانە حوكمیان كەمترە لەوانەی كە غەریبن زیاتر یان دەرەجەی قەرابەیان دوورترە، ئەوەیە مەوزوعەكە، دەرەجەی قەرابەی دوورتر ئەوانەیە: باپیرو داپیر و خوشك و برا ئەوە دەرەجەی دووەمە، دەرەجەی سێهەم: اعمام و عمات واخوال وخالات وابناء الاخ وبنات الاخ وابناء الاخت وبنات الاخت، دەرەجەی چوارەم: اولاد العم واولاد الخال واولاد الخالە، واتا ئەوانەی دەرەجەی دووەم وسێهەم و چوارەم ئەگەر هاتو ئەو تاوانەیان تەواو كرد حوكمەكانیان بەكوێرەی پرۆژەكە لیژنەی یاسایی و ئەوقاف تەئییدیان كردووە لەسێ ساڵ كەمتر نابێت و لەدە ساڵیش زیاتر نابێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئێستا لاتان رون بووەوە چۆنە، یەعنی عقوبەكە لیژنەكان موختەلیفن لەسەر ساڵەكان، كەلیژنەی مافی مرۆڤ دەڵێت ئەوەی دەرەجە یەكە ببێت بە دوو ساڵ هەتا پێنج ساڵ، دەرەجە یەك وەكو خۆی بمێنێتەوە، ئەوەی دەرەجە یەك نیە نووسراوە سێ ساڵ هەتا دە ساڵ، لیژنەی مافی مرۆڤ دەڵێت ببێتە دوو ساڵ هەتا

پێنج ساڵ، لیژنەی ئەوقافیش لەگەڵ لیژنەی یاسایش عەینی رەئیان هەیە، لیژنەی ژنانیش دەڵێن ئەوەی یەکەم لەیەك ساڵ با بکرێتە دوو ساڵ، سێ ساڵەکەیش بکرێتە پێنج ساڵ، کاك سعدالدین فەرموو.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەراستی ئەوەی کە دەیلێم رەئی خۆمە نەك رەئی لیژنە، لەسەر هەندێك لەبڕگەکانی ئەو مادەیە، لێرەدا لەم مادەیە، لەزەواج نوقتەیەك هەیە حەز دەکەم روونی بکەمەوە، زەواج باتیلە، فاسیدە، موکرەهە، لە قانونی ئەحوالی شەخصی ئەصلیەکە، لەوێندەرێ بە باتیل هاتووە، لێژنەی تەعدیلی سێ رەئی هەیە، باتیل، فاسید، مەوقوف، لێژنەی موعەدەل کە موشەریعی عێراقیە، یەعنی ئێستاکە باتیلی هەڵبژاردیە، ئەو لێژنەی تەعدیل مەوقوفی هەڵبژاردووە، لێرە پرسیارێك هەیە، پرسیارەکە ئەوەیە: ئایا ئێمە باس لەوەی دەکەین کە نابێ زەواج موکرە بێ بە هیچ شێوازێك، ئەوە مەوزوعێکی دیاری کراوە، بەس ئەگەر هاتوو (بعد الدخول) بوو، چونکە لێرە بەس باسی (قبل الدخول)ی کردیە، ئەگەر (بعد الدخول) بوو، هەتا ئەگەر زەواجەکە مەوقوفیش بێت ئایا شەرعیەتی پێ دەدرێ؟ ئەوە لێرە دەبێ ئەو خاڵە حەلی بۆ بکرێ، نوقتەی دووەم: مەوقوف راستە یەعنی کە گوتت مەوقوف یەعنی (عدم الساری) باشە کو مەوقوف دەبێت؟ ئەوە ئەگەر (بعد الدخول) بێ کو مەوقوف دەبێ؟ یەعنی لێرە موشەریع شەرعیەتی داوەتە زەواجەکەی ئەگەر مەوقوف بێ، یەعنی (تترتب علیه الاثار ام لا تترتب علیه اثار العقوبة) یەعنی ئەوە نوقتەکە دەبێ لێرە حەلی بۆ ببینینەوە، دووەم: وجوهی ئیکراهی دیاری نەکردووە، ئایا وجوهی ئیکراه چیە؟ ئەدی لە پاش ئیعلانی زەواج ، زەواجەکە ببوو و دخولەکەش ببوو چ ئیکراهێك لێرە قبول دەکرێ و قبولی ئەو نەوعە ئیکراهە هەیە؟ نوقتەکی تر هەیە جەنابی سەرۆك، لێرە کەلیمەی مەنع ، مەنع زۆر بە موتلەقی هاتووە، کە دەڵێ(لا یحق لاي من الاقارب او الاغیار منع من کان اهلاً للزواج) ، ئایا هەموو مەنعێك؟ نەسیحە و مەشوورەتیش داخیل دەبێ؟ ئەگەر مەقصەدێکی لادەدا و مەنعە یان نەسیحەت و مەشوورەت بوو ئایا مەنعەکە بە موتلەقی بێت یان بەس لێرە مەنعی تەعەسوفی مەقصودە؟ یەعنی ئەگەر لێرەش تەقییدی ئەو مەنعە بکرێ باشە کە مەنعی تەعەسووفی بێت، نەك مەنعێك بێت لە قازانجی ئافرەتەکە بێت، حەلێکی دیکە حەز دەکەم هەر لەناو ئەو ماددەیە بیبینینەوە باشە، لە زەواجی کەنەسی یەعنی مەسیحی نابێ لە بۆ موسڵمان، ئەگەر هاتو کچێك ویستی مێرد بە کوڕێك بکات، کوڕێکی موسڵمان ئایا کە ئەوان مەنعیان کرد ئەوە بە مەنع حیسابە یان نا؟ لەگەڵ رێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك ئارێز فەرموو.

بەڕێز ئارێز عبد الله احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مارەبڕین بە زۆر یاخود بە ئیکراه پێم وایە دوو لایەن ئەگرێتەوە، یەکێکیان کە ئەو کەسە گەورەیە و بە زۆر مارەی ئەبڕن، ئەوەی تریشی منداڵە لە خوار سنی یاساییە هێشتا نەگەیشتووتە تەمەنی یاسایی و ئەهلیەتی تەواو نەبووە ئەوەش مارەی ئەبڕن، هەردووکی بە ئیکراهە، من پێم وایە ئەوە تاوانێکی گەورەیە، تاوانە دژی کەسەکە خۆی کە بە زۆر مافەکانی لێ زەوت دەکەن و بەزۆر ئازادییەکانی لێ زەوت دەکەن و بە زۆر بەشووی دەدەن و یان بە زۆر مارەی ئەبڕن، لە لایەکی تریشی ئەوە تاوانێکە لە رووی کۆمەڵ، چونکە لە ئەنجامی ئەو جۆرە مارە بڕین و ئەو جۆرە مارە کردنانە چ لەوەی پێشی ئەوەی بە ئیکراه بێت هەندێك کاریگەری لەسەر کۆمەڵ دەبێت، کێشە و گیروگرفتی کۆمەڵایەتی و ئابووری و سیاسی و هەموو جۆر کێشەیەك رەنگە سەر هەڵبدات، لەبەر ئەوە ئەوە تاوانێکە بەرامبەر بە تاکەو تاوانێکە بەرامبەر بە کۆمەڵ، بۆیە من سەد دەرسەد تەئیدی دەرکردنی سزایەکە دەکەم بۆ رێگە گرتن لەو دیاردەیە و بە تایبەتی پشتیوانی لە لێژنەی داکۆکی کردن لە ئافرەتان دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

چرۆ خان فەرموو.

بەڕێز چرۆ علی حمە امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەللاهی منیش سەبارەت بە کچ یان کور بە زۆر مارە بڕینی بۆ بکرێ، ئەوە کێشەیەکە باری خێزان تێك ئەدات، باری کۆمەڵ تێك ئەدات بە گشتی، لەبەر ئەوە عقوبەکە هەتا توند بێ بەراستی من بە کەمی ئەزانم، تەئیدی پێشنیاری لێژنەی مافی ئافرەت دەکەم، ئەوە یەکەم، دووەمیش: بەراستی من لەگەڵ سجنەکەشدا پێم باشە غەرامەشی لەگەڵ بێ، نەك هەر سجنەکە بێت، غەرامەکە لە 15 ملیۆن کەمتر نەبێ و لە 30 ملیۆنیش زیاتر نەبێ، لەگەڵ سجنەکە، یەعنی غەرامەکەشی لێ بسێندرێ و لەگەڵ سجنیش بکرێ بەو پێشنیارەی کە لێژنەی ئافرەتان کردیان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك جەمال فەرموو.

بەڕێز جمال محمد قاسم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لێرە مەوزوعێك باس دەکەم بە حەقیقەت لێرە باس نەکراوە، بەڵام لەسەر بنەمای ئەوەی کە ئیکراه یەعنی کە بەزۆر ئافرەتێك ئەدەن بە شوو لەناو چ تابعێکدایە؟ عادەتەن لەناو کەسوکاردایە یان کوری مامە و یان کچی پوورە و یان کوڕی خاڵە، یەعنی ئەوەی من تێبینیم کردبێ و دیراسەم هەبێ تەبیعی حەز دەکەم برادەران بزانن من تەفسیری قورئانم بە حەقیقەت چەند جارێك زۆر بە موفەسەڵی و بە وردی

خوێندووتەوە، ئەگەر سەیری بکەی ئەزانی قورئان مەنبەعی حەزارەتە، مەنبەعی تێکۆشانە، سەرچاوەی سەرکەوتن، هەرچی تۆ تەسەوری دەکەی لە ژیاندا کە ئەبێ، ئەتوانرێ لەناو قورئاندا بدۆزرێتەوە، چونکە بە حەقیقەت لە تەجاروبی شعوب و لە هەموو شتێکی تێدایە، بەڵام مەوزوعێکی گرنگ هەیە ئێستا خوبەراو و خەڵکی پسپۆر و زانایان و ئەوانەی کە شارەزاییان هەیە لە باری دروست کردنی خێزان و ئەوانە، مەوزوعێك هەیە مەسەلەی مارە کردنی خزم ، ئێستا لە دەرەوە و لە کۆمەڵگای مەدەنی خەڵکێك ئەگەر ئامۆزا بێنێ یان پوورزا بێنێ زۆر قەدەغەیە لەبەر چی؟ لەبەر ئەوەی سەبەبێکی تەندروستی زۆر گەورەیە، عادەتەن ئەو کەسانەی کە خزمی خۆیان دێنن و بە زۆر ئەیاندەنێ ئەنجامی منداڵەکان خەلەلیان هەیە یان کوێرن، یەعنی زۆرینەیان مەشاکیلی سیحیان هەیە، لەبەر ئەوە قەدەغە کراوە کە خەڵك خزمی خۆی بێنێ، لێرە ئەگەر جێگەیەك بۆ ئەو بابەتە بکرێتەوە، گۆڕینێك لەم بابەتە بێت بۆ داهاتووی خەڵکی کوردستان، بەرەئی من شتێکی باشە، ئەوە لە لایەك لە لایەکی تریش بە حەقیقەت لێژنەی ئافرەتان مەوزوعێکیان ورووژاند ئەویش مارە کردنی منداڵ، منداڵ کەی مارە ئەکرێ خۆ 7ساڵ و 8 ساڵ مارە ناکرێ، ئێوە دەنگتان دا بۆ 16 ساڵ ، مەعنای ئەوەیە لەوێ ڕێگەتان کردەوە و موافیق بوون لەسەر ئەوەی 16 ساڵ مارە بکرێ، ئێستا کە ئەڵێین نابێ منداڵ مارە بکرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك بەڵێن فەرموو.

بەڕێز حمد عبدالله محمود(بەڵێن):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە فەقەرەی یەکەم دیارە مارەبڕینی بە زۆر بە تاوان لە قەڵەم درایە، سەرەرای پشتگیریم بۆ قسەکانی مامۆستا سعد الدین لە مەسەلەی مەوقوف و باتیلەکە دەبێ یەکلا بکرێتەوە بەراستی، بەڵام لە فەقەری سێ کە تاوان بکات دەرەجە یەك بێت یان دوو بێت یان سێ بێت یان چوار بێت، تاوانە ئیتر ئەنجامیداوە، بۆ لەوێ تەسنیفمان کردووە؟ ئەگەر باوك تاوانێك بەرامبەر کوڕەکەی یان کچەکەی بکات یان مامی کچەکە یان کوڕەکە هەر تاوانێك بکات ئەوە تاوان نیە؟ ئێمە لە فەقەری یەکەم مەبدەئەکەمان وتمان تاوانە ئەوە نابێت بکرێت، بۆ لە حوکم دانەکە و سزا دانەکە تەصنیفی دەکرێت؟ لەبەر ئەوە بەرای من یەك حوکم هەبێ لەسەریان و حوکمەکەی قورس بێت و پێویست ناکات تەصنیفی بکەین دەرەجەی یەك و دوو و سێ و چوار، ئەوەی تاوانە، تاوانە، جا بابی بیکات، برای بیکات، کورە مام بیکات، پلك زا بیکات، هەر نازانم کێ بیکات، ئەوەی تریشیان سەبارەت بە رای من کە ئێمە لەو قانونە 16 ساڵیمان کردۆتە تەمەنی بە مێردان و ژن هێنان داڕشتووە حەق نیە لە خوار ئەوە و ئەوانە ئیتر مارە بڕین چ کوڕ بێت چ کچ بێت بکرێت، ئەویش وەکو تاوانێك حیساب دەکرێ، بەڵام پێم وا نیە عقوبەکەی دەبێ وەکو ئەوەی کە لێرە هاتووە فەرقی هەبێت، ئەویش یەکێکە لە تاوانەکان، مادەم ئێمە دامانناوە لە 16 کەمتر هەقی مارە بڕین و ژن هێنانی نیە، لازمە عقوبەشی لێرە دیاری بکرێ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك مەلا ئەنوەر فەرموو.

بەڕێز ملا انور محمد غفور:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەبیعی فەلسەفەی زەواج بریتیە لە مەوەدە و رەحمە و خۆشەویستی، هەر وەکو لە ئایەت باس کراوە: (وجعلنا بینکم مودةو رحمة ان في ذلك لاية لقوم يتفكرون) ، ئەو کەسانەی کە ئەتوانن زیاتر بیر لەو مەجالە بکەنەوە و تێیبگەن دەبێ بە فکرەوە بێت نەك بە شتێکی تر ، حەتمەن ئەگەر شتێك بوو بە ئیکراه و بە زۆر ئەو فەلسەفەیە نایەتە جێ لە زەواج، یەعنی مەوەدە و رەحمە دروست نابێت بە زۆری، یەعنی شتێك نیە وا بکات ئینسان لە عەتف و لە سۆزەوە بە زۆری بێ، ئەوەی کە ئێمە ئەزانین و هەمووومان وەکو هەست پێکردنێك وایە زۆر دوورە لە شەریعەت و خوا کە ئەگەر کچە بە تایبەتی ئافرەت کە ئەگەر بە زۆر بەشوو بدرێ و چەندەها ئەحادیسمان هەیە لەسەر ئەوە کە ئافرەت بە زۆری بەشوو دراوە، هاتووتە لای پێغەمبەری خوا (د.خ) پێغەمبەر (د.خ) فەسخی نیکاحەکەی کردووە و فەرموویەتی بە خۆت ئەو کەسە هەڵبژێرە کە حەز دەکەی شووی پێبکەی نەك ئەوەی کە باوکت ویستوویەتی، وەکو ئەو کچەی کە ناوی خەنسا بوو دوو داخوازی دیکەی هاتبوو یەکێکیان ناوی ئەبو نوبابە بوو و یەکێکیان عەشیرەتی خۆی بوو و گوتی من حەز دەکەم ئەوەی کە ئەبو نوبابە هاتووە شووی بەوی بکەم، بەڵام باوکم بە زۆر و زۆریم لێ دەکات مێرد بەوەی کە لە عەشیرەتی خۆمەو خزمی خۆم بکەم، فەرمووی ئەوەی هەڵبژێرە کە تۆ حەزت لێیە نەك ئەوەی باوکت، ئەو حەدیسانە زۆرن کە ئەوە زۆر دوورە لە شەریعەتی ئیسلام، لەبەر ئەوە ئێمە دەبێ هەموو مامۆستایانی ئایینی بە دەرەجە یەك بەراستی هۆشیار کردنەوەیەکی تەواو بدەین لەناو کۆمەڵگای خۆمان کە ئەو جۆرە حاڵەتانە هەنە و بووینە و الحمدلله کە ئێستا کەمتر بووە، بەڵکو هەر نەمێنێ، جا ئێستا ئەگەر بێت و ئافرەتێك خۆی بالیغە بێت و گەیشتبێتە 18 ساڵی و ئەوانە باوك بۆ نەبێ، ئەدی ئەوانەی هەر بە هیچ شێوەیەك ئێستا نوزوجی نەبووە، منداڵە، چۆن ئەکرێ کە ئیرادەی زەواجی نیە و مارە بکرێ و بەیانی ببێتە عەرقەلە و کێشە لەناو کۆمەڵگادا شتی وا رووی داوە، لەبەر ئەوە، ئەوە پێچەوانەی شەرعە بە دەرەجەی یەکەم و ئەو جۆرە حاڵەتانەی کە ئێستا هەن زۆر جاران کە ئافرەتێك ئەدەن بە پیاوێك بۆ سوڵح و ئەیکەن بە بەدەل خوێن و ئەیکەن بە شتێکی تر کە ئەوە نە لە دین و نە لە ژین جێی نابێتەوە، لە فەلسەفەی ژیان زۆر زۆر دوورە، یان کەسێك دەسەڵاتدارە ئەچێ بە زۆر ئیغتیسابی ئافرەتێك دەکات و ئەیهێنێ، لەوانەیە کەسێك مامۆستایەك ئیحتیمالە وەکو پێویست شارەزا نەبێت، بێت و بچێت ئەوەش مارە بکات، کە ئەوانە بەراستی هەمووی پێچەوانەی ئەو ئیسلامە پیرۆزەیە و هەروەها پێچەوانەی فەلسەفەی زەواجە، بە نیسبەت عقوبەکانیش من پێم چاکە عقوبەی ماددیشی لەگەڵدا بێت، باسەکە لە باسی حەبس نەبێت و ئەو حەبسەش بەو شێوازە بکرێت و رەئیم وایە کە یەك شێواز بێت و لەگەڵ غەرامەی ماددی ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

سارا خان فەرموو.

بەڕێز سارا خضر پێروت:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

پێم باشە پێش پێشنیارەكان هەندێك ڕوونكردنەوە لەسەر ئەو حاڵەتانە بدەم، ئێمە دیارە لە 2005 ەوە پەرلەمانی كوردستان جەخت لەسەر ئەو مەسەلەی قەدەغەكردنی مارەبڕینی كچی منداڵ دەكات كە ئەوە جێگای دەست خۆشیە، كاتێ خۆی 60 ئەندام پەرلەمان ئیمزایان كرد و كردمانە پرۆژە، ئەوەبوو سەرۆكایەتی پەرلەمان وتی با لە یاسای باری كەسی موعالەجە بكرێ، ئێستا كاتیەتی كە ئەو مەسەلەیە چارەسەر بكرێ، هەندێ كەس دەڵێن ئەو دابو نەریتە كەم بوویتەوە و كەی ئەوە باوی ماوە، زۆر جار گوێبیستی ئەو حاڵەتانە دەبین، بەڵام من بۆ دڵنیاییتان دەڵێم ئەو دیاردەیە ئەگەر لە فرە ژنی زیاتر نەبێ كەمتر نیە لە ناو كۆمەڵگای ئێمە، بۆ ئەوە نموونەمان هەیە، ئێمە لەناو خۆمان ئامار زۆر كراوە بە تایبەتی لە بیتوێن و پشدەر، سەنتەری ڕووناكبیری و ڕاگەیاندن ئاماری كردووە، وەزارەتی مافی مرۆڤ ئاماری كردووە، ئێمە وەكو پەرلەمان عەینی شت بەدواداچوونمان كردووە لە خوێندنگاكان و لە شوێنەكان و لەو ناوچانە، هەر بۆ بەرچاوڕوونی ئەو ئامارانەی كە كراوە، لە كۆی ئامارەكان 5218 حاڵەت بەس لە بیتوێن وپشدەر هەیە، كە دڵنیام لە ناوچە دوورەكانی تری كوردستانیش هەیە، بەڵام لەوانەیە ئامارەكان نەكرابن و بەدواداچوون نەكرابێ، سەبارەت بە ئامار لێرە قسە لەسەر ئەوە كرا كە باسی هەندێ ئامار دەكرێ و بۆ ئەوەی دڵنیابوونیش كە ئەو ئامارانەی من باسی دەكەم ڕاستەقینەیە، ئەوە ناوی كچەكان بە وازیحی نووسراوە و ساڵی لە دایك بوونیان و لەگەڵ هەتا ئەوەی كە هەندێكیان كە خوێندكاری خوێندنگاكانن، پۆلی خوێندنەكەشیان نووسراوە، یەعنی ئەوەندە بە وردی ئەو ئامارانە ئەنجام دراون، هەتا لەگەڵ وەزیری پەروەردە باسم كرد كە هاتە ناوچەكەمان كە ژمارەیەكی زۆری قوتابی و خوێندكار لە قۆناغی بنەڕەتی و ئامادەیی كە ئەو حاڵەتەیان هەیەو چارەنووسیان بەستراوەتەوە بە كەسێكەوە لە تەمەنی پێنج و شەش ساڵی تا 10 ساڵی، بڕوا بكەن جارێ وا هەیە لەسەر بێشكە بێ ئەوەی یان هەتا پێش لە دایك بوون، یەعنی لەوانەیە باوەڕ نەكەن كە پێی دەڵێن بنەتۆ، بە هەر حاڵ من دڵنیام ئەو حاڵەتە بەرەو كەمی دەڕوات، بەڵام بەرێز سەرۆكی پەرلەمان، ئەو كێشەیە دوو ڕووی هەیە، یەكێكیان ئەوانەی كە لەمەودوا ئەو یاسایەی ئێستا كە لەبەر دەستە، بەشوودانی بەزۆر بكرێ ئەوە بەشێكی چارەسەر دەكات لە داهاتوو، سزایەكەش تەنها هەر دیاری بكرێ كە بۆهەموو ئەوانە بێت، بۆ ئەو مەلایەی كە مارەی دەكات لە دەرەوەی دادگا، ئەوە لە مارەبڕینی دەرەوەی دادگا تەئكیدی لێ دەكەینەوە، پێشنیارەكە لە لای لێژنەی ژنان هەیە، ڕووەكەی تریان ئەو حاڵەتەیە كە ئێستا ئەو كچانەی كە چارەنووسیان بەستراوەتەوە چی بكەن؟ ئایا دەكرێ لەو یاسایەدا؟ ئەگەر لەو یاسایەدا ئەوە ناكرێ دەبێ پەرلەمانی كوردستان بڕیارێك دەربكات بەراستی بۆ هەڵوەشاندنەوەی ئەو مارە بڕینانە جا نازانم بە چ شێوەیەك دادەڕێژرێتەوە ئەو بڕیارە، كە ئازاد بكرێن

ئەو کچانە، پێویستیان بە ئازاد کردن هەیە، سەبارەت بە پێشنیارەکانیش لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ژنان خوێندیەوە، بەڵام سەرەرای ئەوە پشتیوانی لە رایەکەی کاک بەڵێن و چرۆ خانیش دەکەم ئەگەر غەرامەشی لەسەر بێ باشترە و سزایەکە توندتر بێ، زۆر سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک سالم فەرمووو.

بەڕێز سالم محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

(یعتبر عقد الزواج بالاکراه موقوفاً)، دیارتان نەکردیە، ئەز بە رەئیا من بیێتە (موقوفاً علی من اکره علی الزواج)نوقتەکی دی کاک مەلا سعد الدین گوتی ، (بعد الدخول) نەکردیا راست دەبێژیت، بێژی لڤێری ئەوە لابیەین (موقوفاً اذا لم یتم الدخول)لابردریێت، دەبێ شامل بێت و هەردوو حاڵەت بگریێت، چونکە (اذا لم یتم الدخول) بەحسی وی حالەتێ کردیا لە ئەصڵی قانون وتی (یعتبر العقد باطلاً) لێرە ئێمە بێژین مەوقوفەن، بلا هەردوو حالەتا شامل کات، (بعد الدخول و قبل الدخول)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سۆزان خان فەرمووو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەم ماددەیەدا ئەبینم تۆزێك كۆكردنەوەی دوو حاڵەتە، حاڵەتی یەکەم بە ئیکراه زەغت بکەی لە یەکێك و بە زۆر بیدەی بە شوو، یاخود، ئێمە هەر باسی ژن ناکەین، چونکە کوڕیش هەیە کە ئارەزووی ئەوەی هەیە یەکێکی تر بێنێ و بە زۆر یەکێکی خزمی خۆی بۆ مارە ئەکەن، ئەو حاڵەتەش هەیە، لێرەدا بەشێکی ئیکراهە ئەوەیە کە ئیکراهی دەکات بۆ زەواج، بەڵام لە شەتری ئەخیردا نووسراوە کە (لا یحق لای من الاقارب او الاغیار منع من کان اهلاً للزواج) کەواتە دوو حاڵەت لێرەدا لە عەینی ماددەدا ئەیەوێ چارەسەری بکات یاخود باسی بکات، یەکێکیان بە زۆر بیدات بە شوو و ئەوەی تریان مەنعی بکات شوو بکات بەو کەسەی کە دڵخوازێتی، یاخود ئەوەی کە رەزامەندێتی لەسەری ، من پێم باشە ئەو دوو حاڵەتە جیا بکرێتەوە و ئەلف و بای بۆ بکرێ، چونکە دوو حاڵەتی زۆر جیاوازە، ئەوە ئیقتیراحی یەکەمی منە، ئیقتراحی دووەمی من ئەوەیە: (ویعتبر عقد الزواج موقوفاً اذا لم یتم الدخول بعد زوال الاکراه) باشە ئەدی ئەگەر(اذا تم الدخول مع الاکراه) ئەوە چۆن چارەسەر دەکرێ؟ ئیکراه کراوە و هیچ چارەسەرێکی نیە و ناشتوانێ هیچ شتێك بکات و (دخل بها) ئەدی چ بکەین دوای ئەوە؟ حاڵەتی سێیەم: من تێناگەم یەعنی بۆ ئەو تاوانە ئەنجامدراوانەی نێوان کەسوکارەکان و دەرەجاتەکاندا جیاکراوەتەوە، تاوان هەر کەسێك بیکات دەرەجە یەك بێت یان دەرەجە دە بێت، کە ئەو حەقەی دا بەخۆی کە ئەو تاوانە بکات مەفروزە یەك عقوبەی هەبێت و ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

هەر بۆ روونکردنەوەیەك، ئینسان ئەگەر دخولی لەسەر کرا بە ئیکراه لە ماددەی 40 لە ئەصڵی قانونەکە عیلاج کراوە، تەلەبی تەفریق لە حاڵەتێکدا لە چوارەم دەڵێ: اذا کان الزواج قد جری خارج المحکمة عن طریق الاکراه و تم الدخول، یەعنی ژنەکە دەبێتە ژنی، بەڵام بۆی هەیە داوای تەفریق بکات، کاك زرار فەرموو.

بەڕێز زرار طاهر امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەراستی ئەو دیاردەی گەورە بە بچووك، یان بچووك بە گەورە، هەر چەندە سارا خان ئاماژەی پێدا، ئێستا وردە وردە بەرەو کەمی دەڕوات و ئەو ژمارەی ئەویش گوتی ئەو ژمارەیە لە 100٪ راستە، بەڵام لە کۆندا ئەو شتانە کراوە، ئێستا زۆر زۆر بەرەو کەم بوونەوە بووە، بەڵام من لێرە پرسیارێك ئاراستەی هەموو ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکان دەکەم و هەموو ئەوانەی کە ئێستا گوێیان لێمانە، ئایا کەس رازیە گەورە بە بچووك بدرێ یان بچووك بە گەورە بدرێ؟ دڵنیام کەس رازی نیە، ئەی باشە بۆ چی لەسەر دانانی غەرامەکان یان عقوبەکان جیاوازی هەبێ؟ من پێم باشە چەند زیاد بکرێ باشە، ئێمە لە یاسای باری کەسێتیدا ئاماژەمان بەوە کرد دوای ئەوەی تەمەنی 16 ساڵ نەبێ ناتوانێ بە شوو بدرێ، ئەی باشە بۆچی لێرە جارێکی تر باسی ئەوە بکرێ گەورە بە بچووك بدرێ یان بچووك بە گەورە بدرێ حەبسەکەی دوو ساڵ نەبێ، سێ بێ، یان سێ ساڵ نەبێ، دوو بێ؟ بەراستی من لەگەڵ ئەوەدام چەند زیاد بکرێ ئەوەندە باشە، شتێکتاان بۆ دەگێڕمەوە: ئێمە لە یاسای باری کەسێتیدا لە دانیشتنی رابووردوو ئاماژەمان بەوە کردووە ئەوەی تەمەنی 16 ساڵ نەبێ ناتوانێ مارەی ببڕدرێ، ئەی باشە منداڵێك لەسەر بێشکە مارەی ببڕن، سزاکەی چەند زۆر بێ جێگای خۆی نیە؟ دەڵێ جارێکیان لە دایکێکیان پرسی، دایکێك بە منداڵەکانی خۆی گوت و وتی وەسیەتێکتان بۆ دەکەم لەبەر ئەوەی من بە سەیارە تێك دەچم، توخوا ئەگەر بردتانم بۆ سەر قەبران بە دار جەنازە بمبەن و بە سەیارە مەمبەن، وتیان دایە گیان جا خۆ تۆ کە مردی تێکچوون کوا ماوە؟ دەڵێ ئەوەندە بە رشانەوە ترساوم دەترسێم بە مردوویش بڕشێمەوە، بەڵام ئێمە ئەوەندە لە دانی گەورە بە بچووك و بچووك بە گەورە دەترسێین، بۆیە لە دوای دەرکردنی ئەو یاسایەش باس لە گەورە بە بچووك و بچووك بە گەورە دەکەین، خۆی لە راستیدا حەقە غەرامەیەك و عقوبەیەك دابنرێ کە کەس نەوێرێ بە لایەوە بچێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە دووەم ئەندامی بەڕێزە کە ئاماژە بەوە دەکات، ئێمە یاسایەکمان داناو دەنگمان بۆدا فەقەت، بۆ ئەوەی کە لە 16 ساڵ کەمتر نەبێت، ئەوە لە مەحکەمەیە، قازیە، بەڵام ئەوەی کە ئێوە باسی دەکەن لە دەرەوەی مەحکەمەیە و مەلایە کە دەبێ سنوورێك بۆ ئەوانیش دابنێ، ئێمە قانون لە دوائیری دەوڵەت جێبەجێ دەکرێ، بەڵام لە دەرەوەی دەوائیری دەوڵەت لە ناحیەی شەرعی مەلا، بۆی هەیە مارەی ببڕێت، ئەگەر بێت

و ئەو قانونەو ئەو سزایە دانەنێن، ڕەنگە مەلایەکە بەردەوام بێت لەسەر ئیشی خۆی، بۆیە ئەو سزایە، بۆ ئەو کەسانەیە کە لە دەرەوەی مەحکەمە ئەو کارە دەکەن، کاك باپیر کامەلا فەرموو.

بەڕێز باپیر کاملا سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دەربارەی ئەو دیاردەی کە باسی مارە کردنی کرد، بنەتۆ و گەورە بە بچووك و بچووك بە گەورەو ئەوانە دیارە بووە، ئێستا دیاردەکە کەم بوویتەوە بەرادەیەکی زۆر ئەو ئامارەی سارا خانیش باسی کرد هی پێشترە، بە تایبەتی لە 2000 بەرەو سەر کەم بوویتەوە هەتا وای لێ هاتووە زۆر لەو کەسانەی کە کچی بچووکیان لێ مارە کراوە بۆ خۆیان و بە ئارەزووی خۆیان لە گوندەکانیشدا من ئاماریشم هەیە و بەناویش لە لامە کە خۆیان دەچن داوای ئەوە دەکەن کە ئازادیان بکەن، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا من تەئیدی پرۆژەکە دەکەم، ئەوەی کە لێژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان ئیزافەی کردووە بۆ ئەوەی کە دووبارە نەبێتەوە و ڕێگەی لێ بگیرێ بۆ تەئکید کردن من تەئیدی دەکەم، ئەو سەرنجەی کاك سعدالدین باسی کرد من لەگەڵیدام کە ئەوە نەك هەر بەس مەوقوف بێت، بەڵکو باتیڵ بێت، بۆ ئەوەی کە نەك ببێتە ئەمرێکی واقیع کە هەر یەکێك بە تۆبزی ئەوە دەکرێ کە دەکەوێتە ناو ئەمرێ واقیع و دوایی بە سوڵحی عەشائیری پێك دێن، ڕاستە ئەوەی کە باس دەکرێ کە دوو کەس کێشەیەك یان ناخۆشیەکیان دەبێت بە تایبەتی ئافرەتێك بە تۆبزی یان بە ناخۆشی بێت دەروات لەگەڵ یەکێکی تر و دوو کچی بچووکی لەجیاتی ئەدەنێ، هەرچەندە ئەوە ماوە، بەڵام بەشێوەیەکی زۆر کەمە و ئەو فەقەرەیەی کە زیادیان کردووە لێژنەی داکۆکی مافی ئافرەت دووبارە من تەئکیدی لێ دەکەمەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

صبریە خان فەرموو.

بەڕێز صبریە غفار امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەڕاستیدا یەعنی تەندروستی گرێبەستی هاوسەرێتی مەرەجی سەرەکی بریتیە لە ڕەزامەندی جا شتێکی حەسم و فسە هەڵنگرە، ریوایەی فەرموودەی پێغەمبەر(د.خ): ژنێك دێتە لای دەڵێ: ئەی پێغەمبەری خوا، باوکم مارەی کردووم لە کوری مامم بە ئیکراهی خۆم، ئەفەرمووێ دەتوانی هەڵیبوەشێنیەوە و دوایی ئافرەتەکە دەڵێ ڕەزامەندیم هەیە، بەڵام بۆیە ئەوەم تەرح کرد بۆ ئەوەی ژنان بزانن (وان لیس للاباء من الامر شيء)، یەعنی بۆیان نیە باوك و کەسوکار هیچ شتێك بە ئیکراه بە کچەکانی بکات، ئەوە فەرموودەیەکی صەحیحە دەربارەی (رضا) لە مەسەلەی عەقدی زەواجدا، بەراستی لەم گرێبەستە مەوقوفە و ئەم مەوقوفە (رضا) حوزوزری نیە لە ئەساسی مەسەلەکە و ئیرادەی ئینسان حوزوری نیە تیایدا و دخولیش نەبووە، ئێمە ڕاستە خیلافاتی زۆر هەبووە لەسەری، بەڵام چ ئیشکالێکمان هەیە بیکەینە

عەقدێکی باتیل، هەر کاتێك ڕەزامەندی بوو بە عەقدێکی صحیح تەرتیبی بۆ بکرێ، من لەگەڵ ئەوەم بەراستی وەکو عەقدێکی باتیل موعامەلەی لەگەڵ بکرێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك طلعت فەرموو.

بەڕێز طلعت خضر سيف الدين:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەراستی قسەکانی من صبریە خان کردی ئیتر منیش ڕەئیم وایە، هەڵبوەشێتەوە و دوایی عەقدێکی سەر لەنوێ بکرێتەوە، چونکە ئەو مەوقوفە ماوەدانە بۆ خزم و کەس و کارەکانی بۆ ئەوەی ئیقناع بە ژنەکە بێنن، ئەویش ئەگەر لە شەرمی خۆی و ئەو بابەتانە و لەبەر ئەوە لەگەڵ ئەو باتیلەمە، لەگەڵ ڕێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عوسمان احمد فەرموو.

بەڕێز عثمان احمد حمد امين:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ڕۆژی یەکەم لە باسی موناقەشەی ئەو پرۆژە یاساییەی باری کەسی کرا، هەموو ئەندامانی پەرلەمان لە سەرەتای قسەکانیان دەیانگوت ئێمە هەمووومان موسڵمانین و شتێك نالێین و ناکەین پێچەوانەی قورئان و سونەتی پێغەمبەری پێشەوا بێت (د.خ)، بەراستی ئەوە جێگەی دڵخۆشی بوو، دەست خۆشی و ئافەرینیش بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان کە پرۆژە یاسایەکەی نارد، یان پێش ئەوەی پرۆژە یاسایەکەی بنێرێتەوە بۆ پەرلەمان، لێژنەیەکی فیقهی لە زانایان و خوبەرا و شارەزایان دیاری کرد، تا بە دەقیقی مودارەسەی بکەن و شتێك پێچەوانەی قورئان و سوننەت و شەریعەتی پیرۆزی ئیسلام بێت نەنێردرێ بۆ پەرلەمان، ئەوەش جێگای دەستخۆشی لێ کردنە، قورئانی پیرۆز هەر سەرەتا لە سورەتی بەقەرەدا دەفەرمووێ: (بسم الله الرحمان الرحيم: الم ذلك الكتاب لا ريب فيه هدى للمتقين) ئەو قورئانە کە کە کەلامی خوایە گومانی تێدا نیە، ئەصڵەن وەختی موناقەشە لەهەر ئەحکامێك دەکەین، ئەگەر لە 1٪ گومانت هەبێ لەسەر ڕاستێتی ئەو قورئانەی هەبێ (والعياذ بالله) لە دائیرەی ئیسلام دەچێتە دەرێ، سوپاس بۆ خوای گەورە و ئومێد دەکەم کەس بە خەیالی دڵی تێنەپەرێ کە هەر شتێك ئیقرار دەکرێ لەو پەرلەمانە پێچەوانەی قورئان و سوننەتی پێغەمبەری پێشەوا بێت (د.خ) ، قورئان دەفەرمووی (وما ارسلناك الا رحمة للعالمين) تۆمان نەناردووە ئەی موحەمەدی پێشەوا ئیلا بۆ ڕەحمەت و بەرەکەت بۆ تەواوی عالەمین، لەو قانونەداو لە فەقەرانەدا کە باسی مەوقوف و باتیل دەکرێ، برادەران پێویستە شارەزا بن لە فیقهی ئیسلامیدا کە ئەوەی خۆی بە موسڵمان بزانێ دەبێ شانازی بکات کە ئەو فەقیهە گەورانەی ئیسلام و ئەو موجتەهیدە گەورانەی ئیسلام ڕەزاو ڕەحمەتی خوایان لێ بێ گۆڕیان پڕ نوور بێ، سەدان ساڵ پێش ئێستا ئەوەی کە دایان ناوە پێشکەوتووترین قانونی ئەو سەردەمە هەر ئەوان دایاناوە و وتوویانە، بۆیە جێی شانازیە بۆ

ئیمانداران ئەوان شەو و رۆژ و بەیانیان و ئێواران بڵێن (رضیت بالله ربآ و بالاسلام دینآ و بمحمد نبیآ و رسولآ و بالقرآن حکمآ و امامآ) ، ئاخر ئەگەر تۆ بڵێی ئەو فەقیهانە خوێندویانەتەوە (موقوف قبل الدخول او بعد الدخول) بێ، مەسەلەی عەقدی زەواج ئەگەر مەوقوف نەبێ جارێ (قبل الدخول) یان (بعد الدخول) جارێ ئافرەت ئیکراهی لەسەر کرابێ یان نەکرابێ، ئیسلامی پیرۆز رێگەی داوە بە ئافرەت، ئەوە حەدیسەکەی پێغەمبەری خوایە کە صبری خان خوێندییەوە کە بۆی هەیە ئەو ئافرەتە رازی نەبێ بەو عەقدی نیکاحە و بچێتە لای قازی شەرعی داوای فەسخی نیکاحی بکات، چەند عەزیمە ئەو ئیسلامە، (نعم الدین الاسلام) بەراستی، ئەگەر باتیل بێ ئەو عەقدە (قبل الدخول وبعد الدخول) ئەگەر ئەو عەقدە (قبل الدخول) باتیل بێ، سێ شتی زۆر خراپی لە واقیع دەبێ کە دژی ئافرەت و مرۆڤ بوونی ئافرەتە، یەکەم: ئەو دخولە دەبێتە زینا (والعیاذ بالله)، دووەم: ئەو حەملەی کە دەبێ دەبێتە (ولد الزنا والعیاد بالله) وە هیچ حقوقێکیشی ناکەوێت، بۆیە ئەگەر مەوقوف بێت، (قبل الدخول) یان (بعد الدخول) ئەو ئافرەتە بۆی هەیە بچێتە لای قازی و بە پێی شەرع و حاکم دادگا داوای فەسخی نیکاحی خۆی بکات، مەسەلەی کچی بچووکیش لە ساڵی 1993 کە خەتیب بووم لە قەڵادزێ سارا خان زۆر باش ئەوە دەزانێت، کۆمەڵەی فەرمان بە چاکەو بەرگری لە خراپە بۆ خۆم بەپرسی یەکەمی بووم داوام لە ئیتیحادی عولەمای کوردستان کرد کە ئەو مەسەلانە قسەی جدیان لەسەر کراو نامەیەکیشم بۆ مەرحومی مەلا عبدالکریمی مودەریس نووسی کە رەئیسی عولەمای عیراق بوو و گەورە عالم بوو لە ئاستی عالەمی ئیسلامی نووسینێکی جدی لەو بارەیەوە بنێرێت بە تایبەت بۆ پشدەر و بیتوێن، ئەو مەوزوعانە جێی خۆیەتی باس بکرێت بە وردی، بەڕاستی موستەڵەحەکان موستەڵەحی فکرین، ئەو مامۆستا بەرز و بەڕێزانە و ئەو لیژنەی فقهیەی کە بە پێی تەوسیەی جەنابی سەرۆکی حکومەت تەوسیە کرابوون، مامۆستا زەڵمی کە هەم یاساناس و عالمێکی زۆر گەورەیە، بەڵام موجتەهید نیە تەبعەن، کۆمەڵێك عالم و یاساناس و نوێنەری ئافرەتانیش لەوێ وجودیان هەبووە، ئەو موستەڵەحانە زۆر گرنگن، لەبەر ئەوە مەوقوف وەکو لیژنەی ئافرەتان گوتیان باتڵ بێت، لەڕاستی ئەوە شتێکە زۆر موخالفە، ئەسڵەن موخالفە لەگەڵ حقوقی ئافرەتان، مەسەلەی عقوبەکەش غەرامەش بێت و حەبسیش بێت، تکایە ئەو حەبس کردنانە دوو ساڵ و سێ ساڵ و چوار ساڵ ئەوانە شتی زۆر خراپی تری لە واقع دەبێت، سەرکەوتوو بن (والسلام علیکم).

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

خۆی لیژنەی ئافرەتان نەیان گوتووە باتڵ بێت، ئەوە صبریە خان باسی ئەوەی کردو، فەرمووو.

بەڕێز صبریە غفار أمین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە ئەو شتە لەلامان وازحە، عەقدی باتڵ ئەگەر دخول بێت، فعلەن یەعنی ئاسەوارەکانی خراپە، بەڵام ئێمە دەڵێین ئەو عەقدە مادام ریزای تیا نیە و شەرتی ئەساسی عەقدی زەواجە، ئیرادەی ئینسانەکە دەبێ

حزوری بێت، ئەم عەقدە با باتڵ بێت، ئیشی پێ نەکرێت، ئەگەر بوو ئێمە لەگەڵ ئەوەین (قبل الدخول)، ئەگەر نا هەمووی لەگەڵ عەقدی مەوقوف داین، ئەوە ئاسەوارەکانی هەمووی وازحە لەلامان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک عادل فەرموو.

بەڕێز عادل محمد أمین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵلا من حەزدەکەم تەوزیحێك بدەم بەر لەوەی رەئیەکەم بدەم، ئەوە سی ساڵە ئەو ماددەیە هەیە پێم وایە ئیشی پێ نەکراوە، سۆزان خان ئاماژەی بەوە دا ئێمە لێرە ئەگەر تەماشای ماددەکە بکەین دەتوانین بڵێین ئەوە ماددەیەکی جەزائیە، ئەو حاڵەتە دوو فعلی بە جەریمە داناوە، مەنع کردن لە زەواج ئەگەر کوڕ بێت یان کچ ئیکراه لە زەواجە، یەعنی دوو رەد فعلە بە جەریمە داندراوە، سەبارەت بە مەوقوفەکە قسەی زۆری لێوە کرا، ئێمە هەموومان دەزانین هەروەك ئەوەی لە تەعریفەکەش باسمان کرد یەکێك لە ئەرکانەکانی عەقد دەبێ ڕەزامەندی هەبێت، مادام (قبل الدخول)ە من پێم باشە باتڵ بێت هیچ ئاسەوارێکی نیە هێشتا نەیگواستووەتەوە و مەشاکلی نەبووە، بەڵام دوای (بعد الدخول) مەوزوعێکی ترە کە پێم وایە لە تەفریق باس کراوە لە ماددەی 40 ، من رەئیم ئەوەیە کە بە باتڵ بێت لە دخولەکە، سەبارەت بەوەی لە بڕگەی ئەخیر لە ئەسڵی یاساکە نەهاتووە، ئێمە وەکو خۆمان دەزانین ئیختساسی مەحکەمەی ئەحوالی شەخسی سەبارەت بەوەی ئەگەر یەکێك مەنع بکرێت یان ئیکراه بکرێت ئیختساسی مەحکەمەی ئەحوالی شەخسیە، مەحکەمەی ئەحوالی شەخسی ئەو جۆرە دەعوایانە دەبینێت، دواتر ئەم جۆرە دەعوایانە ئیعتماد دەکاتە سەر ئەوەی کە کەسێك هەبێت تەحریکی بکات، وەکو گوتم ئەم ماددەیە 30 ساڵە هاتووەو کەس بەکاری نەهێناوە، نە ژنێك نە کوڕێك، دەیان کوڕ، دەیان کچ ئامۆزایەکی نەهێڵاوە شوو بکات، دەیان کوڕ هەیە بەزۆر باوکی ژنی بۆ هێناوە کە لە تەمەنی ئەو دا نەبووە، بۆیە من پێم باشە بڕگەی سێی ماددەکە بمێنێتەوە لەبەرئەوەی دەبێت قازی ئەم قەزیەیە تەحویلی سوڵتەی تەحقیقی بکات، لەبەر ئەوەی بە پێی قانونی ئسوڵی مەحاکەماتی جەزائی کە قانونێکی شکلیە، بەڕاستی مەنع دیاری نەکراوە، لێرە ئەم عقوبەیە کە قانونێکی خاسە، ئەم نەسە کە لێرە داندراوە من پێم باشە بڕگەی سێ ئەسڵەکەی بمێنێتەوە، لەبەرئەوەی کە شکات دەکات خۆ قازی ئەحوالی شەخسی ئەو ناچێت تەحقیق بکات، هەتا سوڵتەی تەحقیقی هەبێت لەوێ تەحقیق بکات و دواتر ئیحالەی مەحکەمە بکرێت بۆ عقوبەکەی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

من حەزدەکەم تەوزیحێك بدەم لەسەر ئەو ئەشکالەی بەینی کاك عثمان و صبریە خان و کاك عادلیش دروست بووە، ئەسڵی مەشروعەکە دەڵێت (یعتبر باطلا اذا لم یتم الدخول) زۆر وازحە، یەعنی لە منالێیەوە مارە دەبڕێت، هەر کاتێك ئاشکرا بێت ئەوە باتڵ دەبێت، بەڵام کە دخول بوو بوو مانای چیە؟ یەعنی ئەو ئافرەتە یان ئەو کچە گەورە بووە و وەعی هەیە، ئیحتیمالی هەیە قبوڵی کردبێت ئیحتیمالی هەیە

دخولەکەشی بە ئیکراه بوو بێت، ئەگەر قبوڵی کردبێت، ئەو باتڵە نامێنێت، ئەگەر بە ئیکراه بێت بۆی هەیە داوای تەفریق بکات لە ماددەی 40 کە هاتووە و پێشتریش ئاماژەم پێی کرد، کاك عثمان فەرموو.

بەڕێز عثمان عبدالله قادر(بانی مارانی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دیارە ئەو تاوانە 3 خاڵە، یەکەمیان: ئەوەی کە باسیان کرد مارە بڕینی منداڵی بچووك.

دووەمیان: بە زۆر بە شوودان.

سێیەمیان: ڕێگری لە شوو کردن بە ئازادی.

تەبعەن خاڵی سێیەم زۆر زۆر ترە لە ئەوانی تر، هەموو ئەندامانی پەرلەمان لە سنوورو ناوچەکانی خۆیان زۆر باش دەزانن دەیان کچ هاتووەتە سەر ئەوەی شەکراو بخورێتەوە، کەسێکی دوور لە خانەوادەکە ڕێگری دەکات و تا ئێستا یەکلایی نەبووەتەوە، من پێم وایە ئەو تاوانەی خاڵی سێیەم هیچ کەمتر نیە لە تاوانی خاڵی یەکەم و دووەم، چ ئەوەی بە منداڵی مارە دەکرێت چ ئەوەی بە زۆر بەشوو دەدرێت، هەروەها چ ئەوەی ڕێگری لە شوو کردن دەکات، یەعنی حەز دەکەم ئەو خاڵەش ئیزافە بکرێت شان بەشانی خاڵەکانی تر، فعلەن ڕێگریەکەش هیچ جیاوازی نیە، تاوانەکە وەکو یەکن، مەسەلەی سزا دان بۆ کەسی تاوانبار چ لەوەی مارەی دەکات، چ لەوەی موسەببە بۆ ڕێگری، حەقە هەردووکیان بگرێتەوە جا چ مامۆستای ئایینی و چ ئەو کەسەی ڕێگرە، مادام ئەو یاسایە دەرچووە دەبێت فعلەن ئیلتیزام بەو یاسایەوە بکرێت، دەنا ئەگەر بە پێی ئەو یاسایە ئەو مەلایانەش ئیجرائاتی خۆیان وەرنەگرن کە مارە دەبڕن لە دەرەوە، یەعنی ئەو یاسایە هەروەکو خۆی دەبێت و مەرەکەبی سەر کاغەز دەبێت، ئەوانەی ڕێگریش دەبن فعلەن کە دیسانەوە تەئکیدی دەکەمەوە، کە سجن و سزاش، هەردوو خاڵەکە بیانگرێتەوە بۆ ئەوەی بنبڕی ئەو مەسەلەیە بکرێت، هەموومان دیفاع لە ماف دەکەین، چونکە ئەو مافەی لێرە دیفاعی لێ دەکەین و خەتەری نیە لەسەر کیان، بۆیە پێشتر کە ڕێگاتان نەدا دوو قسەی بکەین، پەرلەمانتارانیان دابەش کرد، بەرەی ڕیفۆرم خواز و بەرەی محافزکار، کە زۆر بە داخەوە ئێمە پێمان وایە هەندێك قەرار هەیە لێرە تەئسیری لەسەر کیانی نەتەوەییمان دەبێت، بۆیە عەجەلەکردنی بەڕاستی خراپە، ڕەنگە مەبەستمان کاتەکە بێت، ئەگەر زۆربەمان ناڵێم هەمومان لەگەڵ مافی ئافرەتین، من خۆم دژی فرەژنیمە، بەڵام داوام کرد کە دوا بخرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بە حەقیقەت زۆر باس لەسەر عەقدی باتڵ و مەوقوف کرا، بەڵام من وەکو ناحیە قانونیەکەی قسەی لەسەر دەکەم، ئەگەرچی جەنابیشت پێش تۆزێك تەلمیحێکت لەسەری دا، ئەسڵی عەقدی زەواج وەکو هەموو

عەقدەکانی تر روکنی ڕەزایە، ئەگەر روکنی ڕەزای تیا نەما ئەو عەقدە ئینعدام دەبێت و نامێنێت، پێویستە روکنی ڕەزا لە عەقدی زەواج دا هەبێت هەروەکو لە مەوادی ماددەی یەکەم دا لە ئەسڵی زەواجەکە دەڵێت موتابەقەی قبوڵ و ئیجاب دەبێت، ئەگەر موتابەقەی قبوڵ بە ئیجاب نەبوو، ئەوا ئەو عەقدە قانونەن نەکراوەو مەعدومە و هیچ ئەسەرێکی نامێنێت، بە نیسبەت ئەو فەقەرەیەی من باس لەسەریدەکەم (قبل الدخول) هیچ پێویست ناکات لێرە ئەو عەقدە پێی بوترێت عەقدێکی مەوقوف، ئەگەر پێی بڵێین عەقدی مەوقوف، کەواتە ئێمە لە فەقەرەی دووەم لە عقوبەکان دا دەبێت دەستکاریەکی عقوبەکەش بکەین و تەغیراتی تیا بکەین، بەڵام بۆ؟ عەقدی مەوقوف یەعنی وەستاوە لەسەر ئیجازە، یەعنی هەر کاتێك ئیجازە درا وەقفەکە نامێنێت، بە گوێرەی فقه (اذا زال المانع عاد الممنوع) دەگەڕێتەوە بۆ حاڵەتی خۆی، کەواتە ئەو کەسەی کە بە زۆر کچەکەی خۆی دا بە شوو یان بە زۆر ژنی بۆ هێنا یان مەنعی کرد شوو بکات، عقوبەکەش نامێنێت لەسەری، لە فەقەرەی دوو دا کەواتە هیچ پێویست بە ئەوە ناکات، ئەمە من پێم وایە شتێکی باش نیە، بۆچی؟ زۆر جائیزە بە ئیکراه لەلای ئێمە کچ بدرێت بە شوو یان ژنی بۆ بهێندرێت، بەڵام وەکو گوتەنی لای خۆمان لەگەڵ ڕێزم بۆ هەموو کەسێك کە دوو ڕیش سپی لێ کۆدەکەنەوەو دوو برادەری دەکەن بە گژی دا بەهەر نەوعێك بێت قەناعەتی پێ دەکەن، ئەو زەواجە قوڕ بەسەریە هەر بە زۆر بەسەریدا دەسەپێنن، ئەو کاتە دەڵێن مەوقوفەکە نەماو لەسەر ئیجازەی خۆی ئیجازە دراو زەواجەکە لە زەواجی ئیکراه نەماو بوو بە زەواجێکی شەرعی و فەرموو بڕۆ دخولی پێ بکە، ئایا ئەو ژیانە چۆن دروست دەبێت، لەبەر خاتری ئەم و ئەو ، چونکە عیلاقەی زەوجی لەبەر خاتری من و تۆ و لەبەر خاتری ڕیشی فلان دەبێت، بۆیە من پێم وا نیە ئەو زەواجانە ناجیح بێت، زەواج دەبێت روکنی ڕەزای تیا بێت، لەبەر ئەوە لە ئەسڵی مەشروعەکەی عیراقیش دا کە ئیعتمادی لەسەر هەموو مەزاهیبی ئیسلامی کردووە، بەڕاستی ئەوە سەنەدێکی زۆر زۆر بە قوەتە بە عەقدی باتڵ هێناویەتی، ئەگەر روکنی ڕەزای تیا نەما ئەو عەقدە موباشەرەتەن دەبێتە عەقدێکی باتڵ، مەفسوخە و ئەو ئافرەتە حور دەبێت، ئیترئەو عەقدە هیچ قیمەتێکی قانونی نامێنێت، بۆی هەیە حەیاتی خۆی بەرێت بەڕێوە، بە نیسبەت باقی تری عقوبەکان، ئەگەر بێتو بە مەوقوفی بمێنێت، دەبێت عقوبەکان گۆڕانکاری تیا بێت، بەڵام ئەگەر هاتو بوو بە عەقدی باتڵ ئەمە فیت ناحیە قانونیەکەی خۆی سەد لەسەد لە هەدەفی خۆیدا نابێت، ئەو عقوبانەش عقوبەی چاکن

بۆ ئەوەی بمێنێت بۆ ئەو کەسانەی کە بە زۆر کچ بە شو دەدەن، وەکو موشەرعی عیراقی دەڵێت ئیکراه بە زەواج لەغوە، یان مەنع کردنی شوو کردن یان بە زۆربە شوو دانی کچ، وەلەو من پێم باشە ئەو عەقدە مەوقوف نەبێت، ئەو عەقدە موباشەرەتەن باتڵ بێت (قبل الدخول) بەڵام ئەگەر دخول بوو ئەوا دەبێتە حەقیقەتەن، حوکمەن، واتە ئەو بە ماددەی 40 فەقەرەی 4 بۆی هەیە ئافرەتەکە لەسەر ڕەغبەتی خۆی (قد يجوز) حەملی هەبێت ئیتر وازی لێ دەهێنێت و ئیکراهە، وقوفە و چارە نامێنێت و دەڕوات بەڕێوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەڵڵا هەر سەبارەت بەوەی کە پەلە کراوە لەو پرۆژەیە یان پەلە نەکراوە بۆ کاك عثمان، ئەو پرۆژەیە لە ساڵی 2006 لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە بۆمان هاتووە، یەعنی نزیکەی دوو ساڵ و چوار مانگە، لەبەر ڕۆشنایی حکومەت پێداویستی پێی هەیە، بۆیە دەبێت ئەم یاسایە هەموار بکرێت، نوقتەیەکی تریش هەیە کە یەکخستنەوەی هەموو بڕیارو یاساکان کە لە دوو ئیدارەیی دا هاتوون، لێرە پاش ئەوەی کە دیراسەت کرا و پاش ئەوەی کە ناردمانەوە بۆ حکومەت و گوتمان هەندێك بۆچوونی جیاواز هەیە پێوست دەکا دیراسەتی تری بۆ بکرێت ئەو پرۆژەیە و، بۆیە با پەلەی لێ نەکەین، ئێمە گوتمان پەلەی لێ نەکەین، ئەوان دیراسەتیان کردو قەراریان دا کۆنفرانسێك ببەستن، داوایان کرد کە ئەندامانی پەرلەمان بەشدرا بن و لیژنەی یاسایی و لیژنەی داکۆکی کرد، لە مافی ئافرەتان و ژنان بەشداریان کردو چەندین کۆبوونەوە کرا و خەڵکی پسپۆری زۆر کە ئاماژەم پێی کرد بەشدرایان کرد، جارێکی تر پرۆژەکەیان بە هەموارکردنەوە ناردیانەوە بۆ ئێمە و جارێکی تریش لێرەوە پاش ئەوەی کە خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کرا درا بە لیژنەی تایبەت، ئینجا ئەو لیژنانەش چەندین کۆبوونەوەیان کردووە و پاش دوو ساڵ و چوار مانگ زیاتر لەو تەئخیر کردنەکەی مەسئولیەت دەکەوێتە سەر ئێمە لە ڕاستی دا، چونکە ئەوە پێش هەموو شت داواکاریەکی حکومەتە بۆ یەکخستنی بڕیار و یاساکانە، دواتر زۆر بە تێروتەسەلی موناقەشەی کرا، بەڵام تۆ بڵێی بگەینە ئەوەی کە هەموومان یەك ڕەئی بن، ئەوە زۆر زەحمەتە، ڕەنگە دوو ساڵی تریش تەئجیلمان بکردبا ئەو ئیختلافەو ئەو موناقەشەیە هەروەکو خۆی دەمایەوە، ڤیان خان فەرموو.

بەڕێز ڤیان احمد خضر پاشا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش لەگەڵ خاڵی سێەمی لیژنەی داکۆکی کردنی مافی ئافرەتانم، کە مارەیی مناڵ حاڵاتی زۆری تێ کەتووە، ئەوە دوو قەزیەیە، یەکەم ئەوانەی کەوا مناڵن و لەسەر بێشکە مارە دەکرێن و شعوریان نیە و 5 ساڵی و 6 ساڵین تا دەگاتە ئەو تەمەنەی کە کاتیەتی، حاڵەتێکی تر ئەوەیە کە گەورە بە بچووك حاڵەتێکی ترە دەبینین خێزانی گەورەکەیە ژیانێکی تەبیعی و ئاسایی بەڕێوە دەبات، دەمێنێتەوە، ئەوەی بچووکەکە ئەوەیە کێشەیەکی تر دەهێنێتەوەو کاتێ: کە دەگاتە تەمەنی هاوسەرگیری ئەوەش کێشەیەکی ترە، یەعنی ئەوە لێرە دو حاڵەتی دەبێت، زۆر لەگەڵ خاڵی سێیەمی لیژنەی داکۆکی کردنی ژنانم، کاتێك کە شێوازی عقوبە دەدرێت لەو خاڵە منیش لەگەڵ ئەوە بووم کە زۆر لە ئەندامان ئەوەیان پێشنیاز کرد کەوا عقوبەکە لە بۆ هەموو خزمەکان وەکو یەك بێت، چونکە کاتێك کەوا یەکێك پلە سێیەو پلەی چوارە هەڵدەستێتەوە لە حاڵەتێکی وا ئەوە شتێکی زۆر ناشایستە و نا ڕێکە، کەوا لە هاوسەرگیریەك هیچ حقوقێکی نیە و لێی هەڵدەستێتەوە، خاڵێکی ترم ئەوەیە کە هاوسەگیری خزمانە ئەوە بە هۆشیاری دەبێت، چونکە هۆشیارکردنەوەی تەندروستی دەبێ دەست پێ بکرێت لە ناو کۆمەڵگا و لەقەناتەکانی ڕاگەیاندن بە هۆشیارکردنەوە دەکرێتو بە یاسا نابێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فضیله خان فەرموو.

بەڕێز فضیله رمضان سعدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەڕاستیدا ئەو ماددەیە زۆر ماددەیەکی باشە، چونکە ئەگەر تەماشای کۆمەڵگای خۆمان بکەین دەبینین هەموو ئەو کێشانەی ئێستا پەیدا بووە لە ناو کۆمەڵگا سەبەبی ئەو خاڵەیە کە بە ئیکراهە، مەوزوعی تەعەدود دەبێتە سەبەبێك ئەگەر ئەو پیاوە ئەو ژنەی هێنا بێت بە ئیکراه تەبعەن تەعەدودی دەکات، مەوزوعی تەلاق مەوزوعی خیانەتی زەوجی لەسەردەمی ئێمە پرۆژەی عونفی خێزانی دروست کرا، موتابەعەی سجن و ئەو شتانەی کرد، زۆربەی ئەو شتانەی کە کرا و زەحیە بوون و لە سجن دابوون و تووشی غەڵەتی بوون بۆ ئەو ئیکراهانە، لەبەر ئەوە من لەگەڵ ئەوەم عقوبەکەی توندتر بێت و هەتا بتوانین مەنعی ئەوە بکەین، پشتگیری لە لیژنەی ئافرەتان دەکەم کە ئەو خاڵە ئیزافە ببێت، چونکە ئێمە پێویستمان بە ئەوەیە کە روون ترو وازح تر بێت بۆ خەڵك، ئەوەش ئەوەیە دوو فەقەرە بێت، وەکو ڤیان خان ئیشارەتی پێ دا، مەوزوعی مەهری تێ بچێت و مەوزوعی شیغاریش تەبادول و گەورە بکرێ و گەورە بە گەورە و بچووك بە گەورە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەگەڵ ماددەکەدام، بەڕاستی مەسەلەی ئیکراه لە هەر شتێك دابێت بەرەو خراپی دەبات، بە تایبەتی لە عەقدی زەواج، ئەگەر هەموو شتێك ڕێی پێ درابێت لە زەواج نابێ، زۆرترین هەرەسهێنانی خێزانەکان لە ئەنجامی ئەوە بووە کە لەسەرەتاوە بناغەکەی دروست نەبووە و لەسەر ئیکراه بووە، مەسەلەی مارەبڕینی مناڵ بە بچووکی دیارە ئەو قانونەی ئەحوالی شەخسی یەك جۆرە عەقدی زەواج کە شەرعیەتی قانونی پێداوە، ئەویش ئەوەیە کە لە 16 ساڵ کەمتر نەبێت، ئەوانەی تری هەمووی شەرعیەت لێ سەندووەتەوە، بەڵام جێگای خۆیەتی لێرە ئەو ماددەیە موعالەجەیەکی بکەین، من پێشنیارێکم هەیە بۆ جەنابتان ئەگەر پێتان باش بێت، عیبارەتێك زیاد بکەین لە دوای (ذکرا کان أو انثى قاصرا کان أو بالغا دون رضاه) ئەوەش زیاد بکەین، ئەو کات مناڵیش دەگرێتەوە، عقوبەکانیشی لەجێی خۆیەتی، بەڕاستی مەنع کردنیش لە زەواج تاوانێکە، زۆر خەڵك هەن بە داخەوە کە دەچی داخوازی کچێك دەکەی دەبێت ئەو ڕازی بکەی و ئامۆزاکەی ڕازی بکەی و خالۆزاو کەسانی تری ڕازی بکەی، ئەوەش گرفتێکی گەورەیە بۆ ئاسانکاری پێکەوەنانی خێزان، جا ئەگەر ئەو تەعبیرە زیادبکرێت، (قاصرا کان أو بالغا) ئیحتیماله منداڵیش بگرێتەوە باش دەبێ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

گێلاس خان فەرمووو.

بەڕێز گێلاس محی الدين محمد غريب:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەم شێوەی زەواجە بەهەر شێوەیەكیان بێت هەر تاوانە ئیتر دەرەجە یەك پێی هەڵسێت یان دەرەجە سێ، ئەگەر دەرەجە یەك كە باوك و دایكی خۆی دەگرێتەوە رەحمە لەسەری نەبێ و زوڵمی لێ بكات ئیتر سێ و چوارەكە هەر گوێشی پێ نادەن، لەبەر ئەوە من پێشنیار دەكەم كە عقوبەكان توند تر بكرێ و هەموویان وەكو یەك بگرێتەوە، من شتێكی ترم هەیە كە (قبل الدخول و بعد الدخول) هەیە كە (قبل الدخول)، ئەوە باتڵ دەبێتەوە، بەڵام (بعد الدخول) ئەگەر ئەمە ڕاگیرێت، ئەگەر بە ناڕازی ئەو كچە مارە بكرێت لە هەموو شتێك بە ناڕازی ئەو بكرێت ئیكراهە، ئەمە چۆنە یەعنی حەڵاڵ و حەرامەكەی لە كوێ دایە، یەعنی بەڕاستی من داوای لێ بوردن دەكەم، ئەمە وەكو ئیختسابێك وایە، بەڵام بە ئاگاداری خەڵك، بۆیە من پێشنیار دەكەم لەو حاڵەتەش ئیبتاڵ بكرێتەوە، هەروەها عقوبەی (بعد الدخول) لە ئەوانی تریش زیاتر بكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

هەندێك جار ناچارین كە تەعلیق بدەین، ئەوەی جەنابت داوای دەكەی ئیمكان نیە كە (قبل الدخول وبعد الدخول) وەكو یەك بێت، (بعد الدخول) ئەمرێكی واقعە، چۆن دەتوانی بڵێی (بعد الدخول) باتڵە، ئەی ئەو دخولە چۆن تەفسیر دەكەی؟ ناكرێت ئەوە، كاك حاتم نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز حاتم محمد جان حسن:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

نوقتەی نیزامم ئەوەی كە ئەو هەموو بەڕێزانەی كە قسەیان كردووە هەمووی یەك قسەیە، قسەیەكی تر نەبووە كە مونافسی ئەو قسانە دروست بێت، بۆیە با بخرێتە دەنگدانەوە تەواو شتێكی تیا نیە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەو مەوزوعە وەكو مەسائیلی تر نیە، مەسەلەیەكی حەساسە، نازناز خان فەرمووو.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

منیش لەگەڵ ئەوەم ئەگەر دخول ڕووی نەدابێت باتڵ بێت، بەڵام (بعد الدخول) مەوقوف بێت، ڕابگیرێ تاوەكو ئەو ئیكراهەی لەسەر نەمێنێت، لە سزا دانەكەش غەرامەشی بێتە سەر، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ببورە، كە دخول بوو نابێت بە قانون ئیقافی بكەین، یەعنی ژنەكە ئەگەر داوا نەكات چۆن دەبێت تۆ وای لێ بكەی، مانای وایە داخل بووە، نابێت تەنها ئەگەر خۆی داوای كرد، قازی بۆی هەیە تەفریق بكات، كە

دخولی کرد باتڵەکە نامێنێت، دەمێنێتەوە سەر ژنەکە کە داوا بکات قازی بۆی هەیە بەپێی ئەو حوکمە ئیقافی بکات، لەبەر ئەوەی ئیکراهی تێدا بووە، د.هالە فەرموو.

بەڕێز د.هالە سهیل وادی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بە نیسبەت مارە بڕینی منداڵی بچووك ئەکید لەمەودوا پاش دەرچوونی ئەم یاسایە، ئەو نەوعە عەقدە نابێت بکرێت، بەڵام ئەوەی کە کراوە و مارەی بڕاوە لە تەمەنێکی بچووك و ئێستا 15 یان 16 ساڵە، ئەوانە لەڕووی دەروونیەوە و لە ڕووی کۆمەڵایەتیشەوە کێشەیەکی یەکجار زۆریان هەیە، جا چ کچ بێت یان کوڕ بێت،دەکرێت لەو یاسایەو لەو فەقەرەیە جێی بکەنەوە، لەبەر ئەوەی لە ناوچەیەکی 5 هەزار کەسی، ئەکید لە هەموو کوردستان ژمارەکە زۆر لەوە زیاترە، ئێستا جێی خۆیەتی کە ئێمە لێرە کێشەکە چارەسەر بکەین و حەلی بۆ دابنێین، بە ڕەئی من ئەو عەقدانەو ئەو مارەبڕینانە سەرلە نوێ هەڵبوەشێنەوە و سەرلەنوێ ڕەئی کوڕ و کچ وەربگیردرێت بۆ ئەوەی عەقدی نوێ بکرێت، لەبەرئەوەی کێشەکە زۆر لەوە گەورەترە کە ئێمە تەوەقوعی دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دیلمان فەرموو.

بەڕێز محمد أحمد صالح(دیلمان ئامێدی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بە رەئی من بڕگەی یەکەم، خۆی دوو حاڵەتە ئیکراهەو مەنعە، ئەوەی عیلاقەی بە عەقدی زەواجەوە هەیە وابزانم مومکینە کە لێرە نەمێنێت بچێتە فەسڵی چوارەم، (تسجیل عقد الزواج واثباته) لەوێ عقوباتی لەسەرعەقد داناوە، ئیتر ئەوەش مومکینە یەك لەو عقوبانەی کە بە ئیکراه دەبێت عقوبەی لەسەر هەبێت، لێرە تەنها دوو حاڵەتی ئیکراه و مەنع دەبن وە عقوبەکەش تەنها لەسەر هەدوو حاڵەت هەبن، ئەگەر هاتو بەردەوام بوو لە ئیکراه دوو شت موخالفە، یەکەم: موخالەفی تەعریفی زەواجە، دووەم: موخالفی (تحقیق الاهلیة فی الزواج) کە (شروط العاقدین)ی تێدا نیە، ئیفترازیشی تێدا نیە، منیش لەگەڵ ئەوەمە کە ببێتە باتڵ، دەربارەی بڕگەی دووەم لە عقوبات، من لەگەڵ ئەوەم چەند عقوبە زیاتر بێت زیاتر خزمەت دەکات، چونکە ئەوە تەنها ئیکراهی یەك کەس نیە، یان حوریەتی یەك کەس تەقییم ناکات، کەواتە یان جەریمە لەگەڵ یەك کەس ناکات، بەڵکو لەگەڵ هەموو کۆمەڵگا دەکات، لەگەڵ خێزان دەکات کە کۆمەڵێك منداڵی دەبێت و ئیفترازاتی کۆمەڵایەتی لەسەر ئەو حاڵەتە زیاتر زەرەر بە خەڵك دەگەیەنێت، لەبەر ئەوە من لەگەڵ پێشنیارەکانی لیژنەی ئافەرتانم کە عقوبەکان زیاتر بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من دەمەوێت قسە لەسەر سێ مەسەلە بکەم، یەکەم: کە حدودێك بۆ ئەوانە دابندرێت کە مارەییەکە دەکەن و ئەوەی کە بە زۆر بە شووی دەدات، هەم سجنەکەو هەم غەرامەکەشیان بۆ دیاری بکرێت، ئەوەی کە مارە دەکات بە رەئی من چ مامۆستای ئایینی بێت چ هەرکەسێکی ترە، لە سالێك بەرەو سەرەوە تر بێت، لە 5 ملیۆنیش کەمتر نەبێت کە غەرامەی بۆ دابندرێت، ئەوانەی کە بە زۆر کچ بەشوو دەدەن، ئەوە با لە دووسالْ بەسەرەوە بێت و غەرامەکەی هەرچەند بێت حەقە لێرە تەحدید بکرێت، چونکە بەڕاستی شتێك هەیە کە دەمەوێت لێرە باسی بکەم، تا ئێستاش ژن زەحیەیە لە زۆر لە ناوچەکان، بۆ نموونە ئەوەی من بۆت باسی دەکەم دوو ڕۆژە لەسەر کێشەیەکی کۆمەلآیەتی کچێك لەحیاتی برایەکەی لە قەسرێ ڕاکێشراوە، واتە ئیختساب کراوە، مەفەرەزەیەکی ئاسایش چووە کۆمەڵێك چەکدار بە ناوی ئاسایشەوە کچێکیان بردووەو لە ماڵەوە دەریان هێناوە و ئێستا لە ماڵە قایمقامی سۆرانیان داناوە، بە زۆر بە شوویان داوە، ڕەنگە سولعی پێ بکەن، من لێرە داوا لە لیژنەی ئافرەتان دەکەم فریای ئەو مەسەلانە بکەون، بە زۆر سولع بەو کچە نەکرێت، تا ئێستا لەو شوێنانە ئەوە دەکرێت، من قانونی نیم ڕەنگە لە قانونی ئیجرام هەیە کە ئیختساب باس بکات، بەڵام ئەگەر شوێنێك دیاری بکرێت لەو یاسایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەو جۆرە تاوانانە کاری مودەعی عامە، کاك د.کمال فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کەسێك زیندانی بکرێت، ئەگەر تەعزیب درا، ئیعترافی کرد کە بچێتە پێش حاکم ئیعترافەکەی قەبولْ ناکرێت، چونکە بە زۆر ئیعترافی پێ کراوە، لێرە ئەگەر یەکێك بە زۆر بەشوو بدەی ئینجا چ کوڕ بێت، یان کچ بێت، هەیە بۆ کوڕەکەی ژن دێنێت بە نابە دڵی و بە خۆی بۆی دێنێت، ئەوە قەبولْ نییە، ئەوە عەدالەت نیەو زەواجیش نیە، ئێمە لە ماددەی 6 گوتمان ئەگەر شەرتێك لە شروتی زەواج نەبێت، ئەو عەقدە باتڵە، یەعنی نابێت، پاشان باسی ئەوە دەکرێت (بعدالدخول) ئەگەر یەکێك بەنابەدڵی بەشوو بدرێت، تەجاوزی بکرێت، ئەوە ئیختسابە، یەعنی ئەوە دەبێت بە دەرەجەی ئیختساب عیقاب بدرێت، عەقدەکەش باتڵ بێت، ئینجا دابندرێتەوە لەسەر نوێ، ئەگەر خۆی ڕازی بوو ئەوجا عەقدێکی تر بەو ئسوڵەی کە داندراوە، ئەگەر وا نەبێت هەرکەسێك کچەکەی ئیجبار دەکات و بە ئیکراه بەشووی دەدات، ئەوجا دەبێتە ئەمری واقع و دخولیش دەبێت و حاکمیش لە پێشی ئەمری واقعەکە دەمێنێتەوە و، هەروەها کچەکەش لە پێش ئەمری واقعەکە دەبێت، یەعنی زوڵمێکی مورەکەب دەکرێت، هەم لە دادگا و هەم لە کچەکەش دەکرێت، بۆیە با ئێمە ئەو مەجالە نەدەین، با ئەو مەجالەی زۆر وازح تر بێت، ئەوەی شەرتێکی زەواج لە ئەوانەی کە داندراوە بە قانون نەبێت ئەو عەقدە باتڵ بێت، پاشان مەسائیلی تر دێتە

پێشەوە، بۆیە ئەگەر وا نەکەین ئەو عەمەلیە بەردەوام دەبێت و بەزۆر کچەکان بە شوو دەدەن، یان هەندێك کوڕی گەنجی تریش هەن کە بە زۆر ژن بۆ کوڕەکەی دەهێنێت، ئەوەش هەر ئیختیسابە، حاڵەتی زەواجیان بۆ دروست دەکەن و دەچنە پێش مەحکەمەو وەڵلا چی بکەین؟ دخول بووەو ئیتر چارەمان نیە، کچەکەش شەرم لە خۆی دەکاتەوە و لە بنی ئەو زوڵمە دەمێنێتەوەو دادەڕزێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

من ئەو ناوانەی کە ناوم نوسیوون هەمووم خوێندەوە و داوام کرد کە کێ ناوی نەنووسراوە با بینووسم، دواتر نابێت تەنها ئەگەر خیلافێك هەبێت یان موشکیلەیەك هەبێت، دوایی بە دوای حەلی دەگەڕێین، ئەوە قەیدی نیە، بەڵام ئەوانەی هینیان کرد هەموویان دیارن، خیلافەکی وا نیە، تەنها لەسەر دوو، سێ شتە، دەیخوێنمەوە، داوا دەکەم لیژنەی یاسایی جارێکی تر رەئی خۆیان بڵێن، بۆ ئەوەی هینەکەیان دیسانەوە بخەینە دەنگدانەوە، با لە کوێستان خانەوە دەست پێ بکەین، لە لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە وەك لیژنەی ژنان و ئافرەتان پشتگیری لەو پێشنیارەی کاك عادل دەکەین کە بڕگەی 3 ئیزافە بمێنێتەوە لە یاساکە، پشتگیری لەو رەئیەی کاك اسماعیلیش دەکەین، کە ئەو مەلایەی کە گرێبەستەکە دەکات عقوبەشی بۆ دابندرێت، بۆ ئەوەی هیچ مەلایەك نەتوانێ لە دەرەوەی مەحکەمە بە بێ ڕەزامەندی کوڕ یان کچ هیچ گرێبەستێك بکات و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەم تەعدیلە، تەبعەن ماددەکە وەکو گوتم باسی بە شوودانی کچە و ژنهێنانە بۆ کوڕ، ئیکراهەکە باسی هەردووکیانە، ئیکراهیش لەسەر فعلەو مەنعە، یەعنی تۆ کە ناهێڵی ئەو کچە شوو بکات و ئەو کوڕە ژن بێنێ، یەعنی بۆ هێنانیشە واتە بۆ مەنع و بۆ فعلە، لە هەموو عقود ئیرادە، ئیختیار، حوریەت، رەغبەت، ئەمانە روکنێکن لە سیغەی ئیجاب و قەبوڵ دەبێت، ئێمە رەوتی ئەو گۆڕینە و ئەم هەموارکردنەی یاسایە لەبەرئەوە تاوەکو ئێمە ژیانی شەراکەتی حەقیقی لە نێوان ئەو دوو تەرەفە، مەسئولیەتێکی مەشتەرەك دروست بکەین، ئیلتزامات و حقوق لەسەر ئەساسێکی وازح بێت، ئیکراه لە ئیسلام دا هیچ شتێك قەبوڵ نیە، لە حەدیسێکی سەحیح پێغمبەر (د.خ) دەڵێت (ان الله وضع عن امة الخطأ والنسيان وماستكره عليه) مەوزوعی ئیمان یەعنی یەکێك بەزۆری لازمە کافر بێت، کە لەفزی کوفر بدات، یان سوجدە ببات بۆ غەیری خوا ، ئەمە چونکە ئیکراهی تێدایە کافر نابێت، یەکێکی تر بە تەعەدا بڵێ وەرە شەهادە بهێنە

کافر نابێت، مادام بە ئیکراه بێت شەهادەشی پێ بهێنی هەر کافر نابێت، لە عەینی ئەم قانونە لە ماددەی 35 دەڵێت (لایقع طلاق المکره)، یەعنی عونسوری ئیرادە شتێکی زۆر گرنگە، لە عەقدێکی وەکو زەواج ئەوەندە ئەهمیەتی خۆی هەیە، ئەوەندە قودسیەتی خۆی هەیە، کە عونسوری رەهبەت و ئیجبار و قوەت تێدا بێت، چ مەعنا بۆ ئەمە دەبێت؟ چ ئیکراهە دوای ئەو زاڵ ببێت، ئەمە شتێکی ترە، ئێمە باسی عەقدێك دەکەین، ئەم سیاغەی ئێستا مونسەجم نیە لەگەڵ ئەو رەوتەی ئێستا دەمانەوێت باسی عەقدی زەواجە کە عەقدێکی رەزائیە، باسی مەسئولیەتی موشتەرەکەیەو شەراکەتێکی حەقیقی من نابینم مونسەجم بێت، ئەو کەلیمەی مەوقوفیە من نای بینم مونسەجم بێت لەگەڵ فەقەرەی دووەم کە باسی عقوباتەکان دەکات، ئەسڵی ماددەکەش کە دەڵێت (یعتبر) ئیتیفاقی موکرەهـ باتڵە، ئەو ماددەیەش غەڵەتە، چونکە گوتی (اذا لم یتم الدخول) لە هەموو قەوانینی دنیا باتیڵە، گوتی ئەم عەقدە باتڵە (لا تلحقە اجازة، واذا لم یتم الدخول)، (اذا تم الدخول) ئەوە عەقدێکی باتڵتان صەحیح کرد، یەعنی ئەمە نازانم چۆن موشەریعی عێراقی ئەم خەتەئە گەورەیەی کردووە کە لێرە دروست بووە، لێرە من پێم باشە نە ئەمە بێتن و نە ئەویتر، عەقد لازمە باتڵ بێت، بەڵام کەلیمەی عەدم دخول نەڵێین (لایتم الدخول) لازمە حزف بکرێت، دەڵێت کە ئەم واقیعە دروست کرا، ئێمە عیلاجی واقیعێك دەکەین بەو قانونە تەصحیح دەکەین، ئەگەر شتێك روویداو لەو قانونە نەبوو ئەو کاتە با بگەڕێینەوە بڕگەی دوو لە ماددەی یەکەم یەعنی (شريعة الاسلامي الاكثر ملائمة) ئەوە دەبێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خەلیل زۆر سوپاس، بەس یەك پرسیارت وەڵام نەدایەوە، داوا لە کاك شێروان دەکەم وەڵامی بداتەوە، لیژنەی داکۆی کردنی مافی ئافرەتان و ژنان داوا دەکەن، وەڵامی نەدایەوە من ئەوەم مەبەستە، فەقەرەی سێ، فیکرەکە گەیشت بڕۆ بۆ سەر ئەو خاڵە.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لیژنەی قانونی لێرە دانیشتووە کە وەڵام و تەسائولات بدات و تەوزیح بدات، رەئی خۆشی بدات، یەعنی ئیشی ئێمە ئەوەیە، راستە قسەمان زۆرتر دەبێت لە برادەرانی تر، ئێمە تەئیدی ئەو بڕگە دەکەین، کە بڕگەی سێ بمێنێت، چونکە ئێمە لەگەڵ عقوبەکەینە، من لێرە ئەگەر ئیجازە بە من بدەن برادەرانی لیژنەی قانونی لەگەڵ تەشدیدشم، عقوبە تەشدید بکرێت، چونکە عنصری ئیکراه شتێکی زۆر خەتەرە بۆ ئەم عەقدە، ئێمە سوڵتە دەدەینە قازیش و دەدەینە مەحکەمە تەعقیباتی قانونی بکات، بۆ ئەو کەسی تەرەفی عەقدی کو ئیکراه کەوتووتە سەر، بۆ ئەویش هەیە حەقە شکایەت بکات، ئەو بڕگەی سێیەم زەرورە بمێنێت، تا ماددەکە هەموو موتەکامل بێت، بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن، من دەڵێم ئێمە ئەگەر کەلیمەی (اذا لم یتم الدخول) ئەوە لا ببەین و عەقدەکە بکەینە باتڵ لەگەڵ هەموار کردن هەمووی مونسەجم دەبین لە

هەردوو فەقەرەش پێکەوە گونجاو دەبین، موحارەبەی عنصری قوەت و تەرهیب و ئیکراهیش ئەوە تەحقیق دەبێت، ئێمە لەگەڵ ئەوەینە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاکە تۆ بەناوی لیژنەی یاسایی قسەی دەکەیت، تۆ دەتەوێت (اذا لم یتم الدخول) لاببەی، نازانم کاك شێروان تۆقسەیەك بکە، ئەگەر ئەوە بکەین مانای وایە زۆر موشکیلەیە، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من یەك، دوو تەوزیحم هەیە، ئێمە تەبیعی ئەو رەئیەمان کە داوە، بەڕێزان مامۆستا مصطفی زەڵمی و مامۆستا مەلا بەشیر حازر بوون لەوێ، ئەو تەفسیراتەی کە ئەوان کردیان، بەڕاستی پێتان بڵێم ئێمە کەوتینە ژێر زەختی ئەو تەفسیراتانە، بۆیە لە راپۆرتەکەمان بەو شکلە هات، بەڵام ئێستا لە نەتیجەی موناقەشات دوو، سێ نوقتە هەیە دەبێت من تەوزیحی بکەم، یەکەم: بە نیسبەت ماددەی 3 دەبێت بمێنێتەوە، چونکە ئەگەر ماددەی 3 نەمێنێت، تەوازون نامێنێت لەگەڵ فەقەرەی 1 و 2، یەك لە نەقسەکانی ئەو پرۆژەیە ئەوەیە، بە داخەوە دەیڵێم کە ماددەیەکیان دوو فەقەرەیان لە ماددەیەك تەعدیل کردووە تەوازنیان نەداوەتێ لەگەڵ فەقەرەکانی تر، هەر ئەو فەقەرەیە نیە فەقەرەی تریش هەیە، بۆیە من لەگەڵ مانەوەی فەقەرەی سێیەمم، دووەم: من پێم وایە ئەسڵی مەشروعەکە چ لە ماددەی 1 و چ لە فەقەرەی 1 و چ لە فەقەرەی 2 یش، زۆر بە باشی هاتووە، هەتا ئەوەی سۆزان خان گوتی بە نیسبەت کچ و کوڕ تێیدایە، بۆ لەغو کراوە من نازانم، بۆیە بەڕاستی من لەگەڵ مانەوەی ئەسڵی ماددەکەمە بە هەر سێ فەقەرەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

موناقەشە تەواو بوو، چونکە زۆر قسە کرا، لیژنەکان کۆکن لەسەر مانەوەی فەقەرە 3، ئەگەر کەسێك رەئی هەیە کە فەقەرە 3 نەمێنێت؟ تەنها ئەوانەی کە پێیان وایە فەقەرەی 3 نەمێنێت، کاك د.نوری رەئیت وایە؟ فەرموو.

بەڕێز د.نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من هەندێك تێکەڵی پێکەڵی دەبینم سەبارەت بە تەمەنی 18 ساڵی، ئێمە لێرە بڕیارمان دا پێش تەمەنی 18 ساڵی بە هیچ شێوەیەك جائیز نیە، بۆ حاڵەتی ئیستسنائی ....

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك د.نوری عەفوم دەکەی، ئەوەڵەن 18 ساڵی نیە، 16 ساڵیە، دووەمیش ئەو نوقتەیە موناقەشە بکە، کاك د.نوری فەرموو.

بەڕێز د.نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بۆ 16 ساڵی تەنها ئەگەر هاتو کچەکە یان کوڕەکە تەمەنی 16 ساڵ بوو، بە بڕیاری دادگا، چونکە هەندێك حاڵەتی تایبەتی هەیە، تەماشا دەکەی کچێك تووشی کارێکی خراپ دەبێت، تۆ ئینتزار بکەی تا تەمەنی دەگاتە 18 ساڵ، ئەو کاتە حەملەکە دەردەکەوێت و ئەو کچە دەکوژرێت، بۆیە لەو حاڵەتە دا دادوەر دەتوانێ بڕیاری ئەوە بدات کە ئەوا ئەو کچە مارە ببڕێت لەو کوڕە، چونکە هەر دوولا بە موافەقەتی وەلی ئەمریان هەردوو ڕازی بوونە، ئەوە غەڵەتێکی حەزم کرد ئەوە ڕوون بکرێتەوە، لێرەدا بە پێی بنەما سەرەکیەکان بە هیچ شێوەیەك مارە بڕین، پێش 18 ساڵی ناکرێت، ئەگەر کرا ئایا لەناو بێشکە بوو پێشی 16 ساڵی تا دەبێتە 18 ساڵی ئەوە باتڵە، بە پێی بنەما سەرەیەکان، بەڵام بۆ حاڵەتێکی تایبەتی کە لێرەدا باس کراوە، دەڵێ ئەگەر هاتوو باسی ئەوە کرا ئەوە مەوقوفە، مەوقوفیش پێویست دەکات کەوا ڕەزامەندی لەسەر بدرێت، ببورە ئێمە پێشنیازی ئەوەمانکردووە، کەوا سیستەمی مەئزون لەکوردستاندا کاری پێبکرێت، پاش ئەوەش پرۆژەیەك ئامادە دەکرێت، دێتە بەردەم پەرلەمان، بۆ ئەوەی کەوا هەر مەلایەك نەتوانێ لەجێگای خۆیەوە مارەبڕین ئەنجام بدات، تەنها چەند مەلایەك لەناوچەیەکدا دێن دەورەی تایبەتیان بۆ ئەکرێتەوە لەوەزارەتی ئەوقاف، ئەوانە تەنها دەسەڵاتیان ئەبێت، وەکو ئێستا لە میصر کاری پێ ئەکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دکتۆر ئەوە مەحکەمەی شەرعی لەهەموو شوێنێك هەیە، لە ناحیەکانیش ئەگەر نەشبێت مدیر ناحیە دەتوانێ بەو ئیشە هەڵبستێت دەسەڵاتی قەزای هەیە، ئەوە دەمانگەڕێنێتەوە دواوە،ئێستا لیژنەی یاسایی و لیژنەی داکۆکی لە مافی ئافرەتان دەڵێن فەقەرە سێ بمێنێتەوە بگەڕێتەوە، ئەوەڵ جار ئەوە دەخوێنمەوە ، کێ لەگەڵ ئەوەیە فەقەرەی سێ بمێنێتەوە؟ فەقەرەی سێ دەخوێنمەوە، (على المحكمة الشرعية او محكمة المواد الشخصية اشعار الى سلطات التحقيق بأتخاذ التعقيبات القانونية بحق المخالف باحكام الفقرة (اولاً) من هذه المادة ولها توقيف لضمان حضوره، امام السلطات المذكورة، ويحق لمن يتعرض للاكراه او منع مراجعة سلطات التحقيق مباشراً بهذا الخصوص) زۆر جوان هاتووە نازانم بۆ هین کراوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە بمێنێتەوە دەستی بڵند بکات؟ سوپاس ، کێ لەگەڵ دانیە دەستی بەرز بکاتەوە؟ سوپاس، کەواتە ئەو فەقەرەیە مایەوە، دەمینێت لەسەر ئەوەی باتلەکەو هینەکە لە ئەسلی پرۆژەکەدا هاتووەو دەڵێت (لا يحق لای من الاقارب او الاغيار اكراه ای شخص ، ذكرا كان ام انثى على الزواج دون رضاه ، ويعتبر عقد الزواج بالاكراه باطلا اذا لم يتم الدخول كما لايحق لای من الاقارب او الاغيار منع من كان اهلاً للزواج بموجب احكام هذا القانون من الزواج) تەبعەن لە موقتەرەحەکەدا هاتووە و دەڵێت ئەو باتلە ببێتە مەوقوفەن،زۆر لە برادەران قسەیان کرد ووتیان، باتڵ باشترە،کاك عەونی لە تەنیشتەوە دەڵێت هەتا د.مونزریش پێیوایە دەبێت باتڵ بێت، ئەسڵەن کە باتڵە باشترە، (اذا لم يتم الدخول) ئەوەی کاك خەلیل شەرحی کرد ئەوە

لابدرێت هەمووی باتڵ بێت،ئەوە ڕەئی خۆتە یان ڕەئی لیژنەی یاساییە، ئاخر ئەگەر ڕەئی لیژنەی یاساییە دەبێت دەنگی لەسەر بدەن، ئەگەر ڕەئی خۆتە ئەوە شتێکی ترە، کاك شێروان ڕەئی لیژنەی یاسایی لەسەر ئەوە چیە؟ کاك خەلیل ڕەئی خۆی شەرح کرد.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەگەڵ ئەسڵی نەصەکەمە کەلە ئەصلی قانونەکەدا هاتووە،ئەوە مەبدەئێکە پەنجا ساڵە قەزای عێراقی لەسەری ڕۆیشتیە، ئیستقرارەکی قەزائی لەسەرە، بۆیە بە حەقیقەت پێویست ناکات دەسکاری مەبدەئێك بکەم کە پەنجا ساڵە لەسەری ڕۆیشتین و مەحاکم ئیستقراری لەسەر کردووە، هەموو لە بەرامبەر مەحاکم ڕوونە، بۆیە مانەوەی نەصەکە وەك خۆی لە جێگای خۆیەتی، لەگەڵ ڕێزماندا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئاخر عەفوم دەکەی، موساعەدە بکەن توخوا، مانەوەی قانونەکە وەك خۆی ناتوانین دەنگی بۆ بدەین،ئێمە مناقەشەی زۆر فەقەراتمان کردووە باتلەن هەیە، مەوقوفەن هەیە، عقوباتەکە جیاوازە، ڕەئیەکە دەڵێت (الاقارب) دایك و باوکە ئەوانە هەموو جیاوازن، بۆیە دەبێت بڕگە بە بڕگە ئێمە فەقەرەی سێیەممان تەسبیت کرد، ئێستاکە لە ئەسڵی مەشروعەکە کەلیمەی باتڵ لە ئەسڵی قانونەکە، ئەوەل جار باتڵ یان مەوقوفەن، ئەو شتەی تازە داوا کراوە کە ببێـە مەوقوفەن، ئەگەر پەشیمان نین لیژنەکان داوا سەحب ناکەنەوە، دەبێت بیخەمە دەنگدان، لیژنەی یاسایی لیژنەی مافی مرۆڤ ڕەئیتان لەسەر کەلیمەی مەوقوفەن و باتڵەن، کاك خلیل، فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەس ڕەجائەن تۆ ناتوانی بڵێی باتلەن وەکو کەلیمەی(اذا لم یتم الدخول)هەتا ئەوکەلیمە لەوێ ببێت قانونەن و شەرعەنیش نەدروستە،لە قانون عەقدی باتڵ نابێتە صحیح لە شەرعەنیش عەقدی باتڵ نابێتە صحیح بەهیچ شێوەیەك، هەتا ئێمە دەمانەوێت بە باتڵ بێت، لازمە ئەو کەلیمەی (اذا لم یتم الدخول) لاببەین من ڕەئیم ئەوەیە لابچێت و ببێتە باتڵ ئەمە باشتر دەبێت،ئەگەر (اذا لم یتم الدخول) مایەوە لازمە ببێتە مەوقوف، ئەگەرما شەرعەن و قانونەن نابێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك محمد فەرەج، فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوە ڕاستە کە ئیکراه بوو باتڵە، بەڵام ئەمە کە سەماحی پێ دەدرێت لەبەر کۆمەڵێ هۆکاری ترە،یەعنی کە دخول بوو کۆمەڵێ هۆکاری تر دێنە پێشەوە، مەسەلەن مناڵە، فلانە ئەمە گرفتەکە لێرەدایە، ئەمەیە

جەواز ئەدات بە صەحیەتی ئەم نیکاحە، ئەگینا لە ئەصلاً ئەگەر دخول نەبێت باتڵە ئەم کەسە ئیختیاری هەیە ئەتوانێ فەسحی نیکاحەکە بکات، چ ژنەکە بێت چ کوڕەکە بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەڵێ راستەکەی زۆر ڕاستە، کوێستان خان، فەمووو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمەش دوای ئەو شەرحەی کاک خەلیل لەگەڵ ئەو رەئییەی کاک خەلیل داین وەك لیژنەی مافی ژنان دوای ئەو شەرحەی ئەو کردی.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

قەیدی ناکات ئێوە موساعەدە بکەن، یەعنی دەبێت واقعیانە بیر بکەینەوە، ئەو قسانەی کاک خلیل لەگەڵ واقعەکە ناگونجێت، کاک خەلیل دەڵێت باتڵە، ئەو بعدە دخولە لاببەین، باشە ئەگەر دخولی کرد باتڵ بوو چی دەکەی؟، جوابمان دەوێت، ئەگەردخولی کرد ئەتۆش باتل حسێب دەکەی، ئەوەمناڵی بوو، چۆن معامەلەی لەگەڵ دەکەی؟.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڵێ ئەگەر عەقد باتڵ بوو، کاچ متەرەتبە لەسەر عەقدی باتل و هەم لەسەر ئەوەش، چونکە ڕوکنی ریزا تێدانیە،ئیجبارە ئیرادەی مەفقودە،سەلبی ئیرادە کراوە،ئەمە هەموو ئەحادیسی پێغەمبەر(د.خ) هەموو قسەش ئەوی بەو شێوەیە کراون، پێغەمبەر(د.خ) گوتویەتی ژنەکە ئایا تۆ رازی، یان نا، قەبولی نەکردووە، دوای رازی بوون بووە بە عەقدێکی تر.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لە قانونیەکان دەپرسم کاک عومەر و کاک کریم قسەی بکەن.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەگەڵ ئەو رەئیەی کاک خلیل دانیم بۆچی؟ بۆ (قبل دخول) ئەگەر عەقدەکە باتڵ بێ هیچ ئەسەرێکی نابێت، بەگوێرەی قانون (العقد باطل لاینتج اثارا ولا یفید حکم)، ئەگەر دخول بوو دخولەکە (حقیقة وحکما)مەعنای رزای خۆی پێشان دابوو، بۆیە دخول بوو، لەنەتیجەی ئەم دخولە نەسەب دروست دەبێت ئەو نەسەبە چی لێدێت،دوو، حوکمی میرات دێتە پێشەوە لەدوای دخول بوو، باشە یەکێك لەم ژن و مێردە مردن،چۆن ئەو میراتە تەحدید دەکرێت،لە کاتێك ئافرەتەکە خۆی بە رەزامەندی خۆی تازە چاری نەماوە، ڕۆیش قبوڵی کرد، ئیجازەی داوەتێ وەقفەکە نەما،لەبەر ئەوە قەبلە دخولەکە ئاساری نیە، بەلاّم بعد دخول ئاساری هەیە، نابێت پێی بوترێت عەقدی باتل چونکە(عقد الباطل لاینتج اثرا ولا یفید حکم).

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك كەریم فەرموو.

بەڕێز كریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەوەی ڕاستی بێت لەڕووی یاساییەوە، بۆچوونەكەی كاك عومەر پڕ بەپێستیەتی ڕاستە، ئەگەر باتڵ بێت (قبل الدخول) باتڵ دروستە، بەڵام (بعد الدخول) مەوقوفە، بۆیە (بعد الدخول) حوكمەكەی ئەگەر ئیكراهی تێدا بێت دەچێتە حوكمی ئیختصاب، ئیختصابیش ڕائەوەستێت موتەوەقیفە لەسەر ڕەزای ئەوەی كە ئیختصاب كراوە، ئەگەر ڕازی بوو حساب ئەكرێت بە موتەزەویج دائەندرێت، ئەو كاتەش عەقدەكە ڕاست ئەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ببورن من كە قسە ئەكەم، بەس بۆ زیاتر وەڵام دانەوەی كاك خەلیل، عەقدەكە باتڵە پێش دخول، پاش دخول ئەو ژنە، ئەگەر بەزۆریش دەخل كرابێت، تەماشای خۆی ئەكات ئایا قبوڵی بكات یان كێشەیەكی كۆمەڵایەتی بۆ خۆی و بۆ كەسوكارەكەی دروست بكات، لەبەر ئەوە ئیمكان نیە، تۆ پاش دخولیش بێیت بڵێیت باتڵە، مناڵە، ئیرسە، كۆمەڵایەتیە، كاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەڵڵا منیش پێچەوانەی ڕەئیەكەی مامۆستا خەلیلم، كاتێ عەقدەكە باتڵ دابنێین پاش دخول، ئیكراهەكە زوڵمێكە، باتڵ كردنیشی زوڵمێكی ترە لێی ئەكەین، لەبەر ئەوە نەمەسەلەی میرات نە مەسەلەی نەسەب، هیچ حقوقێكی ناكەوێت ئەو ژنە، بۆیە ڕەئیەكەی وابزانم تەواو نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

باشە بە خەمان بڵێ با بزانین چی بوو قسەكەی، خەمان خان فەرموو.

بەڕێز خەمان زرار اسعد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من لەگەڵ ڕەئیەكەی بەڕێز كاك خەلیلم، كە پشتگیری لیژنەی ژنانیشی بۆ كرا، لەبەر ئەوە ئێمە باسمان كرد، لەو دانیشتنانەی ڕۆژانی ڕابردووش هەر باسمان كرد، ڕەزامەندی ڕوكنێكی ئەساسی عەقدی زەواجە، ئێمە كاتێك ژنێك بەزۆری بەشوو دراوە، زەواجی كردووە، یەعنی ڕوكنە ئەساسیەكەی ئەو عەقدە نەماوە، لە حوكمی شەریعەی ئیسلامی، ئەگەر باسی شەریعەی ئیسلامی بكەین وەكو كاك عوسمانی بەڕێزیش باسی كرد، ئەمە ئەبێت بە زینا، مناڵەكانیش حوكمی منداڵی زینای لەسەر تەتبیق ئەبێت، بەپێی قانونیش وەكو لە قانونی عقوباتی عێراقی هاتووە، ئەمە بە ئیختیصاب حیساب ئەكرێت، دیسان لەوێش هەمووی ئاساری موتەڕەتیبەیە بە جەریمەی ئیختیصاب بۆی حیساب كراوە، لەبەر ئەوە بەڕاستی من لەگەڵ ئەوەدا نیم بە

هیچ شێوەیەك، بە عاتیفەی خۆمان بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان زۆرجار باسی ئەكەیت، ئەڵێیت ئەبێ یاساكانی ئێمە لەكاتی دەنگداندا بە عاتیفە بڕیار نەدەین، ناكرێت بەڕاستی لەبەر ئەوەی كێشەیەكی كۆمەڵایەتی دروست ئەبێت، یان لەبەر خاتری ئەوەی باوك وبرایەك تووشی ئیحراجی نەبن، یان لەبەرخاتری ئەوەی كچێك كچایەتی خۆی لەدەست داوە، یان كۆمەڵێك تەبریراتی تر ئێمە بێین شەرعیەت بدەین بە گوناهێك، چونكە گوناه بەپێی شەریعەتی ئیسلامی تاوانیشە، بەپێی یاسای سزادانی عێراقیش لەبەر ئەوە بەڕاستی ئەبێ حوكمەكە باتڵ بێت، چ پێش دخول بێت چ پاش دخول بێت، هیواداریشم ئەگەر بكرێت وشەكانمان زیاتر بەكوردی بەكاری بهێنین، چونكە ڕەنگە هیچ یاسایەك بەقەد ئەم یاسایە خەڵك لەماڵەوە بەتایبەتی ژنان موتابەعەی دانیشتنەكانی پەرلەمان نەكەن، قبل الدخول وبعد الدخول خەڵك چوزانێ مانای چیە؟، ئەكرێ بووترێت پێش گواستنەوەو دوای گواستنەوە، بۆ ئەوەی خەڵكەكە باشتر تێبگات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

مولاحەزەی دوایتم زۆر بەدڵە، كاك خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید سلیم شێرە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من تەئیدی ڕەئیەكانی كاك عومەر ئەكەم، من خۆم بۆ نموونەیەكی زیندوو شاهیدم، لە ساڵی 2002 لە حەج بووین لە سعودیە، مەلایەكی خانەقینی ناوەكەیم لە بیر چووە، لەگەڵمان بوو، عەرەبێكی خەڵكی مەكە، كەبینی جلی كوردی لەبەرایە هاتە لای مەلاكە وتی دەتوانی بێیتە ماڵی ئێمە، وتی تۆ ئیشت بەمن چیە نە دەمناسی و نەدەتناسم، وتی نەخێر بەس حەزم لێیە بێیتە ماڵی ئێمە، لەماڵەوە داوای تۆ ئەكەن، وتی دەمناسی وتی نەخێر بەس تۆ كورد نیت، وتی بەڵێ كوردم ئاخیرەكەی چوو، كە چوو ماڵەكەی یەكێك لەو ئافرەتانە بوو كە لە ئەنجامی ئەنفال فرۆشرابوو، مێردی بە عەرەبێكی سعودی كردبوو، پاش دانیشتن مەلاكە لێی پرسی كە چوار منداڵی هەبوو، ئافرەتەكە خەڵكی گەرمیان بوو، وتی دەتەوێت بگەڕێیتەوە بۆ كوردستان، وتی تازە بێمەوە بۆ كوێ، ئەی منداڵەكانم چی لێ بكەم، لەبەر ئەوە ئەو باتڵەكەی پاش دخول ئاساری زۆر موزاعەفاتی لێ دروست ئەبێت، مەسەلەی میراتەو هی منداڵەو كۆمەڵێك مەشاكیل دێتە ئێرە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

تاڤگە خان فەرموو.

بەڕێز تاڤگە محمد علی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بەنیسبەت ئەو مەوزوعە، ئێمە لێرە وەكو داكۆكی كەرێك لەمافی ئافرەتان دەبێ قسە بكەین، ئێمە باوكیشی هەیەو عەقدەكەشی صەحیحە، جاری وا هەیە مەسئولیەت هەڵناگرێت، جا وەرە لە نەتیجەی عەقدێكی

باتڵەوە بێت، یان عەقدێك كە دخول بێت و منداڵیش هەبێت، ئەو منداڵە مەسیری چی لێ دێت، لەبەر ئەوە من پێشنیار ئەكەم، ئەگەر لەباتڵ جێگای نەبێتەوە(اذا تم الدخول) ببێت بە عەقدێكی فاسد، چونكە فاسد موتەڕەتیباتی عەقدی صەحیح ئەگرێتەوە، خۆی دوای ئەوەی كە ژنەكە بەزۆر درابوو بەشوو، مەسەلەی زیناو ئیختیصاب، زینا ڕەزامەندی ژن وپیاوەكەی لەسەرە، ئەبێ هەردووكیان ڕازی بن ئینجا ئەچێتە بابی زینا، بەپێی حوكمی شەرع، بەڵام ئەگەر ژنەكە ڕازی نەبوو ئەو كاتە ئەبێت بە ئیختیصاب، چونكە زینا ڕەزامەندی ژن وپیاوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك خەلیل فەرموو.

بەڕێز خليل ابراهيم محمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

با ئێمە لەیەك حاڵی ببێن، چونكە ئەمە مەوزوعێكی زۆر خەتەرە، ئاسەواری زۆریشی دەبێت لەدەرەوە، من باسی شێت ئەكەم ئێمە وەكو تەشریعێك دائەنێین لازمە دەقیق بین لە بەكارهێنانی موصتەڵەحەكان، موصتەڵەح لێرە لە قانونی ئەحوالی شەخصی لازمە مەنتقی قانونی قبوڵ بكات، مەنتقی شەرعی قبوڵ بكات، وەكو تۆ عەقدێكت دانا بە باتڵ مانای وایە (لاتلحقه الاجازة) یەعنی مەوقوف نیە لەسەر شتێكی تر، ئەم عەقدە باتڵە مانای وایە باتڵ هەبوون و نەبوون وەكو یەكە، موشەڕیعی عێراقی هەمووجار بوتلانی بە موتڵەق داناوە نەك بە نیسبی، بوتلانی نسبی هەندێجار تلحق الاجازە لە قەوانینی عێراقی بوتلانی نیسبی نیە هی موتڵەقە، من ئەڵێم لێرەدا، ئەگەردخول نەبێ دخول دەبێ بە ئیجازە، باشە چۆن ئیجازە لە مەنتقی شەرعیدا و هی قانونیش (تلحق عقد الباطل)؛ ئەمە لە هیچ شوێنێك نیە، خاڵی دووەم: ئەگەر مالم یتم الدخول، كە ئەنەهو تۆ دێیت تەحایولێك لەسەر قانونێك ئەكەیت، هەرجارێك كە دخول هەبێت مانای وایە ئەمە تەواو بۆ ئەوەیە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ببورە كاك خەلیل كاك دكتۆ فوئاد نوقتەی نیزامی هەیە.

بەڕێز د.فؤاد احمد محمد بابان:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لەبەر گرنگی ئەم گفتوگۆیەی كە كراوە، لەسەر دەربڕینی ڕای زۆربەی یاساناسان، لێرە كە جیاوازییان هەیە، من پێشنیار ئەكەم ئەم ماددەیە دوا بخرێت بۆ پاش ئەوەی كە لیژنەی یاسایی، كۆبوونەوەیەكی تر ئەكات، لەگەڵ چەند شارەزایەكی تر لە یاساو لە فقهدا پاش ئەوە بگەڕێینەوە بۆ باسكردنی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

نوقتەی نیزامیەكەت دەبوایە ڕابوەستایتایە تا كاك خەلیل قسەكەی تەواو ئەكرد، فەرموو كاك خەلیل قسەكانت تەواو بكە.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یەك ڕستەم ماوە بەڕێزان، یەعنی تۆ ئێستا لە بەینی دوو شتدایت، ئەگەر بیکەین بە باتڵ نابێ تۆ نەشەرعەن نە قانونەن بڵێت(اذا تم الدخول) ئەگەر ئەو کاتە وترا (اذا لم یتم الدخول)مانای وایە لازمە بیکەیت بە مەوقوف، یان بیکەیت بە فاسد وەکو ئەوەی خوشکێك وتی فاسدیش دروستە، ئەگەر تۆ کردت بە باتڵ نابێ تۆ دخول دابنێیت، چونکە دخول ئیجازەیە، دخول ئیزنە، ئەمە قبوڵ ناکرێت، نە عەقڵەن نە مەنتقەن، نە قانونەنیش، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

هەر وەکو جوابێکی بچووك بۆ کاك خەلیل، تۆ ئەو هەموو تەعنە ئەکەیت بۆ ئەو قانونە، کە لەگەڵ واقیعدا ناگونجێت، ئەو قانونە لە ساڵی 1959 موشەرعی عێراقی دایناوە، لە خۆتەوە بە موشەرعی عێراقی کە چل ساڵە یان پەنجا ساڵە، تەتبیق ئەکرێت، تۆ پێت وایە غەڵەتە، باشە بەس بەو موتڵەقیە مەڵێ غەڵەتە، با نە من بیڵێم، نە تۆش بیڵێ، کەسیش نەڵێت بەشتێك کە غەڵەتی موتڵەقە، نە ئیختیصاصین ئێمە، نە موشەرعین بەتەنها خۆمان، پەرلەمان هەمووی موشەرعە بەتەنها کەسێکمان موشەرع نین، لەبەر ئەوە لێرەدا مەڵێ فلان شت غەڵەتە، بۆچوون هەیە، موناقەشەی دەکەین دەپرسین دەگەڕێینەوە بۆ سەرچاوەکان ئەوکاتە بڕیاری لەسەر ئەدەین، ئەوە پەنجا ساڵە کاری پێ ئەکرێت، جوملەکەش وا هاتووە، ئێستا بڵێین غەڵەتە، کەوابوو ئەوە پەنجا ساڵە ئەو قانونە بەغەڵەتی لێرە تەتبیق ئەکرێت، ئەوە چۆن شتی وا ئەبێت، یەعنی مەنتقەکە قبوڵی نیە، موقتەرەحی کاك دکتۆ فوئاد ئەڵێ باپرسیار بکەین، لەگەڵ ئەوەشدا کە من خۆم شەخصی موتەئەکیدم لەوەی کە لە ئەصڵدا نووسراوە ڕاستە، با بمێنێتەوە بۆ سبەینێ، ئەگەر موافقن تەئجیلی ئەکەین، کاك شێروان تۆ ڕەئیت چیە؟.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەگەڵ موقتەرەحەکەی جەنابتم، من پێم وایە باتڵ (قبل الدخول) شمول ئەکات (بعد الدخول)یش شمول ئەکات، هەر یەکەشیان ئاسەواری قانونی خۆی دیارییە کە چی تەرەتوب ئەکات لەسەر (قبل الدخول وبعد الدخول)، چ بەنیسبەت ئینجاب، چ بەنیسبەت نەسەب، چ بەنیسبەت عدە، چ بەنیسبەت عقوبەش، بە نیسبەت هەر چوارییان، بۆیە بەڕاستی من، لەگەڵ مانەوەیم لەسەر بوتڵان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەو موقتەرەحەی دکتۆر فوئاد، کە دەڵێت با دوابخرێت دەیخەمە دەنگەوە، باشە سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

پاش تێگەیشتن لەوە، ئێمە ئەتوانین هەردوو حاڵەتەکە جیا بکەینەوە (قبل الدخول) ئەتوانین وا بڵێین(لایحق لاي من الاقارب او الاغیار اکراه اي شخص، ذکراً کان ام انثى على الزواج دون رضاه و یتعتبر عقد الزواج باطلاً، قبل الدخول و موقوفاً بعد الدخول، و بعد زوال اثر الاکراه) هەردووکی ئەگەر داخڵ بوو ئەوە مەوقوف ئەکرێت، ئەوکەسە یان ئەو ژنە، ئەگەر توانی ئەچێ شکایەتی خۆی ئەکات، بەڵام قبل الدخول با بە باتڵی بمێنێتەوە، یەعنی تۆ حەلێکی وەسەت لەبەینی هەردووکیان ئەکەیت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەزانی چۆنە سۆزان خان، تۆ لە ڕستەی یەکەمدا ڕاست ئەکەیت، باتڵی ئەکەیت (قبل الدخول)، بەڵام کە دخولی کرد، ناتوانین قەرار بدەین لەسەر ئەوەی کە وقوفە، لێرەدا ناکرێت وقوف بێت مادام دخولی کرد دەمێنێتەوە بۆ ئیرادەی خۆی، ئەگەر بە زۆری بێت ڕەغبەتی نەبوو ئەچێت هاوار ئەکات ئەڵێ من بەزۆر مارەبڕاوم، بەزۆریش بە ئیکراه ئەوەم کردووە، ئەو کاتە حەقە قازی بە پێی ماددەی 40 فەقەرەی 4 دەتوانێ تەفریقی بکات، ئەمە خۆی قەرار ئەدات بەشکوم ڕەئیەکەی گۆڕی باش ئەوەی کە ئیکراه کرا، بەڵام کە بەیانی هەستاو ئەو واقیعەی بینی و پێی ڕازی بوو، فەقیرە هیچی دەسەڵات نیە، باشە ئەوە چۆن ئەبێ تۆ لە خۆتەوە قەرار بدەیت، کاک کەمال فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کەمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەحەقیقەت ئەمە مەوزوعێکی زۆر حەساسە، ئەوەی کاک خەلیل وتی زۆر دروستە، ئەبێ لەو وەختەوە عەقدەکە باتڵ بێت، بۆیە من پێشنیارەکەی کاک دکتۆر فوئاد پشتیوانی ئەکەم، بۆ ئەوەی برادەران ورد تر، لەگەڵ شارەزایان قسەی لەسەر بکەن، بۆ سبەی دووبارە لەسەری دابنیشینەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک محمد فەرەج فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە خیلافمان لەسەر ئەوە نیە، ئەم عەقدە باتڵە، چونکە باتڵەو ساری مەفعولیش ئەبێت، بەڵام کە بعد الدخول بوو، ئەچێتە حاڵەتی ئیزتراری ئەم ئافرەتە، ئەگەر منداڵێکی بوو کێ تەحەمولی هەڵگرتنی ئەم مناڵە ئەکات، بە کوڕی زینا، یەعنی وەکو ئەو کەسە وایە کە گۆشتی بەراز حەرامە بیخوات، بەڵام کە ناچار بوو ئەیخوات، یەعنی حاڵەتەکە بۆ ئەو ئەگۆڕێت بە شێوەیەکی تر، ئەمە حاڵەتی ئیزتراریيە نە حاڵەتێکی تەبیعی، حاڵەتی تەبیعی ئەو عەقدە باتڵە، بەڵام بۆ ئەم کەسە ئەگۆڕدرێت، جا ئەم ئافرەتە خیاری هەیە،

ماددەی پازدەم: ماددەی (53) هەموار دەکرێ و بەم جۆرە دەخوێندرێتەوە:

سەرۆکی هەرێم و سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران یان لیژنە هەمیشەییەکان یاخود لەیازدە ئەندام کەمتر نەبێ بۆیان هەیە پرۆژەی یاسا و بڕیار پێشنیاز بکەن و پەرلەمان وتووێژ لەسەر پرۆژەی یاسا یان بڕیار ناکات تاکو لیژنەی تایبەت تەماشایان نەکات و هەر پرۆژەیەکی پەرلەمان رەفزی کردبێ لەماوەی بەستنی هەمان دەورەی دا پێشکەشی ناکرێتەوە.

ماددەی شازدەم:

یەکەم/ هەموو ئەندامێك بۆی هەیە پرسیاری بەنووسین ئاراستەی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران یا جێگرەکەی یاخود وەزیرەکان یان سەرۆکەکانی دەستەو موفەوزیەتەکانی سەربەخۆ یا بەستراو بەسەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران یان ئەوەی بەپلەی وەزیرە یان هەر بەپرسێکی تر لەدەسەلاتی جێبەجێکردن بکات لە رێگەی سەرۆکی پەرلەمانەوە لەبارەی هەرکاروبارێکی نایزانێ کە دەکەوێتە بواری پسپۆڕیەکەی، یاخود بەمەبەستی لێکۆڵینەوە لەرووداوێکی کەزانیبێتی لە سەرچاوەیەکی باوەڕپێکراوە وە یان بەمەبەستی زانینی زانیازی حکومەت لەکارێك لەکارەکانی.

دووەم/ بەرپرس بەنووسین وەلامی پرسیار لەماوەیەکدا لەحەوت رۆژ زیاتر نەبێ دەداتەوە .

سێیەم/ بەرپرسی پەیوەندیدار وەلامی پرسیار لەدانیشتنێکی دیاری کراو بۆی هەیە داوای دواخستنی وەلام دانەوەکەی بکات بۆ ماوەیەك لە دوو هەفتە زیاتر نەبێ و داواکەشی پەسند کرابێ و نابێ دواخستنەکە لەو ماوەیە زیاتر بێ مەگەر بەبڕیارێکی پەرلەمان نەبێ.

ماددەی حەڤدەم: ماددەی (56) هەموار دەکرێ و بەم جۆرە دەخوێندرێتەوە:

پەرلەمان ئەم تایبەتمەندیی و ئەرکانەی خوارەوە دەگرێتە ئەستۆ:-

1/ دەرچوواندنی یاساکان و ئەو بڕیارانەی کە لەلایەن سەرۆکی هەرێم یاخود ئەنجومەنی وەزیران یان لیژنەکانی پەرلەمان یان ژمارەی یاسایی لە ئەندامانی پەرلەمان پێشنیازدەکرێن.

2/ دانانی پێڕەوی ناوخۆ بۆ پەرلەمان لە سەرەتای هەر دەورەیەکی هەلبژاردندا کە ئەرك و کارەکانی دەست نیشان دەکات.

3/ چاودێری و سەرپەرشتی کردنی کاری دەستەلاتی جێبەجێ و سیاسەتەکەی و فەرمانبەرانی.

4/ پەسند کردنی رێککەوتننامە وبڕیاردان لەسەر مەسەلەی چارەنووسی بۆ گەلی کوردستان - عیراق و دەست نیشان کردنی پەیوەندیی دەستووری و یاسایی لەگەڵ دەستەلاتی فیدرالّیدا.

5/ ناونانی سەرۆکی دەستەلاتی جێبەجێکردن کە ئەویش دەستەلاتی ناونانی ئەندامانی دەستەلاتەکەی هەیە.

6/ پێدانی متمانە بە دەستەلاتی جێبەجێ کردن و لێکێشانەوەی.

7/ رەزامەندیی دەربڕین لەسەر دانانی باجەکان و خەرجیەکان.

8/ لێدوان لە کێشە گرنگەکان لەسەر ئاستی ناوخۆیی و نێو دەوڵەتی .

9/ گوێگرتن لەستەم و زۆرینەکانی وهەلگرتنیان لەسەر زۆر لێکراوان.

10/ ڕەزامەنـدیی دەربـڕین لەسـەر پێشـنیازی هەموارکردنـە دەسـتوورییەکان و ئەنجامـدانی گوێزانـەوە لەنێوان دەروازەو بەشەکانی بودجەی گشتی و کەمکردنەوەی سەرجەم گوژمە پارەکانی و بۆی هەیە لەکاتی پێویستدا پێشنیاز بۆ ئەنجومەنی وەزیران بکات کۆی گوژمەکانی خەرجیەکان زیادبکات.

12/ یەکلاکردنەوەی ئەو تانوتانەی کە لە دروستی هەڵبژاردنی ئەندامان دراون.

13/ لێپرسـینەوەو پرسـیارکردن لـە ئەنـدامانی ئەنجومـەنی وەزیـران‌و سـەرۆکەکانی دەسـتەکان‌و موفەوەزییەتە سەربەخۆ یان لکێندراو بەسەرۆکایەتی ئەنجومـەنی وەزیـران یـان ئەوانـەی بەپلـەی وەزیـرن یان هەر بەرپرسێکی دی لە دەسەڵاتی جێبەجێکردن بکات.

14/ لێکۆڵینـەوە لەگـەڵ هـەر بەرپرسـێکی ئامـاژە بـۆ کـراوی سـەرەوە بکـات لـەبارەی هـەر ڕووداوێـک کـە پەرلەمان وادەبینێ پەیوەندیی بە بەرژەوەندیی گشتی یان مافی هاوڵاتیانەوە هەیە.

15/ داواکردنـی زانیـاریی‌و بەڵگەنامـە لەهـەر لایـەنێکی فـەرمی لـەبارەی هـەر بابـەتێکی پەیوەنـدیی بـە بەرژەوەندی گشتی یان مافی هاووڵاتیان یاخود جێبەجێ کردنی یاساکان یان پیادەکردنیان لەلایەن دەستەو دەزگاکانی دەستەڵاتی جێبەجێ کردنەوە.

16/ داواکردنی ئامـادەبونی هـەر کەسـێك لەبـەردەمی بـۆ شـایەدی دان یـان ڕوونکردنـەوەی هەڵوێسـت یـان دەرخستنی زانیاری لەبارەی هەر بابەتێکی کە خرابێتە بەردەم پەرلەمان‌و لـە مەیـدانی لێکۆڵینـەوی خـۆی بێت.

17/ تەماشاکردنی ڕاپۆرتی ئەو وەزیرەی کە پێویستە پێشکەش بەپەرلەمانی بکات لـەبارەی سـەفەرکردنی بە سەرۆکایەتی شاندێك لەناو هەرێم یا دەرەوەی دا لەگەڵ ئەنجامەکانی.

ماددەی هەژدەم: کار بەهیچ دەقێك ناکرێ گەر لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایە ناکۆك بێ.

ماددەی نۆزدەم: پێویستە ئەنجومەنی وەزیران‌و لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسـایە جێبـەجێ بکەن.

مـاددەی بیسـتەم: ئـەم یاسـایە لـە ڕۆژی دەرچـوونیەوە جێبـەجێ دەکـرێ‌و لـە ڕۆژنامـەی فـەرمی (وەقـائعی کوردستان)دا بلاّودەکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، ئەم پرۆژەیە لە لایەن ئەندامانی بەڕێز (کاك عـونی بـەزاز، کـاك عبـدالکریم هەمەوەنـد، کـاك شێروان حەیدەری، کاك کەریم بەحری، کاك محمد صالح، کاك خلیل ابراهیم، کاك تارق جامبـاز، کـاك قـادر سعید، کاك سەردار هەرکی، کاك رشاد احمد)ەوە پێشکەشکراوە، پرۆژەکە گرنگـە، پێویسـتیشە پـێش ئـەوەی پەیڕەوی ناوخۆ هەموار بکەین، ئەو پرۆژەیە پەسـەند بکرێـت، وەکـو یاسا بـۆ ئـەوەی ئاسـانکاری بکـات بـۆ تەواو کردنی پـەیڕەوی نـاوخۆی تـازە، ئـەوەی کـە پێشکەشـکراوە، ئـەم پرۆژەیـە ئاراسـتەی لیژنـەی یاسـایی وئەندامانی پەرلەمان ئەکەم، ئومێد دەکەم زوو کارەکانی تەواو بکەن، ڕۆژێکی بۆ دابنێین بۆ گفتوگۆکردن و

بڕیـاردان لەسـەری، خـاڵی دووەمـی بەرنامـەی کارمـان: خوێندنـەوەی یەکـەمی پـرۆژەی پـەیڕەوی نـاوخۆی پەرلـەمان کەلەلایـەن ئەنـدامانی ئەنجومـەنی نیشـتمانی پێشکەشـکراوە. ئەمـەش تەبعـەن لەسـەر داوای سـەرۆکایەتی بـوو داوامـانکرد کـە ئـەو پـەیڕەوە حـازر بکرێـت، هـەموو پێداچـوونەوەیەك کـراوە خـۆی هەموارکردنـە، بـەڵام هـەموو ماددەکـان پێداچـوونەوەی تێـدا کـراوە 146 ماددەیـە، دوای خوێندنـەوەی ئاراستەی هەموو ئەندامانی پەرلەمانی ئەکەم، هەروەها لیژنەی یاسایش پاش ئەوەی کە پرۆژەی یەکەممان کە خوێندنەوەی یەکەممان بۆ کرد و بڕیارمان لێدا، ئەمەش دەخەینە بەرنامەی کار، بەڵام تـا ئـەو وەختـە هەر ئەندامێك تێبینی هەیە، بۆ کار ئاسانکردن چونکە، ئەگەر وابێت بەمانگێك ئەوە تەواو نابێت، دەکرێت ڕەئی خۆی بە نووسین بنووسێت، بۆ سەرۆکایەتی یـان بـۆ لیژنـەی یاسـایی بنێرێـت، بـۆ ئـەوەی لـە ڕۆژی دانیشـتندا کارەکانمـان ئاسـانتر بێـت، خـاڵی سـێیەمی بەرنامـەی کـار: بـەردەوام بـوون لەسـەر خسـتنەڕوو وگفتوگۆکردنی پرۆژەی هەموارکردنی یاسای باری کەسی ژمارە(188)لە 1959، کـە لەلایـەن ئەنجومـەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە. دوێنێ ئێمە زۆر قسەمان لەسەر ئەو ماددەیە کـرد، مـاددەی نۆیـەم کـە دوایـش ڕاوەستاین، ئەمڕۆ لیژنەی یاسایی و لیژنەی ئەوقاف، لەگەڵ ژمارەیەك لە قازییە بەڕێزەکان کۆبوونـەوە بـۆ ئەوەی ڕەئی ئەوانیش بزانن لەسەر ئەو گفتوگۆیەی کە دوێنێ کرابوو، لەسەر داوای ئێوەش دوامـان خست بۆ ئـەوەی پـرس بەوانـە بکـەین، دیـارە سوپاسـیان ئەکـەین کـە هـاتبوون بـۆ ئێـرە، جێگـای تەقـدیرە ئـەو هاتنەیان، ئەوان پێیان وایە ئەو باتڵە ئەبێ بمێنێ، پێشیان وایـە ئەصـڵی ماددەکـە کـە لـە قـانونی ئـەحوالی شەخصیدا هاتووە، هی ساڵی 1959 موعالەجەی کردووە، ئەوە هەم لەگەڵ قـانون ئـەگونجێت هـەم لەگـەڵ شەریعەتیش ئەگونجێت، هەم لەگەڵ واقیعیشدا ئەگونجێت، بۆ ئەوەی ئـەو تێبینیانـەی کـە دوێـنێ ڕوونمـان کردنـەوە ئـەوانیش هـەمان تێبینیـان هـەبوو، کەواتـە ئـەوان پێیـان وایـە ماددەکـە بـەو شـێوەیە بێـت، کـە عەرەبییەکەی وایە(لایحق لاي من الاقارب او الاغيـار اکـراه اي شـخص، ذکـراً کـان ام انثـى علـى الـزواج دون رضاه، ويعتبر الزواج بالاکراه باطلاً اذا لم يتم الدخول، کما لايحـق لاي مـن الاقـارب او الاغيـار منـع مـن کـان اهلاً للزواج، بموجب احکام هذا القـانون مـن الـزواج) ئـەوە ڕەئـی یەکـەم: بـوو، ئـەوە دیسـان ژمارەیـەك لـە ئەندامانی پەرلەمان ئەو حاڵەتەیان شەرح کـرد پاشـی گواسـتنەوەی، ئـەوە دیـارە پـێش گواسـتنەوەی باتڵـە، پاش گواستنەوەش قازییە بەڕێزەکانیش وتیان دەتواندرێت بگەڕێتـەوە بـۆ مـاددەی 40 فەقـەرەی چـوارەم، داوای تەفریق بکات حەقی ئەوەی هەیە، ئەگەر بێت وبیـەوێت ئـەو عەقـدە باتـڵ بکـات پـاش گواسـتنەوەی، باشە پێش گواستنەوەی عەقدەکە ئەگـەر ئاشـکرا بکرێـت، یـان داوا بکـات باتـڵ دەبێـت، ئەگـەر لـەوە زیـاتر شتێك هەیە، کاك کەریم فەرمو چیت هەیە.

بەڕێز کريم بحرى عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەر لێرەدا باس بکرێت بعد الدخول موقوف بێت لە عەقدەکە، واتە هەر لێرە زکر بێـت، نـەك بـۆ مـاددەی تەفریق لێ بگەڕێین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك شێروان من باسی ڕەئی قازییەكانم بۆ كردن، ڕەئیم تەرح نەكرد، وەكو پێشتر بیستم لە كاك شێروان و كاك عونی لێرەدا، ڕەئی قازییەكانیان بۆ نقلْ كردین وتیان ئەصڵی ماددەكە باش هاتووە، عیلاجی ئەو حاڵەتەی پێشی گواستنەوەی كچەكە كە پێشتر بە زۆر كراوە ئاشكرا كراوە، كە ئاشكرا كراو ژنەكەش هات شكایەتی كرد ئەو كاتە باتڵە، پاش گواستنەوەی دەگەڕێتەوە بۆ ماددەی 40، دوێنێ كاك عومەریش باسی كرد، منیش باسم كرد و ژمارەیەكی تریش باسیان كرد، ماددەی 40 فەقەرەی چوار موعالەجەی كردووە، ئەوەیان وتووە، كاك شێروان ئەگەر خیلافی ئەوەیان وتووە، فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بزەبت ئەوەی جەنابت وتت، چارەسەری رەئی ئێمەشی كرد، ئێمە كە كۆبووینەوە هەر سێ قازی ئەحوالی شەخصی لێرە ئامادە بوون، فیعلەن ڕەئیەكەیان بەو شێوە بوو كە جەنابت وتت، تەبریراتی خۆشیان دا، تەبیعی بەنیسبەت قبل الدخول ئەوانیش پێیان وابوو كە باتڵە، ئەوانیش پێیان وابوو ئەو سێ فەقەرەی كە هاتووە، لەسەر باتڵ تەتبیق ئەبێت، نەك لەسەر مەوقوف ئەوانیش پێیان وایە ئەوەی لە ماددەی 40 هاتووە، دیسان بعد الدخول بە نیسبەت اكراه تەتبیق ئەبێت، چونكە ئەوەش لە ماددەی 40 هاتووە، حاڵەتێك موعالەجە ئەكات، كە عەقدەكە خارجی مەحكەمە كراوە، اكراهی تێدایە حەقی داوە بە زوجە ئیقامەی دەعوای تفریق بكات، بەهەمان شێوە ئەگەر هاتوو بعد الدخول بێت بەس اكراهی تێدا بێت، ئەم حەقەی هەیە بۆ ئەوەی حقوقەكان نەفەوتێن بەگوێرەی ئەو ماددەیە حقوقەكان پارێزراوبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كوێستان خان فەرموو.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمەش لەگەڵ ئەو پێشنیارەی كاك كەریمین، كەلە حاڵەتی دوایدا ببێت بە مەوقوف، چونكە ئەوەی من تێگەیشتووم ئەوە دوایی كە داوای تەفریق ئەكات، نە ئەوانەی كە بەزۆر داویانە بەشوو، یان بەزۆر ژنیان بۆ هێناوە سزاكەی ئەیگرێتەوە، من ئەو پرسیارە ئەكەم ئایا دوایی حەقی ژنەكە چی لێ دێت، كە خۆی داوای تەفریق ئەكات، لەبەر ئەوە لەگەڵ ئەو ڕەئیەی كاك كەریمین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك خەلیل فەرموو.

بەڕێز خليل ابراهيم محمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

دوێنێ زۆر باسمان كرد، هەر یەك لە ئێمەش موتابەعاتی زۆرمان كرد، ئەمە لە قانونی مصری یەعنی زەواجی باتڵ داناوە (يترتب شيء من اثار الزواج الصحيح ولو حل بعد الدخول) لە ئوردنیش هەروایە، لە قانونی تر چۆن ئەم مەسەلەیان حەل كردووە، یان بەناوی فاسدیان داناوە یانیش لە كوتوبی تر بە موقوف دانانی زیاتر ئەگونجێ، لەگەڵ شەرع وەكو موصتەڵەحیش وا باشترە، من لێرەش تەئكید ئەكەم، یەعنی تۆ دانێی باتڵ و ئەوی تریش دانێیت وەكو ناحیەی شەرعی ئەو وەسفەی بۆ دائەنێیت، یەعنی قانونی و شەرعی هەردووك لەسەرە، ئەصڵی عەقد ئەكرێت تا ئەو دخولەی پێ حەڵاڵ بێت، عەقدێكی باتڵ بەدخولێك چاك بێت، جا بۆیە من لەگەڵ ئەوەدام كە وەك پرۆژەی پێشتر كە هاتووە مەوقوف باشترە، دەتوانین لەو موشكیلەش دەربچین، من خۆم لێرە ڕەئی خۆم تەسبیت ئەكەم، با بە موقوف بێت باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەوە ڕەئیێكی تایبەتی خۆتە، ئێستا دوو ڕەئی هەیە، ڕەئیەك ئەوەیە كە لیژنەی یاسایی وتی، حاكمەكان ئەمڕۆ دایاننـاوە، ڕەئەكەی تریش هی لیژنەی داكۆكی كردنە لە مافی ئافرەتان وژنان، كاك خەلیلیش پشتیگری لەوە ئەكات، لەڕاستیدا زۆر قورس نیە هەركامێكیان بێت، ئەگەر بوترێت مەوقوفیشە هەر دەگەڕێتەوە بۆ ماددەی (40)ەكە، چونكە دەبێ دیسان قازی حوكم بدات ئەو مەوقوفیە بەردەوام ئەبێت لەسەر داوای ژنەكە، ئەگەر بێت ژنەكە شكایەت بكات بڵێت من نەمزانیوە داوا بكات مەوقوف بێت، ئەوە باتڵی ئەكات، دوو ڕەئییە دوێنێش زۆر موناقەشە كرا، من ئەو موقتەرەحە تازەیە كە لەلایەن لیژنەی داكۆكی كردن لەمافی ئافرەتان وژنان كە ژمارەیەكیش دوێنێ پشتگیرییان لێ كرد، بەو شێوەیە كە دەیخوێنمەوە پێشتر ئەوە ئەخەمە دەنگەوە، ئینجا ئەگەر دەنگی نەهێنا ئەو كاتە ئەصڵیەكە ئەمێنێتەوە، بەڵێ پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من پرسیارێكم هەیە، ئەگەر هاتو مەوقوف بوو، ئەو عقوباتانەی كە لەسەر ئەو اكراهە دانراوە، ئەبێت، یەعنی سەرەیانی ئەبێت؟، ئەمە پرسیارێك، ئەگەر لەو حاڵەتە داوای تەفریقی كرد حەق وحقوقی بەكاملی ئەتوانێ دەستی بكەوێت؟ من ئەو دوو پرسیارەم هەیە، چونكە ئەگەر مەوقوف بێت بەپێی تێگەیشتنم بەو مانای كەلیمەكە، ئەو عقوباتانەی دوای ئەو نازانم چۆن ئەیگرێتەوە، حەز ئەكەم ئەوەم بۆ ڕوون بكەنەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

داوا لەكاك شێروان ئەكەم بۆی ڕوون بكاتەوە.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

حاڵەتێکمان لە پێشە دخولی حەقیقی بووە، باشە ئەگەر عەقدەکە مەوقوف بوو، ئەو دخولی حەقیقیە چی لێ دێت، ئەمە یەك، دوو: ئەم عەقدە مەوقوفە لەسەر ئیجازەی کێ ڕادەوەستێت؟ ژن موافقە، مێردیش موافقە، دخولیش بووە، با برێك عیلمیانە بچینە ناو مەسەلەکە، بۆیە بەقەناعەتی من ئەگەر ئێمە بمانەوێت وەحدەی خێزان بپارێزین، ئەو مەوقوفە نابێ دابنێین، ئەوە کەلیمەیەکە لە مەسائیلی مەدەنی ئیستیعمال ئەکرێت، نەك لە مەسائیلی ئەحوالی شەخصی، ڕجاتان لێ ئەکەم لەمەسائیلی قانونی مەدەنی ئەوە زۆر ئیسارە ئەکرێت، ئەوەی تر کە پەخشان خان وتی، بەقەناعەتی من هەموو حقوقێکی ئافرەت لە باتڵەکە زامنە، چونکە ئەمڕۆ لەگەڵ قازییەکان قسەمان کرد، هەر حەقێکی هەبێت بەنیسبەت بوتلانەکەی حەقەکەی زامنە، لە حاڵەتی بعد الدخول، بۆیە بەقەناعەتی ئێمە ئەو بوتلانەی کە قبل الدخول هاتووە، ئەو مەرجانەشی کە قبل الدخول هاتوون بەهەمان شێوە وەکو بعد الدخول مەعامەلەی لەگەڵدا دەکرێت، کەلە ماددەی 40دا هاتووە، ئەوە هیچ فەرقی نیە، تەنها ئەو لە خارجی مەحکەمەیە ئێرەش لەبەرامبەر مەحکەمەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

موناقەشە کراوە تەنها لەڕووی یاسایی ئەمێنێتەوە، ئێستا کاك عبدالکریم دوایش کاك کریم ئیتر تەواو، فەرموو مامۆستا کاکە.

بەڕێز عبدالکریم ابوبکر مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من ڕەئیم وایە مەوقوف دابندرێت، چونکە باتڵ (لاتلحق الاجازە) ئەگەر ئەوە بۆ باتڵ بێت، دوایش موافەقە بکات، یان نەیکات نابێ، ئەو عەقدە هەر باتڵە، پاشان تەرەتووبی ئەحکامی لەسەر دەردەکەوێت، لێرەدا هەردووکیان زەوج و زەوجەش هەر زەرەر ئەکەن لەم بابەتەدا، نەسەبە، نەفەقەیە، هەموو جۆرە جەریمەیەکیش، ئەو جەریمەی کە پەخشان خان ئەیڵێت ئەوەی کە عقوبەی دانراوە، مەوقوف بێت عقوبەکەی هەر دەدرێت، مەوقوفیش نەبێت هەر عقوبەی دەدرێت، بەڵام باتڵ مانایەکی هەر زۆر گەورە ئەگەیەنێت، کە (انە لم یکن) کەواتە ئەگەر شتێك نەبێت چۆن ئەتوانی لەپاشان بیکەیت بە صەحیح، نەخێر ئەوە فاسیدە، لەبەر ئەوە بەڕەئی من ئەبێ ئەوە زۆر زۆر باش ئاگامان لێی بێت، ئەوە غەڵەتێکی شائیع بووە، کە ئەڵێین باتڵە، باتڵ نیە موقوفە چونکە باتڵ هیچ حوکمێکی لەسەر ئەوە نابێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك کەریم فەرموو.

بەڕێز كريم بحرى عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەوەی مەعلومە عەقد سێ روكنی هەیە، (رضا، محل، سبب) لێرەدا دوو فقه هەیە، فقهی غەربی و فقهی ئیسلامی، فقهی غەربی بوتلانی تەقسیم كردووە بۆ دوو بوتلان، بوتلانی موتڵەق و هی نسبی، لە شەریعەتی ئیسلامیدا ئەوە نیە، بوتلان هەر بوتلانە واتە باتڵە، موتڵەق و نسبی نیە، بەڵام ئەو رضایەی كە شاهیدەی تێدا بێت، بە ئیكراه چ نوقسانی ئەهلیەی تێدا بێت ئەوە پێی ئەوترێت عەقدی مەوقوف لە ئیسلامدا، عەقدی مەوقوفیش لێرەدا ئێمە پێمان باشە، ئەوەی قبل الدخوله ئەوانە، لەبەر ئەوە هیچ ئاسارێك تەڕەتوب ناكات، ئەوە باتڵ بێت، ئەوەی بعد الدخوله موقوف بێت، لەبەر ئەوەی ئاسار تەڕەتوب ئەكات، ئەگەر هاتو بەباتڵی بوو ئەوە دوو جۆرە ئاسار هەیە، ئاساری ئەصڵی وئاساری عەرەزی، هی ئەصڵییەكە، لە بوتلان نامێنێت، بەڵام ئاسارە عەرەزییەكە ئەمێنێت، وەكو (مهر وحەد) ئەوانە ئیسقات ئەكات، هەروەها نەسەبی منداڵەكەش ئەوە ئیقراری بۆ ئەكرێت بۆ پیاوەكە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

فەرموو كاك سعدالدين نوقتەی نیزامیت هەیە.

بەڕێز ملاسعدالدين عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

كاك كەریم ئەڵێت لە شەرعیەتی ئیسلامی باتڵ و فاسید نیە، بابە دەڵێت فقهی ئیسلامی، لە فقهی ئیسلامی، لە فقهی حەنەفی كە لێرەدا باس لەوە ئەكات، باتڵ ئەوەیە كە خەلەل بگەڕێتەوە بۆ رووكنەكە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ببوورە كاك سعدالدين قسەت پێ دەبڕم ئەوە نوقتەی نیزامی نەبوو، ڕەئیە لەسەر ڕەئی تر، مادام وایە داوای قسەت بكردایە، كاك كەرخی فەرموو.

بەڕێز كرخى نجم الدين نورالدين:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەڵڵا ئێمەش خۆی ئەصڵەن وەكو لیژنەی مافی مرۆڤ، ئێمە لەگەڵ ئەصڵی پرۆژەكە بووین، بەڵام پاش ئەو هەموو باس وگفتوگۆیەی كە هاتە سەر ئەو ماددەیە، ئێمە قسەشمان لەگەڵ مامۆستا محمد فەرەج كردووە لەو بارەیەوە، ڕەئیمان ئێستا ئەو عەقدەی كە كاتی خۆی كراوە، رضای تێدا هەبووە، ئەگەر بە اكراهیش بووبێ، كە رضای لەسەر هەبێ، چونكە رضا لە عەقد روكنە شەرت نیە، لەبەر ئەوە نەبوونی ڕوكن لە عەقدەكە، عەقدەكە باتڵ ئەكات، بۆیە ئەوە مەوقوف بێت پێمان باشترە، هەتا ئەو ئاساری موتەڕەتیبەی كە دەبێت، حەلێكی بۆ ببینینەوە ئەگینا موشكیلەكە گەورەتر دەبێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك مەلا ئەنوەر ئـەو کیتابـەی نـاردووە، (احكـام النكـاح) مامۆسـتایەکی زانکۆ نووسـیوویەتی، نیـزام الـدین عبدالحمید لەساڵی 1986 چاپ کراوە، ئـەو حاڵەتـە وەسـف ئـەکات، دەڵێت(لایجـوز الـدخول بـالمرأة في عقـد الباطل) شەرحی ئەکات،(ولایجب به المهر ولا نفقة ولا تثبت بـه تـوارث ولا نصـیب اي لایترتـب علیـه اي اثـر من الاثار الزوجیة واذا تمت الدخول على اساسه وجب الافتراق) یەعنی باتڵە ئەگـەر دخـولیش هـەبێت، (والا لم یفترق وجب على كل من له علم بالحال مراجعة قاضي لارغامهما في الانفصال) ئەوە زۆر بەقوەت هاتووە، بەهـەر حـاڵ ئـەوە زۆر موناقەشـەی لەسـەر کـراوە، دوو موقتـەرەحی جیـاواز هەیـە، موقتـەرەحی تـازە کـە لەلایەن لیژنـەی داکۆکی کـردن لـە مـافی ئافرەتـان وژنـان و پشـتگیری کردنیشـی لەلایـەن چـەند ئەنـدامێکی پەرلەمانەوە هاتووە، بەو شێوەیە دەبێت کە دەیخوێنمەوە(لایحق لاي من الاقارب او الاغیار اكراه اي شـخص، ذكراً كـان ام انثـى علـى الـزواج دون رضاه، ویعتـبر عقـد الـزواج بـالاكراه بـاطلاً اذا لم یـتم الـدخول، وإذا تم الدخول فیعتبر موقوفاً، كما لایحق لاي من الاقارب او الاغیار منع من كـان أهلا بـالزواج بموجـب أحكـام هـذا القانون من الزواج)، ئەوە موقتەرەحی تازەیە و ئەو ئیزافەیە کراوە، کێ لە گەڵ ئەو موقتەرەحەیە دەسـتی بڵند بکات تکایە؟ 46 کـەس لەگـەڵ دایـە، کێ لەگـەڵ دانیـە؟ باشـە بـە زۆرینـە موقتەرەحەکـە موافەقـەتی لەسەر کرا، فەقەرەی یەکەم تەواو بوو، فەقەرەی دووەم لە مـاددەی 9 دا عقوبەکەیـە، بـۆ ئـەوەی فەقـەرەی یەکەم دڵنیای ئەوەتان بکەم کە دەنگیشی لەسەر درا، بەڵام فەرقێکی ئەوتۆ نیە لەڕاستی دا، لە نێوان ئەوەی سیغەی ئەسڵیەکەو بەینی ئەو سیغەیە تۆزێك تەئكیـد لەسـەر مافەکـە بکات، بـۆ ئـەوەی زیـاتر پابەنـد بـن پێی، زیاتر هینی دەکات، عقوبەکە لە ئەسڵی پرۆژەکە دا هاتووە، من جوملەیـەك دەڵێم بەداخـەوە یـەعنی ئەو چەند ڕۆژە مولاحەزەم کرد زۆربەی زۆری خەڵکانێك هەن کە باس لە لەو یاسایە دەکەن، کـە خـەڵکانی ڕۆشنبیریشن، ئەسڵی قانونەکەیان نەخوێندووەتەوە، چونکە ئەسڵی قانونەکە کە لە سـاڵی 1959 دەرچـووە کە حوکمی تێدایە، حەبسی تێدایەو نەیانخوێندووەتەوە و پێیان وایە تازە پەرلەمان قـەراری حەبسـی داوە، پەنجا ساڵە ئەو قانونە جێ بـەجێ دەکرێت و ئیقـرار کـراوە، کەهەنـدێك ڕۆژنامـەنووس پێیـان وایـە ئێمـە هاتووین و قەراری حەبسمان داوە، ئەوە ئەسڵی ماددەکەیە و بۆتان دەخوێنمـەوە (یعاقـب مـن خـالف أحكـام الفقرة أولا من المادة بالحبس مدة لاتزید عن ثلاث سنوات وبالغرامة أو بأحدى العقوبتین اذا كان قریبـا مـن الدرجة الاولى، أما اذا كان مخالف من غیر الهؤلاء فتكون العقوبـة بالسـجن مـدة لاتزیـد علـى عشـر سـنوات، أو الحبس مدة لاتقل من ثلاث سنوات) ئەوە لە 59 وا نووسراوە (بالحبس)، دوێنـێ زۆر موناقەشـەی ئـەوەمان کرد، موقتەرەحی تازە ئەوەیە غەرامەکە لاببردرێت لـە عقوبەکـە، عقوبەکـە تـەنها حـبس بێـت یـان سـجن بێت، دەیخەمە دەنگدانەوە کێ لەگـەڵ ئەوەیـە کـە غەرامەکـە لاببردێـت؟ کـە لیژنـەکانیش پشـتگیریان لێـی کردووە، دەستی بڵند بکات تکایە؟ فـەرموون، کێ لەگـەڵ دانیـە؟ بـە زۆرینـەی دەنـگ غەرامەکـە لادرا، دوو شتی تر دێتە پێشەوە، تەبعەن ئەو قسانەی کە دەیکەم هەمووی لەبەر ڕۆشنایی گفتوگۆکانی دوێنێ یـە، بـۆ ئەوەی جارێکی تـر نەچینەوە سەری و سەرلەنوێ هینی نەکەینەوە، دوێنێ کاك بەڵێن بۆ یەکەم جار گوتی

دەبێت ئەقارب وەكو یەك بێت، وەاتە باوك و دایك لە دەرەجە یەك و دوو عقوبەكەیان با وەكو یەك بێت، دوو ئەندامی تریش پشتگیریان لە ئەوە كرد، پێش ئەوەی ئەو موقتەرەحەی بخەمە دەنگدانەوە تەنها شەرحێكی پێویست دەكات، بۆچی موشەریع لە ساڵی 59 ەوە تا ئەمڕۆش كە ماوەتەوە ئەو جیاوازیەی كردووە؟ بۆچی عقوبەی دایك و باوك كەمترە لە مام و خاڵ و كەسی تر؟ لەبەر ئەوەی مەعلومە كە باوك و دایك حرس و خۆشەویستیان بۆ نەوەكەو بۆ كچەكەیان و بۆ كوڕەكەیان زیاترە لە ئەوانی تر، مەعلومیشە ئەگەر باوك و دایك نەما وەلی ئەمر بووە مام یان خاڵ ئیحتمالی ئەوەی هەیە زۆر بە ئەركی بزانێت لە ماڵ دا، مومكینە زۆر بیر لەوە نەكاتەوە كە بیەوێت بەشووی بدات و لەكۆڵی بكاتەوە، بۆیە عقوبەی ئەوان زیاترە بۆ ئەوەی ترس بخاتە دڵیان، ئەگەر وەكو یەك تەماشای بكەین من پێم وایە كە لەنگ دەبێت شتەكە، ئەو شەرحە دەدەم ئەگەر كاك بەڵێن و برادەران بەردەوام بن لەسەر رەئیەكەیان ئەوا مەجبورم بیخەمە دەنگدانەوە، یەكێك كە كچی خۆی هەبێت وەكو مام و خاڵ نیە كە بە ئەركی بزانێت لە ماڵ كە غەریبێكە تا حەدێك بە ئاسانی بیەوێت لە كۆڵی بكاتەوە، فەرموو كاك بەڵێن تۆ ساحبی موقتەرەحەكەی.

بەڕێز حمد عبدالله محمود(بەڵێن):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

زۆر سوپاس بۆ ئەو روونكردنەوەیە، من موقتەرەحەكەم سەحب دەكەمەوە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

سارا خان فەرموو.

بەڕێز سارا خضر پیرۆت:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وابزانم شتەكە بە پیاوانەوە هین دەبێت، یەعنی كەس و كار ئەگەر بەڕاستی خۆشی دەوێت بە عەكسەوە ئەگەر عەتفی بۆ هێنا بێت ناتوانێ بە زۆر بە شووی بدات، یەعنی بێگانەیەك كە بە زۆر بە شووی دەدات لێی ناگری كە دوورە خزمایەتیەكەی، چ خۆشەویستیەكە كە دایك و باوك بۆ منداڵەكەی كە بە زۆر بە شوی بدات؟

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

نا، نا بە عەكسەوە، قسەكانی من تێ نەگەیشتی، تۆ دەڵێی بە عەكسەوە، منیش دەڵێم كە عەكسەكەت بۆ روون بكەمەوە كە وانیە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

سارا خان فەرموو.

بەڕێز سارا خضر پیرۆت:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

هەر دوێنێ لیژنەی ژنانیش پشتیوانیان لەو پێشنیارە كرد كە سزاكە زیاد بكرێت، لە ساڵێكەوە ببێتە دوو.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئێمە باسی زیادبوونەوەكە ناكەین، فەقەرە بە فەقەرە دەڕۆین، دوێنێ موناقەشە لەسەر چەند فەقەرەیەك كرا، یەك: ئەوە بوو كە غەرامەكەمان حەسم كرد، دوو: ئەوەی كاك بەلێن داوای كرد دەلێت عقوبەكە بۆ خزمی دەرەجە یەك و دوو و سێ وەكو یەك بێت، یەعنی باوك و دایك ئەگەر نەمان ئەو منالانە تەمەنیان بچووكە غیر وەلی ئەمرەكە و مام و خاڵ و كەسانی تر دەبێت، داوای كرد وەكو یەك بێت كە شەرحم كرد ئەو سەحبی ئیقتراحەكەی كردەوە، سێ: عقوبەكەیە، عقوبەكە لە ئەسڵەكەیدا كە هاتووە، باشە ئێستا ئێمە دوو شتمان حەسم كرد، كە یەكەمیان غەرامەكەمان لابرد، دووەمیان ئەو موقتەرەحەی كاك بەلێنی سەحب كراوە، كە دەبێت فەرق هەبێت لە نێوان دەرەجە یەك و دەرەجە دوو، لە ئەسڵی قانونەكە عقوبە پاش ئەوەی كە پارەكەمان لابرد، دەڵێت (مدة لاتزيد عن ثلاث سنوات اذا كان قريبا من الدرجة الاولى) یەعنی ئەگەر دایك و باوك بێت لە سێ ساڵ زیاتر نەبێت عقوبەكەی، (اما اذا كان المخالف من غير هؤلاء) ئەگەر بێتو ئەوەی موخالەفەكەی كردووە غەیری ئەوانە بوو، ئەوە كێ دەگرێتەوە؟ كە مام و خاڵ و ئەوانە دەگرێتەوە (فتكون عقوبة السجن مدة لاتزيد على عشر سنوات، أو الحبس مدة لاتقل عن ثلاث سنوات) یەعنی زیاتر لە سێ ساڵ و كەمتر لە 10 ساڵ، موقتەرەحێكی تازە هاتووە كە بە زیاد كردنیەتی كە دوێنێش موناقەشەی ئەوەمان كرد، دوو رەئی جیاواز هەیە لە زیادكردنی، فەرموو یەكەم جار لیژنەی داكۆكی كردنی مافی ئافرەتان بیخوێنێتەوە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

نازانم دوێنێ رەئیەك هاتووە دەربارەی ئەو مەوزوعە كە ئێمە پشتگیری لێ دەكەین، كە بە نیسبەت عقوبەكە كە لە دووساڵ كەمتر نەبێت و لە پێنج ساڵ زیاتر نەبێت حەبسەكە، بۆ نزیكی دەرەجە یەك، ئێستا لام وایە شتێكی تر باسی لێوە كرا، بە نیسبەت ئەوەی تر وەكو خۆی دەمێنێتەوە لە قەریبی دەرەجە یەك بەولاوە، ئەو رەئیەی كە هەیە جەنابی سەرۆك لەوەوە سەرچاوەی گرتووە كە كێشەیەك هەیە و سارا خان كۆمەڵێك پاساوی هەبوو بۆ ئەوە و ئێمەش تەبەنیمان كردووە كە ژمارەیكی زۆر لە كچان هەن، كە سارا خان باسی مەنتیقەی بیتوێن و پشدەری كرد، بەڵام ئەو موشكیلەیە لەگەرمیان و لە شوێنی تریش هەیە كە كچان گیرۆدەی مارە كردنی بەزۆرن، بۆیە پێویستە ڕێگە بگیردرێت لەوەی ئەو مەلایەی كە ئەو مارەكردنە دەكات لە دەرەوەی مەحكەمە، ئەویش جەزایەكی هەبێت، بەڵام ئەوە ڕەنگە لە جێگایەكی تر لە بابی ئەوەی كە زەواجی خارجی مەحكەمە شوێنی بۆ كراوەتەوە، ئێستا مەسەلەیەكی تر هەیە لە پاڵ ئەوە، كۆمەڵێك كوڕو كچ گیرۆدەی ئەو موشكیلەیەن، دەكرێ لە یاساكە شتێك دابنێین یان دەكرێت ئێستا پەرلەمان بڕیارێك بدا كە بڕیارێك دەردەچێت ئەو مارە كردنانەی كە كراون بە بێ ڕەزای هەردوو تەرەف

ئیبتاڵ بکرێت هەر ئێستا، ئەوەی کە بە شەرعەن کراون، کراوە تازە ئەوە شەرعەن مارە کراوە، ناتوانێ بچێت شوو بکات بە یەکێکی تر، پیاوەکە دەتوانێت بچێت ژنێکی تر بێنێت، بەڵام ئەو ناتوانێت بچێت شوو بکات بە یەکێکی تر.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دوو وەڵامم هەیە بۆ پەخشان خان، یەکەم: بە نیسبەت عقوبەی ئەو مەلایەی کە مارەی دەبڕیت لە خیلافی قانون لە ماددەی دواتر لە 5 داهاتووە (یعاقب بغرامة لاتقل عن مليون دينار ولاتزيد عن ثلاثة ملايين دينار كل من اجرى عقد الزواج خارج المحكمة) ئەوانە دەگرێتەوە (وتكون عقوبة الحبس مدة لاتقل عن ثلاث سنوات ولاتزيد على خمس سنوات اذا عقد خارج المحكمة زواجا اخر مع قيام الزوجية) ئەوە لێرە دەتوانین موناقەشەی بکەین ئەوانە، دووەم: ئەوەی کە بە ئەسەری رەجعی ئەو قەرارە و ئەو قانونە ناکرێت، بێجگە لەوەش ئەو قانونەی ئێستاش هەیە دەتوانێ بەو قانونە بچێت کە ئەوە باتڵەو شتێکی تازەمان نەهێناوە، ئەو زەواجەی کە کراوە پێشی ئەوەی ئێمە ئیقراری بکەین، بۆتان دەخوێنمەوە، ئێستا دەتوانین بە پێی ئەوەی دوێنێ و پێرێ و ئەمڕۆش تاوەکو ئەو قانونە دەردەچێت (لايعقل لأى من الاقارب أو الاغيار اكراه أى شخص ذكرا كان أم انثى على الزواج دون رضاه ويعتبر عقد الزواج بالاكراه باطلا) دەتوانی بەو نەسە بچێت داوای تەفریق بکات، بە ئەسەری رەجعی ناکرێت، لەبەرئەوەی هەتاوەکو ئەوە دەرنەچێت، ئەوانەی داوای قسەیان کردووە، کاك بارزان فەرموو.

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەڵڵا من پرسیارێکم هەیە، ئێمە ویلایەتمان لە کاتی نەبوونی باوکدا ویلایەتمان گەڕاندەوە بۆ ژنەکە، پرسیارەکەم ئەوەیە ئایا مام و خاڵ و ئامۆزا چ مەوقعێکیان هەیە قانونیەن لەم مەوزوعە هەتا تەدەخول بکەن، مەبەستم ئەوەیە ویلایەت لە ژنەوە لە کاتی غیاب ونەبوون دا درایە ژن، ئامۆزاو خاڵۆزا و مام و ئەوانە چ مەوقعێکیان هەیە تا بێن تەدەخول بکەن؟

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

رەبتی نیە بە ئەوەوە، لێرە باسی ئەوە دەکەین ئەگەر بە زۆر بە مێردی دا باوك و دایکی نەبێت و وەلیەکەی ئینتقال دەکات بۆ باپیری، یان مامی، یان خاڵی، بە پێی دەرەجەی ئەقاربی کە کێ مەوجودە، باسی ئەوە دەکەین، ئەوەی جەنابت دەیڵێی لە حاڵەتێکی ترە، سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێستا باسی کێشەیەك دەکەین کە بڵێین مەوجودە، کە کۆمەڵێك کچی پێوە گیرۆدە بووە، گەورەترین کێشە کە ئێستا هەیە، ئەوەیە کە ئەمانەی کە لەسەر بێشکە مارە کراون لە یەکتری ناهێڵن بخوێنن، یەعنی مادام مارە کراوە، واجباتی زەوجیە و تەسەروفاتی زەوجی بەرامبەری دەکەن، ناهێڵن بخوێنن، ناهێڵن ئیختیاری

یەکێکی تر بکەن، ناهێڵن بەردەوام بن لە ژیانیان، یەعنی ئێمە ئێستا موقابەلەی کێشەیەك دەکەین کە جزورەکەی قوڵە، داوای پارەیان لێ دەکەن لە جیاتی ئەو، کە دەڵێت من دەچم شکایەت دەکەم دەڵێ بڕۆ شکایەت بکە، بەڵام من لێت خۆش نابم و ناچمە دەرەوە لە سجن، هەر دەبێت بە نموونە 50 وەرەقەم بدەیتێ، ئاخر کچێکی ئاوا لە ئامادەیی دەخوێنێت، 50 وەرەقەو 60 وەرەقەی لە کوێ بوو هەتاوەکو خۆی پێ رزگار بکات، لەبەرئەوە با ئێمە لە پێشدا تێ بگەین مەوزوعەکە چیە؟ ئەوەیان کردووە، کە کچیان مارە کردووە لەسەر بێشکە ئێستا وەکو مێرد تەسەروفی لەگەڵ دا دەکات، یان حوریەتی خۆت دەکڕیتەوە بە پارە یان ئەوەتا من تەسەروفاتی خۆمت لەگەڵ دادەکەم، ئەمەیە کێشەکە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دەزانی چیە سۆزان خان، خۆ ئێمە ناتوانین بچینە ناو هەمووماڵێك و هەموو تایبەتمەندیەك و هەموو عەقڵیەتێك، ئێمە کە قانونێك دادەنێین بۆ ئەوەی ئەو قانونە تەئسیر لەو عەقڵیەتانە بکات کە لە قانون تێ ناگەن یان ناعەدالەتانە رەفتار دەکەن لەگەڵ مەسائیلی ئاوا، بەڵام ئەوەی جەنابت دەیڵێی ڕاستە، بەڵام ئەوەش ئەرکی ئێمە نیە بچینە ناو هەموو ماڵێك بۆ ئەوەی بڵێین ئەوەی مەکە و ئەوەی بکە، ئەوە بە هەموو لایەکمان دەبێت چارەسەری ئەوە بکەین، قانونەن ڕێگەمان داوەتێ کە ئەوە بکات، بۆیە ئەوەیە واجبی ئێمە، قانونی کۆنیش هەر وابووە، ئەوە لێرە نووسراوە دەڵێت تەفریق هەتا قەزاییش لە ماددەی 40 دەڵێت (اذا كان عقد الزواج قد تم قبل اكمال أحد الزوجين الثامنة عشرة دون موافقة القاضی) بۆی هەیە داوای تەفریق بکات، یەعنی ئەگەر مەلا مارەی بڕیبێت، هەر هیچیش نەبێت، تەنها لەبەرئەوەیە کە لە 18 ساڵی کەمترە بۆیە دەتوانێ داوای تەفریق بکات، خاتوو نازناز فەرموو.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پشتگیری لە برادەرانی پێشووی خۆم دەکەم بۆ ئەو تەرحەی پەخشان خان گوتی، ڕاستە ئێمە ئەوە قانونمان دانا وەکو تیۆری شتێکی زۆر جوانە و دروستە، بەڵام لە عەمەلدا، زۆر زەحمەتە تەتبیق بکرێت لەسەر ئەو نموونانەی کە سارا خان باسی کرد، دەشزانین ئەوە هەیە، من دەڵێم و شکیش دەکەم لەو هەموو ئامارانەی کە هەیە، بەڵام ئەو دیاردەیە هەموومان دەزانین لە وڵاتی ئێمە هەیە، کە هەیە دەبێت بەڕاستی چارەسەرێکی ڕیشەیی بۆ بکەین، ڕاستە ئێستا ئێمە ئەو قانونەمان نووسی و ئەو 111 کەسە لێی تێ دەگەین و چەند قازیەکیش لێی تێ دەگەن، بەڵام لە مەناتقی دوورەدەست و گوندەکان و ناحیەکانی ئێمە خەڵك ئاگای لێ نیە، ئێمە هەموومان وەزعی موجتەمەعی خۆمان دەزانین، ئایا کچێکی 12 ساڵەی دووی ناوەندی دەتوانێ بڵێ ئەو قانونە هەیە، ئێستا ئاگای لەو وەزعە هەیە کە لێرە وا دەکرێت، بچێت بڵێ من بە پێی ئەو قانونە و ماددەی فلان دەمەوێت داوای جیابوونەوە بکەم، من مامۆستای زانکۆ بووم هیچم لە یاسای باری کەسی نەدەزانی تا هاتمە پەرلەمان، ئەی ئەو منداڵەی دووی ناوەندیە و بەسەریشیدا فەرز کراوە، چۆن ئەوە دەزانێ؟ بۆیە من داواکارم و حەز دەکەم هاوکارانیشم بەڕاستی لە پشتمان بن، پاش

ئەوەی ئەو قانونەمان دەرکرد بڕیاریشی پێ دەربکەین، هەموو ئەو زەواجانەی کە بە منداڵی و بە ئیکراهەوە کراوە بە تایبەتی ئەوانەی لە خوار 16 ساڵین بە باتڵ حیسابە، هەر هەمووشیان پێویستە موراجەعەی مەحکەمە بکەن بۆ ئەوەی سەرلەنوێ مەسەلەی عەقدی زەواجیان بۆ بکرێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، ئەو داواکاریەت باشە، بەڵام من پێش ئەو داوایە داوایەکی ترم لە ئێوە هەیە بە تایبەتی لەوانەی کە شارەزان، ڕۆژانە پاش ئەوەی کە ئەو جەلسانە تەواو دەبن حەقە چەند کەسێك لە تەلەفزیۆنەکان شەرحی ئەو جەلسەیە بکەن، ڕێژەیەکی زۆری خەڵك تێ ناگات، بە تایبەتی هەندێکیان کە حەقیانە، چونکە سیغەکان عەرەبین و تێی ناگەن چۆنە، شەرحی بکەن بۆ خەڵك، جارێ من ئینتیباهم کردووە کە زۆربەی ئەوانەی کە لەسەر ئەو مەوزوعەی دەنووسن قانونە کۆنەکەیان نەدیوە، چونکە ئێمە شتێکی تازەمان نەهێناوەتە پێشەوە غەیری ئەوەی نەبێت کە لەگەڵ ئەو چل ساڵەی گۆڕانکاریە کە لەگەڵ ئەوە بگونجێت، پێیان وایە کە شتی تازەمان هێناوە، هەندێك دەڵێن فرەژنیان قەبوڵ کردووە، کوا ئێمە قبوڵمان کردووە، فرەژنی هەیە و بە قانونیش ڕێگای پێ دراوە، بەڵام مەرجەکانمان توند کردووە، لەبەر ئەوە داواکارم لە ئێوە ئەوەی شارەزایە بە پێی ئیمکان لە پاش جەلسەکان ئێوە لە تەلەفزیۆن و لە ڕادیۆ و لە ڕۆژنامەکانیش شەرحی دانیشتنەکان بکەن، نەك بچێت بۆچوونی خۆی بە تەنها بڵێ و بڵێ ئەوا بوو، بەڵام بەداخەوە سەری نەگرت، ئەوە ئیشی پەرلەمان نیە لەڕاستی دا، هەر کەسە ڕەئی خۆی هەیە، زۆر جار منیش زۆر ڕەئیم هەبووە و سەری نەگرتووە، بەڵام دەکرێت بچم بڵێم من ڕەئیم وابوو، بەڵام چی بکەم ئەکسەریەت وا قەراری دا، ئەی دیموکراتیەت چیە؟ دەبێت پابەند بین بە ئەکسەریەت و دیفاع بکەین، بۆ ئەوەی خەڵکەکە تێ بگات، مەبەستمان خزمەت کردنی خەڵکە، هەدەفمان ئەوەیە هەموو خەڵك لەو قانونە تێ بگەن، ڕەئی خۆمان کە لێرە دەیدەین لەبەرئەوە پابەند دەبین بە قەراری پەرلەمان، ئەگەرنا بۆچی پەرلەمانین؟ پابەند نەبین بە قەراری پەرلەمان بە ڕەغمی ئەوەی کە هەندێك جار لەگەڵ ویست و بۆچوونی خۆمان نیە، ناکرێت پێمان بڵێین ئێمە نوێنەری خەڵکین، چونکە زۆرینە تەعبیر لە ئیرادەی خەڵك دەکەین، پەرلەمان بڕیارێك دەدەن و قانونێکی دەردێنێ دەبێ پابەند بین پێی و دیفاعی لێ بکەین و شەرحی بکەین بۆ خەڵك، گوڵاڵە خان فەرموو.

بەڕێز گوڵناز عزیز قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من بۆ پشتگیری لە ڕایەکەی جەنابت لە کاتی ئیش کردنی خۆم لە مافی مرۆڤ پێنج لەو حاڵەتانەم هاتۆتە بەردەم، یەعنی یاساکە کۆنە ئەوە نیە بڵێین ئەمڕۆ دروستمان کردووە و خەڵك بیکەن بە شتێك، 5 حاڵەت هاتووەتە لام کە ڕێگر بوونە لەشوو کردنی کچە کە، یەکێکیان گواسترابووەوە خۆی سووتاندبوو بەوەش هەر ناڕازی بوو، من پێشتریش بۆیە زۆر داکۆکیم دەکرد، دەمویست پرسیار لەوە بکەم کە ئافرەتێك بە زۆر دەگوازرێتەوە و خۆشی دەسوتێنێ و ناشمرێت، دواتر تەڵاقی دەدەی، کێ سزا دەدرێت؟ چ مافێکی بۆ

دەگەڕێتەوە، بۆیە دەبێت ئەگەر بە تەعلیماتی دادگاش بێت ئەو ئافرەتانە قەرەبوو بکرێنەوە، قەرەبووی تەئمینی حەیاتە، تەئمینی ترە.... دوێنێ پیاوێك لێی پرسیم باشە ئەگەر ئافرەتێك بە زۆر گوازرایەوەو ئێوەش دەڵێن زەواجەکەی باتڵە، ئەگەر منداڵێکی بوو، مەسیری ئەو منداڵە چیە؟ من بەشەرحی خۆم گوتم ئەو منداڵە شەریکە لە میراسی باوکی، چونکە ئەو منداڵە گوناحێکی نیە دەبێت ئەوە وابێت، ڕاستیەکەشی هەر ئەوەیە، ئایا مەسەلەی گەورە بە بچووك، زۆربەی باوکەکان دەستیان هەیە لە گەورە بە بچووکی، کەمتر مام و خاڵ و ئەوە دێت، بۆیە ئێمە داکۆکیمان دەکرد کە عقوبەکە وەکو یەك بێت، باوکە دێت گەورە بە بچووکی دەکات، کچ هەیە دەڵێت پارە لە مەعاشی خۆم کۆدەکەمەوە و خۆمی پێ دەکڕمەوە، ئەو کچە گوناحی چیە؟ بە نیسبەت ئەوەی کە ئێستا داکۆکی لێ دەکەین، دووبارەی دەکەمەوە یاساکە کۆنە، بەڵام شەرح و روونکردنەوەمان دەبێت کە ئەو حاڵەتانە بێت کە ژنێك بە زۆر دەگوازرێتەوەو دواتریش ناڕازیە بە ئەوەوە، ئەوە بەڕاستی دەبێت تەعویز بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك د.کمال فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بۆ چارەسەری ئەو حاڵەتە دەتوانین ماددەیەك ئیزافە بکەین، هەر زەواجێك کە دەکرێت، پێویستە عەقدێکی زەواجی قانونی هەبێت، ئەوجا ئەوانەی کە دەچن عەقدەکە دەکەن، چ ئەوەی کە بە منداڵی عەقدی زەواجیان بۆ کردووە، دەچنە مەحکەمەو یەکلا دەبێتەوە، ئەو شروتە قانونیەی ناکرێت، بۆیە من پێشنیار دەکەم، کە هەر زەواجێك کە دەبێت دەبێت عەقدێکی قانونی هەبێت و ئەو عەقدەش لە پێش قازی کرا بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عادل فەرموو.

بەڕێز عادل محمد أمین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من تێکەڵیەك و ناوازحییەك دەبینم هەتا لەلایەن ئەندامانیشەوە، من لە دانیشتنی دوێنێش باسی ئەوەم کرد کە جەنابیشت باست کرد کە ئەم یاسایە لە 1959 دەرچووە، لە ساڵی 1978 تەعدیلێکی بۆ کراوە، لە ساڵی 1987 یش تەعدیلێکی تر بۆ ئەم ماددەیە، یەعنی مەسەلەکان ئەوە نیە کە ئەو عقوبەیە وجودی نیە، بەڵام دەبێت هەموو لایەك ئەوە بزانین کە مەنع کردن دەوەستێت لەسەر ئەوەی کە کەسەکە دەبێت خۆی بچێت داوای بکات، کچە، بێوەژنە، دەیەوێت شوو بکات، کوڕەکەی ناهێڵێت یان باوکێکە ژنی مردووە دەیەوێت ژنێکی تر بهێنێتەوە، یەعنی ئەو مەوزوعانە ئەوە نیە تۆ بچی دەستی بگریت و بیهێنی، من دەپرسم بۆچی ئەم ماددەیە سی ساڵە هەیە و ئەو حاڵەتانەش هەر هەبووە، بەڵام بۆ خەڵك نەچووە سکاڵا

بکات؟ ئەوە عیلاقەیەکی ئیجتماعیە ئامۆزایەك شکات لە ئامۆزایەك بکات دەبێتە هۆی زۆر کێشە، من یەکێك دەناسم چووە شکاتی لە ئامۆزای خۆی کردووە، بووەتە مایەی ئەوەی تێك چوون رووبدات لە نێوانیان، یەعنی ئەوە مەوزوعێکە دەبێت زۆر باش لێی بزانین پەیوەندی بە ئەوەوە هەیە کە خودی شەخسەکە کە مەنع دەکرێت یان ئیکراهی لەسەر دەکرێت دەبێت بچێت دعوا بکات، ئەگەر ئەو نەچێت دەعوا بەرز بکاتەوە خۆ ئیدیعای عام ناچێت ئەوە بکات، ئەمە مەوزوعێکە دەبێت وای لێ حاڵی ببین، سەبارەت بە گەورە و بچووکی یان ئەوەی بە بچووکی مارە دەبڕێت، نیهائیەن مارەی نەهاتووە، با خراپ حاڵی نەبین، ئێمە پێشتر ئەوەی 15 ساڵی تەواو کردبێت بۆی هەیە ئیستسنایە داوای زەواج بکات، ئەگەر کوڕ بێت یان کچ، ئێمە ئێستا کردمانە 16 ساڵ، کەوایە لەخوار ئەوەوە و بە قانونە کۆنەکەش کە لەخوار 15 ساڵیەکەشەوە، ئەو بچووکانەی کە مارەییان بڕاوەو ئێستا ئۆباڵیان بە گەردەنی من ئەوانە مارەییان نەهاتووە، خۆیان ئازادن چ دەکەن یان چی ناکەن، یەعنی مەوزوعێکە ئەساسی نیە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك د.نوری فەرموو.

بەڕێز د.نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە کاتی تاوتوێ کردنی بڕگەی دووی ئەم ماددەیە، ئێمە باسی ئەوەمان کرد کەوا وشەی (لاتزید) بکرێت بە (لاتقل) تاوەکو ئەو سزایە هەموویان بگرێتەوە، بەلایەنی کەم ئەو ماوەیەی کەوا لێرە دیاری کراوە، بۆیە لێرەدا هەردوو لا دەگرێتەوە، سەبارەت بە بڕگەی دووەم کەوا ئێستا کاك عادل ئاماژەی بۆ کرد بە تاڵ بوون ماوەی بۆ نیە، ئێمە دەڵێین بە تاڵ بوونی گرێبەند مانای ئەوەیە کە ئەو عەقدە لەسەرەتاوە نا دروستن، هەموو کاتێك ئەوەی کەوا مارەی بڕاوە بەو شێوەیە ئەو عەقدەو ئەو گرێبەستە و ڕێککەوتنە بنەمایەکی قانونی نیە، هەموو کاتێك خۆی یان کەسوکاری بە هاوکاری رێکخراوانی ژنان و ئافرەتان دەتوانن هاوکاریان بکەن وداوا لە دادگا بکەن کەوا ئەو گرێبەستە و ئەو ڕێککەوتنامەیە بە تاڵ بکرێتەوە، من لەگەڵ بڕگەی دووەمم تەنها ئەوەندە دەڵێم (مدة لاتقل عن ثلاث سنوات ولاتزید عن عشر سنوات) جاری دووەم سجن ئەوە زیادەیە، لەم حاڵەتە دا هەموویان ئەو سزایە دەیانگرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سارا خان فەرموو.

بەڕێز سارا خضر پیرۆت:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەروەك دوێنێ باسی ئەو حاڵەتەمان کرد، دەست خۆشی لە گوڵاڵە خان دەکەم کە روونکردنەوەیدا لە ناوچەکەی ئەوانیش ئەو دیاردەیە هەیە، دیارە ئەوە شتێکە لە هەموو کوردستان هەیە هەتا لە ناوچەی ئاکرێ و بادینان و لە شارەزوور، ئێمە کە دەڵێین پشدەر و بیتوێن، یەعنی ئامار لەوێ کراوە، نموونەیەك

دێنمەوە پار کچێك ڕای کردبوو لە حاجی ئۆمەران هات پەیوەندی بە کۆمیتەی ژنانی قەڵادزێ کرد، کێشەکەی خۆی خستە روو و گوتی بیستوومە دەڵێن لە پشدەر ئەو کێشەیەم چارەسەر دەکرێت، کە لە راگەیاندنەکان ئەوەی بیستبووی ئامار لەوێ کراوە و ئەو حاڵەتە هەیە، جا مەبەستم ئەوەیە ئەگەر بێتو ئامار بکرێت دیارە لە هەموو شوێنەکان ناوهێنان ئەو حاڵەتە هەیە، بۆیە چارەسەر کردنی ئەو کێشەیە بەڕاستی گرنگە، ئەگەر لە یاسای ساڵی 1959 یش ئاماژەی پێ نەکراوە، وەکو کاك عادل دەڵێت ئەوانە عەقد نین و کەیفی خۆیانە، بەڵام چۆن دەکرێت ئەوانە وازیان لێ بێنین، ڕاستە ئەوانە لە دەرەوەی دادگا مارە بڕاون، ئێستا بۆیان نیە داوای تەفریق بکەن، چونکە عەقدیان نیە و لە دەرەوەی دادگا مارە بڕاون، چۆن داوای تەفریق بکەن؟ لەبەرئەوەی حەقی تەفریقیان نیە، بۆیە من تەئکیدی لەسەر دەکەمەوە کە ئەو بڕگەیە زیاد بکرێت، ئەگەر ڕێگام بدەن دەیخوێنمەوە (ابطال عقد النكاح المبرم لصغيرات السن من لم تكمل 17 من العمر دون موافقتها وموافقة القاضي ويتم ذلك امام المحكمة المختصة) یەعنی ئەگەر دادگایەکی تایبەت بۆ ئەو مەسەلەیە هەبێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك د.رمضان فەرمووو.

بەڕێز د. رمضان عبدالرحمن محمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەگەڵ ئەوەدام کە لە حوکمەکان غەرامە بمێنێت، چونکە ئێمە حکومەتمان مولزەم کردووە کە کۆمەڵێك نەفەقاتی موتەڵەقەو ئەو کەسانەی کە موتەزەررن لەم مەحکەمەیەدا، دوایش فەلسەفەی بەند کردن سێ شتە ، یەکەم: پاراستنی تاوانبار لە لایەنی موتەزەرر لەوانەیە هێرش بکرێتە سەر، دووەم: چاکسازی، سێیەم: عقوبەیە، لێرەدا ئەوەی کە تێبینی دەکرێت و جێی خۆی دەپێکێت تەنهاعقوبەکەیە، چونکە کەسێك ژنێك دێنێت هەموو رۆژێك ناچێت ژنی تر بهێنێت، تیکراری نەکاتەوە، لێرەدا بەس مەبدەئی عقوبە هەیە، کەواتە بوونی غەرامە زەرورە لە هەموو دونیادا بەشێك لە نەفەقاتی مەحکەمەو نەفەقاتی تەحقیق دەکەوێتە سەر موتەهەم بۆ کارئاسانی، پێویستە ئێمە مەبدەئی غەرامەش بمێنێتەوە، چونکە ئەو موئەسەساتەی کە هەڵدەستێت بە تەعویز دانەوەی موتەزەرر دەتوانێت بەشێك لەو پارەیە بەکاربهێنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك د. رمضان ئێمە دەنگمان بۆی داو غەرامەشمان لابرد، کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەنیسبەت ئەو عقوبەیەی کە داندراوە لە فەقەرە دووی ئەو ماددەیە و باسی لەسەر کرا، جەنابت تەوزیحێکی باشت لەسەر دا، بۆیە کە دەرەجاتی ئەقاریب بە دەرەجات داندراوە، بە دەرەجەی یەك و دوو و

سێ و چوار دانداروە، لەبەرئەوەی عقوبەکانیش بە تەفاوت داندراوە ئەوە شتێکی زۆر تەبیعیەو زۆر قانونیە، لە قانونە کۆنەکەش دا وا هاتووە، ئەگەر غەرامەکەشی لابردرێت لەسەر عقوبەی حەبس و سجن و ئەمانە فەسڵ بکرێت شتێکی زۆر باشە، چونکە پێ دەچێت ئەو کاتە سەلاحیەت بدرێت بە قازی یان سجن بێت، یان حەبس بێت، یان غەرامە، یەکیان دەبێت حوکم بدات، جائیزە بیکات بە غەرامەو ئەمە لە سالحی من پێم وایە ژنان و ئافرەتان نیە، ئەگەر هەر بە حەبسەکە بمێنێتەوە ئیتر بە سێ ساڵە، پێنج ساڵە بە تەفاوت شتێکی باشە، ئەما بەنیسبەت ئەوەی کە جەنابی کاک عادل و سارا خانیش باسیان کرد کەوا زەواجی مناڵ کە لەسەر بێشکە دەدرێت بە شوو جا لەلایەن دایکی بێت یان باوکی وارده یان وارد نیە؟ دەتوانێ هەڵی وەشێنێتەوە یان ناتوانێ هەڵی وەشێنێتەوە؟ کاک عونی باش لەوە دەزانێت کە ئیشمان تێیدا کردووە و یاسا کۆنەکەش باسی لەسەر کردووە، لە فەقەرە سێی ماددەی 40 دا بۆی هەیە وەلیەکە بێت داوای هەڵوەشانەوەی عەقدی زەواجەکە بکات، خۆشی بۆی هەیە کە گەیشتە 18 ساڵی با بێت لەلای قازی تەڵەبێك تەقدیم بکات و بڵێت من ئەو کاتەی کە قاسڕ بووم وەلیەکەم داومی بە شوو، بەڵام ئێستا من رەزامەند نیم، ئەو عەقدە زەواجە بە لەحەزات، یەعنی بەیەك جەلسە تەواو دەبێت، ئێمە سەدان حاڵەتمان لە مەحاکمی شەرعی سلێمانی و کەرکووك و هەولێر و دهۆك دیوە کە ئەو عەقدە زەواجانە هەڵدەوەشێنەوەو بە بێ هیچ ئاسارێك، لەبەرئەوە یاسا کۆنەکە رێگایەکی زۆر باشی بۆ داناوە هیچ مانعێك لەوە نییە کە ئەو مناڵەی لەسەر بێشکە دراوە بە شوو موراجەعەی مەحکەمە دەکا و زەواجەکەی هەڵدەوەشێتەوە، سارا خان باسی ئەوەی کرد کە ئەوانی عەقدی زەواجیان نیە، عەقدی زەواج شەرت هەر نووسین نیە، عەقدی زەواج کە دەنووسرێ ئێستا عیبرەت بە تەسجیل کردن لە دەوائیری حکومەت بۆ مەسائیلی دەفتەر نفوس و شتی وا، جاران عەقدی زەواج هەر لای مەلا دەکرا ئیعتیباری قبوڵ و ئیجابە، عەقدی زەواج لە شەریعەت دا هیچ رێسایەکی بۆ دانەنراوە، موجەرەد موتابەقەی قبوڵ و ئیجاب هەبێت و دوو شاهیدی عەدلی لەسەر بێت عەقدی زەواجە، بە واتای عەقدی زەواج قابیلی ئیسپاتە لەبەرئەوەی لەبەردەم مەحکەمە بە هەموو وەسائیلی ئیسپات، دوو کەس دەتوانێ بێت بڵێن ئەمە زەوجیەکەیە، ئینجا مەحکەمە زەوجیەکەی بۆ ئیسپات دەکات، دەشتوانێت تەڵەب بکات و بڵێت ئێستا من ئەو پیاوەم ناوێت و باوکم داومیەتی بە شوو، عەقدەکەم بۆ هەڵوەشێنەوە مەحکەمەش هەڵی دەوەشێنێتەوە بە گوێرەی ماددەی 40 فەقەرەی 3ی، بۆیە شتێکی زۆر تەبیعیەو زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك باپیر فەرموو.

بەڕێز باپیر کاملا سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لە ئەنجامی ئەو گفتوگۆیەی کە بیستم بە تایبەتی لەسەر مارە کردنی کچی بچووك و منداڵ سەرنجێك و روونکردنەوەیەکم هەیە، دەربارەی ئەوەی کە ڕاستە ئەوە هەبووە و ئێستاش بوون و ئاسەواری هەر ماوە،

بەڵام زۆر کەم بووتەوە ئەو مارەکردنە، بەڵام ئەوەی کە باس دەکرێت بەو شێوەیە نیە، با ئێمە هەر لایەنە چەق بەستووەکەی کۆمەڵگا نەبینین، پێم وایە ئێستا پێچەوانەش بووەتەوە، ئێستا خەڵك کە ئەوەی کچەکەی مارە کراوە بۆ خۆی داوا دەکات دەڵێ وەرە کچەکەم بگوازەوە، دەڵی کە کوڕەکەم پێی ڕازی نەبێت، بێ هیچ مەرجێك دەستبەرداری دەبێت، ئەو دیاردەیە زۆر بووە لە دوای 2001 و 2002 و 2003، ئەوە بە ڕێژەیەکی زۆر، بە پێی مروری زەمەن و پێشکەوتنی دونیا ئەوە لەلایەك، لە لایەکی تر ڕەنگە ئەوە زانیاریەکی زۆر ئەوە بێت، داخوازیەکەی خەریکە پێچەوانە دەبێتەوە لە حاڵەتێك لە هەولێر داخوازی لە جیاتی ماڵی کوڕە بچن داخوازی بکەن، ماڵی کچەکە خۆیان چوونەتە داخوازی کوڕەکە، ئەوە بوونی هەیەو ، مەبەستم ئەوە نیە کە ئێمە بەو تاریکیە ببینین، من پێم وایە ئەوە بووە کێشەیەکی زۆر لەو بڕیارەی کە باس دەکەین، ئەو بڕیارە بدرێت، بەڵام لێرە بەدواوە ئەگەر لە یاساکە جێگیر بکرێت باشە، وەکو جەنابتان فەرمووتان ئەسەری رەجعی نیە، واتە گەڕانەوەی بۆ دواوە نیە، سەرنجەکەم ئەوەیە کە پێم وایە لە یاسا کۆنەکەش دا هەیە، بەڵام کاری پێ نەکراوە، دوو لایەنی هەیە، یەك وشیاری خەڵك بەتایبەتی ئافرەت و ژنان کە ئەو وشیاریەی نەبووە، ئەوەش دەبێت رەخنە لە چ بگرین؟ رەخنە لە رێکخراوی ئافرەتان و ئەو هەموو رێکخراوانەی ئافرەتان هەیە تا ئێستا نەیتوانیوە وشیاری ئافرەتان بەو شێوەیە داکۆکی لە مافی خۆیان بکەن، کە هەر حیزبێك چوار تا پێنج رێکخراوی ئافرەتانی دروست کردووەو لە ژێر ناوی جیاجیا دا، ئەوە دەلیلی ئەوەیە کە ئێمەش با رەخنە لە ئافرەتان بگرین، کە نەیانتوانیوە بەو ڕادەیە بچنە ناو ئافرەتانەوە و بتوانن داکۆکی لە مافی خۆیان بکەن و ڕادەی وشیاریان بەرنە سەرێ، بە تایبەتی ئەو ئافرەتانەی کە لە ناوچە دوور لە شارەکان دەژین، نەچووینە ناویان و دەوریان نەدیوە و نوێنەرایەتیان نەدیوە، سەرنجی دووەمم ئەوەیە، کە ئێمە باس لە یاسا دەکەین، یاساکە بوونی هەیە جێبەجی کردنی نیە، ئەو یاسایە بوونی هەیە و گەورە و بە بچووکی هەیە و سزار بۆ مەلا هەیە و سزا بۆ وەلی هەیە، بەڵام جێبەجێ کردنی نیە، با پێدا بگرین ئەو یاسایانەی کە ئێمە دەریان دەکەین جێبەجێ بکرێن، پێ لەسەر ئەوە داگرین، زۆر یاسای تریش لەو پەرلەمانە دەرمان کردووە تا ئێستا جێبەجێ ناکرێ، من پێم وایە خەلەلەکە دوو رووە ، یەکیان رادەی وشیاری و تێگەیشتن بۆ یاسا و دووەمیشیان ئەوەیە کە جێبەجێ نەکردنێتێ، هەیئەتی تەنفیزی بەدواچوونی ناکات و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، تەواو دوا قسە دوو دەقە دەدەمە کوێستان خان، فەرمووو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بۆ مەسەلەی ئەوەی کە یاسا هەیە، کاك عومەر و کاك باپیر باسیان کرد، ئەم قەزیەی کە ئەکرێ لە مەنتیقە دوورەکان ئەکرێ لە جێیە دوورەکانی گەرمیان ئەکرێ و لەتەمەنی خوار 16 ساڵەوە ئەکرێ، ئەو کچانەن کە وشیاریان نیە، دووەم، ئەو کچانە جورئەتیان نیە بچێتە بەردەم مەحکەمە هەر نازانێ

مەحکەمە لە کوێیە؟ هەر نازانی یاسای وای هەیە، ئەو مەسەلەیە مەسەلەیەکە هەیە ئێستا ، راستە ئێستا و لەمەودوا ناکرێت خەڵك کچی خۆی لەسەر بێشکە نادات بە شوو و گەورە بە بچووکی پێ ناکات، بەڵام ئەوەی کە 16 ساڵ پێش ئێستا کراوە و 17 ساڵ پێش ئێستا کراوەو 20 ساڵیش پێش ئێستا کراوە، بە دەیان کچ کە لە هەموو مەنتیقە دوورەکانی ئەو هەرێمە هەیە، ئەوە پێویستی بە رێگا چارەسەرێك هەیە، من نازانم رێگا چارەسەرەکە چیەو خۆم ئێستا فیکرەیەکم لا نییە، بەڵام ئەوانە ژمارەیەکی زۆرن و هەر کچێیش نین و کوریشن و قوربەسەرن و پێشتر مارە کراون لەسەر بێشکە نە کچەکە کورەکەی بە دڵە و نە کورەکە کچەکەی بە دڵە، نە ئازادی ئەکەن و ئەبێ وەکو گوڵاڵە خان و سۆزان خان باسی کرد بۆی بکرێتەوە وئەگەر ئینکاری کرد ئەیکوژن، زۆربەی حاڵەتی ئەو کوشتنانەی هەیە ئەوانەن کە ئەکوژرێن، بەناوی شەرفیشەوە ئەکوژرێن بەس لەبەر ئەوەی لە منداڵیەوە بە شووی داوەو رازی نییە شوو بەو کورە بکات ئەیکوژن و ئەڵێن بۆ شەرەف ئەیکوژن، ئەم موشکیلەیە هەیە، بەڵام پێویستی بە چارەسەر کردنێك هەیە، چۆن؟ من نازانم و پێویستە چارەسەرێکی بۆ بکەین و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، وەڵلا من فەقەت تەعلیقێکم هەیە ئەوەیش ئەوەیە، تکام وایە هەندێ جار تێکەڵاوی دەکرێت، دیاردەی ناشرین هەیە لەناو کۆمەڵگادا هەندێ کولتووری خراپ هەیە بەکار دێتن و عیلاقەی نیە بە یاساکە، یاسا شتێکە دایدەنێن و دەبێ خەبات بکەین بۆ نەهێشتنی ئەو دیاردە ناشرینانەی ناو کۆمەڵگاکە، منداڵ لە ناو بێشکەدایە بە مێردی دەدەن و ژن دەکوژرێ و دەسووتێندرێ و ئەوانە هەمووی دیاردەن، نە دین قبوڵی دەکات و نە یاسا قبوڵی دەکات و نە ئینسان قبوڵی دەکات، دەبێ خەبات بکەین و هەموو لایەکمان ئەو دیاردانە نەمینێت، بەڵام لێرەدا یاساکە ئەوە دەکەین، قسە تەواو بوو لەسەر ئەو مەوزوعە، ئەصڵی ماددەکە و عقوبەکە بەو شێوەیە، ئەصڵی ماددەکە کە لە 59 نووسراوە و چەندین جار هەمواریش کراوەتەوە: مودەی حەبسەکە لە 3 ساڵ زیاتر نەبێ و غەرامەکەمان لابرد، ئەگەر بێت و ئەو کەسەی کە ئەو کارەی کردووە، باوك بێ یان دایك بێ، یەعنی وەلی ئەمر بێت، لەدەرەجە یەك بێت خزمیاتیەکەی و ئەگەر بێت و خزمایەتیەکەی لە دەرەجاتی تردا بێت عقوبەکە لە 3 ساڵ کەمتر نەبێ و لە 10 ساڵ زیاتر نەبێ، ئەوە ئەصڵی قانونەکەیە، لێژنەی یاسایی رەئیەکی تری هەیە، لێژنەی یاسایی دەڵێت: لە یەك ساڵ کەمتر نەبێت و لە سێ ساڵ زیاتر نەبێ ئەگەر بێت و دەرەجە یەك بێت، ئەگەر بێت و ئەوەی کە موخالەفەی ئەوەی کردووە، عقوبەکەی لە سێ ساڵ زیاتر نەبێ ، تەبعەن ئەوە لێژنەی ئەوقافیش موشتەرەکە، لێژنەی داکۆکی کردنی مافی ژنان و ئافرەتان، دەڵێ: لە دوو ساڵ کەمتر نەبێ دەرەجە یەك، یەعنی ئەوەی کە ئەو موخالەفەیە دەکات لە دەرەجە یەك بێت و لەگەڵ ئەوەی کە قەراری بۆ داوە دەرەجە یەك بوو لە دوو ساڵ کەمتر نەبێ و لە پێنج ساڵ زیاتر نەبێ، یەعنی ساڵەکەی کردۆتە دوو ساڵ و زیادەکەشی لە سێ ساڵ کردوویەتە پێنج ساڵ، مافی مرۆڤیش پشتگیری لە ئەصڵەکەی دەکات، فەرموو .

بەڕێز كرخی نجم الدين نورالدين:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

نەصەكە بخوێننەوە كە لەوێندەر نووسیمانە، (يعاقب من يخالف احكام الفقرة الاولى من هذه المادة بالحبس مدة لا تقل عن سنة و لا تزيد عن ثلاث سنوات اذا كان قريباً من الدرجة الاولى، اما اذا كان المخالف غير هؤلاء فتكون العقوبة الحبس مدة لا تقل عن سنتين).

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كەواتە ئێستا بووە دوو بەش ، يەكەم جار ئەوانەی كە دەرەجە يەكن، يەعنی ئەو كەسانەی كە دەرەجە يەكن خزمايتيەكەيان، لێژنەی مافی مرۆڤیش وەكو لێژنەی ياسايی دەڵێ: كەمتر نەبێ لە ساڵێك و زياتر نەبێ لە 3 ساڵ، هەر وەكو ئەصڵەكەيە تەقريبەن، لێژنەی داكۆكی كردنی مافی ئافرەتان و ژنان، دەڵێ نەخێر: ئەوەی دەرەجەی يەك بێت ، دوو ساڵ كەمتر نەبێ و لە پێنج ساڵ زياتر نەبێ، لەبەر ئەوە موقتەرەحی لێژنەی داكۆكی كردنی مافی ئافرەتان و ژنان موقتەرەحی تازەترە لەوان، ئەوەڵ جار ئەوە دەخەمەوە دەنگەوە، كەواتە ئەوەی كە موخالەفەی دەكات و خزمايەتيەكەی دەرەجە يەك بوو وەكو باوك و دايك و ئەوانە، داوايان كردووە كە عقوبەكە لە دوو ساڵ كەمتر نەبێ و لە پێنج ساڵ زياتر نەبێ ، ئەو بەشەی لەو فەقەرەيە دەخەمەوە دەنگەوە، كێ لەگەڵ ئەوەيە دەستی بڵند بكات تكايە، فەرموون، كێ لەگەڵ ئەوەدا نيە؟ بە زۆرينەی دەنگ قبوڵ كرا، عقوبەكە بووە لە دوو ساڵ كەمتر نەبێ و لە پێنج ساڵ زياتر نەبێ ئەوەی لە دەرەجە يەكە، كەواتە ئێستا لێژنەی داكۆكی كردنی مافی ئافرەتان و ژنان و لێژنەی ياسايی و لێژنەی ئەوقاف، هەر سێ لێژنەكە دەڵێن ئەصڵی پرۆژەكە كە لە حكومەتەوە هاتووە ئەوانەی كە موخالەفە دەكەن، لە ئەقارب و لە خزم و كەسەكان كە دەرجە يەك نينە عقوبەكەيان بەو شێوەيە دەبێت: لە سێ ساڵ كەمتر نەبێ و لە دە ساڵ زياتر نەبێ، كێ لەگەڵ ئەو موقتەرەحەيە دەستی بڵند بكاتەوە تكايە، كێ لەگەڵدا نيە؟ كەواتە فەقەرەكە وای لێ دێت، بەعەرەبی دەيخوێنمەوە: يعاقب من خالف احكام الفقرة (1) من هذه المادة بالحبس لمدة لا تقل عن سنتين و لا تزيد على خمسة سنوات اذا كان قريباً من الدرجة الاولى، اما اذا كان المخالف من غير هؤلاء تكون العقوبة الحبس مدة لا تقل عن ثلاث سنوات او السجن مدة لا تزيد على عشرة سنوات. فەقەرەكەی هەمووی دەخەمە دەنگەوە، كێ لەگەڵيتی دەستی بڵند بكات، كێ لەگەڵدا نيە؟ بە زۆرينەی دەنگ وەرگيرا، فەرموو.

بەڕێز عبدالكريم ابوبكر مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

فەقەرەك ئيهمال كراوە، فەقەرەی سێيەمە كە لە هەمووی موهيمترە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

جەنابت لێرە نەبووی دوێنێ دەنگمان بۆ داو تۆ چووبويە دەرێ، فەقەرەی سێيەم دەنگمان بۆدا، ئێستا ئەو ماددەيە دوێنێ فەقەرەكەی ئەصڵيمان كە هێن كردبوو گەڕاندمانەوە لە ئەصڵی قانونەكەدا فەقەرەی

سێیەم کە دەنگمان بۆ داو هاتووە وتمان (على المحكمە الشرعيە......الخ) سێیەم بوو لەو فەقەرەیەو دەنگمان بۆدا ، کەواتە گەراوە، ئێستا بە هەر سێ فەقەرەکەیەوە یەکەم کە دەنگمان بۆ دا پاش چاککردنی:

لا يحق لاي الاقارب او الاغيار..........الخ).

دووەم: عقوبەکەیە.

سێیەم: مەحکەمەی شەرعیە، ئێستا هەر سێك خوێندرایەوەو دەیخەمە دەنگەوە ئەو ماددەیە، کێ لەگەڵێتی دەستی بڵند بکات تکایە؟، فەرموون ، کێ لەگەڵدا نییە؟ بە ئەکسەریەت قبوڵ کرا، سێ دەنگ موخالیفە، زۆر سوپاس، برۆن بۆ ماددەی دواتر تکایە.

بەڕێز ملا سعدالدين عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

الفصل الرابع

تفسير عقد الزواج واثباته

يوقف العمل بالفقرتين (2 و 5) من المادة العاشرة و يحل محلها ما يلي:

2- يرفق البيان بتقرير طبي يؤيد سلامة الزوجين من مرض نقص المناعة و بقية الامراض السارية و الموانع الصحية و بالوثائق الاخرى التي يشترطها القانون.

5- يعاقب بغرامة مالية لا تقل عن مليون دينار و لا تزيد عن ثلاثة ملايين دينار كل رجل عقد زواجه خارج المحكمةو تكون العقوبة الحبس مدة لا تقل عن ثلاث سنوات و لا تزيد عن خمس سنوات اذا عقد خارج المحكمة زواجاً آخراً مع قيام الزوجية.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەمان رەئیە، تەنها لە بڕگەی دوو کە وشەی (مكتسبة) زیاد کراوە (مرض نقص المناعة المكتسبة) لە بڕگە پێنجیش (كل من اجرى عقد الزواج) ئەوە زیاد کراوە، ئەو گۆڕانکاریە لە راپۆرتی لێژنەی یاسایی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کوێستان خان فەرمووو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە وەك لێژنەی ژنان داوا دەکەین دەربارەی ئەو پیاوانەی کە لە دەرەوەی مەحکەمە ژنی یەکەمیش مارە ئەکەن، سجنی بۆ زیاد بکرێتەوە، لە ساڵێك کەمتر نەبێ و لە سێ ساڵ زیاتر نەبێ ، کە لە ئەصڵی مەشروعەکەش حەبسی تێدایە، داوا ئەکەین لە ساڵێك کەمتر نەبێ و لە سێ ساڵ زیاتر نەبێ، ئەگەر

لێرەش، چونكە لە ماددەی 9 باسی ئەوە دەكەین كە لە ماددەی 10 جێگای بۆ دەكەینەوە، بۆیە لێرە مەلایەكەشی بۆ زیاد بكەین كە لە دەرەوەی مەحكەمە ژنێك یان كوڕێك مارە ئەكات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لە راپۆرتی لێژنەی ئەوقاف و لێژنەی یاساییدا هاتووە، دەڵێ: كل من اجری، ئەوە مەلایەكەش دەگرێتەوە، ئەوە موتەفیقین لەسەر ئەوەی كە لە ئەصڵی پرۆژەكە كە ئەوەی خیلافی لەسەر نییەو لە ئەصڵی پرۆژەكە هاتووە كە هەموو پیاوێك، هەر چوار لێژنەكە موتەفیقن لەسەر ئەوەی (كل من اجری) یەعنی مەلایەكەش ئەگرێتەوە، كێ لەگەڵ ئەو فەقەرەیە دەستی بڵند بكاتەوە تكایە، كێ لەگەڵدا نییە؟ كەواتە ئەو مەوزوعە حەسم بوو، (كل من اجری) مەلایەكەش دەگرێتەوە و ئەوەی كە مەسئولیشە دەیگرێتەوە، دەمێنێتە سەر عقوبەكەی، لە ئەصڵی پرۆژەكەی هاتووە(یعاقب بالحبس مده لا تقل عن 6 اشهر و لا تزید عن سنة) یەعنی عقوبەكە لە 59 حەز دەكەم بیڵێم و دەیڵێمەوە لە 59 ەوە ئەو عقوبەیە هەیە، بەڵام شەش مانگە كەمترینی وساڵێكە زیاترینی، او بغرامة لا تقل عن 300 دینارو لا تزید عن 1000 دینار، كل رجل عقد زواجه خارج المحكمة وتكون العقوبة الحبس مدة لا تقل عن ثلاث سنوات و لا تزید عن خمس سنوات اذا عقد خارج المحكمة زواجآ اخرآ مع قیام حالة الزوجیة، یەعنی ئەگەر ژنی دووەم لە دەرەوە مارەی بڕی خیلافی قانون، ئەوە عقوبەكەی سێ ساڵە تا پێنج ساڵ لە ئەصڵی قانونەكە ئەوەی 59 ، بۆیە دیسان دەیڵێمەوە بۆ ئەوەی خەڵك نەڵێت پەرلەمان قەراریدا مەلا حەبس بكات، بەبێ ئەوەی بزانێ مەلا موخالیفی قانونە یان نا؟ رەئی لێژنەی یاسایی و لێژنەی ئەوقاف وا بزانم مافی مرۆڤیش عەینی رەئیە، كاك كەرخی فەرموو.

بەڕێز كرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

الفصل الرابع، چونكە بەراستی من لێرە موكەلەفم ئەو راپۆرتە بخوێنمەوە،

الفصل الرابع

تفسیر عقد الزواج و اثباته

1- ئەندامانی لێژنە پشتگیریان لە برگەی پێشنیار كراو لە جیاتی برگەی دوو لە ماددەی 10 لە پرۆژە یاسایەكەدا كرد، لەگەڵ زیاد كردنی وشەی المكتسبه (الایدز) ، یەعنی ئەو وشەیە تەحدید بكرێ، ئەو نەخۆشی مەناعەی موكتەسەبە هەر دەبێ ناوەكە بهێندرێ.

سەبارەت بە برگەی پێنج لە ماددەی دەیەم، ئێمە وەك لێژنە پێشنیار دەكەین كە سزاكە كەم بكرێتەوە و بەم شێوەی خوارەوە بخوێندرێتەوە، (5- یعاقب بغرامة مالیة لا تقل عن ملیون دینار و لا تزید عن ثلاثة ملایین دینار كل من (ئەوەی ئێستا كە جەنابتان تەصویتتان لەسەری كرد پێش ئەوەی ئێمە تەقریرمان بخوێنینەوە، ئەوە لێرە بوو ئیعتیرازەكەم، چونكە من ئێستا پاش تەسویت ناتوانم بڵێم ئێمە (كل رجل)مان دانابوو، بەڵام ئێستا بووە (كل من)و تەسویت كرا لەسەری) عقد زواجه خارج المحكمة(ئەوە بە رەئی ئێمە

(زواجه) نابێ ، دەبێ ببێته (كل من عقد زواجآ) بۆ هەموويان بێت، چونكه (زواجه) تەنيا بۆ پياوەكە دەگەڕێتەوە)، (وتكون العقوبة الحبس مدة لا تقل عن سنة ولا تزيد عن ثلاث سنوات اذا عقد خارج المحكمة زواجآ آخرآ مع قيام الزوجية)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

سوپاس، من وامزانی تۆش لەگەڵ راپۆرتی هاوبەش و موشتەرەك بووی و هەندێ جاریش لەوانەیە چاوم حوكمەكەی تا ئێرە بروات، غەرامەكە ئێستا وازیحه، بە نیسبەت ئەو فەقەرەی دووەم كە داوا كراوە هەموار بكرێ، فەرقەكەی ئەوەیە لێژنەی مافی مرۆڤ داوا دەكات پاشی ئاماژە كردن بە نەقصی مەناعە (ایدز)یش بنووسرێ بۆ ئەوەی وازیح بێت كە مەبەست ئایدزە، لە عقوبەكە فەرق هەیە لە بەینی لێژنەكان، لە پرۆژەكەدا نەوعێك هاتووە و لە لێژنەكانی پەیوەندیدار رەئیان وایە كە هین بكرێ، ئەوەی كە (كل رجل) گۆڕیمان و دەنگمان بۆدا (كل من اجری)، غەرامەكە لە ناحیەی پارەكە خیلاف نیە وا بزانم، (يعاقب بغرامة مالية لا تقل عن مليون دينار ولا تزيد عن ثلاثة ملايين دينار كل رجل عقد زواجه خارج المحكمة وتكون العقوبة الحبس مدة لا تقل عن ثلاث سنوات ولا تزيد عن خمس سنوات اذا عقد خارج المحكمة زواجآ آخرآ مع قيام الزوجية)، لێژنەی مافی مرۆڤ پێشنیار دەكات لە یەك ساڵ كەمتر نەبێ و لە سێ ساڵ زیاتر نەبێ، لێژنەی یاسایی و لێژنەی ئەوقاف و لێژنەی داكۆكی كردنی مافی ئافرەتان و ژنان دەڵێ: سێ ساڵ بێت كەمترینی و پێنج ساڵ بێت زیاترینی، یەعنی لەسەر مودەكە ئەو ئیختیلافە هەیە بەینی سێ لێژنە و لێژنەی مافی مرۆڤ، ئەوەی تر مەفهومە كە عقوبەكەی ناڵێت (احداهما) كەواتە هەردووكیەتی مەفهومەكەی وایە، فەرموو پەخشان خان نوقتەی نیزامی.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بۆ قازی نەبێ ئەو حوكمە رابگرێ؟ چونكە ئێمە لە تەجروبەیەكدا قازی مەحكەمەی شەرعی وتی: هەتا ئێستا كەس هیچ سزایەك نەدراوە لە مەحكەمە لەبەر ئەوەی كە زەواجی خاریجی مەحكەمەی كردووە، لەبەر ئەوە قازی بۆی نەبێ ئەو حوكمانە رابگری، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

بۆ تەوزیح، ئەگەر ساڵێك زیاتر بێت قازی بۆی نیە رایبگرێ، لە ساڵێك كەمتر بێ ئەوجا بۆی هەیە، بۆیە لەوێ دوێنێ رەئیمان دا وتمان بۆی نەبێت رایبگرێت، لەبەر ئەوەی لە ساڵێك كەمترە، لە ساڵێك زیاتر بێ بۆی نییە رایبگرێت، جا كێ رەئیەكی تازەی هەیە ناوی دەنووسم، فەرموو كاك كەریم.

بەڕێز كريم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من بەس تێبینیم هەیە لەسەر بڕگەی دوو، (يرفق البيان بتقرير)، نەك (تقرير طبي، بتقرير لجنة طبية) لە نەتیجەی مومارەسەی عەمەلی لە مەحاكیمان زۆر جاران یەك دەیەوێ تەقریرێكی دەدا بە برادەرێكی

که پێی دەدا بە (تقرير طبي) حیساب دەکرا، بەراستی ئەوە ئاساری باشی نەبوو، بکرێتە لێژنەی طبي، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك جەمال فەرمووو.

بەڕێز جمال محمد قاسم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەبیعی ئەوەی من تێبینم کرد لەم چەند ماددەی ئەخیر، سزاکان پارەشی تێدایە و سجنیشی تێدایە، بەڵام یەك نوقتەی موهیم کە کۆمەڵگای مەدەنی چارەسەری ئەو کێشانەی کردووە، ئەوەیە کە نەتیجەی ئەو مەسەلەیە کە زۆر ئەبێ یان کەم ئەبێ، نەتیجەکەی چیە؟ یەعنی لە ئەنجامی چیە؟ لە ئەنجامی ئەوەیە، خوێندەواری وەکو پێویست نیە، زانست نیە، شارەزایی نیە، ئیحتیماله مەعلومات نەبێ لەسەر ئەوەی ئەوە یەکێکی گەورەیە و ئەوە یەکێکی بچکۆڵە ئەهێنێ، زەرەری چەندە؟ کۆمەڵگای مەدەنی چارەسەری ئەوەی کردووە، ئەو کەسانەی کە ئەو موخالەفانە ئەکەن وەکو هەموو جونحە، یان جینایەتێکی تر لە مەحکەمە فەرزی دەکات لەسەری ئەبێ لەو شوێنەی کە لێیەتی کە چاکسازیە، ئەبێ ئەگەر نەخوێندەوار بێ، ئەبێ فێری خوێندن ببێ، لەگەڵ ئەوەشدا ئەبێ بەشداری بەرنامە بکات بەپێی ئەو کەم وکورییەی و ئەو شتەی کە مەحکەمەکەی لەسەر کراوە و کە سزاکەی لەسەر دراوە، ئەگەر لەسەر ئەو مەشاکیلە ئیجتیماعی و خێزانیانە حوکم درابێ ئەبێ لە چاکسازیەکەدا بەشداری دەورە ببێ و خۆی تەتویر بکات و بزانێ ئەم ئیشەی کە کردوویەتی و کە حوکم دراوە لەسەری مەشاکیلەکانی چیە و زەرەرەکانی چیە، بۆ ئەوەی تێبگات سبەینێ کە دێتە دەرەوە لەناو کۆمەڵگاکە خۆی ببێت بە ئەداتێك بۆ بنبڕ کردنی ئەم موشکیلەیە، لەبەر ئەوە ئەو نوقتەیە بە نەزەری من زۆر زەرووریە و کۆمەڵگای مەدەنیش زۆر زۆر گرنگی پێ داوە، هەر کەسێك کە لەسەر کارێك ئەگیرێ ئەبێ ئەو مودە زەمەنیەی کە تێدا حوکم دراوە، ئەبێ زانیاریەکی تەواوی هەبێ لە سەر ئەو مەشاکیلانە، بۆ ئەوەی یەکەم : ببێتە عاملێکی موساعید بۆ ئەوەی بنەبڕی ئەو کێشانە بکات، دووەم: ئەو شەخسە چاکسازی لە شەخسیەتی بکرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك بارزان فەرمووو.

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵا من مولاحەزەیەکم لەسەر تەقریری لێژنەی مافی مرۆڤ هەیە، لێژنەی مافی مرۆڤ بە ناوی مافی مرۆڤەوە ئەیەوێ عقوبەکان زۆر خاو بکاتەوە، بەناوی مافی مرۆڤ ئەیەوێ ژن وەکو مرۆڤ نەبێ، لە 59 دا 300 دینار بوو ، 1000 دیناری داناوە بۆ غەرامە، لە 59 کەم کەس 300 دیناری هەبووە، چونکە ئەو غەرامە گەورەبوو لە مەنتیقەی پشدەر و گەرمیان وئەوانە، 300 بووە 1000 لە 59 هەر نەئەسووڕا، ئێستا لەم پارە زۆرە و لەم ئیمکانیەتە زۆرە لە 59 ماڵ و خانوو و سیارە هەمووی لایە، ئێستا تەقریرەکانی لێژنەی مافی مرۆڤ بە ناوی مافی مرۆڤ ئەیەوێت حوکمەکان خاو بکاتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك حاتم فەرموو.

بەڕێز حاتم محمد جان حسن:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من زیاتر بۆ بەهێز كردنی قانونەكە ئیقتیراحێكم هەیە، ئەویش ئەوەتانێ برگەیەك زیاد بكرێ لە بیدایەتەوە، برگەكە بەو شێوەیە بێت ، كە هیچ گرێبەستێكی هاوسەرگیری لە لای قازی نەبێ، ناكرێت، ئەو برگە زیاد بكرێ دوای ئەوە ئەو عقوبانە دیاری بكرێ، ئەوە زیاتر یاسایەكە بەهێزتر دەكات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك بەڵێن فەرموو.

بەڕێز حمد عبد الله محمود(بەڵێن):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من هەر زیاتر پرسیارێكم هەیە بۆ لیژنەی یاسایی، ئێمە ئەوەمان كردە (كل من اجری عقدآ) ئایا ئەوە كێ دەگرێتەوە ؟ كچ و كوڕەكە دەگرێتەوە، یان ژن و پیاوەكە دەگرێتەوە؟ مەلایەكەش دەگرێتەوە؟ یان شاهیدیش دەگرێتەوە؟ دایك و باوكی كچە و كوڕەكە دەگرێتەوە؟ ئەوە دەمەوێ لەبەر چاوم روون بێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك خەلیل جەوابی دەدەیەوە؟ بەرەئی من هەموویان دەگرێتەوە.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

(كل من اجری) كەواتە (كل) لە قانون و لە لوغەی عەرەبی (من الفاظ العموم)ە، یەعنی هەردوو تەرەف كە ژن و مێردن و وەكیل و شاهید، ئێمە ئەو عیبارەتەم پێ باش نیە كە بڵێین هەر مەلا دەگرێتەوە، مەلا ئەو كاتی كە عەقدەكەی دەكات وەكیلە، كەواتە وەكیل دەگرێتەوە، خۆی دەكاتە وەكیلی باوكی ئینجا ئەو كچە دەدات، ئینجا دەڵێین وەكیل دەگرێت و شهود دەگرێت و هەردوو تەرەفی عەقدیش دەگرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

مەلاش دەگرێتەوە.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەگەر وەكیل بوو دەگرێتەوە، ئەگەر وەكیل نەبوو ناگرێتەوە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

د.ئاریان فەرموو.

بەڕێز د. ئاریان خالص جواد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە بەیاناتەکان باسی ئەوەی دەکات (تقریر طبي یؤید سلامة الزوجین)، قانونێکمان دەرکرد لە پەرلەمان پیش چەند مانگ باسی تالاسیمیای دەکرد، لە دانشتنێکدا سیاسەتی بنبڕ کردنی نەخۆشی تالاسیمیا لە کوردستان، بۆیە پێم وایە زەروورییە لێرە ئیزافەی بکەین لە وەسیقەکانی نەخۆشی تالاسیمیا، هەروەها نەخۆشی نەقسی مەناعەی موکتەسبە(ئیدز)و هەروەها (الامراض الساریة) ئێستا (الامراض الساریة) شتێکی وا نیە مەنعی زەواج بکات، نەخۆشیەکی وا نییە، چونکە چارەسەری هەیە، بەس ئەوەی کە لە کوردستاندا ناکرێت بەس ئەو قانونە بۆ دوا رۆژیشە نەخۆشی (ویراسی عائیلە) هەیە، بۆیە زۆر زەروورییە باسی ئەو نەوعە نەخۆشیانە بکرێ کە لەناو عائیلەش دەگوازرێتەوە، دەبێ بنکەیەکی تایبەتمان هەبێ بۆ پشکنینی پێش زەواج و بە تقریر طبي بێت ئەو بنکە تایبەتیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

خەمان خان فەرموو.

بەڕێز خەمان زرار اسعد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

زۆربەی قسەکانم کرا، من تەنیا لە برگەی پێنجەم لەگەڵ ئەوەم بەراستی غەرامەکە زۆر زۆرتر بکرێ و ئەوەی لە لێژنەی موشتەرەك هاتووە ئەڵێ ئەوەی لە یەك ملیۆن دینار کەمتر نەبێ و لە سێ ملیۆن زۆرتر نەبێ ، ئێمە خۆمان باسمان کرد و دووبارەشی دەکەینەوە ئەو یاسایانەی ئێمە دەریان دەکەین کێشەکە لەویەیە، لە دادگاکانی هەرێمی کوردستان جێبەجێ ناکرێن، بەڵام من پێم وایە ئەگەر حەبس و سجنەکەش هەندێ جار جێبەجێ نەکرێ ئەوە غەرامەکە باشترە جێبەجێ بکرێ، من لەگەڵ ئەوەم بەراستی تا چەند غەرامەکە زۆر بکرێ بەلای کەمی لە پێنج ملیۆن کەمتر نەبێ و لە دە ملیۆن زیاتر نەبێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کاك جوتیار فەرموو.

بەڕێز کریم مجید شریف(جوتیار):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە مارە کردن لە دەرەوەی دادگا وەکو ئەوەی کرا، غەرامەیەك دیاری کراوە ناتوانێ رێگری لەوە بکات کە لە دەرەوەی دادگاکان مارە کردن نەکرێ، بەڕاستی تەنیا مارە برین لەناو دادگاکان بۆ ئەوە نییە ئیلتیزاماتێکی یاسایی جێبەجێ دەکات، یەکێك لەو شتە زۆر گرنگانەی ئەوەیە راپۆرتێکی پزیشکی دێنێت، ئەو راپۆرتە پزیشکیە ئەهەمیەتێکی زۆری هەیە بۆ هەردووکیان، چونکە زۆر کەس لە دەرەوەی دادگاکان مارە برینیان کرد، لەبەر ئەوەی بڕی پارەکە کەمە ئەتوانن پارەکە هەڵسوڕێنن و لە وەختێکی درەنگتر ئەچنە دادگا تا پارەکە ئەتوانن جێبەجێ بکەن، بەڵام دواجار گرفت و کێشەی زۆریان بۆ دروست دەبێت و زۆر عائیلە هەن منداڵەکانیان کەم ئەندامن و منداڵەکانیان مردوون، یان گرفتی تەندروستی بۆ ژن و پیاوەکە دروست بووەو بوویتە سەبەبێك بۆ تێکچوونی ئەو عائیلەیە، جاری وا هەیە دەبێتە سەبەبی

هێنانی ژنی دووەمیش، یەعنی ئەبێتە بیانوو بۆ ئەوەی ژنی دووەم بێنێ و بە بیانووی ئەوەی منداڵەکانیان نەخۆشن و یان منداڵیان نابێ، ئەوە لە لایەك گرفتێکی زۆر گەورەیە، بۆیە بڕی پارەکە باشترە کە زیاد بکرێ، چونکە لە ساڵی 59 دا 300 دینار دیاری کراوە، کە کەم کەس توانیویەتی ئەو بڕە پارەیە هەڵسووڕێنیتەوە و لە دادگا ئەو پارەیە بدات، بەڵام ئێستا ئەو بڕە پارەیە زۆر کەس ئەتوانێ بیدات و بە بیانووی ئەوەی پارەکەی ئەتوانن بدەن درەنگتر ئەچنە دادگا، زۆر جار پێش ئەوەی بچنە دادگا ئەو عەقدەی کە لە لای مامۆستایەکی ئایینی جێبەجێ کرا هەر لە لای مامۆستایەکی ئایینی هەڵئەوەشێنرێتەوە و ئەوە کۆتایی پێدێت، ئەوە لە لایەك، لە لایەکی تر لە راستیدا زۆر دایك و باوك رازی نابن کچ و کوڕەکانیان بچنە دەرەوە بۆ مەحکەمە و بۆ هەندێ موعامەلات و ئەوانە تا وەکو لێی مارە نەکرێ، باشترە وا رێك بخرێت پێش گواستنەوە عەقدی زەواجەکەیان لە دادگا جێبەجێ بکرێ، لە یەکێ لە برگەکانی تر ئەو حەبسەی کە دیاری کراوە بۆ پیاو بەڕاستی ئەوە گرفتێکی تر دروست ئەکات، راستە زۆر کەس کە تاوان، سزایەکەیان بە حەبس دەکرێت، دەچنە سجن و ئیش و کاری بەڕێوەبردنی عائیلەیەك و خەرجی دابین کردن بۆ عائیلەیەکیان لە ئەستۆیە، راستە ئەمە کێشەیەکە، بەڵام کۆمەڵێك کێشەی تری بۆ دروست دەبێت بۆ ئەو عائیلەیە کەکێ بەخێویان دەکات، ڕەنگە ژنان ئەمەیان پێ ناخۆش بێت کە کەسێك لەسەر مەوادی موخەدەر دەگیرێت بۆ 20 ساڵ کێ ئەو عائیلەیە بەخێو دەکات؟ بۆ تەنیا لە کێشەی ژنان‌دا ئەمە دێننە پێشەوە، لەوەی مەوادی موخەدەرو لەوەی کەسێکیش دەکوژرێت سجن دەکرێت وەلەوەی ئێستاش ژنێك لە دەرەوەی دادگا مارە دەکرێت، کە ئەمەش بۆ خۆیان هەر گرفتن، پێویستە حکومەت ئەمە بخاتە سەر خۆی و چارەسەری بکات، بەڕاستی بۆ ئەوەی ژن و منداڵان نەکەونە دەرەوە، لە بازاڕدا زۆر عائیلە هەیە ناتوانن ئیدارەی ژیان و خەرجی ژیانی خۆیان دابین بکەن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار صباح بۆزۆ هەرکی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من هەدەفی موشەرەعی عیراقی و هەدەفی ئەو برادەرانەو ئەو خوشکانەی کە ئەو تەوسیاتانە یاخود ئەو پرۆژانەیان نووسیوەتەوە وای تێ دەگەم کە هەوڵ دەدەن مارە بڕین لەدەرەوەی دادگا مەنع بکەن بە دەلیلی ئەوەی چەندین سزایان هێناوەتەوە، لەبەرئەوەی لە مەحکەمە ئەو مارەبڕینە دەکرێت، تەوسیق دەکرێت ئەو مافانەو ئەوئەرکانەی لەسەر هەردوو لا هەیە، ئەوەش وا دەکات کە پارێزگاریەکی یاسایی لە بۆ ئەو مافانەو ئەو ئەرکانە بکرێت، بەڵام من حەز دەکەم ئاماژە بە یەك شت بکەم کە یاسای پێشتر حەبسی تێدا بوو کە دەڵێت (يعاقب بالحبس مدة لاتقل عن ستة اشهر ولاتزيد عن سنة أو بغرامة لاتقل عن ثلاثة مائة دينار ولاتزيد عن ألف دينار بالرجل عقد زواجه خارج المحكمة) لێرە لە پرۆژەکە من وای دەبینم کە کەمی کردووەتەوە، یەعنی داوای تەعدیلی کردووە، ئایا هەدەفی ئەو پرۆژەیە چیە؟ ئەوە ئەسڵی قانونەکەیە، لەو پرۆژەیە هەر زیندانیەکە لادراوە، نازانم یەعنی هەدەفی ئەو پرۆژە ئەوەیە تەخفیف بکرێت یان هاندانە بۆ ئەوەی زەواج خارجی مەحکەمە بکرێت، ئەو پرسیارە لەو برادەرانەو لەو خوشکانە دەکەم کە پرۆژەکەیان نوسیوتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

عەمەلیەن كاك سەردار تا ئێستا ئەو قانونە كە لە ساڵی 59 ەوە هەیەكە دەڵێت یان حەبس یان غەرامە، نەمبیستووە كەس حوكم درابێت، هەر بە غەرامەكە بووە، عەمەلیەن زەواجی یەكەم هاتووە لە مەحكەمە تازەی كردووەتەوە، هەندێك جار غەرامەكەشی بە تەریقەیەكی تر كراوە، بۆیە عەمەلیەن من نەمبیستووە كەس لەبەر ئەوەی كە مارەی بڕیوە حەبس بكرێت، كاك سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار صباح بۆزۆ هەركی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

تەبعەن زۆر لەو یاسایانەی كە دانراون زۆر مادده دەبینین كە جێ بەجێ نەبووە، لەبەرئەوەی لە دادگاكان بە باشی جێ بەجێ یان نەكردووە، ئەگەر بهاتبا بە باشیان جێ بەجێ كردبا و زیندانی تێدابا، بە قەناعەتی من ئێستا ئەوە وا نەدەما، یەعنی مارە بڕین لەدەرەوەی مەحكەمە نەدەما، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە دەزانین كە حاڵەتێكمان هەیە كە پێی دەگوترێت مارەكردنی دەرەوەی دادگا، ڕاستە مەلایەك دەیكا، بەڵام لەگەڵیشی دا ئەو هینانە هەیە، یەعنی ئەو شتانەی كە لە دەرەوەی یاساش دەكرێت كە یاساش باوەڕی پێی نیە، ئەو موخالەفاتانە دەكرێت، هەر مەلایەكە دێت دوو منالەكە مارە دەكات لەسەر بێشكە، من لەگەڵ هەموو ڕێزێكم بۆیان، یەعنی مەبەستم نیە لە شەخسی ئەو كەسە كەم بكەمەوە، بەڵام موخالەفەكە دەكات، هەر ئەوە دەیكات لەدەرەوەی مەحكەمە، باشە بە ڕەئی ئێوە ملیۆنێك تا سێ ملیۆن دینار بۆ ئەو عقوبەیە ئەگەر بخەینە ناو میزانێكەوە بە قەدەری خۆیەتی؟ ئەگەر هاتوو بۆ منالێكی مارە كرد یان شتێك كە پرس و ڕاو قبوڵ و ئیجابی تیا نەبوو یان گەورە بە بچووك بوو یان لە بڕی خوێن بوو كە ڕەدعیش ناكات، ئەوە یەك، خاڵی دووەمم سەبارەت بە خاڵی یەكەم، ئێمە گوتمان (مرض نقص المناعة المكتسبة) بەڵام ئێمە خۆشمان لێرە لە پەرلەمان یاسایەكمان دەركردووە ئەوەی تالاسیمیا، ئەگەر برادەرێكیش پێش من گوتبێتی من پشتگیری دەكەم بخرێتە ناو ئێرەوە بۆ ئەوەی لەمەودا حاكمەكان داوای بكەن، من ڕەجام وایە ئێمە تەنها بیر لە ئەوە نەكەینەوە و بڵێین غەرامە ڕەدعەو تەواو، پارە هەموو كەسێك دەتوانێ پەیدای بكات بۆ ئەوەی كە كێشەیەكی هەبوو كێشەكەی خۆی پێ حەل بكات، با ئێمە ڕەدعێك دابنێین بۆ ئەو موخالەفاتانەی كە لە دەرەوەی مەحكەمە دەكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك عادل فەرموو.

بەڕێز عادل محمد امین:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەڵڵا من پێم وایە حەقە زۆر واقعی بین، هەمووومان كە ژنمان هێناوە پێش ئەوەی لە مەحكەمە مارەی ببڕین چووینە لای مەلا مارەمان بڕیوە، بە حیساب ئەوە هەر دەكاتەوە زەواجی خارجی، ئەم مەوزوعە هەر

بەردەوامیش دەبێت، کۆمەڵگای کوردەواریش کە هەتا ئێستاش لە مەحکەمەکان دە زەواجی خارجی دێت لەویّ تەسدیق دەکرێت، بۆیە بەڕاستی حەق وایە زەوابتێك دابندرێت بۆ ئەو مەلایانەی کە لە دەرەوەی مەحکەمە، یەعنی ئەگەر بە نیزام بێت، ئەگەر بە قانونێك بێت، زەوابتێك دابندرێت لە ناوچەیەك مەجموعەیەك خەڵك ئیزن بدرێت بە مەرج و بە شروت بۆ ئەوەی مارە بڕینەکە بکرێت، هەموومان دەزانین کاتێك قازیش دەڵێ زەحمەت نەبێت مارەت بڕیوە؟ یەعنی ئەوەش وەکو تەئیدەك وایە بۆ ئەو مەوزوعە، ئەوە واقعێکە هەیە با ئێمە خۆمانی لێ ئەوە نەکەین، وانیە و خەڵك بێت لە مەحکەمە مارە ببڕێت، سەبارەت بە کۆتایی بڕگەی 5 ئێمە بۆ فرەژنی عقوبەمان دانا، بۆ ئەو کەسەی کە ژنی دووەم دەهێنێت عقوبەمان دانا، لێرەش عقوبەیە، بەڵام من نازانم پێم وانیە ئەگەر یەك کەس دوو عقوبەی بدەی، ئێمە لێرە عقوبەیەکمان داوە، لەوێش عقوبەیەك، من نازانم کامیانە کە یەك فعل یەك عقوبەی هەیە، ئەگەر من خراپ تێ گەیشتبم هیوادارم تێم بگەیەنن؟.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

د. ڕۆژان ئەو قسەیەی کاك عادل تێ گەیشتی؟ جوابی دەدەیەوە؟ فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو سزایەی کە دانراوە لە ماددەی پێشوو کە باسمان لە مەرجەکانی سنووردار کردنی فرەژنی کرد جیایە، ئەو سزایەی لەو ماددەی کە پەسەند کراو دەنگی بۆ درا تەنها باسی چەند حاڵەتێك دەکات کە سەرپێچی ئەو بڕگانەی کە بە (أ و ب و ج و د و هـ) هاتووە، کە سەرپێچی کرد سزایەکە، تەنها بۆ سەرپێچی کردنی ئەو حاڵەتانەیە، بەڵام ئەوەی ئێرە جیایە، هەر سزایە، بەڵام بۆ بابەتێکی ترە مەوزوعەکە دەگۆڕێت، لێرە باس لەوە دەکەین کە ئەو گرێبەستە دەبەسترێت لە دەرەوەی دادگا، بۆیە باسی دوو جۆرە سزا کراوە، چونکە دوو بابەتی جیاوازن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دیارە عەقدی زەواجی خارجی مەحکەمە، ئەوە زاهیرەیەکی کۆمەڵایەتیە، ئەو بەڕێزانەی لە پێش منەوە ئاماژەیان بەوە کرد کە خەڵك ئیلتزاماتی هەیە، دڵنیا نابێت، بۆ چارەسەری ئەمە پێشنیازی ئەوە دەکەم کە تەنسیقێك لە نێوان وەزارەتی ئەوقاف لەگەڵ وەزارەتی عەدل کە نیزامی مەئزونی پێ دەڵێن کە لە هەندێك وڵات دا هەیە، بە زەوابتی مەحکەمە ئیستمارەیەکی تایبەت هەیە ئەو مەسەلەیە ڕێك دەخات و ئەو تێکەڵیە ناهێڵێت، ئینجا گونجاندنێکی باش دەبێت، هەروەها ئەو تەشەنوجەی ئێستا هەیە لەلایەن مامۆستایان و زانایانەوە کەمی دەکەینەوە لە پێشنیازی خۆشیان هاتووە کە ڕاپۆرتێکیان نووسیوە، چەند

مامۆستایەکی شارەزا بە زەوابت سەر بە وەزارەتی عەدل لە ناوچەکان و لە گەڕەکەکان ئەو مەسەلەیە ڕێك دەخەن لەگەڵ وەزارەتی عەدل، چونکە ئەگەر وەك ئاماژەمان پێی کرد لە زۆر گوند و شاروشارۆچکەکان مەحاکم نیە، دادگا نیە، خەڵکیش هەر دەچێتە لای مامۆستای ئایینی و بۆ ڕێکخستنەوەی ئەوە بە تەنسیقێك و بە ئیستیمارەیەك بە زەوابتی مەحکەمە دەتوانن ئەوە ڕێك بخەن بە یاسا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عبدالرحمن جەنابت وابزانم باسی ئەوەت کرد، یان برادەرێکی تر بوو؟ مەسەلەی مەئزون و ئەوانە، ڕاستە لە هەندێك وڵات هەیە، وابزانم لە مصرە، لێرە ئەوە بکەین پاش دیراسەتێك بێت لە دەسەڵاتی دادوەریەوە، ئەگەر بە باشیان زانی سیغەیەك تەقدیمی ئێمەی بکەن، ئێمە موناقەشەی بکەین، ئێمە لێرە ئێستا ئەوە بکەین کێشەیەکی گەورە دروست دەبێت، وانەبێت ئینسان تێ ی نەگات کە ئەوە پێداویستیەو ئەو شتەیە، با سوڵتەی قەزائی ڕاوێژ لەگەڵ مەحکەمەی شەرعی بکات، ئەگەر پێیان باش بێت، با پرۆژەیەك تەقدیم بکەن، ئەوە شتێکی گرنگە، ئەگەر پرۆژەیەکیان تەقدیم کرد لێرە دەتوانین باسی لێوە بکەین و بڕیاری لەسەر بدەین، کاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵلا من پشتگیری لە قسەکانی کاك جوتیار و کاك عادل دەکەم، بەڕاستی زەواج زەواجی مەدەنی نیە لەلای ئێمە، بڵێین زەواجی مەدەنیەو هیچ عیلاقەی بە دینەوە نەبێت، رابیتەیەکی موقەدەسە لە زۆربەی ئایینەکانیش سیغەیەکی دینی هەیە، لە کەنیسە دەکرێت یان لە شوێنی تر دەکرێت، بەداخەوە هەندێك لە قازیە بەڕێزەکان سیغەی شەرعی لە کاتی عەقدی زەواج بەکارناهێنن وەکو تەزویج و تەنکیح و ئەوانە، ئەوەش شك پەیدا دەکات لای هاووڵاتیەکی مولتەزمی بەدین، حەز دەکات ئەو قەزیەیە شەو لەلای مەلا بیکات و بەیانی بچێت لە مەحکەمە بیکات، ئەوەی کە قانون موشکیلەی لەگەڵی هەیە تەسدیقی زەواجی خارجیە، کابرا زەواجی کردووە و منداڵی پەیدا بووە و تا ئێستا نە عەقدی زەواجی کردووە نە منداڵەکانی تەسجیل بووە لە هیچ شوێنێك، ئەو موشکیلەیە تەقریبەن لەبەر بیتاقەی‌تەموینی حەل بووە، کابرا ئەو ڕۆژەی ژنی مارە دەکات دەچێ عەقدی زەواجەکە دەردێنێ بۆ ئەوەی بیتاقە تەمویلیەکەی مەزمون بێت، کەواتە موشکیلەی ئێمە لە عەقدی زەواجی خارجیە کە حقوقی منداڵەکانی یان حقوقی ژنەکەی دەفەوتێت، بۆیە دەتوانین بڵێین (کل من اجری عقدا خارج المحكمة بخلاف الشروط الواردة في هذا القانون) ئەگەر خیلافی کردبێت حەقی هەموو جۆرە سزایەکی هەیە، یەعنی ئێمە لێرە بابەتەکە بابەتی تەسجیلی عەقدی زەواجە، هەر بابەکەو فەسڵە قانونیەکەش هەر وایە، تەسجیلی عەقدی زەواجە، نەك ئیجرایەکەی، پاشان ئێمە لە شروتی تەعەدود وەکو ئەو برادەرەی پێش من باسی کرد عقوبەکەمان دانا، لێرە دوو موخالەفەیە، یەکەم: تەعەدودی کردووە بە خیلافی شروتی ئەو قانونە، دووەم: لە خارجی مەحکەمە کردوویەتی، بەڵام لە هەردوو حاڵەتەکەی لەوە دەرناچێت کە موخالەفەیە، نەگەیشتووەتە دەرەجەی جونحە هەتا ئێمە عقوبەیەکی وا گەورەی بۆ دانەنێین سێ ساڵ و چوار ساڵ و شتی وا بێتە گۆڕێ، بۆیە عقوبەی یەکەم کە دەڵێت شەش مانگ تا ساڵێك بۆ تەعەدودەکەی کە کردوویەتی بە خیلافی ئەو قانونە و غەرامەکەشی کە لە پێشەوەیە لەبەر ئەوەی لە خارجی مەحکەمە کردوویەتی، ئەوە حەلێکی وەسەتە بە رەئی من توند تر نەبێت لەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

مامۆستا کاکە فەرموو.

بەڕێز عبدالكريم ابوبكر مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

پێشەکی د. ئاریان باسی مەوزوعەکەی کرد، من مولاحەزەیەکی کورتم هەیە لە (بقية الامراض السارية الخطيرة) دابندرێت، چونکە پەسیویش ساریە، ئایا ئەگەر پەسیوی هەبوو لێی مارە ناکرێت؟ جا لەبەر ئەوەی ئەگەر ئەوە بکرێت باشە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک د.نوری فەرموو.

بەڕێز د.نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە بڕگەی دوو (يرفق البيان بتقرير اللجنة الطبية) ئەوەی کەوا پێشنیاز کرا من تەئیدی ئەوە دەکەم و لەگەڵ ئەوەدام کە باسی (نقص المناعة المكتسبة و بقية الامراض السارية والموانع الصحية) ئەوە هەمووی دەگرێتەوە، (والوثائق الاخرى) لێرەش مەبەستی ئەوەیە ناسنامەی کەسێتیە کەوا بزانن تەمەنیان چەندە؟ ژنی هێناوە یان ژنی نەهێناوە، سەبارەت بە بڕگەی 5 لێرەدا وەکو ئاماژەی بۆ کرا جیاوازی لە نێوان دوو حاڵەت دا دەکرێت، یەکەم: ئەوەی کەوا ئەو مارە بڕینەی لە دەرەوەی دادگا کراوە، ئەوە سزایەکی تایبەتی بۆ داندراوەو دەچێتە شێوازی موخالەفە، پێویست ناکات کەوا تۆ عقوبەی بۆ دابنێی، لێرەدا دووبارە من ئاماژە بۆ ئەوە دەکەم لە کاتی تاوتوێ کردنی ئەم ماددەیە لە ئەنجومەنی وەزیران پێشنیازی ئەوەمان کرد کەوا سیستەمی مەئزون کە جەنابتان ئاماژەتان بۆی کرد پێویستە لە کوردستان دابندرێت، چونکە لە زۆر جێگا دادگا نیە، هەموو کەس ناتوانێ بچێتە دادگا جگە لەوەی وەك کاك زانا ئاماژەی بۆ کرد، هەتا لە وڵاتانی رۆژئاواشدا لە پێشدا دەچنە کەنیسە، لەوێ مارە بڕینەکە دەکرێت پاشان دەچن لەلای بەرپرسی مەدەنی ئەو مارە بڕینە لەوێ دووبارە تەسجیل دەکرێتەوە، من ئاماژە بۆ قسەیەکی کاك جمال دەکەم کەوا باسی لە سزادان کرد، سزادان لە وڵاتی ئێمەدا پێویستە ببێتە هۆیەکی چاکسازی نەك تۆڵە سەندنەوە، من هەر بۆیە کاتێك کە باسی ئەو راپۆرتەی وەزارەتی کاروبار کرا هی زیندانیەکان باسی ئەوەم کرد کەوا سیستەمێکی زۆر فراوان هەیە، من دیراسەیەکم لەسەر کردووە کاك شێروان حەیدەری ئاماژەی بۆ کرد و گوتی لە عێراقدا هەیە، لە عیراق دا 15٪ ی وەرگیراوە کە ئیفراجی شەرتیە، بەڵام ئەو سیستەمەی کەمن باسی لێوە دەکەم سیستەمێکی گەلێك فراوانە، حاکمێك دروست دەکرێت بەناوی حاکمی جێبەجێ کردنی سزاکان، دەتوانێت بچێتە ناو هەموو زیندانیەکان، پەیوەندی پێوەیانەوە بکات، چاودێری رەوشتیان بکات، پاشان راپۆرتی خۆی پێشکەش بکات بۆ ئەوەی کەوا ئەو سزایانە، ئەگەر ئەو کابرایە بەرەو ئەوە چووە ڕەوشتی چاك بکات، داوا بکات کەوا بەرەڵا بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

چرۆ خان فەرموو.

بەڕێز چرۆ علی حمه أمین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

زۆربەی قسەکانم کرا، بەڵام لێرە بە نیسبەت ئەو پێشنیارەی لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان کە کردیان من لەگەڵ پێشنیارەکەمە، بەڕاستی ئەگەر هاتو عقوبەکە غەرامەکەی لە ملیۆنێك بۆ سێ ملیۆن بێت من زۆر بە کەمی دەزانم، پێشنیاری ئەوە دەکەم ئەو غەرامەیەش زیاد بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

گوڵناز خان فەرموو.

بەڕێز گوڵناز عزیز قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە قسەکانمان و لە واقعیشدا شتێك دەرکەوت کە دادگاکان کۆمەڵێ یاسا هەیە جێ بە جێی ناکەن، من دەڵێم نەك ئەوەندە ساڵ، یەك مانگیش بۆ ئەو کەسانەی کە سەرپێچی دەکەن و لە دەرەوەی دادگا ژن مارە دەبڕن بەند بکرێت، ئەو دیاردەیە لە ساڵی 59 ەوە تاوەکو ئێستا ئاوا نەدەما، دووەم: مەلاکانی ئێمە تا ئێستا سیستەمێك پەیڕەو دەکەن بە کچ دەڵێن کێ دەکەیتە وەکیل، خۆی دانیشتووە و دەڵێت کێ دەکەیتە وەکیل بۆ ئەوەی مارەت ببڕم؟ یەعنی ئەگەر مەلاش، قەد شەرعیەت نادەمە ئەوە مەلاو ئەوە دابنێن، ئەمە واقعێکەو بەسەریدا تێ دەپەڕین، وەزارەتی ئەوقاف ئەو تەعلیماتانە دەربکات کە مەلا با لەو سیستەمە بهێنێت، کچە کە خۆی دانیشتووەو شەخسیەتی کاملە، یەعنی چیە باوکی دەکەیتە وەکیل، دادگاکانیش دەبێت یاسا جێ بەجێ بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەگەر بەڕێز جەنابی کاك شێخ فەتاح و کاك عومەر، چونکە ئێستا ناوتانم نەنووسیبوو چونکە داوای قسەتان نەکردبوو، ئەگەر لە وەڵامی لیژنەکان قسەی ئێوە نەکرا، قسەتان پێدەدەم، باشە فەرموو کاك شێخ فەتاح.

بەڕێز فتاح عبدالله نەقشبندی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵاهی من رەخنە لەسەر یەك قسە ئەگرم، زۆربەی بەڕێزان گوێم لێبوو، ئەمڕۆ مەلاکان، مەلاکانیان بوو، من مەلا نیم هەمووتان ئەزانن، بەڵام زۆر ئەسەف کە پیاوی ئایینی بەو شێوە بەبێ ڕێزییە ناوی ببردرێت، چونکە مەلا ئێستا گوڵاڵە خان مەلا مارەی بڕییوە، هەتا گوڵاڵە خان مەلا مارەی نەبڕی، حاکم مارەی نەبری، ئەوە حەقیقەتێکە، کەواتە بۆچی ئێمە بەو شێوە تەماشای ئەو پیاوە موقەدەسانەی خۆمان بکەین، کە مەلا قدوەی ئیسلامە، حەز ئەکەم بەشێوازێکی تر باسی مەلا بکرێت، لەگەڵ ڕێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

مامۆستا ئەگەر رەخنەکەت ئاراستەی من دەکەیت، ئەوە جەنابت خۆت باش ئەزانیت ئێمە لە خزمەتی مەلایان بووینە، لە خزمەتی پیاوانی دین بووین، بەڵام لێرەدا ئێمە مەقسەدمان ئەو مەلایەیە کە موخالەفەی قانون ئەکات، ڕەنگە لە 2%ی مەلاکان نەگرێتەوە، کە دەڵێین مەلاکان مەقسەدمان ئەو مەلایە

که موخالفی قانونه، خیلافی شەرع شت ئەکات، ئەگینا مەلا بەڕێزە تەنها ئەوەندەیە، یەعنی لە هەموو ڕێژەکاندا موحامی هەموویان بەڕێزن ئایا هەموویان وەکو یەکن؟ دکتۆرەکان هەموویان بەڕێزن ئایا هەموویان پابەندن بەو سوێندەی کەداوییانە؟ بەتەئکید فەرقیان هەیە، کاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من ئەمەویێت تەوزیح بدەم، ئەو برگە پێنجە لەو ماددەیە، زۆر بەرێك وپێکی هاتووە لە مەشروعەکە، من پێموایە خەلقێك هەبێت لە تێگەیشتندا، کە بۆ یەکەمجار مەلا لە دەرەوەی مەحکەمە مارەیان ئەکات، وەکو گولاڵەخان باسی کرد، دادگاکان دەوری خۆیان نابینن، بەعەکسەوە دادگاکان دەوری خۆیان بینیوە، بەدەعوای مونجەزە کاك عەونی و کاك شێروانیش باش ئەزانن، ئیحالەی مەحکەمەی جونح ئەکرێن و سێ سەد دیناریش غەرامەیان لێ ئەسەندرێت، ئینجا ئەگەڕێتەوە بۆ مەحکەمەی شەرعیە، عەقدی زەواجی بۆ تەنزیم ئەکرێت، بە تەسبیتی زەواجی خاریجی، بەنیسبەتی ئەوەی تر کە عقوبەی فەقەرەی دووەمی مودەی حەبس (لاتقل عن ثلاث سنوات) عقوبەکان زۆر کافیە، پێم وایە ئەو فەقەرەیە هیچ ئەشکالێکی لەسەر نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، فەرموو کاك شێروان.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من هەر یەك تەوزیحم هەیە، بۆ ئەوەی کاك عومەر، بەتەئکید پشتگیری لێ ئەکەم، بەس یەك ڕاست کردنەوەم هەیە، ئێمە موناقەشەی فەقەرەی پێنج ئەکەین لە ماددەی 10 ئەو فەقەرە پێنجە، لە خولی پێشووی پەرلەمان تەعدیل کراوە، سزاکانیشی تەشدید کراوە، ئەوە نوسخەی قەرارەکەی لای کاك عەونیە، بۆیە من حەزم کرد ئاماژە بەوە بدەم، یەعنی ئەو ماددەی گۆڕانکاری بەسەردا هاتووە، ئەوەی کە ئێستا ئێمە موناقەشەی ئەکەین، چ ئەو سێ سەد دینارە ماوە چ ئەو عقوبەیەش ماوە، بڕیارێکی تازەی وەرگرتووە لە پەرلەمانی پێشوو، لەو بابەتە سزاکانی توند کردووە، بەڵام ئێستا ئەو پرۆژەیەی کە هاتووە سزاکان دەبێ توندتر بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا موناقەشە تەواو، دواجار قسە ئەدەم بە لێپرسراوی لیژنەکان کە لەسەر مەنەسە دەنیشتوون، سەرەتا بە لیژنەی مافی مرۆڤ دەست پێدەکەم، لەبەر ئەوەی غەدرێکمان لێ کردووە، فەرموو کاك کەرخی.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵا ئێمە لە ڕاپۆرتەکەماندا ڕەئی هەموو ئەندامانی لیژنەکەمان دەرخست، بەڵام ئەوەی کە کاك بارزان باسی کرد، کە گوایە لیژنەی مافی مرۆڤ، خاوی دەکاتەوە، عقوبەکان کەم دەکاتەوە، من نازانم لە پارەکە ئەوەی عقوبەی یەکەم، هی هەموو لیژنە پەیوەندیدارەکان وەکو یەکین، بۆچی تەنها باسی ئێمەی کرد

نازانم؟، چونکە هەتا لیژنـەی داکـۆکی کـردنیش لـەمافی ئافرەتـان وژنـان، ئـەوانیش هـەر نەفسـی عقوبـەیان داناوە بـۆ حاڵـەتی یەکـەم، ئێمـە تـەنها لەحاڵـەتی دووەم عقوبەکـەمان کـەم کردۆتـەوە، ئـەویش ئێمـە لـە ڕوانگەی ئەوەوە باسی ئەو مەسەلەیە دەکەین، ئەو عقوبەیە بۆ ئیصلاح کردنی کەسەکانە، بۆ موعالەجەی حاڵەتێکە، بۆ تۆڵە سەندنەوە نیە، ئێمە وەکو لیژنەی مافی مـرۆڤ تـەبیعی ئـەبێ سـەیری هـەموو لایەنـەکان بکەین، سـەیری ئـەوەش بکـەین کـە چـۆن شـتێك بکـەین کـە شـیرازەی کۆمـەڵگا نەشـێوێت، مـن پرسـیار لـە جەنابتان دەکەم ئایا؟ ئەگەر عقوبەکە زیاتر بکەین، یەعنی کابرایەك شتێکی وای کردبێ منداڵی لێی بووەو چەند ساڵێکە ئەو شتەی کردووە، بەزیاد کردنی عقوبەکە موعالەجە ئەکرێت؟، یان تـۆ ئەبیتـە موسـەبیبی سەرەکی لەوەی کە خێزانەکە تێك بچێت و تەڕەتوباتیشی لەسەر دروست ئەبێت، ئێمـە ئـەو شـتەمان تـەنها لێرەدا فەرقێکی زۆر بچووکمان هەیە، دەنا لەوی تردا هەمووومان وەکو یەکین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی مافی ئافرەتان و ژنان کوێستان خان، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە وەکو لیژنەی داکۆکی کردن لەمافەکانی ژنان تەئکیـد ئەکەینـەوە، کـە هـەردوو سـزاکە هـەبێت، لەبـەر ئەوەی وەکو جەنابتان ئاماژەتان پێـدا، غەرامەکـە ئـەدرێت و کـەس عقوبـەی دووەم نادرێـت، کـە عقوبـەش وەکـو زۆر لـەبرادەران باسـیان کـرد، مەسـەلەی غەرامـە زۆر ئاسانە هـەموو کەسـێك ئـەتوانێ بیـدات، بۆیـە تەئکید ئەکەینەوە حەبسەکەی تێدا بێت کە لەساڵێك کەمتر نەبێت و لە سێ ساڵیش زیـاتر نـەبێت، لەگـەڵ غەرامەی پارەکەش، لەسەر مەسەلەی ئەوەی کە پیاو ژنی دووەم لە خاریجی مەحکەمە بێنێت، پشتگیری لە قسەکانی دکتۆرە ڕۆژان ئەکەین، دیارە ئەوە ئەو پیاوانـەن کـە مـەرجیان تێـدا نیـە، لـە دەرەوەی مەحکەمـە ژنەکە مارە ئەکەن، بۆ ئەوەی لەو سزایە نەجاتیان بێت، بۆیە تەئکید ئەکەینەوە کـە پرۆژەکـەی حکومـەت بێت، لەسەر مەسەلەی ئەوەی کە مەئزونی شەرعی ومەحکەمە دوورە، ئەوەی کە من بـزانم زۆربـەی هـەرە زۆری ئینسانەکان لە ژیانیاندا تەنها یەکجار زەواج ئەکەن، مەعقولـە ئـەو یـەکجارە نەچێت بـۆ مەحکەمـە، زۆر ئەرکێکی قورس بێت، لەبەر ئەوە پێویست ئەکات ئەو یـەکجارە لەژیانیـدا کـە گرێبەسـتی هاوسـەرگیری ئەکات، کە گرێبەستێکی زۆر گرنگە بۆ ئینسان بچێت لـە مەحکەمـە تەسـجیلی بکـات، یـەك ڕەدم هەیـە بـۆ کاك شێخ فەتاح من تـا ئێسـتا بـۆ خـۆم نـەمزانیوە وشـەی مـەلا وشـەیەکی ناشـیرین بێـت، مـن بەوشـەیەکی جوانم زانیوە، یەعنی ئەوەی کە گرێبەستی هاوسەرگیری ئەکات، ئەوەی کە لە مزگەوت بانگ ئەدات، ئـەوەی کە ئەو شـتانە ئـەکات نـاوی مەلایـە، یـەعنی بـە وشـەی ناشـیرین نـەمان وتـووە، بـە وشـەیەکی ناشیرینیشـم نەزانیوە، وام زانیوە وشەیەکی جوان و پیرۆزە، بۆیە بەکارم هێناوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێمەش مەلا زادەین کوێستان خان، باشە فەرموو کاك شێخ فەتاح.

بەڕێز فتاح عبدالله نەقشبندی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵا من ڕێزم هەیە بۆ کوێستان خان من نەموتووە مەلا، چونکە گوێم لێیە ئەڵێت مەلاکە، مەلاکە من قسەکەم لەسەر ئەوەیە، کە ئەڵێن مەلاکە، مەلا پیشەی خۆیەتی زۆر شتێکی جوانە، بەڵام بۆچی بە مامۆستایەکی ئیبتیدائی تەربیە ئەوترێت مامۆستا، بەڵام بەمامۆستایەکی عالی زانا ئەوترێت مەلاکە، قسەکەی من لێرەدایە، وشەی مەلاکە لابەرین بڵێین مامۆستا یان مەلا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

هەردوو ناوەکە بەکار دێت مامۆستاش و مەلای ئایینیش، لیژنەی یاسای فەرموون.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یەکەم: ئێمە لەڕاپۆرتەکەی خۆمان ئەوەی کە هاتووە تەئیدی ئەوە ئەکەین، لێرەدا ئێمە تەئیدی ئەو نوقتەیەش ئەکەین(بتقریر طبي) ببێت بە (تقریر لجنة طبیة رسمیة) ئەمە زۆر باشە، دووەم: باسی نەخۆشی تر ئەکرێت، وابزانم خۆی ئەڵێت (الامراض الساریة والموانع الصحیة) خۆی عادەتەن لە وەزارەتی تەندروستی لیژنەیەکی موختەص ئەم نەخۆشیانە دیاری ئەکات، تەعمیمی ئەکات لەسەر مەحاکم ولەسەر دکتۆرەکانیش، حەتا ئەوە نەصی تەعمیمی وەزارەتی تەندروستیە کە باسی نەخۆشی تەناسولی ساری ئەکات، باسی (جوزان ئەکات، باسی تەئەدومی ریئەوی ئەکات، باسی نەخۆشی عەقڵی ئەکات) ئەمە ئیشی ئێمە نیە، بڵێین با ئەوە زیاد بێت با ئەوەی تر زیاد بێت، ئەوە ئیشی وەزارەتی تەندروستیە، بە تەعلیمات ئەمە دائەبەزێنێت، ئەمە دوو، سێش: قانون بۆ واقیع دائەندرێت، فەلسەفەی قانونیش بۆ ئەوەیە کە نابع بێت لە واقیع وموم‌کینی تەتبیقیش بێت، ئێمە لەواقیعی خۆمان دێی دوور هەیە، زۆر کۆمەڵگا هەیە، هەر مەحکەمەی لێ نیە، هەندێ شوێن هەیە سەختن و زەحمەتە ئەوەی کە موتڵەق بڵێت خارجی مەحکەمە، یەك رۆژ خارجی مەحکەمە یەك سەعاتیش خارجی مەحکەمە ئەبێت، ڕەئی یەکێتی پەرلەمانتارانی کوردستان، کە هەموو جارێك لە هەموو پرۆژەیەکدا ڕەئی ئەدەن، تەعمیم ئەکەن لەسەر لیژنەکان، لەسەر ئەندامان تکامان وایە ئیستیفادە لە ڕای ئەوانیش بکرێت، چونکە لەوێ زۆر کەسی موختەص بانگ ئەکرێت، ڕەئی ئەوان بەئیجماع بۆ ئەوە بوو کە مودەیەك دابندرێت، بڵێن لە ماوەی ئەوەندەدا ، چونکە هەندێ دێ هەیە ئیحتیماله خارجی مەحکەمە عەقدەکە بکات، بزانێ ئەگەر زمنی ئەو ماوەیە بێت ماشی ببێت ئیشەکەی، بۆیە موقتەرەحی ئەوان 60 رۆژیان داناوە، لە ماوەی ئەو کاتەدا، ئەگەر نەهات تەسجیلی بکات لە مەحکەمە یەعنی ئەوکاتە ئەو عقوبەیە ئەدرێت، ئەمە وا بزانم ڕەئیەکی باشە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نازانم ئەوە ڕەئی لیژنەی قانونی هەموویانە، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوە ڕەئی کاك خەلیلە، ڕەئی لیژنە قانونی نییە، ئێمە ئەو ڕەئیەی کە هەمانە بە تەحریری داومانە، هەر سەقفێکیش دابندرێت بەڕاستی خیلافی قانونە، بۆ ئەو مەسەلەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك سعدالدین هیچ قسەت هەیە، فەرموو.

بەڕێزملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەرچەندە زۆر باس لەسەر مەسەلەکان کرا، بەس زەواجی خارجی مەحکەمە حەقی وایە، وەزارەتی ئەوقاف دوو پرۆژەمان بۆ بنێرێت، یەکەم: بەکێ ئەوترێت مەلا؟، چونکە ئێستا ئەوە زۆر موشکیلەیە خادیم وموئەزنە لە مزگەوت مەندیلێکیان هاویشتۆتە سەریان پیان دەوترێت مەلا فلان و مەلا فلان، ئەوە دەبێ عیلاجی بۆ بکرێت، دووەم: مەشروعێکمان بۆ بنێرێت بۆ مەئزونی شەرعی کە دیاری بکات، چونکە هەرچەندە مەحکەمەش هەبێت خەڵکی ئێمە یەعنی هی کوردستان، هەتا نەچێت لەلای مەلا ژنەکەی مارە نەبڕێت دڵی ئاو ناخواتەوە، دەبێ هەر مارەشی بکات، ئینجا بەڕاستی ئەبێ ئەوە حەل بکرێت، یەعنی ئەو دوو جانبە هەردووکیان حەل بکرێت، یەك پرسیار هەیە؟ لە فەقەرەی پێنجەم لە ئاخیرەکەی ئەڵێت (اذا عقد خارج المحكمة زواجاً اخر مع قيام الزوجية) ئێمە لە ماددەی یەکەم باسی موخالەفەی شروتمان کرد، دەڵێت (لايجوز الزواج بأكثر من واحدة) واتە نابێ لەیەك زیاتر بێنێت، ئەگەر لە یەکێك زیاتری هێنا ئەوە (يترتب عليه) یان موخالەفەی ئەو مەرجانەی کرد ئەو عقوبەی لەسەر وارید ئەبێت، دیسان هاتووین لێرەدا عقوبەیەکی تریشمان بۆ داناوە، ئەوە ناکرێت تۆ بڵێیت ئەوە داخیلی مەحکەمەیەو ئەوە خارجی مەحکەمەیە، ئەوی تریش هەر لە خارجی مەحکەمە کراوە، زەوجەکە تەحریکی دەعوای کردووە و هاتووە وتوویەتی ژنی بەسەر من هێناوە، یەعنی دەبێت دوو عقوبە لەسەر یەك حاڵەت بێت، یەعنی ئەگەر بشڵێین ئەوە بۆ قازییە مەعنای وایە ئەگەر هاتوو موقتەرەحی یەکەم کە ڕابوورد ودەنگمان لەسەردا، حوکمەکە بەس بۆ قازی ئەگەڕێتەوە، کابرا مانای وایە موخالیف نیە، ڕەجا ئەکەم ئەمە وانابێ، یەعنی عیلاجێك لەو دوو عقوبەیە بکرێت، هەر هەمان عقوبەیە ئەگەر لە خارجی مەحکەمە بێت، لە ماددەی یەکەم هەر هەمان شتیشە ئەگەر لە داخلی مەحکەمەش بیکات بە ئیزنی قازیش بێت، ئەگەر موخالەفەی شروتی تێدا بێت، دوایش ئەگەر دوو عقوبە بێت بۆ لێرە بەو توندیەیە، بۆ لێرەش بەو شێوەی تر، من ڕەئیم وایە جەنابی سەرۆك کە باسی غەرامەکە ئەکەین باسی عقوبەکە ئەکات، عقوبەی ئەوە زیاد بکرێت کە خارجی مەحکەمە ئەکرێت، یەعنی(كل من اجرى عقد زواجه خارج المحكمة) ئەو فەقەرەیە بەس بۆ خارجی مەحکەمە بەجێ بهێڵدرێت ئەو (مع قيام الزوجية) لێرەدا زیادەیە، چونکە لەماددەی یەکەم چارەسەری بۆ کراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

موناقەشە زۆر کرا، ئێستا دێینە سەر ئەوەی کەلەبەر ڕۆشنایی موداخەلاتی ئێوە کرا، فەقەرەی یەکەم لەماددەی دەیەم، کە دوو فەقەرەیە خراوەتە هەموارکردن و موناقەشەکردن، یەکەم: لەبەر ڕۆشنایی موداخەلەکانتان وای لێ دێت، (يرفق البيان بتقرير اللجنة الطبية) ڕەسمیەکە ئەگەر داخڵ بکەین، ئێستا خەستەخانەی ئەهلیمان هەیە، کە بەهەموو ئیشەکان هەڵئەستێت، ئەوەش موئەهەلە کە زیاد بکرێت، وە

ئەگەر خەستەخانەی ئەهلیش بێت دكتۆرەكان پابەندن بەیاساو ڕێنماییەوە، لەبەر ئەوە ڕەسمی داخڵ بكەین دەبێ بچێتە خەستەخانەوە، ئینجا بەمە ئیشەكە قورس ئەبێت، بۆیە ئەو مولاحەزەیە كاك ئاریزیش دای ڕاستە(یرفق البیان بتقریر من اللجنة الطبیة یؤید سلامة الزوجین من مرض نقص المناعة المكتسبة، هیچ زەرەرێكی تێدا نیە، لەبەینی قەوسدا (الایدز) وبقیة الامراض الساریة، ئەو بەقیە مەعروفە توبیەن، والموانع الصحیة، مەوانعی صەحی ئەوەی دكتۆرە ئاریانیش باسی كرد دەیگرێتەوە، ئەگەر بێت و لەناو خێزانەكەدا نەخۆشییەك هەبێت مانع بێت بۆ زەواجی خزم و كەسوكار، وەك ئەوەی نەخۆشی هەیە بە ویراسە نقلْ ئەبێت، ئەوەش دەگرێتەوە، ئەوەی كاك دكتۆر نوری ئاماژەی پێكرد، والوثائق الاخری ئەوە توبی نیە، یشترطها القانون، ئینجا ئێستا وای لێ دێت، بۆیە دەیخەمە دەنگەوە بەڵێ دكتۆرە ئاریان، فەرموو.

بەڕێز د. ئاریان خالص شێخ جواد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەگەر باسی ئەیدز بكەین، لەگەڵ تالاسیمیا، ئەیدز ئەوەندە موشكیلە نیە حالیەن لەناو كوردستان وەكو تەلاسیمیا، بەس تەئكید كردن لە ئەیدز دەبێ نەفسی شت بێت لەگەڵ تەلاسیمیای، بەس ئەوەی ئەوە الامراض الساریة هەر پێویست ناكات، یەكسەر الموانع الطبیة، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئاخر ئەگەر وابێت لێرەدا بەڕەئی ئێوە ئەبێت، چونكە لێرەدا موختەصە، كاك دكتۆر فوئادیش با قسەمان بۆ بكات لەوبارەیەوە، ئەگەر بنووسرێت (مرض نقص المناعة المكتسبة والموانع الصحیة) ئەوە كافیە، فەرموو.

بەڕێز د. فؤاد احمد محمد بابان:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لەڕاستیدا كە وتمان الموانع الطبیة ئەوە هەمووی ئەگرێتەوە، یەعنی ڕاستە ئێمە یاسامان دەركردووە بۆ تەلاسیمیاو بۆ نەخۆشیە بۆماوەییەكانی تر، لەبەر ئەوە پێم وایە كێشەیەك نیە، وەزارەتیش خۆی تەعلیماتی هەیە، وەكو كاك خەلیلیش باسی كرد، كەوا ئەو نەخۆشیانە كامانەن كە دەبێ تەقریری توبی هەبێت، دیاری كراوە هیچ كێشەیەك نیە لەم یاسایەدا بەعەمەلی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كەواتە لەبەر ڕۆشنایی ڕەئی پزیشكی دیارە دكتۆرە هالەو دكۆر رەمەزانیش هەمان ڕەئیان هەیە، ڕەئی پزیشكیە كاك جەمال باشە فەرموو.

بەڕێز جمال محمد قاسم:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەڵڵا من لەسەر مەوزوعەكەی خۆم قسەم هەیە، من شتێكم تەرح كرد، كەوەكو واقیع بنەمای بۆ چارەسەكردنی ئەم كێشەیە، گرنگی پێنەدرا، د. نوری پشتێوانی كردم حەز دەكەم ئەوە توزێك بەفراوان تر باسی لێبكەین، مەسەلەی چاكسازی و ئەو دەورانەی كە لەچاكسازیا ئە نوێنەری بۆ كەمكردنەوەی ئەم موشكیلەیە، خەڵك كە دەچێتە سجن سێ ساڵ سجنەكە تەواو دەكات، بەڵام نازانێت لەسەر چ گیراوە وچ

موبەریرێك، یەعنی جارێکی تر وەکو ئینسانیك صالح ناچێتەوە کۆمەڵگا، لەبەر ئەوە پێویستە ئەوە چارەسەر بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە مەوزوعێکی ترە کاك جمال، ئێستا ئەو فەقەرەیە بەو شێوە، ئەوە طبي کەیە، فەرموو کاك بارزان.

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە قانونی تەلاسیماکە مەنعی زەواجی نەکردووە، فەقەت بۆ ئاگادارکردنەوەیە، یەعنی مەنعێکی تێدا نیە ئەوەی تالاسیماکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەو سیغەیە دەیخوێنمەوە ئەگەر بەدڵتان نەبوو ئەوجا قسەتان ئەدەمی، ئەگەر بەدڵت نەبوو، فەرموو کاك بکر.

بەڕێز بکر فتاح حسین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوەندەی من دەزانم کەسبی مەناعەی موکتەسەبە بەس ئایدزنیە، مەجموعەیەك نەخوشی هەیە کەسبی مەناعەی موکتەسەبەی هەیە وەکو ئایدەز دوای ئەوە نەوعی گروپی خوێنەکەی کە ئەمانە زۆر موشکیلەی دروست دەکات بۆی، ئینجا حەقە تەحدیدی بکەن لەسەر ئەوانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەزانی چیە، ئێستا بەوە ناسراوە، بەڵام بەو سیغەیە کەسیغەیەك نووسراوە دەیخوێنمەوە لەبەر رۆشنایی طبیش، خیلافت هەیە کاك رمضان؟ ئەگەر سیغەکەت بەدڵ نەیە ئەوجا رێگات دەدەمی قسە بکە، سیغەکە دەڵێت: (یرفق البیان بتقریر من لجنة طبیة مختصة یؤید سلامة الزوجین من مرض نقص المناعة والموانع الصحیة والوثائق الاخری التي یشترطها القانون)، خیلافێکتان لەسەر ئەوە هەیە؟ دەیخەمە دەنگەوە، کێ لەگەڵێتی دەستی بڵندبکات تکایە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟ بەکۆی دەنگ ئەو فەقەرەیە وەرگیرا، فەقەرەی دووەم: لیژنەی یاسایی ولیژنەی ئەوقاف خیلافیان نیە ولیژنەی داکوکی کردنی مافی ژنان پشتگیری پرۆژەکەیان کردووە کە دەڵێت: یعاقب بغرامة لاتقل عن ملیون دینار ولاتزید عن ثلاثة ملایین دینار کل من اجری عقد الزواج خارج المحکمة وتکون العقوبة الحبس مدة لاتقل عن ثلاث سنوات ولا تزید عن خمس سنوات اذا عقد خارج المحکمة زواجا اخر مع قیام الزوجیة، ئەوە موتەفیقن لەسەری تەنها لیژنەی مافی مروڤ نەبێت کە دەڵێت عقوبەکە لە سێ ساڵ ببێتە ساڵێك و کەمترین شت ساڵێك بێت وزیاترین شت سێ ساڵ بێت، کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە داوای ئەوەمان کرد کە بۆئەو پیاوەی کە بۆ ئەو کەسانەی عقد دەکەن لەدەرەوەی مەحکەمە جگە لەوەی کە ژنی دووەم ئەهێنێ ئەوەیش عقوبەی ئەوەی بۆ دابنرێت کە لە ساڵێك بۆ سێ ساڵ، یەعنی لەگەڵ غەرامەکەدا حەپسیش هەبێت، ئەوە بۆ ژنی یەکەمیش، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

باشە ئێستا موقتەرەحی تازەیە، یەعنی جیاوازە، تازەیە، ئەم موقتەرەحە تازەیە دەڵێت هەتا بۆ ژنی یەكەمیش لە لایەن لیژنەی داكوكیكردن لەمافی ژنان، ئەگەر لەدەرەوەی مەحكەمە ژنی یەكەمیش مارە كرا، ئەوە موقتەرەحە دەبێت بیخەینە دەنگدانەوە، فەرموو كوێستان خان.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لە ئەصلی قانونەكەش ئەو عقوبە هەیە، لەئەصلی قانونەكەی ساڵ 1959 حەپس هەیە، بەلام ئەمە من نازانم بۆ تەخفیف كراوە لەوەی كە لەحكومەتەوە هاتووە، ئەو پڕۆژەیە كە لەلیژنەی ژنانیش چووتە حكومەت خۆی هەر دوو عقوبەكەی تێدایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئێمە وتمان وباسمان كرد ئەوە لەپڕۆژەی پێشودا هاتووە دەڵێت: عقوبەكە لەشەش مانك كەمتر نابێت یان غەرامە (300) دینار بێت، وتیشمان و شەرحیشمان كرد وتمان عەمەلیەن كەس عقوبە نەدراوە، ئەگەر بەمەعلوماتی ئێوە كەس عقوبەدرابیت هەتا ئێستا لەو پەنجا ساڵەیدا لەخاریجی مەحكەمە، كاك غەفور فەرموو.

بەڕێز غفور طاهر سعید مەخموری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بەراستی من لەگەڵ ئەو پێشنیارەی لیژنەی داكۆكی كردن لەمافەكانی ئافرەتاندا نیم، لەبەر ئەوەی كە ژنی یەكەم مارەدەكرێت، كابرا ژنی نەهێناوە، لەگوندێك دانیشتوونە یان لەكۆمەڵگایەك دانیشتوونە كە مەحكەمەیشی لێ نیە و خزمەكان كۆدەبنەوە بەیەكەوە دەچنە خوازبێنێ ئەو كچە وپاشتر دێنە موحكەمەو مارە دەكرێت ئەوە یەك، دوویش: یەعنی بەراستی حەق نیە بەو شێوە، ئەوەندە مامۆستایانی ئاینی ئەوەندە بە گومان بین، كە لەدەرەوە ئیش دەكەن، ئیشی غەیرە شەرعی دەكەن، خۆ دواتر زۆر جاریش هەیە كە لەمەحكەمەیش مارە بكرێت ئیلا دەیبەنە لای مەلا مارەی دەكەن، یەعنی حەقە ئێمە هەندێ رێز لەو كۆمەڵگایە بگرین و حەق نیە ئەوەندە تەهەجومیش بكەینە سەر مامۆستایانی ئاینی لەبەر ئەوە، یەعنی ئێمە هەموو شتێك بەگومان تەماشابكەین، لەیاساكانی پێشتریش هەندێ جار بەگومانەوە تەماشای ئەدای واجیبی حاكمەكان دەكرا، یەعنی بەراستی دەبێت ئێمە هەندێ ئەو شتەكان مەوزوعیانە بیربكەینەوە، ئێمە یاسایەك دەردەكەین ئەو یاسایە بۆ كۆمەڵگای كوردستانە، دەبێت شتێكی وابێت ئیمكانی جێ بەجێكردنی ئەو یاسایەش هەبێت، بەلام ئەگەر پێشنیارەكە بۆ ئەو مەبەستە بێت كە لیژنە دەیكات، هەندێ كەس كە ژن لەدەرەوەی مەحكەمە مارەدەكەن و پاش دوو، سێ منداڵ ئینجا دەچن زەواج دەكەن، ئەوە پێشنیارەكەیان لەجێگای خۆیاندایە ئەگەر بۆ ئەو ئامانجە بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كوێستان خان فەرموو.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من جەوابێكم هەیە بۆ كاك غەفور، تكایە قسەكانی ئێمە با بەهەڵەو تەشویە وەرنەگیرێت، ئێمە نەمانوتووە و گومانیشمان لەكەس نیە لەدەرەوەی مەحكەمە و لەپیاوانی ئایینی و وەكو كاك غەفور باسی دەكات، مەسەلەكە ئەوەیە كە جاری واهەیە كە لەخاریج مەحكەمە عەقدی زەواج دەكرێت، زۆری تێدایە بەبێ رەزامەندی كچەكەیە، بەبێ رەزامەندی كوڕەكەیە، مەسەلەكە ئەمانەیە، مەسەلەكە ئەوە نیە گومانمان لەكەس بێت ودەكرێت وئەمە لەدەستوری هەندێ ولاتیش نووسراوە وئەو پیاوی ئاینیەی كە كوڕو كچێك مارە دەكات، ئێمە دڵنیاین كە هەر كچ و كوڕێك لەهەرێمی كوردستان لەدوای ئەوەی كە لەمەحكەمە مارە دەكرێن هەر دەچنە لای پیاوێكی ئاینی، یەعنی پیان وایە ئەگەر نەچنە لای پیاوێكی ئاینی شەرعیەت وەرناگرێت، دەكرێت ئەو پیاوە ئاینیە كاتێك ئەو عەقدە بكات كە وەرەقەی مەحكەمەی پێبێت وئەو وەرەقەی مەحكەمەیە بباتە لای پیاوی ئاینی، ئینجا مارەی كەن، ئەمە من لەدستوری ولاتیك خوێندمەتەوە وكاتی خۆیشی مەناقەشەمان كردووە لەلیژنەی یاسایی كە لەدەستوریش ئەوە بنووسرێت، هیچ پیاوێكی ئاینی كچ وكوڕێك مارەنەكات ئەگەر وەرەقەیەكی مەحكەمەی پێنەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەوە ئێوە مەوزوعێكی تازەتان هێناوە پێشەوە خەریك بوو تەواوی بكەین ئەو مەوزوعە و هێناومانتانە سەر سفر، صبریە خان فەرموو.

بەڕێز صبریە غفار امین:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لەراستیدا من سەیری سەراپای ئەم یاسایە دەكەم دوو گرفتی گەورەمان پێكەوە تێكەڵ كردووە، یەكەم: گرفتی باگراوندێكی تاكێكی ئەم كۆمەڵگایە كە تەغیرێكی جذري، سەقافی، كلتوری، كۆمەڵایەتی دەوێت ودەمانەوێ لەئەساسادا هەمووی جێ بكرێتەوەو تەرتیب بكرێت، من یەك نموونە بۆ جەنابتان دەهێنمەوە، لەسەراپای هەموو هەرواماندا كوێیەك بێنە كۆمەڵێك لەم دیاردانە كە كچان تیادا دەچەوسێنەوە بەدی ناكرێت، گەورە بەبچووك، شیربایی، لەسەر بێشكەمارەكردن، فرەژنی، نادر حاڵاتمان هەیە، بۆ؟ چونكە سەقافەی جذري تێادابووە، كاریگەری، بۆ نموونە لە كوێیە مەلای گەورە چ تەئسیراتێكی گەورەی بەجێهێشتوە لەسەر ئەو شوێنە، لەهەورامانا ئەو سەقافە ئیسلامیە بوەتە جذورێكی باش، رۆڵ و كاریگەری بینیوە، ئێمە ناتوانین بەغەرامەو بەعقوبە و بەسجن ئەم شتانە چارەسەربكەین، باشە من شتێك ئاراستەی ئەم خوشكە بەڕێزانە دەكەم، لیژنەی مافی ئافرەتان، ئەو ئافرەتەی شووی كردووە بەرەزامەندی خۆی لەدەرەوە، عەقدی لەگەڵ پیاوێك كردووە لەبەر كەمی ئاستی سەقافەی، لەبەر نەگونجانی، لەبەر بەنەزەرور زانینی، هەتا ئێستا لەرووی كۆمەڵایەتی و رۆشنبیریەوە وامان نەكردووە كە ئەم عەقدە لەناو مەحكەمەدا زەرورە، دەبێت ببێت، ئێستا سەقافەكە وردە وردە دروست دەكرێت وبەراستی من لەو رۆژانەدا پرسیاری زۆرم كردووەو دەڵێن نیسبەیەكی زۆر باش دروست بووە، ئێمە جاری وا هەیە 15٪ یان 10٪ حاڵاتمان هەیە لەوانە وردە وردە، تەدریجیەن ئەمە چارەسەردەكرێت، باشە كە پیاوێك غەرامەدەدات لەحیسابی منداڵەكانی و ژنەكەی نیە؟، پیاوێك سجن دەكرێت لەحیسابی ژنەكەی ومنداڵەكانی نیە؟، بەراستی با

وردترو عميق تر بچينە ناو مەوزوعەو بەديدێكى مروڤ دۆستانە لێى بدوێين نەك يەك جانبى بۆ ئەوەى مافى هەموو كەسێكى تێدا پارێزرابێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن:

كوێستان خان فەرمووو.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

ئێمە حەقى خۆمانە بەنوقتەى نيزامى قسەبكەين لەبەر ئەوەى صبريە خان هجومێكى ناڕواى كردە سەر ليژنەكەمان، ئێمە ئەوە حەڤدە ساڵە رێكخراوەكانى ژنان خەباتى بۆ دەكەن، زۆر ورد، زۆر بەمروڤ دۆستانە ئيشى لەسەر دەكەن، ئێمە لە بيدايەتى مەسەلەكانەوە كە قسەدەكەين لە ديدێكى ئينسانيانەوە لەسەر پڕۆژەكە قسەدەكەين، لەمادەى سێوە هەتا ئێستا، لەديدێكى ئينسانياەوە و تەئكييديشمان كردوەتەوە وساڵێك لەليژنەكەى خۆمان بەئامادەبوونى رێكخراوەكانى ژنان، رێكخراوى كۆمەڵگاى مەدەنى، كۆمەڵێك حاكم كۆمەڵێك شەريعەتناس هاتوونەتە ئەيرە وئەو پڕۆژەمانە نووسيوە، زۆر بەوردى و زۆر بەمروڤ دوستانە تەعامولمان لەگەڵيا كردووە وەنەبێت ئێمە خەڵكى ورد نەبين ومروڤ دوست نەبين، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن:

كێ دەيەوێ قسەبكات لەسەر ئەو مەوزوعە ناوى دەنووسم، موقتەرەحێكى تازەيە، ليژنەى ژنان هێناويەتى، دەڵێت: زەواجى يەكەميش لەدەرەوەى مەحكەمە دەبێت ئەوەى مارەى دەبڕێت، پياوە ئاينيەكە، مامۆستاكە، سزابدرێت، ئەوە موقتەرەحێكى تازەيە، كێ دەيەوێ قسە بكات؟ كاك محمد حكيم فەرمووو.

بەڕێز محمد حكيم جبار:

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

من راپۆرتێكم لەبەرەستە، راپۆرتى ليژنەى داكۆكى لەسەر مافى ئافرەتان، لەدوێنيوە تەماشادەكەم، لەگەڵ رێزمدا تەبعەن بەمافى خۆم دەزانم ئەو رەخنەيە بگرم، خوشكان تەرحى تازەيان پێيە كە لێرە نەنووسراوە، من چۆن بزانم ئەو پێشنيارانەيان هى ليژنەكەيانە كە كۆبوونەتەوەو ئەوەيان تەرح كردووە، يەعنى راپۆرتێكم لەبەردەستە لەدوێنێوە هيچ ئەوەى تێدانيە، بۆ هەر مادەيەك سێ شتى تازەيان پێيە، ئايا ئەوە موخالەفەى عورف نيە؟ دووەم: داوا لەجەنابتان دەكەم يان زۆر مەرن بيت ، يان زۆر توند بيت، كەناو دەنووسيت، دواى ناو نووسين كەس هەڵنەسێتەوە، يەعنى رۆژێك زۆر توندى، دەستت خۆشبێت، رۆژێكيش زۆر نەرميت، هەم دستت خۆشبێت، بەڵام پێم وايە لەو نێوانەدا هەندێك وەسەت بە، بۆ ئەوەى نەوعە عەدالات بەرپابێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن:

ئەگەر هەمووتان موافيق بن، بەتوندى ناڵێم من ، بەڵام بەزەبتى دانيشتنەكە، من مەمنونم، بەڵام هەريەكە لەديدى خۆيەوە تەماشاى دەكات، هەر يەك پێى وايە ئەو حەقە وەكو لێدوانەكان، لەلێدوانەكانيشدا نەفس شتە، لەبەر ئەوە تۆيش لێرە دابنيشى نەفس شت دەكەيت، ئەمڕۆ لەم جەلسەيەدا تەنها نوقتەى نيزامييە،

چەندکەس بەناو نوقتەی نیزامیەوە قسەی کرد؟ هەمووی ڕەدانەوەبوو، فەرموو لیژنەی داکوکی کردن لە مافی ژنان و ئافرەتان بۆچی لەراپۆرتەکەتانا نەهاتووە؟ ئایا ئەوە ڕەئی هەمووتانە یان نا؟ وقسەکەی کاك محمد حکیم ڕاستە، کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەم دوو مادەیەدا دوێنێ پەخشان خان ئیشارەتیشی پێدا، وتی ئەم پێشنیاری تازەیە لەلایەن کۆمەڵێك ڕێکخراوەوە بۆمان هاتووە، ئیشارەتی پێدا، بەیارمەتیت صبریە خان تۆ قسەی خۆت کرد مەجال بدە با ئێمەیش قسەی خۆمان بکەین، ئینجا تۆ قسەبکە، ئێمە دوێنێ پەخشان خان ئیشارەتیشی پێدا، وتی ئەم پێشنیارانە لەکۆمەڵێك ڕێکخراوەوە بۆمان هاتووە و ئیزافەیە وئیشارەتیشمان پێداوە، وتی تازەیە وئیزافەیشمان کردووە و، ئێمە وەکو خۆمان پشتگیری دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەکسەریەتی لیژنەی ژنان موناقەشەتان کردووە لەبەینی خۆتان کە تەرحی بکەن؟ کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەکرێت ئێستا لێیان بپرسن، چونکە ئەمە پێشتر، جارێکی کە لیژنەی ژنان پێش ئەوەی کە یاسای باری کەسی ئێمە پڕۆژەکەی بۆ دارێژین، لیژنەی ژنان بەکۆی دەنگی هەموومان ئەم پڕۆژەیەمان جارێك داوە بەسەرۆکایەتی پەرلەمان، بەڵام دواتر ئێوەی سەرۆکایەتی پێتان ڕاگەیاندین لەبەر ئەوەی هەموارکردنەکە پارچە پارچە نەبێت، هەمووی دەکەین بەیەك، ئەگینا ئەمە پیشتر جارێکی تر بەجیا و بەئیمزای هەموو ئەندامانی لیژنەی ژنان دراوەتە سەرۆکایەتی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەهەر حاڵ ئێستاکە ئەمە موقتەرەحێکی تازەیە هاتووەتە پێشەوە لەبەر ڕۆشنایی ئەم موناقەشاتانە، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەگەر مەوزوع موقتەرەحات بێ، بەراستی ئێمە وەکو لێژنەی یاسایی، ئێمەش موقتەرەحاتێکی زۆرمان هەیە لەسەر ئەو یاسایە، ئێمە هەر هەموومان دانیشتووین و مامۆستا زەلی لەوێ بوو و هەموو لێژنەکان لەوێ بوون، مامۆستا زەلی تەرحی ئەوەی کرد و گوتی: وەللاهی من پرۆژەیەکم لە دەستە بە نیسبەت قانونی ئەحوالی شەخسی لە ئەلفەوە بۆ یاء، پرۆژەیەکی موتەکامیلم لەدەستدایە، خوزگە ئەو پرۆژە موتەکامیلە بهاتبا ئێستا لێرە گفتوگۆی لەسەر بکرابا نەك بەو شێوەیە، بەڵام ئێستا بە قەناعەتی شەخسی خۆم، ئەگەر ئێمە لێرە موقتەرەحێك وەربگرین خاریجی پرۆژەکە بێت، ئێمە ڕەنگە تووشی هەڵە بین لەو یاسایە و یاسایەکە سەقەت دەردەچێت، بۆیە بە حەقیقەت و لەبەر ئەوەی لە ڕاپۆرتەکەش نەهاتووە، حەق وایە ئێمە پابەندی ڕاپۆرتەکانی خۆمان بین و لەسەر ئەو ئەساسە موناقەشە بکەین، نەك ماددەیەك بێنین وقانونەکەشمان لێ سەقەت بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێروان عەفوم دەکەی قسەکەت وەکو مەبدەء وایە، بەڵام لە نەتیجەی موناقەشە کە دوو کەس یان سێ کەس پێشنیارێك بکات دەبێتە پێشنیار بەناوی لیژنە نا، زۆربەی ئەندامانی لیژنە وەکو ئەندامانی پەرلەمان ئەو پێشنیارەیان هێناوەتە پێشەوە کە دەڵێ من پێویست ناکات بیخەمە موناقەشەوە، بەڵام چونکە زۆر روونە، لیژنەکە دەڵێ وەکو نازناز خان وتی و پەخشان خان و سۆزان خان دەستی هەڵگرتووە، ئەوە سۆزانە و ئەوە کوردستانە ئەوانە ئەکسەریەت وانە و دەڵێ زۆر موناقەشەمان کردووە، دەڵێ بەندێك هەبێت بۆ جاری یەکەمیش ئەگەر بێت و لە دەرەوەی مەحکەمە مارە بڕا عقوبە بدرێت یان ئەصڵی ماددەکە بمێنێتەوە کە دەڵێت ئەو عقوبەیە بدرێت لە شەش مانگی حەبس کەمتر نەبێ و غەرامە 300 دینار، لە ئەصڵی هینەکە دەڵێت یان غەرامە یان حەبس، ئەوان دەڵێن با هەردووك بێت، ئێستاکەش لە پەرلەماندا ساڵی 2001 ئەوە هەموار کراوەتەوە، ئەوەی لە 2001 کە ئێستا ساریە لە کوردستان دەڵێ (يعاقب بالحبس مدة لاتقل عن ستة اشهر و لا تزيد عن سنة او بغرامة لا تقل عن 3000 دينار و لا تزيد عن 5000 دينار كل رجل عقد زواجه خارج المحكمة)، موقتەرەحی ئەوانە دەڵێ: ئەو (او) ببێتە (و) یەعنی هەردووکی بگرێتەوە، کێ لەگەڵ ئەو موقتەرەحە تازەیەی داکۆکی کردنی مافی ژنان و ئافرەتانە با دەستی بڵند بکاتەوە تکایە؟ کێ لەگەڵدا نیە؟ نوقتەی نیزامی فەرموو.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کۆمەڵێك نوقتەی نیزامیم هەیە و داوای لێبوردن دەکەم دەبێ قسە بکەم، بەداخەوە پێش رەئی دانەکان هەر چ فەقەرەیەك ئاراستەی گفتوگۆکان بەلایەکدا دەروات کە تەبیعی نیە، دەیکەنە ململانێی ژن و پیاو، دەیکەنە ململانێ عەلمانیەت و ئیسلامیەت، ئەنواعی ململانێ دروست دەبێت ئاراستەکە دەگۆردرێت، ئێستا بۆ نموونە من یەك یەك باس دەکەم، کاك شێروان لەگەڵ رێزم بۆی هەڵدەستێ و دەڵێ بریا ئەوەمان نەکردبا و جەنابی شێخ زەلی پرۆژەیەکی پێ بوو لەوە موتەکامیل ترمان هێنابایە، ئەوە ئەو موشکیلاتانەش حەل دەبوو، ئایا شێخ زەلی پرۆژە تەقدیم بکات یان سەرۆکی لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان؟ ئایا ئەندام پەرلەمانێك لە پێشترە یان شەخسێك با عەلامەی دەهریش بێت؟ ئێمە بۆ لێرە نرخی ئەندام پەرلەمانەکانی خۆمان کەم بکەینەوە؟ لیژنەیەکی زۆر کارا بە پشت بەستن بە کۆمەڵێك رێکخراوی کۆمەڵگەی مەدەنی و حوزوریشمان دوو رۆژ لەسەر یەك لێرە بینی، ئەوە بەشێك لە موجتەمەعی ئێمە داوای ئەو گۆڕانکاریانە دەکات، بۆ دەبێ ئێمە بە ئاراستەیەکی دیکە ببەین و مەلایەك لە دەرەوەی ئەو پەرلەمانە لەگەڵ رێزم حەز دەکەی با عەلامەی عالەمیش بێ، بەڵام ئەوەی هی خۆمان لە پێشترە نەك ئەوە، ئەوە نوقتەی نیزامی یەکەم، جەنابی شێخ فەتاح و کاك غەفور هەر لە خۆڕا ژنەکانی ئێمە و ئافرەتەکانی ئێمە هیچیان نەگوتووە و ئەو تانە و تەشەرەی دەخەنە پاڵیان گوایە ئیهانەی پیاوانی ئایینیان کردووە، رۆژێك لە رۆژان ئێمە کە نیوەشمان مەلا زادەین دانیشتووینە لێرە یان کەسوکارمان

مەلان، باشە کەی ئێمە ئیهانەی مەلامان کردووە؟ دوایی ئێمە باس لە قانونێك دەکەین، کە ئەو قانونـە کـە ئەوەی موخالیف و سەپێچکارە بەدەرجەی یەك پیاوانی ئایینی یاخود مەلایـەکانن ئەوانـەی کـە عەقدەکـە دەکەن، دایك و باوکانن، ئێمە باسی دایك و باوکانیشمان کردووە، ئایا ئەوە بووە مەعنای ئەوە کە ئێمە دژی دایکایەتی و دژی باوکایەتین؟ یان کە دەڵێین خێزان دەبێ رێك بخرێ، ئەوە یەعنی ئێمە دەمانەوێ شیرازەی خێزان تێك بدەین؟ بۆ شتەکان دەبێ بە ئاراستەیەکی تردا بڕوات؟ خۆمـان هەمووومان شاهیدین هـەر ئـەو ئاراستە و جەوەکە کە دەگۆڕدرێ تەئسیر دەکاتە سەر دەنگدان و شێوەی داڕشتنی قانونەکەو، لەگەڵ رێزم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

جارێ ئەوەلەن تەسویت کرا، دووەمیش: من خۆم روونکردنەوەیەم دا، پێویست نەبوو جەنابت وا بڵێ، خۆم جوابی کاك شێروانم دایەوە کە وتم ئێمە و سێ ئەنـدامی پەرلـەمانیش پێشـنیارێك دێننـە پـێش دەیکەینـە پێشنیار و دەیخەینە دەنگەوە، ئەوەی پێویست نەدەکرد بیڵێـێ، چونکە مـن جـوابم دایـەوە، دووەمـیش مـن دوو جاریش و سێ جاریش رێگەم دایە کوێستان خان رەئی خۆیدا و زۆریـش بـە روونـی و بـە ئاشـکەرایی و ئەو ماددەیەش کە قبوڵ نەکرا، لە راستیدا من نەمویست رەئی خۆم بدەم نەوەك تەئسیر لە هەندێ بـرادەر بکـات و ئەوانـە، ئـەو ماددەیـە زۆر تەبیعیـە، نیگـەران نـەبی لەسـەر ئـەوە، خـۆ چـی وتـووە؟ ئیلغـای ئـەو ماددەیەی نـەکردووە کـە پـێش سـەعاتێك ئیقرارمـان کـرد، وتمـان ئەگـەر بـە ئیکراە بێـت باتیلـە و حـوکم دەدرێت، ئەوە مارە بڕینێکی تەبیعیە و عادەتێکە خەڵك دەچێت کچەکەی مارە دەبڕێ لـە لایـەن مـەلا، زۆر تەبیعیە دوو مانگ پێشتر دەچێتە مەحکەمە و ئەوەش موخالیفە، ئێستا قـەرارمان دا ئـەوەش نـابێ بکـرێ، دەبێ ئەوەل جار بچێتە مەحکەمە، بەڵام تاوەکو خەڵکەکە تێدەگات لـە ئێسـتاوە حاڵـەتێکی زۆر تـەبیعی و زۆر ئاسایی و نۆرماڵ لەگەڵ قانون بگونجێت، تۆ زیندانی باویتە ناوی، ئەوە قورسە، رۆیی و دەنگمان بۆ دا، بۆیە ئەو شەرحەی دەکەم، ئەگینا دەیانگوت تەئسیری لێ کردووە، ئەوە مانای وا نیە کە ئێمە پێشتر گوتمان ئـەوەی بـە ئیکـراە زەواجـی دەکـات ساڵـەکانمان دیـاری کـردووە و باتیلـە و ئەگـەر پاشـی ئـەوەی کـە دەگوازرێتەوەش مەوقەفە ئەوەمان هین کردووە و لە هینەکان هەمووی سزا دەدرێن، ئەوەی کە ئێستا باسی دەکەین فەقەت ئەو حاڵەتانەی بۆ زەواجی یەکەم نەك دووەم، ئـەوەی دووەم ئێسـتا دێـین و باسـی دەکـەین، زەواجی یەکەم لای مەلا کە سجنی تێدا بێت یان نا؟ ئەوە دەنگتان بۆ نەدا تەنها مالیەکە، لەبـەر ئـەوە دژی یاسا نیە زۆر لە حەقیقەتدا موخالەفەیـەکی قانونیـە و عقوبەکـە زۆر هـین دیـاری کـراوە، لەبـەر ئـەوە زۆر نیگەران مەبن کە ئەوە هین بووە، شتێکی گەورە نیە بڵێین ماڧ ژنان پیشێڵ کراوە، دوا قسەشم بۆ جەنابت ئەوەیە ئاراستەی ئەوە مەکەن کە ژن و پیاو، لێرەدا زۆرینەی دەنگ بۆ ئەو پـرۆژەی کـە لـە لایـەن لێژنـەی داکۆکی ماڧ ئافرەتان و ژنان درا زۆرینەیان پیاون، ئاخیر دەنگدانیش ئەگەر سەیری بکـەین، ئـەوەی دەنگـی بۆ دا بۆ ئەو پرۆپۆزەلە تازەیە پیاو زیاتر بوون، بۆیە ئەو جوملەیە وارید نیە، عەفوم دەکەن، ئێستا دێینە سەر فەقەرەی یەکەم دەنگمان بۆ دا، فەقەرەی دووەم موقتەرەحی کاك هین دەنگی نەهێنا، فەقەرەی دووەم کە لێژنەکان موتەفیقن لەسەری، (یعاقب بغرامة لا تقل عن مليون دينار و لا تزيد عن ثلاثة ملايين دينـار

كل من اجرى عقد زواج خارج المحكمة و تكون العقوبة الحبس مدة لا تقل عن 3 سنوات و لا تزيد عن خمس سنوات اذا عقد خارج المحكمة زواجآ اخرآ مع قيام الزوجية)، يەعنی ئەوە ئەگەر دووەم بێت، نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز زرار طاهر امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من تەنیا یەك پرسیارم لە جەنابتان هەیە، تەبعەن زۆر مارە کردن هەیە، مەسەلەن پێش ئەوەی بچنە مەحکەمە، بە خۆشەویستیە، پێش ئەوەی بچنە دادگا، ئایا ئەوەش دەگرێتەوە؟

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دەرەوەی مەحکەمە بە پێی ئەو قانونە تازەیە باتیلە، بەڵام ئەگەر زەواجی یەکەم بێت ئەوە غەرامەیە، ئەگەر زەواجی دووەم بێت ئەوە تەنیا حەبسە، زەواجی دووەم بێت لە دەرەوەی مەحکەمەش بێت.

بەڕێز زرار طاهر امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مەسەلەن ئێستا زۆر کوڕ و کچ هەیە پێش ئەوەی بچنە مەحکەمە شەو دەچن بۆ لای مامۆستایەك بۆ ئەوەی ئەو مەلایەیە پێی ناخۆش نەبێ دەچن مارە کردنەکەی تەواو دەکەن، دوایی کە مارەکردنەکەیان تەواو کرد دوو رۆژ و سێ رۆژی پێ ناچێ دەچن لە مەحکەمە دەیکەن، ئایا شمولی ئەوانە دەکات؟

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەگەر بێی لە رووی رەسمیەوە، بەڵێ ئەوانیش شمول دەکات، بەڵام لە رووی شەرعیەوە نەخێر، لە رووی شەرعیەوە جائیزە، بەڵام ئێمە لێرە باسی قانون دەکەین، باسی قانونی ئەحوالی شەخسی دەکەین، بە پێی ئەو قانونە دەریدەکەین، هیچ زەواجێك لە دەرەوەی مەحکەمەی شەرعی ناکرێت، باسی مەئزونیان کرد منیش تەئیدی ئەوە دەکەم کە دەسەڵاتی دادوەری پرۆژەیەك تەقدیم بکات بۆ ئەوەی سیستەمێك دابنێن کە کار ئاسانی بکات، رەنگە ئەوە هەندێك زەحمەت بێت ئەو جێبەجێ کردنی ئەو پرۆژەیە، خۆی ئۆتۆماتیکیەن وای لێ دێت لە مەحکەمە مارەببڕن و پاشان لە لای مەلا، بەڵێ کاك زانا نوقتەی نیزامی.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئایا مەلا شەرعیەت دەداتە قەراری مەحکەمە بۆ ئەوەی لە پاش مەحکەمە بچێ بیکات؟ یان مەحکەمە شەرعیەت دەداتە ئەوەی کە مەلا کردێتی؟ ناکرێت لە دوای مەحکەمە بچێتە لای مەلا، ئەوە یەك، دووەمیش ، ئەگەر قەصدی لێژنەی داکۆکی مافی ئافرەتان و ژنان بێت بەس لەبەر ئەوەی غەدر دەکرێت و حیسابی شرووتی عەقد ناکرێ، بە پێی ئەو قەصدی شارع ئەوەی قەصدی شارع بێت دەبێ بڵێین: بخلاف احکام هذا القانون، یەعنی ئەگەر لە خاریجی مەحکەمە بوو بە خیلافی ئەحکامی ئەو قانونە کرا ئەوجا عقوبەکە بیگرێتەوە، چونکە ئەوە وەکو کوێستان خان شەرحی کرد، لەبەر ئەوەیە کە هەندێ خروقات هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تا کاك زانا ئەوە بۆ ڕێکخستنی ئەو مەوزوعەیە، لە مەحکەمە عەفوم دەکەی، مارە بڕین قانونیە و شرعیە، چونکە مەحاکم قازیە و دەسەڵاتی شەرعی و قانونیشی هەیە ، بەڵام هەندێ کەس هەیە نەفسیەن لای مەلایەکە مارەکە دەبڕێت پێی وایە نوقسانیەکی هەیە، لە مەحکەمەی دەبڕی، بەڵام بۆ جانیبە نەفسیەکەی خۆی و جانیبە ئیجتیماعیەکە خۆی ئەتوانێ، بەڵام پێش ئەوەی لە مەحکەمە کە مارەی ببڕێت بۆی نیە لە دەرەوە مارە ببڕێت، ئەگەر شتێکی ترت نیە کاك خۆرشید دەمەوێ بیخەمە دەنگەوە، فەرموو.

بەڕێز خورشید سلیم شێرە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مەوزوعی مارە کردنی ژنی یەکەم کە بە ڕەغبەتی خۆی هێناوەیەتی و بە ئیکراە نەبێ، سزای لەسەر بێ تا نەچێتە مەحکەمە و کارەساتێکی گەورەمان بۆ دروست دەکات، ئەو لادێیەی کوردستان و شارەکانی کوردستان لە پایتەختی کوردستان ئەوە تەنفیز ناکرێ، ئایا لە گوندێکی سەر حدوود ئەوە دەکرێت دەبێ ئیلا لە قازی؟ مارە شەوێ دەیکات بە ڕەزامەندی هەموو لایەکە و بە ئیکراە نیە، یەعنی ڕۆژی مەحکەمە هەر ئەو کارەی دەبێت بچێت خەڵك بگرێ، تکام وایە بیر بکەنەوە لەو مەوزوعە، ئەوە ئەوەندە ئاسان نیە، هەموو کەسێك بێتە مەحکەمەی بە ئیکراە بێت لەگەڵتانم، بەڵام بە ڕەغبەتی هەموو لایەك بێت مەلا مارەی دەکات، ئەوە کارەسات دروست دەکات، مەحکەمەی ئێمە موشکیلەمان بۆ دروست دەکات.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس کاك خورشید، ئێمە ئاماژەمان پێکرد ڕەنگە جەنابت ئینتیباهت نەکردبێ یان لێرە نەبووی، ئەو قانونە 50 ساڵە جێبەجێ دەکرێ، 49 ساڵ پێش ئێستا موشەریعی عێراقی ئەو قانونەی دەرکردووە لە هەموو مەحاکیمی شەرعی جێبەجێ دەکرێ، ئەو وەختی دەڵێت: يعاقب بالحبس مدة لا تقل عن 6 اشهر و لا تزيد عن سنة، او بغرامة.........كل رجل عقد زواجه خارج المحكمة، 50 ساڵە ئەو قانونە هەیە خۆ شتێکە لە گیرفانمان دەرنەهێناوە، دوایی لە 2001 پەرلەمان هاتووە جارێکی تر تەئکیدی لەسەر کردووە، ئێستاش ئەو هەموار کردنە تەئکیدەکی ترە بەرەو زیاتر بەبیر هێنانەوەیە و توندکردنیشە بە سەریەکەوە، دەیخوێنمەوە و دەیخەمە دەنگدان، فەرموو.

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو بڕگەیەی زەواج خاریجی مەحکەمە موقارەنەی بکەن بە بڕگە سێ هەندێ شەرت و شرووتمان داناوە، حوکمەکە لەوێ جیاوازە، لەوێ دەڵێ: (لا يجوز الزواج باكثر من واحدة الا بأذن القاضي و يشترط......) هەندێ شەرت و شرووتی هەیە لە خوارەوە .

هەرێمی کوردستان - عێراق
ئەنجومەنی نیشتمانیی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆڵەکان

٥٠

سالّی/ ٢٠٠٨ — بەرگی پەنجا

چاپی یەکەم/ سالّی ٢٠٠٩

پێڕیست

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١٣) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە ٢٠٠٨/١١/٥ ل٥

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١٤) خولی دووەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە ٢٠٠٨/١١/٦ ل٣٢

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١٥) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە ٢٠٠٨/١١/١٢ ل٥٩

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١٦) خولی دووەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە ٢٠٠٨/١١/١٣ ل١١٩

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١٧) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە ٢٠٠٨/١١/١٧ ل١٨١

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١٨) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە ٢٠٠٨/١١/٢٤ ل٢٢٧

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١٩) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە ٢٠٠٨/١١/٢٦ ل٣٠٢

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (٢٠) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە ٢٠٠٨/١٢/١ ل٣٦١

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (٢١) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە ٢٠٠٧/١٢/٢ ل٤١٥

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (٢٢) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە ٢٠٠٨/١٢/٣ ل٤٨١

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (٢٣) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە ٢٠٠٨/١٢/٤ ل٥٢٣

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (٢٤) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە ٢٠٠٨/١٢/٣٠ ل٥٦١

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی (١٣)

چوار شەممە رێكەوتی ٢٠٠٨/١١/٥

كاتژمێر (١٠،٣٠)ی سەر لە بەیانی رۆژی چوار شەممە رێكەوتی ٢٠٠٨/١١/٥ ئەنجومەنی نیشتمانیی كوردستانی عێراق بە سەرۆكایەتی بەڕێز عدنان رشاد مفتی سەرۆكی ئەنجومەن و, بە ئامادەبوونی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.كمال كەركووكی) جێگری سەرۆك و, بەڕێز عونی كمال بزاز سكرتێری ئەنجومەن بەوەكالەت, دانیشتنی ژمارە (١٣)ی خولی دووەم, ساڵی (٢٠٠٨)ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمی برگە (١) لە مادده (٢٠) لە پەیرەوی ناوخۆی ژمارە (١)ی هەموار كراوی ساڵی ١٩٩٢ی ئەنجومەنی نیشتمانیی كوردستانی عێراق، دەستەی سەرۆكایەتی ئەنجومەن بڕیاریدرا بەرنامەی كاری دانیشتنی ژمارە (١٣)ی خولی دووەمی هەڵبژاردن لە كاتژمێر (١٠،٣٠) ی پێشنیوەڕۆی رۆژی چوار شەممە رێكەوتی ٢٠٠٨/١١/٥دا بەم شێوەیە بێت:

١- بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو وگفتووگۆكردنی پرۆژەی هەمواركردنی یاسای باری كەسی ژمارە (١٨٨)ی ساڵی ١٩٥٩، كەلەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشكەش كراوە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی كوردستان، دانیشتنەكەمان دەكەینەوە بەرنامەی كار:

١- بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو وگفتووگۆكردنی پرۆژەی هەمواركردنی یاسای باری كەسی ژمارە (١٨٨)ی ساڵی ١٩٥٩، كەلەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشكەش كراوە.

داوا لە ئەندامانی لیژنەی تایبەتمەند دەكەم، وەكو هەمووجارێك بێن لەشوێنی خۆیان دابنیشن، داوا لە لیژنەی یاسایی ئەكەم، لە ئەصڵی پرۆژەكە ماددەی ٢٣ بخوێننەوە كە لەوێوە وەستاین، دوایش رەئی لیژنەكان.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

الفصل الثاني

نفقة الزوجة

يوقف العمل بالمادة الثالثة والعشرون ويحل محلها مايلي:

تجب نفقة الزوجة على الزوج، و في حالة يسار الزوجة تكون المسؤولية مشتركة.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

رەئی لیژنەكان لەسەری تكایە، فەرموون لیژنەی داكۆكی كردن لە مافی ئافرەتان و ژنان لەسەر ئەو ماددەی بیست وسێیە.

بەڕێز بەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ مەشروعەكەین، هیچ تێبینیمان نیە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لیژنەی یاسایی ڕەئی ئێوە.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

سەبارەت بە بڕگەی (١١)ی ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی كە تایبەتە بە ماددەی (٢٣) لە ئەصڵی یاساكە، كە دەبێت بە ماددەی (٨)ی پڕۆژەكە، لیژنەی هاوبەش بە زۆرینەی ئەندامان بە باشیان زانی كەوا ئەو عیبارەیە زیاد بكرێت، اما فیما یتعلق بالمادة الثالثة والعشرین من القانون والتی ستصبح المادة الثامنة من المشروع فان اللجنة المشتركة تؤیدها بالاكثریة بعد اضافة عبارة ﴿ إن رضیت بها ﴾الى الفقرة (١) منها كالآتی:

المادة الثامنة: (یوقف العمل بالمادة الثالثة والعشرین من القانون ویحل محلها مایلی:

١ـ تجب نفقة الزوجة على الزوج وفی حالة یسار الزوجة تكون المسؤولیة مشتركة إن رضیت بها، واتە تەنها ئەو وشەیە زیاد كراوە (إن رضیت بها) ئەویش بەزۆرینەی ڕای ئەندامانی لیژنەی یاسایی و ئەوقاف، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لیژنەی مافی مرۆڤ، فەرموو.

بەڕێز اسعد شاكر امین:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

سەبارەت بە ماددەی (٢٣) ئەندامانی لیژنە بە تێكڕای دەنگ، لەگەڵ ئەوەدا بوون كە ئەو بڕگەیە هەر وەكو خۆی بمێنێتەوە، كە لەیاسای باری كەسی هاتووە، نەك بڕگەی پێشنیار كراو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لێرە ڕوون كردنەوەیەكی ئەوێت، ئەصڵی یاساكە، دوێنێش باسمان كرد یاسای باری كەسی كەلە ساڵی ١٩٥٩ دەرچووە، دواتریش (١٣)جار هەمواركراوە، ماددەكە دوو بەشە، ئەڵێ:

١ـ (یجب نفقة الزوجة على الزوج في حالة عقد الصحیح ولوكان مقیماً في بیت اهلها، الا اذا طلبها الزوج من انتقال الى بیته فأمتنعت بغیر الحق).

٢ـ یعتبر الامتناع بحق مادام الزوج لم یدفع لها معجل مهرها او لم ینفق علیها.

ئەوە ئەصڵی یاساكەیە، ئەو پڕۆژەی كە هاتووە بۆ هەمواركردن لەلایەن حكومەتەوە دەڵێت، ئەوە ببێت بەیەك فەقەرە لەجیاتی دوو فەقەرە(تجب نفقة الزوجة على الزوج، و في حالة یسار الزوجة تكون المسؤولیة

مشتركة) يەعنی نەفەقە لەسەر پیاوە بۆ هاوسەرەکەی لە حاڵەتێکدا، ئەگەر هاوسەرەکەی ئیمکانیەتی هەبوو، مەسئولیەتەکە موشتەرەك نەبێت، لیژنەی ماق مرۆڤ ئەڵێت ئەصڵی یاساکە بمێنێتەوە ئەو دوو فەقەرەیە، لیژنەی داکۆکی کردن لەماق ئافرەتان وژنانیش دەڵێت پشتگیری لە پرۆژەکە ئەکەین، کە ئێستا خوێنرایەوە، لیژنەی یاسایی و ئەوقافیش ئەڵێن وشەی (إن رضيت بها) بۆ زیاد بکرێت لەکۆتاییەکەیدا، واتە ئەگەر ژنەکە ڕازی بوو ئەو وەختە موشتەرەك ئەبێت، یەعنی لێرەدا سێ ڕەئی جیاواز هەیە، یەکەمیان: ئەڵێت ئەصڵی قانونەکە بمێنێت، دووەمیان: ئەڵێت پشتگیری لە پرۆژەکە ئەکەین، سێیەمیان: ئەڵێت وشەی ئەگەر ژنەکە ڕازی بێت دابندرێت لەکۆتاییەکەدا، لیژنەی ماق ئافرەتان و ژنان ئەڵێن ڕوون کردنەوەمان هەیە، فەرموون.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو ماددەی(٢٣)ە کەمن ماددەیەکی ترم ڕوونکردەوە بەس لێرە ئەڵێین لەدوای وشەی (الزوجة) کەلیمەی (معسرة) زیاد بکرێت و عبارەتی (من حين اجراء العقد الصحيح) ئیزافە بکرێت، بۆ دوای کەلیمەی (الزوج) عبارەتی(وفي حالة يسار الزوجة تكون المسؤولية مشتركة)لابرێت، چونکە لەو حاڵەتەدا ماناکەی ڕوون نابێت، ماددەکەش وای لێ بێت نەفەقەی ژنی موعسر، واتە نەدار لەسەر مێرد ئەبێت، لەکاتی گرێبەستی ڕاستەقینە، یەعنی(تجب نفقة الزوجة المعسرة، على الزوج من حين اجراء العقد الصحيح). زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خەلیل فەرموو.

بەڕێز خليل ابراهيم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لە لیژنەی یاسایی ئەو کەلیمەی (تكون المسؤولية مشتركة) کە نەفەقە لەسەر ژنیش بێت، ئێمە ئەمە بە خیلافی جمهوری عولەما ئەزانین، بە خیلافی شەرعی ئەزانین، چونکە نەفەقەی ژن لەسەر پیاو واجبە، موعسر بێت یان موسر بێت، واتە چ نەدار بێت یان خاوەن موڵك بێت، واتە واجبە لەسەر پیاوەکە نەفەقەی بدات، نەفەقە لە ئیسلام سێ سەبەبی هەیە، ئەگەر زەوجیە بێت هەر لەبەر عەقدەکە، چونکە عەقدەکە صەحیحە زەوجیە، لەبەر ئەو عیلاقەیە بە کاملی لەسەر پیاوە، ئیحترام بۆ ئەهلیەتی ژن، بۆ شەخصیەتی وی پیاو هی ویلایەتی لەسەر ژن نیە ئەبەدەن ، ئەگەر بۆ قەڕابەش بێت ئەوە حاجەیە، ئەگەر باوك ماڵی هەبێت یان کوڕ ماڵی هەبێت، نەفەقە واجبە بۆ موڵکیش ئەویش باسی عەبدایە ئەویش نەماوە، لێرە لە زەوجیەت نەفەقە لەسەر پیاوە، واجبی پیاوە، ژن هیچ مەسئولیەتی نەفەقە هەڵناگرێت، بۆیە لێرە ئێمە وای ئەبینین ئەگەر خۆی بە ئیختیاری خۆی ئەو تەبەڕووعەی کرد یان تەنازولی لەو حەقە کرد، کە بەشێك لە مەسئولیەتی نەفەقەی خستە سەر شانی خۆی، ئەوە باشتێکی ئیختیاری بێت، ژن

مەحروم نەکەین لەو مافە، ئەمە لە مەسلەحەتی ژندا نیە، ئێستا هەندێجار موشکیلەمان هەیە، پیاو تەداخول لەماڵی ژن ئەکات، ڕاتب وەر ئەگرێت لێی ئەسەنێت، یان نایەڵێ نەفەقە لەسەر شتێکی تر بکات، نایەڵێ تەسەڕوفێکی تری بکات لەسەر ماڵەکەی، ئەمەی بۆ زیاد بکەین وا بزانم زیاتر لەڕووی واقیعی ئەشکالات دروست ئەکەین، من لەگەڵ ئەوەدام کە (إن رضيت بها) زۆر پێویستە، لەگەڵ مەحاکمیش دانیشتووین، لەگەڵ عولەماش دانیشتووین هەموویان ڕەئیان ئەوە بوو، هی یەکێتی زانایانیش، هی ئەوقافیش، هی حوکام هەموویان وتیان پێویستە بۆ ئەوەی شتێکی ئیختیاری بۆ دابنێین، ئەوکاتە جەمعەن بەینی هەردوو ڕەئیەکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرموو کوێستان خان.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دیارە ئێمە زۆربەی ئەندامانی لیژنەکەمان، لەگەڵ ئەوەداین نە کەفەقەی ژنی کەم دەرامەت لەسەر پیاو بێت، بەڵام هی ئەو ژنەی کە دەرامەتی باشە هاوبەش بێت، ئەم تێڕوانینەی ئێمە تێڕوانینێکی یەکسانیە بۆ ژن وپیاو، ئێمە کەداوای یەکسانی ئەکەین پێویستە لەماف وئەرکەکانماندا یەکسان بین، نابێ ئێمە داوای هەموو مافێك لە پیاو بکەین، بەڵام هیچ ئەرکێك نەخەینە ئەستۆی خۆمان، ناکرێت ژنێك وەزعی ماددی زۆر لە پیاوەکەی باشتر بێت، بەڵام نەفەقەی هەر لەسەر پیاوەکەی بێت، ئێمە لەم تێڕوانینەوە کە یەکسانیە، کە تێڕوانینێکی مرۆڤ دۆستانەیە بۆ ژن و پیاو، پێمان وایە لەکاتی ئەوەدا کە پیاو بتوانێ نەفەقەی خۆی یان هاوبەشی بکات لە نەفەقەدا، پێویستە هاوبەش بێت تەنها لەو تێڕوانینەوەیە، لە یاسای باری کەسێتی مەغریبیشدا بە هەمان شێوە هاتووە، نەفەقەی ژنی کەمدەرامەت لەسەر پیاوە، هی ژنی دەرامەت باش و دەوڵەمەند بە هاوبەشییە، ئەو پێشنیارەش کە هاتووە لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە دیارە لەهەمان لیژنەدا کە دایان ڕشتووە خەڵکی شەریعەت ناس وخەڵکی شارەزای شەریعەتیشی تێدا بووە، بۆیە پێمان وایە خیلاف شەرع نیە، دووبارەی ئەکەمەوە لە تێڕوانینمانەوە بۆ یەکسانیمان لەماف وئەرکەکانمانەوە ویستوومانە ئەوە جێبەجێ بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی ماف مرۆڤ، فەرموو.

بەڕێز اسعد شاکر امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەسەر چ بنەمایەك ویستوومانە یاسا ئەصڵیەکە بمێنێتەوە، چونکە هەبوون ونەبوون هیچ بنەمایەکی نیە، ستاندارد نیە، ناتوانی بڵێیت ئەوە هەبوونە و ئەوەش نەبوونە، لەبەر ئەو حاڵەتە بۆیە گەڕاینەوە بۆ ئەصڵی یاساکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی ئەوقاف، فەرموو.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەروەکو برای بەڕێزیشم کاك خەلیل ئیشارەتی پێکرد، کە قەزیەی نەفەقە حەقە، واتە حەقی ژنەکەیەو فەرزە لەسەر پیاوەکەی، یەعنی پێویستە ئەو نەفەقەیە بدات، حەتا ئەگەر نەیدات حەقی ئەوەی هەیە، کە ژنەکە بچێتە مەحکەمەو داوای فەرز کردنی بکات لەسەر پیاوەکەی، حەتا ئەوەش کە چەند سالی ڕابردوو نەیداوە، بۆ ژنەکە دەبڕێتەوە ، مەعنای وایە ڕاستە کەلێرەدا مەسئولیەتی موشتەرەك بەمانای وا نەبێت کە، ئەگەر هاتوو ژنەکە تەنازولی لە حەقی خۆی کرد، یەعنی وتی من ئەو نەفەقەیەم ناوێت، من خۆش ئەبم لەو حەقەی خۆم، بەس زۆر ئیحتیمالی هەیە ئێستا پرسیار بێتە پێشەوە بڵێت ئەو (إن رضيت بها) شتێکی زیادەیە، نەخێر تەحصیل حاصڵ نیەو شتێکی زیادەش نیە، بۆچی؟، چونکە ئەگەر هاتوو ژنەکە خۆی ڕەزامەندیدا لەسەر ئەوەی کە وتی من نەفەقەم ناوێت، دوایی ژنەکە بۆی نیە، بچێتە مەحاکم تەڵەبی چی بکات؟ هی ئەوە بکات کە بڵێ ئەو پیاوە نەفەقەم نادات، چونکە بە ڕێگای ئیسپات، ئیسپات ئەکرێت کە ئەو ژنە لە حەقی خۆی خۆش بووە، بەس بەو کەلیمەی کە وتوویەتی من ڕازیم کە ئەو پیاوە نەفەقەم نەدات، ئینجا تکایە لەبەر ئەوەی کە ئێستاش کەس ڕازی نیە بەوەی کە کابرایەك بچێت داخوازی کچێك بکات، بە ماڵەکە بڵێ من داوای کچەکەتان ئەکەم بەس بەشەرتێك من نەفەقەی نادەم، ئەوە کەس بەو شتە ڕازی نیە، بۆیە داوا ئەکەم با (المسؤولية مشتركة)نەبێت، چونکە هەموو کەسێك لە کوردستان هەموو ئافرەتێك لە کوردستان ڕاتب و مەعاشی نیە، هەتا بتوانێ ژیانی خۆی دابین بکات، ئەوانەی کە ڕاتبیان هەیە و خاوەنی دەخلێکن زۆر زۆر دیاری کراون، واتە مەحدوودن، با ئەو حەقە لە ژنان نەفەوتێ، ئەو موعسیرەش بە نەزەری من ئیجحافە لە ئافرەت ئەکرێت، ئەگەر تۆ بڵێیت ژنی موعسر مانای وایە ژنی فەقیر، ئەوەش باش نیە لەقانوندا هەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا ئەوەی ئەیەوێت قسە بکات ناوی ئەنووسم فەرموو کاك بارزان.

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوانەی کەناویان نووسی نزیکەی ٣٠ کەس ئەبێت، خۆی تەنها لەسەر ئەوەیە کە (المسؤولية مشتركة) بێت یان موشتەرەك نەبێت، بیخەرە دەنگەوە، چونکە کەس ئیزافەی بۆ ناکات، من پێم وایە لە تەعریفەکەدا هاتووە ئەڵێت (المسؤولية مشتركة) با نەیکەین بە شیعرو شانامە، هی وا هەیە ١٦ جوملە ئەڵێت بۆ کەلیمەیەك، دوایی کەلیمەکەشی لێ تێك ئەچێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەڵلا قسەکەت بەجێیە، باشە با ڕوونکردنەوەیەك بدات پەخشان خان، دوایی قسەی لەسەر ئەکەین، فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبداللە زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بۆ ئەوەی ڕەئیەکان نەشێوێت ورێك بێت، باسی ژن نەکراوە، کە لەسەر خۆی بێت، بەعام باس کراوە، ئەگەر ژنێك موسر بوو یەعنی ئەو زاتانەی کەدانیشتوون ئەزانن (یسار) یەعنی لەناوەندیش زیاترە، مامناوەندی تەنها باسی ئەو حاڵەتە کراوە ڕجا ئەکەم لەقسەکاندا، ئەگەر ئەوە دووبارە ببێتەوە، ئێمە نوقتەی نیزام بەکار ئەهێنین چونکە باسی ژن نەکراوە بەعام، ئێمەش ئەزانین ژنی کوردستان نیسبەتێکی زۆر زۆر کەمی دەخلی هەیە، بەڵام دەخلیشی هەبێت، واتە دەخلێکی وای هەبێت کە موسر بێت، کە ئیمکانیەتێکی باشی هەبێت، هەر لەو مونتەڵەقانەوە کە کوێستان خان ڕوونی کردەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دکتۆر کەمال قسەی هەیە، فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبداللە(د. کەمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لە فەصڵی دووەم لەماددەی شەش، فەقەرەی سێ هەیە، (الشروط المشروعة التي تشترط ضمن عقد الزواج، معتبرة يجب الايفاء بها) مەسەلەن ژن هەیە دەوڵەمەندەو پیاویش هەیە دەوڵەمەندە، ئەملاکیان هەیە، ئەتوانن وەختی عەقدەکە هەر کەسێك بینووسێت هەتا بڵێن لەحاڵەتێ کە جیابین هەرکەسێك بۆ خۆی بێت، کەس داوا لەوی تر نەکات، ئەتواندرێ ئەمە بنووسرێت، بەڵام ئەمەی کە (إن رضيت بها) ئیزافە بکرێت بەحەقیقەت شەرتێکی باشە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك کەمال نوقتەیەکی گرنگی ئاماژە پێدا، ئەویش ئەوەیە لە عەقدەکەدا چ شروتێك ئیزافە بکرێت، ئەوە بەشێك ئەبێت لەعەقدەکەو هەموو لایەکیش پێی پابەند ئەبن، لەبەر ئەوە ئەو مەوزوعە کە ئەو پیاوە پێی وابێت کە خێزانەکەی دەوڵەمەندە، دەتوانێ مەسروفی خۆی بکات، ئەتوانێ بڵێ با نەفەقە موشتەرەك بێت، یان هاوبەشە یان ئەکەوێتە سەر ژن، ژنەکە وەزیرەیە یان ئەندام پەرلەمانە، پیاوەکە مومکینە کەم دەرامەت بێت یان موچەی کەمە، ئەتوانن ئەگەر شتێکیان هەبێت بۆ دواڕۆژ ئەتوانن لەعەقدەکەدا ئەو شەرتانە بنووسرێت، لەبەر ئەوە من ئیقتراحەکەی کاك بارزان کە ئەڵێت، بەڕاستی زیاتر لە ٣٠ کەس داوای کردووە کە قسە بکات، هەمووشی دوو، سێ جوملەیە، ئەگەر وا بڕۆین مانای وایە ئێمە لەسەر هەر کەلیمەیەك دانیشتنێکی ئەوێت، بەحەقیقەت ئەوە نابێت، ئەگەر ئیجازە هەبێت من پێم وایە وەکو حەلێکی ناوەندی لیژنەی یاسایی ئەو کەلیمەی ئیزافە کردووە، پڕ بەپێستی خۆیەتی (إن رضيت بها)

شتێکە کەحەقێکە ئەوی تریش ئەگەر لیژنەی داکۆکی کردن لەماق ئافرەتان وژنان سەحبی بکەنەوە، چونکە ئەوە ئەتواندرێت داوا بکرێت بخرێتە ناو عەقدەکەوە، ئەو کەلیمەیەش کە لیژنەی یاسایی و ئەوقاف بەزۆرینەی دەنگ لەسەری ڕێك کەوتوون کە کەلیمەی تەڕازی ئیزافە بکرێت، ئەوە لێرەدا ئێمە هەنگاوێك چووینەتە پێشەوە، یەعنی حەق دانێکە بەژنەکە، کاك شێخ فەتاح دەمێکە دەستی بەرزکردۆتەوە بابزانین چیە؟ فەرموو.

بەڕێز فتاح عبدالله نەقشبندی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوەی کەباسکرا، وەکو جەنابی دکتۆریش باسی کرد، (إن رضيت بها)جەنابیشت باست کرد، ڕاستە ئێمە لە لیژنەی موشتەرەك ئیتیفاقمان لەسەر ئەو صیغەیە کردووە، بەڵام ڕەئی هەمموومان نەبووە، چونکە من پێم وایە ئەو نەفەقەیە لە هەموو نصوصێکی شەرعی واجبی پیاوە، لەبەر ئەوە ڕجا ئەکەم شێوازەکە نەگۆڕدرێت، ئەتوانین ئێمە بە نەوعێکی تر ئەو ئافرەتانەی ئێمە وەکو جەنابیشت فەرمووت، هەمووی ئەندامی پەرلەمان نیە، هەمووی ماعاشی باشی نیە، هەمووی ئیمکانیەتی مالی نیە، لەبەر ئەوە ئێمە با وای لێنەکەین ئافرەت مولزەم بکەین بەو نەفەقەیە، چونکە لە زەرەری ئافرەتە، لەشەریعەتی ئیسلامدا نەفەقە واجبی پیاوە، بۆ ئەوەی مولزەم بێت بە خزمەتی خێزانی خۆی و ماڵ ومنداڵی خۆی، زۆربەی پیاوانی ئێمە بێویژدانن بەحەقیقەت، بەرامبەر بە خێزانەکانیان، پیاوی وا هەیە زۆر بێویژدانانە موعامەلە لەگەڵ خێزان وئافرەتەکەی خۆی ئەکات، خێزانەکەی لێرەیەو خۆی لە ئەوروپا ئەژی، منداڵەکانی و خێزانەکەی دەروەزە ئەکات، لەبەر ئەوە باش نیە ئێمە بیخەینە ناو ئەو قانونەوە، کە نەفەقە بخەینە سەر ئافرەت بە هیچ شێوەیەك، وشەیەکی تر هەیە کەلیمەی (معسرة) نابێ بخرێتە ناو ئەم قانونەوە، چونکە تەئسیرە لە نەفسیەتی ئافرەتی کەم دەرامەت، دووەم: قانونیەن و شەرعیەن من حەز ئەکەم نموونەیەك بۆ جەنابتان بهێنمەوە، (عەبدوولڵای کوڕی مەسعود) یەکێك بوو لەئەصحابی (پێغەمبەر) (ص) زۆر فەقیر بوو ناحیەی مالییەکەی، خێزانەکەی زۆر دەوڵەمەند بوو، حەز ئەکەم خوشکان بیر لەو قسەیە بکەنەوە، خێزانەکەی کە دەوڵەمەند بوو بینی کە عەبدوڵڵای مێردی زۆر فەقیرە، چووە لای (پێغەمبەر) (ص) وتی ئەی رسول الله عبدالله زۆر فەقیرە، منیش ئیمکانیەتی مالیم هەیە، ئەمرت بەچیە؟، زۆر بەفەرەحی خۆی فەرمووی (لك اجران: الصله والصدقه) فەرمووی تۆ دوو ئەجرت هەیە، یەکێکیان: صیلەی ڕەحم بەجێ دێنیت، دووەمیش: صەدەقەیە ئەیکەیت بەو پیاوە و بەو ماڵ ومنداڵەت، مەعنای چیە؟، مەعنای وایە بەهیچ شێوەیەك ئافرەت مولزەم نیە بەنەفەقە، ئەوەی کە ئەیکات با بیکات صیلەی ڕەحمە بەجێی دێنێت، یان صەدەقەیە بەو پیاوەی ئەکات، زیاتر ئیلزام کردنی پیاوە بەنەفەقە بەئافرەت، لەبەر ئەوە لەقازانجی ئافرەتدایە، حەز ئەکەم ئەو خاڵە لەبەرچاو بگیرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

مامۆستا قسەکانی جەنابت لەسەر کەلیمەی (إن رضيت بها) جەنابیشت باش تێدەگەیت، یەعنی موافەقەتی کرد، هیچ شتێك کەیەکێك ڕازی بێت کەسمان حەقمان نیە، بڵێین ڕازی مەبە، لەبەر ئەوە من بۆ حەسمی ئەو مەوزوعە، ئەگەر لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان وژنان پشتگیری لەزۆرینەی لیژنەی هاوبەش ئەکەن، ئەوە ئەیخەینە دەنگەوە، ئەگەر دەنگی نەهێنا ئەو وەختە ئەگەڕێینەوە بۆ موقتەرەحی لیژنەی مافی مرۆڤ کە ئەصڵەکە بمێنێت، پەخشان خان فەرموو ڕەئیتان.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە ڕازین.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کەواتە ئەو موقتەرەحە کەبەزۆرینەی لیژنەی یاسایی و لیژنەی ئەوقاف، وە بەموافەقەتی لیژنەی داکۆکی کردن لەمافی ئافرەتان وژنانیش کە ئەڵێت (تجب نفقة الزوجة على الزوج وفي حالة يسار الزوجة تكون المسؤولية مشتركة إن رضيت بها)، دەیخەمە دەنگەوە کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، سوپاس، فەرموو کاك بارزان.

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کاتێ تەفسیری ئەو قانونە کراوە، کەی وەزیر و ئەندام پەرلەمان و سەفیری ژن هەبووە، ئێستا مەعقولە ئەندام پەرلەمانێك (حەوت ملیۆن ونیو) وەرئەگرێت، مێردەکەی مامۆستایە یان فەرمانبەرە، ئەو پارەکەی خۆی هەڵبگرێت بۆ خۆی و پیاوەکە کە مامۆستایە ئەو مەسرەف بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك بارزان ئەوەمان حەسم کردووە، زۆر سوپاس، ئەو صیغەی کە ئێستا هەیە هەنگاوێکە بەرەوپێشەوە، ماددەی دواتر تکایە، فەرموون.

بەڕێز ملا سعدالدين عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

اما الفقرة(١) من المادة الرابعة والعشرين فيوقف العمل به ويحل محلها مايلي:

تعتبر نفقة الزوجة المعسرة غير المخلة بالالتزامات الزوجية الواردة في هذا القانون دينا في ذمة زوجها من وقت امتناع الزوج الانفاق.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرموون ڕای لیژنەکان بڵێن، لیژنەی یاسایی، د. ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

برگەی ۱۳ لە ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی (أما فیما یتعلق بالفقرة واحد من المادة ٢٤ من القانون والتی ستصبح المادة التاسعة من المشروع فأن اللجنة تأیدها کالاتی:

المادة التاسعة یوقف العمل بالفقرة واحد من المادة الرابعة والعشرین من القانون ویحل محلها مایلی:

١ ـ تعتبر نفقة الزوجة غیر المخیلة بالالتزامات الزوجیة الواردة فی هذا القانون دینا فی ذمة زوجها من وقت امتناع الزوج عن الانفاق.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی مافی مرۆڤ ، کاك أسعد فەرموو.

بەڕێز أسعد شاکر أمین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە بڕگەی ١ لە ماددەی ٢٤ بە هەمان شێوە ئەندامانی لیژنە پشتگیری لە مانەوەی یاسایەکە دەکەن، هەروەها لیژنە پشتگیری لەو دەقە دەکات کە لە یاسای باری کەسێتی دا لە بارەی نشوز ئاماژەی بۆ کراوە، لەگەڵ ئەوەشدا نشوزی پیاو ئاماژەی بۆ بکرێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وشەی نشوز لە ماددەی دواترە، ئەوە جیاوازە، لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان، پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لە ڕاپۆرتەکەماندا لەگەڵ پرۆژەکە بووین، بەڵام ئێستا بە پەیوەست لەگەڵ ئەوەی کە ماددەی پێش ئەوە بڕیاری لەسەر درا، لەگەڵ ئەوەین کە لە ڕاپۆرتی لیژنەی یاساییە کە ئەویش هەمان ماددەکەیە تەنها موعسیرە هەڵگیراوە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وابزانم ئەوەش وەکو ماددەی پێشترە، هیچ موشکیلەی نیە، کەواتە موقتەرەحی لیژنەی هاوبەش و لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان پشتگیری کراوە، فەقەرەی ١ لە ماددەی ٢٤ دێتە گۆڕین، لە جیاتی ئەوە دەبێتە (تعتبر الزوجة غیر المخلة بالالتزامات الزوجیة الوازدة فی هذا القانون دینا فی ذمة زوجها من وقت امتناع الزوج عن الانفاق) ئەوە مەعروفە، کێ لەگەڵیەتی دەستی بڵند بکات تکایە؟ کێ لەگەڵ دانیە؟ زۆر سوپاس، ئەوەش بە زۆرینەی دەنگ قبوڵ کرا، بۆ ماددەی دواتر، کاك سعدالدین فەرموو.

بەڕێز ملا سعدالدين عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

يوقف العمل بالمادة الخامسة والعشرين ويحل محلها ما يلى:

١ ـ على كل واحد من الزوجين أن يعامل الاخر بالمعروف ويحسن عشرته ويتجنب الحاق الضرر به.

٢ ـ يقوم الزوجان بالواجبات الزوجية وفق أحكام هذا القانون.

٣ ـ يتعاونان على تسيير الاسرة وحسن تربية الابناء وتصريف شؤنهم بما فى ذالك التعليم والسفر والمعاملات المالية.

٤ ـ يشترك الزوج والزوجة فى الانفاق على شؤون البيت ورعاية الاسرة والاطفال حسب الامكانيات المالية لكل منهما، ويلزم طرف المسير بالانفاق.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

فەرموون ڕای لیژنەكان بڵێن، لیژنەی یاسایی، د. ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

سەبارەت بە بڕگە ١٣ ی ڕاپۆرتی لیژنەنی یاسایی و لیژنەی ئەوقاف، (اما فيما يتعلق بالمادة الخامسة والعشرين من القانون فان اللجنة المشتركة لاتؤيد التعديل الوارد في المشروع وتقترح احلال مادة بديلة عنها نظراً لان المادة الواردة فى المشروع لا تتضمن احكاما الزامية وتنظيمية وان إلغاء المادة الاصلية تخلق فراغا قانونيا كبيرًا للمحاكم بشأن المنازعات والقضايا التى تعرض عليها وتبقيها بلاحلول أو معالجات ولذلك فان اللجنة المشتركة تقترح المادة البديلة التالية لتصبح المادة العاشرة من المشروع وكالآتى:

المادة العاشرة: يوقف العمل باحكام المادة الخامسة والعشرين من القانون ويحل محلها مايلي:

أولاً: يعتبر عدم تقيد احد الزوجين بالالتزامات الزوجية التالية نشوزاً:.

١/ هجر الزوج أوترك الزوجة بيت الزوجية بلا أذن وبغير وجه شرعى.

٢/ تعسف أى من الزوجين في اداء الواجبات الزوجية او الاخلال بها قاصداً الاضرار بالزوج الآخر .

٣/ عدم تهيئة الزوج لزوجته البيت الشرعى المناسب لحالتهما الإجتماعية والاقتصادية.

٤/ منع الزوج او الزوجة من الدخول الى البيت دون عذر شرعي.

ثانياً: على المحكمة ان تتريث في اصدار الحكم بنشوز احد الزوجين حتى تقف على اسباب النشوز وان تستنفد جميع مساعيها في ازالة تلك الاسباب التي تحول دون ذلك.

ثالثاً: يعتبر النشوز سببا من اسباب التفريق بعد مرور سنة على اكتساب حكم النشوز درجة البتات وعلى الوجه الآتى:

١/ اذا كان الزوج هو الناشز فيلزم بنفقة الزوجة طيلة فترة النشوز وفي حالة التفريق بينهما يلزم بدفع المهر المؤجل و نفقة العدة والتعويض المستحق ان كان له مقتضى.

٢/ اذا كانت الزوجة ناشزاً فتحرم من النفقة ويسقط مهرها المؤجل في حالة التفريق بينهما بعد الدخول فاذا كانت قد قبضت جميع المهر الزمت برد نصف ماقبضته، اما اذا كان التفريق قبل الدخول فيسقط المهر المؤجل وتلزم برد ماقبضته من مهرها المعجل.

رابعاً: يعتبر التفريق وفق احكام هذه المادة طلاقاً بائنا بينونة صغرى.»

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لیژنەی داكۆكی كردن لە مافی ئافرەتان و ژنان، پەخشان خان فەرمووو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لیژنەی ئێمە تەئیدی مادەی ٢٥ دەكات بەو شێوەیەی كە لە پرۆژەكە هەموار كراوە، بەڵام بە پەیوەست لەگەڵ ئەو گۆڕانكاریەی كە لە دوو ماددەی پێشوو دابوو لە بڕگەی ٤ (ورعاية الاسرة حسب الامكانيات المالية لكل منهما..)، (.....يلزم الطرف المسر) كە ئەوە دەبێت لابردرێت، یەعنی بە ئیرتبات لەگەڵ ئەوە، ئەگەر ئەمە لە دەنگدان دا سەری نەگرت، ئێمە پرۆژەی ترمان هەیە بۆی، یەعنی ئیزافەمان هەیە بۆی، لەگەڵ ئەوەین كە لە پرۆژەكە دا هاتووە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لیژنەی مافی مرۆڤ ، كاك أسعد فەرمووو.

بەڕێز أسعد شاكر أمين:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لیژنەی مافی مرۆڤ پشتگیری لەو دەقە دەكات كە لیژنەی هاوبەش خوێندیەوە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەوە ماددەیەكی گرنگە لیژنەی هاوبەش و لیژنەی مافی مرۆڤ ئەو پرۆژەیەی كە لەلایەن حكومەتەوە هاتووە لەو ماددەیەدا پێی وایە ناگونجێت، ماددەیەكی تریان داڕشتووە كە خوێندیانەوە، دەڵێن ئەگەر بێتو ژن و پیاو بە ئیلتزاماتی هاوسەریەتی كە دیاری كراوە بە ئەوانەی خوارەوە هەڵدەستن و ئیعتبار دەكەن بە نشوز، یەكەم لێرەدا نشوزەكە بۆ ژنیشەو بۆ پیاویشە، نشوز بە مانای چی دێت؟ تەبعەن خەڵك دەزانن، بەڵام لە كوردیەكەی دا بە مانای چیە؟ لە كوردی دا بە مانای یەكەم: خۆ بەشت زان، ناڕازی نەبوون، یاغی بوون، زۆر شت دەگرێتەوە، بەڵام موهیم ئەوەیە كە بە یەكتری ڕازی نین، جا هۆیەكانی هەرچی بێت، غروری بێت، خۆ بەشت زان بێت، ناڕازی بێت لە ئیدارەو ئەسبابی تریشی هەبێت یان نا، موهیم ئەوەیە كەلیمەی نشوز با بزانرێت چیە، لێرەدا نا تەبیعیش دێت كە بۆ هەردووكیانە، بۆ ژنیش و بۆ پیاویشە، شەرتەكانیشی دیاری كردووە و دەڵێت ئەگەر بێتو یەكێكیان ژن یان پیاوەكە ماڵی خۆیان جێ هێشت بە بێ ئەوەی ئیزن لە یەكتری وەربگرن، بە بێ ئەوەی كە لایەنی شەرعی ڕەچاوبكرێت، یەكەم: ئەگەر بێتو یەكێك لەو دوو هاوسەرە قاسر بوو و ئیخلالی كرد بە واجباتی زەوجی خۆی، ئەگەر بێتو پیاوەكە نەتوانێت

لەڕووی مادیەوەو لەڕووی ئیقتسادییەوە دابینی ئموری ژیانیان بکات، ئەگەر بێتو ژن یان پیاوەکە مەنعی یەکتریان کرد بۆ چوونە ماڵ بە شێوەیەکی ناشەرعی، دووەم: لەسەر مەحکەمەیە کە پەلە نەکات لە حوکم دان بۆ جیابوونەوە، لە حاڵەتی نشوزی هەر یەکێکیان، نابێت یەکسەر ببێتە هۆی ئەوەی کە مەحکەمە قەرار بدات تەلاق بدرێن، دەبێت ماوەیەك یان فورسەتێکیان بداتێ بۆ ئەوەی پێداچوونەوە بکەن و یەکێکیان یان هەردووکیان پەشیمان ببنەوە بگەڕێنەوە لای یەکتری، تاوەکو مەحکەمە لەسەر هۆیەکانی نشوزەکە ئاشنا دەبێت و هۆیەکانی دەزانێت کە لەلای کامیانە، ئەوجا ئەو کات نشوزەکە دەبێتە هۆیەك لە هۆیەکانی پاش تێپەڕبوونی ساڵێك لەوەی کە لەبەر هۆی نشوزەکە لێك دوورن ژن و مێردەکە، پاش تێپەڕبوونی ساڵێك مەحکەمە بۆی هەیە قەراری نیهائی بدات، بەو شێوەیەی خوارەوە کە دیاری کردووە، ئەگەر بێتو پیاوەکە ناشز بێت، پێویستە نەفەقەی خێزانەکەی بدات لە ماوەی نشوزەکە دا، ئەگەر تەلاق درا بوو و پیاوەکەی سەبەب بوو، ئەو کاتە دەبێت مەهری دواخراو و نەفەقەی عیدەو هەموو تەعویزاتەکانی موستەحەق بە پێی ئەوە دەبێت پیاوەکە بیدات، ئەگەر بێتو ژنەکە ناشز بوو ئەو کاتە مەحروم دەبێت لە نەفەقە و مەهرەکەشی نامێنێت و لە کاتی تەلاق دانیشی ئەگەر بێتو مەهرەکەی وەرگرتبوو ئیلزام دەکرێت نیوەی بگەڕێنیتەوە، ئەما ئەگەر تەفریقەکە پاش گواستنەوەی بوو، ئەو کاتە مەهرەکەی دەفەوتێت و بۆی ناگەڕێتەوە، هەروەها ئیلزام دەکرێت ئەو شتەی کە وەری گرتووە لە مەهری موئەجەلەکەی بیگەڕێنیتەوە، چوارەم: ئەو تەلاقە تەلاقی بەینونەی سوغرایە، یەعنی تەلاقی نیهائی نیە دەتوانن لە موستەقبەل دا داوا بکەن بە عەقدێکی شەرعی نوێ بگەڕێتەوە، ئەمە دەقی پێشنیارەکەی لیژنەی هاوبەش و لیژنەی مافی مرۆڤیش پشتگیری لە ئەوە کردووە، سیغەکەشی زۆر وازحە زۆریش دیارە، هەنگاوێکی زۆر پێشکەوتووە، لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان ئەوان پشتگیری لە پرۆژەکە دەکەن، ئەو پرۆژەی کە هاتووە و بۆتان خوێندرایەوە کە دەڵێت لەسەر هەر ژن و مێردێك پێویستە موعاملەی یەکتری بکەن بە چاکی و خۆیان دووربخەنەوە لە زەرەر گەیاندن بە یەکتری، دووەم: پێویستە هەردووکیان بە واجباتی بەرامبەر یەکتری هەڵبستن بە پێی قانون، سێیەم: هاوکاری یەکتری بکەن بۆ ئەوەی ئیش و کاریان بڕوات بۆ پەروەردەی منداڵەکانیان و بەڕێ کردنی کاروباری ماڵەکە و خوێندن و سەفەر و هەروەها هەر پێویستیەکی دارایی، چوارەم: مەسئولیەتی ژن و مێردە کە لەسەر ماڵ پارە سەرف بکەن بۆ پێ گەیاندنی منداڵ و پێگەیاندنی خێزان هەر یەکە بە پێی ئیمکانیەتی خۆی، ئەو جوملەیەیان داوا کردووە کە شەتب بکرێت، کە دەڵێت ئەو تەرەفەی کە ئیمکانیەتی زیاترە ئەو پێویستە زیاتر دەفعی بکات و لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان هەموو پرۆژەکەی حکومەتی تەئید کردووە، بەڵام دەڵێت ئەوە شەتب بکرێت، وابزانم ئەو شەرحەم بۆ ئەوە بوو نەچینە ناو تەفسیلات، کاك خلیل ئەگەر رزگارمان بکەی لەوەی موناقەشاتەکە بە ئیختساری بڵێ و مەچووە ناو تەفسیلات، فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو پرۆژەیەی کە لە حکومەت هاتووە لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان تەئیدی کردووە، ئەم پرۆژەیە دەبێتە بەدیلی ماددەی ٢٥ کە ئەمە پرۆژەیەکی یەعنی دەتوانم بڵێم ماددەی قانونی نیە، زیاتر تەوجیهاتە و ئیرشادیەو جانبێکی نەسیحەتە، باشە، بەڵام لێرە ناتوانی بیکەیە بەدیل بۆ ئەم ماددەیە، لەبەر چەند سەبەبێك، یەکەم: موعالەجاتی تێدا نیە، زۆر مەشاکل هەیە، دەعوا هەیە لە مەحکەمە، یەعنی شت هەیە کە موعالەجاتی تێدا نیە، ماددەی ٢٥ ئەوەی کە ئێستا ئێمە دامانڕێشتووە، چەند موعالەجاتی تێدایە، کە موعالەجەی ٥ مەوزوع دەکات، جەنابت باش شەرحی ئەوەت دا لە فەقەرەی یەکەم و مەوزوعی یەکەم مەعالەجەی سقوتی نەفەقە دەکات بە بێ نشوز،مەوزوعی دووەم باسی ئەوە دەکات ئەگەر ژن مل نەدات بۆ پیاوەکە و باسی ئەوانە دەکات، باسی مەوزوعی ئیجرائاتی مەحکەمە دەکات کە چۆن بێت لە مەوزوعی نشوز، مەوزوعی چوارەم باسی ئەوە دەکات کە نشوز دەبێتە سەبەبێك لە ئەسبابی تەفریق، باسی نەتیجەی ئەو تەفریقەش دەکات کە دەبێتە بەینونەی سوغرا، ئێمە ناتوانین ئەوەی لە پرۆژەی حکومەت هاتووە بیکەینە بەدیل بۆ ئێرە، چونکە موعالەجات تێدانیە و فەراغێکی تەشریعی تەواو دروست دەبێت، ئەوەی ئێمە کردوومانە لە لیژنەی قانونی شتێکی باشە، کەلیمەی نشوز ئەگەر تۆزێك تەحەفوز هەبێت یان حەساسیەتێك بەرامبەری هەبێت، لە قورئان شتێکی مەعیب نیە و هاتووە، کەلیمەیەکە نە زەمی تێدایە و نە مەتحی تێدایە، نە موشکیلەیەکە، زۆر موستەڵەح هەیە کە بۆ پیاویش هاتووەو بۆ ئافرەتیش هاتووە، لێرە بۆ هەردووکمان بەکارمان هێناوە، شتێکی تر کە کراوە پێشتر ئەگەر دەرەجەی تەڵەبی تەفریق لە مەحکەمە حوکمی قەتعی وەرگرا بۆ ئافرەت دوای دوو ساڵ ئینجا حەقی داوە داوای تەفریق بکات، بۆ پیاو رەنسەن و موباشەرەتەن، لێرە هەردوکمان وەکو یەك لێ کردووە، ساڵێك بە ساڵێك، دوای ساڵێك تەڵەبی تەفریق هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

شەرحی موکەرەر ئیفادەی هەیە، ئەو پرۆژەیە، دوو موقتەرەحە، موقتەرەحی یەکەم، سێ لیژنەکەیە، دەیخەمە دەنگدانەوە، کاك بارزان فەرموو.

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بۆ ئەو مەوزوعی نشوز تەڵاق و نەفەقەو ئەو شتانەی کە هەیە، لە ئوردن قانونێك هەیە ژن و پیاو لە دەرەوەی مەحکەمە ڕێك بکەون بە شاهێدی دوو شاهێد و وەکیلێك خۆیان چۆن ڕێك دەکەون لەسەر ئەوەی کە جیابوونەوەکە ئاسان بڕواو درێژە نەکێشێت لە مەحاکم و لەوانە، خۆیان چوونە ڕێك کەوتوون بە دوو شاهێد و بە عەقدێکی ئسولی دێن لە مەحکەمە تەسدیقی دەکەن، بەبێ تەفاسیلات و درێژەدانی مەحکەمە و سەرئێشەو ئەوانە، حەزدەکەم ئەگەر ژن و پیاو ڕێك بکەون و تەواو.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک بارزان، ئێمە حاڵەتێك باس ناکەین لە دەرەوەی مەحکەمە، ئێمە باسی حاڵەتی مەحکەمە دەکەین، ئەو حاڵەتانەی کە لە ناو مەحاکمیش دا هەیە یەکجار زۆرە، ئەوەی کە تازەیە لێرە زۆر بە ڕوونی نشوزەکەی ڕوونکردوەتەوە پیاویش دەگرێتەوە، واتە هەردووکیان دەگرێتەوە، ئەوە شتێکی موهیمەو هیچ خیلافی قانون و شەرعیش نییە، هەنگاوێکە بۆ پێشەوە، بۆ ئەوەی ئەوەی کە جاران کەلیمەی نشوز خەڵك پێی وابوو تەنها بۆ ژنە، کە ئەو کاتیش وا نەبوو، بەڵام تێ گەیشتنەکی غەڵەت هەبوو کە دەتگوت نشوز کەئەنەهو ژنەکەی نشوز دەکات، ئێستاکە پیاویش نشوز دەکات و، فعلەن لە ڕووی عەمەلیەوە دەیان حاڵەتی وا هەیە کە لە مەحاکم دا پیاویش نشوزی هەیە، ئەوەی ڕێکخستووە، بەڵام لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان ڕەئی خۆتان، چونکە ئەوە دوو ڕەئیە، پێش ئەوەی بیخەمە تەسویت کوێستان خان شەرحی هەیە، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دوای ئەوەی کە خرایە دەنگدانەوە، ئەگەر پێشنیارەکەی لیژنەی هاوبەش سەرکەوتنی بەدەست هێنا ئێمە داوا دەکەین موناقەشە بکرێت، چونکە هەندێك ئیزافەمان هەیە، ئێمە ئەمڕۆ لیژنەکەمان کۆبوونەوەیەکمان کردووەو کۆمەڵێك ئیزافەمان هەیە بۆ ئەو پێشنیارە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باشە ئەوەڵ جار ئێمە دەنگی بۆ دەدەین، ئەگەر دەنگی هێنا ئەو موقتەرەحە نوێیانەی ئێوە باس دەکەین، ئەگەر دەنگی نەهێنا دەچینە سەر موقتەرەحی ئێوەو موناقەشەی ئەوەی بۆ دەکەین، نوقتەی نیزامی نەبێت قەتعی دەکەم، سارا خان فەرموو.

بەڕێز سارا خضر پیرۆت:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لە هەموو یاساکان دا کە لیژنەکان قسەی خۆیان دەکەن، مەجالی موناقەشە دەدرێت، ئێستا بۆ ئەو دوو ماددەیە کە ماددەی پێشووش مەجالی موناقەشە نەدرا، بەڕاستی ئەوە تەئسیری هەیە بۆ ڕەئیەکان، با موناقەشە هەبێت، بەڵام بە کورتی بێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک طارق فەرموو.

بەڕێز طارق محمد سعید جامباز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە کوردەواری ناشیزە بەکاردێت، نەك ئەو وشانەی کە لێرە دەگوترێت، بەڵام ئەوەی کە دەیانەوێ باسی بکەن بە بەدیل بۆ ئەوە دەبێت ئێستا باسی بکەن و موناقەشەشی بکەن، ئەوجا بخرێتە دەنگدانەوە، نەك

پاش دەنگدان، چونکە پاش ئەوەی دەنگدان کرا حەسم دەکرێت، نابێ بەدیلەکە تەقدیم بکەن، دەبێ ئێستا بەدیلیان بڵێن بۆ ئەوەی گۆڕانکاری بکرێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وابزانم ئەوەی ڕوون کردەوە، دەڵێ ئێمە موقتەرەحی ئیزافیمان هەیە، ئەگەر ئەوەی لیژنەی هاوبەش هێنای ئیزافەمان هەیە، حەقی خۆیانە ئەگەر ئیزافەکە لە شوێنی خۆی دابوو موافەقەتان کرد بۆی هێنی دەکەین، کاك عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دیارە بەڕێزتان دوو پڕۆژە دەخەنە دەنگدانەوە، پڕۆژە ئەسڵیەکە ئەو تەعدیلەی لیژنەی هاوبەشە، دواتر ئیقتراحی تر دەکرێت و بخرێتە ناو هینەکەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەکە لە ئێستاوە دەڵێت ئەگەر بێتو ئەوە بخرێتە دەنگدانەوە، ئێمە ئیزافەمان هەیە، تەبیعیە تۆ موقتەرەحێکت تەقدیم کرد هێشتا بۆ ماددەکە بە عام دوو فەقەرەی تریشی هەیە، ئەگەر موقتەرەحی تازەیان کە دەڵێت ئەوە ئیزافە بکرێت، ئەوە وەرگیرا تەعدیلی دەکەین و دەنگی بۆ دەدەین، باشە ئەوە شتێکی تازە هاتە پێشەوە پێش ئەوەی دەنگی بۆ بدەین، ئەوە حەسم بکرێت باشترە فعلەن، چونکە من زانیم موقتەرەحی تازەیە، دوو ڕەئی هەیە لەسەر موقتەرەحی هاوبەش و ئەوانەی کە خوێندرایەوە، لەسەر کەلیمەی نشوز و لەسەر کەلیمەی ٦ مانگەکە، ئەگەر موافەقەتتان کرد ئەوا دەیخەینە تەسویتەوە، فەرموون، با لەسەر ڕەئی لیژنەی داکۆکی کردنی مافی ئافرەتان و ژنان و دواتر لەسەر ڕەئی لیژنەی هابەش و ڕەئی مافی مرۆڤ بڵێین، فەرموو پەخشان خان.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەمە یەکەم جار نیە، هەر لەم پڕۆژەیە کە مەسەلەی فرەژنی خرایە دەنگدانەوە کە موقتەرەحی ئەوەی لەگەڵ وەستانی نەهێشتنی فرە ژنی بوو سەری نەگرت، مەسەلەی فرەژنیەکە دوایی خرایە موناقەشەوە، ئەمەش عەینەن شتە دوو ڕەئیە، یەکێکیان ئەگەر سەری نەگرت، خۆ ئێمە ناچین تەواو بە زدی ئەوەی تر بێت، ئێمەش دەمانەوێت بەشداری بکەین و ئەوەی تریش بەعزێك مولاحەزاتمان هەیە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر ڕاستە، بۆیە دوو موقتەرەحە کە ئەمەتان قەبوڵ کرد دواتر حەقی خۆیانە موناقەشەی بکەن، ئێستا موقتەرەحی لیژنەی یاسایی و لیژنەی ئەوقاف و پشتگیری لیژنەی مافی مرۆڤ کە خوێندمەوە، بەڵێ کاك سەردار.

بەڕێز سەردار صباح بۆزۆ هەركی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من پێشنیار دەكەم موفتەرەحی حكومەت بخرێتە دەنگدانەوە، ئەگەر دەنگی نەهێنا یەك موفتەرەح دەمێنێتەوە، ئەو كاتە بۆمان هەیە قسەی لەسەر بكەین.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

وانییە كاك سەردار، موفتەرەحی تازە موفتەرەحی حكومەت و دوو موفتەرەحی تریش هەیە، موفتەرەحی لیژنەی هاوبەش تازەیە، موفتەرەحی لیژنەی مافی مرۆڤیش و لیژنەی ئافرەتان و ژنان كە پشتگیری لە موفتەرەحی حكومەت دەكەن، بەڵام موفترەحی تازە هی ئەو سێ لیژنەیە كە ئەو ئەوەڵ جار دەخرێتە دەنگدانەوە، ئەگەر دەنگی نەهێنا ئەوجا دەچینە لای پرۆژەكەی پێشتر، ئەو ماددەیە كە خوێندمانەوەو شەرحیشمان كرد بە كوردی و كاك خلیلیش شەرحی كرد، بۆیە ئەوە دەخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵ ئەوەیە ئەو موفتەرەحەی وەربگرین دەستی بڵند بكات تكایە؟ بە زۆرینەی دەنگ موفتەرەحەكە وەرگیرا، ئینجا لێرە لیژنەی داكۆكی كردن لە مافی ئافرەتان و ژنان رەئیان هەیە بۆ ئەو پێشنیارەی كە هی لیژنەی هاوبەش قبوڵ كرا، ئێستا لیژنەی داكۆكی كردن لە مافی ئافرەتان و ژنان، رەئیان هەیە لەسەر پێشنیارەكەی كە قبوڵ كرا لەلاتان، فەرموون رەئیەكە بڵێن، ئەگەر وەرتان گرت گۆڕانكاری لێ دەكەین و ئەگەر وەریشتان نەگرت ئەوا ماددەكە دەمێنێتەوە، فەرموو پەخشان خان.

بەڕێز پەخشان عبداللە زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە لە مەزمون دا تەحەفوزێكی ئەوتۆمان نیە، لە مەزمونی ئەو تەعدیلاتانەی كە راپۆرتی هاوبەشی هەر سێ لیژنە كردوویانە، بەڵام ئێمە رایەكمان هەیە، هەموو ئەندامانی پەرلەمان دیتیان كە رێكخراوەكانی ئافرەتان و ژنان و زۆرێكی تر لە خەڵكانی مافی مرۆڤ كە با ناویان نەڵێم، بۆ ئەوەی گلەییم نەیەتە سەر، زۆرێكی تریش لە پیاوان، غەیری ژنان لەگەڵ كەلیمەی نشوز نەبوون، كەلیمەی نشوز كەلیمەیەكە لە قورئان هاتووە لەسەر تەوقی سەرمان، بەڵام ئەو كەلیمەیە بەڕاستی ئیحایەكی داوە بە درێژی ئەو چەندساڵەی بەكارهاتنی كە ژن یەعنی ناشزە، هەموو دەزانن كە گوتت ناڵێن ژن ناشزە، شتێكی باش نەبووە بۆ ژن، ئەمەیان یەك، مەسەلەی نشوز كاتێك كە ژن ناشز دەبێت، شەرعیەن هەندە سلوكێك تەرەتوب دەكات لەسەر پیاو، كە ژنی ناشز دەشێت لێی بدرێت، هەرچەندە لە یاسای هەرێمی كوردستان، لە قانونی عقوبات، ئەوە لابراوە لە دەورەی پێشووی پەرلەمان، بەڵام ئەوە شەرعەن وایە، لەبەر ئەوە ئێمە لەگەڵ ئەوەین لە جیاتی كەلیمەی نشوز (أو اخلال بالالتزامات الزوجية) زۆر وشە هەیە كە لە قورئان دا هاتووە، بەڵام لێرە لەم قانونە و لە قانونەكانی تردا، یەعنی مەزمونەكەی هاتووە بەڵام مەرج نیە هەمان وشە بەكاربهێنین، خاڵێكی تر بەڕاستی بە رەچاوكردنی كۆمەڵگای خۆمان زۆر زەحمەتە پیاو تەحەمولی ئەوە بكات بە ناشز دەرچێت، پیاویش تەڵاقی بەدەستە لەبەر ئەوەی پێش ئەوەی بگاتە مەسەلەی نشوز دەچێت تەڵاقی

تەعەسوفی دەكات، بۆ ئەوەش ئەگەر ئەمە هەر وا بڕوات، بەم شێوەیە ئێمە بۆ تەلاقی تەعەسوفی پێشنیاری ترمان هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كوێستان خان فەرموو.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەك ئەوەی پەخشان خان گوتی و باسی كرد لە تەلاقی تەعەسوفی هەندێك ئیزافەمان هەیە، كە ئێستا ئەوە یەكلایی بكرێتەوە، كە ئەو دەسكاریانە بكەین یان نا، بۆ ئەوەی لەو كاتەی كە پیاو ناشزە دیارە ئێمە داوا دەكەین ساڵێك بۆ ژنیش و بۆ پیاویش بێت، دیارە كە لە قانونە ئەسڵەكە دوو ساڵە، كە ژن دەتوانێ دوای دوو ساڵ داوای تەفریق بكات، بۆ پیاویش هەر دوو ساڵە، ئێمە دەمانەوێت ئەوەی كە لیژنەی هاوبەش كردوویەتی بە ساڵێك بكرێت بە ٦ مانگ لەبەر ئەوەی بەڕاستی ئەگەر ژنێك پیاوەكەی خۆی نەوێت یان پیاوێك كە ژنەكەی خۆی نەوێت لە شەش مانگ دا دەتوانێ قەراری خۆی بدات، بۆ ساڵێك پیاوێك بەدیار ژنێكەوە ببەستینەوە، یان بە پێچەوانەوە ژنێك بە پیاوێكەوە ببەستینەوە، با لەو شەش مانگە قەراری خۆیان بدەن، بۆ ئەو مەسەلەیەی كە دەبێت بە ٦ مانگ ئەم مەسەلانەمان هەیە، یەكەم: بۆ ئەوەی ڕێ بگیردرێت لە هەندێك لەو فێڵە قانونیانەی كە دەكرێت لە ماوەی ئەو ٦ مانگەدا ئەو پیاوەی ناشز دەكرێت بۆی نەبێت كڕین و فرۆشتن بە موڵكەكانیەوە بكات، چونكە دوایی كە پیاو ناشزە دیارە كە ژن مافی هەیە بەسەریەوە، بۆ ئەوەی لە ماوەی ٦ مانگەدا هیچ كڕین و فرۆشتنێك نەكات و ژن بێ بەش نەبێت لە مافەكانی یان ڕابگیرێ یان ئەسەری ڕەجعی هەبێت، مەسەلەیەكی تر ئەوەیە كە ئەو پیاوەی كە وەك پەخشان خان گوتی ناشز دەبێت، ئیجبار بكرێت.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

بزانم نوقتەی نیزامی چیە لەسەر قسەكانی، كاك خلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

نوقتەی نیزامی من ئەوەیە، كە ئێمە دەنگمان داوە لەسەر ئەو ماددەیە وەكو خوێندرا، كەلیمەی نشوزی تێدایە، دوای تەسویت نابێت بڵێی لابچێت.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك خلیل ئەوە نوقتەی نیزامی نیە، با قسەكانی تەواو بكات، یەكەم شت نوقتەی نیزامی نەبوو، كاك خلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەمە کە تۆ دەڵێی لە بڕگەیەك دا دوای ساڵێك، یەعنی دوای ساڵێك بۆیان هەیە تەڵەبی تەفریق لە ناو بڕگەیەك کە تەسویتی لەسەر دراوە و ئێستاش دەڵێن ببێتە شەش مانگ، چۆن نوقتەی نیزامی نیە؟.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خلیل دیارە ئینتباهت نەکرد، نوقتەی نیزامیەکەت وا نەبوو، ئێمە دەنگمان دا و لەبەر ئەوەی گوتمان دەنگ بۆ پێشنیارەکە دەدەین، بەڵام بۆ ناوەڕك و تەعدیلاتی دواتر بۆیان هەیەو حەقی ئەوەیان هەیە تەعدیلاتی لەسەر بکەن، نوقتەی نیزامیەکەت لەجێ نەبوو، کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بۆ تەئیدی قسەکانی بەڕێزتان ئەوەی فرەژنیش هەر وابوونێمە دوو مەسەلەمان خستە دەنگەوەو دواتریش بڕگەکانی تریشمان دەسکاری کردو هیچ کێشەیەکمان نەبوو، ئەوەش هەر وایە، ئەو پیاوەی کە وەك ئەوەی پەخشان خان باسی کرد ئیجبار بکرێت کە ژنەکەی تەڵاق بدات، تەفریقی قەزائی بکات بە بێ ئیجبار، چونکە ئەمە زۆر لەسەر ژن دەهێڵێتەوە، خاڵێکی تر هەیە کە لە ماوەی ئەو شەش مانگەدا پیاو ژنی بۆمارە نەکرێت، ئەو سێ، چوار ئیزافەیەمان هەیە دەشکرێت بتان دەینێ.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بۆ وەڵام دانەوەکەت دەکرێت لەو شەش مانگەدا بۆی نییە ژنی تازە مارە بکات، تەنها بەو شروتەی نەبێ کە بۆی داندراوە و ئەوە شتێکی تەبیعیە، لەسەر کەلیمەی نشوز هەرچەندە من شەرحم کرد، ئەگەر بهاتبا بە تەنیا نشوز خێزانی بگرتباوە من خۆم لام دەبرد، بەڵام کە گوتت پیاو و ژن شتێکی تەبیعیە و شەرحیشمان کرد، ئەو یاسایەو ئەو نشوزە وا بڕوات قەت تەواو نابێت، لە شەریعەتیش دا وا ناوی هاتووە، لێرەش کە دەڵێت پیاو و ژن ئەوە حاڵەتێکی ئیعتیادیە، مادام پیاو و ژنەکە دەگرێتەوە عەدالەتێکی تێدایە، ناحەقی نییە ژن، بەڵام ئەوە دەمێنێتەوە سەر ڕەئی لیژنەکان، خۆی دوو ساڵ بوو وابزانم، ئێستا پرۆژەکە کردوویەتی بە ١ ساڵ و ئێستاش دەڵێن بکرێت بە شەش مانگ، ئەوە دەبێت قەراری لەسەر بدەن، مەوزوعی نشوزەکە ئەگەر ئیکتیفا دەکەن بە ڕەئی من با بیخەینە دەنگدانەوەو ڕەئی لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان کە دەڵێت ئەو کەلیمەی نشوزە لابچێت، موفتەرەحی لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان دەڵێن ئەو کەلیمەیە نەمێنێت و لە جیاتی ئەوە ببێتە (الواجبات الزوجیة)، شەرحم کرد کە نشوز بۆ پیاو و بۆ ژنە، لەبەر ئەوەدەنگ نادەم، کاك حسن فەرموو.

بەڕێز حسن بابکر احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵاهی من پێم وایە با زیاتر قسەی لەسەر بکرێت، چونکە نشوز کەلیمەیەکی قورئانیە خوای گەورە باسی ژنی ناشیزە دەکات باسی پیاویش دەکات و دەفەرمویت (وان امراة من بعدها نشوزا) بۆ هەردووکیان هەیە کە دەفەرمویت (وان خفت شقاقا بینهما وابعثوا حکما من أهله وحکما من أهلها) ئەوە بۆ پیاو، بۆ ئافرەتیش دەفەرمویت (واللاتی تخافون نشوزهم) ئەو کەلیمەیە بۆ هەردووکیان هاتووە، لە ١٤٠٠ ساڵ لەمەو پێش کە پێش ئەوەی ئێمەش لەدایك بین گوتوویەتی پیاویش ناشیز دەبێت ئافرەتیش، جاری واشە هەردووکیان ناشز دەبن.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس بۆ ئەو ڕوونکردنەوەیەت، ئێمە لێرە کە دەنگ دەدەین هەوڵ دەدەین قانونی بێت، پشت دەبەستین بە ئایەتی قورئانی پیرۆز، یەکێك لە دەرەوە نووسیویەتی کەئەنهو ئێمە رەئیمان داوە لەسەر ئایەتی پیرۆز، ئەوە بەڕاستی ناحەقیەکەبەرامبەر پەرلەمان و بەو گفتوگۆیانەی لێرە دەکرێت، حەق نیە کەس ڕێگا بە خۆی بدات بەو شێوەیە ئەو دانیشتنانە بشێوێنێ، پێیان وابووە ئایەتی قورئانمان هێناوە و دەنگمان بۆی داوە، کەی شتی وا هەیە، جەنابت وات کرد کە ئەوە هین بێت، ئێمە ئایەتی قورئانی پیرۆز دەهێنین، کاك عادل فەرموو.

بەڕێز عادل محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەگەر وشەیەکی تر هەیە مانای ئەوە بدات، ئەوە باشە، بەڵام ئەوە ئیستلاحێکی شەرعی و قانونیە ناکرێت لای ببەین، تەعریفە عەرەبیەکە ئەوەیە (النشوز هو استعصاء الزوج أو جفت الزوج وحدها) نشوز حاڵەتێکی نەفسیە لە بەینی یەکێکیان دەبێت یان ژنەکە، ژنەکە مەسەلەن بە قسەی مێردەکەی ناکات بێ موبەرر و بێ ئەوەی سەبەبێك هەبێت، لێی یاخی دەبێت، بە قسەی ناکات و ماڵ بەجێ دێڵێ و، پیاوەکەش هەروا بێ ئەوەی سەبەبێك هەبێت و عەیبێك لەو ژنە هەبێت ئاژاوە دەگێرێت و کێشە دەنێتەوە لە ماڵەوە، لەگەڵ ژنی ناخەوێت و ئەمە موستەلەحێکە ناکرێت نەبێت بەڕاستی.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

داوا لە لیژنەی ئافرەتان و ژنان دەکەم، بۆ دەست نیشانی کردنی ژن و پیاو بۆ حاڵەتی نەشاز عەدالەتێکی تێدایەو هەنگاوێکە بۆ پێشەوە، ڕوونکردنەوەیەکی باشەو هیچ ئەوەیەکی تێدا نابێت، ئەگەر لیژنەی ژنان و ئافرەتان بیانەوێت دەیخەمە دەنگدانەوە، بەڵێ پەخشان خان.

بەڕێز پەخشان عبداللە زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەگەر بخرێتە دەنگدانەوە سەحبی ناکەینەوە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باشە، کاك رفعت فەرموو.

بەڕێز محمد رفعت عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان دوو موقتەرەحی هەیە، یەکێکیان ئەوەیە کە بە موستەلەحێکی تر بگۆڕدرێت، دووەمیان ئەوەیە گۆڕینی ماوەیەکەیە لە ساڵێکەوە بۆ شەش مانگ، ئەو دووانە با بخرێتە دەنگدانەوە، ئەگەر دەنگی هێنا باشە، ئەگەر نا هیچ.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من یەك تەوزیحم هەیە، لە کێشەی فرەژنی بەو سیغەیە نەبوو کە ئێستا کرا، ئەوەی جەنابت ئێستا ئیشارەت کرد لە بەینی لیژنەی هاوبەش بوو، خرایە دەنگدانەوە و تەسویتی لەسەر کرا، ئەوجا مەجال درا بە لیژنەی ئافرەتان موقتەرەحی ئیزافی تەرح بکەن، بەو شکلە بوو، نەك بەو شکلەی پێشتر، بە نیسبەت نشوزەکە ئەگەر جەنابت لە ئەوەڵی فەقەرەکە بەو شکلە بتگوتبا ئەوا ئیمکان هەبوو فەقەرەکانی تر موناقەشە بکرابا، بە قەناعەتی شەخسی خۆم ئەوەی کە تەسویتی لەسەر کرا جێگای موناقەشە نیە، ئەگەر ئیزافەیەك هەبێت لەسەر فەقەرەکە ئەوە جێگای موناقەشەیە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نا کاك شێروان عەفوم دەکەی، ئێمە موناقەشەمان بۆ ئەوە نەکردەوە نە لە پرۆژە ئەسڵیەکەو نە لە پرۆژەی پێشنیاری لیژنەی هاوبەش، بۆ مەناقەشە و هێشتا موناقەشەی نەکراوە ئەو پێشنیارەی لیژنەی مافی مرۆڤمان قەبوڵ کرد، لەبەرئەوە پێشتریش شەرحمان داو گوتمان بۆیان هەیە رەئی بدەن، هێشتا دوو رەئیان داوە، لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان دەڵێن ئاخر نوقتەی نیزام، فەموو کاك ئاریز.

بەڕێز ئاریز عبدالله أحمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەندێك کەس دەست بەرز دەکاتەوە مەجالی دەدرێت، هەندێکی تر دەست بەرز دەکاتەوە دەڵێی تەواو، جیاوازی چیە لە بەینی من و برادەرێکی تر کە هەڵدەستەوە قسە دەکات و من دەست بەرز دەکەمەوە هەڵم ناستێنی؟

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرقەکەی دەزانی چیە؟ فەرقەکەی ئەوەیە لە حاڵەتی وادا ناتوانم رەئی بدەمە هەمووتان، مەسئولیەتی سەرۆکایەتی ئەوەیە ئەو مەوزوعەی کە تەرحی دەکات لە توێی قانونی بێت روو دەکاتە ئەو کەسانەی کە

قانونینه، عیلاقەی به دینەوه بێت قسه دەدەمه شێخ و کاك محمد و کاك حسن بۆ ئەوەی نەڵێن شتێکیان کرد دژی قورئان و دژی شەرعه، جەنابت لەگەڵ لیژنەی ئافرەتان و ژنانی و پشتگیریت لە ڕەئیەکەیان کردووە، ئەوە تەبیعیەو ئێوەش زدی ئەوە نین دەزانم، نا، نا کەسمان نابێت ئەو شتە قبوڵ بکەین کە بە یەکێکمان بگوترێت موحافز کار یان شتی تر، ئەوە شتێکی نادروستە، عەلمانی و نا عەلمانی شتی وانیە، خەڵکێك هەیە نوێنەری دوو حیزبی ئیسلامی تێدایە، لێرە دوو حیزبی ئیسلامی هەیە، من جارێك گوتم (ئیسلامیەکان)کە ئیعترازیان کرد، حەقیشیان بوو، نوێنەری دوو حیزبی ئیسلامین، یەکگرتووی ئیسلامی و کۆمەڵی ئیسلامی هەیە، پارتی و یەکێتی و شیوعی ونەتەوەیی و تورکمان، هەموویان ئەفکاریان هەیە، سارا خان فەرموو نوقتەی نیزامی نەبێت قەتعی دەکەم.

بەڕێز سارا خضر پیرۆت:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوەی ئەو قسانە دەکات نیشانەی ئەوە نیە دژی ئایین بێت، ئەگەر ڕێگامان بدەی ڕەئیەکانمان بڵێین ئێمەش قسە دەکەین و دیفاع دەکەین.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرموو ڕوونکردنەوەکانت بڵێ.

بەڕێز سارا خضر پیرۆت:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو پرۆژەیە کە لە حکومەتەوە هاتووە زانایانی ئایینی و خەڵکی شەرعی تێدابووە، باسی نشوزیشی تێدانیە، شتێکی وانیە کە ئێمە بڵێین نشوز نەمێنێت، لەگەڵ ئایینی ئیسلام نین، بەلام کە پێناسەی هاوسەگیریمان کردووە (گرێبەستێکی ڕەزامەندە) وشەی نشوز هیچ لەگەڵ ئەو پێناسەیە نایەتەوە، بەڕاستی کۆمەڵگا گەشەی کردووە با ئێمە لەگەڵ ئەو گۆڕانانە بین، وەکو دەنگ نادەن بە پرۆژەی حکومەت بە داخەوە کە پرۆژەیەکی زۆر پێشکەوتووە، دەبوایە لیژنەی ژنان ڕوونکردنەوەی دابا لەسەری، وەکو چۆن یاسایی و هاوبەش دیفاعیان لە پێشنیارەکەی خۆیان دەکرد، ئەو دەبوو زیاتر دیفاعی لە پێشنیارەکانی بکردبا بە بێ ڕوونکردنەوە خرایە دەنگدانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کێ لە ئێمە گوتی ئەو موقتەرەحەی لیژنەی ژنان دژی ئایینە؟ تۆ ئەو تۆمەتە داوێیە سەر ئێمە، لەگەڵ ئەو قسەیە نیمە تەبعەن جوملەیەکیان گوتووە کە ئەویش عەینی شتی گوتووە، خۆ پرۆژەکە لە حکومەت نشوز لاداوە، کەس ئەو قسەیەی نەکردووە کە ئەو موقتەرەحە دژی ئایینە، بە عەکسەوە عەینی مەفهومە، بەلام مادام بەو شکلە شەرح کراوە و دەشگونجێت لەگەڵ شەریعەت دا، ئەمەش وەری دەگرین، کەس ئەوەی نەکردووە، کاك د.کمال فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو مەوزوعە زۆر موهیمە، ئەو وشەیەش زۆر زۆر وازحە کە نشوزە، لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان وژنان پێشنیاری خۆیان کرد، با چوار یان پێنج بێت، جەنابت تەحدیدی بکە، کە قسە بکەن و بیخە دەنگدانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك محمد فەرموو.

بەڕێز محمد رفعت عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێم وایە هەردوو موفتەرەحەکە بخە دەنگەوەو برایەوە، یەکە یەکە بیخە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵ نشوزەکەیە و کێ لەگەڵ ماوەیەکە و کێ لەگەڵ ساڵەکەیە؟ ئەوە دەبڕێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەگەر بە قسەی تۆ بکەم سارا خان ئیعتزازی ئەوەی کرد، کە بە نوقتەی نیزامی ئەو ئیعترازەی کرد، پێش ئەوە دەمویست بیخەمە دەنگدانەوە ئەو ئیعترازەی کرد، قسە دەدەم بە دوو کەس قسە بکەنن کاك ئارێز و کاك شێخ قسەی بکەن، سۆزان خان فەرموو.

بەڕێزسۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

جارێکی تر دەگەڕێنەوە سەر تەعریفەکە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

نا، نا تەنها لەسەر ئەوە بێت نشوز هەبێت یان نا؟

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بۆچی تەئیدی ئەمانەکەی دەکەم، خۆ دەبێت کە تەئیدی دەکەم دەبێت ئەوەی تر قەناعەتم پێ بکات، ئەگەر من پێم باش بێت نەمێنێت، لە بیدایەتەوە گوتوومانە کە مەسئولەیەتێکی موشتەرەکە و خۆشەویستی و رەحم و بەزەیی دادەمەزرێت، باشە کە تۆ ئەو خێزانەت هێنا و داوات کرد بەو هەموو مەرجە کە بە یەکتری ڕازی بوون، کە گەیشتنە ئەو نوقتەیە یاخود بڵێی ئەم دوانە نەیانتوانی پێکەوە بژین، ئیتر ئیتیهام بکرێت بەوەی کە بە قسەی منت نەکرد و تۆ ناشزی، تۆ تاعەتی منت نەکردووە، یەعنی من لێرەدا مەبەستم ئەوەیە چ بۆ پیاو چ بۆ ژنیش عیلاقەی هەیە بەسەو شێوازی فێرکردنی خێزان، بۆچی ئەوە بخرێتە چوارچێوەی ئەوەی بە پیاوەکە بڵێت تۆ بە قسەی منت نەکرد، پیاویش بە ژنەکەی بڵێت تۆ بە قسەی منت نەکرد، ئێمە لێرەوە دەڵێین هەیبەت بگەڕێنینەوە بۆ خێزانەکان، ئەوەی کە هەر

کەسە لەسەر شانیەتی با بیکات، لەوە وە با سەرچاوە بگرێت، بۆیە لەگەڵ ئەوەداین ئەوە لابرێت ئەو ماددەیەو ئەوەی حکومەت کاری پێ بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کاک شێردڵ فەرموو.

بەڕێز شێردڵ عبدالله حەوێزی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەر لە ئەسڵی ژن هێنان و لە بیدایەتی هاوسەریەتی کە داوایەکە دەکرێت بە زمانی گوڵە، جا ئێمە ئێستا زمانی خۆمان زمانی کوردیە ئەگەر ئەو شتە بە زمانی کوردی بڵێن کەلیمە نیە، باشە ئەگەر بە زمانی کوردی وشەی نشوز بڵێین ئیعتیادیە وەك لەوەی لە عەرەبیەکە دایە، چی تێدایە؟ زۆر نسوسی قورئانی هەیە بەکاری ناهێنین و هیچیش نەبووە، لەبەر ئەوە من لەگەڵ ئەوەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کاک عثمان فەرموو.

بەڕێز عثمان احمد حمدامین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من سەرەتا پرسیارێك لە سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەم، لە دائیرەی ئەو پەڕی ڕێزو حورمەت بێت، داوای لێ بوردن دەکەم ئەگەر پرسیارەکەم هین بێت، داوا لە سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەم بە تایبەتی لە سەرۆکی پەرلەمان ئایا بە دەنگ دان بە کەلیمەی نشوز کە کەلیمەی قورئانی پیرۆزە، بەوەی بمێنێت یان نەمێنێت ئەمەیان دروستە؟ حەقی خۆمە بپرسم بەس ئەشکال دروست نەکەن، حەقی خۆمە وەکوموسوڵمانێك و وەکو ئەندام پەرلەمانێکیش رەئی خۆم دەرببڕم، حەتمەن لە کەسی ناکەم تەنها لە سەرۆکایەتی پەرلەمانی دەکەم، قورئانی پیرۆز کە کەلیمەی نشوزی بەکارهێناوە، ئێمە وەکو موسڵمان باوەڕمان هەیە، گەلی کوردستان وەکو موسڵمان کە لە ٩٨٪ ی موسڵمانە، ئێستا ئەو کەلیمەی نشوزە کە کەلیمەیەکی قورئانە بەو برادەرانی کە رەئیشیان لەسەری نیە، هەموو دەڵێن موسڵمانین، بەڵام بۆ ئیستفزازن بە وشەی نشوز؟ بە ڕاستی ئەو ئیستفزازە ناپەسەندە، کە ئیستفسارى زۆر هەڵدەگرێت، تەمەنای ئەوە دەکەم کە ئەو جۆرە ئیستفسارانە بۆ پەرلەمانی کوردستان نەکرێت، چونکە الحمدلله ٩٨٪ ی موسوڵمانە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی جێی قبوڵ نیە لە حەقیقەتدا، کاک ئارێز فەرموو.

بەڕێز ئارێز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە کە دەستوری هەرێمی کوردستانمان هێشتا پەسەند نەکردووە، دەستوورێك هەیە، لە ژێر ڕۆشنایی ئەم دەستورە کاردەکەین، سێ بنەما هەیە بۆ دەرکردنی هەر یاسایەك کە ئێمە کاری لەسەر بکەین ئێستا ئێمە

لەبیرمان نەچێت،سێ بنەماکان دیارن،بنەمای ئەوەی لەگەڵ پرێنسیپەکانی دیموکراسی ناکۆك نەبێت، بنەمای ئەوەی کە ئازادی مافی تاکە کەس کەلەم دەستورە هاتوە ناکۆك نەبێت لەگەڵ بنەماکانی شەریعەتی ئیسلام ناکۆك نەبێت،بەراستی خەریکە وایلێدێت لە گەڵ دوو بنەمای پرێنسیپەکانی و ناکۆك لەگەڵ ئەوە تەنیا لەبیرمان دەچێت لەگەڵ ئەوە،تەنیا وادەبێت یەك بنەما لەبیر دەمێنێت ئەوە یەك، دوو من حەز دەکەم بەبیر برادەران بێنمەوە، یەکێك لەسەرچاوە سەرەکیەکانی یاسا تەنیا یەك لە سەرچاوەکانی شەریعەتی ئیسلامە، برادەرینە ئێمە نە خەلافەتی ئیسلامامان هەیە، نە ئێرەش حوجرەی فەقێیانە ٢٤ سەعات خەریکی شەرح کردنی ئەو ئایەت و ئەو ئایەتین، ئەوە دەخوێنین دەڵێن غەلەتت کرد، ئەو دەڵێت وات کرد، بۆ وات کرد؟ ئێمە حەز دەکەم زۆر بە وازحی قسە لەسەر ئەو مەسەلە بکەین،کەلیمەیەك لە قورئاندا هەیە پیرۆزە، من موسڵمانم خۆشم پێ لەهەموو ئەو کەسانە موسڵمانترە کە بەناوی ئیسلامەتی قسە دەکەن بە دڵنیایەوە، خۆم پێموایە، ئومێدیش دەکەم وابم لای خوای گەورە ئەوە یەك، کەلیمەیەك لە قورئاندا هاتوە پێی دەڵێن نشوز، نابێت لابدرێت، من پرسیارێك دەکەم برادەرینە ئایا هەر کەلیمەیەك لە ناو قورئاندا هەبێت پیرۆزە، ئایا کەلیمەی کەر لە قورئاندا هاتووە حەیوانێکی پیرۆزە ؟ ئایا سەدان کەلیمەی تر هاتووە بیئسەو نازانم چی ئەوانە پیرۆزن،جەنابی سەرۆك من چوار کتێبم هەیە، سەدان نووسینم هەیە بە عەرەبیشم نووسین هەیە، هەتا ئەو قانونەم لەو یاسایە نەخوێندۆتەوە نەمزانیوە نشوز چیە،حەزەکەم پێتان بڵێم لە کوردەواری نشوز دیاردەیەکی کۆمەلاّیەتیە، ئەوەی ئێستا دەڵێی نشوز، دەڵێن تۆران، غەزرین، ڕۆیشتن هەموو ئەو وشانە لە کوردیدا بەلامەوە سەیرە خەڵك پێیوابێت نشوز دیاردەیەکی کۆمەلاّیەتیە، لە کوردستان وای پێدەگوترێ و لەوێ وای پێ دەگوترێ، ئەوە یەك، دوو ئێمە دوو پرێنسیپمان هەیە کاری لەسەر دەکەین، جەنابی سەرۆك لەناو ئەو پەرلەمانە پرانسیپی دیالۆك، گفتو گۆ ، پرێنسیپی دەنگ دان، ئیتر پێویست ناکات ئەو هەموو ئیتیهام کردن و ئەو هەموو پەنا بردن بۆ ئەوانە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نوقتەی نیزامی کاك دکتۆر، فەرموو دانیشە، ئێمە قسەمان داوە بە تۆ تەعلیق نەدەی لەسەر برادەرێکی تر، بۆ ئەوەیە کە لەسەر ئەو موقتەرەحە قسەی بکەی بەڵێ کاك حسین رشید فەرموو.

بەڕێز حسین محمد رشید:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەکەس قەبوڵ ناکەین لێرە ئیهانە بە قورئان بکرێت یان بڵێت هەرچی کەلیمەیەك، هەموو کەلیمەیەك موقەدەسە،بۆ مەجلیسیش نابینین کەلیمەی قورئان بڵێتن هەمووی موقەدەس نیە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

قورئان پیرۆزە، موقەدەسە، ئایاتەکانیش موقەدەسە بەلاّم کەلیماتی کە لە قورئاندا هاتووە چوار، پێنج مەعنای هەیە.لێی هین دەکاتەوە شەرحی دەکات و شی دەکات،ئەو تەوەرە وازی لێبێنن ، ئەو تەوەرە تەواو بڕاوەتەوە، جوابی درایەوە، پێشمان وتن کاك محمد فەرەج ئاخیر کەس قسە دەکات.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وا دەزانم موناقەشەكان علمی نین، یان بڵێین قانونی نین زۆرترسیاسی و ئەوانە تێكەڵ دەكەین، یان فكرە ئایدە لۆجیە بەڕاستی، من پێم باشە كەس قسە لەسەر قسەی خەڵكی تر نەكات، سەرۆكایەتی هەیە فەقەت مولاحەزە ئەدا لەسەر قسەی من ئەگەر باشم نەووتوە یان ئەگەر باشم وتووە تەئیدم ئەكات،بەڕاستی ئەم هینە هەڵگرین ئەم ڕەوشە، داوا دەكەم وەكو سەرۆكی پەرلەمان هەركەسێك تەعلیق لە یەكێك بدات، ئەوە لە پەیڕەوی ناوخۆ نابێت، هەركەسێك تەعلیق لەسەر قسەی خەڵك دەكات دەبێت بیوەستێنیت، ئەوە ئەو ڕەوشە لابەین،من لەسەر ئەمە قسە دەكەم،ئەم كەلیمەیە كەلیمەی نشوز ئەگەر ئێمە بە عەرەبی قسەمان نەكردایە ئێستا بەكوردی قسەمان لەسەری ئەكرد، بەڵام داخەكەم ئەسڵی پڕۆژەكە بە عەرەبی هاتووە، ئێستاش ئەو كەلیمەیە ئێمە بەحسی لێوە دەكەین، ئەم كەلیمە لە قانونا تەعریف كراوە بۆتە موصتەلەح،بۆ پیاویش بریتیە لە چی بۆ ژنیش بریتیە لە چی،بۆ ژن بریتیە لە (استعصت علیە) یەعنی زال بوو بەسەر پیاوەكە ، یەعنی بەگوێی نەكردووە (أبغضتە وخرجت عن طاعاتي فتركت) یەعنی پیاوەكە چیە، (ضربها وجافاها وأضر بها) یەعنی لە قانون نشوز تەعریف كراوە، بەس ئیخلال تەعریف نەكراوە، تۆ ئێستا ناتوانی كەلیمەی ئیخلال بێنی، كێ مەعنای ئیخلال تەعریف دەكات،خۆ دەبێت لە ڕووی قانونیەوە بێی جارێكی تر تەعریفێكی بكەی، لەبەر ئەوە من پێموایە ئەو كەلیمە هەر كەلیمەیەك لەبەر ئەوەیە لە ڕووی قانونیەوە بۆتە موصتەلەح تەعریفی كردووە هی پیاو چۆنە هی ژن چۆنە، بەس ئیخلال ناتوانێت ئەوە دروست بكات، چیە یەعنی چیە ئیخلال؟ لەبەر ئەوە داوا دەكەم یەعنی بیخەیتە دەنگ دانەوە ئایا ئەم كەلیمەیە بێت یان ئەوە؟.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

دەبا من پێش ئەوەی حەسمی ئەو مناقەشاتانە بكەم تكاتان لێدەكەم هینو ئەوانە،ئەوەلەن پڕۆژەكە ڕەئی خۆم دەڵێم بەناچاری لەبەر ئەوەی زۆر هینە، پڕۆژەكەی كە تەقدیم كراوە لەلایەن هەردوو لیژنەوە لیژنەی مافی مرۆڤیش، پڕۆژەیەكی مەدروسە و قانونیشە، بەتایبەتی عەدالەتیشی تێدایە، باسی ژنیش دەنووسێ باسی ژنیش دەكات و ئی پیاویش دەكات،لە عەینی كاتیشدا ئەو نەمانی نشوزەكە بەمانای عەكسەكەوە نیە، لەبەر ئەوەی كە لەلایەن حكومەتیشەوە هاتووە دیراسەت كراوە، لەوێندەریش پیاوی ئاینی تێدا بووە ماموستایانی ئاینی تێدابووە،ماموٚستای زانكۆی تێدابووە،پێشتریش قەرارات دەرچووە بۆ لابردنی ئەو نشوزە، كە بە واجباتی زەوجی شتەك نیە، بەڵام ئێمە لێرە موناقەشەی ئەوە ناكەین، ئێمە فەقیە نین لێرە، دوو موقتەرەح (پرۆپۆزەڵ) هەیە لێرە، ئێستاكە لیژنەی مافی ژنان و ئافرەتان دەڵێت ئەو كەلیمەیە بگۆڕێت ببێتە واجباتی زەوجی، كێ لەگەڵ موقتەرەحی لیژنەی ژنانە دەستی بەرز بكاتەوە ؟ ٣٠ كەس لەگەڵ دایە، سوپاس، كێ لەگەڵ دانیە دەستی بەرز بكاتەوە؟٣٠ كەس لەگەڵ دانیە، سوپاس ، من لەگەڵ لیژنەی قانونی و مافی مرۆڤم، جارێكی دیكە دەیخەمە دەنگدان و ئیعادەی دەكەینەوە مادام ٣٠ بە

۳۰، من لەگەڵ لیژنەی قانونی و لیژنەی مافی مرۆڤم،کاک کەمال داوای دەکات ئیعادەی بکەمەوە، کاک کەمال گوتی دیارە لە ژماردن تەدقیقت نەکردیە، مادام شکوك کەوتە سەر ئەوەی کە تەدقیق نەکراوە لەسەر ژماردن وتمان ۳۰ بە ۳۰ یە، کاک شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەصویت کرا و مەتەعادیل بوو، جەنابت ئەو وەختە تەدەخول دەکەی کە موتەعادیل بوو، مەعنای وایە کەسی دیکە تەصویت بکات قبوڵ ناکرێ ئەوجا مەوقیفی جەنابت دیاری بکرێ.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک کەمال لە مینەصە دانیشتووە، ئەندامی سەرۆکایەتیە و جێگرە، گوتی پێم وایە باشت نەژمارد، حەقی تەبیعیە کە شکوکێك بخرێتە سەر ئەوەی کە باشم نەژمارد، هەر چەندە خۆی وەکو من دەنگی بۆ ئەوە داوە، بۆ مانەوەی ئەوە بداتن، بەڵام ئێستاکە جارێکی دیکە دەیژمێرمەوە، ئێستا پێشنیارەکەی لیژنەی هاوبەش و لیژنەی مافی مرۆڤ قبوڵ کرا، پاش ئەوە لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ژنان و ئافرەتان داوای کرد، دوو موقتەرەحی هێنا یەکێکیان ئەوەیە کەلیمەی نشوز نەمێنێ و لە جیاتی ئەوە ببێتە واجیباتی زەوجی، ئەو موقتەرەحە دەخەینە دەنگەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە؟ چیە نوقتەی نیزامی؟

بەڕێز ملاسعد الدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من نوقتەی نیزامەکەم ئەوەیە، لە لای ئێمە لە پەرلەمانی کوردستان، عەرەبیەکە مەقصودە یان کوردیەکە؟ ئەگەر کوردیەکە مەقصود بێت، یەعنی ئەو تەصویتە شتێکی زیادە، چونکە هەر ئەو نشوزە کەلیمەکە دەگۆردرێ و دەبێتە کوردی و تەسویتەکە زیادە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

خۆی راست دەکەی، بەڵام ئێمە لێرە قانونەکە عەرەبیە، مادەم شکوکیەت هەیە لە دەنگدانەکە، موقتەرەحی لیژنەی ژنان و ئافرەتان دەخەمە دەنگەوە، کێ لەگەڵیتی با دەستی بڵند بکاتەوە، جارێکی تر دەژمێرمەوە، ئەوە ۳۵، دانیشتنەکە دوا دەخەین بۆ وەختێکی تر، فەرموون.

عونی کمال بزاز	**محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی)**	**عدنان رشاد مفتی**
سکرتێری ئەنجومەنی نیشتمانیی	**جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی**	**سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی**
کوردستان – عێراق	**کوردستان – عێراق**	**کوردستان - عێراق**
بەوەکالەت		

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی (١٤)

پێنج شەممە ڕێکەوتی ٢٠٠٨/١١/٦

کاتژمێر (١١)ی سەر لە بەیانی ڕۆژی پێنج شەممە ڕێکەوتی ٢٠٠٨/١١/٦ ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز عدنان رشاد مفتی سەرۆکی ئەنجومەن و، بە ئامادەبوونی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی) جێگری سەرۆك و، بەڕێز عونی کمال بزاز سکرتێری ئەنجومەن بەوەکالەت، دانیشتنی ژمارە (١٤)ی خولی دووەم، ساڵی (٢٠٠٨)ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمی برگە (١) لە مادده (٢٠) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (١)ی هەموار کراوی ساڵی ١٩٩٢ی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی ئەنجومەن بڕیاریدرا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (١٤)ی خولی دووەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر (١١) ی پێشنیوەڕۆی ڕۆژی پێنج شەممە ڕێکەوتی ٢٠٠٨/١١/٦دا بەم شێوەیە بێت:

١- بەردەوام بوون لەسەر خستنە ڕوو و گفتوگۆکردنی پرۆژەی هەموارکردنی یاسای باری کەسی ژمارە (١٨٨)ی ساڵی ١٩٥٩، کە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان دەکەینەوە بە خوێندنەوەی بەرنامەی کار:

١- بەردەوام بوون لەسەر خستنە ڕوو و گفتوگۆکردنی پرۆژەی هەموارکردنی یاسای باری کەسی ژمارە (١٨٨)ی ساڵی ١٩٥٩، کە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە.

داوا لە لیژنەی پەیوەندیدار دەکەم، ئەو بەڕێزانەی کە لەو شوێنە دانشتوون، ئەمڕۆش بێن دانیشن فەرموون، وەك هەمیشە بەخێر هاتنی هەموو میوانە بەڕێزەکان دەکەم، کاك (سعد)یش کە دوێنێ غائیب بوو، ئەمڕۆکە بەخێر بێت، ئیتیفاقمان کردووە کە من قسە دەکەم، فەرموو نازناز خان.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ژمارەیەکی یەکجار زۆر لەو قوتابیانەی کە ئەم ساڵ لە ناوەندەکانی وەرگرتن وەرنەگیران لەبەر زۆری ژمارەی دەرچووانی شەشەمی ئامادەیی، ئەمڕۆ هاتوونە بەردەم پەرلەمان، ئێمەش وەکو لیژنەی پەروەردە لەگەڵ بەڕێوەبەری گشتی لە وەزارەتی خوێندنی باڵا بۆ کاروباری قوتابیان کۆ بووینەوە بەیانی، پێویستە جەلسەیەکی زۆر بە پەلە ساز بکرێ لە پەرلەمان بە ئامادە بوونی وەزیرانی بەڕێز خوێندنی باڵا و پەروەردە و کۆمەڵایەتی و وەزارەتی پلان دانان، ئایا بەرنامەی حکومەت چیە بۆ ئەو قوتابیانە؟ نزیکەی دە هەزار قوتابین لە زانکۆکانی خۆمان مەحروم دەکرێن و ناتوانن بچنە ئەو زانکۆیانە، ئایا بەدائیل چیە

بۆ سوود وەرگرتن لە وزەی ئەو قوتابیانەی کە ئەم ساڵ دەرچووینە و لەسەر شەقامەکان ماونەتەوە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەگەر ئێوە لەگەڵیان دابنیشن، دەتوانن تۆ و سۆزان خان لەگەڵیان دابنیشن و بزانن داواکاریەکانیان چیە؟ دوایی پێمان بڵێنەوە، ئێستا لێرە هاتوون و مەشغولیان بن، دانیشن راپۆرتتان بنووسن، دەتوانن هەردووکتان بڕۆن، دانیشن لەگەڵیان؟ بەڵێ هالە خان فەرموو.

بەڕێز د.هالە سهیل وادی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

پشتگیری لە رەئیەکەی نازناز خان دەکەم، بەراستی دە هەزار کەس لەسەر جاددە مانەوە، پێویستە ئێمە هەڵوێستێکمان هەبێ، کێشەکە بەو ئاسانیە نیە، پێویستە نوێنەری حکومەت وەکو وەزیری خوێندنی باڵا و پلان دانان و کۆمەڵایەتی و پەروەردە ئامادە بن بۆ ئەوەی وەڵامی ئەو کەسانە بدەینەوە، لەبەر ئەوەی هەموویان وا دەڵێن کە ئایندەیان دیار نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک کەمالیش چاوی بە خوێندکارەکان کەوتووە، دەکرێت ئەو داواکاریەی ئەوانیش لەگەڵ حکومەت قسەی لێ دەکەین و دانیشتنێکی تایبەتی بۆ دەکەین، هەموو ئەو داواکاریانە ئەوانیش تێگەیشتوون، دێینە سەر مەوزوعی خۆمان، من حەز دەکەم دوو قسەی لەسەر دانیشتنەکەی دوێنێ بکەم، بەراستی خۆم دلگران بووم بە بەڕێوەچوونی دانیشتنەکەی دوێنێ، چەند مەبدەئێك هەیە دووپاتی دەکەمەوە، سێیەم جار، چوارەم جار، لە موستەقبەلیش هەر دەیڵێمەوە، من لەوە دڵنیام کە هەر یەك لە ئەندام پەرلەمانێك زۆر دڵسۆزە بۆ ئەوەی یاسایەك کە دەردەچێ بۆ کۆمەڵگاکە سوودی هەبێت، لەبەر رۆشنایی تێگەیشتنی راستیەکان بێت و واقیع بێت، لەبەر رۆشنایی تێگەیشتن بێت لە دەستووری هەمیشەیی عێراق، لە پرۆژەی دەستووری خۆمان، لەبەر رۆشنایی رێزگرتن لە ئایین، رێزگرتن لە ماقی مرۆڤ، رێز گرتن لە دیموکراتیەت، ئەمانە هەمووی دەبێ لە پێش چاومان بێت، بەتەئکید تێگەیشتن و رۆشنبیری هەر ئەندامێك جیاوازی هەیە لەوەی تر، بەڵام هەر یەکە و لە دیدی خۆیەوە پێی وایە هەموو راستیەکان لای ئەوە، هەموو حەقائیق لای ئەوە، هەموو قانون لای ئەوە، حەقە هەندێ جاریش مەجال بدەینە خۆمان لە مەسەلەیەکی تایبەتدا خەڵکانێکی پسپۆر و شارەزای ئەوە مەسەلەیە زیاتر بایەخ بە رەئیەکانیان بدەین، مەسەلەیەکە کە هی ژنانە، لێژنەی داکۆکی کردن لە ماقی ژنان زیاتر قسەی لەسەر بکات، لێژنەی یاسایی زیاتر قسەی لەسەر بکات، ئەو لێژنانەی پەیوەندیدارن، ماقی مرۆڤە، ئەوقافە، هەر یەکە و لە رووی هینەوە پەیوەندیدارە و ئیشی سەرەکی ئەو لێژنانەیە کە پرۆژەکە لە ئەسڵدا ئاراستەی ئەوان کراوە، کە دێین لێرە بۆ گفتوگۆکردن لەسەری هەر ئەندامێك ئازادە و حوریەتی خۆیەتی رەئی بدات، بەڵام پێی وا نەبێت ئەو رەئیەی کە ئەو دای هەموو حەقیقەتێکە، هەمووی راستیەکە، ئەوەی موقابیلەکەی ناحەقە و هەندێ جار بە بێ ئەوەی

ویستی ئەو برادەرە بێت کە قسەی دەکات، مومکینە وا تەفسیر دەکرێ کە عەکسی ئەوەی ترە، جا من لێرەدا بە تەئکید تەئکید دەکەمەوە کە ئەو قسانەی کە ئەو رۆژە کران هەمووی لە ئیتاری حیرسەوە دادەنێم بۆ ئەوەی ئەو پرۆژەیە دەوڵەمەند بکرێ، چ ئەوەی کە بە ئیتیجاە قسەی کردووە و چ ئەوەی بە عەکسەکەی قسەی کردووە، رەنگە لە دۆزینەوە وشەدا فەرق بکات، بەڵام هەردوو لا مەبەستیان ئەوە بووە کە یاسایەك دەربچێ بۆ بەرژەوەندی خەڵك بێت و بۆ پێشکەوتن بێت و بۆ رێز هێنان بێت لە ماڤ ژنان و بۆ یەکسانی بێت، لە هەمان کاتیشدا لەبەر رۆشنایی تێگەیشتنی دەستووری هەمیشەیی بێت و لەبەر تێگەیشتنی کۆمەڵگا بێت و رێز گرتن بێت لە ئایینی ئیسلامی پیرۆز، ئێمە شتێکی تازەمان نەهێناوە و چەند جار باسم کرد، ئەو پرۆژەیە کە موناقەشەی دەکەین و باسی دەکەین، یاسایەکە پەنجا ساڵە پەیرەو دەکرێ لەو هەرێمە، قیود لەسەر فرە ژنی ئێمە دامانناوە، فرە ژنیش ئێمە دامانەناوە، یەك پێمان دەڵێ فرە ژنیتان سەپاند، فرە ژنی لە قانونەکە هەیە، یەك پێمان دەڵێ سنوورداری کرد، سنوورداریەکەش لە قانوندا هەیە، ئێمە هاتووین ئەو سنوورداریە زیاتر روونکراوەتەوە لەبەر رۆشنایی ئەو گۆرانکاریانەی کە لەناو کۆمەڵگادا دەکرێت، لە تێگەیشتنمان، مەسئولیەتی ئەوەیە کە دەست لە ئەساسیات نەدرێ، دەست لە دەستوور نەدرێ، دەست لە قورئانی پیرۆز نەدرێ، بەڵام ئەوەی کە قابیلی موناقەشەیە بۆ پێشکەوتن، ئەوە لە زەمانێکدا و لە مەکانێکدا دەگۆرێت، ئەوەی ئێستا دەکرێ لە پێش پەنجا ساڵ نەدەکرا، لەوەتەی کە قابیلی چاککردنە و قابیلی باش کردنە، لە ئەساسیاتمان نەگۆڕیوە، من هەموو جار تەئکید دەکەمەوە ئەو ماددانەی کە دەنگمان بۆ دا، لە ئەساسیاتی ئەو بنەمایانەی کە ئاماژەم پێکرد بە یەك مسقاڵ نەمانگۆڕیوە، موناقەشەکان ناڵێم لێرە کە ئەوەی برادەران قسەیان لێ کرد لە لایەکەوە و برادەران قسەیەکی تریان کرد، بەڵام لە هیچ شتێکدا نەمانگۆڕیوە، جارێکی دی دەڵێمەوە ئەوەی دەیەوێ ئەو دانیشتنانەی پەرلەمان هەڵسەنگێنێ، تکای لێ دەکەمەوە کە قانونی ئەحوالی شەخسی هی ساڵی ١٩٥٩ بخوێنێتەوە، ئینجا تەماشا بکات چ گۆرانکاریەکمان لێ کردووە، گوڕانکاریەکان لەبەر ئەو گۆڕانکاریەیە کە لە کۆمەڵگا کراوە، ئەو پێشکەوتنەیە کە لەناو کۆمەڵگادا هەیە، ئەو یەکسانیەیە کە دەمانەوێ لەناو کۆمەڵگادا هەبێ، ئەو رێزگرتنەیە کە دەمانەوێ زیاتر بێت بۆ خۆشکان و دایکان و هاوسەرەکانتان، بۆیە تکا دەکەم هەرچی ئیسائەیەك بێت، یاخود وا تەفسیر کرا بێت کە لە دەرەوەی پەرلەمان دەرچوون و لە کۆبوونەوە دەرچوون لە بیرتان بچێتەوە، بەردەوام بوون لەسەر جۆری گفتوگۆ لە دەرەوەی هۆڵی پەرلەمان زەرەرمان پێ دەگەینێ، لەگەڵ بنەماکانی رێز لێ گرتن و مەبادیئی پەرلەمان و پەیڕەوی ناوەخۆ ناگونجێت، بۆیە گفتوگۆکان لەناو هۆڵدا نەوعێکە بۆ بەرژەوەندیە، بەڵام کە چوونە دەرەوە نابێ تەفسیرات بکرێ و زیاتر بوەترێ لەوەی کە یەکێك بڵێت ئەوە دژە یان لەگەڵە یان قسە بکات و بڵێت ئیهانە بە ئایین کراوە، خوا نەخواستە کەی شتی وا بووە، یەکێکیش وا تەصەوەر بکات کە ئیهانە بە ماڤ ژنان کراوە، کە هیچ شتی وا نەبووە، بەڵکو لەبەر رۆشنایی رەوشنبیری و تێگەیشتنەکەیە، دوو: بێینە سەر دانیشتنەکەی ئەو رۆژەمان ئەگەر ئیجازەم بدەن من سلبیاتەکانیش دەڵێم و ئیجابیاتەکانیشی دەڵێم، سێ لێژنە لێرە دانیشتوون، لێژنەی یاسایی و لێژنەی

ئەوقاف و لێژنەی مافی مرۆڤ، موقتەرەحێکیان هەبوو تازەتر بوو، لێژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان پشتگیریان لە پرۆژەی حکومەت کرد بە گۆڕینێکی بەسیت، ئەو دوو پرۆژەیە خرایە دەنگدانەوە، کامەیان قبوڵ بکرێ بۆ موناقەشە؟ بە زۆرینەی دەنگ پێشنیارە تازەکەی سێ لێژنەکە قبوڵ کرا، کە شتێکی تازە بوو و تەفسیرێکی زۆر تازەی تێدا بوو و پێشکەوتنێکی گەورە بوو، لە دیدی خۆمەوە و ئێستاش دەیڵێمەوە و شەرحیشی دەکەم و ئامادەم دە جاریش شەرحی بکەم، پێم وایە لە بەرژەوەندی ئافرەتان و ژنانە زیاتر لە پرۆژەکەی حکومەت، ئەوە رەئی شەخسی خۆمە و دیفاعیشی لێ دەکەم، چونکە یەکەم جارە وشەی نشوز بۆ پیاویش بەکار دێت لە قانون، چونکە لە قورئانیشدا هاتووە و پرسیارمان کردووە ئەوە خیلافی قورئان نیە، ئەو کەلیمەیە خیلافەکەی لێژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان کە پرۆژەکەی قبول کرد و دوو مولاحەزەی دا، بەدوای ئەوەی بگەرێین کەلیمەیەکی تر بدۆزینەوە بۆ نشوز و بە دوای ئەوە بگەرێن کە ئایا دەکرێت دوو ساڵەکە کە داندراوە لە دەست پێ کردن رۆژی نشوز تا ئەو رۆژەی کە قازی بۆی هەیە تەلاق بدات لە هەردوو حالەتەکاندا پرۆژەکە وتوویەتی یەك ساڵ و ئەوان دەیانەوێ بیکەنە شەش مانگ، نەگەیشتنی، ئەوە لەسەر وشەی نشووزەکە خیلاف کەوت، خۆ جارێ ئۆتۆماتیکیەن بە دوو زمان دەردەچێ، بە زەمانی کوردی ئەو کەلیمەیە نیە، دەبێ زمانەوانیەکان وشەیەك بدۆزنەوە لە جیاتی نشووز، عەرەبیەکە بەکار دێت، بەهەر حاڵ لەکاتی دەنگداندا ئێمە گەیشتینە ئەوەی کە ٣٠ بە ٣٠ یە، کاك د.کەمال وتی ژمارەکەت تەواو حیساب نەکردووە، کە بوو بە قسە و هین و ئەوانە لە ناو موناقەشات و گفتوگۆکاندا تەوەری تەبیعی گفتوگوکان تەوەرێکی تری بە خۆیەوە دێت و لە ئوصوڵی خۆی دەرچوو، ئەگەر چی بەشی یەکەمی درایە دەنگدان، بەڵام لە حاڵەتی ناتەبیعیەکەدا خرایە دەنگدان، بۆیە من دەنگدانەکەی دووەمم تەواو نەکرد، یەعنی نەمگوت کێ لەگەڵی نیە، چونکە نا تەبیعی بوو، رامگرت جەلسەکە، دەنگدانی دووەم کە قەرارتان دا سەری نەگرت و تەواو نەبوو و قاعەکە بووە هۆسە و سەرۆکایەتی پەرلەمان بۆی هەیە رایبگرێت، بۆیە رامگرت دوێنێ، دوایش تەماشای فلیمەکەمان کرد، بۆ ئەوەی هەر بۆ تەئکید بزانین دەنگدانی یەکممان چۆن بووە؟ ئایا هەڵەمان کردووە یان نا؟، من خۆم رەنگە دە جار زیاتر تەماشات کردبێ، هەڵەکەی من لە چییەوە هاتووە؟ نامەوێ ناو بێنم تەبعەن فلیمەکە هەیە و هەمووومان تەماشان کردووە، تەبعەن دوو دەنگ نەهاتە ژماردن لە حاڵەتی یەکەم، سییەکە بە خۆی (٣٢)و رەنگە ٣٣ (یش) بێت، من (١٥)م ژماردووە و ئینجا لە فلیمەکە دەردەچێ دوو کەس پاش گەیشتنم بە (١٥) دەستیان هەڵگرتووە، کە من نەمدیون، لە پێشەوە دانیشتووین و دوایی کە گەیشتوومەتە (١٥) مەسەلەن لێرەمە و ئەو دەستی هەڵگرتووە لە تەلفزیۆنەکە دیارە، پێویست ناکات بڵێم کێیە وهین و ئەوانە دیارە ئەو دوو کەسەم نەدیوە، ئینجا ئەگەر وابا ئەو وەختی کاك عەونی پرسیارم لێ نەکرد رەئی چیە؟ کاك کەمالیش پرسیارم لێ نەکرد رەئی چیە؟ لەگەڵ ئەوەن یان لەگەڵ ئەوانن؟ ئەویش بە تەواوەتی حەسم نەکرا، ئێوەش کە قەرارتان دا ئەو مەوزوعە دووبارە بکرێتەوە، یەعنی دەنگادانەکە بە هەر ج نەوعێکی بێت ئەوە دەبێ دووبارە بکرێتەوە لەبەر ئەوەی قەرارتان دا، بەڵام یەکەمیان بەو شکلە بووە و دووەمیشیان

سەری نەگرت و فەشەلی هێناوە، ئەو مەوزوعە مەسەلەیەکی گرنگە و خیلافەکە لەسەر دوو شتە فەقەت، وشەی (نشوز) وشەیەکی تری بۆ بدۆزینەوە یان نا؟ خیلاف بەینی هەردوو لێژنەکە لەسەر ئەوەیە بۆی بدۆزینەوە یان نا؟ ساڵەکە بکرێتە شەش مانگ یان نا؟ پێم وایە باشترین رێگا بۆ ئەوە ئەو سێ، چوار لێژنەیە رێکبکەون لەبەینی خۆیاندا و مەوزوعەکە بەو تەریقەی کە کردمان نەخرێتە دەنگدانەوە، بۆیە من داواتان لێ دەکەم موافەقەت بکەن موناقەشەی ئەو ماددەیە کە ماددەی (٢٥)ە چەند رۆژێك دوا بخرێت، دواتر کە دێینەوە ئێرە ئومێد دەکەین هەر چوار لێژنەکە گەیشتبنە قەرارێك، ئەگەر نەگەیشتبن ئەوە خۆتان قەرار دەدەن، بۆیە بێ موناقەشە داوا دەکەم دەنگ بدەن بۆ ئەوەی ماددەی (٢٥) دوا بخرێت، کێ لەگەڵ ئەوەیە دوا بخرێت دەستی بڵند بکات تکایە، فەرموون، کێ لەگەڵدا نیە؟ بە زۆرینەی دەنگ ماددەی (٢٥) دوا دەخرێ بۆ چەند رۆژێکی تر، بۆ ئەوەی بتوانین سیغەیەکی باشتری بۆ بدۆزینەوە، ئەگەر نەمانتوانی ئەو کاتی دەیخەینە دەنگدانەوە و قەراری نیهائی لێ دەدەین، بەڵێ کاك محمد فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

زۆر سوپاس بۆ جەنابت ئەو روونکردنەوە باش بوو، من پێم وایە ئەو رەخنەی کە دوێنێ هەبوو لەبەر دوو شت بوو، یەکەم : بەراستی جۆری موناقەشەکە تۆزێك وەکو دەڵێن مەساری خۆی بە جێ هێشت و وەکو پێویست نەبوو، دووەم: پرۆسەی دەنگدانەکە بەهەمان جۆر، یەعنی جۆرێك لە ئاڵۆزی دروست کرد، خۆی بە ئەصڵ لەو هەرێمەی ئێمە یەك ریزی و یەك دەنگی نیە، هەتا ئەو دووانە مەحکەم تر و بە قوەت تر بێ، ئێمە گەورەتر و بەهێزتر دەبین بەرامبەر بەهەر شێوازێکی تر و بەرامبەر بە هەر تەعەدایەکی تر، پێم وایە تۆزێك نەرمی لەوە دروست بوو، لەبەر ئەوە من وەکو سەرۆکی کوتلەیەك داوا دەکەم پرۆژەکە چەند رۆژێك رایبگرین، هەر بە مەبەستی هێور کردنەوە، ئەوەی ئێمە تا ئێستا هێناومانەوە شتێکی جوان و مەحکەمە وەکو جەنابت وتت ئەوە ٤٩ ساڵە لە عێراقدا تەنها (نشوز) بەغەڵەتی بۆ ژن بەکار هێنراوە، مەعەلعیلم لە ئایەتەکان زۆر بە توندی بۆ پیاو بەکاری نەهێنێ، موشەریعی عێراقی غەڵەتێکی گەورەی کردووە، ئایەتەکەی لەت کردووە، لەتێکی هێناوە و لەتێکی ئیهمال کردووە، بەراستی ئەوە پێم وایە جۆرێکە لەنا تەوازونی، لەبەر ئەوە من داوا دەکەم وەکو سەرۆکی کوتلەیەك ئەوە بیخەیتە دەنگدان و خەڵکی تری لەگەڵدا بێت بۆ چەند رۆژێك ئەوە دوا بخەین، هەم هێور بوونەوەیەکی خۆشتر دروست دەبێت و هەم ئەو هاورێیە و دەنگەکانیشمان نزیك دەکەینەوە و، ئەو چوار لێژنەیە پێکەوە دابنیشن راپۆرتێکی هاوبەش دروست بکەین، ئەو خاڵانەی کە خاڵی ناکۆکن بیگەیینینە نەتیجەیەك ئینجا دیاری بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

من ئەگەر ئەو دوو ماددەی کە دواتر دێت پێم وابا قورسترە و خیلافی لەسەرە، قسەکەت زۆر مەنتیقی بوو و پشتگیریشم دەکرد، بەڵام پێم وایە یەك، دوو ماددە هەیە چ خیلافێکی لەسەر نیە، کاك خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید سلیم شێرە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من سەد دەرسەد تەئیدی قسەکەی کاك محمد دەکەم، وەکو دوێنێ کە من لێرە نەبووم، بەڵام تەشەنوجێکی زۆر پەیدا بووە، ئێمە ئەوە ٤٩ ساڵە ئەو مەوزوعە هەیە، دەتوانین ٤٩ ڕۆژی دیکەش ڕابوەستین، بۆ ئەوەی موتەکامیل بێ و بۆ ئەوەی هیچ موشکیلەیەکمان تووش نەبێ و بۆ ئەوەی ئێمە وەحدەکەمان بپارێزرێ، من سەد دەرسەد تەئیدی دەکەم ئەو مەوزوعە تەئجیل بکرێ و شتی گەورەتریشمان لەپێشە تا وەزعەکە تەهدیئە تر دەبێ زیاتر و کارێك دەربچێ لە بەرژەوەندی ئێمە دەبێ، من ڕجام ئەوەیە ئەو مەوزوعە تەئجیل بکرێ لە مەسڵەحەتی پەرلەمانە و لە مەسڵەحەتی میللەتی کوردە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، بەڵام ٤٩ ساڵە بۆ دەیکەیە ٤٩ ڕۆژ؟ بیکە ٤ ڕۆژ و ٥ ڕۆژ قەیناکە، نازناز خان فەرموو.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من ١٠٠٪ دژی ڕەئیەکەی کاك محەمەد فەرەج و کاك خورشید شێرەم، لەبەر ئەوەی کە یەکەم: شتی گەورەترمان لە پێشتر نیە، ئەوە گەورەترین شتە بە نیسبەت زۆرمان، لەو دواییەداش زۆر تەئجیل کراوە، ئەوە نزیکەی دوو ساڵە ئەوە هاتووە، سێیەم کەلیمەی (نشوز) لە تەرحەکەی حکومەت نەهاتووە و ئێمە لێرە قانون بۆ حکومەت دادەنێین و لەناو تەرحەکەی حکومەتیش عالیمی گەورە (شێخ زەلی) تێدا بووە، ئەویش تەئیدی کردووە، لێژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنانیش تەئیدی پرۆژەکەی حکومەتیان کردووە، جا بۆیە حەقی وایە سەرۆك فراکسیۆنەکان ئەو ئیعازەیان دابا، چۆن جاران ئیعازیان بە ئێمە دەدا و دەیانگوت دەبێ پرۆژە قانونەکانی حکومەت بەرێ بکەین، بەڵام بە ڕێگایەکی قانونی، ئێستاش دەبوایە ئەوەیان بگوتیا بە ئەندامەکانی خۆیان و کەسانی کە لەناو فراکسیۆنەکانن کە ئەوە تەرحی حکومەتە و کۆمەڵێك عالیم و مامۆستای جامیعە ئیشیان لەسەر کردووە ئینجا هاتووتە ئێرە، بەڵام ئێمە بۆمان هەیە موتەکامیلتری بکەین، موتەکامیلیشی بە گۆڕینی صیغە ناکرێ، بۆیە ئێمە هەم وەکو ئەندامانی پەرلەمان و هەم وەکو ئەوەی کە ژنین و حاشا لە ژن بوونی خۆمان ناکەین، داوا دەکەین کە ئەو بەرنامەیە بە هیچ شێوەیەك تەئخیر نەکرێ، تەنانەت لە ڕۆژی یەکشەمەوە دەست پێ بکەینەوە و بە ئەقل حەدی نیسابیش بێ کە ٥٦ کەسە، ئیدامە با کارەکانی خۆمان بکەین.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فیکرەکەت گەیشت، بەڵام تۆ موناقەشەی شتێکت کرد کە قەرارمان لەسەر دا، قەرارمان دا دوای بخەین، تۆ حەق نەبوو ئەو موناقەشەیە بکەی، باسی ئەوە دەکەین لەسەر ماددەکانی تر، کاك کەرخی فەرموو.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش وای بۆ دەچم کە ئێستا خەریکە تەشەنوجات دیارە لە قاعەکە، بۆیە پێم وایە دوای بخەین باشترە و لەگەڵ ڕەئیەکەی مامۆستا محمد و کاک خورشیدم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

پێم وا نیە تەشەنوج هەبێ و ئەو یاسایە نازناز خان باسی کرد، نەك سێ ساڵە لەو پەرلەمانە ئیشی لەسەر دەکرێ و پێش ئێستا دراوەتەوە حکومەت، حکومەت یەك ساڵ موناقەشەی لەسەر کردووە، چەند مانگێکیشە دوای ئەوە مانگێکە و دوو مانگە دراوەتە پەرلەمان و دەستمان پێ کردووە بە موناقەشە، با تەئجیلی نەکەین، چونکە ئیشی زۆرمان لە پێش ماوە، بۆیە ئەمڕۆ بەردەوام بین، ئێمە وەکو فراکسیۆنی سەوز رامان وایە کە بەردەوام بین، بۆ ئەوەی ئیشی ترمان کە ئیشی زۆرمان لە پڕۆژەی یاسا لە بانگهێشتکردنی وەزیرەکان کە ڕاپۆرتیان داوەتە لێژنە پەیوەندیدارەکان کە بانگهێشتی پەرلەمان بکرێن، ناکرێ بەو شێوەیە پەرلەمان ئیشەکانی خۆی تەئخیر بکات، من پێشنیارێك بۆ بەڕێزتان دەکەم، دوو ڕەئی هەیە دیارە، ڕەئیەك هەیە تەئجیلی بکرێ، ڕەئیەك هەیە تەئجیل نەکرێ، بۆیە وا باشترە بخرێتە دەنگەوە و ئێستا ئەوەندە قسەی لەسەر نەکرێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باشە ئەوە ڕەئی هەیە مەعلومە، کاك شێروان نوقتەی نیزامی.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەگەر جەنابت بگەڕێیەوە ڕۆژی یەکەمی جەلسە، ئەوەی جەنابت دەڵێی، تەصویتی لەسەر کراو و براوە، کە موناقەشات بەردەوام بێت، ئێستا دووبارە ئەوەی بدەینەوە تەصویت وا بزانم ئەوە وارید نیە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێروان وا نیە، چونکە من باش شەرحم کرد و وتم کە شکوکیەت خراوەتە سەر ژماردنی دەنگەکان، قەرارتان دا جارێکی تر دەنگەکان بژمێردرێتەوە، کە دەنگەکان ژماردراوە قاعەکە بووە فەوزا، کە قاعەکە بووە فەوزا و تەواو نەبوو هینەکە، ئەوە دوامان خست، کە دوامان خست ئێستاکە ناتوانین بگەڕێنەوە دەنگدانەکەی یەکەم، چونکە دەنگمان دا ، شەرحم کرد کە بە ڤیدیۆ دیتمان وا بوو، ئەوەی موناقەشەی ماددەی (٢٥) لەسەر ئەوەیە کە دوا بخرێ، ئەوەمان خستە دەنگدان و تەواو بوو ئەو مەوزوعە، یەعنی داوات ئەوەیە کە تەئجیل نەکرێ؟

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من مەقصەدم ئەوە نەبوو کە جەنابت چوویە سەر مەوزوعی دوێنێ و ئەو وەزعەی کە دوێنێ روویدا تەئجیل بکرێ یان نا؟ من دەڵێم ئەصڵی پرۆژەکە لە یەکەم رۆژ لێرە دەنگمان لەسەر دا ، وتمان ئەو پرۆژەیە موناقەشە دەکرێ لەو خولەدا و لەگەڵ ئەوە نەبووین کە ئەو پرۆژەیە بەهیچ شێوەیەك تەئخیر بکرێ، من لەگەڵ ئەوە بووم، ئێستا دووبارە تۆ بیدەیەوە تەصویت ئەوە بەراستی من ئەوەی بە خیلافێکی نیزامی داخیلی دەزانم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێروان، ئەوەڵەن: تەئجیلەکە ئەوە نیە کە کاك خورشید وتی کە ٤٩ رۆژ تەئجیل بکرێ، تەئجیلەکە ئەمڕۆ تەئجیل دەکرێ بۆ بیدایەتی هەفتەی داهاتوو، ئەوەیە خۆ منیش تەعلیقم لێ دا وتم بۆ ٤٩ رۆژ بڵێ ٤ رۆژ، ئێستاکە دوو موقتەرەح هەیە، موقتەرەحێك هەیە دەڵێ تەئجیل بکرێ چەند رۆژێك تەبعەن ئەوەی کە من تێگەیشتم لە کاك محمد فەرەج، موقتەرەحی موقابیل دەڵێ بەردەوام بین، بۆ هەفتەی داهاتوو، جا هەفتەی داهاتوو لە راستیدا من ئیلتیزامێکم هەیە رۆژی یەك شەم و دووشەممە ، دەکرێ رۆژی چوار شەم، چوار شەمیش بەیانیەکەی کاك سەعد مەوعیدێکی هەیە، نازانم تەسبیت بووە یان نا؟ باشە دەکرێ رۆژی چوار شەم بێت، کێ لەگەڵ ئەوەیە دوا بخرێ بۆ رۆژی چوارشەم با دەستی بەرز بکاتەوە تکایە، کێ لەگەڵ ئەوەیە دوا بخرێ بۆ هەفتەی داهاتوو؟ من دوایی خەبەرتان دەدەمێ چ رۆژێکە، بۆ هەفتەی داهاتوو، تکایە دەستی بەرز بکاتەوە، بیژمێرە کاك عەونی من لەمەودوا نایژمێرم، فەرموون، کێ لەگەڵدا نیە؟ تەواو بەردەوام دەبین، ئێمە دوو ماددەمان هەیە ئاسانە خیلافێکی وای لەسەر نیە، بەردەوام دەبین لەسەریان، بەڵێ فەرموو.

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە مەجلیس شورای دەولەمان نیە، صیاغەی قانونەکە لە رووی زەمانەوانی و قانونیەوە لیژنەکانمان هەیە، ئەگەر خیلافەکان لە لیژنەکان هەبوو حەقە هەمووی بخرێتە دەنگەوە، برادەرێك دێت هەر ئاگای لە قانونەکە نیە، لێرە فیکرەیەکی بۆ دەردەچێت و قسەیەکی تر تەرح دەکات و عەرقەلەی بۆ دروست دەکات، ئێمە ئەگەر خیلافاتمان لە رووی شەرعیەوە بێت ئەوە مامۆستا خەلیل لەوێیە و کاك سعد الدین لەوێیە، ئەگەر لە رووی قانونیەوە ئەوە قانونیەکان لەوێنە، ئەوە شتێك نیە هەموو کەس تەدەخولی تێدا بکات بەراستی؟ هەر بۆ ئەوەی لەو تەلفزیۆنە دەربچێ، حەقە ئەوە مەنع بکرێ، ئەوەی خیلافی لیژنەکان ئەگەر هەبوو بخرێتە تەصویتەوە و تەواو.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئاخر هەندێ جار ئەندام پەرلەمانێ حەقی خۆیەتی، بەلكم ئەفكاری تازەی هەیە؟ موقتەرەحی تازەی هەیە؟ بەلام بە عام حەقە بایەخ بدرێ بە راپۆرتی لیژنەكان، حەقی ئەندام پەرلەمانیشە شتی تازەی هەبێ بیلێت، ئێمە دەچینە سەر ماددەی دواتر كە داوا كراوە هەموار بكرێ، ماددەی (٢٩) لە یاساكە، لە پرۆژەكەدا هاتووە: راگرتنی كاركردن بە ماددەی (٢٩ و ٣٠)، و ئەوەی خوارەوە جێگایان بگرێتەوە، (اذا ترك الزوج زوجته المعسرة بلا نفقة و اختفى او تغيب او فقد او سجن، حكم القاضي لها بالنفقة من تاريخ اقامة الدعوى، وتقوم صندوق الرعاية الاجتماعية بصرف النفقة المقدرة لها) ، ئەوە ماددەی (٢٩ و ٣٠) كە پرۆژەی حكومەت داوای كردووە ئیلغا بكرێت و بكرێتە یەك ماددە ئەویش وەكو ئەوەی كە خوێندمەوە، دەڵێ : ئەگەر پیاوەكە خێزانی خۆی بەجێی هێشت كە خێزانەكەی موحتاج بوو و بە بێ نەفەقە بەجێی هێشت و ون بوو یان غائیب بوو یان بزر بوو یان گیرا بوو، قازی بۆی هەیە حوكم بدات بۆ ئەوەی بە نەفەقە لەو رۆژەی كە ئیقامەی نەفەقەی داوا دەكات لە مەحكەمە، سەندوقی ریعایەی ئیجتیماعی دەبێ ئەو پارەیەی بۆ خێزانەكەی سەرف بكات، ئەوە زۆر وازیحە، لیژنەی قانونی و لیژنەی هین رەئی خۆیان بڵێن تكایە.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

سەبارەت بە برگە ١٤ راپۆرتی لیژنەی یاسایی، هەر وەكو لە ماددەی (١١)ی پرۆژەكەدا هاتووە، ئێمە لیژنەی یاسایی و لیژنەی ئەوقاف دوو گۆرانكاریمان كردووە، یەكەم (الزوجة المعسرة) وشەی (المعسرة) لادراو تەنها (زوجة) ماوە، گۆرانكاری دووەم لە ئەصڵی پرۆژەكە كە لە لایەن حكومەت هاتووە، دەڵێ (حكم القاضي لها بالنفقة من تاريخ اقامة الدعوى)، ئەوە هەر دوو لیژنە پێمان باش بوو لە تەئریخی تەرك بێت، لەو تەئریخەی كە لێی دوور دەكەوێتەوە، یان ئەو حاڵەتانەی كە تێدا روو دەدات لە ماددەكەدا هاتووە، ئەو دوو گۆرانكاریانەمان كردووە كە بەو شێوەیەی بۆ بەڕێزتان دەخوێنمەوە: (اما فيما يتعلق بالمادتين ٢٩ و ٣٠ من القانون فان اللجنة المشتركة تؤيد مضمونهما و تصبح المادة ١١ من المشروع و كالآتي:

المادة(١١): يوقف العمل بحكم المادتين ٢٩ و ٣٠ من القانون و يحل محلهما ما يلي : اذا ترك الزوج زوجته بلا نفقة و اختفى او تغيب او فقد او سجن، حكم القاضي لها بالنفقة من تاريخ الترك و يقوم صندوق الرعاية الاجتماعية بصرف النفقة المقدرة لها) ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەوە لەبەرژەوەندی ژنان و ئافرەتانە بە تەئكید و لیژنەی ئەوقافیش عەینی رەئی هەیە، لیژنەی مافی مرۆڤ فەرموو.

بەڕێز اسعد شاكر امين:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمەش هەمان بیرو بۆچوونمان هەیە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لێژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە هیچ مولاحەزەیەکمان نەبوو لەبەر ئەوەی لە پرۆژەکەی حکومەت هاتووە، بەڵام ئێستا بە حوکمی ئەوەی ئەو ماددانەی پێشەوە کەلیمەی (معسرە) لادرا، ئێمە لەگەڵ ڕەئیەکەی لێژنەی قانونین، هەروەها لەگەڵ ڕەئیەکانی کە لە جیاتی لە تەئریخی ئیقامەی دەعوا نەبێ و لە تەئریخی تەرکی زەوجە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کەواتە هەر چوار لێژنەکە موتەفیقن لەسەر ئەوە، جارێکی تر بە عەرەبیەکەی دەخوێنمەوە و بە کوردیەکەش تەرجومەی دەکەم بۆتان تا بیخەینە دەنگدان:

المادة (١١): يوقف العمل بحكم المادتين ٢٩ و ٣٠ من القانون و يحل محلهما ما يلي: اذا ترك الزوج زوجته بلا نفقة واختفى او تغيب اوفقد او سجن حكم القاضي لها من تاريخ الترك ويقوم صندوق الرعاية الاجتماعية بصرف النفقة المقدرة لها)، بەکوردیش شەرحم کرد کی لەگەڵ ئەو ماددە تازەیە؟ دەستی بڵندکات، تکایە، کێ لەگەڵدانیە؟ بەکۆی دەنگ قەبوڵ کرا، ماددەی (٣٣) لەپرۆژەکەدا بیخوێننەوە ودواتر ڕەئی لیژنەکان بڵێن، کاک سعدالدین فەرموو.

بەڕێز ملا سعدالدين عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بسم الله الرحمن الرحيم.

يوقف العمل بالمادة الثالثة والثلاثين ويحل محلها مايلي:

لاطاعة للزوج على زوجته ولا للزوجة على زوجها في كل امر مخالف لاحكام الشريعة وهذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڕەئی لیژنەکان جیە؟ فەرمووو د. ڕۆژان.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لێژنەی یاسایی و لیژنەی ئەوقاف هەر وەکو لەئەصڵی پرۆژەکە هاتووە تەنها ئەوەی (هذا)کەی ئەخیری کە لەپێش قانونەکە هاتووە ئەوەمان هەڵگرتووە کە دەبێتە : لاحكام الشريعه والقانون، ئەوەیش تەنها شتێکی صیاغیەو هیچ گۆڕانکاریەك نیەو تەئییدی پرۆژەکە دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەکان، مافی مرۆڤ، کاك اسعد فەرموو.

بەڕێز اسعد شاكر امين:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

سەبارەت بە ماددەی (٣٣) بە هەمان شێوە ئەندامانی لیژنە بەتێكڕایی دەنگ پشتگیری بڕگەی پێشنیار كراو دەكەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لیژنەكان داكۆكیكردن لەماف ئافرەتان وژنان، كاك اسعد فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ ئەو دەقەین كە لەپرۆژەكەی حكومەتدا هاتووە وپێمان وایە لە (وهذا القانون) (هذا)كە بمێنێتەوە باشترە، چونكە بەپێی حوكمی ئەم قانونەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

من تەنها مولاحەزەیەك دەدەم لەسەر ئەو مولاحەزەی لیژنەی ژنان و ئافرەتان، ئەگەر بڵێیت (وهذا القانون) زۆر قانونی تر هەیە لەبەرژەوەندی ئێوەیە ناتانگرێتەوە، بەراستی یەعنی (وهذا القانون) زۆر قانونی تر درچووە ناتانگرێتەوە، زۆر قەوانینی تر دەرچووە لەبەرژەوەندی ژنانایە، ئەگەر بڵێت: وهذا القانون، یەعنی ئەوانەی تر ناتانگرێتەوە، والقانون باشترە جاكەیفی خۆتانە، پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من یەك جوملە دەڵێم، ئەم قانونە زۆر جاریش وترا تەنها بۆ ژن نیە، یەعنی طاعەی هەردووكیان بەپێی ئەم قانونە هەر بۆ ژنەكە نیە ئەمە یەك، دوو: ئێمە ئەم قانونە تەنزیمی عیلاقاتی ئوسەری و زەوجی دەكات لەگەڵ ئەوەیشدا ئەگەر ئەندامانی پەرلەمان وا ئەبینن لەبەر ئەوەی من كەسێكی قانونی نیم، ئەگەر قانونییەكان وا ئەبینن با بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

یەعنی ئەوە ئەگەر ئیجازە بدەیت، لەقانونی مەدەنی، قانونی قاصرین، قانونی ئەحداث، هەمووی لەبەرژەوەندی ریعایەی ئیجتیماعیە، جگە لەوەیشە، ئێمە هەندێ قەوانین و قەراراتمان دەرهێنا لەپەرلەماندا، مەسەلەن قانونی عفوعام كە دەرمان كرد لێرە وتمان ئەو كەسانە ناگرێتەوە كە بەتوهمەتی شەرەف ژنەكانیان كوشتووە یان كچیان كوشتووە نایانگرێتەوە، یەعنی زۆر لەقانونیی تریشدا هەیە، كاك د. نوری فەرموو.

بەڕێز د. نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مـن لەگـەڵ ئـەوەدام کـەوا وشـەی (هـذا القـانون) بمێنێتـەوە، لەبـەر ئـەوەی ئـەو قانونانـە خۆیـان جـێ بەجێدەکرێن، قانون بۆ دادەنرێت؟ بۆ ئەوەی جێ بەجێ بکرێت، لێرەدا ئەم قانونە تایبەتە وەکو پەخشان خان ئاماژەی بۆ کرد بۆ باری کەسێتی، پەیوەندی نێوان تاکە کەس و خێزان وکۆمەڵ، کۆمەڵێك قـانونی تـر ماوەتەوە هین سەردەمی حوکمی بەعسە، بەشێك لەو قانونانـە ناگونجێت لەگـەڵ مـافی ئافرەتانـا، بۆیـە مـن لەگەڵ ئەوەدام کە ئەم وشە بمێنێتەوە لەجێگای خۆی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دکتور جەنابت قانونیت و من قانونیش نیم، بـەلام لـە ناحییـەی سیاغە عەرەبێکە پێم وانیـە، جـا (وهـذا القانون) یەکەم شت کە بڵێت (هـذا القـانون) ئـەو قانونـەیش دەگرێتـەوە و قانونـەکانی تـریش دەگرێتـەوە، رەئیی لیژنەی داکۆکیکردن لەمافی ژنان و ئافرەتـان دەڵێت: ببێتـە ئـەو قانونـە وکـاك د. نـوریش دەڵێت بـا (هذا القانون) بمێنێتەوە، کاك خلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هیچ موشکیلە نیە کە بڵێین (هذا القانون) بەعەکسەوە دەقیقتریش دەردەچێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باشە، قانون عامەکە راستە، بەلام کاك د. نوری ئەو شکەی تێخست بزان چۆن دەبێت، د. رۆژان فەرموو.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕێزان کێشەکە تەنها باسی یەك حاڵەت دەکات کە طاعەتە، طاعەتی زەوجە بۆ زەوج، بۆ طـاعـەتی شتێك بکات کە پێچەوانەی هەر قانونێك بێت، مەبەستەکە تەنها طاعەتە بۆ ئاگاداریتان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

(لا طاعة للزوج علی زوجتـه ولا للزوجـة علی زوجها في کل امـر مخالف لاحکام الـشریعة والقانون)، ئـاخر ئەحکامی شەریعەت و قانون زۆرە، راستە طاعەیە، ئەحکامی شەریعەت و قانون زۆرە، یەعنی تـۆ موخـالیف ئەحکامی شەریعەو تەنها ئەو قانونە، ئەی قانونەکانی تر، ئەحکامەکانی تر، بەهـەر حاڵ، کـاك محمد فـرج فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یەعنی ئەم حەصرە بە (هذا) بۆ ئەمە لەباری کەسێتیدایە فەقەت، یەعنی باری کەسێتی لەئێراقدا فیدرالیە و جاری تەئسیری لێ نەکراوە، بۆ ئەوەی وەهمێك دروست نەبێت کە ئەویش کاریگەری هەیە، ئێمە لەباری کەسیتیدا لەکوردستان مولتەزم دەبین بەم قانونە فەقەت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك کریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوەی د. ڕۆژان ئاماژەی پێدا لەجێگای خۆیەتی، مەسەلەکە طاعەیە، لێرە شەریعەو ئەحکامی شەریعەتی بەفراوانی وەرگرتووە، دەبێت ئەحکامی قانونیش بەفراوانی وەربگرێت، کە موتەعەلیق بێت بەطاعەی ژن بۆ پیاو، یان پیاو بۆ ژن، لێرەدا قەوانین باشترە (الشريعة والقانون)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك سعدالدین فەرموو.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کە دەڵێت: لا طاعة للزوج على زوجته ولا للزوجة على زوجها في كل امر مخالف لاحكام الشريعة وهذا القانون، خۆ مەقصود لەو قانونە نیە، یەعنی مەقصود موخالەفەی قانونی تریشە، یەعنی ئەگەر زەوجەکە ئەمری پێ بکات، یان زەوج ئەمر بە زەوجەکە بکات، یەعنی ئەگەر بەس ئەحکامی ئەوە بێت ئەوجا موخالەفەی تێدابکات، مەعنای وایە تەعارزدەکات لەگەڵ ئەحکامی شەریعەت، چونکە ئەحکامی شەریعەت زۆرە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە ئەو (هذا) بمێنێت یان نەمێنێت هیچ موشکیلە نیە، لەبەر ئەوەی ئێمە تەئییدی ڕەئیەکەی لیژنەی قانونی دەکەین بۆ حەسمی نیقاش، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

باشە ئەوە مادام سەحبی ڕەئیەكەی خۆیان كرد، دەیخوێنمەوە و دەیخەمە دەنگەوە: (لاطاعة للزوج على زوجته ولا للزوجة على زوجها في كل امر مخالف لاحكام الشريعة وهذا القانون)، دەیخەمە دەنگەوە كێ لەگەڵێتی؟ دەستی بڵندكات، كێ لەگەڵیدا نیە؟ فەرموون، بەكۆی دەنگ قەبوڵ كرا.

مادەی دواتر ئەصلەكەی بخوێننەوە ودوایی ڕەئی لیژنەكان لەسەری، فەرموو كاك سعدالدین.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

الباب الرابع

انحلال عقد الزواج

الفصل الاول

الطلاق

يوقف العمل بالمادة الرابعة والثلاثين ويحل محلها مايلي:

اولاً: الطلاق رفع قيد الزواج بصيغة صريحة تدل عليه لغة او عرفاً دون التقيد بصيغة محددة او لغة معينة بايقاع من الزوج او الزوجة ان وكلت به او فوضت او من القاضي.

ثانياً: لايعتد بالوكالة في اجراءات البحث الاجتماعي والتحكيم وفي ايقاع الطلاق ما لم يكن هناك مانع من حضور احد الزوجين.

ثالثاً: لايعتد بالطلاق الا بحضور شاهدين عادلين حين الايقاع او الاقرار به امامهما او امام القاضي.

زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ڕەئی لیژنەكان، د. ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بەنیسبەت بەو مادەیە هەر وەكو لەپڕۆژەكە هاتووە، لیژنەی یاسایی پشتگیری دەكات و تەئییدی دەكات، تەنها لە (اولا) كە هاتووە: ان وكلت او فوضت بە، (بە)یكە زیاكراوەو، ئەگینا وەكو ئەصڵی پڕۆژەكە هاتووە، وشەیەكی تر تەنها وشەی (عدلین) بكرێتە (عادلین) ئەو دووشتە، ئەو دوو گۆڕانكاریە كراوە ئەگینا پشتگیری پڕۆژەكە دەكەین، (بە) زیادبكرێت پاش (فوضت)، و (عدلین) بكرێتە (عادلین) زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لیژنەكان مافی مروڤ، كاك اسعد فەرموو.

بەڕێز اسعد شاكر امين:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

دەربارەی مادەی (٣٤) لیژنەی مافی مرۆڤ بەزۆرینەی دەنگی ئەندامان دەقی پرۆژەكەیان لا پەسەند بوو، شوێنی مادەی (٣٤) لەیاسای باری كەسایەتی (١٨٨)ی ساڵی ١٩٥٩ی هەمواركراو بگەڕێتەوە كە دەڵێت:

المادة الرابعة الثلاثون:

اولاً: الطلاق هو رفع قيد الزواج بايقاع من الزوج او من الزوجه ان وكلت او فوضت او من القاضي و لايقع الطلاق الا بالصيغة المخصوصة له شرعا.

ثانيا: لا يعتد بالوكالة في اجراءات البحث الاجتماعي والتحكم في ايقاع الطلاق.

زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لیژنەی داكۆكیكردن لەمافی ئافرەتان وژنان، پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لیژنەكەمان لەگەڵ ئەوەیە كە لەپرۆژەكە هاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك محمد حكيم فەرموو.

بەڕێز محمد حكيم جبار:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من پێموایە ئەمەیان هەندێ قسە هەڵدەگرێت، بۆیە پێشتر حەزم كرد داوا بكەم پێش ئەوەی كۆتایی پێ بێنین بۆ هەفتەی داهاتوو، بەڵام جەنابت ڕێگات پێنەدام لێرەدا دەڵێت: بصيغة صريحة تدل عليه لغة او عرفا، پێشتر كە شەرعەنە، من پێم وایە لەشەرعەن بێینە لەسەر ئەوەی مەصلەحەتە، ئەویش نەبێت لەشەرعەن سیغەی طلاقی شەرعی زۆر تەزییقی كردووە، عورفەن لەكوردەواریا هەندێ شتی عورفی طلاقی ئافرەت دەخەن كە لەشەرعدا نەكەوتووە، بۆ نموونە پیاوەكە بەئافرەتەكە دەڵێت ماڵ بەجێبهێڵێ، بچیتە دەرەوە، بچیتەماڵ باوكت طەلاقت كەوتبێت، ئەمە زۆربەی مامۆستایلنیشمان طەلاقی دەخەن و خۆی لەرووی شەرعیشەوە بێیتە سەر شەرعەكەو ڕەئی عولەمای موعتەبەری ئیسلام ئەمە دەكەن بە سوێند خواردن وكەفارەتێك بەرامبەر بە پیاوەكە نەك طەلاقی كەوتبێت، من بۆیە لەجیاتی ئەوەی كە دەڵێت: (لغة او عرفا)، ئێمە بڵێین شرعا او قانونا من پێم باشترەو لەمەصلەحەتی موجتەمەعەكەمانەو بۆ ئەوەی حاڵاتی طەلاق كەوتن تەزییق بكەین، كە بڵێین عرفا، یەعنی لەكوردەواری خۆمان زۆر جار طەلاقی ئافرەت بە زوڵم دەخەن و زۆر مامۆستایان كە دەیخەن بەڕاستی من لێرە ئەو ڕۆژەیەش لای مامۆستایەكی موعتەبەر بووین كە لێمان پرسی، مامۆستایەكی هەم شەرع زانە، هەم قانونیە، لێمان پرسی وتی فیعلەن

ئەو جۆرە طەلاقانە ناکەوێت، بەڵام بەسوێند حیسابە، جا لێرە ئەگەر تەوزیحێك لەلیژنەی یاساییەوە هەبێت، من پێم وایە سیغە پێشووەکە لەمەصڵەحەتی موجتەمەعەکەمانە، ئەویش لەجێگای (لغة وعرفا) بیکەینە (شرعا وقانونا)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

من موئەیدی (عرفا) نەکەم بەراستی، چونکە بابی تەفسیرێکی زۆر هەڵدەگرێت، فەقەرەی سێ دەڵێت: لايعتد بالطلاق الا بحضور شاهدين عادلين، حين الايقاع او الاقرار به امام القاضي، بەراستی مانیع نیە، بەڵام ئەو کەلیمەیە ئەگەر لغة بێت باشە، بەڵام شرعا وقانونەنیش ئیزافەبکرێت چیە، یان قانونا یان شرعا، د. هالە فەرموو.

بەڕێز د. هالە سهيل وادى:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من تەئییدی قسەکانی بەڕێز کاك محمد حكيم دەکەم، طەلاق زۆر تەشدیدی بخرێتە سەر، وای لێ بکرێت با لەمەحکەمە بەشەرعی طەڵاق بدرێت، نەك بەشەفەهی ولەماڵێ و بەبێ شهود، یەعنی شەك بکەوێتە ناو مەسەلەکە، تەنها طەڵاق وەکو عەقدی لێ بێت، چۆن لەمەحکەمە مارەدەکرێت وعەقدی زەواج لەمەحکەمەیە، بەهەمان شێوە با طەلاقیش لەمەحکەمە ئەمری پێ دەربکرێت، ئەو فەقەرەی ئەخیر کە دەڵێت: مالم يكن هناك مانع من حضور الزوجين، لابدرێت، یەعنی ئەوە هەندێك شك دەخاتە ناو مەسەلەکە، ئەگەر لابدرێت باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك كريم فەرموو.

بەڕێز كريم بحرى عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێم وایە ئەگەر بێت و ئێمە لەجیاتی تدل على لغه او عرفا بنووسرێت شرعا پێم وایە ئەو ئیشکالیەتەی کە هەیە نامێنێت، لەعرف بەڕاستی زۆر شت هەیە نادروستە، بەڵام ئەگەر وترا شرعا ئەوە هەموو شتەکان تەواو دەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار صباح بۆزۆ هەرکی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەراستی ئەوەی کاك محمد حكيم باسی دەکات ئەگەر هەبێت هیچ ئیشکالی تێدا نیە، بەڵام بەشی دووەم لە قسەکانی لە قانونەکە موعالەجە کراوە، لە ماددەی (٣٥) دەڵێت: (لايحدث الطلاق للاشخاص الاتية:

١- السكران والمجنون والمعتوه والمكره ومن كان فاقد التمييز من غضب او مصيبة مفاجئة او كبر او المريض.

٢- المريض في مرض الموت او حالة يغلب في مثلها الهلاك اذا مات بذلك المرض او تلك الحالة.

مادەی سی و شەش دەڵێت: لايقع الطلاق غير المنجز او المشروط او المستعمل بصيغة اليمين، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك محمد فرج فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

منیش بەشی یەكەم تەئییدی ئەوەی كاك كریم دەكەم، پێموایە عرف یەعنی هەڵەی زۆر تێدایە لەم بابەتانە، دوو: لەرووی شەرعیەوە بۆ طلاق دوو بۆچوونی شەرعی هەیە، ئەگەر تاوانەكە لەلای پیاوەوە بێت، لای ژنەكە مانیعی نەبێت، شەرع موحاوەلە دەكات قیامی خێزانەكە بمێنێت، یەعنی خێزانەكە بگەیەنێتەوە بەیەك، هەتا زۆر جار پیاوەكە ئیتیهام دەكەن بە حەیوانێك، یەعنی حەتا بەعەمەلی دەیكەن بەحەیوانێك بۆ ئەوەی تێبگەن كە ئەم حاڵەتەی استخدامی سوئی ئەم طەلاقەی كردووە حەیوان بووە نەك ئینسانێك بووە، بۆ ئەوەی حاڵەتەكە بگەڕێتەوە، بەڵام ئەگەر شەرع زانی ژنەكە نایەوێت و ژنەكە ئینكاری ئەمە دەكات، هەوڵی تەفریق دەدات، لەبەر ئەوە ئەگەر مەسەلەی شەرعیەكە بۆ ئەم حاڵەتانە زۆر زەورەو پێویستە بمێنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك طارق فەرموو.

بەڕێز طارق محمد سعید جامباز:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

مەسادری تەشرع سێیە، یەكەم: قانونە، دووەم عرفە، سێهەم شەریعەی ئیسلامیە، باعرفەكە بیمێنێتەوە، چونكە لەجێگای خۆیەتی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك شێخ فتاح فەرموو.

بەڕێز شێخ فتاح عبدالله نەقشبندی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

والله كاك كرێم قسەكەی منی كرد، مەبەست بۆ تەئكیدێكە، ئێمە لەلیژنەی موشتەرەك كە كۆبوونەوەمان كرد بە ئامادەبوونی مامۆستایانی ئاینی ئیتیفاقمان لەسەر ئەوسیغەیەكرد: لغة او شرعا او قانونا، كە هەر دوولای هەبێت، (شرعا او قانونا)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

گوڵناز خان فەرموو.

بەڕێز گوڵناز عزیز قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەگەڵ ئەوەم ئەو وشەی عرفا لابدرێت، چونکە بەو کەلیمەی عرفا زۆر نموونەمان بینیوە هەر وەکو کاك محمد حکیم باسی کرد، پیاو بەژنەکەی وتوویەتی بڕۆیتە دەرەوە طەلاقت کەوتووە، شرعا و قانونا یاسایی ترەو جوانترە وعرفەکە ئەبێتە هۆی دروستکردنی توندوتیژی زۆرتر وشتی خراپی لەگەڵە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

گێلاس خان فەرموو.

بەڕێز گێلاس محی الدین محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش هەر لەسەر عرفەکە قسەم هەبوو وقسەکانم کرا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

د. شکریە فەرموو.

بەڕێز د. شکریە رسول ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەجیاتی، لغە او عرفا، بەرەئیی من بکرێتە، شرعا وقانونا، چونکە ئەوە لەژیانی کۆمەڵایەتیمانا وارۆیشتووە کە ژن مارە دەکرێت بەشەرعیش وبەقانونیش ئەمە یەك، دوو: ئێستا سێ حاڵەت هاتووەتە لامان لەلای کەلەك و دارەتووەوە، ئێستا کێشەیەك رووی داوە: کچێك چواردە ساڵانە لەبەر ئەوەی حەزی کردووە لەکوڕێك باوکی نایداتێ، چووە لەکابرایەك دوو ژنی هەیە مارەیکردووە بە ١٣٠ هەزار دینار، بەزۆر، کچەکە لەلای نەبووە، دوای ٢٠ رۆژ خۆی پێ طەلاق داوە، هەر عیلاقەی لەگەڵ کوڕەکە هەیە، ئێستا رەدووکەوتووە ئەوەتا لەسجنی ئەحداث کەوتووە و چاوپێکەونیشیان لەگەڵ کردووە، ئێستا باوکی کچەکە دەڵێت سێ دەفتەرم دەوێت (٣٠٠٠٠) دۆلار لەگەڵ ژنیکا، چونکە بەمەلا مارەکراوە، لەبەر ئەوە من نازانم چ شوێنێك بکەمەوە لێرە، ئەو مەلایانە دەبێت یان لەلایەن وەزارەتەوە، یان لەلایەن مەحکەمەوە شوێنێکیان بۆ بدۆرزرێتەوە، دوو شاهیدە، ئەمە یەك، خاڵێکی تریشم هەیە، هەر نەفسی ماڵەکە باوکو دایکی کچەکە، کچێکیان داوە بەکوڕی ئەو ماڵە ئەڵێت لەبەر ئەوەی کچەکەتان رەدووکەوتووە ئیلا ئەبێت کچەکەی ئێمە طەلاق بدرێت، کابرا دەڵێت والله خۆشم ئەوێت، چوونە مەلایان بردووە لەگەڵ دوو شاهیدیان بردووە ئیلا ئەبێت طەلاقی بدەی، بەکچەکەی وتووە طەلاقت بدەم؟ ئەویش ترساوە لەدایك و بابی خۆی وتوویەتی بەڵێ، یەك سەر طەلاقی دەدات، ئەمڕۆش تەلەفۆنێکی ترم بۆ هات، لایەکی تریش عەینەن مەوزوعی هەیە، کابرایەکە هیچ شتێکی نیە لەزێرەڤانیە، ١٩٥ هەزار وەرەگرێت، ئەڵێت: کوڕکەم حەزی لەکچێك کردووە وباوکی نایداتێ، داوای ژنێکم لێدەکات وفلسیکیشم نیە، سەیارەیەکی شکاوم هەیە سێ وەرەقە دەکات (٣٠٠٠)

هەرزار دۆلار، باوکی کچەکە داوای ٥٠ وەرەقەم لێدەکات (٥٠٠٠) هەزار دۆلار بۆ نەختەکە، باشە لەناو ئەم یاسایە نەنەختی تێدایە، نە قانونێکم هەیە، رووڵەکۆێ بکەن ئەوانە، من ئەوە حەفتەیەکە دێم بەو برادەرە دەڵێم، بەو برادەرە دەڵێم، من بچمە کوێ شکات بکەم، بۆ ئەوەی ئەو حاڵەتە دووبارە نەبێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

شمسە خان فەرموو.

بەڕێز شمسە سعید محمود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش لەگەڵ ئەوەدام کە عورفەکە لابدرێت و شرعا وقانونا، زیاد بکرێت بۆ نموونە لەبڕگەی سێهەم دەڵێت: حزوری شاهیدین هەبێت لەکاتی کەوتنی طەلاقەکەدا، راستە ئێمە لەئایەتەکەدا کە دەڵێت: اذا طلقتم النساء، کەوا دوو شاهید هەبێت، بەڵام بەعەکسەوە ئێمە وەرمان گرتووە، هەمووجارێ بۆ عەقدی زەواجەکە دوو شاهید دەبەین و بۆ طەلاقەکە نایبەین، بەڵام حاڵەتی وا دێتە پێشەوە ئەگەر وشەی شەرعی تێدا نەبێت بۆ نمونە ئێستا ئەگەر پیاوێك ژنەکەی طەلاق بدات لەماڵەوە هیچ شاهیدێکی نیە، ئەچێتە بەردەم قازی ژنەکە دەڵێت طەلاقی داوم، شەرعەن دەبێت، بەڵام لەو کاتەدا پیاوەکە پەشیمان دەبێتەوەو حەزوری شاهید نیە، یەعنی لەوێدا چیبکات لەبەر ئەوە ئەو وشەیە بەلای منەوە زەرورە لەوێدا دابنرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك ئارێز فەرموو.

بەڕێز ئارێز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پشتیوانی لەقسەکانی کاك محمد حکیم دەکەم کە ئەو عرفە نەمێنێت و شرعا دابنرێت وشرعا وقانونا تەسبێت بکرێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

قاعیدەیەك هەیە دەڵێت: (ثلاثة جدهن جد و هزلهن هزل)، یەعنی ئەو سێ شتانە بەتایبەتی نیکاح وطلاق بەجیدی هەر جیدیە وبەگاڵتەیش هەر گاڵتەیە، هەر خەتەرە و نابێت درابێ بکەوێت، هەندێ ئەندامی بەڕێز دەڵێن: لەقانون نەبێت یان لەمەحکەمە نەبێت بانەکەوێت، ئەوە پەیوەندی بەمەسائیلی تر هەیە،

یەعنی شەرعەن دەکەوێت، دوایی قانون رەسمیاتەکەی دەداتێ، هیچ شتێ کە نیە، بۆیە منیش لەگەڵ عـرف نیم بەراستی پێم وایە شەرعەن بێت باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك بارزان فەرموو.

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

والله مـن تەئییـدی قـسەکانی د. هالـه دەکـەم، بەراسـتی ئـەوەی لـەدەرەوەی مـەحکەمـە طـەلاق بـدات حـەقـە غەرامە بدرێت، لەبەر ئەوەی طەلاق دان لەمەحکەمـە زیـاتر رێگـە لـەطـەلاقی تەعەسفی و تـورە بـوون و حالاتی تر دەگرێتەوە ولەمەحکەمەدا رەنگە نصولی تربێت، دوو: ئەوەی برگەی دووەم کـە لیژنـەی قـانونی دەڵێت: مالم یکن هناك مانع من حضور احد الزوجین، لابدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باشە زۆر سوپاس، ئێستا ئەوانەی کە قسەیان کرد تەواوبوون، بەنیسبەت ئەوەی کـە لـەدەرەوەی مـەحکەمـە طەلاق نەدرێت، خۆ طەلاقەکە مومکین نیە لەخاریجی مەحکەمە بێت، چونکە ئەگـەر حالـەتی ئینفیعالیـە یـان شـتی تـرە، بـەلام دەبێـت لەمەحکەمـە تەسـبێت بکرێـت، مـادەی (٣٩) عیلاجـی کـردووە دەبێـت لەمەحکەمەبێت، ئەگینا ئیجرائاتی قانونی هەیە وەرناگرێت، ئەگەر نەچێتە مەحکەمە، ئەگەر بەتایبـەتی غەرامی نەبێت، ئیقتیراحێك هەیە کە دەڵێت: ئەگەر بێت و لـەدەرەوەی مـەحکەمـە طـەلاق بـدرێت ئـەو جیهەتەی کە لەدەرەوەی مەحکەمە طەلاق دەدات غەرامەی لەسەر دابنرێت، لـەمادەی (٣٩)دا هـاتووە ئـەوە، دەکرێت کە گەیشتینە ئەو مادەیە بیکەینە بابێك، لەمادەی (٣٩) هاتووە کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمـەیش وەکـو لیژنـەی داکۆکیکردن لەمافـەکانی ژنـان پـشتگیری هـەردوو پێـشنیارەکەی د. هالـە و کـاك بـارزانیش دەکـەین لەسـەر دانـانی غەرامـەو لابردنـی: مـالم یکـن هنـاك مـانع مـن حـضور احـد الـزوجین، لەفەقەرە دوو لابدرێت، تەئییدی هەردوکیان دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باسمان کرد کە لەمادەی ٣٩ دا ئەو ئیقتیراحەتان تەرح کەن، کەهات لەوێ باسی بکـەن، لـەمادە ٣٩ کـە بـاس هاتە پێش ئەوە موقتەرەحتان تەرح کەن، فەرموو کاك سعد الدین.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەنیسبەت ئەوەی کە دەڵێت: (تدل علیه لغة او عرفا)، پێش ئەوەی کە بچمە ناو مەوزوعەکەی، ئێمە باسـی سـیغەی صـریحمان کـردووە، صیغەی صـەریح لەشـەرعەن طـەلاقـە، یـەعنی هـیچ ئیـشکالی نـەماوە، ئێمـە

لەفەقەرەی دووەم دەڵێت: لایعتد بالوكالة في اجراءات البحث الاجتماعي، لەكوێندەریش لە طەلاقیش، باشە چۆن لەتەعریفەكەی دەبێت بڵێیت: ان وكلت بە، ئەمە لەفەقەرەی دووەم باسی ئەوەمان كردووە كە وەكالەت نیە كەدەڵێت: الطلاق رفع قيد الزواج بصيغة صريحة تدل عليه لغة او عرفا دون التقيد بصيغة محددة او بلغة معينة بايقاع الزوج او الزوجة ان وكلت به، هەر لێرە لەفەقەرەی یەكەم، ان وكلت بە، ئەوە تەفویزە ئەوە تەوكیل نیە فەرق لەبەینی تەوكیل و تەفویز هەیە، ئەگەر پیاوەكەی طەلاقەكەی دابەدەست ژن لەعەقدەكەدا، ئەوە تەفویزە، ئەگینا ئەوەی تر هەر مەعنای تەوكیل دەگرێتەوە، ئێمەیش لەفەقەرەی دووەم باسی ئەوەمان كردووە دەڵێین: اعتبار بۆ وەكالەت نیە لە طەلاق، یەعنی موحامیەك ببێتە وەكیلی كابرایەك و بڵێت ئەوە من ئەو ژنەم طەلاق دا لەباتی پیاوەكەی، ئەو وەكالەتە لێرانەدا نەمێنێت، ئەوە شەرحی قانونی احوال الشخصيەشم لایە ئەوەی ئیشكالی هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك محمد فرج فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەو وەكالەتە كە لەزەواجا لەبیدایەت لەعەقدەكەدا دەكرێت، ئەوە خۆی حازرە، قازی لێی دەپرسێت دەڵێت تۆ ئەتەوێت ئەم شەخصە وەكیلت بێت، ئەویش دەیكات بەوەكیل، بەلام لەم تەفریقەدا موەكیلەكە دیارنیە ئەو كە سەی كە تەوكیل دەكات دیار نیە، دیارنیە كە لێی بپرسی وبڵێت ئەرێ تۆ ئەمەت كردووە بەوەكیل؟ ئەوەیش كە لیژنەی ژنان دەڵێن من پێم وایە ئەوە زۆر خەتەرە بۆ ئافرەتان، پیاوێك لەئەوروپابێت خۆ حازر نابێت، ئەی ئەم ژنە بمێنێتەوە هەتا ئەو دێتەوە، ئەوە خەتەرە زۆر، پیاوێك وژنی، پیاوەكە لەئەوروپایە ئەبێت هەردووكیان حازربن، بەلام ئەو ناتوانێت حازربێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

باشە بۆ فەقەرەی یەكەم كاك سعدالدین دەڵێت: ان وكلت بە، راستە، كاك عبدالكریم فەرموو.

بەڕێز عبدالكریم ابوبكر مصطفی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

(ان وكلت بە)، زیاد نییە، چونكە ئەمە لەقەیدی دوایی ئیستسنامان كردووە، فەقەت مەجال هەیە بەوەكالەت بیكەن بۆ ئەو وەختە، بۆ حاڵەتی ئەوەیە كە بەوەكالەت بكرێت، چونكە شەرتمان بۆ دانابوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

(اسأل المجرب ولا تسأل الحكيم)، وكالەت ئەخوات، بەتایبەتی ئەگەر بۆ ئەو كەسانەی كە بەتایبەتی ئێستا حاڵەتی دووره ولاتمان هەیە، ڕاستە وەكالەتی خصوصی ئەبێ بكرێت، واتە وكالە خاصە، بەڵام حاكم هێشتا تەنها بەو وەكالەتەش باوەڕ ناكات، بۆ ئەوەی شتەكە بگاتە یەقین، لەسەر تەلەفۆن تەئكید ئەكاتەوە، كەواتە ئەبێ لەو حاڵەتەی دووەمیش ئەوە نەبێت كەلیژنەی ژنان داوا ئەكەن، (مالم یكن هناك مانع) چونكە هەندێ حاڵەتمان هەیە، ئەبێ ئێمە بزانین خەڵكەكە نەتیجەی وەرنەگرتووە، هیچ دۆكۆمێنتێكی نیە پێی بگەڕێتەوە، لەبەر ئەوە ئەچێت موحامیەك تەوكیل ئەكات، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا قازییەكە لەسەر تەلەفۆن لەخۆی ئەپرسێت تەئكیدی لێ ئەكاتەوە، بە دەمی خۆی بە وجودی موحامیەكە وەكو وەكیل تەواو تەئكید ئەبێت، ئەگینا بەبێ ئەوە نایكات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

شەمسە خان فەرموو.

بەڕێز شمسە سعید محمود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

منیش لەگەڵ ڕەئیەكەی مەلا سعدالدینم چونكە ئێمە بەڕاستی بەشەرت تەفویزمان داوەتە دەست ئافرەت، تەلاقەكە، تەفویزیش نەتەملیكە نە تەوكیلە، یەعنی ئەبێ ئێمە لەبەینی ئەوەدا فەرق بكەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك كەریم فەرموو.

بەڕێز كریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بەڕاستی لێرەدا (وكلت) هەم (فوضت) دروستەو لەجێگای خۆی هاتووە، ئەبێ بشمێنێت وەكالەت پیاوەكە ئەیدات بەژنەكەی بۆ ئەوەی تەلاقی بدات، لێرەدا بۆی هەیە پیاوەكە ئەو وەكالەتە عەزل بكات، واتە ژنەكە عەزل بكات، بەڵام لە تەفویز بۆی نیە، ئەوەیە جیاوازی تفویز و وەكالەت، تەفویز ئەبێت بە موڵك، بە تەنازول لە حەقێكی خۆی بۆ ژنەكەی، كە دەبێتە موڵكی ژنەكە، بەڵام لەوەكالەت بۆی هەیە عەزلی بكات لەوەكالەت هەر دەمێك پیاوەكە بیەوێت، مەبەستی (اجراءات البحث الاجتماعي) و وەكالەت زۆر زۆر دروستە، لێرەدا وەكالەت كە دەڵێت(لایعتد بالوكالة) مەبەستی ئەوەیە موحامیەك ناتوانێ ببێ بەوەكیل لەباتی باحیسەی ئیجتماعی بچێ لەجیاتی ژنەكە یان پیاوەكە لە بەحسی ئیجتماعی دابنیشێت، ئیفادە لەباتی هەردووكیان بدات، مەبەستی لێرەدا ئەوەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك خەلیل فەرموو.

بەڕێز خليل ابراهيم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە یەکەم، زۆر باسی عورفەن وعادەتەن کراوە کە لابچێت، یان لانەچێت، ئەوەی ئەم مەشروعەی داناوە مەبەستی بووە، کە چۆن ئیلزامی تەرەفێك نەکات بە لەفزێکی مەخصوص بڵێ ئیلا ئەم لەفزە بێت، ئینجا مەعنای ئەوە ئەدات، مەبەستی ئەوە بووە بڵێت لە قورئان ولە سونە، هیچ نەصێك نیە ئیلزام بە صیغەیەکی موحەددەد یان لوغەیەکی موعەیەن بکات، چونکە ئێستا باسی لوغەی عەرەبیە، ملیارو نیوێك موسوڵمان هەیە، بە لوغاتی جیاواز، ئیلزامی ژن یان پیاو بە صیغەیەکە ئێمە باسی موشەریع ئەکەین لێرە خاوەنی ئەو مەشروعە، ئەڵێت یەکێك عەرەبی نازانێت یان ئەم صیغەی بۆ دابنێین وتی (بصيغة صريحة تدل على الطلاق) مەبەستی ئەمەیە ئەمە قەزائەن، ئینجا مەبەستی لەوە کە وتوویەتی بصيغه مخصوصه، ئەمە یەك، دووەم: باسی توكيل و تفويز لێرەدا کراوە، (وكلت به او فوضت)تەلاق حەقی پیاوە بنفسه ئەوە لە لایەکەوە، لاکەی تری (من تصرفاته القابلة للتوكيل) واتە (للتصرفات القابله للانابه) ئینابەش دوو جۆری هەیە، یەکێك لەجیاتی ئەو بیکات، یان تەوکیلە یان تەفویضە، تەوکیل و تفويض چوار فەرق لەبەینیاندا هەیە، موەکیل ئەتوانێ رجوعی بکات مفوض ناتوانێ رجوعی بکات، موەکیل ئەگەر ئینعدامی ئەهلیە بوو وکاله ساقت ئەبێ، بەڵام مفوض ئینعدامی ئەهلیە بوو ساقت نابێ، یەعنی مەبەستم لێرەدا ئەوەیە کەزۆر باش هاتووە، جوان هاتووە، لێرە باسی ئەوەی کە ژن ببێت بەوەکیل کابرا بەژن بڵێت (وكلتك في طلاق نفسك) ئەوەیە ماناکەی، یان بڵێیت (وكلت غيري في طلاق زوجتي) تفویزیش ئەوەیە بەژنەکە بڵێت ئیشی تۆ لە دەستی تۆیە، مەبەستی تەلاقە، یان بڵێت (ملكتك حقي في الطلاق) ئەم حەقە هی من بوو بەس دام بەتۆ، بۆت هەیە بەکاری بهێنی، ئینجا چ بە مەشیئە یانیش هەرکاتێك تۆ ویستت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێمە بەنیسبەت لوغەتەن یان عورفەن زۆرینە داوایان کرد، ببێت بە شەرعەن وە قانونەن، ئەوە ئیتیفاقمان کردووە، دووەم: ئەمێنێت (وكلت او فوضت)ئەوەش کاك سعدالدين و دوو برادەری تر ئیشارەتیان پێدا کەوتیان تەنها با وکلت بێت، باشە ئێستا صیغەکەم پێ بڵێ تابیخەمە دەنگەوە، ئەصڵی قانونەکە یەکەم ئەڵێت(الطلاق رفع قيد الزواج بايقاع من الزوج او الزوجة ان وكلت به او فوضت او من القاضي) لە قانونی ئەصڵیەکەشدا باش هاتووە، لێرە فەقەرەیەك ئیزافە کراوە، لەگەڵ تەعدیلێکی بەسیت، قانونە ئەصڵەکە ئەڵێت(الطلاق رفع قيد الزواج بايقاع من الزوج او من الزوجة وان وكلت به او فوضت او من القاضي)زۆر باشە، ئێستا صیغەکەش هەر وایە، (ولا يقع الطلاق الا بصيغة مخصوصة له شرعاً) ئەوە وتمان (شرعاً و قانوناً)، (٢- لايعتد بالوكالة في اجراءات البحث الاجتماعي والتحكيم وفي ايقاع الطلاق) ئەوەش هەر هەبووە، شتێکی تازەمان نەهێناوە بەس مەشروعەکە بڕێك دەوڵەمەندی کردووە، ئینجا من فەقەرەی یەکەم ئەخوێنمەوە و دەیخەمە دەنگەوە، چونکە گۆڕانکاری تێدا کراوە، (١- الطلاق رفع قيد الزواج بصيغة صريحة تدل عليه شرعاً او قانوناً دون تقيد بصيغة محددة او لغة معينة بايقاع من الزوج او

الزوجة ان وكلت به او فوضت به او من القاضي) وەكو مەشروعەكەیە بەس گۆرانكاری هەیە، كێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بكات؟ فەرموون كێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، (٢- لايعتد بالوكالة في اجراءات البحث الاجتماعي والتحكيم وفي ايقاع الطلاق مالم يكن هناك مانع من حضور احد الزوجين) لیژنەی داكۆكی كردن لە مافی ئافرەتان وژنان، ئەڵێن ئەو جوملەیە با نەمێنێت (مالم يكن هناك مانع من حضور احد الزوجين) قسەشی لەسەر كرا، باشە كەواتە ئەوانیش موافقن چونكە پێویست ناكات گۆڕانكاری تێدا نەكراوە، (٣- لايعتد بالطلاق الا بحضور شاهدين عدلين حين الايقاع او الاقرار به امامهما او امام القاضي) ئێستا هەر سێ فەقەرەكە ئەخەینە دەنگەوە كێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بكات؟ فەرموون كێی لەگەڵدا نیە؟ بەكۆی دەنگ وەرگیرا، پێم وابێ بەسە كۆتایی بە دانیشتنەكە دێنین هەفتەی داهاتوو ئاگادارتان دەكەینەوە، فەرموو كاك محمد حكیم.

بەڕێز محمد حكیم جبار:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

گروپی ئێمە یەك شەممە ناتوانین ئامادە بین، بۆیە داوا ئەكەین لەجەنابت كەوا دوای بخەیت، باشە یەك شەممە خۆشم لێرە نیم، بەتەئكید ئەكەوێتە دوو شەممە یان سێ شەممە، یان چوار شەممە، ئیعلانی ئەكەین، زۆر سوپاس.

عونی كمال بزاز
سكرتێری ئەنجومەنی نیشتمانیی
كوردستان – عێراق
بەوەكالەت

محمد قادر عبدالله(د.كمال كەركووكی)
جێگری سەرۆكی ئەنجومەنی نیشتمانیی
كوردستان – عێراق

عدنان رشاد مفتی
سەرۆكی ئەنجومەنی نیشتمانیی
كوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژماره (١٦)

پێنج شەممە رێکەوتی ١٣/ ١١/٢٠٠٨

کاتــژمێر (١١)ی پــێش نیــوەڕۆی ڕۆژی پێــنج شــەممە رێکــەوتی ٢٠٠٨/١١/١٣ ئەنجومــەنی نیــشتمانیی کوردستانی عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز عدنان رشاد مفتی سەرۆکی ئەنجومەن و، بە ئامادەبوونی بەڕێز محمد قادر عبداللە(د.کمال کەرکوکی) جێگری سەرۆك و، بەڕێز عونی کمال سعید بزاز سکرتێری ئەنجومەن بەوەکالەت، دانیشتنی ژمارە (١٦)ی خولی دووەم، ساڵی (٢٠٠٨) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بــەپێی حوکمــەکانی برگــە (١)ی مــاددە (٢٠) لــە پێــڕەوی نــاوخۆی ژمــارە (١)ی هــەموارکراوی ســاڵی ١٩٩٢ی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی ئەنجومەن بڕیاردرا دانیشتنی ژمارەی (١٦)ی خولی دووەمــی هەڵبــژاردن لــە کــات (١١)ی پــێش نیــوەڕۆی ڕۆژی پێــنج شــەممە رێکــەوتی ١٣/ ١١/٢٠٠٨ دا بــەم شێوەیە بێت:

١- بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆکردنی پرۆژەی هەموارکردنی یاسای باری کەسی ژمارە (١٨٨)ی ساڵی ١٩٥٩ی هەموار کراو کە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان.

دانیــشتنەکەمان دەکەینــەوە، بەرنامــەی کــار، بــەردەوام بــوون لەســەر خــستنەڕوو وگفتوگــۆکردنی پــرۆژەی هەموارکردنی یاسای باری کەسی ژمارە (١٨٨)ی ساڵی ١٩٥٩ی هەموارکراو کە لە لایەن ئەنجومــەنی وەزیرانــەوە پێشکەش کراوە.

ســەرەتا بــەخێرهاتنی میوانــە بــەڕێزەکان دەکــەین کــە هەمیــشە لەگــەڵمانن، لەگــەڵ ئەوانــەی تــریش کــە لــە کرماشانەوە هــاتوون بــەخێربێن سەرچاو، داوا لــە لیژنــە پەیوەندیــدارەکان ئەکــەم، بــێن لــە شــوێنی خۆیــان دابنیشن، پێش ئەوەی دانیشتنەکەمان بکەینەوە، حەزدەکەم ئیجازەم بدەن پێنج دەقەیــەك هەنــدێ مەســائیل هەیە کە پێشتریش باســم کــردووە، بەتایبــەتی مــادەی (٢٥)، ئێــستایش عــەرزتان بکــەم، مــادەی (٢٥) لــەڕووی یاساییەوە جاری یەکەم کە دەنگمان بۆدا و دەنگەکانمان ژمارد (٣٠) بە (٣٠)بوو، گومان لەســەر ژماردنەکــەکرا، بۆیە هەرچەندە بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ کە ســەرۆکی پەرلــەمان دەنگی بەلایەکدا بــوو کــە وەکــو یــەك بــوون دەنگەکان کۆتایی بە مەوزوعەکە دێت، بەڵام لەبەر ئەوەی دیسان سەرۆکی پەرلەمان ئەو گومانەی قبوڵ کــرد لەژماردنی دەنگەکان، جارێکی تر خرایە دەنگدانەوە، ئەو جارەی کە خرایە دەنگدانەوە وتمان کێ لەگەڵیــەتی ژمارەیــەك زیــاتر دەرچــوون، قاعەکــە ســەیتەرەی لەســەر نــەکرا، یــەعنی بــوو بــە دەنگــە دەنــگ و لەشــێوازی دانیشتنی تەبیعی دەرچوو، ئەویش دیسان بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ سەرۆکی پەرلەمان بــۆی هەیــە دانیــشتنەکە

رابگرێت، بۆیە من دانیشتنەکەم کۆتایی پێهێنا بەبێ ئەوەی دەنگدانی دووەم کۆتایی پێبێت، یەعنی دەنگدانی دووەم کێ لەگەڵیەتی کرا، بەڵام کێ لەگەڵی نیە نەکرا وجەلسەکەم ڕاگرت، لەبەر ئەوە هەردوو حاڵەتەکە قانونی نەبوو، نە یەکەم، نە دووەم، بۆیە دواکەوتین، ئەو دواکەوتنەیش قازانجی هەبوو، قازانجەکەیش لەوەدا بوو کۆبوونەوەمان کرد پێری بەحزوری هەرچوار لیژنەکە، گۆڕانکاریەکی زۆرمان کردووە کە بەشێوەیەك بێت هەموو لایەك پێی رازیبن وهەموو لایەك ئیتیفاقی لەسەر بکەن، ڕەچاوی ئەوەمان کردووە کە ئەو مادەیەو هەموومادەکانی تر هیچ شتێك نەبێت دژی قورئانی پیرۆزبێت، لەهەمان کاتیشدا هیچ شتێکیش نەبێت لەماف ئافرەتان وژنان کەمبکاتەوە، لەدیموکراتییەت کەم بکاتەوە، چوار هەنگاویش بێت بۆ پێشەوە، ناڵێم هەنگاوێك، چوار هەنگاو دەچینە پێشەوە، ئەگەر ئێمە تەقییمی ئەو هەموارکردنە بکەین، ئەو داوایەم نەك تەنها لەئێوەیە لەهەمو کەسێك ولەپێش هەمویانەوە مامۆستایانی ئاینی ئینجا رۆشنبیران، ئینجا رێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی کە هەڵیدەسەنگێنن سێ حەقیقەتان لەپێش چاوبێت یەکەم: قانونی ئەحواڵی شەخصیساڵی ١٩٥٩ لەپێش چاوتان بێت چ بووە، دووەم: ئەو گۆڕانکاریانە چ بووە لەو یاسایەدا کە لەو پەنجاساڵەی رابردوودا هاتوەتە سەری، سێهەم: ئێمە لەدوو ئیدارەییدا جیاوازیەك پەیدابووە، لە ئیدارەی سلێمانی قەراراتێك دەرچووە، هەموارێکی تری کردوەتەوە، لێرە ئەو هەموارە نەکراوە، هەدەفمان ئەوە بووە، ئەو هەموارکردنەیش یەك بخرێت، چونکە ئێمە یەك هەرێمین، دەبێت یەك قانونمان هەبێت، قەرارێکی پەرلەمانەو قەرارێکی حکومەتیشە، چوارەم: ئەگەر تەماشای ئەوە بکەین، ئەگەر لەلایەنی ئاینیەوە بمانەوێ رەخنە بگرین تکام وایە، جارێکی تریش دەڵێم نیشانی ئەوەمان بدەنێ کە لەکوێندەر دژایەتی لەگەڵ نەصێك یان ئایەتێکی قورئانی پیرۆز هەیە، غەیری ئەوە بۆچوونی هەر کەسێك بێت، رێزم هەیە بۆی قبوڵمان نیە هەر کەسێك لەبۆچوونی خۆیەوە، لەتەجروبەی خۆیەوە، لە دینی خۆیەوە، لەرۆشنبیری خۆیەوە، ئەگەر پێمان نەڵێت ئەوە نەصی ئایەت هەیە، ئێوە واتان کردووە، دژی ئایەتە قبوڵمان نیە، لەهەمان کاتیشدا لایەنەکەی تەماشا بکەین، ئەوەی پێی وابێت کە ئێمە دژی ماف ژنان بووین، یان ئافرەتان بووین، یان پێشکەوتن بووین ئەمەیش بەبێ ئەوەی موناقەشەی بکەین رەدی دەدەینەوە، لەبەر ئەوەی ئەگەر تەماشای یاسای ساڵی ١٩٥٩ بکەن وهەموارکراوەکان بکەن، ئەو یاسایەیش کە لەسلێمانی هەموارکرا، لەگەڵ ئەوەی کە ئێمە دەیکەین چوار هەنگاو بەپێشەوە لەبەر روشناییە، بە مەبەستی ئەوەی کە یەکسانی هەبێت، رێزگرتن هەبێت و عەدالەت هەبێت وئەو زوڵمە زۆرەی کە لەسەر ماف ژنان و ئافرەتاندا هەیە لەکۆمەڵگاکەماندا نەمێنێت، یاخود بەرەو نەمان بڕوات، بۆیە بەو چاوە تەماشای دەکەین، ئێمە بەسوپاسەوە بۆ ئەو برادەرانەی کە بەشدار بوون لەدانیشتنەکەی پێرێ، دانیشتنێکی زۆر بەسوودمان کرد وگەیشتینە قەراراتێك پێم وایە کە زۆر باشە، یەکەم: پێش هەموو شتێك وشەی (نشوز) کە لەمادەی (٢٥)ە، لەپێشماندایە، ئەو وشەیە لەمێژووی کوردەواری خۆماندا بەشێوەیەك بەکار هاتووە، خەڵکەکە پێی وایە ئەمە وەکو کەلیمەیەکی ناشرین بەرامبەر بەژن بەکار دێت، بۆ ئەوەی ئەو بیروباوەرە بگۆڕین کە لەقورئانی پیرۆزدا هاتووە، وشەی (نشوز) بەکارهاتووە بەرامبەر بە پیاویش وبەرامبەر ژنیش، یەعنی واتا ئەو وشەیە پیاویش دەگرێتەوە وژنیش دەگرێتەوە،

پیاوی ناشیز هەیە و ژنی ناشیزەیش هەیە، زۆر کەس لەکۆمەڵگای ئێمەدا مەعنای نشوز نازانن، یەعنی چی نشوز؟ ئەمە بەمەعنای دوو شت دێت، یەکێکیان: بەو مەعنایەیە کە مەبەستێتی، ئەوی تریان بەمانا زمانەوانیێکەیەتی، نشوز بەعەرەبی یەعنی چیە؟ نشوز بەعەرەبی، ئەگەر تەماشای قەوامیس بکەین، یەعنی خۆ بەزلزان، خۆ بەبەرزترزانین، جا ئەو خۆ بەبەرزتر زانین، ئەگەر پیاوەکە بێت بەرامبەر بەژنەکەی، یان ژنەکە بەرامبەر بەپیاوەکەی، ئەگەر پیاوەکە بێت بەرامبەر بەژنەکەی پێی ئەڵێن پیاوێکی ناشزە وخۆی بەبەرزترزانی بەرامبەر بەژنەکەی، ئەگەر ژنەکەبێت دەڵێن ژنەکە ناشزە، یەعنی خۆی بەبەرزتر زانیوە لەپیاوەکە، ئەلێرەدایە بۆیە ئێمە لەکاتێکدا نشوزمان هێناوە باسیشمان کردووە پیاو دەگرێتەوە، ژنیش دەگرێتەوە، یەکەم: لە قورئانی پیروزدا هەردوکیان باسدەکات، دەڵێت پیاوی ناشزو ژنی ناشزیش، دووەم: ئەو تێگەیشتنە بۆ ئەو وشەیە لێرە پێش ئەوەی دەست پێبکەین خەڵکەکە تێبگات کە ئەوە کەمکردنەوەی ماف ژنان و رێزگرتن لەژنان نیە، لەمەودوا خەڵکەکە بزانێت کە نشوز ئەو مەعنایە دەگرێتەوە و هەردوولایان دەگرێتەوە، پێناسەشمان کردووە، بۆ یەکەم جارە دەڵێین نشوز چیە؟ کەوتم خۆ بەزلزان پیاویش دەگرێتەوە وژنیش دەگرێتەوە، کەواتا بەعەرەبیەکەی ئەو تەعریفەمان کردووە کە دەڵێت نشوز: هو تعالی الزوج او الزوجە، او تعالی احد الزوجین احدهما علی الاخر، نەصەکەم لایە ئێستا دەیخوێنینەوە: هو تعالی احد الزوجین علی الاخر کما فی الحالات التالیە علی الاخر، یەعنی ئەو نشوزە خۆ بەزلزانی یەکێکە لەژن و مێرد وەکو ئەو حاڵەتانەی خوارەوە:

حاڵەتی یەکەم: نشوزی پیاو، حاڵەتی دووەم: نشوزی ژن، ئینجا چی دەکەوێتە سەری، ئەو شتە بۆ ئەوەبووە کە ئەو خیلافە لەبەینی پیاوو ژنەکاندا نەمێنێت و هەرچوار لیژنەکە لەسەر ئەوە موافیقن، نوقتەیەکی تریشمان موناقەشەکرد کە مودەی یان ئەو فەترەیەی کە لەمەحکەمەدا شکات دەکات جیابێتەوە لەبەر نشوزەکە، دوو ساڵ بوو، سێ لەلیژنەکان داوایان دەکرد ببێتە ساڵێك، بەڵام لیژنەی داکۆکیکردن لەماف ژنان دەڵێن ساڵێکیش زۆرە با ببێتە شەش مانگ، ئێمە وجەنابی مامۆستا مصگفی زەڵمیشمان لەگەڵ بوو، هەموو لیژنەکانی پەیوەندیدارمان لەگەڵ بوو، لیژنەی یاسایی وئەوقاف و ماف مرۆڤ و لیژنەی داکۆکیکردن لەماف ژنان، گەیشتینە ئەو قەناعەتەی کە هیچ زەرەرێکی نیە شەش مانگ بێت ولەوێندەریش شەش مانگەکەمان تەسبیت کرد، بۆیە کارئاسانیمان بۆ ئێوە کردووە بۆ ئەوەی نەگەرێینەود جارێکی تر موناقەشە بکەین، لەبەر ئەوەی ئێمە مادەکەمان هەمووی قبوڵ کردووە، تەنها ئەو دووکەلیمەیە مابوو، ئەو دووکەلیمەیەش بەو صیغەیە ئێستا داوایان لێدەکەم بیخوێننەوە، هەم تەعریفەکە و هەم حاڵەتەکەیش دەخەینە دەنگدانەوە ودواییش مودەکە، ئەگەر کەس ئیعتیرازی نەکرد لەسەری ئەویش بەو شێوە دەخەینە دەنگدان، دکتۆرە رۆژان فەرموو صیغەکە بخوێنەوە.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

سەبارەت بە برگە دەی ڕاپۆرتی هاوبەشی لیژنەکان کە تایبەتە بەماددەی (٢٥) لەئەصڵی ئەو قانونەی ساڵی ١٩٥٩، دەڵێت: يوقف العمل باحكام المادة الخامسة والعشرون من القانون ويحل محلها مايأتي:

اولا: النشوز هو تعالي احد الزوجين على الاخر كما في الحالات الاتية:

١-هجر الزوج او ترك الزوجة بيت الزوجية بلا اذن و بغير وجه شرعي.

٢-تعسف احد الزوجين في اداء الواجبات الزوجية او الاخلال بها قاصدا الاضرار بالزوج الاخر.

٣-عدم تهيئة الزوج لزوجته البيت الشرعي المناسب لحالتهما الاجتماعية و الاقتصادية.

٤-منع الزوج او الزوجة من الدخول الى البيت دون عذر شرعي.

ثانيا: على المحكمة ان تتغيب في اصدار الحكم بنشوز احد الزوجين حتى تقف على اسباب النشوز وان تستنفذ جميع مساعيها في ازالة تلك الاسباب التي تحول دون ذلك.

ثالثا: يعتبر النشوز سببا من اسباب التفريق بعد مرور ستة اشهر على اكتساب النشوز درجة البتات وعلى الوجه الاتي:

١-اذا كان الزوج هو الناشز فيلزم بنفقة الزوجة طيلة فترة النشوز وفي حالة التفريق بينهما يلزم بدفع المهر المؤجل ونفقة العدة والتعويض المستحق ان كان له مقتضاه.

٢-اذا كانت الزوجة ناشزة فتحرم من النفقة وتفقد مهرها المؤجل في حالة التفريق بينهما بعد الدخول فإذا كانت قد قبضت جميع المهر الزمت برد نصف ما قبضته، اما اذا كان التفريق قبل الدخول فيسقط المهر المؤجل وتلزم برد ماقبضته من مهرها المعجل.

٣-يعتبر التفريق وفق احكام هذه المادة طلاقا بائنا بينونة صغرى.

بەڕێزان ئەوەی لەراپۆرتی هاوبەشی لیژنەکاندا هاتووە، سێ خاڵی زۆر گرنگی تێدایە، سێ خاڵەکە ئەوەیە کە جیاوازی هەیە لەنێوان ئەصڵی مادەی (٢٥) کە لەئەصڵی قانونەکەدا هاتووە، کە نشوز لە مادەی (٢٥) تەنها بۆ ئافرەتان بوو، واتا ئافرەت ناشز دەبوو، بەهیچ شێوەیەك ئاماژەی بە پیاوی ناشز نەکربوو، لێرەدا لەپرۆژەکە، لەراپۆرتی هاوبەشی لیژنەکان نشوز بۆ ئافرەتان و پیاوان وەکو یەکە، خاڵی دووەم: حاڵەتەکانی نشوزە کە لەراپۆرتەکەدا هاتووە، خاڵی سێیەم: کە حوکمی نشوزە، لەئەصڵی قانونەکە لەبەر ئەوەی نشوز تایبەتە بەئافرەت کە دادگا بریاری نشوزدەدات، دەبوایە ئافرەتەکە دوو ساڵ چاوەرێ بکات پاش ئەوەی حوکمەکە دەرەجەی قەتعی وەردەگرت، ئەوجا دەیتوانی داوای جیابوونەوە بکات، ئەویش وەکو سزایەك بوو بۆ ئافرەت، چونکە نشوزەکە تایبەت بوو بەئافرەت، دەبوایە ماوەی دوو ساڵ وەکو سزایەك چاوەری بکات، ئەوجا داوای تەفریق بکات، لێرە ماوەکە کەم کراوەتەوە، ماوەی شەش مانگ هەموو لیژنەکان لەسەری کۆك بوون کەوا ماوەی شەش مانگ یەك جار گونجاوە کە تیادا دەتوانن کێشەکەیان یەکلا بێتەوە، ئەگەر پێکهاتنەوە، ئەگەر نا

ئەوە داوای تەفریق دەکەن، واتا ئەو پرۆژەیە، ئەو برگانە کە لەپرۆژەکەدا هاتووە، ئەو نەگونجان و نادیاریەی کە لەئەصڵی مادەی (٢٥) لەئەصڵی قانونەکە هاتبوو، هەوڵمان دا نەیهێڵین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەگەر ئیجازە هەبێت، لەبەر ئەوەی بەعەرەبی نووسراوە، هەوڵدەدەم بەکوردیەکەش بیخوێنمەوە، ئەوەنــدەی بۆم بکرێت: کار بەئەحکامی مادەی (٢٥) ڕادەگیرێت و ئەوەی خوارەوە جێی دەگرێتەوە.

یەکەم: ناساندنی نشوز چیە؟

نشوز ئەوەیە وەکو عەرزم کردن، کوردیەکەی ئەوەیە خۆ بەزلزان و بەبەرزترزانینی ژن و پیاو لەسەر یـەکتری کەئەم حاڵەتانەی خوارەوە دەگرێتەوە:

١- ئەگەر پیاوەکە ژنەکەی خۆی بەجێهێشت بـەبێ ئـەوەی هـیچ ئیزنێکی لێ وەربگرێـت، بـەبێ ئـەوەی هـیچ هۆیەکی شەرعی هەبێت، ئەگەر بێت وهەریەك لەژن ومێرد بەرامبەر یەکتری ئیخلالیـان کـرد، بـە واجیبـاتی ژن ومێردایەتی، یەعنی پێی هەڵنەسان بـەواجبی ژن و مێردایـەتی، ئەگەر بێت وپیاوەکـە نـەیتوانی مـاڵێکی شایـستە دابـین بکـات لـەرووی کۆمەڵایەتیـەوە و لـەرووی ئابووریـەوە بـۆ ژنەکـەی، ئەگـەر بێـت و یـەکێك لەپیاوەکە یان ژنەکە ڕێگای نەدا بۆ هاتنی هاوسەرەکەی بۆ ماڵەوە بەبێ ئەوەی هیچ سەبەبێکی هەبێت.

٢- مەحکەمە دەبێت بە پەلە بڕیاری حوکمی نشوز دەرنەکات، دەبێت هەندێ وەختی بداتێ بۆ ئەوەی بزانێت هۆی ئەو نشوزە چیە؟ و هەموو جهودێك سەرف بکات بۆ ئەوەی ئەو هۆیانـە لاببـات و پێـك بێنـەوە جارێکی تر.

٣- ئەگەر بێت و لەوڕۆژەیدا لەمەحکەمە دەعوا قەیـد دەکرێـت بـەناوی نـشوز بـۆ جیابوونـەوە و هـەتا شـەش مانگ مەحکەمە بـۆی نـەکرا حـەلی موشکیلەکەیان بکـات، دەکرێـت بەقـەتعی تەڵاقەکـەیان بڕیـار بـدات بـەو شێوەیەی خوارەوە:

ئەگەر بێت و پیاوەکە ناشز بوو دەبێت نەفەقەی ژنەکەی بـدات، لـەو فەترەیـەی کـە حوکمەکـەیش تەسـجیل کـراوە، لەپاشـی جیابوونەوەکەیـشیان، پاش تەڵاقەکەی لەلایـەن مەحکەمـەوە، ئەگـەر خـەتای پیاوەکـە بـوو، پیاوەکە ناشز بوو، پیاوەکە ئیلزام دەکرێت بەمەهری مونەجەلی و نەفەقەی عـدەو هـەموو موسـتەحەقاتێکی تر کە بوو بەحـەق لەسـەری بیـدات، بـەپێی قـەراری ئـەو مەحکەمەیـە، ئەگـەر ژنەکـە ناشـزە بـوو لەنەفەقـە مەحروم دەکرێت و پێی نادرێت، ومەهری مونەجەلیشی پێ نادرێـت، ئەگەر مەهرەکەی پێشتر وەرگرتبـوو، ئیلزام دەکرێت بیگەڕێنێتەوە، نیوەی بگەڕێنێتەوە، ئەوەی کـە وەریگرتـووە، ئەگـەر بێـت و پـێش گواسـتنەوە بوو هەموو مەهرەکەی سقوت دەکات و دەبێت بیگەڕێنێتەوە بەکاملی.

٤-ئەو تەڵاقدانە بەعەرەبی پێدەڵێن (بائنا بینونة صغری)، واتا دوو تەڵاقە، یەعنی ڕێگایان هەیە بیهێنێتـەوە، بەڵام بەمارەبڕینێکی تازە (بائنا بینونة صغری)، یەعنی دوو تەڵاقە، مەجالی هەیە جارێکی تـر بیهێنێتـەوە، بەڵام جارێکی تر مارەی ببڕێت، ئێمە وەکو عـەرزمانکرد ئـەوە شتێکە کـە زۆر موناقەشـەمان کـردووە، وەکو عەرزم کرد نامـەوێت دووبـارەی بکەمـەوە، هـەموو مەسـەلەکانمان لەچاوگرتووە کـە بەوشـێوەیەبێت کەباسـم

کرد، من پێم باشە ئەگەر شتێکی واتان نەبێت، داواتان لێ بکەم دەنگی بۆ بدەن، هەر چوار لیژنەکە موتەفیقن، لیژنەکان ئێوە موتەفیقن؟ کەس ئیعتیرازی هەیە؟ کەواتا موتەفیقن، دەیخەمە دەنگەوە، کێ لەگەڵ ئەو مادەیە؟ دەستی بلندبکات تکایە، فەرموون، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟ فەرموون، بەزۆرینەی دەنگ قبوڵ کرا، زۆر سوپاس.

پیرۆزبایی لەهەموو ئەو کەسانەدەکەم کە هاوکاریان کردین لەو دانیشتنەی ئەو رۆژە کە بگەینە ئەو نەتیجە، چونکە ئەوە دوو جەلسەی بەسەردا چوو، گفتوگۆیەکی زۆری لەسەر کرا، مشتومرێکی زۆری لەسەر کرا، باس کرا و ئەوە سەرکەوتنێکە، پیرۆزبایی لەهەموو ئەندامانی پەرلەمان دەکەم، دەسکەوتێکی گەورەیشە بۆ مافی ژنان وئافرەتان، هەنگاوێکی گەورەیە بەرەو پێشەوەیش و لەهەمان کاتیشدا رێزگرتنێکی گەورەیشە لەقورئانی پیرۆز، ئێستا بۆ مادەی (٣٥) لەقانونی ئەحوالی شەخصی، کە مادەی (٣٥) دەکات مادەی (١٤) لەپرۆژەکەی حکومەتدا، تکایە ئەصڵی مادەکە بخوێننەوە ودواتریش رەئی لیژنەکان، فەرموو کاک مەلا سعدالدین.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بسم الله الرحمن الرحيم.

يوقف العمل بالفقرة ثانيا من المادة الخامسة والثلاثين ويحل محلها مايلي:

يقع طلاق المريض مرض الموت او في حالة يغلب في مثلها الهلاك اذا مات في ذلك المرض او تلك الحالة، ولم يكن فاقد التمييز وترثه زوجته ولو كان الطلاق بائنا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

رەئی لیژنەکان تکایە، د. رۆژان فەرموو.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بەرەئی لیژنەکان، هەر وەکو لەراپۆرتی هاوبەش هاتووە، ئێمە پشتگیری لەپرۆژەکەی حکومەت دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

رەئی لیژنەی داکۆکیکردن لەمافی ژنان و ئافرەتان، فەرموو پەخشان خان.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمەیش پشتگیری لەپرۆژەکەی حکومەت دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

رەئی لیژنەی مافی مرۆڤ، فەرموو.

بەڕێز كرخی نجم الدين نورالدين:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە پشتگیری لەپرۆژەكە دەكەین، بەڵام ئێمە ڕەئێكیشمان هەیە، یەعنی ئیزافەیەكمان هەیە لە (أ) برگە دووی مادده سی وپێنج بەزۆرینەی دەنگی ئەندامان مادەكە وەكو خۆی بمێنێتەوە، كە لەیاسای باری كەسی ژمارە (١٨٨)دا هاتووە، هەموار كراوە، ئەندامانی لیژنە بەپەسەندیان زانی كە برگەیەك بەم شێوەی خوارەوە زیادبكرێت، ئەوەی كە زیادكراوە بەعەرەبیە لەنێوان دوو كەوانەدا (يقع الطلاق. اذا لم تقم الزوجة بالواجبات الزوجية لزوجها في حالة المرض الموت).

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەوە وەكو ناشز وایە، نابێت، كاك محمد فرج باشتر شەرحی بكە.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە ئەوەمان كردووە بە دوو بەشەوە، بەشی یەكەم: ئەگەر ئەم پیاوە مەبەستی (اضرار) بوو بەو ئافرەتە، حرمان بوو لە (ارث) دەبی بڵێت: لا يقع الطلاق، چونكە كەوتنی طلاق، مانیعی ئیرثە لە ئەصلا، تۆ بەچی حوكمێك ئیتر ئەڵێت (ترثه) ئێستا لەوێ وایە ئەڵێت: يقع الطلاق، جا ئەگەر طلاق ئەكەوێت تۆ بەچی حوكمێك ئیتر ئەڵێت یرث و یان ترث بۆ ژنەكە ترپ، لەبەر ئەمە ئێمە وتوومانە ئەم تەڵاقە لەئەصلا ناكەوێت، ئەگەر لەوێ مەبەستی حرمانی ئەم ژنەبێت، اضرار بەم ژنەبێت تەڵاقەكە ناكەوێت، هەزار تەڵاق بخوات، لەحاڵەتێكی ترا، لێرە پیاوەكە تاوانبارە، ئەی ئەگەر لەجێگایەكی ترا ژنەكە تاوان بار بوو، پیاوێك بڵێین سەیارە لێیداو ئیفلیج بووە، ژنەكە بەجێی ئەهێڵێت، خزمەتی ناكات، ئێمە ئەمەمان وتووە ئەم تەڵاقە ئەكەوێت، تەڵاقی ئەم پیاوە ئەگەر ئێستا لەسەر جێگا كەوتووە وئیفلیج بووە و ژنەكە بەجێی هێڵاوەو خزمەتی ناكات، ئەگەر تەڵاقیدا ئەم تەڵاقە ئەكەوێت، چونكە بۆ اضرار نیە، بۆ؟ لەبەر ئەوەی هروبە، ژنەكە هروب دەكات، یەعنی لێرەدا ژنەكە تاوان بارە كە ئەم پیاوە بەجێ ئەهێڵێت، بەڵام لەحاڵەتی یەكەما ژنەكە تاوانبار نیە پیاوەكە تاوانبارە و دەیەوێت ژنەكە حرمان بكات، ئەو تەڵاقەی كە پیاوەكە دەیەوێت ژنەكە حرمان بكات ناكەوێت (لايقع) لەبەر ئەوەی لەمادە ئەصڵە كەدا واهاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

خۆی لەئەصڵی یاساكەی ساڵی ١٩٥٩ هاتووە: لايقع طلاق المريض مرض الموت، هەرچەند باس لە ئیرسەكەیشی دەكات، بەڵام ئێمە لێرە، ئەگەر لەمە لیژنەی داكۆكیكردن لەمافی ژنان باش دیراسەی بكەن كە بڵێت يقع، ئەم تەڵاقە لەوسەریش ژنەكە ئیرسی بەرەكەوێت، من پێم وانیە ژنان ئستیفادە لەم تەعدیلە بكەن بۆ چی؟ خۆی

لەئەصلا تەسەرف المريض مرض الموت، ئەوە كاك شێروان وكاك عونيش باشى ئەزانن دەچێتە دەعواى عەدم نەفازى تەسەروفەوە، تصرف المريض مرض الموت، نافز نيە بۆچى؟ لەبەر ئەوەى ئەو كەسەى لەحاڵى مرض الموت دايە جائيزە پاش شەش مانگ بمرێت يان پاش ساڵێك بمرێت، عادەتەن ئەو كەسانەى كە هەست دەكەن مردن لەبەر رێگايانە پێى ئەچێت و ئەوە شەرحى من نيە و شەرحى فوقەهائەو شەرحى قانونيەكانە، ئەوانەى كە زۆر ئيشيان تيادا كردووە، تەسەروف بەماڵەكەى خۆى ئەكات، تەسەروفێكى لاشعورى پێ ئەكات، تەسەروفێكى نا مەسئوليانەى پێ دەكات، قد يجوز، پێش ئەوەى بمرێت هەموو ماڵەكەى وەقف بكات، يان هيبەى كات، يان بيبەخشێتەوە، يان بيكات بەناوى يەكێكەوە وباقى ترى لێ مەحروم بكات، لەو كاتەدا تەسەرەفەكەى ئەو ئەگەر وابڕوات ئەچێتە تەسەروق ماليك خۆى كە بەماڵى خۆى حورە، بەلام ئەم تەسەروقى المريض مرض الموت، كە قانون لەپێشا وتويەتى لايقع، باشترە بۆچى؟ لەبەر ئەوەى لايقع، ژنەكەى ميراتى خۆى بەرئەكەوێت، بەلام وەكو باسم كرد، ئەگەر بێت و ئێمە وەها بيهێڵين، ئەو كاتە حوكمى بابێك لەقانونى مەدەنى ئەوەستێنێت كە پێى ئەوترێت حوكمى دەعواى بوڵيسە، دەعواى عدم نفاذ التصرف، من پێم وايە ئەومادەيە بەوتەعديلە نەڕوات، چونكە ژنان لێرەدا زەرەرمەند دەبن بەحەقيقەت، پياوەكە لەوانەيە ئەو رۆژە نەمرێت ئيحتيماله پاش شەش مانگ بمرێت، پاش هەشت مانگ بمرێت، المريض مرض الموت، ئەبێت بەتەقاريرى گبى بێت، دەبێت دكتۆر تەفسيرى بكات، خۆ هەروەها گاڵتە نيە ئەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن:

يەعنى پێت وايە ئەصلەكە باشترە، كاك زانا فەرمو.

بەڕێز قادر سعيد خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

ئەگەر تەماشاى ئەصلى مادەكە بكەين لەقانونە ئەصليەكە بەوە دەست پێدەكات: لايقع طلاق الاشخاص الاتية بيانهم، ئەگەر ئێمە فەقەرە دوو بەو شێوە نوێيەى پێشنيار كراوە بنووسين دەبێت ئەو مادەيە لابدەين، چونكە عينوانى مادەكە باس ئەو كەسانە دەكات كە، لايقع طلاقهم، تۆ لێرە دەڵێت: يقع طلاقهم، دەبێت يان ئەو مادەيە لابدەين يان بيكەين بەمادەيەكى سەر بەخۆ يان دەبێت بگەڕێنەوە سەر نەصە ئەصليەكە، ئەو نەصە نوێيە من تێبينيم لەسەرى نيە، ئەگەر داواكارييەكى ليژنەى ژنانە، رێگاى تێدەچێت وشتێكى تەبيعيە، بەلام دەبێت لەناو ئەم مادەيە لابكەوێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن:

مولاحەزەيەكى بەجێيە، چونكە ئەوە فيعلەن نووسراوە لايقع، دەبێت ئەوە هەر شەتب بكرێت، هەر نەمێنێت لەناو قانونەكە، كاك سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار صباح بۆزو هەركی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من هەمان تێبینی كاك زانام هەیە، بۆیە پێشنیار دەكەم فەقـەرەی یەكـەم بڵێین: یـەك، لایقـع گلاق الـسكران والمجنون، هەتا ئەخیری، فەرقەرەی دوو بەو نەوعە بێت كە لەپرۆژەكەدا هاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

نووسیانە تەعدیل بۆ فەقەرەی دووەم هاتووە فەقەت، كاك كرخی فەرموو.

بەڕێز كرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەوەی ئێمە دامان ناوە بەراستی بـۆ حاڵـەتێكی موعەیەنـە، یـەعنی فـەرقی هەیـە، لەگـەڵ ئـەو حاڵەتـەی كـە لەنشوزدا هاتووە، نشوز حاڵەتێكی تەبیعیە، یەعنی مرض الموت، تێدا نیە، ئەوەی ئێمـە لێـرەدا باسـی دەكـەین مرض الموت تێدایـە، لەحاڵەتێكدا ئەگـەر پیاوێك تووشـی مـرض المـوت بـوو، مودەكەیـشی دیـار نیـە و ژنەكـە هەجری كرد، ژنەكە وازی لێ هێناو خزمەتی نەكرد، باشە حەقە ئەو ژنە تەڵاقەكەی لێ نەكەوێت؟ كـە وازی لێ هێناو لەوانیە تووشی دەردە سەری تریش دەبێت، لەوانەیە اضرار روودەدات، ئێمە حاڵەتەكە لێرەیە بۆیـە باسی ئەوەمان كردووە، دەنا عیلاقەی بە نشوزەوە نیە، نشوز حاڵەتێكە هەردووكیان ساغن، مرض الموتي، تێدا نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

فضیلة خان فەرموو.

بەڕێز فضیلة رمضان سعدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بەراستی من لەگەڵ ئەصڵی قانونەكەمە، مادەی (٣٥) وەكو خۆی بمێنێتـەوە وتـەڵاق نەكـەوێت وەكـو مامۆسـتا زانا ئیشارەتی پێدا ئـەوە یەكـەم، دووەم: بەراسـتی ئـەو تەڵاقـە ئەگـەر بكـەوێت، ئـەو پیـاوە نیـەتی خراپـە و حەزی لێیە ئەو ژنـە مەحروم بكات لەمیرات، من لێرە ئیشارەت پێدەدەم لایەنگیری مەعنەوی زۆر گرنگترە لە لایـەنگیری مـادی لێـرە، یـەعنی خەزلێیـە ئـەو ژنـە بـژێتن باشـترە لـەوە، یـەعنی ئـەو تەڵاقـە نەكـەوێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك محمد حكیم فەرموو.

بەڕێز محمد حكیم جبار:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من تێبینی عامم هەیە، ئـەو مـن و بانـە، ئـەوەی كـە دوای خـۆی مـەجرور دەكات لەیاساكە هـەمووی بـەباش نەهاتووە، مەسەلەن: یوقف العمل بالمادة الرابعة والثلاثون والرابعـة والـثلاثین، منـەكانی پێـشتریش هـەمووی

گۆڕاوە ئەگەر تەماشای بکەن وەکو تەنبیهێك بێت و هەمووی چاك بکرێت زۆر باشە، دووەم: ئەم قەزیە بەحەقیقەت هەردوو وەجهەکەی هەڵئەگرێت یان دەبێت ئێمە بگەڕێینەوە سەر یاسا کۆنەکە ئەوە تەسبیت بکەین، یان بۆ ئەو فەقەرەیە شەرتێك زیاد کەین، (ترثە زوجتە شریطة ان یموت الزوج في مدة عدة الطلاق)، ئەوە من ئەو پێشنیارەم هەیە ئەوەی بۆ زیادکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

زۆر سوپاس، برادەران قسەکانی منیان کرد، لایقع بێت باشترە، ئەگەر خۆیشی ئەو مادەیە وەکو خۆی بمێنیتەوە یەك و دوو، چونکە ئەگەر یەکێك لێرەدا مەبەستی یەقەعیش بێت و لەگەڵ یەقەعەکەشا ناتوانێت وەریس بێت، ئەگەر تەلاقەکەی کەوتبێت چون ئەتوانێت وەریس بێت، لایقع بێت باشترە، زۆر سۆپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دلێر محمد شریف.

بەڕێز دلێر محمد شریف:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من هەمان رەئیەکەی کاك عمرم هەیە، بەراستی ئەم ماددەیە زەرورە ئەصڵەکەی وەکو خۆی بمێنێت، چونکە لێرەدا خۆی (ولم یکن فاقد التمییز)، ئەمە بوەتە معیار، ئەگەر لەو حاڵەتەیشدا ئەوەیش ئیجتیهاداتی لەسەر دروست دەبێت، قازی دەتوانێت تەحدیدی هەندێ حاڵەت بکات، ئیحتیماڵە بەتەمییز وای دانەناوە کەوا حاڵەتەکەی تەمییزی لەدەست داوە، لەبەر ئەوە بەقەناعەتم ئەوەی کە کاك عمر ئەیڵێت زۆر ڕاست دەکات، پێم وایە ئەوە باشترە بۆمەصڵەحەتی ژنان و وەکو خۆی بمێنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تافگە خان فەرموو.

بەڕێز تافگە محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێم وایە مادەی (٣٥) لەئەصڵی مادەکە چۆن هاتووە، بەو شێوە بمێنێت، بە یەك ودوو بێت، لێرە زۆر جوان هاتووە دەڵێت: تەلاقی ئەو کەسانەی خوارەوە ناکەوێت، یەکەم: سەرخۆش و شێت و گێل و زۆر لێکراو وهەروەها بێهۆش کە بەهۆی تورەیی، یان کارەساتێکی کتوپر، یان گەورە تەمەنی، یان لەبەر نەخۆشی هۆشەکەی لەدەست دابێت، ئەوە یەکەمە، دووەم: دەڵێت نەخۆشێك لەنەخۆشی مردندا بێت، یان لەبارێکدا بێت کەنومێدی مردنی زاڵ بێت بەسەریدا، ئەگەرپیاوەکە لەئاکامی ئەم نەخۆشیە یان ئەو بارە مرد، ئەوە

ژنەکە میراتی لێدەگرێت، بەهەمووشتێك بێت بەپێوەری مرۆڤایەتی بێت، یان بەپێوەری مافی ئافرەتیش بێت، ئەگەر ئافرەت تەلاقی کەوت ئەوە میراتی ناکەوێت، لەچیا لەگەڵ مافی ئافرەتیشا خۆی دەگرێتەوە، بۆیە پێمان وایە ئەگەر تەلاقەکە لایقع بێت ئەوە پێمان باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

من دەمەوێت لیژنەکان قسە بکەن، کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە کاتی خۆی کە پرۆژەکەمان ئامادە کردووە، لیژنەی داکۆکیکردن لەمافەکانی ژنان لەپەرلەمان، ئێمە لەسەر ئەم ماددەیە هیچ مولاحەزەیەکمان نەداو دەستکاریشمان نەکردووە، بەڵام کە چوەتە ئەنجومەنی وەزیران بەو شێوەیە گۆڕیویانە، بۆیە ئێمە پێمان وایە هەردوو رەئیەکە، هەرکامێکیان بێت ئێمە پشتگیری لێدەکەین، ئەکسەریەت چی هێنا،چونکە ئێمە خۆمان لەئەساسدا دەستکاری ئەم مادەیەمان نەکردووە، بەڵام ئەمە لەئەنجومەنی وەزیران ئەو لایقع کراوە بە یقع، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەگەرشتێکی تر نەبێت، ئێستا زۆر وازیحە، ژمارەیەکی زۆر لەئەندامانی پەرلەمان دەڵێن ئەمە موقتەرەحی تازەیە کە ئەصڵەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە نەك پرۆژەی حکومەت، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەراستی ئەو مەوزوعەی ئێستا بەڕێزان ئیسارەیان کرد، ئێمە لەگەڵ لیژنەی فقهی ئەو مەوزوعەمان زۆر باش باسکرد وپێشمان وتن کە جۆرە تەناقوزێك هەیە، چونکە مەعقول نیە نەصێکی ئەصلی بڵێت: لایقع الطلاق لەوێ میرات بگرێت، ولەنەصی دووەم بڵێت: یقع الطلاق ومیرات نەگرێت، ئەمە تەناقوزێکی وازیح وسەریحە، هەر وەکو کاك عمر ئیشارەتی پێدا، بەڵام بەراستی ئەوان چوونە ئیختیلافی مەزاهیب ورەئیەکە بەو شێوەیە هات، منیش بەهەمان شێوە تەئییدی برادەران دەکەم کە لایقع کە راستتر ودروستترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەگەر خیلافی نەبێت دەیخەمە دەنگەوە، خیلافت هەیە کاك سعدالدین، فەرموو.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لێرە دەڵێت، کە قانونەکە کردوویەتی بە یقع الطلاق، یەعنی یقع طلاق المریض، حەقێك هەیە لەقانونی ئەحواڵی شەخصی کە دەڵێت: یقع الطلاق من کل زوج بالغ، عاقل، مختار، مستیقض، لەناو فوقەهاکان ئەو تەلاقە پێی دەوترێت طلاق الفار، لەبابی سد الذرائع، لەوێ باس کراوە، بۆ؟ ئەو کابرایە کە تەلاقەکە دەخوات

عاقڵەو مستیقضە، تەڵاقەکەی دەکەوێت، بەڵام لەبەر زەنە سەیئەکەی، لەبەر ئەو زەنە خراپەی کە هەیەتی کە دەیەوێت ژنەکەی میراتی وەرنەگرێت، ئەو تەڵاقەی لەبەر هەندێ دەخوات، عقوبەتەن لەبەر هەندێ فقەها ناویان لێ ناوە، طلاق الفار لرد قصده السئ، دەبێت میراتی لێ بگرێت، یەعنی ئەوە شتێکی مەسموح بهیە، لایق بۆ نابێت؟ لەقانونی مەدەنی ساڵێکی دیاری کردووە، چونکە مرض، مرض الموت، ئێستا کە مردن بەدەست خوایە، کابرا نەمرد، قانونی مەدەنیش ساڵێکی بۆ ئەو مرض الموتة داناوە یەك ساڵ نەمردو ئەو ساڵە تەواو بوو، باشە چۆن تەڵاقی ناخەیت؟ ئاخر لێرە سرەکەی لێرە بەدیار دەکەوێت، کە هەتا ساڵێك نەمرد، چۆن لەدوایدا تەڵاقی ناخەیت؟، ئەو رەئیە باشترە کە دەڵێت تەڵاقەکەی بخەو با میراتەکەیشی وەربگرێت، حەقەکەیش هەر لەمیراتەکەیە زیاتر نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك مەلا انور فەرموو.

بەڕێز انور محمد غفور:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەنیسبەت ئەو مەوزوعە، تەبیعی دوو برگەیە، مەسەلەی کەوتنی تەلاق، مەسەلەی کەوتنی میراتەکەیە، لەهەموو مەزهەبەکان، وەکو مامۆستا سعدالدین باسی کرد، تەڵاقی خواردووە کابرا و هۆشی لەسەر خۆیەتی چ مرض الموت بێت، ض او مایشابه ذلك وەکو مەسەلەی ئیعدام کردن بێت یان کابرا مەسەلەن لەناو بەحرێك، یان لەناو تەیارەیەك ئەزانێت وەزعەکەی وایە ئەوە تەڵاقەکەی دەکەوێت، مادام ئەو ئینسانە زاکیرەو فکری تەواوە، بەڵام دەگەڕێتەوە سەر ئەوەی کە ئایا نیەتی ئەوەیە کە ئافرەتەکەی مەحروم بکات لە میرات؟ وەکو مامۆستا ئیشارەی پێکرد، ئەگەر مەقسەدەکەی ئاوهابێت حەتمەن دەبێت میراسەکەی بگرێت هەتا لەکن جەنابتان ولەهەموو مەزهەبەکان باس دەکات لە حەنەفیە، لەمالکیە، لەوانە، یەعنی ئەوە عقوبەیەکە، زۆر کەس هەیە مەسەلەن هەتا لەزەکاتدا، ئەگەر کەسێك نیەتی وابێت سەیارەیەك بکرێت یان خانوویەك بکرێت مەقصەدی فیرار بێت لەزەکات، زەکاتەکەی هەر لێ ئەکەوێت، یەعنی ئەوە زۆر شتمان هەیە لەشەریعەتدا لەو قیاسانەی هەیە کە مادام کابرا نیەتی خراپ بێت، ئەوە یەك، دووەمین: ئەگەر بێت و تەڵاقی بکەوێت، عدەکەی جیایە، عدەکەی سێ مانگە، یان پلاپە قروئە یان سێ عادەیە، ئەگەر بێت و تەڵاقی نە کەوێت، ئەوە لەشەرعدا هەم ئافرەتەکە مانگێك و دەرۆژی تر زەرەر دەکات لەو عدەیەی کەهەیە، ئەبێتە حاڵەتێکی تر، لەبەر ئەوە لە هەموو مەزهەبەکان تەڵاقەکەی ئەکەوێت، بەڵام پێی ئەوترێت(تەڵاقی فار) و میراتەکەی وەرئەگرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خەلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش هەر ڕەئی مامۆستا سعدالدین و مامۆستا ملا انوەرم هەیە، بەس تۆزێك شەرحی ئەکەم، ئەمە ئەصڵی ئەو مەوزوعە ئەو کاتە ڕوویداوە، کە عبدالرحمانی کوڕی عوف، ژنەکەی خۆی کە ناوی تەمازوڕ بوو تەڵاقیدا، ئەو کات هاتنە لای(ئیمامی عوسمان)، لەداخی ئەوەی وتی ئێوە دەوڵەمەندن زوڵم ئەکەن، تەڵاق ئەدەن تا ئەمە مەحروم بێت لەمیرات، تەڵاقی خست، وتی لازمیشە واریسیش بێت، چونکە نیەتی ئەو نیەتێکی خراپە، ئیجماعی صەحابەو تابعین، هەموو لەسەر ئەوەن، کە تەڵاقەکە دەکەوێت، چونکە لەسەر وەعیە، بەئیختیاری خۆیەتی، بەڵام هەندێ شەرتی بۆ دادەنێت هەتا بڵێن فیعلەن ئەوە نەخۆشی مردن بێت، دووەم: ئەم تەڵاقە نە لەسەر تەڵەبی ژن بێت، نە لەبەر سەبەبی ژن بێت، سێیەم: ئەڵێت ئەم تەڵاقە پاش دخول بێت، ئەو کاتی تەڵاق دانە لەکاتی کامل وەعی بێت، ئەو کاتە تەڵاق دەکەوێت، بەڵام لە مەوزوعی میرات خیلافێك لەبەینی فوقەها هەیە، ئایا موتڵەقەن میراتی دەگاتێ ئان بەس ئەگەر مرد لەکاتی عدەدا بێت، لێرە بەموتڵەقەنی وەرگرتووە مشرعی عێراقی، وتوویەتی (تریثە زوجە) ئەوە ڕەئی مالیکی و ئیبازیە، من ئەڵێم وابیبنێت موافقی عولەمایە و ئیجماعێکی عولەما لەسەری هەیە، فەقەت زاهری ئەڵێن ناکەوێت، لەبەر ئیرسەکە، ئیرسەکە ئێمە لێرەدا ئەڵێین ئەیگەیەنێ، ئینجا دواتر مونسەجیم تر ئەبێت، لەگەڵ ڕەئی فوقەها، ئەگەر بڵێین(یقع) ئیرسیش ئەمێنێت، ئیرسەکە بۆ دەمێنێت یەکێکی وەکو کاك شێروان ئەڵێت، ئەوە تەناقوز دروست ئەبێت، ئەگەر وتت تەڵاق مانای وایە تەواو بوو زەوجیە نەما (یعامل بقصد السيء) (یعامل علی نقض قصده)وەکو قاتلی لێ دێت، چۆن یەکێك باوکی خۆی بکوژێت تا میراتی بگاتێ، ئەوا لێرەدا مەحروم ئەبێت لەمیرات، چونکە مانعێك هاتە کایەوە لەوەی کە میرات وەربگرێت، ئەم تەڵاقەش وایە، چونکە ئەم ژنە تا لە میرات مەحروم بێت لە میراتەکە ڕانەکات، بۆیە بەو شێوە بمێنێت ئەوە شتێکی باشە، بەڵام ڕێك بخرێت لەگەڵ بیدایەتی ماددەکە هی ئەصڵ و تەرتیبی بکەین، ئەوەش صیاغەیە و ئەتوانین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان پرسیارت هەبوو، فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

پرسیارەکەم ئەوە بوو، ترپ بۆ هەتاکەی یان وەکو شکلێکی موتڵەق هەرکاتێ ئەو پیاوە مرد، پاش تەڵاقەکە، یان مودەیەکی دیاریکراوی هەیە، ئەوە بوو کاك خەلیل جوابی دامەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر قسەی لەسەرکرا، هەردووکیشی لەیەك نزیکن، هیچی تێدا نیە، پرۆژەکەی حکومەت حجەتێکی هەیە، با عەرزتان بکەم، حجەتەکەی لەوەدایە، ئەگەر نەخۆشی مردنیش بێت، خۆ فەقدی وەعی نەکردووە، تەڵاقی

ئەدات لەبەر هەر سەبەبێك بێت، بەڵام لێرەدا چونکە کابرا ئەو نەخۆشیەی هەیە، لەوانەی عاملی تری وەکو وەرەسە هەبێت، مومکینە ئینتیقام هەبێت، مومکینە ئیفرا هەبێت، وا بکات ئەو قەرارە بدات، یەعنی تەڵاقەکە ئەکەوێت، ئەگەر وەعی هە بێت، بەڵام وا نابێت کە ژنەکە لە وەرەسە مەحروم بێت، مەبەست لەوەدایە، ئەو صیغە تازەی کە حکومەت ناردوویەتی بۆ ئەوەیە کە تۆ ناتوانیت ڕێگە بگریت لەتەڵاقدان، ئەگەر نەخۆشیش بێت بەس مادام وەعی هەیە، بەس ئەو نەخۆشە نەکەوێتە ژێر تەئسیراتی دەرەوە، هی خزم و کەس، هی مندالْ، چونکە بەپێی قانون ژنەکە لەژێر ئەو تەئسیراتانە تەڵاق نەدات، بۆ ئەوەی لە تەوزیعی تەریکە ئەو فەرق و جیاوازییە هەبێت، ئەو صیغە دانراوە(يقع الطلاق) بەڵام وەرەسەکە وەری بگرێت، من پێم وایە حوجەتەکەیان لەوەدایە چونکە ئەساسەکە ماوە، هەدەفەکە ئەوەیە کەژنەکە مەحروم نەبێت لە میراسەکە، ئەگینا لەکاتی مردندا من نازانم زۆر دوور نین لەیەکتری بەحەقیقەت، یەعنی جیاوازییەکە تەنها ئەوەندەیە کەمەعنەوییە، تەڵاقەکە دەکەوێت یان ناکەوێت، مادام میراسەکە ئەمێنێتەوە، شتەکە تەنها مەعنەوییە، بەڵێ کاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یەك تەوزیح لەسەر ئەو قسانەو ئەوەی کاك خەلیل، ئەسبابی میراس چیە، ئەسبابی ئیرس(قەرابە و نیکاحی صەحیحە) ئەگەر هاتو عیلاقە زەوجیەکە نەما، چۆن دوای ئەوە ژنەکە میرات وەردەگرێت، ژن لێرەدا زەرەرمەند ئەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دەزانین ئەسبابی میراس ئەوەیە کە کاك عومەر دەیڵێت، بەڵام ئیستسنایە، ئەمە عقوبەدانە بۆ ئەو پیاوەی کە ئەیەوێت زەرەر لەژنەکەی بدات، وەرە تەسەوری حاڵی ژنێك بکە، کە پیاوەکەی لە نەخۆشیدایەو تەڵاقی ئەدات، ئینجا ئەو ژنە تەڵاقی نەکەوێت، ساڵێك چاوەڕێ بکات، لەو موعاناتەی چ لەماڵی باوکی بێت، چ لەماڵی مێردی بێت، پیاوەکە دەری کردووە، یەعنی ناکرێ تەڵاقی نەکەوێت، دەبێ تەڵاقی بکەوێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەڵڵاهی بەڕای من زۆر فەرقی نیە، هەردووکی ڕاستە، من لەبەر ئەوەی دوو موقتەرەحە، موتقەرەحێکی حکومەت، کەرەچاوی ئەوەی کردووە واقیعی ترە، ئەوی تریش ئەگەر هەر وەکو خۆشی بمێنێتەوە، لە نەتیجەدا ناگۆڕێت، بەڵام حکومەت کە دەڵێت تەڵاقەکە دەکەوێت، موهیم ئەوەیە تەئسیری سلبی نەبێت ئەو تەڵاقە لەسەر ژنەکە، تەنها ئەوەندەیە، من یەکەمجار موقتەرەحی حکومەت دەخەمە دەنگەوە، ئەگەر دەنگی نەهێنا ئینجا ئەوی تر، ئێستا کێ لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون کێ لەگەڵدا نیە؟

بەزۆرینە لەگەڵ ڕەئی موفتەرەحی حکومەتن، زۆر سوپاس، ماددەی سی وحەوت لە قانونەکە کە دەبێت بە ماددەی پانزە، فەرموو بیخوێننەوە.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یوقف العمل بالفقرة (٢) من المادة السابعة والثلاثين ويحل محلها مايلي:

لايقع الطلاق المقترن بعدد لفظاً او اشارة الا واحدة ولا يقع طلاق المعتدة.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

رای لیژنەکان فەرموون.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بەو بڕگەیە پشتگیری لە پرۆژەکەی حکومەت ئەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی داکۆکیکردن لەمافی ئافرەتان وژنان، فەرموون.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمەش پشتگیری لەپرۆژەکەی حکومەت ئەکەین بۆ ئەو ماددەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی مافی مرۆڤ، فەرموون.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمەش لەگەڵ پرۆژەکەی حکومەتین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کە هەموو لیژنەکان لەگەڵ پرۆژەکەی حکومەت بن، دیارە بە ئیجماعیش ڕاتان لەسەرە، بۆیە دەیخەمە دەنگەوە کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات؟ فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەکۆی دەنگ وەرگیرا بۆ ماددەی سی وهەشت، تکایە.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یوفق العمل بالمادة الثامنة والثلاثين ویحل محلها مايلي:

١-رجعي/ وهو كل طلاق بعد الدخول للمرة الاولى او الثانية على ان لايكون عوض(خلعاً) ولا للمرة الثالثة وحكمه هو ان للزوج مراجعة زوجته اثناء عدتها منه دون عقد جديد.

٢-لايعتبر الطلاق الرجعي فكا لعصمة الزوج.

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڕای لیژنەکان تکایە.

بەرێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە ماددەی پانزەی پرۆژەکە أما فيما يتعلق بالمادة الثامنة والثلاثين فأن اللجنة المشتركة ترى الابقاء عليها لوضوح احكامها وكونها اكثر دقة مما هو وارد في المشروع.

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وابزانم ڕەئیێکی تازەتان هەیە، بەیەکەوە ئیتیفاقتان کردووە، ئەوە بخوێننەوە.

بەرێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەنها ئەو بڕگەیە زیاد بکرێت، على ان تتوافر رغباتهما في الاصلاح يان بقصد الاصلاح وعدم الاضرار بها، زۆر سوپاس.

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی داکۆکیکردن لەمافی ئافرەتان وژنان، فەرموون.

بەرێز بەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەگەڵ ئیزافەی ئەو جوملەی پێشەوەین، (على ان تتوافر رغبتهما على الاصلاح)، زۆر سوپاس.

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی مافی مرۆڤ.

بەرێز کرخی نجم الدين نورالدين:

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەر لەکۆبوونەوە موتەفیق بووین، لەگەڵ ئەو ڕەئیەین، زۆر سوپاس.

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا لیژنەکان ڕەئیان وایە کەوا ئەصڵی ماددەکە باشترە، واتە ئەصڵی فەقەرەکە، تەنها یەك ئیزافەیان هەیە لەفەقەرەی یەکەم کەنووسراوە، نوقتەی نیزامی هەیە کاك محمد حکیم فەرموو.

بەرێز محمد حکیم جبار:

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەڵێت يوقف العمل بالمادة الثامنة والثلاثون، خۆ الثامنة والثلاثون، تەنها باسی تەڵاقی ڕەجعی ناکات، باسی (بائنا بينونة صغرى والكبرى) ئەکات، ئەگەر وابێت ئێمە ئەو دوانەشمان ڕاگرت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئاخر باسیانکرد جوابیشیان دایەوە، ئەوە گۆڕانکاری تێدا کراوە، فەرموو پەخشان خان.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوەی لە پڕۆژەکەدا هاتووە سەبارەت بە بڕگەی (١)ەم تەلاقی ڕەجعی، ئەوە زۆر باسکراوە، لەو کۆبوونەوە هاوبەشەشدا کە جەنابی دکتۆر زەلمیش لەوێ بوو، وەختی خۆشی باسکرا، ئێمە پێمان لەسەرداگرت کەوا موافەقەتی ژنی لەسەر بێت بۆ کاتی گەڕانەوە، هەر جانبێکی ئیعتیبارییە، یەعنی جانبێکی ئیحترامە، ئیتیفاقکرا کە ئیرادەی موشتەرەك بێت، یان ئەم فەقەرەی کە ئێستا دانراوە، لەبەر ئەوە قسە لەسەر قانونەکە نەبووە، قسە لەسەر پڕۆژەکەی حکومەت بووە، جەنابیشتان لەوێ بوون و برادەرانیش زۆریان لەوێ بوون، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عەونی شەرحی هەیە، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەگەر مولاحەزە بکەین لیژنەی یاسایی و لیژنەی ئەوقاف ڕاپۆرتێکی هاوبەشیان تەقدیم کرد لەسەرەتا، ڕەئیان وایە، کە پڕۆژەی حکومەت وەرنەگیرێت، ئەصڵی قانونەکە بمێنێتەوە، بەلام پاش کۆبوونەوە لەبەینی هەر چوار لیژنەکە بەسەرۆکایەتی جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، ئیتیفاق کرا، لە مەوزوعی تەلاقی ڕەجعی ئەو مەوزوعەی کە ئێستا خوێندرایەوە ئیزافە بکرێتە سەر ئەو فەقەرەیە بەتەنها، وا بزانم ئەوەش ئیتیفاقمان لەسەر کرد برادەرانیش ئاگادارن، جوملەکەش ئەوەیە (على ان تتوافر رغبتهما على الاصلاح)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

زۆر قسە لەسەر ئەمە کرا، ئەگەر بێین تەماشای قانونەکە بکەین، تەلاقی ڕەجعی تەعریف نەکردووە، تەنها ئەوەندە نەبێت، (وهو ماجاز للزوج مراجعة زوجته) بەلام لە مەشروعەکەی حکومەت ئەڵێت(وهو كل طلاق بعد الدخول للمرة الاولى او الثانية على ان لايكون عوض(خلعا) ولا للمرة الثالثة وحكمه هو ان للزوج مراجعة) تا کۆتایی ئینجا حوکمەکەی ئەڵێت، واتە قانونەکە تەنها حوکمی تەلاقی ڕەجعی ئەڵێت، لەبەر ئەوە ئەمەی پڕۆژەکە زۆر زۆر دەقیقترە و وازحترە، لەگەڵ ئیزافەی ئەو عیبارەتەی کە دکتۆرە ڕۆژان خوێندیەوە، بۆ فەرقەکەشی ئەوەتا بیخوێننەوە تەنها حوکمەکەی ئەڵێت، (الرجعي/ وهو ماجاز للزوج مراجعة زوجته)تا کۆتایی، بەلام لێرە باسی کردووە کەچیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

فیعلەن لەدانیشتنی پێرێ ئەو مەوزوعە زۆر موناقەشە کرا، نەصی مەشروعەکەش نیقاشی لەسەرکرا، ئەصڵی ماددەکەش کەلە ئەصڵی قانونەکە هاتووە موناقەشەی لەسەرکرا، ڕەئی مامۆستا زەڵمی وئەوان وابوو، پێویستە پێشتر ئێمە حوکمەکە دەست نیشان بکەین بەنیسبەت تەلاقی ڕەجعی و ئەوانە، پاشان مەسەلەی تەلاقەکە بێتە کایەوە، تەعریفی بکەین، کە تەلاقی ڕەجعی چیە؟، بەڵام دوای ئەوەی کە گفتوگۆیەکی زۆر کرا و ئەوەش مەداری باس نیە، ئێمە لەنەصی ئەصڵی هەتا ئێستا هیچ موشکیلەیەکمان نەبووە، چ بەنیسبەت تەلاقی ڕەجعی و چ بەنیسبەت تەلاقی بائینی کبراو صغراش، بۆیە ئەو نەصەی کە کاک عەونی ئیشارەتی پێدا، ئەوە هاتە ئاراوە کە لە تەلاقی ڕەجعی فەقەرەیەك ئیزافە بکرێت، لەسەر ئەو مەبدەئەش ئێمە ئیتیفاقمان کرد، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان، ئەگەر ئێمە ئەو جوملەیە ئیزافە بکەین، ئیعتزازتان لەسەری چی دەبێت هی ئەصڵەکە، یەعنی چ زەرەرێکی هەیە، لەبەر ئەوە ئەصڵەکە تەفسیری تێدایە، ئەگەر ئەو جوملەیە ئیزافە بکرێت کە ئیتیفاقمان لەسەری کرد، کاک محمد فەرەج فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یەکەم: ئەوەی لە پرۆژەی حکومەت هاتووە، هەمووی زیادە، مەسەلەن، الطلاق الرجعي/ وهو كل طلاق بعد الدخول، خۆی تەلاقی ڕەجعی هەر بعد الدخولە، چونکە لەپێش دخول هەمووی بائینە، دووەم: خولع خۆی خولع تەعریف کراوە، ئینجا(طلاق بينونة الكبرى) ئەویش خۆی لەدوایدا تەعریف کراوە، ئەمانە هەمووی زیادە، ئەبێ بڵێت(طلاق الرجعي/ وهو ان للزوجه مراجعة) ئەوە هەمووی زیادە، قبل الدخول ئەوەش هەمیشە بائینە، یەعنی لەهیچ حاڵەتێکدا نابێتە ڕەجعی، ئینجا دووەمیش خولع دوایی هاتووە، تەعریفی ئەکات، لە فەقەرەی دوای ئەمەدا باسی خولع ئەکات و تەعریفی ئەکات، ئەمیش هەر زیادە بۆ لێرەدا باسی بکات، ئەمەی ئەصڵی ماددەکە بەقوەتترەو کورت تریشە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە مەسەلەی ئەوەی کەخولع، لەگەڵ تەلاقی ڕەجعیدا هاتووە، ئەو ڕەئیەی کاك محمد فەرەجم هەیە زۆر ڕاستە، چونکە ئەوە تایبەتە بەتەلاقی ڕەجعی ئەوەش هەر عادەتەن هەر بعد الدخولە، واتە تەلاقی ڕەجعی ئەوەیە کە عادەتە پاش ئەوەی پیاوەکە تەلاق ئەدات، دوایی ئیعلانی ڕەجعی خۆی ئەکاتەوە، بۆ ئەوەی ژنەکە بهێنێتەوە ژێر عصمەتی خۆی، بەلام من یەك مولاحەزەم هەیە، لەم تەلاقی ڕەجعیەدا، تەلاقی ڕەجعی ئەگەر بێینەوە سەر شەریعەتی ئیسلامی وبێینەوە سەر ئارائی فوقەهاو قانونیش هەر هەمووی، لەبەر ئەوەی عەقدی زەواج لە ئەصڵدا لەو عەقدانەیە کەپێی ئەوترێت، عقد ملزم للجانبین، کە دوو ئیرادە تەحەقوقی کردووە، بە روکنی ڕەزامەندی دێتە دی، ئەمە شەرعەن لە ئەصڵدا عەقدی زەواج عەقدی دوو ئیرادەیە، نەك بە ئیرادەیەکی مونفەریدە ئەو عەقدە هەڵبوەشێتەوە، بەو مانایەی ئەم تەلاقە ڕەجعیە کە ئەدرێت، واتە کابرای مێرد کەتەلاقی ڕەجعی ئەدات، دوایی ئیعلانی ڕەجعی خۆی ئەکات لەبەردەم دوو کەسدا، ئەڵێ ئیعلانی ڕەجعی خۆم کرد بۆ ئەوەی ژنەکە بێتەوە ژێر عیصمەتی خۆم، من پێم وایە ئەمە ئیرادەی مونفەریدە، لەبەر ئەوەی عەقدی زەواج لەو عقودانەیە کە دوو ئیرادە تەحەقوق ئەکات، وە ئیجاب و قبولی تێدایە، پێویستە لە تەلاقی ڕەجعی روکنی ڕەزامەندی وەکو لە ئەصڵدا هەیە، بەنیسبەت ئیبرامی عەقدەکە، کە دەبێت ڕەزای زەوجە هەبێت، یەعنی ئەوەی کە ئێستا دکتۆرە ڕۆژان خوێندیەوە بە دوو ئیرادە، واتە بە روکنی ڕەزای ژنەکە ئەو تەلاقە بگەڕێتەوە، بەتەنها بەیەك ئیرادە نابێ تەحەقوق بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەزانی ئەگەر جوملەیەك لابەین فەقەرەکە وای لێ بکرێت(طلاق الرجعي/ وهو ماجاز للزوج مراجعة زوجته اثناء عدته على ان تتوافر رغبتهما في الاصلاح) ئەوە ئیتیفاقمان کرد لە چوار لیژنەکە، ئێستا ئەوە دەخەمە دەنگەوە کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ یەك کەسی لەگەڵدا نیە، ئەوەی دووەمیش وەکو ئەصڵەکە ئەمێنێتەوە، بۆ ماددەی سی و نۆ، تکایە ئەصڵی ماددەکە بخوێننەوە، فەرموو کاك ئارێز.

بەڕێز ئارێز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەبەر ئەوەی ڕاستەوخۆ لە تەلەفزیۆن پەخش ئەکرێت ئەو دانیشتنە، پەیوەندیشی بەهەموو تاکێکی کوردستانەوە هەیە، بە هەموو خێزانێکەوە هەیە، ئەگەر بەکورتیش بێت پێش ئەوەی بخرێتە دەنگەوە بکرێت بەکوردی ئەوە شتێکی باشە، بۆ ئەوەی خەڵك تێبگات، هەندێجار ئێمە بەکوردی قسە ئەکەین بەپێچەوانە دەخوێندرێتەوەو قسەی تری لەسەر دەکرێت، ئینجا ئەگەر بەعەرەبی بێت ڕەنگە خەڵك بەغەڵەت لێی تێبگات، بۆیە واباشترە بکرێتەوە بەکوردی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە ڕاستە، بەڵام ڕۆژانی پێشتر ئەو تەلاقی ڕەجعیەمان زۆر باسکرد، برادەران باسیان کرد، من ئەوەی پێشتر کە نشوزەکە بوو، خەڵکێکی زۆر ئیتیصاڵیان بەمن کرد وتیان نازانین نشوز چیە؟ مانای چیە؟، لەبەر ئەوەی کە ئیشی منیش نەبوو بووم بە موتەرجم، شەرحم کرد، هەر ماددەیەك کە بزانم خەڵکەکە تێناگات وا دەکەم، بەڵام لەدانیشتنەکانی پێشوو تەلاقی ڕەجعی باسکراو دوایش باوە خەڵك ئەزانێت مانای چیە؟ دووەمیش: ئێستا ئاماژەتان پێکرد، لەبەر ئەوە بوو وتم با کاتەکەتان نەکوژم، ئەگینا قسەکەت ڕاستە، هەموو ماددەیەك ئەبێت بەکوردی شەرح بکرێت، دەبوایە ئەصڵەن پرۆژەکە بەکوردیش هەبێت، بەڵام ئەمە کاتێکی زۆری ئەویست، لەوانەش بوو لەسەر وشەی کوردی ئیتیفاق نەکەن بەو ئاسانیە، بۆیە بەجێمان هێشت تا قانونەکە دەربچێت، دوایی تەرجومەی بکەن، ئێستا ماددەی سی ونۆ ئەصڵەکەی بخوێننەوە دوایی ڕای لیژنەکان.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یوقف العمل بالفقرة(٢) من المادة التاسعة والثلاثين ويحل محلها مايلي:

٢-يلزم الزوج بوضع مبلغ من المال بقدر مساهمته في الانفاق على الاسرة لفترة ٣ اشهر في صندوق خاص لرعاية الاسرة عند رفعه دعوى الطلاق.

وتضاف هذه الفقرة الى المادة التاسعة والثلاثون:

٣-تلتزم الدولة برعاية المرأة المطلقة التي لاتملك دخلاً شهرياً وتخصص مبلغ شهري لها من قبل الرعاية الاجتماعية ولغاية ايجاد فرصة عمل لها.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڕای لیژنەکان تکایە.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە ماددەی شازدەی پرۆژەکە (اولاً- یوقف العمل بالفقرة(٢) من المادة التاسعة والثلاثين من القانون ويحل محلها مايلي: يلزم الزوج بوضع مبلغ من المال بقدر مساهمته في الانفاق على الاسرة لفترة ٣ اشهر في صندوق خاص لرعاية الاسرة لدى المحكمة عند رفعه دعوى الطلاق. لەو بڕگەیە تەنها وشەی (لدى المحكمة) مان زیاد کردووە، ئەویش بۆ ئەوەی مافەکەی زیاتر مسۆگەر بکرێت، واتە پارەکە لەلای مەحکەمە ئیداع بکرێت، ٣-(اذا طلق الزوج زوجته) ئەو بڕگە سێیەش هەمان بڕگەیە کە لە ئەصڵی قانونەکە هەیە، لە پرۆژەی حکومەتدا نیە، ئێمە بەباشمان زانی ئێستا وەکو دەیخوێنمەوە بۆ بەڕێزتان ڕوون ئەبێتەوە، کەچەند لەبەرژەوەندی تەرەفی عەقدی زەواجە، بۆیە بەباشمان زانی کە ئەو بڕگەیە هەر بمێنێتەوە لەئەصڵی پرۆژەی حکومەت نەهاتووە، ٣- اذا طلق الزوج زوجته وتبين للمحكمة ان الزوج متعاسف في طلاقها وان الزوجة اصابها

ضرر من جراء ذلك يحكم المحكمة بطلب منها لمطلقها بتعويض يتناسب حالتها المالية ودرجة تعسفه يقدر جملة على ان لاتقل عن نفقتها لمدة سنتين ولا تزيد على ثلاثة سنوات، علاوة على حقوقها الثابتة الاخرى)، برگەی چوار هەمان برگەیە کە لە پرۆژەی حکومەت هاتووە، ٤- تلتزم الدولة برعاية المراة المطلقة التي لاتملك دخلاً شهرياً وتخصص مبلغ شهري لها من قبل الرعاية الاجتماعية ولغاية ايجاد فرصة عمل لها. یەك ڕوونکردنەوەم هەیە سەبارەت بە برگەی سێ، ئەوەی لە ئەصلی قانونەکەدا هاتووە لەسەر برگەی سێ ماوەکە، ماوەی نەفەقەکە دوو ساڵە، لەو پرۆژەیە کراوە بەوەی لە دوو ساڵ کەمتر نەبێت و لە سێ ساڵیش زیاتر نەبێت، ئێستا دادگاکان بەو شێوەیە کاری پێ ئەکەن، چونکە لە پەرلەمانی کوردستان لە ساڵی ٢٠٠١ یاسای ژمارە (٨) دەرچووە، قانون التعسف في الطلاق، کە لەماددەی یەکەم ئەو شتەی ڕوونکردووەتەوە کە مودەکە لە دوو ساڵ کەمتر نەبێت و لە سێ ساڵیش زیاتر نەبێت، هەمان یاسایە کە ئێستا دادگا پەیڕەوی ئەکات، ئێمەش کردوومانە بەبرگەیەو زیادمان کردووە لەو ماددەیە، چونکە ئێستا کار بەو برگەیە ئەکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی ماف مرۆڤ فەرموون.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ مەشروعەکەین لەم خاڵەدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ مەشروعەکەین و ئەو ئیزافەی لیژنەی قانونیش، فەقەرەی سێ کە لێرەدا هاتووە، لە مەشروعەکە لانەبراوە، چونکە ئەڵێت(يوقف العمل بالفقرة(٢) من المادة التاسعة والثلاثين) بەلام کە ئەڵێت(وتضاف هذه الفقرة الى المادة التاسعة والثلاثون) یەعنی ڕەقەم سێی داوەتێ ئەوە پەیوەندی بەوەوە نیە، چونکە فەقەرە سێ هەرماوە، ئەمە یەك: دوو: بەنیسبەت فەقەرەی سێوە، ئێمە بەڕاستی لە حوکمی نشوزدا کە ئێستا بۆ پیاویش هاتووە، دڵەڕاوکێیەك هەیە کە پیاو نەهێڵێت بگاتە ئەوەی کە ناشز بێت، تەلاقی بەدەستە بچێت تەلاقی تەعەسوفی بکات، بۆ ئەوەی ڕێگا لەوەش بگیرێت ئەوەی کە پەرلەمانی کوردستان لە ٢٠٠١ تەعدیلی کردووە، لە دوو ساڵ کەمتر نەبێت و لەسێ ساڵیش زیاتر نەبێت، ئێمە پێشنیار ئەکەین کەوای لێ بکرێت، لە سێ ساڵ کەمتر نەبێت و لە پێنج ساڵیش زیاتر نەبێت، ئەوە بۆ ئەو فەقەرەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەڵلاهی ئەوە شتێکی زۆر چاکە ئەو موقتەرەحە، فەرموو پەخشان خان تەواوی بکە.

بەڕێز پەخشان عبداللە زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئینجا لەو حاڵەتەش بەعزێك ئیجرائات هەیە ئەبێ بکرێت، چونکە بەڕاستی کاتێك کە تەڵاقەکەی بەدەستە، نایەوێت حوکمی نشوز بکات، ئەچێت تەڵاق ئەدات، ئێستا نەفەقە روبعی مەعاشە، هی پیاو مەعاشی ئەصڵی بەبێ موخەصەصات وشتە ئەبێ ئیعادەی نەزەر بەوەشدا بکرێتەوە، ئەبێ ڕێگا بگیرێت لە بەعزێك حیەلی شەرعی کە ئەکرێتە ماڵ ئەفرۆشێ، شت ئەکات هەتا دوایی، ئەمانە کۆمەڵێك شتن کە ئەبێ ڕەچاو بکرێت، لە برگەی سێی ماددەی سی ونۆ کە عیلاقەی بەتەلاقی تەعەسوفیەوە هەیە، تەلاقی تەعەسوفی بەدەست پیاوە، ئێستا حجەیەکی بەقوەتریشی هەیە، عەفوەن ئەوە بەخراپ نالێم کەمەسەلەی نشوزە، یەعنی زۆر زەحمەتە تا ڕادێت، لەگەڵ ئەوەی کە ناشز بێت، یەکسەر ئەچێت پێش ئەوەی ئەو حوکمەی بۆ دەربچێت، ئەچێت تەلاقی تەعەسوفی ئەدات، بۆ ئەوەی ڕێگا لەوە بگیرێت دەبێ نەفەقەکەی لە پێنج ساڵ کەمتر نەبێت، من بەغەڵەت وتم سێ ساڵ ئەوە ڕەئی لیژنەکەیە، حەتا ئیعتزازیش هەیە لەسەر ئەوەی کە ئێستا نەفەقە چۆن ئەبرێت، ئێستا روبعی ڕاتبی پیاو ئەبرێت لێی بۆ نەفەقە، بەس مەعاشەکەی بەبێ دەرماڵەو شتی تریش، ئەبێ ئەوەش تەعدیل بکرێت، ئەبێ ڕێگاش بگیرێت لەهەر حیلە قانونیەك کەبکرێت، ماڵ بفرۆشێت نازانم چی بکات بۆ ئەوەی نەفەقەکەی زۆر نەیەتە سەر، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا خیلاف فەقەت لەسەر مودەکەیە، کاك عەونی فەقەرەیەك هەیە حەز ئەکات تەوزیحی پێبدات، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە قسەکانی خوشکە پەخشان کە ئەڵێت پیاو حەقی تەصەڕوفی نەبێت لە موڵکەکانی، بۆ ئەو ماوەی پێش تەڵاقدان یان هەر وەزعێك بێت، ئەو بابەتە لە قانونی مەدەنی موعالەجە کراوە لە ماددە(٢٦٣ هەتا ماددەی ٢٦٧) لە بابی (دعوی عدم النفاذ من تصرف المدين في حق الدائن) واتە پیاوێك، ئەگەر ژنەکەی خۆی تەڵاقدا، مەبەستی ئەوەیە کە پیاوەکە قەرزار دەبێت کە قەرزاریش بوو، ئەحکامی موعالەجە کراوە کە هەر تەصەروفێکی قانونی بکات، مەبەستی ئەوە بێت خۆی ئەجات بدات لە قەرزەکەی ئەوە ڕێگای لێ گیراوە بەپێی ئەحکامی قانونی مەدەنی، دووەم: من پێشنیارێکم هەیە بۆ ئەو ماددەیە، کە فەقەرەیەك ئیزافە بکرێت، هەر پیاوێك ئەگەر هاتوو ژنی خۆی خارجی مەحکەمە تەلاق بدات، غەرامە بکرێت لە ٥٠٠ هەزار دینار کەمتر نەبێت لە ملیۆنێکیش زیاتر نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرمووپەخشان خان.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەو مەسەلەی کە نەفەقەی ژن ئیزافە کراوە، لە صندوقی ریعایە بێت یان هەتا هەلی دۆزینەوەی کارێك بۆی، یان جارێکی تر شوو بکاتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرمووکاك بەکر.

بەڕێز بکر فتاح حسین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەنها ئەو پرسیارە بوو کە پەخشان خان جوابی دایەوە، کە حکومەت ریعایەی ئەو ژنە بکات، هەتا هەلی کاری بۆ ئەدۆزێتەوە، لەحاڵەتی شووکردنەوە، پرسیارەکەم ئەوە بوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پرسیارەکەت بەجێ بوو، باش بوو جوابی دایەوە، کاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێم وایە لە ئەصڵی مەشروعەکە کە ئەڵێت (یلزم الزوج بوضع المبلغ) ئەوە باس لەوە ئەکات (عند رفعە دعوی الطلاق) ئەو عیبارەتە چیە؟ (عند رفعە دعوی الطلاق)پیاوەکە رەفزی دەعوای تەڵاق بکات، خۆ ماددەی (٤٠ — ٤١)حەقی داوە بەژن.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پشتگیری قسەکانی پەخشان خان ئەکەم، بۆ چاککردنی بوارەکانی نەفەقەو گۆڕینی، لەگەڵ سەردەمدا، ئێستا خومسی ئەدەن بەژن نەك روبعی، کاك عومەر ئیشارەتی بۆ کرد وتی خومس ئەدەن، ماڵ وموڵکەکەشی هەمووی ئەفرۆشن، کەسیش ناتوانێ پێی بڵێ تۆ وات کردووە، ئەیکات و بەردەوامیشە لەکردنی پیاو، چونکە ئەزانێت کەس بەدوای ئەم مەوزوعەدا ناچێت، لەبەر ئەوە ئێمە داوا ئەکەین، لێرە لەجەنابتان ئەو ئیقتراحانەی کە خاتوو پەخشان کردی، بەنەزەری ئیعتیبار وەربگیرێت، مەوزوعی نەفەقە چاکبکرێت، ئەو ماددەیەش کە کاك عەونی باسیکرد، ئەو نەصە بخرێتە ناو ئەم یاسایەوە، بۆ ئەوەی بەو جۆرە مامەڵە نەکرێت، لەگەڵ ژندا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تافگە خان فەرموو.

بەڕێز تافگە محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەو ماددەیەی کەهاتووە، ئەڵێت (یوقف العمل بالفقرة(٢) من المادة التاسعة والثلاثين) و، لێرەش باس ئەکات، (في صندوق خاص لرعاية الاسرة)، ئێمە پشتگیری لەوە ئەکەین، تەبعەن في صندوق خاص لرعاية الاسرة ئەبێ بەقانونێك تەنزیم بکرێت، ڕاستە ئەوە حکومەت وەعدی داوە، بەڵام قانون بەوەعد ناچێتە سەر، دەبێ ئێمە لێرە جەخت لەسەر ئەوە بکەین، کەیان لێرە بنووسرێت ینظم ذلك في القانون، یان بەشتێکی تر بێت، یان دەبێت ئێمە یەکسەر دوای ئەوە داوا لە حکومەت بکەین، یان خۆمان لەپەرلەمان یاسای سندوقی خێزان دابنێین، بۆ ئەوەی کاری پێبکرێت، چونکە قانون بەوەعد دانانرێت، ڕاستە حکومەت وەعدی داوە، زۆر جەخت دەکەین کەئەو سندوقە پێویستە بەعەمەلی هەبێت، نەك بەقسە لێرە هاتبێت، ئەوە خاڵی یەکەم: خاڵی دووەم: بەنیسبەت تەلاقی تەعەسوفی بەڕاستی ژن تا ئێستا زۆر زەرەرمەند بووە، لەوەی کە وەری دەگرێت، بۆیە تا زۆر بکرێت ئێمە پشتگیری لێ ئەکەین، کە بەڕاستی ئەگەر لێرە باس لە مافی ئافرەت بکەین، ئافرەت لێرەدا مافی دەبێت، کە لە تەلاقی تەعەسوفی بەمودەیەکی زۆر مەسەلەن لەجیاتی ئەوەی دوو ساڵ بێت بکرێت بە لە پێنج ساڵ کەمتر نەبێت و حەتا، ئەگەر زیاتریش بێت ئەوە لە مەسەڵەحەتیدایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

شەمسە خان فەرموو.

بەڕێز شمسە سعید محمود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش هەر ئەوەندەم هەیە، کە ئیزافەیە پەخشان خان لەکاتی دانیشتنی لیژنەدا، لە بیری کرد هەرچەندە دووبارەشی کردەوە، کە ئەڵێت ئەو ژنە با موتەڵەقەش بێت، یەعنی دەوڵەت پارەی بۆ ببڕێتەوە، هەتا شوکردنەوەی دووەمی، ئەوە با جەختی لەسەر بکەین وبیرمان نەچێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تێبینی یەکەمم: لە برگەی دووەم، (بقدر مساهمته في الانفاق على الاسرة) بەپێی ئەو تەعدیلاتانەی کە لەماددەکانی پێشوو کردوومانە، لێرە دەبێ لابچێت، چونکە ئینفاق لەسەر خێزان هەمووی لەسەر پیاوە، بۆ لێرە کەمێکی لێ وەربگیرێت، بازۆری لێ وەربگیرێت پیاوەکە، ئەو تەعدیلە لێرە نابێ بمێنێت، چونکە ئێمە

حاڵەتی زەوجی موعسیرەمان لابرد، ئینسیجامەن لەگەڵ ئەو تەعدیلاتانەی پێشوو، تێبینی دووەم: برگەی سێیەم کە دەڵێت: وتخصص مبلغ شهری لها بکرێت بە یکفیها، با دیاربێت حکومەت بە ٣٠ هەزار دینار ڕازی نەکات، وەکو لە چاودێری کۆمەڵایەتی ئەوە هەیە، مبلغ شهری یکفیها، ئینسانێك چەندی پێویستە بۆ مانگێك با شتێکی دیاریکراو هەبێت، سەبارەت بە تەڵاقی تەعەسوفی کە پەخشان خان پێشنیار ئەکات، لە پێنج ساڵ کەمتر نەبێت، با بڵێین پێنج ساڵ ئەو زواجها ئەبینین لە خیلالی ساڵێك قیسمەتی هەڵ دەستێت و شوو نەکات، با ئەو عقوبەی لەسەر نەمێنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێردڵ فەرموو.

بەڕێز شێردڵ عبدالله حەوێزی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵلاهی من لەسەر برگەی یەکەم، لەسەر ڕۆشنایی ئەوە پرسیارێکم هەیە، کەلە مەحکەمە تەسجیل نەکرێت، جا نازانم پرسیارەکەم لێرە جێگایەتی یان نا، بەڵام هەر وەکو پرسیار لە لیژنەی قانونی ئەیکەم، کە لە مەحکەمە تەسجیل ئەکرێت، دەچنە دائیرەی ئەحوالی مەدەنی، لەوێشەوە خانەی ئەو ژن و مێردە جیا ئەکرێتەوە، هەویەی ئەحوالی مەدەنیان بۆ دەردەکرێت، لە هەویەکەی ژنەکە ئەنووسرێت، لەوێ حالەی زەوجی تێدایە، ئەنووسرێت موتەڵەقە، ئێستا ئێمە ژنیشمان تەفویز کرد بە تەڵاق، ئایا لێرە بۆ مێردەکەش ئەنووسرێت موتەڵەق، لە کوردی دەنووسرێت سەڵت و خێزاندار، شتێکی جوانە لەوێ ناکرێ شتێك بنووسین بێ ژن و بە ژن بێت، ئەوە نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

قانونەن ئەنووسرێت، بۆ پیاویش ئەنووسرێت موتەڵەق، فەرموو کاك شێردڵ.

بەڕێز شێردڵ عبدالله حەوێزی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەزانی چۆنە من لە موحامیەکانم پرسیوە، ئەوان نەیان بینیوە، لە هی ژنەکە ئەنووسرێت موتەڵەقە، ئەوە گرفتی ئیعتیباری زۆر بۆ دروست ئەکات، ئێستا هی پیاویش ئەبێت، ئەگەر ئەوە وەکو کوردیەکە بە سەڵت و خێزاندار بنووسرێت باشتر نیە؟، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك محمد حەکیم قسەت کرد وانیە؟، دەی باشە فەرموو.

بەڕێز محمد حکیم جبار:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵلا من قسەیەکم هەبوو، کاك عومەر کردی و بۆمان ڕوون بوویەوە، رەفز نیە رەفعە، بەس ئەو پێشنیارەی کاك عەونی من پێم وایە، ئێمە ئەو میللەتەی خۆمان فێری ڕاست گۆیی بکەین، فێریان نەکەین کە تەحایل

لەقانون بکەن، تۆ کە عقوبەت دانا ئەو ژن و پیاوە، ئەگەر ڕازی بن تەڵاق لەیەکتری وەربگرن و جیا ببنەوە، ئەوە لەبەردەم حاکمدا، حاکم ئەپرسێت تەڵاق دراوی یان تەڵاقتان کەوتووە، ئەویش بۆ ئەوەی عقوبە نەدرێت دەڵێت نەخێر فەرموو ئێستا تەڵاقی دەدەم، ئەوە پێم وایە نەختێك ڕاستگۆیی تەنمیە ناکەینەوە لەناو کۆمەڵگای خۆمان، شتی دژەکەی زیاتر پەرە پێ ئەدەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کوێستان خان تەوزیحێکی هەیە، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لە دانیشتنی پێشوودا چەند ئەندامێکی پەرلەمان ئەوەی بیرم مابێت، دکتۆرە هالەو کاك بارزانی حەمەی مینە بوو، مەسەلەیەکیان باسکرد، کە هەر پیاوێك لەدەرەوەی مەحکەمە ژنەکە تەڵاق بدات، غەرامەیەکی بۆ دابندرێت، ئێمەش وەکو لیژنەکەمان پشتگیریمان کرد، بەڕێزیشتان پێتان ڕاگەیاندین کە لێرە باسی بکەیت، هەر بۆ بیرخستنەوە ویستم پێتان ڕابگەیەنم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لێرە کاك عەونی باسیکرد، وەعدەکەمان بەجێهێنا، یەعنی وانەبێت ئێمە لەبیرمان چووبێت، ئێستا فەرموو دکتۆرە ڕۆژان.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

چەند ڕوونکردنەوەیەکم هەیە سەبارەت، بەو پێشنیارانەی کە ئێستا بەڕێزتان خستانە ڕوو، با لە لیژنەی داکۆکیکردن لەمافەکانی ژنان و ئافرەتانەوە دەست پێبکەم، سەبارەت بە پێشنیارکردنیان بۆ زیاد کردنی ماوەکە بۆ پێنج ساڵ، ئێمە لە لیژنەی یاسایی لاریمان نیە، چونکە هەرچەند ماوەکە زیاد بکرێت، ئەوە زیاتر لەبەرژەوەندی ئافرەتەکەیە، سەبارەت بەو پێشنیارەی کە ئایا نەفەقەکە بگۆڕدرێت یاخود برگەیەك دابندرێت تایبەت بێت بەو نەفەقەیەی، کە لەگەڵ بارودۆخی ئێستادا ناگونجێت، ئەوە لەیاسایی قانونی تەنفیز باس لە پێوەرەکانی نەفەقەکراوە، پێویستە ئەو یاسایە هەمواربکرێت، چونکە لەو یاسایەدا یاسای باری کەسێتی، لە ماددەی (٢٤-٢٧-٢٨) باس لە نەفەقە کراوە، ٢٨ بەهەردوو برگەکەی باس لەوە ئەکات، کە ئەو نەفەقەی دادگا ئەیبڕێتەوە لەهەر لایەنێك بۆیان هەیە داوا بکەن، کە زیاد بکرێت یان کەم بکرێتەوە، بەپێی ئەو گۆڕانەی کە لەبارودۆخی ئابووری ئەو شوێنەی کە تێیدا دەژین ڕوودەدات، واتە ئەو نەفەقەی کە مەحکەمە ئەیبڕێتەوە و بڕیاری لەسەر ئەدات کۆتایی نیە، قابیلی زیادکردن و کەم کردنەوەیە، سەبارەت بە پێشنیارەکەی تاڤگە خان، سندوقی چاودێری خێزان، دامەزراندنی و ڕەزامەندی حکومەت، لە ڕاستیدا ئەو سندووقە ئێستا لە مەحکەمەی ئەحوالی شەخصی هەیە و کاری پێ ئەکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا ئەو پرۆژەیەی کە لەلایەن حکومەتەوە هاتووە، لەبەر ڕۆشنایی موقتەرەحی لیژنەی داکۆکی کردن لەمافی ئافرەتان وژنان، کەداوا ئەکەن ئەم پرۆژەیە ئەڵێت پرۆژەی حکومەت هەمواربکرێتەوە، حوکمی ماددەی دوو لە ماددەی سی ونۆی قانونی ئەحوالی شەخصی ڕابگیرێت، بەم شێوەیە دابڕێژرێتەوە: (یەکەم: پیاو ئیلزام ئەکرێت کە بڕێك لەپارە دابنێت بۆ ئەوەی لە نەفەقەی ماڵ موساهەمە بکات، لەماوەی سێ مانگ لە سندوقێکی خاص کەبۆ چاودێری خێزان دائەندرێت لەلایەن مەحکەمەوە، لەو کاتەی کەوا ڕەفعی دەعوای تەڵاق دەکرێت، دووەم: ئەگەر پیاوەکە ژنەکەی خۆی تەڵاقدا، بۆ مەحکەمەش دەرکەوت کە ئەم پیاوە زوڵمی کردووە، موتەعەسیفە، یەعنی بەتەعەسوف بەبێ ئەوەی سەبەبێك هەبێت، ناحەقە لەو تەڵاقەدا، خێزانەکەش زەرەری پێدەگات لەو تەڵاقدانە، واتە لەنەتیجەی ئەو تەڵاقە، بۆ مەحکەمە هەیە حوکم بدات، کە تەعویزی ژنەکە بکرێت، بەشێوەیەك بگونجێت لەگەڵ دارایی پیاوەکە، بەدەرەجەی ئەو زەرەرەی پێی گەیشتووە لەنەتیجەی ئەو کارە، بەشەرتێك نەفەقەکە لەدوو ساڵ کەمتر نەبێت، لە سێ ساڵیش زیاتر نەبێت، بێجگە لەمافەکانی تری ئافرەتەکە، لیژنەی داکۆکیکردن لەمافی ئافرەتان وژنان، ئەڵێت ئەو دوو ساڵ وسێ ساڵە نەبێت، بووترێت بەشێوەیەك کە لە پێنج ساڵ کەمتر نەبێت، لیژنەی یاساییش پشتگیری لێکرد، هەندێ لەئەندامانی پەرلەمانیش پشتگیرییان لێکرد، بۆیە ئەو فەقەرەی ئەخەمە دەنگەوە، باشە کاك شێروان فەرمووو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ڕاستە ئێمە پێشنیارەکەمان پێشکەش کردووە، لەلایەن زۆر کەسیش تەئید کراوە، بەڵام ئەو پێنج ساڵە بەنیسبەت ئەو کەسەی کە فەقیر و هەژارە زۆر زۆرە، بەقەناعەتی من، ئەگەر مام ناوەندییەك وەربگیرێت، لەبەینی سێ و پێنج ئەوە زۆر باشە، بە تەصەوری من موقتەرەحەکە بەو شێوەیە بێت باشترە، کەلە سێ کەمتر نەبێت و لە پێنجیش زیاتر نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەڵلاهی بیدایەتەکەشی خۆتان هەرواتان وت، لە سێ کەمتر نەبێت و لە پێنجیش زیاتر نەبێت، ئەوەش خراپ نیە، تافگە خان فەرموو.

بەڕێز تافگە محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەرچەندە عیلاقەی بەو بڕگەوە نیە، بەڵام سندوقی چاودێری خێزان لە هیچ مەحاکمێکی کوردستاندا نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەگەر داش نەمەزرابێت مادام لەقانوندا هەیە، دەستەڵات ئەبێ دایبنێت، ئەگەر نەشبێت ئەبێ دایبنێت، كەخرایە ناو قانون ئەبێ هەبێت، لەقانونی ئەحوالی شەخصی هەیە، ئێستا ئاماژەمان پێكرد، بەڵام كەنەبێت ئەوە نەقسێكە ئەبێ حكومەت بیكات، كاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بەحەقیقەت من، لەگەڵ ئەوەدام تەعویزی تەعەسوف بدرێت، بەڵام با هەندێ شتیش هەیە ڕەچاوی بكەین، ئێمە كە ئەڵێین پێنج ساڵ حەقێكی تر دراوە بەژنی تەڵاقدراو، ئەوە یاساییەكان باشی ئەزانن، حەقی ژنی تەڵاقدراو سەكەنە لەماڵی مێردەكەیدا بەبێ بەدەل بۆ ماوەی دوو ساڵ، ئەمە لەلایەك لەلایەكی تر، ئەو پیاوە عادەتەن نەفەقەی منداڵەكانیشی ئەكەوێتە سەر، مەهریشی ئەكەوێتە سەر كەبیدات، ئێمە پێنج ساڵ تەعویزیشی بخەینە سەر ئەمە بارێكی زۆر گرانە، ئەهوەنی شەڕەین وەربگیرێت باشە، من پێم وایە عەدالەت لەوەدا زیاتر تەحقیق ئەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەوانە هەمووی بۆ ئەوەیە زوڵم كەم بێتەوە، بۆ ئەوەی زوڵم كەمبێتەوە عقوبەكە زیاد دەكرێت، كاك سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار صباح بۆزۆ هەركی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەڵلا من پشتگیری لەوە ئەكەم، كە دوو ساڵ هەتا سێ ساڵ بمێنێتەوە، چونكە سێ ساڵ تا پێنج ساڵ ئەوە شتێكی زۆر تەعەسوفیە، بەتایبەتی خەڵك زۆربەیان لە تەبەقەی وەسەت بۆ خوارەوەن، یەعنی ئیمكانیەتی ئەوەیان نیە كەئەوە جێبەجێ بكەن، لەو حاڵەتە گیروگرفتی كۆمەڵایەتی پەیدا ئەبێت، ئێمە وەكو موشەریع بەڕەئی من دەبێ ڕیعایەتی ئەوە بەكەین كە ئیستیفادەی كۆمەڵایەتی هەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كوێستان خان فەرموو.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە ڕوونمان كردەوە كە بۆ ئەمانەوێت، لە پێنج ساڵ كەمتر نەبێت، هەرچەندە پێشنیارەكەی لیژنەی یاساییمان قبوڵكرد، كە لەسێ ساڵ كەمتر نەبێت و لە پێنجیش زیاتر نەبێت، لەبەر ئەم هۆیانە:

یەكەم: لە حاڵەتی نشوزدا تەڵاقی تەعەسوفی زیاد ئەكات، تۆ ئەم قەیدانە بۆیە دروست ئەكەیت، بۆ ئەوەی تەڵاق كەم بێتەوە، هەموومان لەسەرەتای دانیشتنەكانەوە قسە لەسەر ئەوە ئەكەین، كە تەڵاق زۆر بووە لەكۆمەڵگای ئێمەدا، تەڵاقی تەعەسوفیش زۆرە، تۆ كە ئەم قەیدانەت دانا ئەو پیاوەی كە ئەیەوێت ژنەكەی

تەڵاق بدات، زۆر زیاتر بیری لێ ئەکاتەوە، نەك هەر ئەوە بەڵكو لەكاتی زەواجدا زۆر بیر ئەكاتەوە، كە كێ ئیختیار بكات بۆ ئەوەی تووشی تەڵاقی تەعەسوفی نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

وابزانم گفتوگۆ زۆر كرا، ئێستا بابێینە سەر ئەو فەقەراتانەی كەپێویست ئەكات هەموار بكرێن، یەكەمیان: ئەوەی كاك زانا تەرحی كرد، جوملەی یەكەم ئەڵێت،(یلزم الزوج بوضع مبلغ من المال بقدر مساهمته في الانفاق على الاسرة) ئەو (بقدر مساهمتة في الانفاق على الاسرة) ئیقتراحی كردووە كەلابرێت، ئەوەش شتێكی مەنتقیە، چونكە لەگەڵ هەندێك بڕگەدا كە دەنگمان پێداوە ناگونجێت، فەرموو كاك سەردار.

بەڕێز سەردار صباح بۆزۆ هەركی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من پێم وایە وەكو خۆی بمێنێتەوە زیاتر ئەگونجێت، لەگەڵ مەوادەكانی پێشتر، چونكە دەنگمان لەسەری داوە، لەبەر ئەوە كە دەڵێت یوقف العمل بالمادة ٢٣ تجري نفقة الزوج على الزوجة في حالة یسار الزوجة یكون المسؤولیة مشتركة) ئێمە ئەوەمان ئیزافە كرد (ان رضیت) باشە لەحاڵەتی (إن رضیت) كە بوو بەموشتەرەكە، بەڵام كە بڵێین بقدر مساهمتها ئەوە باشتر ئەگونجێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك زانا تۆ شەرحەكەت بكە، بۆ ئەوەی زیاتر تێبگەن و ڕەنگە ئەندامانی پەرلەمانیش لەبیریان نەمابێت، فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

(إان رضیت) یەعنی هیچ حوكمێكی قانونی بینا ناكات لەسەری، كەواتە بەڕەزامەندی خۆی بووە، ئیلزامێكی قانونی نەبووە لەسەری، لێرە لەمەصلەحەتی ژنانە ئەو پێشنیارەی من، بۆ ئەوەی پیاو پارەی زیاتر لێ وەربگیرێت بۆ ناو سندووقەكە، بەڵام ئەگەر (بقدر مساهمته) بێت، كابرا كەمتر دائەنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

هەر سێ لیژنەكە پشتگیری لە موقتەرەحەكەی كاك زانا ئەكەن، كە ئەو فەقەرەیە نەمێنێت، (بقدر مساهمتة في الانفاق) دەیخەمە دەنگەوە مەبەستم ئەو فەقەرەیە كە كاك زانا وتی كە ئەڵێت، (یلزم الزوج بوضع مبلغ من المال) كە دوایی ئەڵێت، (بقدر مساهمته في الانفاق) كەئەوەش لەسەر داوای كاك زاناو ڕای هەر سێ لیژنەكە كە لابچێت، ئێستا كێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بكات تكایە؟ فەرموون كێی لەگەڵدا نیە؟ كاك سەردارو كاك محمد حەكیم، سوپاس بۆخوا با ئیتیفاقتان هەبێت، دووەم گۆڕانكاری كە ئەڵێت ئەگەر تەڵاقەكە بكەوێت و دوایی دەرچوو بۆ مەحكەمە، كە ئەم تەڵاقە غەدرە، لێرەدا نووسراوە كە دەبێ نەفەقەیەك بدات، لە دوو ساڵ كەمتر نەبێت و لەسێ ساڵ زیاتر نەبێت، ئێستا قسە ئەكەن، دوایی لەكاتی دەنگدان ئەڵێن نەمانزانی بۆچی دەنگمان داوە، ئێستا لەسەر موقتەرەحی لیژنەی داكۆكی كردن لەماف

ئافرەتان وژنان، دواتر لیژنەكانی تریش موافەقەتیان كرد، گەیشتنە ئەو ئیتیفاقەی كە ماوەكە لە سێ سال كەمتر نەبێت و لە پێنج ساڵ زیاتر نەبێت، كێ لەگەڵ ئەو تەعدیلەدایە بادەستی بڵند بكات؟ فەرموون كێی لەگەڵدا نیە؟، بەزۆرینەی دەنگ ئەوەش بوو بەئەوەی كە لەسێ ساڵ كەمتر نەبێت و لە پێنج ساڵیش زیاتر نەبێت، چوارەم فەقەرە دەڵێت(تلتزم الدولة برعاية المراة المطلقة التي لاتملك دخلاً شهريا وتخصص مبلغ شهري لها من قبل الرعاية الاجتماعية ولغاية ايجاد فرصة عمل لها) او عند زواجها، دوایی سیغەكەی بۆ دابنێن، كێ لەگەڵ ئەوەدایە كە ئەو جوملەیە زیاد بكرێت بادەستی بڵند بكات تكایە؟ فەرموون كێی لەگەڵدا نیە؟ بەكۆی دەنگ وەرگیرا، موقتەرەحی كاك عەونی لەبەر ڕۆشنایی ئەو گفتوگۆیەی كە ئەو ڕۆژە كردمان، كە فەقەرەیەكی تر ئیزافە بكرێت، كەداوای لیژنەی داكۆكیكردن لەماف ئافرەتان وژنانە، ئەڵێت(يعاقب الزوج الذي يطلق زوجته خارج المحكمة بغرامة لاتقل عن ٥٠٠٠٠٠ الف دينار ولا تزيد عن ١٠٠٠٠٠٠ دينار) ئەوە تەبعەن لیژنەكانی تر ڕەئیان لەسەری چیە؟ كاك خەلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە پێشتر شتێكمان وتووە، ئێمە وتمان مەحكەمە تەصدیقی تەلاق نەكات، ئەو تەلاقەش ئەكەوێت، بەحزوری شاهیدەین، او الاقرار بهم امامهما او امام القاضي یەعنی تۆ ئەصڵەن ئەمەت نەكردووە بەجینایەت، موهیم ئەوەیە بچێت ئیسباتی بكات، تۆ چۆن لەوێ عقوبەی بۆ دائەنێیت، من بەگونجاوی نابینم لەگەڵ ئەوەدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەزانی چۆنە، یەكەم: حوجەكەیان بۆ ڕێكخستنە، بەلام حوجەی موقابیلیش هەیە، حوجەی موقابیلیش ئەوەیە كە تەلاق ئەكەوێت، خۆی ناتوانێ ڕابگرێت تاكو ئەچێتە مەحكەمە، مومكینە لەجێگایەكە مەحكەمەی لێ نیە، بەهەرحاڵ غەرامەكە هەر بۆ ئەوەیە كە شتەكە كەم بكەنەوەو بیروێنن، ئێستا گوێمان لێ بوو سەبەبی ئەوەی كە دانراوە، دەمانەوێ ناحیەی شەرعیش بزانین كەچ مانعێك هەیە، كاك مەلا انور فەرموو.

بەڕێز انور محمد غفور:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

هەروەكو مامۆستا خەلیل ئیشارەتی پێدا، ئێمە لەپێشەوە باسمان كردووە، كە شاهید هەبێ بۆ تەلاق، یەعنی ئێستا لێرە عقوبەیەكی تر دابنێین، وا هەست ناكەم لەڕووی شەرعیەوە هیچی تێدا بێت، بەلام هەر پێم شتێكی زیادە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك دكتۆر كەمال قسە ئەكات، فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د. کەمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەڵاقی دەرەوە، تەڵاق نیە، عەمەلیەکە بۆ تەڵاق کەلە مەحکەمە تەڵاق ئەدرێت، بۆ ئەوەی کە ئەم لەماڵەوە قەرار ئەدات کە تەڵاقی بدات، موشکیلەیەك ئەکات ئەچێتە مەحکەمە لەوێ بەتەواوەتی تەڵاقی ئەدات، لەسەر ئەوە عقوبە دابندرێت من ئەوەم پێ زیادە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوەلەن: تەڵاقی دەرەوە تەڵاقە، دەلیلی ئەوەش ئێمە ناڵێین تەڵاقی دەرەوە ئیلغا کراوە، دەڵێین پارە بدات، کەواتە تەڵاقی دەرەوەش هەر تەڵاقە، بەس ئەوەندەیە ناحیەی قانونی، فەرموو کاك شێروان.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

خۆی تەڵاق عادەتەن لە دەرەوەی مەحکەمە ئەدرێت و زۆر تەبیعیشە، پاشان تەصدیق ئەکرێت لەلایەن مەحکەمەوە، حوجەی تەڵاق وەرئەگیرێت، ئیجرائات وەرئەگیرێت، بەڵام من تەئیدی برای بەڕێزم کاك دکتۆر کەمال ئەکەم، کە ئەو عقوبەیە وارد نیە بێتە ناو ئەو مەشروعە، چونکە ڕۆژانە مومکینە بەسەدان و هەزاران کەس تەڵاق دەدرێت، ناکرێت بەڕاستی ئەوە بکرێت بەجەریمەو عقوبەشی لەسەر دابنێین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەهەرحاڵ ئێستا کاك شێروان سەرۆکی لیژنەی قانونیە، پشتگیری لە قسەکانی دکتۆر کەمال و کاك زاناو محمد حکیم کرد، کە خاوەنی موقتەرەحەکە لیژنەی داکۆکیکردن لەماف نافرەتان وژنانە، کە چەند ئەندامێکی پەرلەمانیش صیاغەیان کرد لەوانەش کاك عەونی، جا بۆیە حەز ئەکەم، کاك عەونی حوجەکەی بڵێت پاشان دەیخەینە دەنگەوە، فەرموو کاك عەونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مەعلومە لەلای هەمووومان تەڵاق لەدەرەوەی مەحکەمە شەرعی و قانونیشە، مەبەستمان لەدانانی ئەو غەرامەیە ئەوەیە، تەنزیمی حالاتی تەڵاق بکات، وانەبێ کەپیاو تەشجیع بکرێت ژنی خۆی لەدەرەوەی مەحکەمە تەڵاق بدات، ئەگەر هاتوو تەڵاقیشیدا، دەبێ غەرامەکەی لێ وەربگیرێت، چونکە یەکەم: واریداتێکە بۆ حکومەت، دووەم: تەنزیمی ئموری تەڵاقە، موراجەعەت ناکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەهەر حاڵ موساعەدە بکەن، مەسەلەیەن نیە خیلافێکی قوڵ بێت، مەسەلەیەکی ئیجرائیەو ئیلزامیە، لەبەر ئەوە موقتەرەحەکە ئەخەمە دەنگەوە کێ لەگەڵ ئەو موقتەرەحە تازەدایە کە غەرامە بکرێت ئەو کەسەی لەدەرەوەی مەحکەمە تەڵاق دەدات، با دەتستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ زۆرینەی

لەگەڵدا نیە، پانزە کەسی لەگەڵدا بوو، ئەو تەعدیلاتەی بەو شێوەی کە خوێندمەوە دەیخەمە دەنگەوە کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینە وەرگیرا، تەنها سۆزان خان و سارا خانی لەگەڵدا نیە، زۆر سوپاس، بۆ ماددەی دواتر تکایە.

بەڕێز سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

الفصل الثاني

التفريق القضائي

يوقف العمل بالفقرة(٥) من المادة الاربعين ويحل محلها مايلي:

اذا تزوج الزوج زوجة ثانية يحق للزوج الاولى طلب التفريق.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمەش وەکو لیژنەی یاسایی پشتگیری لەدەقی ئەو بەندە دەکەین، کەلەپرۆژەکەدا هاتووە، ڕای لیژنەی یاسایی و ئەوقاف و مافی مرۆڤە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڕای لیژنەی ئافرەتان وژنان چیە؟ فەرموون.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمەش پشتگیری لەدەقی پرۆژەکە ئەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا هەر چوار لیژنەکە پشتگیری لێ ئەکەن، کێ ئیعتزازی هەیە، با ناوی بنووسم ئینجا قسە بکات، کاك بکر فەرموو.

بەڕێز بکر فتاح حسین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەنها یەك پرسیارم هەیە، ژنی یەکەم کە ژنی بەسەرهات حەقی ئەوەی هەیە جیا ببێتەوە، هەموو حقوقی ئەوەی کە وەکو ئەوەی ژنەکەی تەڵاق ئەدات، لێرەدا ئەبێ باسی ئەوە بکەین کە هەموو حقوقی ئەوەی هەیە، بۆ مارەیی و شت، چونکە لێرەدا باس نەکراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك محمد حەکیم، فەرموو.

بەڕێز محمد حكيم جبار:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەوە شتێكی چاكە، بەڵام لەحاڵەتێكدا ئەم ئیزافەیەی بۆ بكەین، (اذا كان زواجه بدون أذن من المحكمة) واتە ئەگەر زەواجەكە خارجی مەحكەمە بوو، بەڵام ئێمە موقەیەدمان كردووە، بە ئیزنی ژنی یەكەم بێت زەواجی دووەم، جا ئەگەر لە مەحكەمە بووبێت و زەواجەكە تەواو بێت، ئەبێ ئەوەی بۆ بنووسین (اذا كان زواجه بدون أذن من المحكمة) ئەو كاتە تەواو ئەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك شێخ فەتاح فەرموو.

بەڕێز فتاح عبدالله نەقشبەندی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەڵڵا من پێم وایە، ئەو برگەیە زیادە، چونكە ئەڵێت(اذا تزوج الزوج زوجة ثانية) ئەوە قانونێك هەیە ئەبێ بەو مەرجانە بێت، مادام حەسەب شروتە، چۆن داوای تەفریق بكات ئەو ژنە، بەڵام ئەگەر هەر ئەشمێنێتەوە (لو لم يكن ملتزماً بالعدالة) ئەگینا لەو گۆڕەی هەر ژنێك ژنی بەسەرهات بچێت داوای تەفریق بكات، ئەوە لەلایەك قانونێك دانراوە حەسەب قانون كابرا ژنی هێناوە، لەهەمان كاتیشدا بچێت داوای تەفریق بكات، من داوا ئەكەم یان لابرێت یان ئەو وشەی بۆ زیاد بكەین لەدواییدا، (لو لم يكن ملتزماً بالعدالة) زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

دكتۆرە رۆژان فەرموو.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

سەبارەت بەو پێشنیارانەتان سەرەتا كاك بەكر پرسیارێكی هەبوو، ئایا ئەو ئافرەتە هەموو مافێكی دەكەوێت، یان هەموو مافێكی وەردەگرێت، بەڵێ ئەوە وەكو هەموو حاڵەتێكی تەفریق هەموو مافێك وەردەگرێت، كاك محمد باسی حاڵەتێكی كرد، (بدون اذن المحكمة) ئەوە هەر نابێت، مەرجە بە ئیزنی قازی بێت و ئەبێ ئەو مەرجانەی تێدا بێت، هەمان وەڵامیشم بۆ كاك شێخ فەتاح هەیە، كە باس ئەكات ئەو برگەیە زیادە، نەخێر زیاد نیە، چونكە ئەوە مافێكە دراوە بە ئافرەت، لەوانەیە داوای تەفریق بكات ولەوانەشە داوای نەكات و بە وەزعەكە ڕازی بێت، وەكو خۆی بمێنێتەوە، بۆیە بەڕێز بەزیادی نابینین، پێویستە ئەو دەقە هەبێت، وەكو مافێك كە ئافرەت هەیەتی، بۆی هەیە ئەو مافە بەكار بهێنێت، بۆشی هەیە تەنازولی لێ بكات، ئاساییە وەكو هەر مافێكی تر، ئایا عەدالەتی تێدا بێت یان نا، ئەو ئەگەر عەدالەت نەكات هەر قەزا ئیزنی نادات، زەواجی دووەمیش هەر ڕوو نادات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من قسەم لەسەر ئەو برگەیە نیە، چونکە ئەوە ماڤی ژنەکەو پیاوەکەشە، ئەگەر حەزی کرد لێی جیا ببێتەوە، هیچ موشکیلەم نیە، لەگەڵ ئەوەدا پشتگیریشی ئەکەم و ئەبێ بمێنێتەوە، بەلام من قسەم لەسەر بڕگەکانی تر هەیە، چونکە ئێمە ئەگەر سەیر بکەین ماددەی چل پێك هاتووە لە (١-٢-٣-٤-٥) ئەوەی کە ئێستا ئەیبینین لێرەدا، هەندێك لەمەحاکم هەندێکیش لەوانەی کە پەیوەندییان پێوە کردووین، حاڵەتیك هەیە دیاری کردنی (ضرر) مەسەلەن ژنێك داوای تەفریق ئەکات، بەلام لەبەر ئەوەی ناتوانێت باسی زەرەرەکە بکات کە لێی کەوتووە، یان ناتوانێت سەبەبەکان بەوازحی بدات، دائیمەن حوکمی حاکمەکە بەلای پیاوەکە ئەبێت، نەك بەلای ژنەکەدا، تا لێرەدا کێشە دروست ئەبێت، ئەگەر ئێمە بێین چاکسازی لەو بڕگەی یەکەم ودووەمەشدا بکەین بەتایبەتی بڕگەی یەکەم، (اذا اضرت احد الزوجين بالزوج الاخر او باولادهما ضرر يتعذر معه استمرار الحياة الزوجية) ئەبێ زەرەرەکە دیاری کراو بێت، واتە لێرەدا نەوعی زەرەرەکە دیاریکراو بێت، کە زەرەرەکان چیە؟ چونکە لێرەدا باسکراوە لە مەحکەمە داوای شتی مەلموس ئەکەن، ژنەکە ناتوانێ بەسەراحەت بڵێ کە چیە، لەبەر ئەوە من زۆر پەیوەندییان پێوەکردووم بەتایبەتی لەناو مەحکەمەشدا تەلەفۆنیان بۆ کردووم، ئەگەر ئەوەمان بۆ ڕوون بکەنەوە ئێمە زۆر مەمنوونین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەگەر ئەو ژنە کە حەقی خۆیەتی، ماڤی خۆیەتی، موستەقبەلی خۆیەتی، ژیانی خۆیەتی، ئەگەر نەیڵێت ئایا دەتوانین ئێمە لێرەدا بەنەصێك بڵێین با بیڵێت، ئەوە ناکرێت، بەلام دڵنیابن کە دەیڵێت، بەس بەتەنها لەبەردەم قازییدا دەیڵێت، قازیش بۆی هەیە تەحقیق بکات، دانیشتنی نهێنی بکات، ئیلا ئەو کەسانەی کە ئەندامی مەحکەمەکەن، ئەگینا کەس نابێت گوێ بگرێت تا دەگاتە ڕاستی، ئێستا ئێمە فەقەرەی پێنج تەعدیل دەکەین، فەقەرەی پێنجەکە بۆ ئەوەی لەگەڵ ئەو هەموارکردنانەی کە کردمان بگونجێت، ئەگەر ئەو فەقەرەی پێنجە هەموار نەکەین نەیگۆڕین ئەوا ناگونجێت لەگەڵ ئەو تەعدیلاتەی کە کردمان، بۆیە ئەو فەقەرەی پێنجە ئیلغا ئەکرێت، چونکە زۆر شتی تێدا هاتووە لەفەقەرەکانی تر کە هەموارمان کرد بڕیومانەتەوە، تەواو بووە، تەنها ئەو جوملەیە کە دەڵێت(اذا تزوج الزوج زوجة ثانية يحق للزوج الاول طلب التفريق)، ئەوە ئۆتۆماتیکی ئەگەر نەشبێت، بێ موافەقەتی ژنەکە ئەتوانێت، چونکە یەکەم جار وتمان بۆ هێنانی ژنی دووەم ئەبێ موافەقی ژنی یەکەم هەبێت، ئەگەر موافەقەتی نەکرد ئەوەی بۆی هەیە داوای تەفریق بکات، ئەوە دەعمە، ئەگەر ئیزافەیەکیش بکەین لەسەری ئەوە هیچی لێ کەم ناکاتەوە، کاك ئەنوەر فەرموو.

بەڕێز انور محمد غفور:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەبیعی ئێمە نابێ زەواج بە تەملیك بوون لێی حاڵی ببین، واتە ئەو ژنە بوو بە موڵکی ئەو پیاوەو پیاوەکەش بوو بە موڵکی ژنەکە، ئەوە شەراکەتی ژیانە، جاری وا هەیە لە مەسیرەی ژیاندا ئەو شەراکەتە خەلەل دێنێت، ڕاستە ئەگەر بێت وبەڕەزای ژنەکە بێت، ئەوجا بتوانێ ژنی تر بهێنێت ئەوە مەوزوعێکە، بەڵام لە خیلالی مومارەسەی ژیان بۆیان دەردەکەوێت، ئەو پیاوە ناتوانێ عەدالەت بکات، ناتوانێ وەکو پێویست بەدەم خێزانەکەیەوە بێت، مەسەلەی تەفریقی قەزائی حەقێکی ئەو ئافرەتەیە، حەقی خۆیەتی کە داوا بکات بۆ ئەوەی ئەو زوڵمەی لەسەر رەفع بێت، نەك هەر لەمەوزوعی تەعەدوددا، لەچەند مەسائیلی تردا کە ژن بۆی هەیە داوای تەفریقی قەزائی بکات، وەك ئەوەی پیاو ناتوانێ نەفەقەی بدات یان زوڵمی لێ ئەکات، لەبەر ئەوە مانەوەی زۆر شتێکی چاکە، یەکێکیشە لەو حەقانەی کە شایەنی ئافرەتە، لەڕووی شەریعەتیشەوە حەقی خۆیەتی شتێك نیە موخالیف بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك غەفور فەرموو.

بەڕێز غفور طاهر سعید مەخموری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من خۆم لەگەڵ مانەوەی ئەو فەقەرەیەدام، کە ئیزافەکراوە بۆ ماددەی چل، لەبەر ئەوەی بیجگە لەوەی کە لەپێش مەحکەمە زۆرجاران ئەبینین، کە پیاوەکە ئەچێت بەزۆر یان هەندێجاریش ڕەئی ژنەکە وەرئەگرێت، بەڵام ئەی چی لەو پیاوانە ئەکەیت کە بەدزییەوە ژنیان هێناوە، ئەوە پاشتر کەشف ئەبێت کەژنیان هێناوە، ئەو خیانەتی لە ئافرەتەکەش کردووە، لە هەمان کاتیشدا فێڵی لێ کردووە کە بەدزییەوە ژنی هێناوە، بۆ ئێمە ئەو حەقە بە ئافرەت نەدەین، ئەگەر پیاوێك وا تەسەڕوفی لەگەڵ کرد، ئەویش ماڧی خۆی بەکار بهێنێت و داوای جیابوونەوە بکات، ئەمە ماڧێکی ڕەوای ئافرەتانە، ئەبێ ئێمە پشتگیری لەمانەوەی ئەو فەقەرەیە بکەین لێرەدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عەونی تەوزیحی هەیە، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مەبەست لەو تەعدیلەی لێرەدایە بۆ ماددەی چل فەقەرەی پێنج لە قانونی ئەحوالی شەخصی، ئەوەیە کە ئێستا بۆ بەڕێزتان تەوزیحی ئەکەم، لە ئەصڵی قانونەکەدا دەڵێت (اذا تزوج الزوج من زوجة ثانية بدون اذن من المحكمة)، جوملەکانی ئەخیری ئەڵێت(وفي هذه الحالة لايحق للزوجة تحريك الدعوى الجزائية بموجب الفقرة (١) من البند (أ) من المادة الثالثة من قانون اصول المحكمات الجزائية رقم (٢٣) لسنة ١٩٧١ من بداية

الفقرة (٦) من المادة الثالثة من هذا القانون)، ئێمە ماددەی شەشمان تەعدیل کرد، واتە لێرەدا ئەو مافەش ماوە بۆ ژن، بۆی هەیە داوای تەفریق بکات، لەگەڵ ئەوەشدا ئەو حەقەی هەر ئەمێنێت کە داوای ئیجرائاتی قانونی بکات، حەقی ئەوەی پیاوەکەی ژنی دووەمی بەسەر هێناوە، مەبەستی مەشروعەکە ئەوەیە، دوو مافی زیادی بۆ بووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە هەر وایە، چونکە من ئیشارەتم پێدا وتم قانونەکەمان هەموارکردووە، ئەو برگانەشمان تەسبیت کردووە، ئەبێ ئەو فەقەرەیە نەمێنێت، بەڵام ئەو جوملەی کە خراوەتە جێگای ئەو هۆیانەشی کە باسیان کرد، زەروورییە تێیدا بێت، ئێستا کەس ڕەئی موخالیفی هەیە، کاک زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ژن کە ئیزنیدا پیاوەکەی ژنی بەسەر بێنێت، چۆن مافی تەحریکی دەعوای جەزائی دەبێت دوایی، کاک عەونی ئەو تەوزیحەیدا نابێ ئەوە ببێت، بەڵام مافی تەفرقی هەیە، بەبێ هیچ سەبەبێکیش ژن ئەتوانێ داوای تەفریق بکات، کە لەگەڵ ئەو پیاوەدا ناحەوێتەوە، بەڵام ئەگەر ئیزنیدا لەبەردەم مەحکەمەدا بە ڕەسمی کە ژن بێنێت، پاشان بێت تەحریکی دەعوای جەزائی بکات، ئەو عقوبە توندانەی کە دامانناوە لەسەر کابرا جێبەجێ ببێت، وابزانم ئەوە وارد نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک عەونی جوابی ئەداتەوە فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

جوابەکەمان ئەوەیە بۆ ئەو حاڵەتەی کە ئیزن وەرناگرێت، یەعنی ئەگەر ئیزنی وەرگرت ئەوە هیچ کێشەمان نیە، بەڵام کە ئیزن وەرناگرێت ژنی دووەمیش دێنێت، لەو حاڵەتانەدا بۆی هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک مەلا سعدالدین فەرموو.

بەڕێز سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵلاهی ئەو ماددەیە تازە وەکو زیاد بوون، ئێمە لە لیژنە موتەفیق بووین لەسەری، بەس وا دیارە کە زیادە بۆچی؟، ئێمە تەفریقی قەزائیمان هەیە، (تفریق بالضرر والشقق و تفریق لعلل والتفریق الاختیاري) کە خولعە، مانای وایە لە هەموو حاڵەتێدا ژنەکە، ئەگەر نە تەفریقی قەزائی بێت نە تەفریق بە عیلەل بێت نە تەفریق بە زەرەرو شیقاق بێت، بۆی هەیە تەفریقە ئیختیارییەکە بکات، کە خولعە، مانای وایە ئەمە لێرەدا شتێکی زیادەیە، دوا ڕەئیش ڕەئی جەنابتانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مەعلومە ئەمە لەحیاتی ئەم فەقەرە پێنجەدا هاتووە، یەعنی ژن لە حاڵەتێکدا کە ئەوەی مامۆستا مەلا ئەنوەر فەرمووی من دووبارەی ناکەمەوە، کە موافەقەتی کرد، بەڵام کە چووە واقیعەکەوە تەماشای کرد ناتوانێت و تەحەمول ناکات، ئەچێ داوای تەفریق ئەکات، ئەو وەختە بەپێی ئەحکامی تەفریق کە چۆنە تەعامولی لەگەڵ ئەکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر قسەی لەسەر کرا، خۆ نالێین تەلاقی ئەدات، ئەلێین حەقی هەیە داوای تەلاق بکات، تەلاق ئەچێتە مەحکەمە، مەحکەمەش هەموو حاقائیق وبڕگەکانی تری ئەو قانونە سەیر ئەکات، بەو شێوە تەعامول لەگەڵ ئەو کێشەیەدا ئەکات، لەبەر رۆشنایی تێگەیشتنی لەو قانونە، مەعنای وانیە کە تەلاقەکەی کەوتووە، بەلام ئەو حەقە دەدرێت بە ژن، ژنی یەکەم ئەگەر ژنی بەسەر هاتبوو هەر وەختێك ئەیەوێت دەچێت داوای تەلاق بکات، بەڵام حاکم خۆ شەرت نیە هەر لەگەڵ داواکەی یەکسەر داواکەی قبوڵ بکات، چونکە لەوانەیە ئیعتیباری بکات بە ناشز، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

خۆی ئەو نەصە ئەگەر ببێت یان نەبێت موعالجە بەنیسبەت قانونی پێشتر، بەلام ئێمە پێمان وایە کە دەمانەوێت گۆڕانکاری لەسەر ئەو قانونە بکەین، بوونی ئەو نەصە لەو قانونە بە پێویستی ئەزانم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر قسە کرا، هەندێ دەڵێت با ببێت هەندێکیش ئەڵێت با نەبێت، با ژنێکیش قسە بکات، شمسە خان فەرموو.

بەڕێز شمسە سعید محمود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش لەگەڵ مانەوەی ئەو نەصەدام، چونکە ئێمە شتێکی زیادەمان نەهێناوە، هەر لەمادەدی چل دا باس لەوە ئەکات، ئەگەر هەموو بڕگەکانیشی بێنین هەر باسی ئەوە ئەکات، کە ئەو ئافرەتە بۆی هەیە تەڵەبی تەفریق تەقدیم بکات، لەکاتێکدا کە مێردەکەی سەرخۆش بێت یان موخەدەرات بەکار بهێنێت، یان خیانەی زەوجی بکات، هەموو ئەو حاڵەتانەی بۆ دیاری کراوە، کە دێینە سەر ئەو بڕگەیە نازانم بۆ وامان لێ دێت، ئەڵێت ئەگەر ژنی دووەم بهێنێت، لە نەصە ئەصڵیەکەشدا باسی ئەکات، ئەڵێت (اذا تزوج الزوج من زوجة

ثانية) تەنها تۆزێك گۆڕانكارییەكەمان لەوەدا كردووە، كە ئەڵێت(بدون اذن من المحكمة) ئێمە لەماددەی تەقیدەكەشدا هەر (بدون اذن من المحكمة)مان سابت كردووە، ئێستاش كەتێیدا نیە هەر شتێكی ئاساییە لە دینیشدا بەموتلەقی نەك بەهۆی تەعەدوودەوە ئافرەت بە موتلەقی بۆی هەیە تەڵەبی تەفریق بكات، ئێمە هەموومان ئەو حەدیسە ئەزانین (كە ئەو ئافرەتەی هاتە خزمەت پێغەمبەر(ص) باسی لەوە كرد وتی من مێردەكەمم بەدڵ نیە، پێغەمبەر(ص) فەرمووی بۆ بەدڵت نیە، وتی ئەمەوێت لێی جیا ببمەوە، وتی زۆر كورتەو ڕەشەو كەمەڵێ مواسەفاتی وت، پێغەمبەر (ص) فەرمووی ئەگەر ئەو باخەت باتێ یان ئەوەت بۆ بكات ئەو هەر ... ئەمەوێت، یەعنی لە دینیشدا بە موتلەقی بۆی هەیە بەبێ سەبەب تەڵەبی تەفریق بكات) لەبەر ئەوە لەگەڵ ... ئەوەی ئەو ئەصەدام، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، ئەوە ... ڕە ئێستا ئەو بڕگەیە عەدالەت تەتبیق ئەكات، حەتا ئەگەر ژنی یەكەم بە ڕەزامەندی خۆی چوو لە مەحكەمەدا ڕازی بوو كە ژنی دووەمی بەسەر بێت، لە زروفێكدا بووە پیاوەكە وەعدی داوە كە عەدالەت دابین بكات، وەعدی داوە خانووی بۆ بكرێت، وەعدی داوە شتی تری بۆ بكات، بەڵام پاش ماوەیەكی تر عەدالەتەكەی بەجێ نەهێناوە، وەعدەكانیشی بەجێ نەهێناوە، ئەو كاتە ژنەكە بۆی هەیە بچێت داوای تەڵاق بكات، موختەسەرەكەدا لەوەدایە، بەهەرحاڵ ئەوە زەرەری نیەو خیلافی شەرعیش نیە، شەمسە خانیش زۆر بەڕوونی نموونەی ... شی بۆ هێنایەوە، ئێستا دەیخەمە دەنگەوە كێی لەگەڵدایە باد... تی بلند بكات تكایە؟ فەرموون كێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، بۆ ماددەی دواتر ٤٣ فەرموون.

بەڕێز سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

یوقف العمل بالفقرة(اولاً) من المادة الثالثة والاربعین ویحل محلها مایلي:

اذا حكم علی زوجها بعقوبة مقیدة للحریة مدة ثلاث سنوات فاكثر بعد مضي سنة علی التنفیذ ولو كان ا مال تستطیع الانفاق منه.

اذا هجر الزوج زوجته مدة سنة فاكثر بلا عذر مشروع، ولو كان الزوج معروف الاقامة وله مال تستطیع الانفاق منه.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئێستا ڕەئی لیژنەكان، دكتۆرە ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە پشتگیری لە پرۆژەكە ئەكەین، ئەو جیاوازییەی كە كراوە لە پرۆژەكەدا لەگەڵ ئەصڵی قانونەكە لە بڕگەی یەكەم، (بعد مضي سنة علی التنفیذ) ئەوە زیاد كراوە، واتە تێپەڕبوونی ماوەی یەك ساڵ بەسەر جێبەجێ كردنی بڕیارەكە، كە بڕیاری گرتنی پیاوەكەیە، لە ...گەی دو... ماوەكەمان كردووە بەیەك ساڵ

له ئەصڵی قانونەکە دوو ساڵ بوو، بەباشمان زانی کە کەمی بکەینەوە، ئەو ماوەی کە لێك جیابوونەتەوە یان دوور کەوتوونەتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی ماڤی مرۆڤ فەرموون.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ پرۆژەکەداین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ پرۆژەکەداین، بەس سەرەنج بۆ شتێك ڕادەکێشین، کە خەلەلێکی مەتبەعیە، (یوقف العمل من الفقرة(اولا وثانية) من (اولا)) نەك (اولا) هەمووی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

یوقف العما ، بالفقرە(اولا) فەقەرە یەکەم ئەبێت بە دوو بەش (یەك و دوو) بەڵێ، بەڵێ ڕاستە ئەوە لیژنەی قانونی لە ڕاپۆرتەکەیان چاکیان کردۆتەوە، وا بزانم ئێستا شتەکە وازحە لە ئەصڵی قانونەکەدا هاتووە، دەڵێت(ئەگەر بێت و حوکم بدرێت بۆ ژن هەیە داوای تەلاق بکات، لە حاڵەتێکدا ئەگەر مێردەکەی حوکم درا بێت، لە سێ ساڵ زیاتر، ئێستا لێرەدا ئیزافە کراوە ئەڵێت پاش تێپەڕ بوونی ساڵێك بەسەر حوکمەکەدا، ژنەکە بۆی هەیە داوای تەلاق بکات، بەپێی ئەم قانونە، ئەگەر بێت ومێردەکە خێزانی خۆی بەجێهێشت، لە ساڵێك زیاتر، پێشتر دوو ساڵ بوو ئێستا ئەڵێت هەموار بکرێتەوە، ببێت بەساڵێك، چونکە دوو ساڵ زۆرە، لە ساڵێك زیاتر بەبێ هۆ خێزانەکەی بەجێهێشت، وە جێگای دیاریشی هەبوو، پارەشی هەبوو، بەڵام بەبێ هۆیەکی دیاریکراو ژنەکەی جێهێشت لە ساڵێك زیاتر) مەبەستم ئەوەی کە تەعدیلەکە لەوەدایە لەکاتی حوکمدانی لە سێ ساڵ زیاتر و ساڵێکیشی بەسەردا بچێت، بۆی هەیە ژنەکە داوای تەلاق بکات، لە حاڵەتی دووەمدا ئەگەر مێردەکەی بەجێیهێشت لە ساڵێك زیاتر جێگاکەشی دیار بێت وپارەشی هەبێت، بۆی هەیە قازی تەفریقیان بکات، لەسەر داوای ژنەکە، وا بزانم خیلافی لەسەر نیە، ئەگەر شتێکی جەوهەریتان نیە تو ئەو خوایە وەختەکە مەکوژن، کاك عبدالرحمن قسەی نەکردووە فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ماددەی چل وسێ بڕگەی یەکەم کە باسی ئەو حوکمە ئەکات، دیارە عقوبەکە بە موتڵەقی هاتووە، هەندێ کارەساتیش هەیە مەسەلەن کابرا لائیرادیە بەکارەساتی سەیارە یان هەندێ حاڵەتی ترە، یەعنی بۆچی نەکرێ

به جریمەیەکی عەمدی یەعنی لەحالەتی جەریمەیەکی عەمدی، ئەو کاتە تۆ ماڵەکەی تێك بدەیت، بەوە مافی منداڵەکانیشی پێشێل ئەکەیت، دیاری بکەین کاتێ جەریمەیەکی عەمدی بوو، ئەو کاتە ئەو حوکمەی بۆ دیاری بکرێت بەو شێوەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە یەعنی ئەگەر ژنەکەی بەجێیهێشت کە جێگاشی دیار بوو، پارەشی هەبوو، توانیشی ئینفاق بکات، دیارە ئەو یەکەم ئەڵێت، کاك بەکر فەرموو.

بەڕێز بکر فتاح حسین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یەکەم: پرسیارم ئەوەیە لەحاڵەتێکدا ئەگەر ژنەکە گیرابوو، بۆی هەیە جیاببێتەوە لێی نەك هەر بۆ پیاوەکە؟، دووەم: عقوبة مقیدة للحریة، ئەمە تۆزێك مەتاتیە، یەعنی مەسەلەن ئیقامەی ئیجباری، یان ئەسیری حەرب لەم حاڵەتانەدا چۆن موعالەجە ئەکرێت؟، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لێرەدا فەقەت باسی ژن ئەکات، باسی پیاوی نەکردووە، کاك محمد حکیم ئەیەوێت تۆڵە بکاتەوە، فەرموو.

بەڕێز محمد حکیم جبار:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵاهی من تەئیدی کاك بەکر ئەکەم، لەماددەی چل و چل ویەك وئەوانەدا، کە باسی تەفریقی قەزائی ئەکات، ئەڵێت للزوجین بۆ لێرەش ئەو شتانەی کە بۆ پیاوە هاتووە، پێ ئەچێت حاڵاتیش هەبێت بۆ ژن بێت، کە ژنەکە پیاوەکە جێبهێڵێت و سەفەر بکات، بەبێ عوزری مەشروع، بەبێ ڕاوێژ لەگەڵ پیاوەکەدا، لەهەمان کاتیشدا ئێستا ئێمە سجنمان هەیە، کە ئافرەت سجن ئەکرێت و حوکم ئەدرێت، پێم وایە للزوجین ئیزافە بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سێ کەس ماوە قسە بکات، دکتۆرە شوکریە، سۆزان خان، شمسە خان، دکتۆرە شوکریە فەرموو.

بەڕێز د. شکریە رسول ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پرسیارێکم لێرەدا بۆ دروست بوو، ئەگەر ئەو سێ ساڵە ئەو پیاوە لە سجندا بوو، عەفوی عامێکیش دەرچوو، یەعنی لێرەدا هەر ئەبێت ژنەکە داوای تەڵاق بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دیاریکراوە ئەگەر ساڵێك بەسەر حوکمەکەدا بەسەر چوو، عەفوی عامیش دەربچێت ئەوە ئەگەر پەشیمان بوویەوە، سەحبی دەعوا ئەکات، سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من ئەتوانم لەسەر ئەو مەوزوعە قسە نەکەم، لەسەر بڕگەیەکی تر هەیە کە ئەبێت ئێمە لە پالپە لەبەینی دوو قەوسدا ئەڵێت (للزوجة العراقية طلب تفريق عن زوجها المقيم) ئەوە ئەڵێم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ببورە، ئەوە ڕاگیراوە، ئەو فەقەرەیە ئەڵێم، شمسە خان فەرموو.

بەڕێز شمسە سعید محمود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی من هیچ لەگەڵ ئەو ڕایەدا نیم کە ئەڵێت حەق بۆ ئافرەتە کە داوای تەفریق بکات، پیاویشی تێکەڵ بکرێت، بۆ؟ چونکە پیاو نەفەقەی بەدەستە، تەڵاقیشی بەدەستە، کۆمەڵێك ئیمتیازاتی هەیە، ژنەکە بشگیرێت ماڵ ومنداڵەکەی پەکی ناکەوێت، ئەزراری پێناگات لەڕووی مادییەوە، زۆر ئاسانیش یاساکە ڕێگای پێدەدات کە ژن بهێنێت، یەعنی ئەو زەرەرانەی کە بەر ئافرەتەکە ئەکەوێت، بەر پیاوەکە ناکەوێت، بەڕاستی ئەوەش عەدالەت نیە ئەگەر وای لێ بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەمرۆ گفتوگۆکان تەندروستین، زۆرم پێخۆشە ئاوا بێ، فەرموو دکتۆرە ڕۆژان.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەنها یەك ڕوونکردنەوەم هەیە، سەبارەت بەبڕگەی دووەم لە پرۆژەکەی کە لە حکومەت هاتووە، دەڵێت (تلغى العمل بالفقرة (ثالثا) من المادة الثالثة والاربعين) ئێمە تەنها کارکردن بەو بڕگەیە ڕائەگرین، ئەوەی کە سۆزان خانیش ئاماژەی پێکرد، ڕاگرتنی کارکردن بەو بڕگەیە، نەك ئیلغا کردن، چونکە دەسەڵاتمان ئەوەندەیە، ئەو یاسایەش لەپەرلەمانی کوردستان دەرنەچووە، تەنها مافی ڕاگرتنمان هەیە بەکارکردن بەو بڕگەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك حاتم فەرموو.

بەڕێز حاتم محمد جان حسن:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێشنیارێکم هەیە، لەسەر یەکەم ئەگەر بڕگەیەکی تری بۆ زیاد بکرێت وای لێ بێت، (ئەگەر گرتنەکە یان سجنەکە یان بەند کردنەکە، لەسەر کارێکی عەمدی بوو)، چونکە بە حەقیقەت ئەوە ئەشکال دروست ئەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

نا كاك حاتم ئەوە شەرت نیە، چونكە لێرەدا مەقسەدی جانبە ئینسانیەكەیە، ئەو ژنەش ئینسانە، ئیحتیاجی ژیانی هەیە، خۆی قەرار ئەدات، زۆر ژن هەیە ١٥ساڵیش ئەگەر مێردەكەی سجن بێت یان بزر بێت، داوای تەڵاق ناكات، یان جیابوونەوە، ئەوە دەگەڕێتەوە بۆ ڕەغبەتی خۆی، بەڵام ئەو حەقەی هەبێت باشە، كە خۆی ئەیەوێت تەمەتوعی پێوە بكات، كە ویستی مەسەلەیەكە و نەشی ویست مەسەلەیەكی ترە، كاك سعدالدین فەرموو.

بەڕێز سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەڵلاهی لێرەدا من عەدالەت نابینم، لە فەقەرەی دوودا، (اذا هجر الزوج زوجته مدة سنة فأكثر بلا عذر مشروع) باشە بۆ بەبێ عوزری مەشروع، بێت و ساڵێكیش ڕابوەستێت، واتە بەبێ عوزری مەشروع وازی لێ هێناوە، ئینجا ژنەكەش یەك ساڵ ڕابوەستێت، حەتا ئەوە لەگەڵ ڕەئی هەندێ لە فوقەهاكانیش موخالیفە، یەعنی(ئیمامی عومەر) كەباسی لەوە كرد كە بەژنێكی وت چەند ئەتوانی كە پیاوەكەت نەیەتەوە، وتی هەر چوار مانگ، باشە با لێرەدا چوار مانگ نەبێت ناوەند بێت با شەش مانگ بێت، ساڵێك گەلێك زۆرە لە ژنەكەی دوور بێت و ژنەكەش هەر دابنیشێت و نەتوانێ تەڵەبی تەفریق بكات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

وەڵلا ئەوە دەلیلێكی تر بۆ تەندروستی ئەم دانیشتنە، نازناز خان نوقتەی نیزامی هەیە، هەرچەندە نوقتە نیزامییەكانی تۆ زیاتر شەرحە، فەرموو.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

نوقتە نیزامیەكەم قسەیەكی خۆشە بەرامبەر بە مامۆستا سعدالدین، وەزعەكە عەكس بووەتەوە، لەوەی كە جەنابت وتت تەندروست، تەندروست تریشە ئەوەی ئەو، چونكە ئیسپاتی كردووە كە خەبات وشۆڕش وژیانی كوردستان بەڕاستی هەموو ژنەكانی ئێمە بەلایانەوە ئاسایی بووە، كە مێردەكانیان پێشمەرگە بووە یەك ساڵیش خەبەریان لێیان نەبووە، تەقەی سەریشیان هاتووە، یەعنی یەك ساڵ هەر هیچ نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

مام خۆرشید فەرموو.

بەڕێز خورشید سلیم شێرە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

جەنابم مەسئولی لقی چوار بووم لەبارزان، بەرقییەكم بۆكرا كوڕەكەم ئەیویست ژن بهێنێت، ژن بەژنیان كرد لەگەڵ مەلا عەزیز وتم خێری تێدابێت، من نەهاتمەوە كە گەڕامەوە كوڕەكەم ژنی هێنابوو منداڵێكیشیان هەبوو، ٢٣ مانگم پێچوو، ژنەكەشم داوای تەڵاقی نەكرد، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

كاك سعدالدين فەرمووو.

بەڕێز سعدالدين عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

نازانم تو ئەو خوایه پێشمەرگایەتی عوزرێکی مەشروع نیه، کە دەڵێین (بلا عذر مشروع)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا موناقەشە تەواو بوو، لیژنەکانیش موتەفقن لەسەری ئەو دوو بڕگەیە، ئێستا دەیخەمە دەنگەوە فەقەرەی یەك و دوو، فەقەرەی(اولاً) ڕادەگیرێت، ئەمەی خوارەوە جێگای دەگرێتەوە، کە پێشتر خوێندمانەوە (یوقف العمل بالفقرة(اولاً) من المادة الثالثة والاربعین ویحل محلها مایلي:

١-اذا حكم على زوجها بعقوبة مقيدة للحرية مدة ثلاث سنوات فأكثر بعد مضي سنة على التنفيذ ولو كان له مال تستطيع الانفاق منه.

٢-اذا هجر الزوج زوجته مدة سنة فأكثر بلا عذر مشروع، ولو كان الزوج معروف الاقامة وله مال تستطيع الانفاق منه) ئەمە هەر چوار لیژنەکە پیشتگیرییان لێ کرد، خۆشتان تەئیدتان کرد، کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەکۆی دەنگ وەرگیرا، دووەم: لە ماددەکە ئەڵێت(یوقف العمل بحكم الفقرة (ثالثا) من المادة الثالثة والاربعين من القانون في اقليم كوردستان) سێیەم: ئەوەی لە ئەصڵی قانونەکە هاتووە، ئەڵێت(للزوجة العراقية طلب التفريق عن زوجها المقيم خارج القطر بسبب تبعية جنسيته لدولة أجنبية اذا مضى على مقيمه خارج القطر مدة ثلاث سنوات بسبب منعه و امتناعه على دخول القطر) ئەوە تەبعەن لەقانونەکەدا ئەبێ عێراقیش تەعدیلی کردبێ، ئەوە ئەلف بوو، باء (يعتبر تأيد الجهة المختصة بأقامة الزوج في الخارج لاغراض هذه الفقرة بديلاً عن اجرائات التبليغ في لائحة الدعوى و موعد المرافعة على ان يتم نشر الحكم الصادر ضد الزوج في احدى الصحف المحلية) ئەوە لە حەقیقەتدا کاری پێناکرێت لێرەدا، چونکە ئەوە ئیجحافیە و موعالەجە کراوە، دژی پێشمەرگە کراوە، دژی خەڵکی تێکۆشەر کراوە، لە زەمانی ڕژێمی لەناوچوو بووە، بۆیە ئێمە حەقمان هەیە بەپێی دەستوور کار بەوە نەکەین، بۆیە لێرەدا لیژنەی یاسایی ئەڵێت ئەو دوو بڕگەیە ڕابگیرێت، کێ لەگەڵ موقتەرەحی لیژنەکانە کە ئەو دوو فەقەرەی ڕابگیرێت، بادەستی بڵند بکات تکایە؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەکۆی دەنگ وەرگیرا، ماددەکە هەر هەمووی دەخەمە دەنگەوە بەو دوو بڕگەشەوە، کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەکۆی دەنگ هەردووکی قبوڵکرا، بڕۆن بۆ ماددەی دواتر.

بەڕێز سعدالدين عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

اما المادة الرابعة والاربعين فيوقف العمل بها ويحل محلها مايلي:

يجوز اثبات اسباب التفريق وانخلال عقد الزواج بكافة وسائل الاثبات بماڤي ذلك الشهادات الواردة على السماع، اذا كانت متوافرة ويعود تقديرها الى المحكمة وذلك باستثناء الحالات التي حدد القانون وسائل معينة لاثباتها.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڕای لیژنەکان فەرموو دکتۆرە ڕۆژان.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمەش پشتگیری لە پرۆژەکە ئەکەین ئەوەی کەلە حکومەتەوە هاتووە، دەکرێت بەماددەی چل وچوار، ئەو جیاوازییەشی کە کراوە لە ئەصڵی قانونەکە، (یجوز اثبات اسباب التفریق وانخلال عقد الزواج) ئەو عیبارقیە زیادکراوە (وانحلال عقد الزواج بکافة وسائل الاثبات بماڤي ذلك الشهادات الواردة على السماع، اذا كانت متوافرة ويعود تقديرها الى المحكمة وذلك باستثناء الحالات التي حدد القانون وسائل معينة لاثباتها) زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی داکۆکی کردن لە ماڤی ئافرەتان و ژنان فەرموون.

بەڕێز بەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ ئەوەداین کە لە پرۆژەکەدا هاتووە، وانحلال عقد الزواج، یەعنی مەسەلە هەر تەفریق نیە، تەلاقە، خولعە، هەموو انحلالێکی عەقدی زەواج بە هەموو وەسائیلێك ئەکرێت ئیسپات بکرێت، ئەوەیە مەوزوعەکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ماڤی مرۆڤ فەرموون.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ پرۆژەکەداین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کە خیلافێك نەبێت، وابزانم چاك هاتووە پرۆژەکە، ئەو پرۆژەیە لەلایەن حکومەتەوە هاتووە، هەموو لیژنەکانیش پشتگیری لێ ئەکەن، ئێستا دەیخەمە دەنگەوە، کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، فەرموون، کێی لەگەڵدا نیە؟ بەکۆی دەنگ وەرگیرا بۆ ماددەی چل و شەش تکایە.

بەڕێز سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

الفصل الثالث

التفريق الاختياري (الخلع)

توقف وتوحد الفقرة(١-٣) من المادة السادسة والاربعين كالتالي:

الخلع ازالة قيد الزواج بلفظ الخلع او مافي معناه مقابل عوض لايزيد عن ماقبضته من المهر المسمى ولايشترط رضى الزوج في الخلع اذا تبين للقاضي عن طريق التحكيم ان الزوجة لاتطيق العيش معه.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا ڕای لیژنەکان، فەرموو دکتۆرە ڕۆژان.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە بڕگەی (٢٤)ی ڕاپۆرتی هاوبەشی لیژنەکەمان

اما فيما يتعلق بالفقرتين (١و٣) من المادة السادسة والاربعين فأن اللجنة المشتركة تؤيدها بعد حذف الجملة {من المهر المسمى ولايشترط رضى الزوج الى أخرها} لكونه يتنافى مع مبادئ التفريق الاختيارى (الخلع) الذى هو عقد بايجاب وقبول وتراضى بين الطرفين وتصبح المادة العشرون من المشروع وتكون صياغتها كالآتي:

المادة العشرون: يوقف العمل بالفقرتين (١و٣) من المادة السادسة والاربعين من القانون ويحل محلهما مايلى:

﴿ ١/ الخلع ازالة قيد الزواج بلفظ الخلع او مافي معناه مقابل عوض لايزيد عما قبضته من المهر المسمى.﴾

بەڕێزان لە ئەصڵی قانونەکەش کە خولعی ڕێکخستووەو پێناسەی کردووە، ئەڵێت عەقدە یان (عقد بأيجاب امام القاضي)زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی مافی مرۆڤ فەرموون.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ماددەی چل و شەشی پرۆژەکە ئێمە ڕامان وایە کە جێگای ماددەی چل وشەشی قانونەکە بگرێتەوە، واتە لەگەڵ پرۆژەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ دەقی پرۆژەکەین، ئێمە پێرێ کۆبوونەوە کرا جەنابیشت لەوێ بوویت، ئیتیفاق کرا، حەتا قسەش کرا، کە ئەو عینوانە تەفریقی ئیختیاری و خولع ئەو شتانە لابرێت، تەنها خولع بە تەنها بمێنێتەوە، ئەم دەقەی پرۆژەکە قبوڵ بکرێت، ئێستا نازانم لیژنەی یاسایی تەقریرەکەیان شتێکی ترە، ئیتیفاقکرا جەنابیشت لەوێ بوویت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

منیش لەخزمەتتان بۆوم ڕاست ئەکەیت، یەکەم: ئیتیفاقکرا عینوانەکە خولع بێت، تەفریقی ئیختیاری نەمێنێت، تەنها خولع بێت، دووەم: فەقەرەی یەك و فەقەرەی سێ دەمج بکرێت بە فەقەرەی یەك، ئەویش وەکو ئەوەی کە لە پرۆژەکەدا هاتووە، دەڵێت الخلع ازالة قيد الزواج بلفظ الخلع او مافي معناه مقابل عوض لايزيد عن ماقبضته من المهر المسمى ولايشترط رضى الزوج في الخلع اذا تبين للقاضي عن طريق التحكيم ان الزوجة لاتطيق العيش معه. کاك شێروان ئەیەوێت قسە بکات فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

فیعلەن لەلیژنەی یاسایی لەگەڵ ئەو ڕەئیەدا بووین، بەڵام دوای دانیشتنی پێرێ کە جەنابی زەڵمی خۆی ئامادە بوو، زۆر لەو مەسەلەیە موناقەشە کرا، تەفصیلاتێکی زۆریشی درایە، موناقەشەکە لەسەر ئەوە بوو کە بابەکە هاتووە بابی تەفریقی ئیختیارییە، خولعیش تەبعەن ئەچێتە بابی تەفریقی ئیختیاری ئەوە زۆر ئاساییە و زۆر تەبیعیە، بەڵام شەتری دووەم لە خولعەکە کە دەڵێت(لايشترط) لێرەدا دەچێتە بابی تەفریقی قەزائی، ئێمە ڕەئیمان وابوو بەڵام مامۆستا زەڵمی ڕەئی وابوو کە ئەویش هەر خولعە، بەڵام خولعێکی قەزائییە بەبێ موافەقەی زەوج، ئەوەی کە ئیتیفاقمان لەسەر کرد بەو شێوەیە بوو، خولع بەتەنها بمێنێتەوە، لەگەڵ نەصی ئەصڵی پرۆژەکەش کە ئەویش بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

من لە پاشی کۆبوونەوەی پێرێ موتابەعەی هەندێ قانونی مصری و ئوردنیم کرد لەسەر خولع، ئەوەی کە کاك شێروان ئەیڵێت بزەبت لەوێشدا هاتبوو، خولع ئەوەیە کە بەبێ ڕەزامەندی پیاوەکە قازی تەفریق بکات، واتە قەرای حوکمەکە بدات، مونەخەری صەداقەو ئەوانەی لێ مەحروم ئەبێت، لەبەر ئەوە پێویست ناکات موافەقەتی زەوج، ئەگینا پێی ناوترێت خولع، واتە ئەگەر پێویستی بە موافەقەتی پیاوەکە بوو ئەچێتە بابێکی تر نەك خولع، هەر ئەو حاڵەتەیە کە ژنەکە ئەچێتە مەحکەمەو دەڵێت من دەمەوێت تەفریق بکرێت، قازی بۆی هەیە خولعیان بکات، بەڵام لەو حاڵەتەدا مەحروم ئەبێت لەمهر ولە صداقی موقەدەم و زۆر شتی تریش کەلە عەقدەکەدا هاتووە، لەبەر ئەوە ئیسراری خۆیەتی بێ موافەقەی مێردەکەی تەڵاق دراوە، بۆیە بەو شێوەیە، ئەگەر مێردەکەی موافەقەتی کرد بابێکی ترە ئەوە، تەفریقەکە بە ئیتیفاق ئەبێت

کە مێردەکە موافەقەتی کرد، بەڵام کە ئیتیفاق نەکرا ئەوە خولعە، ئێستا لە محاکمی مصریدا ٤ هەزارو شتێك حاڵەت هەیە و مەعروزە کە هەمووشی لەو بابەتانەیە، لەسەر ئەنتەرنێتیشە چەندین جاریش باسکراوە، ڕەئی محامیەکان، هی قازییەکان وەرگیراوە، هەندێ قەراردراوە کە تەفصیلاتێکی زۆری تێدایە، خۆ ئێمەش کە قانونێك دەردەکەین خۆ کۆتایی دونیا نیە، دەمێنێتەوە سەر قازییەکە، سەر تێگەیشتنی قازییەکە، زۆر جێگا هەبووە تەعن دراوە لەسەر قەراری قازی کە ئەڵێن ئەو قازییە ڕەئێکی شەخصی خۆی بەکار هێناوە، چووەتە مەحکەمەی تەمییز لەوێ ڕەد کراوەتەوە، بەڵام نەصەکە ئەوەیە کە عەرزم کردن، بۆیە من پێم وایە وەکو ئیتیفاقیشمان کرد لەگەڵ چوار لیژنەکە ئەو بابە ماددەی خولعە، وەکو باسمان کرد پێویست بە موافەقەی زەوجیش ناکات، فەرموو کاك خەلیل.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش لەو لیژنە بووم، وا نازانم ئێمە گەیشتبینە ئیتیفاقێك، ئەمڕۆ ئارائی لیژنەمان تەبع کردووە، هەروەکو دوو ڕەئی مابوون، ئەوەی مەشروعەکە هیچ شتێکی ئیزافە نەکردووە، چونکە لەبابی تەفریق بەکاملی هاتووە، لە ماددەکانی (٤٠ - ٤١ -٤٢-٤٣) لەوێ هاتووە، ئەمە بابێکی تر بەکاملی حەزف ئەکەیت کە پێی ئەڵێن خولع، خولع لە عقودی معاوەزەیە، معاوەزەش ئەوەیە کە ئیجاب و قبول لازمە هەبێت، ئێستا تۆ بەشێکی ئیزافی دائەنێیت کە هەیە، لە مەوادی تر بەتەواوی هەیە، شتێکی تر حەزف ئەکەیت کە ئەویش واقعێکە مومکینە ببێت ولە ئارائی فقهیش هەیە، تۆ ئێستا فەصڵێکی تەواوت هەیە بەناوی تەفریقی ئیختیاری کە خولعە، تۆ ئەمە هەمووی حەزف ئەکەیت لە محتەوای تەفریق ئەکەیت، شتێکی تر ئەکەیتە بەدیل بۆ ئەوەی کە ئەو شتە هەیە لەئەوانی تر، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە خیلافەکەمان لەگەڵ کاك خەلیل، ئەگەر لەسەر بابەکە بێت، خۆی بەنیسبەت خولعەکە بابەکە ئیعتیادی هاتووە، ئەڵێت التفریق الاختیاری (الخلع)، ئێستا ئێمە، ئەگەر تەفریقی ئیختیارییەکە هەڵبگرین، خولعەکە بەتەنها ئەمێنێتەوە، هەم ئەبێت بەخولعی ئیتیفاقی، هەم ئەبێت بە خولعێکی قەزائی، بەقەراری مەحکەمە بەبێ موافەقەتی زەوج، ئەوە ڕەئی ئیمامی مالیکیشە، بەقەناعەتی منیش نەصەکە لەجێگای خۆی هاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لەلیژنەکەش وابزانم کاك خەلیل، لەگەڵمان موافق نەبوو، ئەکسەریەت لەوێ وابوو، کاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە ئەصڵی مەشروعەکە خولع بە ئینحلالی عیلاقەی زەوجی هاتووە، کە بەو شێوەش هاتووە، وەکو تەفریقە قەزائیەکە جائیزە کە هەر تەرفێك لەتەرەفەکان بیکەن، وەکو کاك خەلیلیش باسیکرد، وا نیە کە ئەڵێت عیوەزە، بەس خۆی ڕاستی کرد کە خولع خۆی موقابیلی عیوەزە، ئەی ئەوە عیوەز نیە کە ئافرەتەکە(ماقبضته من المهر المسمی) ئەگەڕێنێتەوە یاخود تەنازول لە ئەخیری مەهرەکەی ئەکات، کەواتە پێویست ناکات ڕەزامەندی تێدا بێت مادام عیبرەی خولعیش بە ئینحلالی عەقدی زەواجە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوەی کەشەمسە خان پێشتر ئاماژەی پێکرد کە حەزرەتی پێغەمبەر(ص) لەژنەکەی پرسی وتی بەوە ڕازیت، وتی ڕازی نیم، وتی چی داویتێ، وتی باخچەیەکی داومەتێ، وتی ئامادەی بیگەڕێنێتەوە، وتی بەڵێ، ئەوەیە، خۆ قابیلە شتێکی تازەمان نەهێناوە لە خۆمانەوە، بەڕاستی شتێکە هەیە، حەقێکە هەیە، لە هەندێ وڵاتدا کاری پێنەکراوە، بۆ ئەوەی ئەو عەدالەتە دابین نەکراوە، ئێمە هاتووین لە قورئاندا دەفەرموێت، ئەگەر ئیصلاحتان پێکرد بیکەن، ئیصلاحەکە ئەوەیە پەرلەمان بۆ چیە؟، بۆ ئەوەیە کە ئیصلاح بکات، بۆ ئەوەی عەدالەت دابین بکەیت، یەکێك لەلایەنەکانی عەدالەت ئەوەیە کە ژیانی هاوسەرێتی بەزۆر نابێت، کە ژنەکە وتی من نامەوێت پێویسیت بە موافەقەتی پیاوەکە ناکات، کاك محمد فەرەج فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە با غایەی مەسەلەکە بزانین، ، لە ئەصڵدا خولع چەکی ئافرەتێکە کە زیانی لێ ئەکەوێت، ، کە زەرەری لێ ئەکەوێت، خولع چەکی ئەم ئافرەتەیە کە زیانی لێ کەوتووە، ، بەوەش دەست هەڵئەگرێت لەحەقەکانی خۆی بۆ ئەو شتە، ، ئەو نەصەی کە وەختی خۆی هاتووە، ، کە ئەفەرموێت(اقبل الحديقة وطلقها طلقة)عولەماش بوون بەدوو بەشەوە، بەشێك ئەڵێن ئەم ئەمرە وجوب نیە، بۆ ئیستیحبابە، یەعنی پیاوەکەی بۆی هەیە وا بکات، بەشێکی تریان ئەڵێن بۆ وجوبە، یەعنی ئەبێ پیاوەکە ئیستیجابەی هەبێت، بۆ؟ چونکە زەرەری ئەم ژنە موتەحەقیقە، ئەم ژنە زیان لێ کەوتووە موتەحەقیقە، تۆ نابێت ئەم تەحەقوقە جارێکی تر تەئکید بکەیتەوە، بینێریتەوە بۆلای پیاوەکە، چونکە ئەمە موحەقیقەو سەلمێندراوە، تۆ جارێکی تر ئەیسەلمێنیتەوەو ئەینێریتەوە بۆ جێگایەکی تر، ئەمەش ئەبێتەوە بە دوو زوڵم و شتی وا نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك سعدالدین فەرموو.

بەڕێز سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

فەرقێك لەنێوان تەفریق وخولع هەیە، فەرقەکەش لەکوێدا هەیە، لەوێدا هەیە کە، ئەگەر خولعی لەگەڵ کرد، نە مارەیی ئەکەوێت ژنەکە نە نەفەقەش، بەس لە تەفریق ئەوا ئەو ئاسارانەی لەسەر موتەڕەتیب ئەبێت مارەیەکەشی ئەکەوێت و نەفەقەشی ئەکەوێت، ئیحتیمال هەیە، ئەگەر پیاوەکە ناشز بێت، بەڵام لە خولع لە قەزیەی(لایشترط رضی الزواج) کە زیادەیان کردووە، ئەڵێت لایشترگ رچی الزواج ئەوە ئیستینادیان کردۆتە سەر حەدیسی پێغەمبەر(ص) ئەوە مالیکینە دوو خولعیان هەیە، خولعی ئیرادیان هەیەو خولعی ئیجباریشیان هەیە، ئیجبارییەکە ئەوەیە ئەڵێن پێغەمبەر(ص) کە خولعەکەی کرد پرسی بە سابت نەکرد بڵێ ئایا تۆ بەو خولعە ڕازیت یان نا، بەڵام ئەوانەی کە ئەڵێن (لایشترط) ئەڵێن خولع پێویستی وەکو عیوەزێکی مالیە، پێویستی بە ئیجاب و قبوڵ هەیە کە ئەبێ ئیجابی تێدا بێت و قبوڵیشی تێدا بێت، لە تەرەفی ئافرەتەکەوە، ئەوە فەرمەقەکەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تاڤگە خان فەرموو.

بەڕێز تاڤگە محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن

هەر کەلیمەی خولع یەعنی موخالەعە، یەعنی ئافرەتێك هەرچی هەیە دای دەرنێت، لەپێناو ئەو ئازادییەی کە خۆی ئەیەوێت، یەعنی بۆ ئەوەی خۆی ڕزگار بکات، لەوەی کە لەگەڵ هاوسەرێك ئەژی کە هیچ شتێك کۆی ناکاتەوە لەگەڵی، بۆیە ئەو ئافرەتە کاتێك چووە لای پێغەمبەر(ص) دەوری قازی بینی پێغەمبەر(ص) لەوێدا، ئەگەڕایەوە بۆلای مێردەکەی کە بپرسێت تۆ ڕازیت لەو ئافرەتە، لەبەر ئەوە لەسەر ئەو بنەمایە کە کاری پێکردووە پێغەمبەر(ص) ئەمڕۆ زۆرێك لە دەوڵەتان کە باس لە خولع کراوە، ئەگەر وەکو تەفریق بێت وەکو مامۆستا ئیشارەتی پێکرد بەرەزای تەرەفەین بێت و خۆیان ئیتیفاق بکەن، بەڵام خولع ڕێزای پیاوەکەی هیچ تێدا نیە، هیچ شتێکی نیە و نوقسانیەکیشی نیە، بەڵام ژنەکە ناتوانێ لەگەڵی بژی، بۆیە موخالەعەی ئەکات وهەرچیش وەریگرتووە تەنازولی لێ ئەکات، دەیداتەوە بە پیاوەکە بۆ ئەوەی ئازاد بێت، بۆیە ڕیزای پیاوی ناوێ تەنها قازی ئەتوانێ لەوێ حوکم بدات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خەلیل ئەگەر قسەی تازەت هەیە، ئەگینا قسەمان لەسەری کرد، فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من ئەڵێم ئەوە بابی چوارەم لە قانونی ئەحوالی شەخصیە باسی شتێك ئەکات عینوانی انحلال عقد الزواج سێ ڕێگای هەیە ڕێگایە فەصڵی یەکەم کە وتی تەلاق، هی دووەم تفریقی قەزائی، فەصڵی سێیەمیش وتی

تفریق ئیختیاری (خلع) ئەوەی ئێستا ئێوە ئەیکەین هەر لە تەفریقی قەزائیە، هەر لەو بابەتەیە شتێکی تازەتان نەهێناوە، بەلام خولع مەوزوعێکی ترە بە ئیتیفاقی عولەما، ئەوانەی مالکی هەر موخالەفەی ئیجبارییە کە مەقسەدیان باسی تەفریقی قەزائیە، ئەوەی پێغەمبەر (ص) کە ئەو حوکمەی کرد، وەکو قازی بوو لەوێ، ئێمە خیلافمان لە جەوهەر نیە، لە ناحیەی فەنیە خەڵتە بەینی ئەحکام، تۆ هەندێجار حوکمی تەلاق دەدەیت بە خولع و هی خولع ئەدەیت بە تەفریق وکە هەریەکەیان جەوهەرێکی ئەحکامی خۆیان هەیە، ئەمە شێواندنی قانونە، ئەگەر رۆژێك بێت دیراسەت لەسەر ئەمە بکرێت پێکەنیمان بە موشەریع دێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خەلیل لێرەشدا پیاوانی قانون زۆرن، ڕەئیان زۆر داوە، ئەوە تۆ ڕەئی خۆتە، ڕەئیەکەشت قابیلی ڕاستیەو هی غەڵەتیشە، بەلام تۆ ناتوانی حوکم بدەیت کەئەوانەی موقابیلت ڕەئیەکەیان دەرئەچێت بڵێیت غەڵەتن، ئەوە بەجێ بێڵە بۆ داهاتوو، لەوانەیە جەنابت غەڵەت بیت، مومکین هەیە ئێمەش غەڵەت بین، پێم وایە بەسە ئێستا پرۆژەکە بەو شێوە هاتووە (الخلع ازالة قید الزوج بلفظ الخلع او مافي معناه مقابل عوض لایزید عن ماقبضته من المهر المسمی ولایشترط رضی الزواج في الخلع اذا تبین للقاضي عن طریق التحکیم ان الزوجة لاتطیق العیش معه) ئێستا کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات؟ فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ یەك کەسی لەگەڵدا نیە بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، کاك عبدالرحمن نوقتەی نیزامیت هەیە فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەنها مەبەستم ئەوە بوو لەو تێکەڵیە نەجاتمان بێت و بیکەین بە دوو برگە، لەیەکتریان جیا بکەینەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە پرۆژەکە هەر وا هاتووە، ئەوە یەکەم شت، دووەمیش: ئەو دوو برگەی کە کاك خەلیل ئاماژەی پێکرد، ئەوەی منیش لەو یەك، دوو رۆژەدا موتابەعەم کردووە، هەر ئەو جوملەیە کەلێرەدا هاتووە، ڕەنگە تەفسیرەکەی یان صیغەکەی نەوعێکی تر بێت، بەلام هەر ئەو حاڵەتە ئەگرێتەوە کە ڕەزای ناوێت، مەهری موئەخەریشی نامێنێت، سەداقیشی نامێنێت، وەکو لێرەدا هاتووە، بۆ ماددەی دواتر تکایە بەڕێزان تەنها چوار ماددە ماوە با ئەویش تەواو بکەین، هەمووشی لیژنەکان ڕەئیان یەکە و زوو تەواو ئەبێت، بۆیە با بەردەوام بین، چونکە ئەوە هەشتەمین دانیشتنە ئەوەش مەعقول نیە، با بەردەوام بین تکایە، فەرموو.

بەڕێز سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

الباب الخامس

في العدة

یوقف العمل بالمادة الخمسون و یحل محلها مایلي:

تجب نفقة العدة للمطلقة المعسرة علی زوجها الحي ولانفقة لعدة الوفاة.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تکایە ڕای لیژنەکان.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

اما فیما یتعلق بالمادة الخمسین من القانون فان اللجنة المشترکة تؤیدها وتصبح المادة الحادیة والعشرین من المشروع وکالآتی:.

المادة الحادیة والعشرون: یوقف العمل بالمادة الخمسین من القانون ویحل محلها مایلي:

﴿تجب نفقة العدة للمطلقة علی زوجها الحي ولا نفقة لعدة الوفاة.﴾ لێرەدا وشەی معسرەمان لاداوە، لە ڕاپۆرتی هاوبەشی لیژنەکان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی مافی مرۆڤ فەرموون.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمەش لەگەڵ ڕای لیژنەی موشتەرەکین لەو بارەیەوە. زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمەش لەگەڵ ئەوە ڕەئیەداین کە معسرەکە لابراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە هەر چوار لیژنەکە لەسەر لابردنی ئەو کەلیمەیە موافقن، کێ لەگەڵ هەموارکردنی ئەو ماددەیە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون، کێی لەگەڵدا نیە؟ بەس کاک سەردار، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا بۆ ماددەی دواتر تکایە.

بەڕێز سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

الباب السابع

نفقة الفروع والاصول والاقارب

یوقف العمل بالمادة الثامنة والخمسون ویحل محلها مایلي:

نفقة کل انسان من ماله الا الزوجة المعسرة فنفقتها علی زوجها من حین العقد الصحیح.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڕای لیژنەکان تکایە.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمەش پشتگیری ماددەکە ئەکەین تەنها وشەی معسرەمان لەو ماددەیە لابردووە، وەکو ئەوی تریان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك کەرخی فەرموو.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمەش تەئیدی پرۆژەکە ئەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمەش پشتگیری ئەو ڕەئیە ئەکەین، ئێمە کەلیمەی موعسیرە زوو لابرا، لەوەختی نەفەقەوە، دەنا ئەبوایە بمایەتەوە، بەڵام لە سەرەتاوە لابرا، لەبەر ئەوە ئەبێ ماددەکانی دوای ئەویش هەر لابرێت، بۆ ئەوەی مونسەجم بێت، بۆیە موافقین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا دەیخەمە دەنگەوە کێ لەگەڵ ڕەئی لیژنەکاندایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرمووون کێی لەگەڵدا نیە، کاك سەرداری لەگەڵدا نیە؟بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، بۆ ماددەی پەنجاو نۆ تکایە.

بەڕێز سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یوقف العمل بالمادة التاسعة والخمسون ویحل محلها مایلي:

تعتبر نفقة الاولاد دينا في ذمة ابيهم حسب نسبة مسؤليته في الانفاق من وقت امتناعه عن الانفاق.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ڕای لیژنەكان تكایە.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لە ڕاپۆرتی لیژنەی هاوبەش ئێمە لیژنەكەمان، لەگەڵ ئەو پرۆژەیەدا نین، لەگەڵ ئەصڵی ماددەكەین كە لەقانونەكەدا هاتووە، چونكە زیاتر لەبەرژەوەندی منداڵەكانە، ئەصڵی قانونەكەش زۆر بەرێك وپێكی ئەو حاڵەتانەی ڕێكخستووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمەش لەگەڵ ئەو ڕەئیەین مادام كەلیمەی نسبەی موشارەكە لە ئینفاق وئەو شتانە، لە سەرەتاوە لابرا، واتە لەگەڵ ڕەئیەكەی لیژنەی قانونین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

یەعنی ئێوە هەمووتان لەگەڵ ئەوەدان كە ئەصڵی یاساكە بێت، باشە لەگەڵ ئەصڵی قانونەكەن، مادام وایە ئێستا موقتەرەحی هەر سێ لیژنەكە كە پرۆژەی حكومەت ڕەد بكرێتەوەو ماددەكە وەكو خۆی بمێنێتەوە، دەیخەمە دەنگەوە كێ لەگەڵ ڕەئی لیژنەكاندایە بادەستی بلند بكات تكایە؟ فەرموون كێی لەگەڵدا نیە؟ بەكۆی دەنگ ماددەكە وەكو ئەوەی لە پرۆژەی حكومەتدا هاتووە، بۆ هەمواركردن وەرنەگیرا ئەصڵی یاساكە وەرگیرا، مام خۆرشید فەرموو.

بەڕێز خورشید سلیم شێرە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من ئیقتراحێكم هەیە، چونكە لەقانونەكەدا نەهاتووە، مەوزوعی ئەوەی كە تەلاق دەدرێت ومنداڵیان هەیە، عیلاقەتی ئەو باوكە لەگەڵ منداڵەكانی، چاوپێكەوتنیان ئایا هەیە، من ئینجا مولاحەزەم لەسەر ئەوە هەیە، ئەگەر ئیجازەم بدەیتێ دوو دەقیقەیەك، لە قانونی ئێمەدا یان ئەو قانونەی كە هاتووە، مانگی دووجار حەقی هەیە باوك منداڵەكانی ببینێت، هەر جارەو دوو سەعات، ئەویش لەجێگایەكی موحاید، وابزانم ئەوەی من لەزۆر كەسم بیستووە كە لەدونیاشدا شتی وا نیە، لە هەموو ئەورووپاش كە پرسیومە، دەبێ هەفتەی جارێك ئەو منداڵانە دێنە لای باوكیان شەوێك لەلای دەمێننەوە، لەبەر ئەوە مە عقول نیە مانگی دووجار ئەو كاتەش تەنها دوو سەعات بیانبینێت، لەبەر ئەوە حەز ئەكەم ئەو ماددەیەش ئیسارە بكرێت، لە شوێنێك جێگای بكرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باشە، کە دێینە سەری باسی دەکەین، ئێستا ماددەی دواتر دکتۆرە رۆژان فەرموو.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە ماددەی حەفتاو چوار لیژنەکەمان پشتگیری لێ ئەکات، و ژمارەکەی ئەگۆڕدرێت وئەبێت بەماددەی ٢٣ لە پرۆژەکە.

بەڕێز سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

الباب الثامن

في الوصاية

الفصل الاول الوصية

يوقف العمل بالمادة الرابعة والسبعين ويحل محلها مايلي:

١- اذا اجتمع اولاد الاولاد مع الاولاد أو اولاد اولاد الاولاد مع اولاد الاولاد وان نزلوا يحلون محل والدهم المتوفى او والدتهم المتوفاة وينتقل اليهم مايستحقه من الميراث لو كان على قيد الحياة على ان لايزيد عن ثلث التركة اذا لم يرثوا ولم يعطهم الجد او الجدة ما يساوي استحقاقهم واذا اعطاهم الاقل يكمل من الوصية الواجبة.

٢- تسري احكام الوصية الواجبة على اولاد الاخوة والاخوات ذكوراً كانوا او اناثاً وان نزلوا، وعلى الزوجين اذا كانت الزوجة من اهل الكتاب.

٣- للمورث حال حياته توزيع ماله على الورثة ذكوراً كانوا او اناثاً بالمساواة اوأن يوصى بذلك على ان لايزيد على ثلث التركة وباجازة البقية فيما زاد على الثلث.

٤- للمورث ان يوصى لوارثه بما لايزيد على ثلث تركته.

٥- اذا تزاحمت الوصية الواجبة مع الوصية الاختياريه تقدم الاولى على الثانية.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا ڕای لیژنەکان فەرموون.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

اما فيما يتعلقُ بالمادة الرابعة والسبعين فإن اللجنة المشتركة تؤيدها وتصبح المادة الثالثة والعشرون وكالآتي:

المادة الثالثةوالعشرون:

يوقف العمل بالمادة الرابعة والسبعين من القانون في إقليم كوردستان ـ العراق ويحل محلها مايلي:

١/ اذا اجتمع اولاد الاولاد مع الاولاد أو اولاد اولاد الاولاد مع اولاد الاولاد وان نزلوا يحلون محل والدهم المتوفى او والدتهم المتوفاة وينتقل اليهم مايستحقه من الميراث لو كان على قيد الحياة على ان لايزيد عن ثلث التركة اذا لم يرثوا ولم يعطهم الجد او الجدة ما يساوي استحقاقهم واذا اعطاهم الاقل يكمل من الوصية الواجبة.

٢/ تسري احكام الوصية الواجبة على اولاد الاخوة والاخوات ذكوراً كانوا او اناثاً وان نزلوا، وعلى الزوجين اذا كانت الزوجة من اهل الكتاب.

٣/ للمورث حال حياته توزيع ماله على الورثة ذكوراً كانوا او اناثاً بالمساواة اوأن يوصى بذلك على ان لايزيد على ثلث التركة وباجازة البقية فيما زاد على الثلث.

٤/ للمورث ان يوصى لوارثه بما لايزيد على ثلث تركته.

٥/ اذا تزاحمت الوصية الواجبة مع الوصية الاختياريه تقدم الاولى على الثانية.

بەڕێزان ئەوەی کەلە ئەصڵی یاساکە هاتووە، تەنها منداڵی منداڵ ئەگرێتەوە، نەوەی نەوەکانی ناگرێتەوە، واتە وەکو ئەوەی لەو پرۆژەیەدا هاتووە، جیاوازییەکەی لەگەڵ ئەصڵی قانون لەوەدایە کە باوکەکە مرد منداڵەکانی شوێنی دەگرنەوە، منداڵی منداڵی بەپێی ئەو پرۆژەیە ئەوانیش هەمان ماف وبەشیان دەبێت لە میراتەکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە پشتگیری ئەوە ئەکەین کەلە پرۆژەکەدا هاتووە، بەس لەخوێندنەوەی دکتۆرە رۆژان، فەقەرەی یەکەم دێڕی سێیەم (على ان لايزيد عن ثلث التركة اذا لم يرثوا) وتی (او) خۆی (و)ەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەو پرۆژەی حکومەت زۆر تەفصیل ترە، و قانونیشە وابزانم، پێری کە دانیشتین قسەمان لەسەر کردووە، خیلافێك نیە هەرچوار لیژنەکە، لەبەر ئەوە بابێك نیە ئیشێکی زۆر دەقیقە، ئەگەر شتێك زۆر دەقیق و موتەئەکید نەبن لێی تکام وایە، تەنها موداخەلەکەتان ئینشائی نەبێت ئەگەر موداخەلەیەکی قانونی هەیە پێمان بڵێن فەرموو کاك عومەر.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من بەتەئکید موئەیدی فەقەرەی یەکەمیم زۆر ڕاستە، ئەوەی (نزلوا واولاد اولاد) حەقی خۆیانە وەری بگرن، لە حەدی (ثلث) بەڵام بەنیسبەت فەقەرەی سێی ئەم ماددەیەوە، کە ئەڵێت(للمورث حال حياته توزيع ماله على الورثة) من پێم وایە ئەو فەقەرەو فەقەرەی چوار زۆر ئیزافەیە، بۆچی؟ چونکە مورث لەحاڵی حەیاتی خۆیدا حورە لەتەصەروف بەموڵکی خۆی، هەموو مالکێك حورە تەصەڕوف بکات بەماڵی خۆی، کە چۆن

تەوزیعی ئەکات یان وەصیەی لەسەر ئەکات، ئەمە لە ئەحکامی عامەدا هاتووە، فەقەرە چوارەکەش کەباس لەوەصیە ئەکات، ئەوە تەحصیل حاصلە بەگوێرەی شەریعەتی ئیسلامی وبەگوێرەی ڕەئی فوقەها و بەگوێرەی قانونیش، هیچ وەصیەتێك (مازاد عن الثلث)جائیز نیە، ئیلا موافەقەی باقی وەرەسەی ئەوێت، من پێم وایە ئەو دوو فەقەرەیە زیادە، ئەگەر نەشنووسێت هەرخۆی تەحصیل حاصلە باقی تری، لەگەڵ ماددەکەدام، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەڵلا خۆی دوو نوقتە هەیە یەکەمیان: بۆ تەسبیت کردنی حاڵەتەکەیە بە قانون دووەمیش: بەموتڵەقی نەبێت بێجگە لەوەی کە شەرعی و شتیشە، ئەگەر وا نەبێت مومکینە لەبەر ئەوەی ئاخر عومری یەکێکە کە خزمەتی ئەکات، زوڵم لەوانی تر بکات کە لەوێ نین، تەنسیری لێ بکات، یەکێك کوڕێکی یان نەوەیەکی ٢٤ سەعات لەگەڵیەتی و خزمەتی ئەکات، تەئریخەکەی هەموو لەبیر ئەچێت لەبەر ئەو حاڵەتە هەموو موڵکەکەی دابنێت بۆ ئەو، ئەگەر موافق بوون قەیناکە، ئەگەریش موافق نەبن ئەو شتە زۆر دەقیق هاتووە، کە لە سێیەکە زیاتر نەبێت، بۆ پیاو و بۆ ژنیشە، تەریکەکە، وەصیەکە، کاك دکتۆر نوری فەرموو.

بەڕێز د. نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە بڕگەی سێ، ئەوە زیادە نیە، چونکە حاڵەتێکی تریش هەیە، حاڵەتی ئیختلاف دیانەت، ئەگەر هاتو ژنەکە ئیسلام نەبوو، ئەوە بەپێی شەریعەت بەڕاستی ئەوە میراتی ناکەوێت. بەڵام پیاوەکەی ئەتوانێ لەڕێگەی وەصیەتەوە، کەوا وەصیەتی بۆ بکات لە سنوری ئەو سێیەکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەو صیغەیە زۆر باش هاتووە، چوار لیژنەکەش موافقن، ئەگەر ئیجازە هەبێت پێرێش زۆر موناقەشەمان کردووە لەسەر ئەوە، دەقیقیشە هەموو شتێك مولاحەزە کراوە، تەسبیتی عەدالەتەکە ڕەچاوکردنی بنەماکانی ئایەتەکانی قورئانی پیرۆز، خیلاف لەسەر نیە، ڕێکخستنیشە، پێشکەوتنیشە، عەدالەتیشی تێدایە بۆ ژن و پیاو، ئێستا دەیخەمە دەنگەوە کێ [illegible]ەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون، کێی لەگەڵدا نیە؟ سێ کەسی لەگەڵدا نیە وەڵلاهی زۆرم پێخۆشە، سۆزان خان و شەمسە خان و کاك عومەر، سێ شتی موتەناقزی لەگەڵدا نین، بەهەرحاڵ بەزۆرین[illegible]ەنگ وەرگیرا، زۆر سوپاس، بۆ ماددەی دواتر.

بەڕێز سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

الباب التاسع

في احكام الميراث

يوقف العمل بالفقرة(١)من المادة الواحدة والتسعين ويحل محلها مايلي:

يستحق الزوج مع الفرع الوارث لزوجته الربع و يستحق النصف عند عدمه اما الزوجة فتستحق الثمن عند وجود الفرع الوارث والربع عند عدمه بعد اخراج حصتها مما ساهمت به في تكوينه من التركة.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەکان موتەفقن وابزانم، فەرموون.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە موتەفقین ئەو جیاوازی هەموارکردنەی کەکراوە، لە ئەصڵی قانونەکەدا زیاد کردنی ئەو عیبارەیە(بعد اخراج حصتها مما ساهمت به في تكوينه من التركة) ئەو عیبارەیە لە ئەصڵی قانونەکە نیە، بەباشمان زانی کە زیاد بکرێت. زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ ئەمەین کە لەپرۆژەکەدا هاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دکتۆر نوری ئیعترازت هەیە، فەرموو.

بەڕێز د. نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەم ماددەیە لەگەڵ شەریعەتی ئیسلامیشدا ئەگونجێت، لەگەڵ پرەنسیپێك هەیە لە قانونی فەرەنسیدا لەوێ کەحیساب هەیە، لەگەڵ هەردووکیان ئەگونجێت، چونکە لە شەریعەتی ئیسلامدا شەریکەی ئەبدان هەیە، پێکەوە هەوڵیانداوە ئەو ماڵەیان پێکەوە دروست کردووە، لە قانونی فەرەنسیشدا ئەوە هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێمەش پێرێ کە کۆبووینەوە لەسەر ئەوە زۆر وەستاین، بەکۆی دەنگ ڕێککەوتین کەوابێ، ئێستا دەیخەمە دەنگەوە کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون، کێی لەگەڵدا نیە؟ بەس سۆزان خان، بەس حەز ئەکەم بزانم بۆ؟ چونکە ئەو فەقەرەیە بۆ بەرژەوەندی ژنان کراوە، مام خۆرشید ئەو فەقەرەی کە جەنابت ئیشارەتت پێدا، لە قەرارێکدا پەرلەمان ساڵی ٢٠٠١ بەقەراری رەقەم (٨) دەرچووە، واتە ئەوەی تۆ دەیڵێیت بووە بەقەرار، ئەگەر تەنفیز ناکرێت جەنابت ئەندامی پەرلەمانی برۆ بۆی ببە، بڵێ ئەوە قەراری پەرلەمانە ئەبێ تەنفیزی بکەیت، دەبێ بچینە لای دەستەی قەزائی بڵێین ئەو قەرارە بۆ تەنفیز ناکرێت، سێ ماددەی پرۆتۆکۆلی هەیە، دەبێ ئیزافە بکرێت، دکتۆرە رۆژان فەرموو.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ڕاپۆرتی هاوبەشی لیژنەکان پێشنیار ئەکەن سێ ماددەی بۆ زیاد بکرێت بەم شێوەی خوارەوە.

ماددەی بیست و پێنج:

کار بەهیچ دەقێکی یاسایی یان بڕیارێك ناکرێت کە پێچەوانەی حوکمەکانی ئەم یاسایە بێت.

لایعمل بأي نص قانوني او قرار يتعارض واحكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا دەیخەمە دەنگەوە کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون، کێی لەگەڵدا نیە؟ بەکۆی دەنگ وەرگیرا بۆ ماددەی دواتر.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ماددەی بیست و شەش:

لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەکانە حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

على مجلس الوزراء والجهات ذات العلاقة تنفيذ احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دەیخەمە دەنگەوە کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون، کێی لەگەڵدا نیە؟ بەکۆی دەنگ وەرگیرا ماددەی دواتر.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ماددەی بیست و حەوت:

ئەم یاسایە لە رۆژی بڵاوکردنەوەی لەرۆژنامەی فەرمی (وەقائیعی کوردستان) جێبەجێ ئەکرێت.

ينفذ هذا القانون أعتباراً من تأريخ نشره في الجريده الرسميه (وقائع كوردستان).

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دەیخەمە دەنگەوە کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون، کێی لەگەڵدا نیە؟ بەکۆی دەنگ وەرگیرا هۆکاری دەرکردنی ئەم یاسایە بیخوێننەوە تکایە.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لیژنەکان پێشنیار ئەکەن، کە هۆکارەکان بەم شێوەی خوارەوە بێت:

الاسباب الموجبة

نظراً لأهمية قانون الاحوال الشخصية وعلاقته المباشرة بالفرد والاسرة والمجتمع وبغية تطوير المجتمع الكوردستانى وتنظيم العلاقات العائلية والاجتماعية السائدة فيه وتحقيق العدل والمساواة بشأن التعامل الاجتماعي والاسرى وخلق تنسيق وتناغم متوازنين بين القانون والتطورات المدنية المعاصرة وانعكاس تطلعات منظمات المجتمع المدني نحو تعزيز حقوق المرأة الكوردستانية وضمانها وتحقيق المساواة الفعالة بين المرأة والرجل جناحي الحياة الانسانية في المجتمع فقد شرع هذا القانون.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەی كوردیەكەتان لانیە، كاك ئارێز تۆ كوردیەكەت لەلا نیە، كوردیەكەی موختەسەرەكەی ئەومیە، تۆ ئەتوانی بیخوێنیتەوە دكتۆرە فەرموو.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لەبەر گرنگی باری كەسێتی و پەیوەندی ڕاستەوخۆی بە تاك و خێزان وكۆمەڵ و بەرەو پێشبردنی كۆمەڵی كوردستانی و ڕێكخستنی پەیوەندیەكانی خێزانی و كۆمەڵایەتی، بۆ بەدیهێنانی دادپەروەری ویەكسانی لە هەڵسوكەوتەكانی كۆمەڵایەتی و خێزانی و ڕێكخستن یاخود هاوسەنگیەك لەنێوان یاسا وئەو پێشكەوتنانەی كە كۆمەڵ بەخۆیەوە ئەبینێت، ڕەنگدانەوەی ئەو بۆچوونانەی ڕێكخراوەكانی كۆمەڵگای مەدەنی بۆ كاراكردنی مافەكانی ئافرەتی كوردستان، وە مسۆگەركردن وبەدیهێنانی یەكسانی كارا لەنێوان ئافرەت و پیاو والرجل جناحی الحیاه الانسانیه فی المجتمع ئەو یاسایە داندرا.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

هەردووباڵی مرۆڤایەتی بەڵێ كاك حەسەن.

بەڕێز حسن بابكر احمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بەڕەئی من ئەو كەلیمەی مساوات العداله بێت باشترە، چونكە مساوات لەنەفەقەو لە میراس ولەوێندەدا هەندێ شت نەكراوە، العداله مەفهومی فراوانترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەڵلاهی منیش لەجیاتی لیژنەکان موافقم، چونکە فعلەن مساوات ماویەتی، جا لەبەر ئەوە عەدالەتەکە ڕاسترە، من لەجیاتی ئەوان ئەیڵێم عەدالەتەکە فراوانترەو باشترە، مساوات ماویەتی، (وتحقیق العدالة) واتە مساواتەکە، یەکسانیەکە ئەبێت بە دادپەروەری، ئێستا هەموو ماددەکانی ئەو پرۆژە یاسایە، لەگەڵ هۆکارەکانی دەرچواندنی دەیخەمە دەنگەوە کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون، کێی لەگەڵدا نیە؟ بە زۆرینەی دەنگ وەرگیرا و یاساکەیان پەسەند کرد، زۆر سوپاس، سەیر ئەوەیە ئەوانەی کە موعتەریز بوون تەندروستیەکەش لەوەدایە کە لەوپەڕ تا ئەوپەڕی بوو، سۆزان خان و کاك زانا پێکەوە ئیعترازیان کرد، ئەوە دەلیلی ئەوەیە کە ئێمە بڕیارێکی وەسەتیمان داوە لە مەنفەعەتی کۆمەڵگادایە، سەرکەوتنێکی گەورەشە پیرۆزبایی لەهەمووتان ئەکەم، لەخەڵکی کوردستان ئەکەم دەست خۆشی لەهەموو ئەندامانی پەرلەمانیش ئەکەم، کە ماندوو بوون بەڕاستی بەتایبەتی لیژنەکان، پرۆزبایش لەلیژنەی داکۆکی کردن لەماف ئافرەتان و ژنانیش ئەکەم، دەستتان خۆش بێت، بۆ سەرکەوتنێکی تر هەر بژین، کۆتایی بەدانیشتنەکەمان دێنین رۆژی دوو شەممە سەعات ١٠/٣٠ بەخێربێن سەرچاوان.

عونی کمال سعید بزاز	**محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی)**	**عدنان رشاد مفتی**
سکرتێری ئەنجومەنی نیشتمانیی	**جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی**	**سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی**
کوردستان – عێراق	**کوردستان – عێراق**	**کوردستان - عێراق**
بەوەکالەت		